Sven Wimnell 1 maj 2019: Människornas verksamheter och grunderna för planering av framtiden för världen och Sverige.

http://wimnell.com/omr40zp.pdf

Sven Wimnell 1 maj 2019:
Människornas verksamheter och grunderna för planering av framtiden för världen och Sverige.
http://wimnell.com/omr40zp.pdf

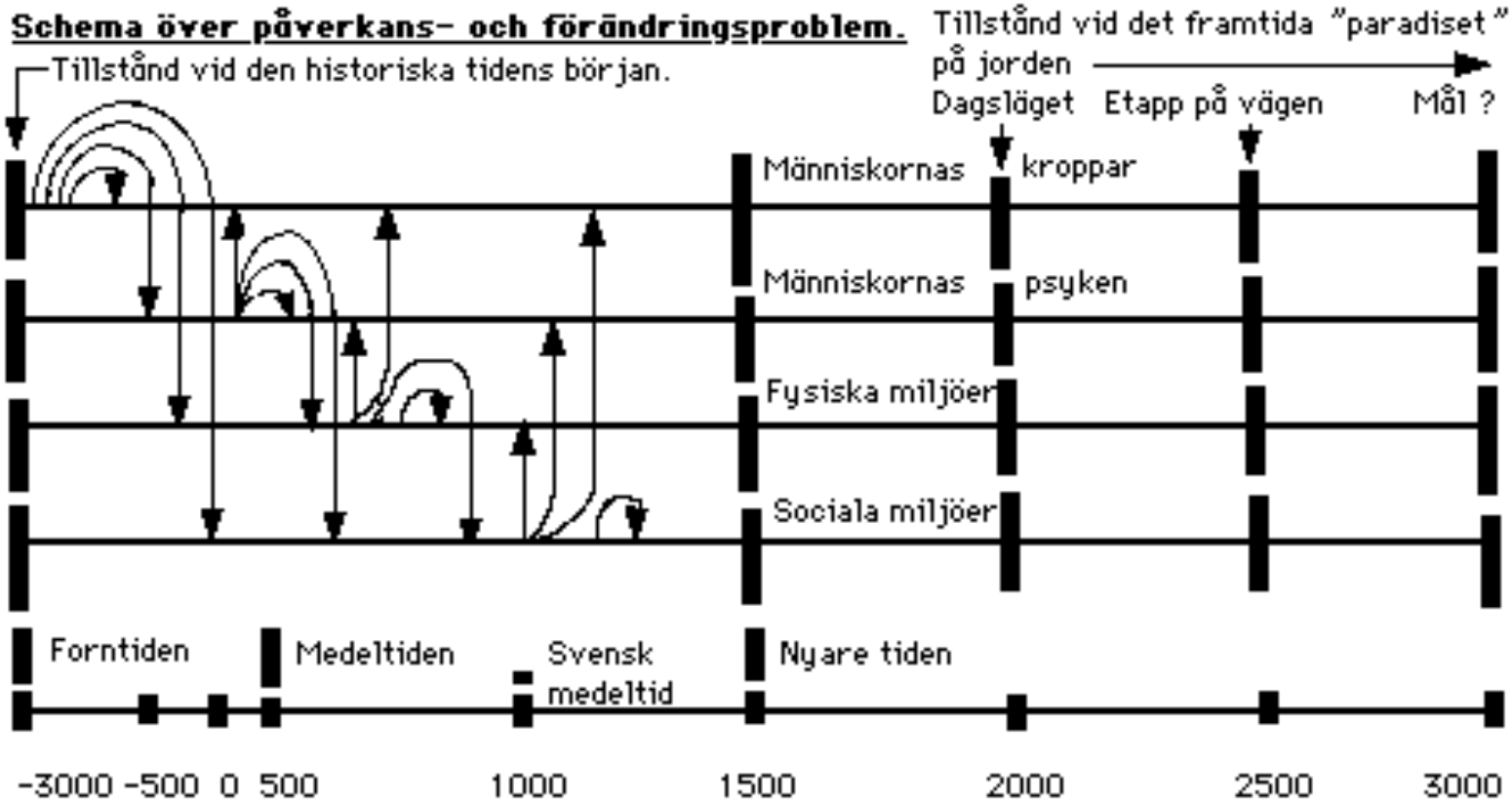

16 pilar med direkta och indirekta påverkansmöjligheter.
Hur kan och bör människorna påverka utvecklingen.

17 **Kapitel 1: Universum och Jordklotet. Människornas verksamheter och vår världs historia.**

22 **Sven Wimnells hemsida: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?**

28 **Förhistorisk tid. Naturforskning. Universums och jordklotets historia**

29 **Världskarta med världens befolkning i början av 1990-talet**

30 **Sven Wimnell 1995 Världshistorien på nio sidor.**
30 Forntiden. Till omkring 400.
31 Medeltiden. 400-1500.
31 Nya tiden . Från 1500.
31 Religionsstridernas tid 1500-1648 och tiden 1648-1815 med bl a oinskränkt furstemakt.
32 Genombrottstid för demokrati och industri, 1815-1914.
32 Första världskriget 1914-1918 och mellankrigstiden 1918-1939
33 Andra världskriget 1939-1945.
33 Efterkrigstiden. Från 1945.
34 Nutid och framtid.
34 Afrikas och Asiens äldsta historia.
35 Europeernas kolonier och utomeuropeisk historia.
36 Världsbefolkningen.
37 Läget i världen. April 2005
37 Befolkningen i miljoner i Världen och i Sverige inom parentes.
38 Sveriges historia.
38 Källor till de historiska avsnitten.

39 **Systemet för mänskliga verksamheter.**
39 Mänskligheten har förändrats mycket sedan tidernas begynnelse.
40 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.
43 Utvecklingens krafter.
44 Systemet för mänskliga verksamheter.
47 Den fundamentala påverkanskedjan
49 Schema över påverkans och förändringsproblem
50 Politiska och opolitiska planeringar
51 Samband mellan huvudområdena
52 Samhällsplaneringens problem. Kunskaper och värderingar.
53 Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.
53 Kunskaps- och värderingsverksamheter
53 Teknologiska/ ekonomiska verksamheter
54 Kulturella verksamheter

55 **Historien om människan.**
57 En resa genom tid och rum
60 Våra förfäder aporna
63 Apor på två ben
65 De första människorna
68 Vår tids människor
75 Dagens värld
77 Framtidsperspektiv

79 **Filosofins historia. Bertrand Russel om västerlandets visdom.**

Klicka på Sven Wimnell 17 sept 1997 + 1 februari 2015: Filosofins historia. Bertrand Russel om västerlandets visdom. http://wimnell.com/omr109b.pdf och läs utdrag ur Russels bok. Sidor i omr109b:

Prolog	2
Före Sokrates	3
Aten	13
Hellenismen	22
Den äldsta kristendomen	30
Skolastiken	37
Den moderna filosofins uppkomst	51
Den brittiska empirismen	74
Upplysningen och romantiken	80
Utilismen och efteråt	92
Samtiden	108
Epilog	123-126

I utredningen nu finns kopior av:

80 **Prolog**

81 **Epilog**

85 **Idéhistoria. I skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria**

Sven Wimnell 000524: Ett referat av Sven-Eric Liedmans bok I skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria.

85 **Innehåll**

Inledning 15

FÖRSTA DELEN: I VAR MANS HUVUD
Första kapitlet: Klockan 59
Andra kapitlet: Rummet 73
Tredje kapitlet: Tiden 91
Fjärde kapitlet: Människan 131

ANDRA DELEN: INSTITUTIONERNA
Femte kapitlet: Lära för livet 199
Sjätte kapitlet: Det sanna och det goda 263
Sjunde kapitlet: Artefakterna 345
Åttonde kapitlet: Den gudomliga politiken 403

TREDJE DELEN: I SKUGGAN AV FRAMTIDEN
Nionde kapitlet: Modernitetens trolldomsglans 453
Tionde kapitlet: Europeerna och de andra 477
Elfte kapitlet: I skuggan av framtiden 5 17
Anmärkningar till texten 542
Register 580-598.

86 **Utdrag ur boken:**
Från förordet.
88 Inledningen
89 Kapitel 5. Lära för livet. Här behandlas skolans och utbildningens institutioner.
96 Kapitel 7. Artefakterna. I detta kapitel behandlas teknologins och estetikens institutioner.
Summering
102 Författarens avslutning

106 **Kunskapens makt (och maktens kunskap)**
AV SVEN-ERIC LIEDMAN
En mångfald relationer
Olika intressen styr
Många sanningar om människan
Motsättningarna är störst nu

111 ÅKE HOLMBERG: Vår världs historia.

111 **INLEDNINGEN**

Därefter innehållsförteckningen som ger en bild av världens urveckling:

112 **MÄNNISKAN OCH MILJÖERNA**.
Erövringen av jorden
De första hundratusen generationerna

Stads- och statsbyggandet.
Högkulturerna

113 **MÄNNISKAN OCH VÄRLDSRELIGIONERNA**.
Samfund och samhälle under två tusen år
Ca 500 f Kr —ca 1500 e Kr
Buddhismen i Asien
Kristenheten
Islam .

116 **MÄNNISKAN OCH HAVET**
Kolonialismens värld 1500—1800

117 ***Spindeln i nätet***
Den atlantiska världen 1500—1800

118 ***Västerlandet och världen***
1815—1914

119 **KONFRONTATIONERNAS SEKEL**
Världskrig och världsrevolution
1914—1945

119 ***Förenade och oförenade nationer***
Tiden efter 1945

120 **Utrag ur ÅKE HOLMBERG: Vår världs historia.**

120 **Exempel på inre verkligheter och sociala miljöer.**

121 **Högkulturernas uppkomst. Från sid 44 och 47.**
Handlar om samspel= sociala miljöer.

122 **Mesopotamisk ekonomi och babyloniskt samhälle. Sid 54-55.** Handlar om samspel= sociala miljöer och religioner=inre verkligheter.

123 **Grekernas konst och vetenskap. Sid 95.**
Handlar om skönhet, religioner, kunskaper= inre verkligheter, och möten mellan kulturer= sociala miljöer.

124 **Folkreligioner. Sid 116.**
Handlar om religioner= inre verkligeter, och samspel mellan religiösa= sociala miljöer.

125 **Den siste romerske kejsaren. Sid 174-175.**
Handlar om kulturspridning o d= inre verkligheter och sociala miljöer.

126 **Bysans undergång. Sid 181.**
Handlar om vackra saker och religion= inre verkligheter, och spridning av religion= sociala miljöer.

127 **Korstågen. Sid 209.**
Handlar om religioner= inre verkligheter, och kunskaps- och kulturspridning= sociala miljöer.

128 **Universiteten. Sid 212.**
Handlar om religioner och kunskaper= inre verkligheter, och kunskapsspridning= sociala miljöer.

129 **Gotiken. Sid 213-214.**
Handlar om konst, estetik och religioner= inre verkligheter, och kulturspridning= sociala miljöer.

130 **Den senmedeltida krisen. Sid 218-219**
Handlar om spridning av kriser och kunskaper om kriser= inre verkligheter och sociala miljöer.

131 **Kyrkans kris. Sid 222.**
Handlar om religioner= inre verkligheter, och samspel mellan religiösa= sociala miljöer.

132 **Islam. Sid 230-231.**
Handlar om religioner= inre verkligheter, och religionsspridning= sociala miljöer.

133 **Indianfolken och kyrkan. Slaveriet. Sid 310-311.**
Handlar om religioner= inre verkligheter, och samspel= sociala miljöer.

134 **Det brittiska härskarsystemet. sid 343-344.**
Handlar om samspel= sociala miljöer, och religion= inre verkligheter.

135 **Den ryska samhällsutvecklingen. Sid 362-363.**
Handlar om samspel/maktspel= sociala miljöer.

136 **Reformationerna. Sid 368-369**
Handlar om religioner= inre verkligheter, och religionsspridning= sociala miljöer.

137 **Den naturvetenskapliga revolutionen. Sid 376-377.**
Handlar om kunskaper och religioner= inre verkligheter, och kunskapsspridning= sociala miljöer.

138 **Samhällstänkandet. Sid 377-378.**
Handlar om tänkande= inre verkligheter. och maktspel= sociala miljöer.

139 **Det franska enväldets framväxt. Sid 382-383.**
Handlar om maktspel= sociala miljöer, och konst och religion= nre verkligheter.

140 **Ludvig XIV och Versailles. Sid 383-385**
Handlar om maktspel och kulturspridning= sociala miljöer, och förlustelser= inre verkligheter.

141 Religioner, världsliga makthavare, klasser och slavar.
En sammanfattning av exemplen i det föregående.

150 **Kapitel 2: Komplement till världshistorien fram till början av 20-hundratalet.**

152 **Tiden efter mitten av 1700-talet.**

154 **Områdena kring östra Medelhavet. Från äldsta tid till 1930-talet.**

157 **Konsthistoria.**
159 Byggnadskonsten

160 **Industrin och utvecklingsprocesserna.**
162 Uppfinningar och upptäckter

164 **Teknikhistoria.**

166 **Medicinhistoria.**

167 **Det periodiska systemet för grundämnen.**

170 **1900-talet.**

175 **En lista med några författare och titlar**

185 **Världen byggdes om på 1900-talet.**
185 Makt och sociala relationer i världen 1914.
186 Tänkesätten och de sociala relationerna.
187 Utdrag ur "Det svenska folklynnet" (1911).
189 Första världskriget.
189 Slutet på första världskriget.
190 Mellankrigstiden.
192 Andra världskriget.
193 Atombomberna 1945.
194 Världen under efterkrigstiden efter andra världskriget.
198 Asien.
198 Främre Orienten/mellanöstern.
198 Israel och Palestina.
198 Syrien och Libanon.
199 Jordan, Saudiarabien och småstaterna.
199 Irak och Iran. Kurder.
199 Främre Orienten/mellanöstern 1991.
200 Asien bortom Iran.
200 De engelska kolonierna.
200 De holländska kolonierna.
200 De franska kolonierna.
201 Kina.
201 Japan.
201 Korea, Filippinerna, Afghanistan mm.
202 Afrika.
203 Amerika.
204 Amerikas förenta stater/USA.
205 Oceanien, polarområdena och rymden.
205 Europa 1991.
205 Världens djur-och växtvärld.
205 Källor till historien på 1900-talet.

206 **Makthavare i världen efter andra världskriget.**

208 **Världen efter 1990-1991.**
209 Jugoslavien.
224 Irak.

231 **Det finns fysiska och sociala miljöer.**
Många myndigheter har inflytande över de fysiska och sociala miljöerna. Här några:
Boverket. http://www.boverket.se
Naturvårsverket: http://www.naturvardsverket.se
Socialstyrelsen: http://socialstyrelsen.se
Folkhälsomyndigheten: http://www.folkhalsomyndigheten.se
Sveriges kommuner
och Landsting: http://skl.se

232 **Exempel: Miljöpartiets partiprogram 2016**
Staden
Förorter och miljonprogram

238 **Något om sociala miljöer**

239 **Våldet i världen och mänskliga rättigheter.**

240 **Något om mobbning, diskriminering o d.**

241 **Myndigheter och organisationer om mobbning och diskriminering**

242 **Kort om Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen?**

243 **Världen. Klimat och sociala relationer. Koldioxidutsläpp.**
Fysiska och sociala miljöer
Mänsklighetens utveckling
Sociala relationer

245 **Sveriges elva folkhälsomål**
Delaktighet och inflytande i samhället
Ekonomisk och social trygghet
Trygga och goda uppväxtvillkor
Ökad hälsa i arbetslivet
Sunda och säkra miljöer och produkter.
En mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård.
Gott skydd mot smittspridning.
Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa.
Ökad fysisk aktivitet
Goda matvanor och säkra livsmedel.
Minskat bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och dopning samt minskade skadeverkningar av överdrivet spelande

248 **Inre verkligheter och sociala miljöer**

252 **De inre verkligheterna och de sociala.miljöerna under tidernas lopp**

253 **Något om värdsbilder, livsåskådningar, ideologier, människosyn, värderingar, attityder, fördomar, moral, jämställdhet och diskriminering.**

261 **Något om läget inför 2012**

263 **Läs på! Världen har förändrats**

265 **Världen utanför Sverige**

266 **Mot en fredligare värld**

268 **Kapitel 3: FN, Förenta nationerna**

271 **50 år med FN.**

276 **Förenta Nationernas Millenniedeklaration**.
276 FÖRORD
277 VÄRDERINGAR OCH PRINCIPER
278 II. FRED, SÄKERHET OCH NEDRUSTNING
279 III. UTVECKLING OCH FATTIGDOMSBEKÄMPNING
281 IV. SKYDD AV VÅR GEMENSAMMA MILJÖ
281 V. MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, DEMOKRATI OCH GOD SAMHÄLLSSTYRNING
282 VI. SKYDD AV DE SÅRBARA.
282 VII. ÅTGÄRDER FÖR ATT MÖTA AFRIKAS SÄRSKILDA BEHOV.
282 VIII. ETT STARKARE FÖRENTA NATIONERNA.

284 **Läget i världen 2002.**
286 **Läget i början av 2008**

287 **FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.**

291 **Från regeringen.se 28 april 2019- Demokrati och mänskliga rättigheter.**

292 **Från Utrikesdepartementets hemsida på Internet. 2011**
292 De mänskliga rättigheterna
294 Konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige har undertecknat
296 Vilka rättigheter finns det?
297 Rätten att inte bli diskriminerad
298 Rätten till liv - dödsstraffet
299 Förbud mot tortyr
301 Förbud mot slaveri och slavhandel
302 Regler om rättssäkerheten
303 Privat- och familjelivet
303 Tanke- och religionsfrihet
304 Yttrandefrihet
306 Förenings- och församlingsfrihet
307 Rätten till arbete
307 Rätten till tillfredsställande levnadsstandard
308 Rätten till hälsa
308 Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter
309 Rätten till utbildning
311 Kvinnors rättigheter
313 Allt du behöver veta om FN:s kvinnokommission
314 Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck i samkönade relationer
317 Barnets rättigheter
319 Barns deltagande fick konkret innebörd på evenemang som hölls parallellt med FN debatten om barnets rättigheter
320 Rättigheter för personer med funktionsnedsättning
322 Urfolkens rättigheter
323 Rättigheter för HBT-personer
326 Flyktingars rättigheter
327 Migranters rättigheter
328 Folkmord
330 Väpnade konflikter
332 Våld och förtryck i hederns namn

333 **Från UD 29 april 2019 Viktiga regler. Barnkonventionen**

337 **Mänskliga rättigheter. Innehållet har flyttat. Finns nu på regeringen.se**

338 **Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling**
338 **Ingress**
Människorna
Planeten
Välståndet
Freden
Partnerskapet
339 **Deklaration**
Inledning
Vår vision
Våra gemensamma principer och åtaganden
Vår värld i dag
Den nya agendan
Medel för genomförande
Uppföljning och översyn
Ett upprop för handling för att förändra vår värld

350 **Mål och delmål för hållbar utveckling**

351 **Mål för hållbar utveckling**
352 Mål 1. Avskaffa fattigdom i alla dess former överallt
352 Mål 2. Avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning och förbättrad nutrition samt främja ett hållbart jordbruk
353 Mål 3. Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar
354 Mål 4 Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla
355 Mål 5. Uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt
356 Mål 6. Säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla
357 Mål 7. Säkerställa tillgång till ekonomiskt överkomlig, tillförlitlig, hållbar och modern energi för alla
358 Mål 8. Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla
359 Mål 9. Bygga motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering samt främja innovation
360 Mål 10. Minska ojämlikheten inom och mellan länder
361 Mål 11. Göra städer och bosättning-ar inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara
362 Mål 12. Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster
363 Mål 13. Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser*
363 Mål 14. Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling
364 Mål 15. Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstöringen samt hejda förlusten av biologisk mångfald
365 Mål 16 Främja fredliga och inklude-rande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer.
366 Mål 17. Stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling

368 **Medel för genomförande och det globala partnerskapet**

372 **Uppföljning och översyn**

377 **Förenta Nationerna, FN 12 februari 2018. Engelsk text**

379 **Svenska FN-förbundet 17 februari 2018. Svensk text.**

381 **INFO OM FN**
386 17 GLOBALA MÅL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING
399 Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna
404 FN SOM ORGANISATION
405 GENERALFÖRSAMLINGEN
405 SÄKERHETSRÅDET
405 EKONOMISKA OCH SOCIALA RÅDET
405 FÖRVALTARSKAPSRÅDET
405 INTERNATIONELLA DOMSTOLEN
405 SEKRETARIATET
406 FN:S UNDERORGAN
409 FN:S FACKORGAN

414 **Kapitel 4: Europeiska unionen, EU**

415 **EU Europeiska unionen. 17 februari 2018**

415 **Basfakta om EU**

416 **EU-institutionerna**

Europeiska centralbanken

Europeiska revisionsrätten

Europeiska utrikestjänsten

Europeiska ekonomiska och sociala kommittén

Europeiska regionkommittén

Europeiska investeringsbanken

Europeiska datatillsynsmannen

Europaparlamentet

Europeiska rådet

Europeiska unionens råd

EU:s ordförandeskap

Europeiska kommissionen

EU-domstolen

417 **EU-institutionernas ledare**

418 **Europeiska kommissionen**

427 **Europaparlamentet**

432 **Kapitel 5: Andra aktörer i världspolitiken**

433 **World Values Survey**

434 **Kulturkartan 2015**

435 **Världsarvslistan**

435 **Världsnaturfonden WWF**

436 **Utrikespolitiska institutet**

437 **Gapminder**
437 Exempel på statistik: Choose a graph

438 MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I SVENSK UTRIKESPOLITIK

439 **Folkmängd 2017**
439 Afrika söder om Sahara
440 Asien och Oceanien
441 Europa och Centralasien
442 Mellanöstern och Nordafrika
443 Nordamerika Latinamerika och Karibien

444 **Regeringens utredningar om mänskliga rättigheter.**2019
444 Afrika
444 Amerika
445 Asien och Oceanien
445 Europa och Centralasien
446 Mellanöstern och Nordadrika

447 **Amnesty. Årsrapport - mänskliga rättigheter 2016/2017**

449 **Amnestys årsrapport 2016: En politik som demoniserar skapar rädsla och splittring**

455 **MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I VÄRLDEN - LÄGET 2018**

456 **Rights Today ger en ögonblicksbild av hur det såg ut när det gäller mänskliga rättigheter runt om i världen under 2018.**

458 **Amnesty: FN:S DEKLARATION OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA**

459 **sida.se 23 februari 2019**

464 **Kapitel 6: Sveriges historia och svensk politik**

466 **Sveriges historia i 8 delar från Norstedts förlag.**
466 Sveriges historia: 13000 f.Kr- 600 e.Kr.
466 Sveriges historia: 600 -1350.
467 Sveriges historia: 1350-1600.
467 Sveriges historia: 1600-1721.
468 Sveriges historia: 1721-1830.
468 Sveriges historia: 1830-1920.
469 Sveriges historia: 1920-1965.
469 Sveriges historia: 1965-2012.

470 **Sveriges kungalängd**

473 **Regeringskansliet genom tiderna**
473 Tiden fram till Gustav Vasa
474 Den äldre Vasatiden 1521–1611
475 Stormaktstiden 1611–1718
477 Frihetstiden 1718–1772
479 Gustavianska tiden 1772–1809
479 Karl Johanstiden och den tidiga liberalismen 1809–1840
481 Tiden efter 1840
485 Sverige och EU
485 Regeringskansliets lokaler

487 **Sveriges regeringar under 100 år**

489 **Sverige under 1900-talet**

492 **Inkomstskatterna**

500 **Sveriges Riksdag www.riksdagen.se Februari 2019**

500 **Partierna i riksdagen och antalet ledamöter**

501 **Riksdagens utskott 14 feb 2019**

510 **Så styrs Sverige. Från regeringen.se 28 januari 2019**

511 **Regeringens politik**

512 **Politikområden för politiken**

514 **Myndigheter**

533 **Länsstyrelserna**

539 **Sven Wimnell 9+16+26 maj 2016:**
Sveriges 6 regioner. Länsstyrelser, landsting och kommuner. Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp.
http://wimnell.com/omr36-39zzzq.pdf

540 **Sveriges kommuner och landsting, SKLskl.se januari 2019**

546 **Sven Wimnell 27 februari 2010 + 3 april 2014:**
Fackföreningar och arbetsgivareföreningar 2014. Statistik om arbete och näringar. Arbetsförmedlingens hemsida.
http://wimnell.com/omr658f.pdf

546 **Företagarna**

547 **LO, Landsorganisationen i Sverige**

548 **SN, Svenskt näringsliv**

552 **Kommunallag (2017:725)**

586 **Systemet med mänskliga verksamheter, nedbantat till 44 områden.**

606 **Område 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m.**

613 **Innehållet i Sven Wimnell 20 mars 2018 del 2 av 3: FN, EU, artiklar om utrikes förhållanden samt Sveriges riksdag och Sveriges kommuner, landsting och länsstyrelser.**
http://wimnell.com/omr40zm.pdf

614 **Innehållet i Sven Wimnell 20 mars 2018 de 3 av 3: Samhällsplaneringens problem. Sveriges regering och artiklar om de politiska partierna och deras problem.**
http://wimnell.com/omr40zn.pdf

615 **Innehållet i Sven Wimnell. 16 maj 2018: Boende och bostadsbygge. Levnadsförhållanden, skatter. SCB-statistik. Boverket. SOM-institutet.Vårbudgeten. Första maj och veckor därefter. Löner. TVdebatt. Regeringens verksamheter.**
http://wimnell.com/omr40zo.pdf

622 **Innehållsförteckningar till utredningar från och med 21 december 2018 till 22 april 2019.**

642 **Särskilda utredningar på Sven Wimnells hemsida från och 30 januari 2010**

653 - 667 **Förstamajtal 2019**

Utredningen är daterad 1 maj 2019 och kan i mars 2020 vara inaktuell i några avsenden De gäller isynnerhet sidorna 492-652.

Politikområden för politiken har ändrats och har nu tid 1 oktober 2020. Det är en annan regering nu.
Myndigheterna kan ha ändrats
Sveriges kommuner och landsting har ändrats till SKR.
Företagarna, LO och näringsliv kan ha ändrats.
40zm, 40zn och 40zo kan innehålla föråldrade uppgifter.
Särskilda utredningar: det finns nu fullständigare förteckning.

Aktörera finns i en senare version i kapitel 14 i:
Sven Wimnell 6 februari 2020:
Samhällsplaneringens problem. Inrikes och utrikes 5 december 2019-16 januari 2020.
Kapitel 14: Aktörer i svenska politiken.
Kapitel 15. DN-artiklar efter 16 januari 2020.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzq14-15.pdf

Kapitel 1: Universum och Jordklotet. Människornas verksamheter och vår världs historia.

22 **Sven Wimnells hemsida: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?**

28 **Förhistorisk tid. Naturforskning. Universums och jordklotets historia**

29 **Världskarta med världens befolkning i början av 1990-talet**

30 **Sven Wimnell 1995 Världshistorien på nio sidor.**
30 Forntiden. Till omkring 400.
31 Medeltiden. 400-1500.
31 Nya tiden . Från 1500.
31 Religionsstridernas tid 1500-1648 och tiden 1648-1815 med bl a oinskränkt furstemakt.
32 Genombrottstid för demokrati och industri, 1815-1914.
32 Första världskriget 1914-1918 och mellankrigstiden 1918-1939
33 Andra världskriget 1939-1945.
33 Efterkrigstiden. Från 1945.
34 Nutid och framtid.
34 Afrikas och Asiens äldsta historia.
35 Europeernas kolonier och utomeuropeisk historia.
36 Världsbefolkningen.
37 Läget i världen. April 2005
37 Befolkningen i miljoner i Världen och i Sverige inom parentes.
38 Sveriges historia.
38 Källor till de historiska avsnitten.

39 **Systemet för mänskliga verksamheter.**
39 Mänskligheten har förändrats mycket sedan tidernas begynnelse.
40 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.
43 Utvecklingens krafter.
44 Systemet för mänskliga verksamheter.
47 Den fundamentala påverkanskedjan
49 Schema över påverkans och förändringsproblem
50 Politiska och opolitiska planeringar
51 Samband mellan huvudområdena
52 Samhällsplaneringens problem. Kunskaper och värderingar.
53 Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.
53 Kunskaps- och värderingsverksamheter
53 Teknologiska/ ekonomiska verksamheter
54 Kulturella verksamheter

55 **Historien om människan.**
57 En resa genom tid och rum
60 Våra förfäder aporna
63 Apor på två ben
65 De första människorna
68 Vår tids människor
75 Dagens värld
77 Framtidsperspektiv

79 **Filosofins historia. Bertrand Russel om västerlandets visdom.**

Klicka på Sven Wimnell 17 sept 1997 + 1 februari 2015: Filosofins historia. Bertrand Russel om västerlandets visdom. http://wimnell.com/omr109b.pdf och läs utdrag ur Russels bok. Sidor i omr109b:

Prolog	2
Före Sokrates	3
Aten	13
Hellenismen	22
Den äldsta kristendomen	30
Skolastiken	37
Den moderna filosofins uppkomst	51
Den brittiska empirismen	74
Upplysningen och romantiken	80
Utilismen och efteråt	92
Samtiden	108
Epilog	123-126

I utredningen nu finns kopior av:

80 **Prolog**

81 **Epilog**

85 **Idéhistoria. I skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria**

Sven Wimnell 000524: Ett referat av Sven-Eric Liedmans bok I skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria.

85 **Innehåll**

Inledning 15

FÖRSTA DELEN: I VAR MANS HUVUD
Första kapitlet: Klockan 59
Andra kapitlet: Rummet 73
Tredje kapitlet: Tiden 91
Fjärde kapitlet: Människan 131

ANDRA DELEN: INSTITUTIONERNA
Femte kapitlet: Lära för livet 199
Sjätte kapitlet: Det sanna och det goda 263
Sjunde kapitlet: Artefakterna 345
Åttonde kapitlet: Den gudomliga politiken 403

TREDJE DELEN: I SKUGGAN AV FRAMTIDEN
Nionde kapitlet: Modernitetens trolldomsglans 453
Tionde kapitlet: Europeerna och de andra 477
Elfte kapitlet: I skuggan av framtiden 5 17
Anmärkningar till texten 542
Register 580-598.

86 **Utdrag ur boken:**
Från förordet.
88 Inledningen
89 Kapitel 5. Lära för livet. Här behandlas skolans och utbildningens institutioner.
96 Kapitel 7. Artefakterna. I detta kapitel behandlas teknologins och estetikens institutioner.
Summering
102 Författarens avslutning

106 **Kunskapens makt (och maktens kunskap)**
AV SVEN-ERIC LIEDMAN
En mångfald relationer
Olika intressen styr
Många sanningar om människan
Motsättningarna är störst nu

111 ÅKE HOLMBERG: Vår världs historia.

111 **INLEDNINGEN**

Därefter innehållsförteckningen som ger en bild av världens urveckling:

112 **MÄNNISKAN OCH MILJÖERNA**.
Erövringen av jorden
De första hundratusen generationerna

Stads- och statsbyggandet.
Högkulturerna

113 **MÄNNISKAN OCH VÄRLDSRELIGIONERNA**.
Samfund och samhälle under två tusen år
Ca 500 f Kr —ca 1500 e Kr
Buddhismen i Asien
Kristenheten
Islam .

116 **MÄNNISKAN OCH HAVET**
Kolonialismens värld 1500—1800

117 ***Spindeln i nätet***
Den atlantiska världen 1500—1800

118 ***Västerlandet och världen***
1815—1914

119 **KONFRONTATIONERNAS SEKEL**
Världskrig och världsrevolution
1914—1945

119 ***Förenade och oförenade nationer***
Tiden efter 1945

120 **Utrag ur ÅKE HOLMBERG: Vår världs historia.**

120 **Exempel på inre verkligheter och sociala miljöer.**

121 **Högkulturernas uppkomst. Från sid 44 och 47.**
Handlar om samspel= sociala miljöer.

122 **Mesopotamisk ekonomi och babyloniskt samhälle. Sid 54-55.** Handlar om samspel= sociala miljöer och religioner=inre verkligheter.

123 **Grekernas konst och vetenskap. Sid 95.**
Handlar om skönhet, religioner, kunskaper= inre verkligheter, och möten mellan kulturer= sociala miljöer.

124 **Folkreligioner. Sid 116.**
Handlar om religioner= inre verkligeter, och samspel mellan religiösa= sociala miljöer.

125 **Den siste romerske kejsaren. Sid 174-175.**
Handlar om kulturspridning o d= inre verkligheter och sociala miljöer.

126 **Bysans undergång. Sid 181.**
Handlar om vackra saker och religion= inre verkligheter, och spridning av religion= sociala miljöer.

127 **Korstågen. Sid 209.**
Handlar om religioner= inre verkligheter, och kunskaps- och kulturspridning= sociala miljöer.

128 **Universiteten. Sid 212.**
Handlar om religioner och kunskaper= inre verkligheter, och kunskapsspridning= sociala miljöer.

129 **Gotiken. Sid 213-214.**
Handlar om konst, estetik och religioner= inre verkligheter, och kulturspridning= sociala miljöer.

130 **Den senmedeltida krisen. Sid 218-219**
Handlar om spridning av kriser och kunskaper om kriser= inre verkligheter och sociala miljöer.

131 **Kyrkans kris. Sid 222.**
Handlar om religioner= inre verkligheter, och samspel mellan religiösa= sociala miljöer.

132 **Islam. Sid 230-231.**
Handlar om religioner= inre verkligheter, och religionsspridning= sociala miljöer.

133 **Indianfolken och kyrkan. Slaveriet. Sid 310-311.**
Handlar om religioner= inre verkligheter, och samspel= sociala miljöer.

134 **Det brittiska härskarsystemet. sid 343-344.**
Handlar om samspel= sociala miljöer, och religion= inre verkligheter.

135 **Den ryska samhällsutvecklingen. Sid 362-363.**
Handlar om samspel/maktspel= sociala miljöer.

136 **Reformationerna. Sid 368-369**
Handlar om religioner= inre verkligheter, och religionsspridning= sociala miljöer.

137 **Den naturvetenskapliga revolutionen. Sid 376-377.**
Handlar om kunskaper och religioner= inre verkligheter, och kunskapsspridning= sociala miljöer.

138 **Samhällstänkandet. Sid 377-378.**
Handlar om tänkande= inre verkligheter. och maktspel= sociala miljöer.

139 **Det franska enväldets framväxt. Sid 382-383.**
Handlar om maktspel= sociala miljöer, och konst och religion= nre verkligheter.

140 **Ludvig XIV och Versailles. Sid 383-385**
Handlar om maktspel och kulturspridning= sociala miljöer, och förlustelser= inre verkligheter.

141 Religioner, världsliga makthavare, klasser och slavar.
En sammanfattning av exemplen i det föregående.

Sven Wimnells hemsida: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?

På Sven Wimnells hemsida på Internet, http://wimnell.com, ges en redovisning av ett forskningsarbete med titeln: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen. Med ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter som styr världen. Forskningen har med varierande intensitet pågått sedan mitten av 1960-talet.

Hemsidan lades in på Internet våren 1998. Redovisningen omfattar sju inledande dokument och 129 dokument med verksamhetsområden som i första hand ska belysa hur verksamheterna fördelas på de olika områdena. De första åren fylldes de 129 sidorna med sådant, men det visade sig att allt inte kunde läggas in, det skulle bli för mycket. Därför gjordes särskilda bilagor, vanligen i pdf-format, som fick länkar på de 129 sidorna.

De särskilda utredningarna/bilagorna finns förtecknade i följande pdf, som också innehåller innehållsförteckningar till de senaste årens utredningar.
Sven Wimnell 080203+++: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Ett forskningsarbete. Utredningar och deras innehåll. (http://wimnell.com/omr40zf.pdf)

De senaste bilagorna, som var för sig ofta redovisar aktuella saker i alla de 129 delområdena. förtecknas i kronologisk ordning med den senaste allra överst:

Det är ett elände i världen och det har det alltid varit.

Hur har det blivit som det är? Man kan gå tillbaka till 1800-talet och säga att vi har det som vi har det därför att 1800-talet var så dåligt.

Men hur blev det så dåligt? Man får gå till 1500-talet, men det räcker inte. I Sverige måste man gå till vikingatiden, Men vi var efter vår tid och man måste gå till världshistorien och finner att eländet var ännu värre långt tillbaka.

Hur blev vi människor? Hur var det på jordklotet innan det fanns människor? När bildades jorden och solen och hela universum? Man hamnar i början med big bang, den stora smällen, för nära 14 miljarder år sedan.

I det följande börjar det där och sedan får man följa utvecklingen hela vägen till januariöverenskommelsen, klimatproblemen, populisterna som vill skrota demokratin, Brexit och EU, Trump och Putin, Mellanöstern. Kina och Korea o s v.

Man kan imponeras av universom och dess svarta hål, grundämnena som håller allt igång, cellerna, djuren och växterna som vet vad de ska göra och lyckas fortplanta sig genom alla miljoner år. Men människorna som släpper ut plast i haven så att de dör.

Människorna har blivit människor, hur det nu gått till. Lärt sig prata och skriva och kriga och slåss.

Tidigt skaffade man sig gudar och företagssamma männisor blev furstar. kungar och kejsare och kapitalister. Några få blev filosofer och grubblat över hur det är. I början hängde man fast vid gudarna, men såsmåningom blev det klart för en del att de inte finns.

Men människor har svårt att släppa gamla traditioner och trots alla nya kunskaper som vartefter kommit till i världsbefolkningen är det fortfarande gamla myter som lever kvar.

För 2500 år sedan började greker fundera ut saker om världen som sedan fick gälla. Sedan kom kristendomen med påvar som bestämde att jorden är universums cntrum, något som för 500 årsedan visade sig vara fel.

Furstarna och kungarna blev mäktiga med hjälp av religioner och andra opponerade sig mot det. Det ledde till att de såsmåningom på det hela taget avskaffades och vanligt folk fick makten genom demokrati.

Teknisk utveckling under 1800-talet och 1900-talet har förbättrat för världbefolkningen. Men det är långt kvar till en acceptabel situation för alla. Så är det.

Sedan 100 år är det demokratins princip som gäller, men det är en primitiv demokrati som mest bara bygger på allmän rösträtt. Det finns diktatorer, men de tror eller låtsas att de är demokratiska.

Det räcker inte med allmän rösträtt, de som röstar måste också veta vad de röstar på, och i det finns stora brister.

Filosofernas teorier om tänkandet och religionernas dogmer gäller inte som förr, det är nu FN. Förenta Nationerna och EU som en del av FN som sätter upp regler om hur demokratierna ska skötas.

USA är en del av europoeisk politik, men Trump vill vara diktator. något som kongressen ogillar. Putin vill vara demokrat, men har ärvt mycket av gamla Rysslands och tsarernas traditioner. I Kina har de blivit kapitalistiska kommunister. Mellanöstern har kvar Muhammeds läror från 600-talet och passar inte alls in i den moderna världen.

De första problemen nu är klimatet och tillståndet på jordklotet, mänskliga rättigheter och jämlikhet. Att få ordning på det är att få makthavare och röstande att få de kunskaper som behövs.

Skolor, universitet och informationsverksamheter av alla slag måste förbättras. Det gäller tidningar. radio, TV, filmer, sociala medier, romaner, teatrar, underhållningsverksamheter, reklam o s v.

Och politiska partier, organisationer, myndigheter och regeringar måste bli bättre på att utreda och informera.

Det viktigaste är att få ut behövlig kunskap. Men sedan är det viktigt att få acceptabla materiella levnadsförhållanden för all världens människor. mat, husrum och alla tillbehör till det.

Och service utanför hemmen, skolor. sjukvård, omsorg, transportmedel, butiker och möjlighet att arbeta och tjäna pengar till sin försörjning.

Till servicen hör polisverkamheter som sköter brottsligheten. Och bra fördelning av skatter som ger bra jämlikhet.

Det finns sådana som har det bra och sådana som har det mindre bra och dåligt. De som har det bra vill ofta ha det ännu bättre och vill inte avstå något för att förbättre för dem som har det sämre. De politiska partierna i Sverige kan ordnas efter det.
Det är så det är.

Projektet om samhällsplaneringens problem. Hur ska man förbåttra världen? har pågått sedan 1960-talet. Ett system för människornas verksamheter utarbetades på 1970-talet och har använts sedan dess för att få de svenska partierna och regeringarna att förbättra världen.

Till en början måste påverkningarna ske med hjälp av vanliga brev på posten. Sedan anändes fax och den 29 april 1998 lades projektet in på en hemsida på Internet.

Sedan några år sker påverkningarna mest genom särskilda utredningar i PDF-format. Det som framförs i det följande är mycket kopior av tidigare texter.

I Kapitel 6 finns en förteckning över utredningar sedan 30 januari 2010.

Utredningen den 22 april 2019

Sidorna 6 - 144 i utredningen gäller krav om bostadsbidrag och bostadstillägg som regeringen bör åtgärda snarast.

Sidorna 145 - 233 är kopior av delar av tidigare utredningar med krav som till stor del gäller svenska folkets hushållsverksamheter , mat och bostäder mm, som är grundläggande för välfärden och välfärdsfördelningen, men som regeringen inte har någon politik för. Regeringen bör ha en minister som tar hand om hushållsverksamheternas problem.

Regeringen bör också ha en planering för verksamheter i län och kommuner med hänsyn till jämlikhet inom och mellan kommuner och län ifråga om hushållsverksamheter och privat och offentlig service av olika slag utanför hemmen..

Och ha en svensk planering om förhållandena i världen, hur det var, är, kan bli och bör bli, privata och offenliga verksamheter inom och mellan länderna.

Sidorna 234 - 781 innehåller kopior av tidningsartiklar de senaste dagarna som kan hjälpa till att ordna planeringar av inrikes och utrikes förhållanden.

Sidorna 782 - 869 innehåller ett kort referat av vårbudgeten och protokollet från debatten i riksdagen då vårbudgeten lämnades där.

Hemsidan lades in på Internet våren 1998. Klassifikationssystemet innehållller 129 mänskliga verksamhetsområden där människorna styr världen. Styrningen bör ske med utgångspunkt från demokrati, jämlikhet och mänskliga rättigheter, lämplig välfärd och lämplig välfärdsfördelning. Med hjälp av klassifikationssystemet kan man finna de viktiga versamhetsområden som politikerna bör ägna sig åt. Tyvärr försummar politikerna många områden.

Situationen i världen nu är att s k populister blivit starkare och försöker ta över världen. Man får se hur det går i valet till Europaparlamentet.

Det finns oroande politiska problem i hela världen, i små länder och i stora länder och områden som USA, Ryssland, Ost-och Centralasien Mellanöstern, Afrika, Syd- och Mellanamerika och Auatralien och Oceanien. Politiken i Sverige har världen utanför som bakgrund och synnerligen viktig är nu klimatpolitiken.

I Sverige hade socialdemokraterna regeringsmakten 44 år 1932-1976. Sedan har makten växlat, högerpolitiker hade regeringen 2006-2014. 1914-1918 satt socialdemokraterna med miljöpartiet i regeringen och nu är de där med en januariöverenskommelse med Centerpartiet och Liberalerna som tvingar fram delar av högerpolitiken.

Under socialdemokraternas kongress nyligen sades att man bör minska klyftorna. Det kan göras genom att man förbättrar för de lägsta inkomsterna bl a genom att förbättra bostadsbidrag för barnfamiljer, införa bostadsbidrag för äldre barnlösa icke-pensionärer och förbättra bostadstillägg för pensionärer. Förslag har lämnats i det föregående. De handlar om pengar, men klyftorna handlar också om annat än pengar.

Välfärden och välfärdsfördelningen beror av penningfördelningen men Det viktiga är vad man får för pengarna. Och det är politikerna inte så duktiga på.

Regeringen har ingen politik för hushållens verksamheter som är centrala för välfärden. Hushållsverksamheterna har kortfattat beskrivits i det föregående.

SW 64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.
SW . 641 Matlagning. 642 Måltider, matservering.
SW . 643 Organisation av boende, personalrum o d, hotell.
SW . 644 El-, gas-, värme-, vatten- hygienförsörjning o d. Tele.
Vedeldning, vattenkraft, kärnkaft, solkraft, vindkraft, vågkraft, kolkraft, oljekraft, gaskraft.
SW . 645 Användning av inventarier o d.
SW . 646 Personlig hygien o d, klädvård (utom tvätt o d) m m
Här kan ingå umgänge och verksamheter i hemmet, o d.
SW . 647 Allmän hushållsekonomi. Inkomster o utgifter mm.
SW . 648 Städnings-, rengörings- och tvättverksamheter o d.
SW . 649 Personvård: barn, hemsjukvård.

646 Utveckling av de inre verkligheterna

Individens inre verklighet är det som finns i huvudet.
Individen vet nog inte själv allt hon har i huvudet, än mindre vet man vad andra har i huvudet. Det finns statistik om individernas utbildning i skolor o d och om kunnande och erfarenheter, men det säger inte mycket om vad kunskaper, åsikter o s v de har. Det finns forskningar med intervjuer där man försöker lista ut de inre verkligheterna, och det finns mycket spekulationer om det. Men på det hela taget är de inre verkligheterna mest okända för världen utanför. Man frågar och

diskuterar för att få reda på kunskaper och åsikter. När man anställer folk görs intervjuer för att få veta om vad folk kan och tycker. Inför valen görs det opininionsundersökningar om väljarnas tycken . Så är läget.

Hushållsverksamheterna 641-645 och 647-649 handlar huvudsakligen om de materiella, yttre verkligheterna. Men en viktig resurs i hushållen är hushållsmedlemmarnas inre verkligheter, som är grunden för välfärden. Det vill säga att man uppfattar sig som en samhällsmedborgare som är minst lika mycket värd som alla andra.

På fritiden i hemmet bör man ha möjlighet att göra det man vill inom ramen för allmän moral så att man trivs. Man bör ha sociala kontakter och andra verksamheter så att de inre verkligheterna utvecklas , bl a med lämpliga kunskaper och värderingar om de ständigt pågående förändringarna i världen, och så att möjligheterna att anpassa sig och påverka andra utvecklas på lämpligt sätt.

Här handlar det om personlig hygien, kläder och hur vi umgås i hemmet med familj, släkt och vänner. Vi ser på TV, läser tidningar och böcker, skriver, har hund, katt, hobby med hantverk m m.
Vad gör arbetslösa och sjuka hemma hela dagarna?

Behöver de hjälp med att göra något nyttigt med tiden? Vad gör de som på grund av sjukdom eller arbetslöhet o d inte har något arbete att gå till ? Och kriminella o d ?

Livsmedel o d , boende, vatten-och avloppsförjning, energitillgång, tillgång till prylar och pengar som ingår i områdena 641-649 är materiella resurser som måste kompletteras med välfungerande inre verkligheter som kan behandlas i område 646.

Människorna påverkar och påverkas genom verksamheter i fyra olika roller i livet:

A.Huvudroll: allmän levnadsroll lekmannaroll-fritidsroll.

A1: att i största allmänhet leva med kropp och psyke i de fysiska och sociala miljöerna med de möjligheter och innanför de ramar som ges av de politiska styrningarna.

A2: att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas levnadsförhållanden, som beror av de fyra ovan nämnda faktorerna.

B. Biroll: förvärvslivsroll-expertroll-yrkesroll.

B1: att hitta lämplig plats i de gemensamma förvärvslivssystemen och göra arbetet med hänsyn till egna egoistiska krav.

B2: att sköta arbetsuppgifterna i förvärvsarbetet med hänsyn till vad de övriga samhällsmedlemmarna kan begära att få uträttat i den gemensamma arbetsfördelningen.

Välfärden beror av dessa fyra områden. Individernas inre verkligheter kan få det grundläggande utformat i förskolan, grundskolan och gymnasiet, men måste sedan under livet få kompletteringar i sina vardagliga verksamheter i hushållen.

Det räcker inte med att man har bostad, telefonledningar, telefoner. TV-abonemang, datorer, soffor, tidningar och skrivbord etcetera, det behövs också kunskaper för att kunna utnyttja det materiella, diskutera det med anhöriga och bekanta.

Många år har för regeringen påpekats bland annat att skolämnena Religion, Hemkunskap och Samhällskunskap behöver förbättras.

Men inget har hänt. Regeringen har inte vidtagit några åtgärder för att förbättra läget.

I Dagens Nyheter den 3 april 2019 finns en debattartikel som handlar om att skolan har en viktig roll för barnens hälsa.

Regeringen bör skaffa sig en politik för hushållsverksamheterna eftersom de är grunden för välfärden, välfärdsfördelningen och jämlikheten.

Skolämnet Hemkunskap behöver förbättras och på något sätt också föras in på gymnasiet. Religionsämnet behöver bli Religion och levnadskunskap och Samhällskunskap behöver bli mer omfattande.

Dagens nya föräldrar har inte i skolan fått de kunskaper som behövs för bra föräldrar och det medverkar till att dagens barn inte får den uppfostran i familjen som behövs för att barnen tillsammans med skolans utbildning blir så bra som de borde bli.

Dålig skolutbildning för föräldrar och barn gör att barnen kan lockas in i kriminalitet, terrorism, mobbning och främlingsfientlighet som ger stora problem. Barnen i skolan kan snart bli föräldrar och därför måste de också utbildas i föräldrakunskap. Efter skolan måste finnas informationssystem som vartefter uppgraderar kunskaperna som ges i skolan.

Tidningsartiklar förtecknas i utredningen den 22 april 2019 under följande rubriker

Sida	
239	**Inrikes förhållanden**
240	Ungdomssynder
270	Utbildning
294	Sjukvård
336	Arbetsmiljö
348	Klimat och transporter
408	Banker och pengar
426	Politiska partier
459	Bostäder, byggande, städer. Fysiska och sociala miljöer
518	**Utrikes förhållanden**
519	Världen
527	Europa och EU
546	Tyskland
556	Frankrike
589	England / Storbritannien
612	Italien, Spanien, Ungern, Polen m m
630	Nordiska länder
649	USA
669	Ryssland och Ukraina
694	Ost- och Centralasien
710	Mellanöstern
744	Afrika
754	Syd- och Mellanamerika, Kanada
763	Australien och Oceanien
772	Övrigt i världen

Förhistorisk tid. Naturforskning. Universums och jordklotets historia

SW 5 Naturforsknings- och matematikverksamheter.
SW 50 Allmänt om naturforskning. Naturkunskap.
SW 51 Matematik.
SW 52 Astronomi, rymdforskning.
SW 53 Fysik o d.
SW 54 Kemi o d.
SW 55 Geologi, meteorologi, hydrologi o d.
SW 56 Paleontologi, arkeologi o d.
SW 57 Biologi, ekologi. Naturgeogr. Utv.lära, ärftlighet
SW 58 Botanik.
SW 59 Zoologi.

Naturvetenskapernas uppfattningar är mer eller mindre provisoriska och ändras vartefter som man kommit till nyare uppfattningar.

Vårt universum uppstod för 13,8 - 13.9 miljarder år sedan genom det som kallas big bang eller stora smällen.

Solen och dess planeter bildades för 4,5 - 4,6 miljarder år sedan.

Liv på jorden uppstod för cirka 3,8 miljarder år sedan. Flercelliga organismer uppstod för cirka 1,2 miljarder år sedan. De första växterna och träden bildas för omkring 400 miljoner år sedan. De första dinosaurierna för 230 miljoner år sedan. De första primitiva däggdjuren för 200 miljoner år sedan. För 65 miljoner är sedan föll en stor himlakropp ner på jorden i nuvarande Mexico och orsakade enorma skador över hela jorden. Dinosaurierna hade dominerat jorden under 65 miljoner år och utrotades. En lten råtta som överlevt utvecklades till de många däggdjuren som finns nu, bl a människorna.

De första apmänniskorna uppstod för cirka 7 miljoner år sedan. Det finns fossil av cirka 3 miljoner år gamla människoarter. Tidigaste fyndet av den nuvarande arten i världen, Homo Sapiens, är cirka 200 000 år gammal. En mer modern 50 000 år gammal har hittats i Australien, en 45 000 år gammal har hittats i Europa.

Människorna började med jordbruk för cirka 10 000 år sedan och blev då bofasta. Hundar tämjdes för 16 000 år sedan och katter för10 000 år sedan, hästen 5000. Högkulturer uppstod för cirka 5000 år sedan i Egypten , Mesopotamien och i Indusdalen. För cirka 4000 år sedan i Kina och Mellanamerika. Skriftspråk skapades för cirka 5000 år sedan.

Därmed är människorna inne i historisk tid.

Källor:

Nationalencyklopedin, hämtad 2019-04-23.
http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/stora-smällen
http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/naturvetenskap
http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/historisk-geologi
http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/urtiden
http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/geologisk-tidsskala
http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/paleontologi
http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/enkel/dinosaurier (hämtad
http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/människans-utveckling
Bonnier: Livets utveckling.Första utgåvan- Första upplagan 2008

Världens befolkning i början på 1990-talet. Enligt Familjens Nya Världsatlas från Bonniers Lexikon 1994.

Sven Wimnell 1995
Världshistorien på nio sidor. (Från omr40y)

I världshistorien slutar forntiden omkring år 400 och i svensk historia 1060. Medeltiden slutar i båda fallen omkring år 1500, i svensk historia noga räknat 1521. Därefter följer nya tiden. Tidsgränserna för de tre epokerna sattes på 1700-talet.

Framställningen här är gjord i slutet av 1995, det som sedan hänt är alltså inte med.

Innehåll:

* Forntiden. Till omkring 400.
* Medeltiden. 400-1500.
* Nya tiden . Från 1500.
* Religionsstridernas tid 1500-1648 och tiden 1648-1815 med bl a oinskränkt furstemakt.
* Genombrottstid för demokrati och industri, 1815-1914.
* Första världskriget 1914-1918 och mellankrigstiden 1918-1939.
* Andra världskriget 1939-1945.
* Efterkrigstiden. Från 1945.
* Nutid och framtid.
* Afrikas och Asiens äldsta historia.
* Europeernas kolonier och utomeuropeisk historia.
* Världsbefolkningen.
* Läget i världen. April 2005
* Befolkningen i miljoner i Världen och i Sverige inom parentes.
* Sveriges historia.
* Källor till de historiska avsnitten.

Forntiden. Till omkring 400.

Universum räknar man med kom till för 13,8-13,9 miljarder år sedan. Solen och dess planeter bildades för 4,5-4,6 miljarder år sedan, De första primitiva människorna kom till i de tropiska trakterna i Afrika för ett par miljoner år sedan. Dagens art, Homo Sapiens är cirka 200 000 år gammal.

Grottmålningar i Sydeuropa vittnar om att människor för 20 000 år sedan var mycket konstnärligt begåvade. För 40 000 år sedan kunde människor leva över stora delar av världen. De första kända s k högkulturerna bildades kring Nilen, Eufrat-Tigris och Indus. Pyramiderna, de äldsta ca 5000 år gamla. är bland de äldsta vittnesbörden.

Den europeiska kulturen, som blivit hela västerlandets, och spritt sig också till österlandet, har sitt ursprung i kulturer kring östra delarna av Medelhavet, bl a i Grekland för ca 2500 år sedan, där den västerländska filosofin började på 500-talet f Kr.

Vid tiden för vår tideräknings början var romarna de dominerande med ett rike runt Medelhavet som var under expansion och på l00-talet sträckte sig långt upp i Mellaneuropa.

Kristendomen vann anhängare och påvedömet utvecklades till en stark världslig makt. De gamla romerska religionerna gick tillbaka, den romerske kejsaren Konstantin övergick till kristendomen och flyttade sitt residens från Rom till Konstantinopel år 330. Kort därefter, år 395, delades riket i Västrom och Östrom. Västrom föll i händerna på germanerna som kom norrifrån, och den siste västromerske kejsaren avsattes 476. Det stora romerska riket föll samman, och det är det som är gränsen för forntiden.

Medeltiden 400-1500.

Den mest intressanta utvecklingen under världshistoriens medeltid tilldrog sig i Europa, och började med ett starkt påvedöme i Sydeuropa och icke-kristna folk som under strider grupperade sig i Mellaneuropa i allt större och större riken. Påvedömet i Rom med den romersk-katolska läran bredde sedan ut sina läror norrut och ökade lnflytandet. I Östrom utvecklades den grekisk-ortodoxa läran utan större inflytande över Europas följande historia. På 600-talet utformade Muhammed den islamska läran, som bredde ut sig främst inom områdena öster och söder om Medelhavet.

Det östromerska riket bestod till 1453 då turkar kom in och tog makten.

Nya tiden. Från 1500.

Såsmåningom bröts påvedömets makt i de övre delarna av Europa av de världsliga furstarna, och lärorna ifrågasattes av bl a Luther, som 1517 började den s k reformationen. Åren kring 1500 innehöll många förändringar som gett anledning till att därifrån räkna en ny epok.

Påvedömet under medeltiden gjorde anspråk på att ha monopol på tolkning av livets alla gåtor och hade bl a en mycket bestämd uppfattning om människornas och jordens plats i universum : jorden var universums centrum och därikring rörde sig solen och himlarna. Denna uppfattning opponerade sig Copernicus (1473-1543) mot i en skrift 1543, han menade att solen stod i centrum.

Columbus upptäckte Amerika 1492 och andra seglade åt andra håll så att världen blev mycket större än förut. En viktig förändring innebar boktryckarkonsten, som började på 1440-talet och som gav nya möjligheter att sprida information.

Inom vetenskap och teknik gjordes framsteg, ett av de stor namnen därvidlag var Leonardo da Vinci (1452-1519). Den nuvarande Peterskyrkan i Rom kom till, kupolen blev klar 1590 under ledning av Michelangelo. Italienaren Machiavelli (1469-1527) framförde åsikter om hur furstarna borde utöva sin makt, i allmänhet och bl a med kraft gentemot kyrkan.

Religionsstridernas tid 1500-1648 och tiden 1648-1815 med bl a oinskränkt furstemakt.

Under nya tidens början skaffade sig Europeerna kolonier i förut okända delar av världen och på hemmaplan fortsatte striderna. Nya tiden fram till 1648, Westfaliska freden, brukar ses som religionsstridernas tidevarv. Under den här tiden bildades också s k nationalstater med starka furstar i ledningen. Sverige blev en stormakt och stod på höjden vid slutet av den här perioden. Tiden 1648 fram till 1789 med den franska revolutionen ses som den oinskränkta furstemaktens epok med bl a mäktiga franska kungar, Ludvig XIV, XV och XVI, som revolutionärerna opponerade mot. I kolonierna i Amerika uppstod också opposition och folk frigjorde sig från herrarna i Europa och bildade Amerikas Förenta Stater 1786. Under den oinskränkta furstemakten tid fanns i Europa stora riken som hade stora resurser och bekämpade varandra. l de striderna förlorade Sverige sin stormaktsställning 1718.

Den franska revolutionen 1789 var en revolution mot den hårda kungamakten och innebar bara början på vägen mot en större spridning av makten.

Napoleon var 20-årig löjtnant när revolutionen bröt ut, han skaffade sig makt, blev kejsare, ville erövra världen och satte hela Europa på krigsfot, men kämpades ned vid Waterloo och placerades oskadliggjord på St Helena i Atlanten 1815.

Efter hans krig samlades Europas mäktiga på kongressen i Wien l8l5 och ritade upp en ny politisk karta över Europa. Under napoleontidens slutskede var Sverige med mot Napoleon och utkämpade sitt senaste och förhoppningsvis sista krig. Vid Wien-kongressen fick Sverige huvudsakligen gränserna som finns idag.

Drivkrafter under den här perioden var bl a idéerna under den sk upplysningstiden då bl a Montesquieu (l689-1755) skrev om maktfördelning med en udd mot furstarnas starka makt, och Diderot samlade mänskligt vetande i "Encyklopedin" i 35 band 1751-1780.

Genombrottstid för demokrati och industri, 1815-1914.

I världshistorien är 1815 ett stort årtal. Som slutpunkt för den epok som började då kan man sätta 1914 då första världskriget började. Under de hundra åren bröt en demokrati med lika rösträtt för alla i stort sett igenom i några av de mest välutvecklade länderna, och industrier för varutillverkning i stor skala växte fram.

Världsbilden förändrades väsentligt när Darwin 1859 lade fram sin bok om arternas uppkomst, - en stöt mot de kyrkliga lärorna. Inom naturvetenskaperna gjordes viktiga upptäckter och en välutvecklad atomteori fanns innan första världskriget bröt ut. Mendel var pionjär inom ärftlighetsforskningen och gjorde viktiga rön, som dock föll i glömska och fick spridning först år 1900.

Överbefolkning ledde till uppkomsten av fattiga proletärer som Karl Marx intresserade sig för, 1847 författade han tillsammans med Engels ett kommunistiskt manifest. Första internationalen, en arbetarorganisation, bildades i London l864. Den andra bildades i Paris l889 med arbetarombud från 19 länder, bl a Sverige. Då ställdes som mål bl a 8-timmarsdag sex dagar i veckan, vilket blev lag i Sverige 30 år senare 1919, och man införde 1 maj som arbetarnas demonstrationsdag. Denna international upphörde 1914.

Den tredje, kommunistiska internationalen, Komintern, bildades 1919, ledd av Lenin.

I Amerikas Förenta Stater avskaffades slaveriet efter inbördeskrig 1861-1865.

År 1914 behärskade europeerna en stor del av världen utanför Europa, de hade kolonier eller härskade på annat sätt. Självständiga stater utanför Europa var huvudsakligen i Amerika USA, Mexiko och de flesta staterna som 1990 finns söder därom, i Afrika Etiopien och Liberia och i Asien Turkiet, Arabien, Persien och Afghanistan i Främre orienten och bortom Indus : Kina, Mongoliet, Japan, Siam och några småstater i Tibet.

Första världskriget 1914-1918 och mellankrigstiden 1918-1939.

Perioden 1914-1945 bildar en ny epok med första världskriget, mellankrigstiden och andra världskriget. Österrikes tronföljare mördades 1914 med ett skott i Sarajevo och det utlöste första världskriget 1914-1918, som ledde till stora förändringar av Europas karta. Kriget var en fortsättning på gamla maktstrider i Europa och slutade med nederlag för Tyskland.

I krigets spår ägde rum revolutioner i Tyskland och framför allt i Ryssland som förvandlades till Sovjetunionen. Ett antal nationalstater uppstod eller återuppstod. Finland, Estland, Lettland och Litauen blev självständiga stater. Polen, som varit uppdelat på grannländer, återuppstod. Tyskland förminskades. Tjeckoslovakien tog arv efter bl a det medeltida Böhmen. Rumänien förstorades. Serbien växte ut till Jugoslavien. Österrike-Ungern splittades. Det Ottomanska-Osmanska riket som existerat från 1300-talet och omfattat områden i Nordafrika, Mellanöstern och delar långt upp i Östeuropa splittades. En turkisk nationalstat bildades 1923 och av övriga delar bildades såsmåningom många skilda stater. Av Europas många monarkier återstod efter kriget och revolutionerna drygt ett dussin.

På initiativ av USA-presidenten Wilson tillkom 1919 Nationernas förbund, men hans eget land blev aldrig medlem och Sovjetunionen stod också utanför.

Spanien blev republik 1931 och sedan utbröt där inbördeskrig som slutade med att general Franco blev diktator. Italien underkuvade Etiopien 1936 under ledning av Mussolini som gjort sig till överste makthavare, diktator, i Italien. Japanerna ockuperade större delen av Kina 1937-1938. Stalin gjorde sig till diktator i Sovjetunionen.

I Tyskland uppträdde Adolf Hitler och bildade den nationalsocialistiska rörelsen. Han blev rikskansler 1933, statschef 1934 med titeln ”Führer und Reichskanzler” och gjorde sig till diktator. Han tog Österrike mm "under sitt beskydd", dvs ockuperade och anslöt till Tyskland.

Andra världskriget 1939-1945.

Brittiske premiärministern Chamberlain gjorde 1938 med Hitler en överenskommelse som skulle stoppa Hitlers framfart, och kom hem till London med ett papper som garanterade "fred i vår tid". Det blev dock en kort garantitid, hösten 1939 angrep tyskarna Polen och det andra världskriget kom igång. Det var till en början lokalt, men utvidgades våren 1941. Danmark och Norge ockuperades 9 april 1940 av tyskarna och Holland och Belgien den 10 maj. Frankrike var helt ockuperat i juni. Italien inträdde därefter på Tysklands sida.

I en tysk-rysk vänskapspakt 1939 "fick" ryssarna de baltiska länderna, och efter finsk-ryska vinterkriget 1939-40 måste Finland avstå Karelen. Vänskapen tog slut när tyskarna angrep Sovjetunionen 1941. I december det året anföll japanerna USA genom bombning av den amerikanska flottbasen Pearl Habor. Kriget fick därmed full styrka med Tyskland, Italien och Japan på den ena sidan och England, USA och Sovjetunionen på den andra. Krigshandlingar förekom huvudsakligen i Europa, Nordafrika och Ostasien. Sverige kunde hålla sig uëtanför kriget.

Det gick sämre och sämre för tyskarna och de allierade på andra sidan träffades i Jalta i februari 1945 och gjorde upp om krigsslutet och Europas framtid, det var brittiske premiärministern Churchill, amerikanske presidenten Roosevelt och Sovjetdiktatorn Stalin. Den 30 april 1945 var det tyska nederlaget nära och Hitler begick självmord i en bunker i Berlin. Kapitulation följde kort därefter. Men kriget pågick i Asien. För att få definitivt slut på det lät amerikanske presidenten hösten 1945 fälla två atombomber över Japan, som då kapitulerade. President var vid denna tid Truman, sedan Roosevelt avlidit i början av april. Mussolini avrättades av italienska partisaner.

Det andra världskriget har setts som som en kamp för demokratin mot Hitlers diktatur med "arier" som herrefolk och med en rasism som riktades isynnerhet mot judar med en strävan att utplåna dem helt.

Efterkrigstiden. Från 1945.

Den europeiska politiska kartan efter andra världskriget såg i stort sett ut som före kriget, men de baltiska staterna blev sovjetiska delstater, Polen flyttades västerut och Tyskland delades i öst och väst. Alla de östeuropeiska staterna förvandlades till s k folkrepubliker i rysk regi.

Som supermakter framstod efter kriget USA och Sovjetunionen. Vänskapen dem emellan under kriget övergick snart i fiendskap i ett "kallt krig", en "järnridå" drogs ned i Europa mellan öst och väst. Världspolitiken har under efterkrigstiden präglats av motsättningarna mellan USA och Västeuropa å den ena sidan och Sovjetunionen å den andra.

De krigshärjade delarna av världen återuppbyggdes. Kolonierna frigjorde sig vartefter och bildade en stor mängd nya stater, många i Afrika. De västeuropeiska staterna har blivit fredliga demokratier, även Spanien.

På 80-talet gjorde sig polackerna mer och mer fria från det sovjetiska inflytandet, och med början 1989 har fredliga revolutioner i Sovjetunionens s k satellitstater i Östeuropa ratat den sovjetiska kommunismen som havererat. Tysklands två delar har förenats 1990. I Sovjetunionen har kommunistpartiets partimonopol avskaffats och den sovjetiska s k kommandoekonomin avses bli ersatt av en marknadsekonomi mer av västeurpeiskt snitt.

Nationernas förbund havererade och kunde inte hindra andra världskriget. Som en efterföljare bildades vid krigsslutet Förenta Nationerna, FN. Organisationen har under efterkrigstiden medverkat till att dämpa många svåra konflikter länder emellan. Den medverkade till bildandet av staten Israel 1948 med avsikt att ge judarna det hemland de inte haft och saknat under långa tider. Judarna har dock inte varit nöjda med det land de fått och krävt mera, vilket orsakat strider i trakterna där hela efterkrigstiden, strider som äntligen kanske kan ta slut i och med en påbörjad fredsprocess mellan Israel och palestinierna 1995 och en palestinsk president 1996.

Nutid och framtid. 1995

1980-1988 pågick ett stort krig mellan Irak och Iran med stora förluster för båda men utan några tydliga praktiska resultat. Hösten 1990 invaderades Kuwait av Irak, vilket väckte protester världen över. En FN-allians med USA i spetsen slog i ett sexveckorskrig med all moderna krigsteknik tillbaka Irak, som ålades betala skadestånd och att förstöra vapen mm.

I Sydafrika har konservativa regimer länge förhindrat en demokratisering, men under 90-talet upphörde rasåtskillnadspolitiken och landet fick som president Nelson Mandela, representant för de svarta. I Afrika för övrigt finns många problem med krig och annat, bl a problem med virussjukdomar. I många delar av världen har demokratiseringssträvandena haft stora svårigheter, bl a i Syd-och Mellanamerika. I Sydostasien finns problem.

Atombomber och andra förfärliga krigsredskap har blivit så utvecklade att de kan förstöra möjligheterna till liv på jorden. Mänskligheten har hamnat i en fälla där människorna blir tvungna att samverka. Sedan Sovjetunionen upphört fr o m 1992 ansågs det dock att ”det kalla kriget” upphört och att faran för atombomber minskat. I Jugoslavien har efter 1991 pågått ett inbördeskrig som äntligen resulterat i ett slags fred i slutet av 1995.

I Västeuropa har hela efterkrigstiden pågått en integrationsprocess som lett fram till Europeiska Unionen, EU, där Sverige trätt in 1 januari 1995. Unionen lider av ”demokratisk underskott”, dvs gamla demokratiska principer är satta ur spel, lagar utfärdas av ministrar och mycket bestäms i den av en byråkrati i Bryssel.

Trots motgångar har demokratins princip blivit ledstjärna världen över, men mycket återstår innan den helt slagit igenom i praktiken. Den sovjetiska komunismen avses bli ersatt av mer demokratiska former. Jämsides med demokratin löper jämlikheten. Den svåra uppgiften i framtiden tycks vara att förbättra demokratin och att förbättra jämlikheten. Förändringarna efter 1989, 200 år efter franska revolutionen 1789, ger löften om en bättre framtid, men kan också leda till försämringar om reaktionära krafter tar överhanden.

Afrikas och Asiens äldsta historia.

Den senaste istidens slut för ca 10 000 år sedan var en milstolpe i människornas historia. Då började man med jordbruk. För 10 000 år sedan odlades vete öster om Medelhavet, för 7000 år sedan hirs i Kina och för 6000 år sedan majs i Amerika. I samband med jordbruket började man också med djurhållning med djur både som föda och som dragare.

Människorna blev mer och mer bofasta och bildade samhällen med byar och städer. För ungefär 7000 år sedan ökade befolkningen kraftigt i vissa omraden, t ex i de första städerna, som kom till i fyra floddalar i Egypten, Mesopotamien, Indusdalen och i Kina. Vattnet i floderna utnyttjades för konstbevattning i jordbruket. Samhällena krävde administration och specialiserade yrken och där utvecklades samhällsklasser. Skiftspråk utvecklades, de första kända skrifterna är ca 5000 år gamla. Kunskaper om förhållanden före skriftspråken måste skaffas genom tolkningar av arkeologiska fynd. Som historisk tid brukar ses tider för vilka det finns skriftliga källor. Hiistorisk tid börjar alltså ca 3000 år f Kr.

De första högkulturerna uppstod i Egypten och Mesopotamien ca år 3000 f Kr, i Indien något senare, kanske ca 2500 f Kr och i Kina ca 1500-2000 f Kr. Årtalen är satta med hänsyn till

1. Tekniska och ekonomiska förändringar, framför allt inom jordbruket och transporterna, varigenom en större befoIkning delvis koncentrerad i icke livsmedelsproducerande städer, samt en intensivare handel blev möjlig. Även metallurgins utveckling, som fick inte minst maktpolitiska och militära korsekvenser.
2. Politiska och sociala förändringar, klasssamhällets framväxt och den centraliserade skatteindrivande statens utveckling på bekostnad av stammen och hövdingadömet.
3. En rad religiösa och kulturella omvandlingar, bland dem särskilt skrivkonsten.

I de nämnda trakterna utvecklade människorna sitt tekniska kunnande. Segel och hjul fanns upp. Textil och keramik kunde tillverkas. Man bearbetade metaller och tillverkade svärd och sköldar för att beväpna arméer som skulle skydda samhällena. Handeln utvecklades och de stora kulturområdena knöts samman av handelsvägSar, sorn också användes av arméerna med vars hjälp stora områden kunde läggas under centralt styre. Tankar om stora imperier utvecklades.

De första stora imperierna fanns i Mesopotamien men såsmåningom växte flera fram över hela jordklotet. De har under tidernas lopp avlöst varandra. Imperierna har växt och blomstrat tills de blivit för stora och svåra att administera och då fallit sönder.

Omkring år 1000 f Kr länkades högkulturerna kring Medelhavet och fram till Kina samman. Då fanns en handelsväg, den s k sidenvägen, i en slinga mellan Indien, Kina och Persien, som stod i förbindelse med Medelhavets trakter. Kring år noll sträckte sig ett smalt bälte av välden från Atlanten till Stilla havet. I detta bälte bedrevs handel och utbyttes ideer och teknik, bl a spreds de stora världsreligionerna. Det började med buddhismen och hinduismen och fortsatte med judendom, kristendom och islam.

På 300-talet e Kr började nomadfolk på Asiens stäpper anfalla de stora rikena och gjorde handelsvägarna osäkra. In i Europa kom bl a hunner som satte igång omflyttningar så att det romerska riket upplöstes och nya riken tog form.

Mongolerna i norra Asien var ett stort erövrarfolk och kineserna byggde den kinesiska muren som skydd mot dem. På 1200-talet trängde mongolfursten Djingiskan med 100 000 ryttare över den då l000-åriga kinesiska muren och erövrade Peking. Sedan forstsatte erövringarna. Hans son och sonson utsräckte riket så att det omfattade ett stort rike från Svarta havet till Stilla havet. Mongolerna vid den här tiden härjade också i Östeuropa.

Det stora mongolriket delades sedan. På 1300-talet framträdde en ny mongolisk erövrare, Timurlenk, som skapade ett stort rike m\ellan Medelhavet och Indien. Ett mongolbehärskat rike grundades på 1500-talet i Indien.

Europeernas kolonier och utomeuropeisk historia.

Den europeiska kulturen härstammar från de gamla kulturerna i Egypten- Främre orienten- Grekland- Rom och uppstod i kombination med dem och med kristendomen och kulturerna hos folken som kom norr- och österifrån. Den europeiska kulturen fr o m 400-talet har varit livskraftig, på gott och ont, och spred sig fr o m 1500-talet ut till de andra världsdelarna.

På 1200-talet fanns i Euopa ett begär efter indiska och kinesiska produkter och Marco Polo, son till en köpman i Venedig, gjorde resor i Kina mm och förde till Venedig hem kunskaper om Asien. Men handelsvägarna till Asien var i hög grad spärrade för europeerna p g a att Muhammedanerna då behärskade Nordafrika och Främre orienten.

För att kunna få varor från lndien och Kina, bl a siden, kom europeerna på att man kunde nå de länderna genom att segla runt Afrika eller segla västerut runt jorden, en del kände till att jorden var rund. Vasco da Gama seglade runt Afrika och nådde Indien 1498.

Columbus seglade västerut och upptäckte 1492 Amerika, som han trodde var Indien, och folken i Amerika blev kallade indianer. Öarna mellan Nord-och Sydamerika blev de Västindiska öarna.

Den första världsomseglingen startades av portugisen Magellan 1519 under spansk flagg, han seglade västerut söder om Sydamerika, skeppet kom sedan via de Ostindiska öarna och Afrikas sydspets tillbaka till Spanien 1522.

När europeerna kom till Amerika hade befolkningen där levt isolerade från övriga världen. I Mellan-och Sydamerika uppstod högkulturer, bl a Mayakultur på 300-talet, Inkakultur på 1100-talet och Aztekerkult]ur på 1300-talet.

Européerna praktiskt taget erövrade Amerika på 1500-talet. Engelsmän och fransmän etablerade sig i Nordamerika och spanjorer och portugiser i Mellan- och Sydamerika. Amerika kristnades och blev västerländskt, men europeerna införde slavdrift med indianer och negrer.

Europeerna anlade vidare kolonier i Afrika, i större delan av Asien och i Australien. Kolonialmakterna har konkurrerat om kolonierna och under årens lopp har många konflikter om dem uppstått.

Vartefter har emellertid folken i kolonierna frigjort sig från moderländerna. Om man undantar Amerika hade kolonierna sin största utbredning 1914 före första världskriget.

Nordamerikanerna gjorde sig fria och bildade Amerikas förenta stater genom en oavhängighetsförklaring 4 juli 1776. Folken i kolonierna i Sydamerika gjorde sig fria i början av 1800-talet och bildade de stater som finns än i dag. År 1914 bestod Amerika till största delen av självständiga stater, men i nordöstra Sydamerika hade britter, fransmän och nederländare några relativt små kolonier. Kanada var en brittisk koloni.

I Afrika fanns 1914 bara två självständiga stater, Eiopien och Liberia, resten var brittiska, franska, tyska, belgiska, portugisiska och spanska kolonier.

I Asien var de södra delarna till största delen brittiska, franska, amerikanska, nederländska, portugisiska och tyska kolonier. Australien och Nya Zeeland var brittiska. I norra Asien härskade ryssarna fram till Stilla havet.

Japanerna hade isolerat sig från yttervärlden, men USA tvingade dem 1854 att öppna några hamnar för handel. Med det trängde den europeiska kulturen in i Japan, som utvecklade sig till en aggresiv stat och som expanderade mot Korea, Kina och Ryssland. Japan blev en stormakt. Kina hade också isolerat sig men måste 1839-42 öppna hamnar för handel. Inre strider i Kina ledde till att kejsaren avsattes och landet blev en republik 1912. År 1914 var i Asien huvudsakligen Kina, Japan och Siam självständiga stater medan resten behärskades av europeerna.

Folken i kolonierna som fanns 1914 har till största delen gjort sig fria, huvudsakligen i olika omgångar efter andra världskriget.

Världsbefolkningen.

För två miljoner år sedan levde i Afrika Homo habilis - den händiga människan - som började tillverka och använda redskap av sten och därmed inledde stenåldern. Frukt och grönsaker var den viktigaste födan.

När våra förfäder började äta kött regelbundet utvecklades för ca 1,5 miljoner år sedan en ny redskapskultur och samtidigt uppträdde en ny art, Homo erectus. Fynd av de två arterna har gjorts i trakterna öster om Viktoriasjön i Afrika och man menar att där blev människorna människor.

Tecken tyder på att Homos erectus för drygt en miljon år sedan började sprida sig, först till Asien och sedan till Europa.

Homo erectus levde kvar i ungefär en miljon år och efterträddes av Homo sapiens - den förståndiga - för ca 200 000 år sedan. Vår tids människa, Homo sapiens sapiens, uppträdde för ca 40 000 år sedan, och den spred sig över hela världen även till Australien som var bebodd för 20-30 000 år sedan och till Amerika via Berings sund. De amerikanska kontinenterna var befolkade för ca 12000 år sedan. Under årens lopp har de olika svarta, vita, gula och röda raserna utvecklats men alla av samma art.

Läget i världen. April 2005 (Från omr40y)

Mänskligheten har hållit på länge med att försöka förbättra världen. Stora tekniska framsteg har gjorts och förmågan att hantera mänskliga relationer har ökat, men inte så mycket som man kan önska. Krig och osämja mellan grupper av människor sätter en sorglig prägel på förhållandena i världen. Konflikten mellan Israel och palestinierna är ett exempel på höggradig oförmåga att hantera relationer.

Konflikterna tidigare i Sydafrika med apartheid höll på länge men fick såsmåningom en sorts upplösning. I Irak är det krig. I många delar av Afrika är förhållandena ohyggliga. I övriga Asien finns problem. Förhållandena mellan staterna i EU är inte problemfria. USA går inte i takt med den europeiska västvärlden.

Skillnader i religioner, levnadstraditioner, statssystem och ekonomiska resurser ger upphov till konflikter och nya konkurrensförhållanden. Nya industrier i tidigare tekniskt outvecklade länder kan med låga löner konkurrera ut västvärldens industrier med högre löner.

De största problemen i världen gäller relationer mellan människor och grupper och konsekvenser av människornas materiella aktiviteter, men det finns också problem som kommer av annat: jordbävningar, regn, vindar, värme, kyla, gaser, farliga djur, bakterier, sjukdomar od.

Jordbävnings-och flodvågskatatrofen i Sydostasien och skadorna efter den svåra stormen i Sydsverige har medfört långa resonemang om förbättringar av katastrof- och krisberedskapen, men alla kriser och allt annat elände som ständigt pågår behöver tas om hand varje dag.

Förbättringar av levnadsvilloren i världen kan ske genom att förbättra de mänskliga verksamheterna, bl a utbildningsverksamheterna och individernas inre verksamheter med tänkande om världens problem och vilja och förmåga att förbättra världen.

Befolkningen i miljoner i Världen och i Sverige inom parentes.

År		
-7000	10	
-3000	40-80	
0	160	
1000	360	
1650	545	(1,225 000)
1800	906	(2,347 303)
1900	1608	(5,136 441)
1920	1811	(5,904 489)
1930	2015	(6,142 191)
1940	2249	(6,371 432)
1950	2516	(7,041 829)
1960	3019	(7,497 967)
1970	3693	(8,081 229)
1980	4450	
1990	5248	U-länder 4040. I-länder 1209 (23%)
2000	6127	U-länder 4851. I-länder 1276 (21%)
2025	8177	U-länder 6780. I-länder 1397 (17%)

Europa med hela Sovjetunionen: år 1650: 100 miljoner. År 1990: 790. År 2025: 894.
Asien: år 1650: 330 miljoner. År 1990: 3057. År 2025: 4467.
Afrika: år 1650: 100 miljoner. År 1990: 645. År 2025: 1643.
Nordamerika: år 1650: 1 miljoner. År 1990: 275. År 2025: 347.
Mellan- och Sydamerika: år 1650: 12 miljoner. År 1990: 453. År 2025: 787.
Oceanien: år 1650: 2 miljoner. År 1990: 27. År 2025: 40.

Källor till tabellen: till år l000: Bonniers världshistoria del 20, 1987. 1650-1900: Sv. uppslagsbok,"Jorden",1956. 1920-1940: Statistisk årsbok för Sverige (SÅS) 1965. 1950-2025: SÅS 1990: 1990-2025 enligt FNs beräkningar. Sverige 1650: Sv.uppslagsbok ”Sverige”.
(Världsbefolkningen är 2005 cirka 6 miljarder personer)

Sveriges historia.

Istiden: Norges västkust var sannolikt isfri under senaste istiden. Skåne var isfrltt för 13 000 år sedan. Iskanten låg ungefär vid mitten av Vättern för 10 000 år sedan och vid kanten av fjällområdet för ca 9000 år sedan.

Den äldre stenåldern	- 3000 f Kr
Den yngre stenåldern	3000 - 1500 f Kr
Bronsåldern	1500 - 500 f Kr
Jårnåldern	500 f Kr - 1060 e Kr
varav	
förromersk järnålder	500 f Kr - 0
romersk järnålder	0 - 400 e Kr
yngre järnålder	400 - 600 e Kr
vlkingatiden	800 - 1060 e Kr

Under äldre stenåldern vartefter som isen smälte bort : kom lövträd, tall, gran, ren, hjort, älg, uroxe, vildsvin, björn, bäver, säl, fisk, ostron. Hundar enda husdjur. Verktyg och vapen av ben, horn, flinta. Yxor, dolkar, pilspetsar, enkla lerkärl.
Yngre stenåldern : tamboskap, primitivt åkerbruk med vete och korn. Får, getter, svin, hästar. Fast bosättning. Bostäder av flätverk av trä tätat med lera.
Gravar stendösar, gånggrifter, hällkistor.
Bronsåldern : varmt klimat. Finare redskap och vapen av importerad brons. Smycken av guld. Kläder av ylletyg. Hällristningar.
Gravar gravhögar av sten eller jord.
Förromersk järnålder : klimatet kyligare än förut. Järn ur sjö-och myrmalm.
Romersk järnålder : livliga kontakter med folken söderut. Runor som uppkommit genom ombildning av grekiska och romerska bokstäver.

Nordens folk omnämns av romerske författaren Tacitus som l00 e Kr skrev "Germania" om de germanska folken.

Den yngre järnåldern : motsvarar folkvandringstiden. Mycket guldföremål i Sverige, bl a ett på 12,5 kilo. Fästningar av stenmaterial på höjder med branta stup, fornborgar, mer än sju hundra st. Rika fynd i gravar vid Vendel i Uppland. Tiden 550 - 800 e Kr brukar kallas vendeltid.

550-800	Vendeltid.
800-1060	Vikingatiden.
1060-1389	Den äldre medeltiden
1389-1521	Unionstiden.
1521-1611	Reformationstiden.
1611-1718	Stormaktstiden.
1718-1772	Frihetstiden.
1772-1815	Gustavianska tiden.
1815-1914	Genombrottstid för industri och demokrati.
1914-1945	Första världskriget, mellankrigstiden, andra världkriget.
1945-	Efterkrigstiden.

Källor till de historiska avsnitten.

* Svensk uppslagsbok.
* Åke Holmberg:Vår världs historia. (Bl a kriterierna för de första högkulturerna).
* Bonniers världshistoria.
* Människoarter: Etnografiska museets bok Historien om människan.
* Sveriges historia: Söderlund / Tunberg: Svensk historia för gymnasiet.
* Historien senaste år: Dagens Nyheter.
* Framställningen här är gjord i slutet av 1995, det som sedan hänt är alltså inte med.

Systemet för mänskliga verksamheter.

Mänskligheten har förändrats mycket sedan tidernas begynnelse.

Historisk tid med skriftspråk är cirka 5000 år. Religionerna är cirka 2000 år. Demokratins formella genombrott skedde för cirka hundra år sedan. Tekniken har utvecklats: transporttekniken, internet, TV och mobiltelefoner o d gör att världen nu är ett stort gemensamt samhälle för jordens alla folk.

Förbättringar både utomlands och Sverige kräver i första hand förbättringar av människornss kunskaper och väderingar. Och de måste gälla alla kunskapsområden.

Som hjälp har forskats fram ett allomfattande system för mänskliga verksamheter som gäller både tänkande/kunskaper och handlingar.

Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.

Människornas levnadsvillkor beror av fyra föränderbara faktorer :

Individens kroppsliga förhållanden, dvs individens kroppsliga status och personliga hjälpmedel för de kroppsliga behoven.
Individens psykiska förhållanden, dvs individens olika psykiska tillstånd och aktiviteter, individens inre verklighet.
Individens fysiska miljö - fysiska samhälle. De fysiska miljöerna gäller det fysiska i omgivningarna. De fysiska miljöerna kan gälla:
* De fysiska miljöerna som estetiska objekt med kulturella värden och funktioner.
* De fysiska miljöerna som materiella objekt med ekonomiska värden och teknologiska funktioner.
Individens sociala miljö - sociala samhälle, dvs människornas psykiska samspel, de sociala miljöerna.

Förändringsprocesserna i världen hålls i de mest väsentliga avseendena igång av människornas verksamheter :

Individernas viljor.
Kollektiva viljor. (Politik).
Handlingar för kroppen (ekonomiska- teknologiska handlingar).
Handlingar för psyket (informationshandlingar- kulturella handlingar).
Verksamheterna påverkar varandra i en påverkanskedja utan slut.

Människorna påverkar och påverkas genom verksamheter i fyra olika roller i livet:

A.Huvudroll: allmän levnadsroll lekmannaroll-fritidsroll.
A1: att i största allmänhet leva med kropp och psyke i de fysiska och sociala miljöerna med de möjligheter och innanför de ramar som ges av de politiska styrningarna.
A2: att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas levnadsförhållanden, som beror av de fyra ovan nämnda faktorerna.
B. Biroll: förvärvslivsroll-expertroll-yrkesroll.
B1: att hitta lämplig plats i de gemensamma förvärvslivssystemen och göra arbetet med hänsyn till egna egoistiska krav.
B2: att sköta arbetsuppgifterna i förvärvsarbetet med hänsyn till vad de övriga samhällsmedlemmarna kan begära att få uträttat i den gemensamma arbetsfördelningen.

Individer och samhällen planerar framtiden.
Planeringar går ut på att finna vad man bör vilja och innehåller fyra planeringsmoment som kan redovisas på många olika sätt alltefter omständigheterna i varje planeringsfall :

Hur var det ?	Kunskaper och erfarenheter från det förgångna.
Hur är det ?	Riktiga kunskaper om rådande förhållanden.
Hur kan det bli ?	Vilka alternativ är möjliga i framtiden ?
Hur bör det bli ?	Vilket eller vilka alternativ bör man välja ?

Dessa frågor bör ställas ifråga om alla mänskliga verksamheter. Man bör utforma svaren på frågorna om hur det bör bli med hänsyn till effekterna, sedda i jämlikhetsperspektiv, på individernas levnadsvillkor, som ges av

psykiska och
kroppsliga förhållanden och av deras
fysiska och sociala miljöer.

Vill man förbättra världen - göra världen till en bättre plats - måste man arbeta på alla de fyra områdena om psykiska och kroppsliga förhållanden och fysiska och sociala miljöer. De fyra områdena påverkar varandra och direkt eller indirekt slutmålet: tillfredsställelse för individen.

Ska man gemensamt kunna åstadkomma en bättre framtid i världen måste man ha gemensamma framtidsvisioner, det kräver gemensamma viljor och gemensamma planeringar. I en demokrati är alla medansvariga för utvecklingen och får försöka bilda sig uppfattningar och ta ställning och försöka påverka verksamheterna inklusive samverkansverksamheterna i lämplig riktning. I en demokrati är det viktigt att alla medborgare är så väl informerade att de kan delta i styrningarna mot framtiden. Det ställer stora krav på informationssystemen.

Resonemangen leder till att man bör göra allt som är möjligt för att till alla genom utbildning och information sprida ut kunskaper om världsförbättringsproblemen, dvs kunskaper om hur det var och är, kan bli och bör bli. För att ha något att sprida ut måste man hålla igång forskningar, utredningar och planeringar. För att hålla ihop allt detta måste man hålla igång även kontinuerliga planeringar om forskning, utredning, utbildning, information och planeringar.

Planeringar bör finnas dels för en mängd ämnesområden-verksamhetsområden, dels för geografiska områden av olika storlekar. För alla planeringar bör finnas flera framtida tidshorisonter. Både tillstånd och framför allt processer bör planeras. Man bör alltså ha planeringar för tillstånd i rummet vid olika tidpunkter och planeringar för processer som fördelar i rummet och förändrar med tiden.

Man bör noga skilja mellan planeringar och beslut. Planeringar är beslutsunderlag. När alla fått alla informationer i planeringsprocesserna ska allas åsikter slussas igenom i hierarkierna till dem som fått makt att besluta, och det är också informationsprocesser som ingår i samhällsplaneringens problem.

Till problemen hör också informationsprocesserna från beslut till det slutliga verkställandet. Samhällsplaneringsprocesserna bildar ett jättelikt informationssystem som rymmer alla informationsflöden. I själva verket är det så att de förekommande informationsprocesserna bildar eller utgör de förekommande planerings- och beslutsprocesserna.

Samhällsplaneringsprocessernas och beslutsprocessernas problem kan ses som en mängd informationsproblem med ca 7 miljarder personers, dvs världsbefolkningens, inre informationsproblem i psykiska processer och ett yttre informationsproblem med informationsutbyten mellan alla dessa personer. Samhällsplanering innebär bl a konstruktion av förslag till framtider, då det konstruktiva arbetet utförs i de psykiska processerna med hjälp av kunskapsmaterial som tillkommer genom både inre och yttre informationsflöden.

Förändringsprocesserna hålls igång av informationsflöden i och mellan människorna, och därför övergår förändringsproblemen och samhällsplaneringens problem i ett stort problem om produktion och spridning av kunskaper och värderingar, som leder till handlingar som förändrar världen.

Vill man förbättra världen bör man i första hand förbättra individernas inre verkligheter och viljor och förbättra de politiska-demokratiska styrningsprocesserna. Det kan man göra genom åtgärder på planerings-, forsknings-, utrednings-, utbildnings- och informationsområdena.

Arbetet om samhällsplaneringens problem vänder sig till dem som har makten över förändrings- och fördelningsprocesserna på olika nivåer och i synnerhet på de politiska nivåerna. Eftersom Sverige är en demokrati har i princip folket makten. Arbetet vänder sig därför till folket, men då den s k representativa demokratin tillämpas har de förtroendevalda politikerna makten och arbetet vänder sig därför främst till dem.

Men det vänder sig också i hög grad till alla som på ledande sätt på opolitiska nivåer medverkar vid förändring av individernas kroppsliga och psykiska förhållanden och deras fysiska och sociala miljöer, och de finns inom alla delar av systemet. Arbetet vänder sig i hög grad till alla som sysslar med utbildning och information.

I rollen A1 behöver man information så att man klarar det dagliga livet. I den rollen kan man ställas inför problem var man ska köpa varor bäst, hur man lagar bra mat, hur man kan resa bäst, hur man gör för att bota krämpor, vart man vänder sig när man blir sjuk, hur man knypplar, vad aktierna står i, vad de ger på bio och teater, vem som vann fotbollsmatcherna etc etc. I den rollen vet man vad man vill efterfråga och det kan då vara bra med en söktjänst där man bara skriver in t ex ”fotbollsmatcher” eller ”magont”. I ett väl utvecklat nät ska man då få ”träffar” som beskriver det man är ute efter.

I rollen B1 gäller det att hitta ett bra jobb man trivs med och man får betalt för så mycket man vill ha. I den rollen måste man välja utbildning om man inte har någon man tycker räcker och då får man söka på utbildningar och lediga jobb.

I rollen B2 gäller det att göra jobbet bra, dvs man måste göra det på bästa sätt och på rätt tid. Vill man använda Internet för den här rollen får man söka på det yrke man valt och se om man kan få några tips om hur man bör göra. Arbetsgivarna bör tala om hur arbetet ska skötas och anställda och specialister och forskare kan komma med förslag till förbättring av arbetsrutinerna.

Rollen A2 är den verkligt svåra rollen : Att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas kroppsliga och psykiska förhållanden och fysiska och sociala miljöer. Klassifikationssystemet som redovisas här är uppbyggt i första hand med hänsyn till rollen A2, men tillfredsställer automatiskt informationsbehoven i de andra rollerna eftersom man i rollen A2 behöver veta bland annat allt som man behöver veta i de andra rollerna. Det som man ytterligare behöver veta i rollen A2 är hur alla verksamheter påverkar varandra och behöver veta vad man ska sträva mot, dvs veta vilka verksamheter som behövs och hur de bör vara fördelade.

Information för rollen A2 kan man inte få genom att söka på ett enda ord utan man måste orientera sig i hela informationsutbudet. För att inte drunkna i all information måste man ha hjälp att få ordning på frågorna, och den hjälpen får man med det uppgjorda klassifikationssystemet för verksamheter.

Följande sidor från omr36-39zzzn

Utvecklingens krafter.

Utvecklingen i världen i framtiden beror av människornas verksamheter och av naturens verksamheter, dess krafter och resurser. Människornas verksamheter gäller tankeverksamheter och handlingar hos individer, grupper, organisationer och institutioner o d. Naturen och människorna påverkar och påverkas.

För att få grepp om utvecklingen måste man ha beskrivningar om människornas och naturens verksamheter. Människornas tankar och handlingar är för det mesta inte beskrivna utan bara utförda, Individer, grupper, organisationer etc är ofta dåliga på att beskriva sina tankar och handlingar, det behövs i stor utsträckning särskilda åtgärder för att få fram nödvändiga beskrivningar, det behövs bl a forskningar inom en lång rad vetenskaper och utredningssystem.

Naturen har inga tankar och kan inte själv beskriva vad den gör, för att få fram beskrivningar om naturens krafter och resuser blir det bl a uppgifter för människor inom naturvetenskaperna att göra beskrivningar om naturen. På det hela taget är det då människornas verksamheter som avgör världens framtid.

För framtidsplaneringen har forskats fram en planeringsfilosofi och ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter som ska ge bättre underlag för kunskaper om verksamheterna och deras samband - för bättre demokrati och bättre framtid i en gemensam värld.

De mänskliga verksamheterna har på översta nivån grupperats i nio huvudområden:

1. Psykologiska och filosofiska verksamheter.	**20 områden**
2. Religiösa verksamheter o d.	**5 områden**
3. Politikvetenskaper och politiska verksamheter.	**15 områden**
4. Sambandsforskningsverksamheter. Infostruktur.	**3 områden**
5. Naturforsknings- och matematikverksamheter.	**11 områden**
6. Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.	**30 områden**
7. Formgivning av fysiska och sociala miljöer.	**21 områden**
8. Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.	**12 områden**
9. Blandade saklitterära verksamheter. Tidningar. Allmän geografi. Biografi. Allmän historia.	**12 områden**
Summa	**129 områden**

Huvudområdena har underindelats i delområden enligt en decimalprincip som framgår av de härefter följande sidorna.

Alla röstberättigade måste känna till vad demokratiska samhällen består av och hur de fungerar och behöver känna till systemet för de mänskliga verksamheterna.

Isynnerhet de som sysslar med information och utbildning och de som har makt och ledande ställning i verksamheterna behöver kunskaper om allt och har i sitt arbete nytta av att väl känna till alla verksamheter som formar framtiden.

Systemet för mänskliga verksamheter.

1. Psykologiska och filosofiska verksamheter
20 områden:
Texten för områdena är länk till hemsidan.

SW 1 Psykologiska och filosofiska verksamheter.

SW 10 Samlade kunskaper och övergripande värderingar
SW . 101 Bibliografiska verksamheter. Arkiv.
SW . 102 Biblioteksverksamheter. Databaser. Internetsökning
SW . 103 Allmänna encyklopedier. Övergripande värderingar.
SW . 104 Övergripande filosofiska verksamheter om samband
SW . 105 Övergripande om forskning
SW . 106 Övergripande om ekonomiska verksamheter
SW . 107 Övergripande filosofier om utbildning o d.
SW . 108 Samhällskunskap.
SW . 109 Ide- filosofi- och lärdomshistoria.

SW 11/19 Individernas inre verkligheter.
SW 11 Individens lager av kunskaper, erfarenheter o d.
SW 12 Individens visioner, framtidsvisioner o d.
SW 13 Individens känslor, värderingar od. Estetik.
SW 14 Individens ideologi / uppfattning om samband o d.
SW 15 Individens psykiska mekanismer Psykologi o d.
SW 16 Individens logik. Vetenskpsteori o d.
SW 17 Individens moral och uppfattningar om moral.
SW 18/19 Filosofer, äldre och senare, i öst och väst.

2. Religiösa verksamheter o d.
5 områden:

SW 2 Religiösa verksamheter o d.
SW 20 Övergripande religiösa verksamheter o d.
SW 21 Allmän religionsvetenskap.
SW 22/28 Kristna religioner.
SW 29 Icke kristna religioner o d.

3. Politikvetenskaper och politiska verksamheter.
15 områden

SW 3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.

SW 31 Statistik och demografi.
SW 32 Statsvetenskap.
SW 33 Nationalekonomi, internationell ekonomi.
SW 34 Lagar o förordningar, traktat, juridik.

SW 35 De demokratiskt valda församlingarnas verksamheter.
SW . 351 Sveriges riksdag (och motsvarande utomlands)
SW . 352 Kommun- och landstingsfullmäktige (och mots.)
SW . 353 Sveriges regering (och motsvarande utomlands)
SW . 354 Mellanfolkliga centrala organ (FN, EU o d).

SW 36/39 Politiska krav och politiska planeringar:
SW 36 ...om individernas kroppsliga förhållanden.
SW 37 ...om utbildning o d.
SW 38 ...om fysiska miljöer o ekonomiska verks.
SW 39 ...om sociala miljöer, nöjen, sport o d.

4. Sambandsforskningsverksamheter. Infostruktur.
3 områden:

SW 4 Sambandsforskningsverksamheter.
SW 40 Systemvetenskap.Infostruktur.
SW 41-49 Samband o samordning mellan olika verksamheter.

5. Naturforsknings- och matematikverksamheter.
11 områden

SW 5 Naturforsknings- och matematikverksamheter.
SW 50 Allmänt om naturforskning. Naturkunskap.
SW 51 Matematik.
SW 52 Astronomi, rymdforskning.
SW 53 Fysik o d.
SW 54 Kemi o d.
SW 55 Geologi, meteorologi, hydrologi o d.
SW 56 Paleontologi, arkeologi o d.
SW 57 Biologi, ekologi. Naturgeogr. Utv.lära, ärftlighet
SW 58 Botanik.
SW 59 Zoologi.

6. Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.
30 områden:

SW 6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.
SW 60 Allmänt om teknologiska o ekonomiska verksamheter.

SW 61 Hälso- o sjukvårdsverks., räddning o d. Veterinärverks.
SW 62 Ingenjörsverksamheter (konstruktion o d)
SW 63 Biologisk produktion. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske od.
SW 64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.
SW . 641 Matlagning. 642 Måltider, matservering.
SW . 643 Organisation av boende, personalrum o d, hotell.
SW . 644 El-, gas-, värme-, vatten- hygienförsörjning o d.
SW . 645 Användning av inventarier o d.
SW . 646 Personlig hygien o d, klädvård (utom tvätt o d)
SW . 647 Allmän hushållsekonomi. Inkomster o utgifter mm.
SW . 648 Städnings-, rengörings- och tvättverksamheter o d.
SW . 649 Personvård: barn, hemsjukvård.

SW 65 Adm, distribution, kommunikation, organisation o d.
SW . 651 Kontorsarbete o d. Datoranvändning.
SW . 6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning.
SW . 6525-6529 Militära verksamheter.
SW . 653 Handelsverksamheter.
SW . 654 Telekommunikationsverksamheter.
SW . 655 Förlagsverksamheter o d.
SW . 656 Transportverksamheter, resbyrå, lagring o d.
SW . 657 Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.
SW . 658 Allm.företagsekonomi, Arbets-förmedling o -marknad.
SW . 659 Marknadsförings- och reklamverksamheter od.

SW 66/68 Tillverkning av varor.
SW 66 Tillverkning av kemivaror od.
SW 67 Tillverkning av bearbetningsvaror o d
SW 68 Tillverkning av komplexvaror.

SW 69 Tillverkning/ byggande av byggnader o anläggningar.

7. Formgivning av fysiska och sociala miljöer.
21 områden:

SW 7 Formgivning av fysiska och sociala miljöer.
SW 70 Allmänt om konst o kultur.

SW 71 Övergripande formgivning/planering av fysiska miljöer.
SW 72 Formgivning av byggnader o anläggningar, arkitektur.
SW 73 Skulptur o d. Museiverksamheter, konstutställning.
SW 74 Konsthantverk, formgivning av bruksföremål. Inredning.
SW 75 Konstmåleri. 76 Grafisk konst, teckenkonst. 77 Fotografi.
SW 78 Musik (konserter o d 792)

SW 79 Seder o bruk, nöjen, sociala miljöer o verks. Sport.
SW . 7911-7913 Seder och bruk.
SW . 7914-7919 Film, radio, TV, offentliga fester mm.
SW . 792 Teater. Opera. Konserter. Revyer. Konstdans.
SW . 793 Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. Lek.
SW . 794 Spel. Skicklighets-och turspel. Lotteri. Lotto. Tips etc.

SW 795 Sociala miljöer och sociala verksamheter.
SW . 7951 Sociologi. Socialvård..
SW . 7952/7956 Sociala miljöer, sociala verksamheter.
SW . 7957 Undervisning o d.
SW . 7958 Sociala miljöer o sociala verksamheter i boendet.
SW . 7959 Sociala miljöer o verks.i allmänna grupper o d.

SW 796/799 Sport, idrott o d.

8. Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.
12 områden:
SW 8 Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur.
SW 80 Språkliga verksamheter. 802/809 motsvarar 82/89.
SW 81 Litteraturvetenskap. Litteraturhistoria.
SW 82/89 Skönlitteratur på olika språk.
SW 82 Engelsk skönlitteratur o d.
SW 83 Tysk, nederländsk, nordisk skönlitt.
SW 84 Fransk skönlitteratur o d.
SW 85 Italiensk skönlitteratur o d.
SW 86 Spansk och portuguisisk skönlitteratur o d.
SW 87 Grekisk och latinsk skönlitteratur o d.
SW 88 Slavisk och baltisk skönlitteratur o d.
SW 89 Skönlitt på orientaliska och övriga språk o d .

9. Blandade saklitterära verksamheter. Tidningar. Allmän geografi. Biografi. Allmän historia.
12 områden:
SW 9 Saklitterära verks.Allmän geografi o historia. Biografi.
SW 90 Tidningar, tidkrifter, journalistik. Blandade ämnen.
SW 91 Allmän geografi, reseskildringar. 913/919 mots. 93/99.
SW 92 Biografiska verksamheter, släkthistoria o d.
SW 93/99 Historieskrivande verksamheter, allmän historia.
SW 93 Allmänt om allm. historia. Världs- och forntidshistoria.
SW 94 Medeltidens o nya tidens hist. i allmänhet och i Europa.
SW 95 Medeltidens o nya tidens historia i Asien.
SW 96 Medeltidens o nya tidens historia i Afrika.
SW 97 Medeltidens o nya tidens hist i Nord- o Mellanamerika.
SW 98 Medeltidens o nya tidens historia i Sydamerika.
SW 99 Medeltiden o nya tiden: Australien. Oceanien. Poler. Rymden.

Den fundamentala påverkanskedjan

Det är viktigt att observera den fundamentala påverkanskedjan, där individernas inre verkligheter ger viljor som styr världens utveckling. Viljorna styr de kollektiva politiska viljorna och individernas viljor och de politiska kollektiva viljorna styr tillsammans handlingarna i den yttre verkligheten.

Handlingarna styr dels ekonomiska/teknologiska verksamheter till kroppslig nytta (eller onytta), dels kulturella verksamheter som är informationsverksamheter med olika uttrycksmedel - till psykisk nytta (eller onytta).

De kulturella verksamheterna påverkar individernas inre verkligheter som i sin tur ger upphov till nya viljor, nya kollektiva viljor och och nya ekonomiska och kulturella handlingar.

Vill man förbättra världen måste man se till att individernas inre verkligheter blir lämpliga, vilket kan göras bara med hjälp av lämpliga kulturella verksamheter.

Man kan säga att individernas inre verkligheter och viljor idag på det hela taget är olämpliga, hur ska man då kunna åstadkomma lämpliga kulturella verksamheter? Bland de kulturella verksamheterna finns de offentliga utbildningssystemen (grundskola, gymnasium etc) som genom åratal av förändringar i teorin blivit tämligen bra, i Sverige. I världen för övrigt finns många dåliga utbildningssystem eller inga alls.

Men utbildningssystemen är bara en liten del av alla kulturella verksamheter. Verksamheter som påverkar individenas inre verkligheter och viljor finns också i alla andra kulturella verksamheter: i nöjesindustrin, i reklamindustrin, i tidningar, tidskrifter, radio, TV, video etc, i konst- och designvärlden, överallt. Dessa verksamheter översvämmas av informationer och program som visar livsstilar som inte befrämjar uppkomsten av lämpliga inre verkligheter och lämpliga viljor.

De ekonomiska/teknologiska verksamheterna är beroende av individernas inre verkligheter och viljor och av de kollektiva/politiska viljorna. Det innebär idag fördelning av produktion och konsumtion av varor och tjänster som är mer ojämlik än den behövde vara. Den nuvarande fördelningen är resultat av de bilder av livsstilar som de kulturella verksamheterna förmedlar.

Individernas inre verkligheter och deras viljor, politiken, de ekonomiska verksamheterna och de kulturella verksamheterna bildar alltså fyra stora problemkomplex, som påverkar varandra i ständigt pågående påverkanskedjor.

Komplexen innehåller många skevheter som borde rättas till.

Vill man rätta till skevheterna i de fyra komplexen bör man ha lämpliga värderingar som utgångspunkt. Eftersom hela jordklotet bildar ett enda stort system bör man ha värderingar som gäller överallt. Det som då finns att tillgå är bland annat FNs mänskliga rättigheter och mål med komplement som bl a FNs Millenniedeklaration och senare överenskommelser, Agenda 2030

Den fundamentala påverkanskedjan

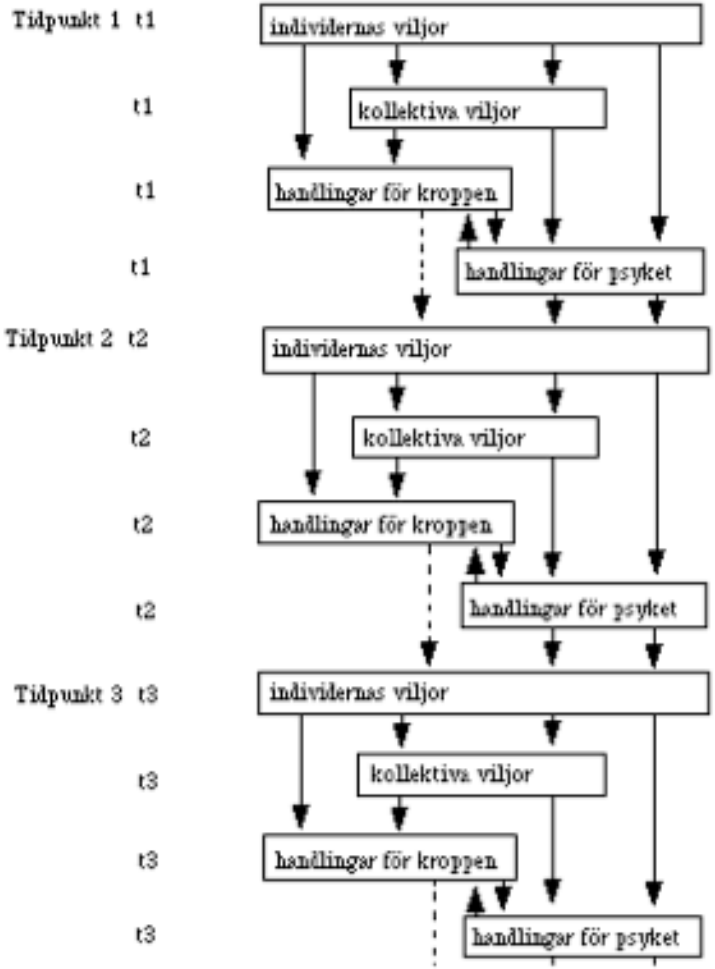

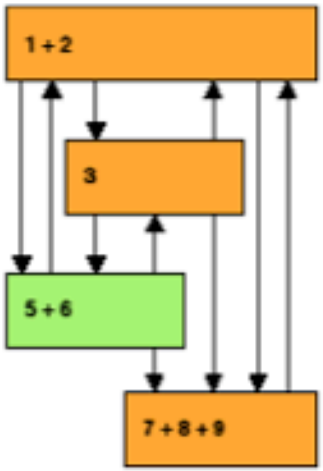

1-2 Filosofiska, psykologiska och religiösa verksamheter.
3 Politiska vetenskaper och politiska verksamheter.
5-6 Naturforskning och teknologiska/ ekonomiska verksamheter.
7-9 Kulturella verksamheter.

4 Bakgrundens med pilarna: Sambandsforskning på samhällsnivå.

Påverkan enligt pilarna sker direkt eller indirekt.

020130

Schema över påverkans- och förändringsproblem.

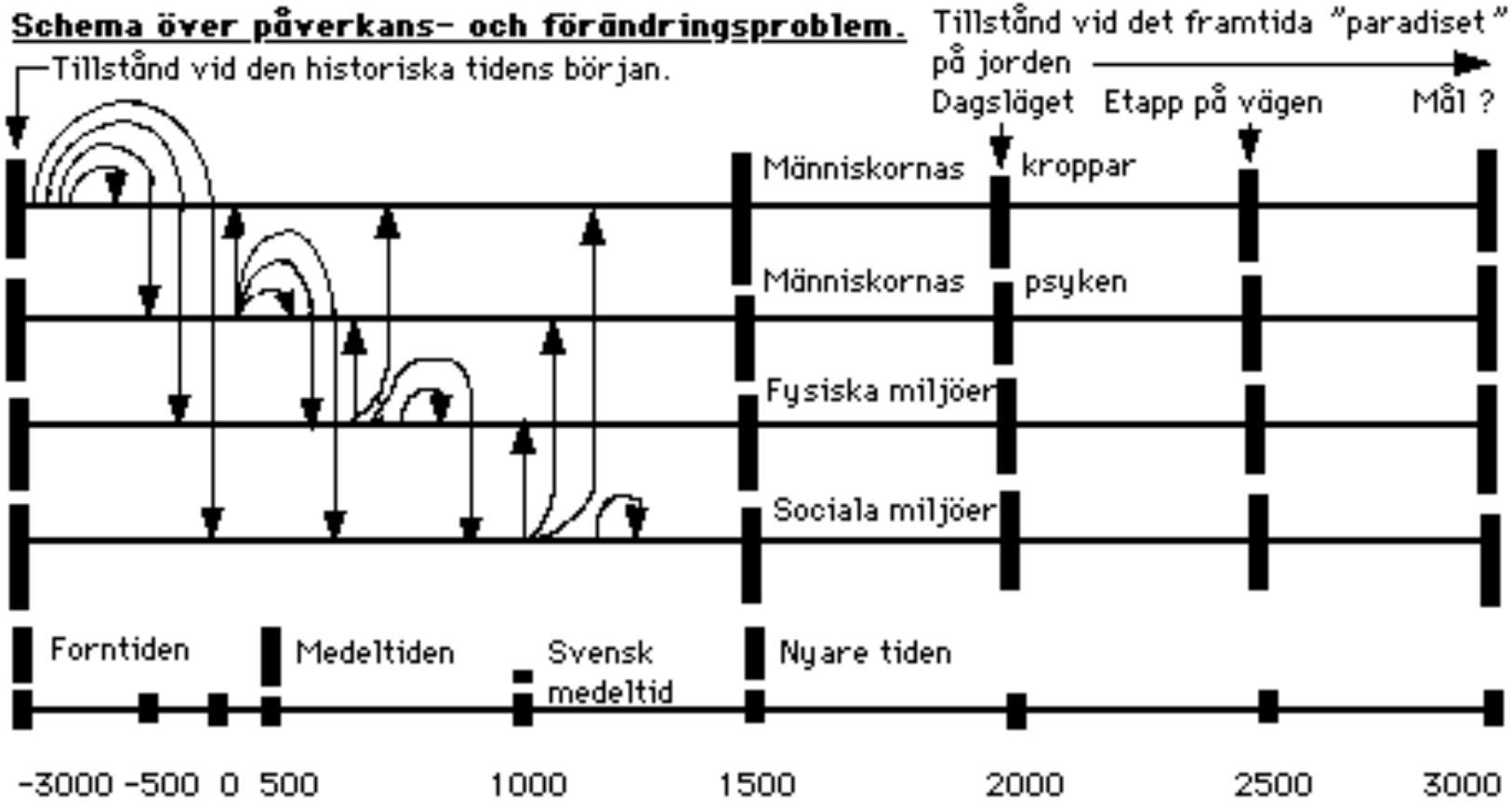

16 pilar med direkta och indirekta påverkansmöjligheter.
Hur kan och bör människorna påverka utvecklingen, medetet och omedvetet ?

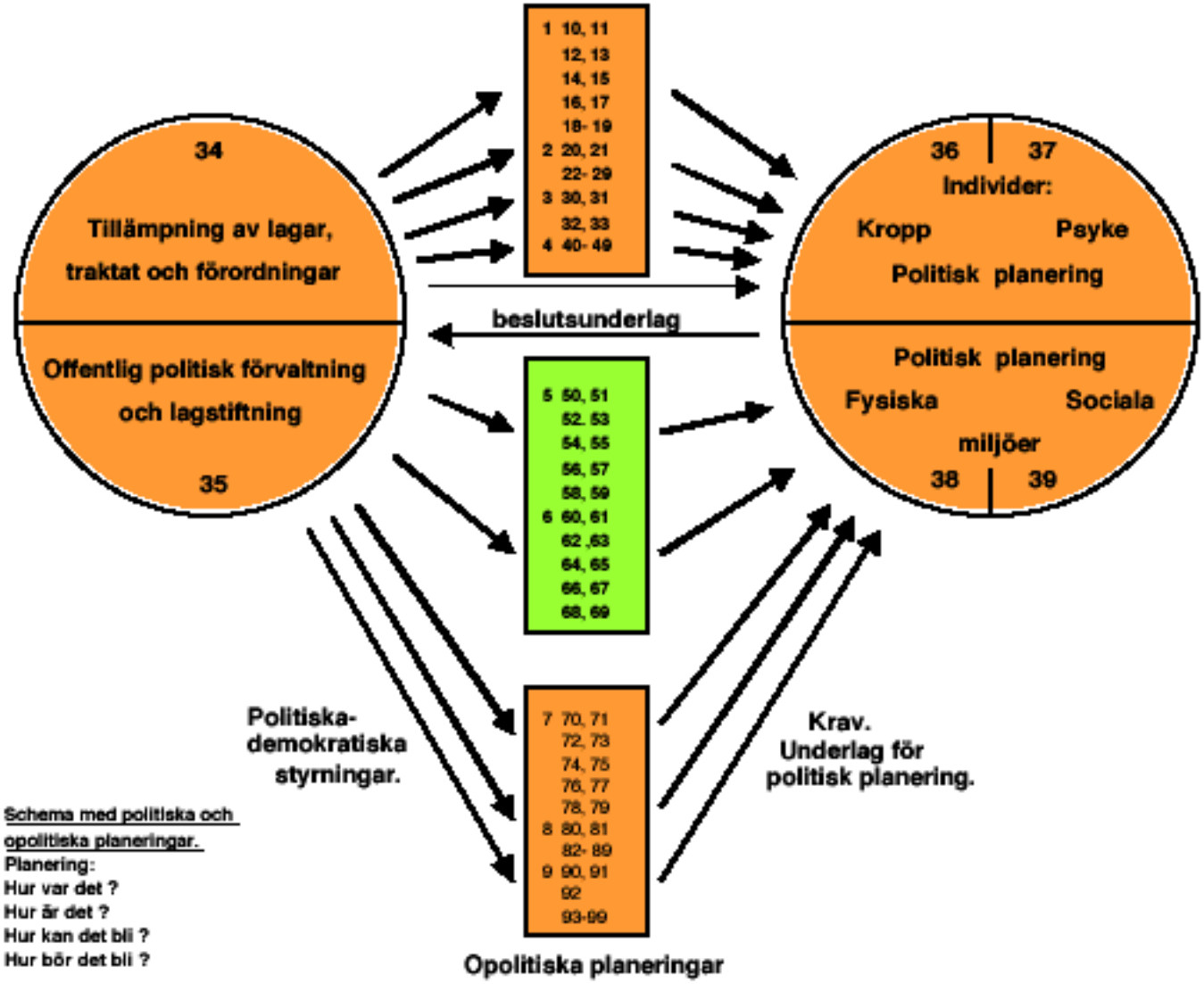

Schema med politiska och opolitiska planeringar.
Planering:
Hur var det ?
Hur är det ?
Hur kan det bli ?
Hur bör det bli ?

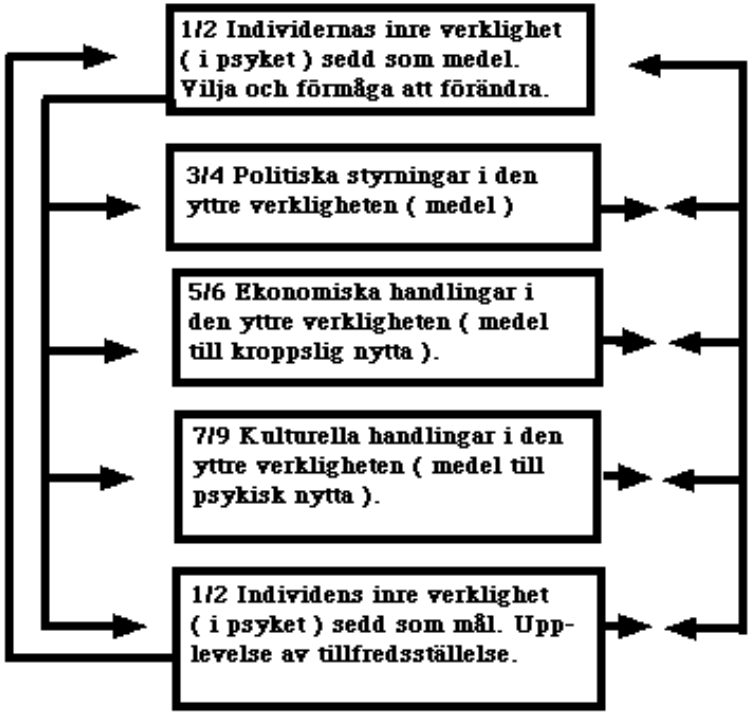
1/2 Individernas inre verklighet (i psyket) sedd som medel. Vilja och förmåga att förändra.
3/4 Politiska styrningar i den yttre verkligheten (medel)
5/6 Ekonomiska handlingar i den yttre verkligheten (medel till kroppslig nytta).
7/9 Kulturella handlingar i den yttre verkligheten (medel till psykisk nytta).
1/2 Individens inre verklighet (i psyket) sedd som mål. Upplevelse av tillfredsställelse.

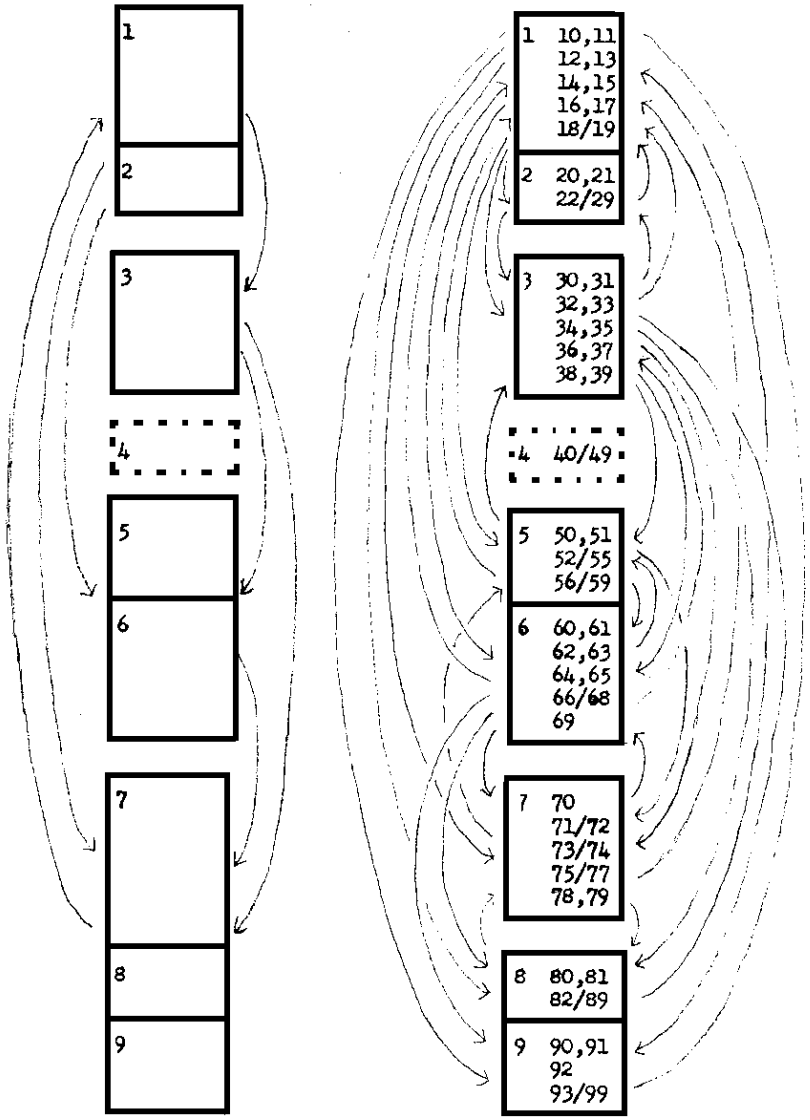
1
2
3
4
5
6
7
8
9
1 10,11 12,13 14,15 16,17 18/19
2 20,21 22/29
3 30,31 32,33 34,35 36,37 38,39
4 40/49
5 50,51 52/55 56/59
6 60,61 62,63 64,65 66/68 69
7 70 71/72 73/74 75/77 78,79
8 80,81 82/89
9 90,91 92 93/99

Samhällsplaneringens problem. Av grundläggande betydelse är system för att skaffa och sprida kunskaper och värderingar.

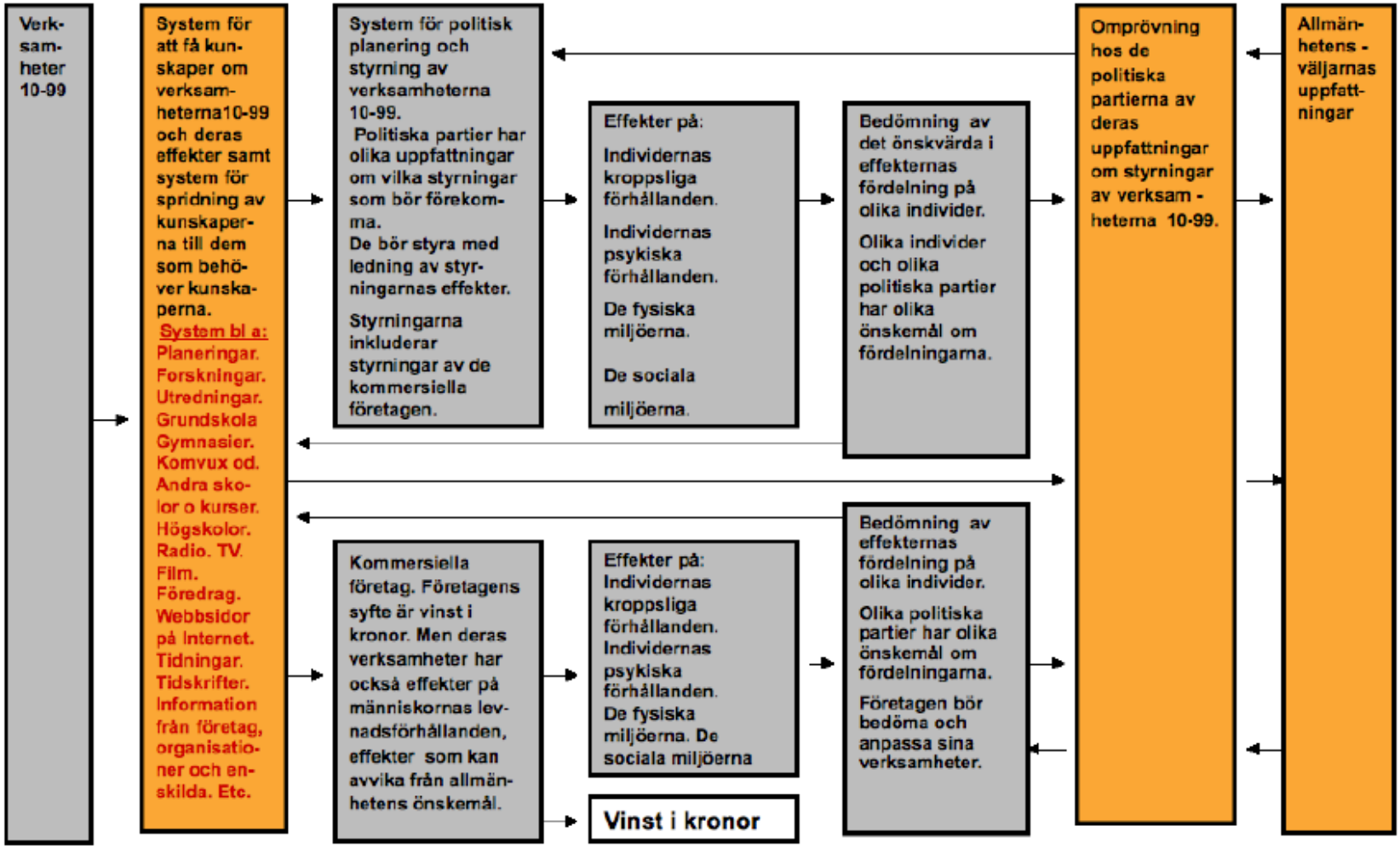

Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.

Kunskaps- och värderingsverksamheter:

Samlade kunskaper och övergripande värderingar
Samhällenas arkiv, bibliotek och gällande kunskaper och värderingar. Bl a Mänskliga Rättigheter.Kunskapsforskning. Överblickande samhällskunskap. Lärdomshistoria.

Individernas inre verkligheter.
Tankar om hur det var, är, kan bli och bör bli. Framtidsvisioner. Individens känslor, värderingar o d. Estetik. Ideologi, uppfattningar om samband o d. Psykiska mekanismer. Psykologi od. Individens logik. Vetenskapsteori od. Individens moral och tankar om moral.

Religiösa verksamheter od.

Politiska vetenskaper.
Statistik. Demografi. Statvetenskap. Nationalekonomi. Internationell ekonomi. Lagar och förordningar, traktat, juridik

De demokratiska församlingarnas verksamheter.
Riksdag. Kommun- och landstingsfullmäktige. Regering. Mellanfolkliga centrala organ, FN, EU od.

Politiska krav och politiska planeringar.
Poltiska partier o d om indidviernas kroppsliga förhållanden, utbildning o d, fysiska miljöer och ekonomiska verksamheter, sociala miljöer o d.

Sambandsforskningsverksamheter.
Samband och samordning mellan olika verksamheter

Naturforsknings- och matematikverksamheter.
Naturkunskap. Matematik. Astronomi, rymdforkning. Fysik. Kemi. Geologi. meteorologi, hydrologi o d. Arkeologi o d. Biologi, ekologi, naturgeografi, utvecklingslära, ärftlighet. Botanik, Zoologi.

Teknologiska/ ekonomiska verksamheter:

Allmänt om Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.

Hälso- och sjukvårdsverksamheter, räddning o d. Veterinär.

Ingenjörsverksamheter, konstruktion o d.

Biologisk produktion. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske od.

Hushållsverksamheter.
Mat, boende. El-, gas- värme-, vatten-, avloppsförsörjning o d. Sophantering. Användning av inventarier od. Personlig hygien och verksamheter i hemmet. Hushållsekonomi, inkomster och utgifter o d. Städning od. Personvård: barnuppfostran, hjälp till gamla och sjuka i hemmet.

Kontorsarbete o d. Datoranvändning.

Opolitisk offentlig civil förvaltning.

Militära verksamheter. Fredsarbete.

Handelsverksamheter.

Telekommuniationsverksamheter.

Förlagsverksamheter o d.

Transportverksamheter. Resebyrå. Lagringsverksamheter o d.

Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.

Allmän företegsekonomi. Arbetsförmedling. Arbetsmarknad.

Marknadsförings- och reklamverksamheter o d.

Tillverkning av varor.

Tillverkning / byggande av byggnader och anläggningar.

Kulturella verksamheter:

Allmänt om fysiska och sociala miljöer och konst och kultur

Övergripande formgivning av fysiska miljöer.
Klimatproblem. Jordens geologi. Växt- och djurvärd. Världsplaner. Riksplaner. Länsplaner. Stadsplaner. Vägar, ledningar. Kvartersplaner. Kulturvård.

Formgivning av byggnader och anläggningar. Arkitektur.

Formgivning av föremål och ljud.
Skulptur. Museer. Konsutställningar. Konsthantverk. Bruksföremål. Konstmåleri. Grafisk konst. Teckenkonst. Fotografi. Musik

Sociologi. Seder och bruk.

Film, radio, TV, offentliga fester m m. Teater. Opera. Konserter. Revyer. konstdans, Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. lek. Spel. Lotteri. Tips etc.

Socialvård.

Äldre sociala miljöer.

Vissa sociala miljöer. Bl a brott och kriminalvård m m

Undervisning o d. Forskning.

Sociala verksamheter i boendet.

Verksamheter i allmänna grupper od.

Sport. Idrott od.

Språkvetenskap.
Litteraturvetenskap.
Skönlitteratur.

Tidningar o d.

Allmän geografi. Lokalhistoria. Reseskildringar.

Biografiska verksamheter.

Historieskrivande verksamheter, allmän historia.
Allmänt om allmän historia. Världs- och forntidshistpria. Medeltidens och nya tidens historia i allmänhet och i Europa. Medeltidens och nya tidens historia i Asien. Medeltidens och nya tidens historia i Afrika. Medeltidens och nya tidens historia i Nord- och Mellanamerika Medeltidens och nya tidens historia i Sydamerika. Medeltidens och nya tidens historia i Oceanien. Poler. Rymden..

Historien om människan. (Från omr 40y)

Etnografiska museet i Stockholm hade 1988 en utställning som hette "Historien om människan". Till utställningen gjordes en bok på 56 sidor med samma titel. Utställningen hade visats i flera europeiska länder och vandrade vidare till länder i Afrika.

Bokens innehåll:

Sid 5 En resa genom tid och rum
11 Våra förfäder aporna
16 Apor på två ben
20 De första människorna
26 Vår tids människor
38 Dagens värld
44 Framtidsperspektiv
48 Referenskommitté, litteratur och källor
52 Ordlista

Boken innehåller mycket bilder, kartor o d.
Design: Nick Newbery
Redigerad av Marie-Louise Makris
© the Commonwealth Institute
Publicerad av Commonwealth Institute 1985
Originalets titel: The Human Story
Svensk upplaga: Etnografiska Museet 1988
ISBN 9185 344141

Referenskomitté.

Att frågan om människans ursprung och dämmed också om grunden för vår identitet genom alla tider berört oss djupt vittnar myter och religioner om. Vi vill gärna veta något om de utdöda livsformer som funnits på vägen till nutidens människa, i synnerhet om de som var oss närmast, förmänniskan, närapå människan och den tidiga människan samt deras miljöförhållanden. Ett sådant vetande kan också bidra till förståelsen av kraftema som framkallade de förändringar som tillsammans representerar vad vi kallar evolutionen. Här kommer bland annat in frågor som berör mönstret för det föränderliga klimatet och dess inverkan på betingelserna för vegetation och djurvärld, varelsernas anpassning till omgivningen, och deras tillgång och val av föda, sjukdomar, aggressionsfommer, människans förflyttningar till olika delar av världen och dämmed ur sprunget för senare människo-grupper.

Det är förhållandevis sent som man med hjälp av olika naturveten-skapliga metoder fått svar på frågor gällande människans ursprung. Utställningen omfattar olika perioder av jordens historia, från desstillkomst till nutid och visar vad vi för närvarande kan säga om människotillblivelsen på grundval av resultat från många olika forskningsområden. Utställningen har planerats för att dessutom tjäna som grund för en serie verksamheter ägnade att stimulera allmänhetens intresse för frågor gällande människans ursprung men också för att främja skilda verksamheter inom detta område; forskning, utbildning på olika nivåer, internationella konferenser, publikationer och inrättande av museer.

Hösten 1981 grundade professor Yves Coppens, College de France i Paris, professor David Pilbeam vid Harvard University i Boston och

undertecknad organisationen IPSHO (International Programme for the Study of Human Origins) till stöd för forskningen rörande människans ursprung. I egenskap av ord förande i denna organisation ombads jag att också tjäna som ordförande i den referenskommitte för utställningen som består av framstaende vetenskapsmän och representanterför be rörda verksamheter.

Carl Gustaf Bernhard
Professor Emeritus vid
Kungliga Vetenskapsakademien

Utställningens verkställande kommitté.
Ordförande
James Porter, Director of Commonwealth Institute, London

Ledamöter
Professor David Pilbeam, Institutionen för antropologi, Harvard University, USA
Richard Leakey, Director of National Museums of Kenya
Professor Yves Coppens, Institutionen för paleoantropologi och förhistoria, College de France, Paris
Ron Herron, Ron Herron Associates, London

Utställningens referenskommitté.
Or**dförande** Professor Carl Gustaf Bernhard

Ledamöter
Dr Robert Adams Smithsonian Institute,Washington D C, USA
Dr C K Brain Director of Transvaal Museum, Sydafrika
Dr Frank Brown, Institutionen för geologi och geofysik, University of Utah, USA
Professor Michael Day, Institutionen för anatomi, St Thomas' Hospital Medical School
Dr Ekpo Eyo, Director of Museums and Monuments, Nigeria
Professor Francis Howell, University of California, Berkeley, USA
Dr Glynn Isaac (avliden), Institutionen för antropologi, Harvard University, USA
DrJan Jelinek, Director of Moravske Museum, Brno, Tjeckoslovakien
Dr Donald Johanson, Director of Institute of Human Origins, California, USA
Dr Clifford Jolly, Institutionen för antropologi, New York University, USA
Professor Henry de Lumley, Musee de l'Homme, Paris
Professor Robert Martin, Institutionen för antropologi, University College, London
Dr Mahmood Raza, Islamabad, Pakistan
Dr Wu Rukang, Institutet för vertebraternas paleontologi och paleoantropologi, Academia Sinica, Kina
Dr Peter White. Institutionen för antropologi, Universityof Sydney, Australien.

I det följande återges texten i boken medan bilder, kartor, diagram o d av utrymmesskäl utelämnas.
Texten utgår från förhållandena i slutet på 1980talet. Sedan dess har tillkommit mer kunskaper om människans historia och dagens värld har förändrats, bl a i östeuropa och ostasien, men i huvudsak torde texten gälla också 2006.

Särskilt intressanta är avsnitten En resa genom tid och rum, Vår tids människor, Dagens värld och Framtidsperspektiv.

En resa genom tid och rum.

De första astronauten i rymden beskrev jorden som "en blå pärla i rymden" . Han var den första människan som såg jorden som den ser ut utifrån universum. Det ögonblicket var en milstolpe i mänsklighetens tekniska utveckling och gav också upphov till grundläggande frågor om vår existens i världsalltet.

Det är inte lätt att skapa sig en föreställning om universum och hur långa avstånden är till andra himlakroppar. En klar natt kan vi titta upp mot stjärnorna och inse att de kan vara lika stora som solen fast så mycket längre bort. Med lite fantasi skulle vi också kunna föreställa oss att en del stjärnor har planeter som kretsar runt sig liksom jorden kretsar runt solen. Men för att förstå vilka avstånd det är fråga om kan vi inte använda var erfarenhet. Det går inte att jämföra de avstånd vi är vana vid med de 40 miljoner miljoner kilometer som är avståndet till vår närmaste stjärna Alfa Centauri. För att göra dessa avstånd förståeliga har astronomerna valt att uttrycka dem i tid. Ljuset går 300 000 kilometer på en sekund. Att uttrycka avstånd i ljusår gör det lättare att handskas med siffrorna. Ett ljusår är nästan 10 miljoner miljoner kilometer.

Hur ser vi och vår värld ut från det övriga universum? Om vi med ett magiskt trick kunde förflytta vår austronaut direkt till vilken del av universum som helst - en resa som skulle trotsa både Newtons och Einsteins lagar - vad skulle han då se av jorden? Om han stod på planeten Pluto längst ut i vårt solsystem skulle han se ljus som hade reflekterats mot jorden fem timmar tidigare. På Alfa Centauri skulle den bild han ser i ett starkt teleskop vara fyra år gammal. Och från vår närmaste galax skulle bilden av jorden vara åtminstone en halv miljon år gammal, från tiden innan neandertalmänniskorna gick på jorden.

Bara att finna vårt solsystem bland alla miljoner stjärnor i vår galax skulle vara en bedrift. Om vi låter Nordamerika representera vår galax skulle vårt solsystem vara stort som ett äpple och jorden mindre än ett knappnålshuvud. Vår galax är bara en av miljoner galaxer och jorden och vårt solsystem är försvinnande små i den oändliga rymden.

Vi kan aldrig säkert få veta hur universum uppstod, men teorin om "den stora smällen" är inte osannolik. Enligt den var från början all materia koncentrerad på ett otroligt litet utrymme. Plötsligt inträffade en explosion som gjorde att materian slungades utåt med stor kraft och galaxerna och solsystemen började bildas. Beståndsdelarna i all materia i universum, inklusive de som finns i vår kropp och i papperet i denna bok, bildades i det ögonblicket. Universum fortsätter att utvidgas i allt snabbare takt. Alla galaxer i universum, inklusive vår egen Vintergata, rör sig fortfarande i en bana som bestämdes vid den första explosionen.

Jordens historia börjar långt efter universums födelse. För ungefär 4600 miljoner år sedan började ett gasmoln att ta fast form och vår sol och planeterna runt den bildades. I universum har detta hänt miljoner gånger och händer fortfarande, men för oss var just denna händelse viktig eftersom den gav upphov till vårt eget solsystem.

Eftersom månen anses vara lika gammal som jorden, 4600 miljoner år, kan vi be räkna hur gammalt vårt solsystem är med hjälp av meteoriter och stenar från månen. Det faktum att alla solsystemets planeter roterar i samma plan stöder teorin att de har bildats ur samma roterande gasmoln.

I början bestod jorden av glödandc sten och saknade atmosfär. Så småningom började den svalna och herg utkristalliserades ur den

glödande massan. För ungefär 4000 miljoner år sedan hade jorden svalnat så mycket att en skorpa av hård svart sten bildades på ytan medan smälta metaller i jordens inre sjönk och bildade en tät kärna. Även efter det att den solida jordskorpan hade bildats vällde stora mängder lava ut ur jordens glödande inre genom vulkaner. Vulkanerna spydde ut gaser och vattenånga i den syrefattiga atmosfären .

Vattenångan återfördes till jorden i form av regn, som så småningom blev floder, sjöar och hav. På så sätt började erosionspro-cessen att forma landskapet och vittringsresterna började bygga upp de första sedimentära berglagren.

För ungefär 3000 miljoner år sedan svalnade månen och det kalla oföränderliga landskap som vi kan se i dag bildades. Jorden, som är större, har förblivit het och föränderlig. När kontinenterna först bildades såg de helt annorlunda ut än i dag. Berg som reste sig ur djupen splittrade ytan i stora plattor eller kontinenter som långsamt drev över jordens yta. Då de kolliderade bildades stora bergskedjor i gränszonerna.

En unik och dramatisk utveckling följde. De första livsformerna fanns i haven, som var varmare än idag. I sedimentära bergarter från Afrika och Nordamerika har man funnit små fossiler av bakterier och alger som är 3200 miljoner år gamla. Vi vet inte vad som startade denna utveckling. Man har hittat 2300 miljoner år gamla stenar som innehåller mycket jämoxid. För att järnoxid ska bildas måste det finnas syre och de första syreproducenterna var alger. För ungefär 2000 miljoner år sedan hade allt järn i haven oxiderats av algernas syre och det blev ett överskott av syre som började släppas ut i atmosfären. På land var det tomt och sterilt medan de enkla livsformerna utvecklades i haven.

Vi vet att den första istiden var för omkring 2200 miljoner år sedan. Jordens klimat har varierat mycket. Såvitt vi kan bedöma har det varit minst tre, kanske så många som fem, stora istider som har varat i flera miljoner år. Vi upplever faktiskt nu slutet på en av dem. Vi vet inte vad som orsakar dessa klimatförändringar. En teori är att jordens oregel-bundna rörelser runt solen gör att det blir variationer i den mängd värme som når planetens yta. Landmassornas och havens spridningoch ändringar i bergens nivå har säkert påverkat klimatet och atmosfären. Under istider binds enorma mängder vatten i de istäckensom breder ut sig från jordens poler och det gör att havsytan kan ligga60 meter lägre än under en varm period.

För 650 miljoner år sedan började märkliga djur att uppträda. Fossila rester av dem har hittats i Australien. För 570 miljoner år sedan fanns flera olika arter, var av en del hade utvecklat tunna enkla skal. Från denhär tiden har man hittat stora mängder fossiler. Fiskarter började utvecklas i havens grunda delar. För 390 mil joner år sedan koloni-seradeväxter jordens träskmarker och samtidigt började insekter att leva på land. På det norra halvklotet började senare täta skogar av ormbunksträ och fräkenväxter att utvecklas och många miljoner år senare förvandlades dessa skogar till kol.

För ungefär 200 miljoner år sedan bildade de nuvarande kontinentema en enda stor landmassa, Pangaea. Vid den här tiden började dino-sauriemastidsålder, som varade i 140 miljoner år. De första fåglama, en del små däggdjur och många nya insekter utvecklades också under den här tiden, men det är de jättelika dinosaurierna som stimulerar vår fantasi mest. Fossila rester av dinosaurier ger oss en uppfattning om livet på vår planet för 250 miljoner år sedan . Fossilerna ger oss viktig information om jordens historia eftersom de har egenskapen att frysa struktur och form hos kortlivade varelser. Det är därför intressant att

se hur de har till kommit och hur de har kunnat bevaras.

De flesta djur och växter ligger kvar ovanpå jordytan när de har dött men ett fåtal sjunker ner i lager med lera och sand. Då ruttnar de mjuka delarna bort och mineralerna i det hårda skalet eller skelettet ersätts av mineraler från de omgivande sedimenten. Det som en gång var en levande organism blir fossilerat och hemligheten med hur dcss kropp var uppbyggd finns sedan inskriven i berget. Efter långa tidsperioder kan rörelser i jordskorpan och erosion leda till att fossilen kommer upp till ytan igen. Sådana fynd är mycket sällsynta eftersom bara ett fåtal av organismerna dör under sadana förhållanden att de kan bli fossilerade. Chanserna att de ska komma upp till ytan igen i oskadat skick är ännu mindre. Även om ett fossil skulle klara alla dessa hinder så måste det hittas och identifieras innan det vittrar sönder och de ovärdcrliga upplysningarna det kan ge går förlorade.

Fossilerna visar att när växter och djur väl hade börjat leva på jorden så utvecklade de förvånansvärt många former. Fossilerna visar också att nästan alla de arter som en gång levt på jorden har dött ut och att de för det mesta har ersatts av andra arter. Livets historia är en berättelse om förändring, ständig variation och ett förbluffande överflöd. Varför all denna variation? Vilka mekanismer skapar denna genetiska rikedom?

De flesta organismer reproducerar sig sexuellt. Deras avkomma är resultatet av en kombination av DNA, de jättemolekyler som bär genetiska anlag från båda föräldrarna. Avkommans nya kombination av anlag kan ibland frambringa helt nya egenskaper eller mutationer, var och en något annorlunda än föregående. En del kombinationer passar inte i en viss miljö och organismen kommer att dö utan att fortplanta sig. Andra kombinationer är framgångsrika och generna kommer att föras vidare till nästa generation. Så småningom kan de genetiska förändringarna bli så många att en helt ny art har utvecklats.

Utvecklingen av en art sker över väldigt många generationer. Arterna utvecklas och anpassar sig till de nischer där de har funnit föda och skydd. Många geografiska omvälvningar och klimatförändringar har emellertid skett i vår planets historia och på så sätt kan evolutionen bli ett tveeggat svärd. En alltför specialiserad art är mycket sårbar om miljön plötsligt förändras. En dramatisk klimatförändring kan göra att ett viktigt födoämne försvinner eller att en ny parasit eller ett nytt rovdjur plötsligt får bättre livsvillkor. Om en art då är alltför specialiserad och inte kan anpassa sig till förändringarna i miljön riskerar den att dö ut.

Dinosaurierna, som fanns i en mängd olika former, utvecklades under en enormt lång tid. I 140 miljoner år dominerade de jorden. Plötsligt minskade de drastiskt i antal och dog ut. Vi vet inte vad som gjorde att de försvann. En teori är att en komet träffade jorden och förändrade klimatet radikalt. Andra tror att dinosaurierna bar på fröet till sin egen undergång genom att bli alltför specialiserade och oförmögna att klara ens små variationer i miljön. Vad som är mest förvånande är att de försvann på en så kort tid som 40 000 år. När dinosaurierna var borta kunde däggdjuren breda ut sig över nya områden och ett stort antal nya arterutvecklades därmed, bl a de första primaterna.

Våra förfäder aporna

För ungefär 40 miljoner år sedan täcktes större delen av jorden av regnskogar och klimatet var varmt och fuktigt. Dinosaurierna hade försvunnit och andra arter hade fått större livsrum. Däggdjur hade funnits i åtminstone 140 miljoner år och de började nu delas upp i en mängd olika arter, mest små pälsdjur som till skillnad från reptilerna kunde hålla en konstant kroppstemperatur även under perioder med stora omsvängningar i klimatet.

Vi flyttar nu vårt intresse till en liten grupp däggdjur som kallas prosimier, små djur med lång nos som liknar vår näbbmus. De var de första djuren som hade egenskaper liknande de senare primaternas. Vad som skiljde dem från de andra däggdjuren var att de började leva i träden. Under utvecklingens gång har till synes små förändringar i levnadssättet haft oproportionerligt stor betydelse om man ser dem lösryckta ur sitt långsiktiga sammanhang. Livet bland trädtopparna måste ha inneburit en stor omställning för prosimierna . När de inte längre hade fast mark under fötterna måste de lära sig bedöma avstånden mellan grenarna och hur starka grenarna var. De började använda både händer och fötter för att förflytta sig. Anpassningen tog lång tid, men steget upp i träden var så omvälvande att utvecklingen av arten i många olika former påskyndades. En del arter finns kvar i dag utan att ha förändrats särskilt mycket, som lemuren, sifakan, spökdjuret och lorin . Det var alltså för 35 miljoner år sedan som den första apförfadern utvecklades .

I primaternas utveckling har ögon och händer förändrats mest. De tidiga däggdjuren hade kloförsedda tassar som senare utvecklades till en hand med tydligt åtskilda fingrar. Det största steget i handens utveckling var då tummen kom att sitta mitt emot de övriga fingrarna. Man antar att de tidiga primaternas händer utvecklades på det sättet för att de skulle kunna gripa tag om grenarna då de för flyttade sig i träden. Med den motsatta tummen kunde de också gripa om saker med mycket större precision eftersom tummen och pekfingret möts i ett grepp. Därmed kunde de lättare plocka till sig föda, speciellt insekter. De fick också en bättre utvecklad finmotorik så att de kunde tillverka och använda redskap.

Det stereoskopiska seendet utvecklades samtidigt. När båda ögonen är riktade framåt mot samma synfält kan hjärnan registrera en tvåfaldig bild av världen, och när hjärnan analyserar de båda bilder som ögonen registrerar kan den uppfatta djup, perspektiv och avstånd. Detta är praktiskt när primaterna hoppar från gren till gren. Dagens orangutanger svingar sig mellan träden med osviklig säkerhet. Det stereoskopiska seendet är, i kombination med handgreppet, också en viktig hjälp när primaterna utforskar världen omkring dem . Att se föremål tredimensio , att ta i saker och kunna snurra på dem är förutsättningar för att upptäcka omgivningen, ett nyfikenhetens verktyg. Primaterna utvecklade också ett färgseende. Antagligen var detta möjligt för att de tidigare däggdjuren, som var nattdjur, hade så stora ögon. Allteftersom primaterna vande sig vid dagsljuset anpassade sig deras näthinna till att uppfatta olika färger för att lättare hitta och ur skilja olika födoämnen, t ex frukt, i regnskogens täta grönska.

Primaterna fick en unik uppsättning sinnen som kunde förse hjärnan med information. Förutom känsel, smak och hörsel hade primaterna god syn och motorik. Hjärnan fick mer och mer information om yttervärlden och gavs möjlighet att ordna och klassificera informationen genom en intelligens som andra varelser i regnskogen inte hade.

Primaterna spreds snabbt över det stora regnskogsområde som täckte landmassan vid denna tid. Men stora geografiska förändringar skulle komma, de rörliga kontinenterna gled isär och kontakten mellan arterna skars av. När arterna blev avskilda från varandra genom haven började de utvecklas på olika sätt och anpassa sig till lokala klimat och miljöer.

För 20 miljoner år sedan hade primaterna utvecklats i en rad olika former. Under årens lopp fortsatte de primater som levde på den kontinent som skulle bli Sydamerika att utvecklas snabbt tack vare de goda betingelserna där. I Afrika utvecklades emellertid en ny grupp primater, de tidiga människoaporna. I mänsklighetens historia är detta betydelsefullt eftersom det bland dessa troligen fanns en art som kanske är både vår egen och alla nutida människoapors förfader. Senare utvecklades andra arter i Afrika, Asien och Östeuropa eftersom kontinenterna var sammanbundna ungefär som de är idag.

En del primater har utvecklats och förändrats mycket jämfört med sina fossila förfäder medan andra fortfarande liknar dem. Därför finns det i dag så många olika sorters primater. Där finns den Nya världens apor, som tamariner, vrålapor och spindelapor, den Gamla världens apor, som babianer, husarapor, colobusapor, gibbon och människoapor som chimpanser och gorillor samt slutligen människor.

Vad är det då för skillnad mellan apor och människoapor? Den mest påtagliga skillnaden ligger i deras sätt att förflytta sig i träden. Aporna är anpassade till att gå på alla fyra ovanpå grenarna och använda svansen för att hålla balansen . Med sin längre bål och ryggrad kan de hoppa fran gren till gren. Människoaporna är mer akrobatiska och förflyttar sig ofta hängande i grenarna. De har långa armar, skulder-bladensitter på ryggen, deras kropp är större, de har en kortare bål och ingen svans.

Genom att studera de apor som lever i dag får vi kunskaper om hur våra apförfäder kan ha levat. Skillnaden i storlek mellan hanar och honor är direkt beroende av apgruppens sammansättning. Gibbonernas hanar och honor är ungefär lika stora. De lever, som det verkar, monogamt i grupper med ungefär lika många hanar och honor. När det gäller gorillor och orangutanger är honor och hanar olika stora och flockarna har fler honor än hanar, ibland nästan dubbelt så många. Chimpanshonorna är däremot en aning mindre än hanarna och det finns ungefär 35% fler honor än hanar. Om man ser på förhållandet mellan kroppsstorlek och fortplantningsmönster kan vi gissa att våra förfäder bland aporna troligen levde i grupper med fler honor än hanar.

De stora människoåporna äter mycket. Flockarna strövar över stora områden för att söka föda och de kommer ihåg var och när frukten mognar. Det är rimligt att anta att våra tidigaste förfäder bland aporna gjorde likadant och att behovet att komma ihåg var födan fanns gynnade de grupper som långsamt utvecklade en större hjärna.

I den kinkiga uppgiften att fastställa släktskapet mellan primaterna är biokemins mätmetoder säkrare än zoologins. En ny teknik, som kallas "kemisk hybridisering", kan förse oss med en tillförlitlig mätmetod. Biokemisterna separerar DNA-molekyler från två arter i deras respektive komponenttrådar. DNA-komponenterna bär de gener som bestämmer egenskaperna hos levande varelser. Dessa avskilda trådar kombineras sedan med de avskilda trådarna från den andra artens DNA. Hur stor koppling man kan få beror på hur lika de två föräldra-DNA-molekylerna är och därmed hur nära besläktade de två arterna är. Förvånansvärt nog är åtminstone 97,6% av proteinstrukturen i vår

DNA identisk med den hos en chimpans. Så enligt biokemin är vi närmare besläktade med chimpanser och gorillor än hästar är med åsnor!

På de sidor som följer beskrivs de fossila primater och apor som man tror kan vara våra förfäder. Pithecus, det grekiska namnet för apa, är en term som forskarna ofta använder när de klassificerar de fossila arterna i mänsklighetens historia.

För 35 miljoner år sedan: Aegyptopithecus
År 1960 fann Elwyn Simons från Yale University en nästan komplett skalle som var åtminstone 35 miljoner år gammal. Den upptäcktes i Saijum i Egypten, nu en steril öken men en gång ett lummigt område med tät skog där floder slingrade sig från det inre av Afrika norrut mot Medelhavet. Sedan dess har två individer till upptäckts inom samma område. Aegyptopithecus kan beskrivas som en "prototyp" för apor/människoapor. Den var stor som en katt och levde i träden. Det fanns väsentliga skillnader mellan könen, hanen hade stora huggtänder medan honans tänder var mycket mindre.

För 20 miljoner år sedan: Proconsul
Arthur Hopwood vid British Natural History Museum uppkallade Proconsul efter en berömd levande chimpans med namnet Consul. Proconsul, som är de tidigast kända människoaporna, levde i skogen liksom Aegyptopithecus. Längden på deras fram- och bakben och ledernas struktur säger oss att de gick på fyra ben och troligen klättrade de i träden på samma sätt som chimpanser. Hanarna var avsevärt större än honorna. Åtminstone tre olika arter av Proconsul har hittats men Proconsul africanus är den mest kända, eftersom flest fynd av den har gjorts.

I juni 1984 gjordes ett sensationellt fynd på Rusinga Island i Victoria-sjöni Afrika: tusentals benfragment från Proconcul africanus. För första gången hittade man välbevarade hand- och fotben, som tillhört två vuxna, ett ungdjur, en nyfödd unge och en större unge. Vetenskapsmännen kunde nu studera dessa djurs strukturella förändringar i olika åldrar. En något senare upptäckt, i maj 1985, av underdelen av ett bakben utgjorde det slutliga beviset, Proconsul saknade svans.

För 12 miljoner år sedan: Sivapithecus
Fossiler från denna tid visar att det fanns en typ av människoapor som inte alls liknade Proconsul, t ex Sivapithecus som levde något senare. Ögonhålan och nosen visar hur den skiljer sig från tidigare primater. Asiatiska fossiler av Sivapithecus fran tiden mellan 12 och 8 miljoner år före vår tid visar att den kan ha varit förfadern till våra dagars orangutanger.

För 10 miljoner år sedan: Ramapithecus
En annan människoapa, Ramapithecus, är besläktad med Sivapithecus och med en tredje art, Kenyapithecus. Man vet inte mycket om dessa människoapor men alla tre hade tänder med tjock emalj vilket antyder att de var vegetarianer som troligen levde av nötter eller hårda frukter.

Vid ungefär samma tid levde en art, som är något av ett mysterium, Motopithecus. Endast ett exemplar har hittats och det liknar inte någon annan människoapa, vare sig nu levande eller utdöd . Här finns en stor lucka i fossilernas historia och vi kan inte ens gissa var i utvecklingen den passar in.

Apor på två ben

De väldiga regnskogarna som täckte större delen av jorden hade både givit våra förfäder en ny miljö och frambringat nya egenskaper. Men jordytan höll fortfarande på att formas genom de obönhörliga nivåförskjutningarna i jordskorpan. När kontinenterna kolliderade bildades stora bergskedjor som Himalaya, Alperna, Klippiga bergen och Anderna och på andra ställen sprickdalar. Dessa geologiska förändringar åtföljdes av förändringar i klimatet. Temperaturen över hela jorden började sjunka vilket hade en dramatisk inverkan på miljön i Europa, Afrika och Asien.

För 4 miljoner år sedan hade många regnskogar i Afrika försvunnit och ersatts av savann. Många däggdjur sökte sig till den nya miljön och ett antal nya arter utvecklades där. Gräsätare som antiloper, zebror och andra av vår tids savanndjur utvecklades vid den här tiden. När skogarna krympte började en del primater flytta ut på de öppna slätterna. Från den här tiden kommer de fossila fynd som visar den första människoapan som går upprätt på två ben, Australopithecus. Vi vet mycket litet om utvecklingen under tiden för mellan 10 och 4 miljoner år sedan . Det är från denna tid man försöker finna den "felande länken" i utvecklingen .

Vi kan endast spekulera över varför de här människoaporna började gå på två ben i stället för på alla fyra. Det kan ha haft att göra med födan. De flesta frukterna hängde inte längre i träd utan i låga savannbuskar, som var för små för att kunna bära en apa. Det gick bättre för aporna att plocka frukterna från marken och om de gick på två ben kunde de lättare nå upp till dem. Den kroppsställning som hade utvecklats när aporna klättrade i träden bör ha gjort övergången till att gå upprätt mindre omvälvande än för ett riktigt fyrfotadjur. På savannen måste de dessutom röra sig över ett större område för att samla föda. Det kanske var lättare att göra det på två ben än på fyra?

När Australopithecus flyttade ut på savannen ställdes de inför ett nytt problem, hur skulle de reglera sin kroppstemperatur för att inte bli för varma? Det är möjligt att de förloradc sin tjocka hårbeklädnad och utvecklade fler svettkörtlar för att klara sig i den nya miljön. Klart är att när människoaporna började gå upprätt var det en anpassning som hade stor betydelse för den fortsatta utvecklingen.

När forskarna studerar nu levande apor har de kunnat konstatera vissa samband mellan anatomi och beteende. Vi kan gissa att Australopithecuslevde i grupper med fler honor än hanar och att de tog hand om sina ungar ungefär som dagens apor gör. Social samverkan inom gruppen bör därför ha varit en viktig aspekt i deras beteende. Idag kommunicerar många primater med ljud . Hur sofistikerat "språket" är varierar från art till art. Det går inte att säga om de här varelserna var bättre eller sämre på att kommunicera än en chimpans är.

Genom att de gick upprätt fick de händerna fria för annat, att bära barn och kanske att använda föremål i naturen som verktyg, ungefär som gorillor, orangutanger och chimpanser använder stenar för att knäcka nötter och käppar för att gräva upp insekter.

Av de fossilfynd som gjorts av Australopithccus är det viktigaste utan tvivel Lucy, det mest kompletta skelettet från denna tid. Hon upptäcktes i Etiopien och är 3 ,2 miljoner år gammal. Hennes namn kommer från Beatlessången som spelades på en bandspelare i lägret när upptäckten gjordes av Don Johanson.

Forskarna har rekonstruerat Lucy genom att spegelvända befintliga delar av skelettet och fylla i de delar som fattas med hjälp av andra fynd. Hennes hjärna var relativt liten, ungefär 400 cm3 eller omkring en tredjedel av en människohjärna, och hennes skalle liknade den nutida chimpansens. Käken var stark och tänderna hade tjock emalj . Man tror att hon var ungefär tjugo år gammal när hon dog. Förslitningen på tänderna antyder att frukt var hennes viktigaste föda.

Händerna är mycket väl utvecklade med fingrar som liknar våra. Armarna är ganska långa, vilket antyder att det fortfarande var viktigt att kunna klättra. Hon kan ha använt träden för att fly från rovdjur. Av formen på hennes knä- och höftleder kan man sluta sig till att hon gick upprätt på två ben.

En annan märklig upptäckt som gjordes år 1976 bekräftar att tvåbenta människoapor strövade omkring på savannen för 3,75 miljoner år sedan. I en expedition ledd av Dr Mary Leakey ingick Dr. Paul Abell, som upptäckte mänskliga fotspår vid Laetoli i Tanzania.

Avtrycket hittades i ett lager vulkanisk aska som blötts av regn och stelnat i solen, ett vittnesbörd som bevarats åt eftervärlden genom ett tillfälligheternas spel. Spåren visar en storvuxcn människoapas fotsteg. l varje fotsteg finns fotavtryck av en annan individ, mycket mindre än den första. Den andra har av någon anledning gått exakt i den förstas fotspår. Bredvid har en yngre individ gått, och på ett ställe har de vänt sig om för att titta åt vänster. Avtrycken liknar en människas eftersom stortån är parallell med de övriga tårna. Inom samma område har man också hittat spår efter en elefant, en pärlhöna, giraffer,strutsar och en tretåig häst.

Fossila rester av Australopithecus har hittats på många håll i östra och södra Afri ka. Man har identifierat två huvudgrupper, de gracila och de robusta. De förra var smärtare och lättare, 110 till 125 cm långa och vägde 30 till 40 kg. De kallas Australopilhecus africanus med undantag av de exemplar som har upptäckts i Etiopien vilka kallas afarensis.

Den robusta arten såg annorlunda ut. Den var kraftigare byggd, runt 150 cm lång och hanarna var mycket större än honorna. Hanarna hade en kam på hjässan, som kallas "den pilspetsliknande huvudkammen" . Den tjänade som fäste för de mycket kraftiga käkmuskler som de hade för att kunna tugga sönder de hårda rötter och frön som var en stor del av deras föda. Den robusta arten har fått namnet Australopithecusrobustus eller boisei.

Australopithecus existerade under en mycket lång tid, nästan fyra miljoner år. Den gracila arten utveckla des för omkring 5 miljoner år sedan, och när den robusta arten senare utvecklades, för 2,5 miljoner år sedan, levde de två arterna samtidigt. Fossila fynd visar att Australopithecus började försvinna för ungefär en miljon år sedan, men då hade redan en annan tvåbent art levt parallellt med den under minst en miljon år.

De första människorna

För två miljoner år sedan levde i Afrika en annan art, Homo habilis, jämsides med Australopithecus. Homo habilis - den händiga människan- började tillverka och använda redskap av sten och inledde därmed stenåldern.

Homo habilis hade en större och mer komplicerad hjärna än någon av de tidigare arterna. Volymen var 750-800 cm3, drygt hälften av vår hjärnas. Det mest berömda fossilet är skallen med numret 1470, som upptäcktes i East Turkana av Meave Leakeys kollega Bernard Ngeneo. Tillsammans med en engelsk anatom, Bernard Wood, höll Meave Leakey på i sex veckor med att bit för bit sätta samman de hundratals krossade fragment som grävts fram ur jorden. Deras tålamod blev rikligt belönat. 1470 visade sig vara en nästan komplett skalle av Homo habilis, minst två och en halv miljoner år gammal och med ett förvånansvärt stort kranium . Här var en människoapliknande primat vars utveckling pekade mot en större hjärnvolym i förhållande till kroppsstorleken. För första gången ger oss fossilerna också ett helt nytt sorts vittnesbörd, verktyg av sten. Teknikens tidsålder hade böriat.

Fast man ännu inte har funnit några fullständiga skelett av Homo habilis, så visar fynd nära Lake Turkana att deras ben var mycket lika människoben och att de troligen gick ungefär som vi. Homo habilis utgjorde en vidareutveckling av Australopithecus och öppnade ett nytt kapitel i människans historia.

De redskap som Homo habilis tillverkade var till största delen primitiva "choppers" som tillverkades av stenar ungefär så stora som tennisbollar. Man slog av några flisor på stenens ena sida och formade därmed en skarp egg. I Olduvaiklyftan i norra Tanzania har många exemplar av dessa tidiga redskap hittats och dessutom primitiva skrapredskap och några som möjligen kan ha använts som "hammarstenar".

Redskapens utveckling sammanfaller med en ändrad diet. Man började äta kött. Verktygen var inte gjorda för jakt utan användes troligen till att skrapa av köttet från djurkadavren. Frukt och grönsakerbör fortfarande ha utgjort den viktigaste födan. Dessa tidiga människor levde förmodligen i mindre grupper och samlade föda tillsammans. De kan ha haft fasta boplatser. En cirkel av stenar som tros vara grunden till en hydda eller ett vindskydd har hittats i Olduvaiklyftan i Tanzania.

När våra förfäder började äta kött regelbundet blev jakten alltmer betydelsefull. För 1,5 miljoner ar sedan började därför en ny redskapskultur att formas samtidigt som en ny art med ännu större hjärna, Homo erectus, uppträder.

För att kunna tillverka de nya, mer sofistikerade verktygen fordrades större skicklighet och uthållighet än tidigare. Vanligast var de olika typer av handkilar, som användes i över en miljon år och med tiden blev alltmer sofistikerade och ändamålsenliga.

Handkilens egg tillverkade man genom att slå bort spån på bägge sidor av en stor stenflisa. De spetsiga handkilarna som hade en egg runt om krävde mycket mer omsorg och precision vid tillverkningen. Denna stenåldersperiod kallas Acheuléen .

Dc här stenredskapen berättar en hel del om de tidiga människornas förmåga att tänka eftersom vi kan se exakt hur de är tillverkade. Den

som gjorde redskapen måste ha kommit ihåg de olika stegen i tillverkningsprocessen och inte minst var han kunde hitta de olika materialen. Det visar att det fanns en viss planering i verktygstillverkningen .

Homo erectus hade en större och mer komplicerad hjärna än Homo habilis, 900-1100 cm3, drygt två tredjedelar av vår hjärna. Dess mest framstående drag är framskjutande pannben och käkar. Studier av skallen antyder att de delar av hjärnan som har med språket att göra var utvecklade. Eftersom lämningarna visar att de var framgångsrika jägare och verktygsmakare finns skäl att anta att de hade en social organisation byggd på samarbete. De jagade förrnodligen i välorganiserade grupper som återvände till boplatsen för att dela bytet med resten av gruppen. Djurben som har hittats på boplatserna visar att djuren har styckats. Benen visar också att de jagade flera olika sorters djur.

Hittills har man trott att arten Homo erectus var kort och kraftig. Ett nytt fynd antyder att de var ungefär lika långa som vi. Kemoya Kimeu hittade år 1984 ett Homo erectus-skelett i närheten av sjön Turkana i Kenya under en expedition ledd av Richard Leakey. Det är det mest fullständiga skelettet av en Homo erectus som hittills har upptäckts. Det tillhörde en 12 år gammal pojke som var 170 cm lång och som skulle ha blivit minst 180 cm som fullvuxen. Hans storväxthet och friska ben och tänder antyder att han åt en både riklig och mångsidig föda.

Först när våra förfäder blivit så skickliga jägare att de regelbundet kunde äta kött, vågade de ta risken att flytta till nya och mindre förutsägbara klimat. Det finns tecken som visar att för drygt en miljon år sedan började Homo erectus sprida sig norrut, först in i Asien och sedan till Europa allteftersom inlandsisen drog sig tillbaka. I den nya miljön fanns fler djurarter de kunde jaga. Elefant, noshörning, bisonoxe, häst och till och med kamel ingick i deras föda. Flera 700 000 år gamla fossilfynd av Homo erectus har gjorts i Europa och Asien, särskilt i Kina och på Java.

Hur kunde våra förfäder lämna Afrika och bege sig norrut? Eftersom de var så skickliga i att jaga kunde de livnära sig i många olika miljöer. Men de förde också med sig en annan, kanske än viktigare förutsättning:elden, som de nu hade lärt sig att utnyttja. På flera hoplatser finns rester av träkol, aska, brända ben och eldstäder, som visar att Homo erectus utnyttjade elden. Till en början använde de den antagligenmer sporadiskt för värmens skull och för att hålla rovdjur på avstånd. När människorna senare vandrade norrut blev elden en viktig förutsättning för att klara det kalla klimatet. I Zhoukoudien i Kina finns belägg för att dessa tidiga människor bodde i grottor och att döma av de stora högar av aska som man funnit höll de eldar brinnande nästan hela tiden.

Elden var viktig också eftcrsom den gjorde det möjligt för Homo erectus att börja tillreda sin föda. Maten blev mindre hårdsmält och därmed torde behovet av kraftiga käkar och stora kindtänder ha minskat. Vi kan faktiskt se att tänderna med tiden blev allt mindre samtidigt som en mer välvd skalle som rymde en större hjärna utvecklades. Det är troligt att Homo erectus nu hade utvecklat ett mer nyanserat språk och att de kunde samtala runt elden på kvällarna.

Homo erectus fanns nu i stora delar av den gamla världen. Fyndplatsen vid Terra Amata i södra Frankrike ger oss en inblick i dessa tidiga människors liv. Arkeologer har där funnit rester efter elva hyddor uppförda på ungefär samma ställe varje år. Hyddorna var ovala,

omkring tolv meter långa och sex meter breda. Väggarna var troligen gjorda av grenar som stöttades i mitten av en rad kraftiga stolpar. Hålen efter stolparna syns tydligt nästan en halv miljon år senare.

I mitten på varje hydda fanns en eldstad. Där har man funnit skal efter skålsnäckor, ostron och musslor och ben från en mängd olika djur, kronhjort, elefant, vildsvin, bergget och till och med noshörning.

Kontrasten mellan Homo habilis enkla livsstil och Homo erectus organiserade jakt, hyddor och eldstäder är stor. Homo erectus var nu inte bara en jägare och samlare som levde i tropikerna utan en väl utrustad art som framgångsrikt hade lärt sig att klara det kalla klimatet och de växlande årstiderna på de nordligare breddgraderna.

Hur utvecklades Homo erectus till Homo sapiens och var skedde det? Vi vet att Homo erectus var en relativt motståndskraftig art som fanns i ungefär en miljon år. Kranier från slutet av den här tiden, dvs för mellan 400 000 och 200 000 år sedan visar en blandning av egenskaperna hos Homo erectus och den tidiga eller arkaiska Homo sapiens. En del hade en låg och framskjutande panna som Homo erectus men en stor hjärna som den arkaiska Homo sapiens. De här skallarna har hittats i Europa, Asien och Afrika. Utvecklades Homo sapiens på en plats för att sedan spridas över resten av världen, eller utvecklades vår art samtidigt i Afrika, Asien och Europa? Vi vet inte. Men 100 000 år gamla lämningar av den arkaiska Homo sapiens finns över hela den gamla världen med endast små regionala skillnader.

Den arkaiska Homo sapiens som levde i Europa för mellan 100 000 och 40 000 år sedan kallas neandertalmänniskor. De har fått sitt namn från Neander Tal, som ordagrant betyder Neanderflodens dalgång. Den ligger i Västtyskland där arbetare i slutet av förra århundradet fann en skalle och några ben i ett stenbrott. Ännu ett fynd som gjordes i södra Frankrike i början av detta århundrade, ett nästan komplett skelett efter en gammal människa med ledinflammation, övertygade den tidens vetenskapsmän om att neandertalarna var primitiva människor. Det skapades en populär bild av dem som klumpiga, kutryggiga,undersätsiga och med framskjutande huvud.

Nu när många fler lämningar har hittats över hela Europa och Mellanöstern har vi fått en riktigare bild av dem. De var tyngre och mer muskulösa än vi men de hade en rak hållning och en kropp som liknadevår. Deras skallar var långsträckta och platta på ovansidan precis som Homo erectus, men mycket större . Hjärnans genomsnittliga storlek var 1400 cm3, till och med större än den moderna människans. Neandertalarna dyker upp i fossilernas historia under en tid mellan två köldperioder, när världen var relativt varm. Men det var under den senaste istiden, som började för ungefär 70 000 år sedan, som de tog ett stort språng framåt i utvecklingen. Ingen tidigare primat hade upplevt ett så hårt klimat och de överlevde för att de var uppfinningsrika. Eftersom det var så kallt fanns det bara lite gräs och få träd. Därför brände de ben i sina eldstäder och gjorde hyddor genom att spänna djurskinn över en stomme av mammutben och betar. Grottor fick också utgöra skydd. Lämningarna visar att de inte bodde länge på en plats utan att de hela tiden flyttade sina läger på jakt efter föda.

Vi kan se att tillverkningen av olika sorters verktyg ökade markant under den här perioden, vilket betyder att livsföringen blev alltmer varierad. Överflödet av fynd från arkeologiska utgrävningar visar mer detaljerat än tidigare hur människorna levde. Verktygskulturen acheuléen avlöstes så småningom av den period som kallas moustérien . Redskapen blev mindre och mer förfinade, vilket kan ha att göra med tillgången på material. De nya verktygen var tillverkade

av små bitar av flinta på ett mer rationellt och sofistikerat sätt än tidigare. Nu tillverkades fler verktyg ur samma flintbit och dessutom skickligare och mer exakt. Man har kunnat identifiera över sextio olika sorters verktyg.

Trä är en av jordens viktigaste tillgångar och troligtvis har det använts av de tidiga människorna. Det finns nästan inga träverktyg bland fossilerna men det beror på att trä sällan bevaras eftersom cellulosan bryts ner av svampar och bakterier. Ändå finns några träföremål bevarade, t ex Clacton-spjutet och ett spjut från Lehringen i Tyskland. Det senare hittades mellan revbenen i ett elefantskelett. Vid Kalambo Falls på gränsen mellan Zambia och Tanzania har olika redskap av trä hittats, bl a en omsorgsfullt tillverkad träklubba. Trots att man bara har hittat ett fåtal träverktyg så var de troligen vanliga under den här tiden.

Det finns ändå tillräckligt med fossiler som berättar hur våra förfäders livsföring förändrades. Neandertalarnas sätt att begrava sina döda tyder på att de hade en andlig syn på tillvaron. Man har funnit gravar där verktyg, ben och andra föremål har lagts runt den döde. Andra gravar visar att dessa tidiga människor tog hand om sina gamla och sjuka. Det är på grund av dessa gravar som man har hittat så många neandertalskelett. Om tidigare perioders skelett har bevarats så är det av en slump, när den döde har råkat hamna på en plats där fossilering har kunnat ske.

För 40 000 år sedan kunde människor leva i många olika sorters miljöer över stora delar av världen. Det fanns kontakt mellan grupper som levde nära varandra. Människan härstammar troligen från alla dessa utspridda grupper och inte från en enda grupp i ett speciellt område.
Vi har nu nått en period i människans historia då det inte längre går att klart urskilja den fysiska utvecklingen. Tidsperspektiven är för korta. I nästa avsnitt kommer förändringarna mer att handla om beteenden, ett område där den moderna människan har visat hur anpassningsbar hon är.

Vår tids människor

Under istiden, för omkring 40 000 år sedan började vår tids människor Homo sapiens sapiens att uppträda över hela den gamla världen.
De levde förmodligen jämsides med den äldre Homo sapiens. Fossiler från denna övergångstid, för mellan 40 000 och 30 000 år sedan, visar ibland en blandning av de båda arternas egenskaper. För 20 000 år sedan hade vår tids människor etablerat sig och börjat sprida sig till trakter som inte tidigare varit bebodda.

Under det mycket kalla slutet av den senaste istiden frös många av jordens sjöar och hav till glaciärer och isfält, vilket gjorde att havets nivå sjönk nästan 150 m och frilade land som tidigare hade stått under vatten. Många av öarna mellan Asiens sydöstra del och Australien hängde ihop så att Australien, som tidigare varie en obebodd kontinent, nu kunde nås genom en serie korta resor på flotte eller med kanot. Vi vet inte säkert hur människorna nådde Australien men det finns bevis för att hela kontinenten var bebodd av den moderna människan för 30 000 - 20 000 år sedan.

För ungefär 20 000 år sedan började isen dra sig tillbaka och därmed öppnades en möjlighet för människorna att ta sig från Asien till Amerika över den landbrygga som då fanns i norr vid Berings sund. Därifrån spred de sig söderut och för 12 000 år sedan var de amerikanska kontinenterna befolkade. Vår tids människor levde nu för första gången i olika miljöer över hela jorden och började anpassa sig efter dessa. De fysiska skillnader som vi kan se idag hos människor från olika delar av världen har uppkommit genom den geografiska spridningen och anpassningen till olika lokala förhållanden.
Eskimåer är vanligen kortväxta och satta, de har en kropp som är anpassad för att bevara värme, medan en massaj är lång och smal och

därigenom väl anpassad till att avge värme. Graden av hudpigment är större ju närmare ekvatorn vi lever. Pigmentet, melanin, har till uppgift att skydda huden mot solens starka och skadliga ultravioletta strålar i tropikerna. Trots kroppsskillnader tillhör vi ändå samma art, Homo sapiens sapiens.

Människans fysiska utveckling var i allt väsentligt avslutad för ungefär 20 000 år sedan. Vi ser inte längre några större förändringar i skallar eller skelett. Men vad som nu i stället snabbt börjar utvecklas är ideer, färdigheter och livsstilar. När isen drog sig tillbaka steg vattnet i världshaven. Australien, den sydostasiatiska övärlden och de amerikanska kontinenterna isolerades därigenom från den gamla världen. Jakt- och insamlingsmetoder utvecklades från denna tid på olika sätt i de olika världsdelarna.

En ny stenteknik skapades. Man har hittat en stor mängd konstnärligt tillverkade verktyg från den här tiden . Så småningom började man också snida vackra nyttoföremål i elfenben och hjorthorn. Fynden av synålar visar att människorna nu kände till konsten att sy. Av harpunernaoch metkrokarna att döma hade ett organiserat fiske utvecklats. Bågar, pilar och spjut var nya redskap som gjorde jakten mer effektiv. Dessa första jägare och samlare utvecklade många nya metoder för att dra nytta av sin omgivning.

De mest fantastiska lämningarna från denna period är nog de grottmålningar och skulpturer som har påträffats över hela världen. I Europas kalla klimat sökte människorna skydd i grottor. Många av deras grottmålningar har bevarats oskadade. De målade och ristade också på berghällar i det fria men de flesta av de bilderna har skadats av väder och vind. När de här paleolitiska konstverken upptäcktes under förra århundrandet orsakade de stor uppståndelse och sedan dess har många teorier lagts fram om deras betydelse och varför de har målats. Det mest fascinerande är att de låter oss se världen genom dessa tidiga människors ögon

Eftersom de vanligaste motiven är jaktscener kan den här tidiga konsten ha haft ett rituellt syfte. Hur den än tolkas kan den säga oss en hel del om människans utveckling. Vad innebär skapande av bildkonst? Konstnären måste kunna iaktta världen omkring sig, analysera den och sedan återskapa den i sina bilder.

Den skicklighet som är så tydlig i den paleolitiska konsten hade utvecklats huvudsakligen ur den praktiska sidan av livet. Människorna kunde i allt högre grad och med en allt mer specialiserad teknik påverka sin omgivning. Den här utvecklingen har gått allt snabbare tills människans inflytande blivit påtagligt överallt.

Den senaste istidens slut för 10 000 år sedan var en milstolpe i vår historia. Många stora tekniska framsteg gjordes under den efterföljandevarma perioden. När isen drog sig tillbaka lämnade den ett bördigt lager jord där nya växter kunde utvecklas. I denna nya miljö uppträdde nya djur som åsnor, oxar och hjortar. En form av vete utvecklades ur vildgräs och spred sig över Anatolien och Mellanöstern för omkring 10 000 år sedan. Genom en sådan genetisk slump fick människorna ett brödvetc som inte sprids med vinden som andra gräs. När agnarna skiljs ut faller kornen ner på växtplatsen. Det var så jordbruket först började.

Hittills hade människorna varit jägare och samlare och levt nomadliv. De hade flyttat med årstiderna och levt av den föda de hittade under sina vandringar. När de upptäckte en särskilt rik näringskälla som en flodbank eller en sjöstrand bygg de de mer permanenta bostäder för

att utnyttja naturresurserna under en längre tid. När de stannade på samma plats under längre perioder måste idén att odla ha dykt upp och de första stegen mot ett jordbruk ha tagits. Om sådden från början var ett medvetet experiment eller resultatet av utspilld säd som hade varit avsedd för föda kommer vi aldrig att få veta, men jordbruket tycks ha utvecklats på flera platser runt jorden utan inbördes påverkan.

Det finns belägg för att vete odlades för 10 000 år sedan i ett område öster om Medelhavet, som kallas den bördiga halvmånen. För 7000 år sedan odlades hirs i Kina och senare ris (först i Thailand) och sojabönor. I Amerika började jorden brukas för mer än 6000 år sedan. I Mexiko odlade man majs och i Anderna potatis. Vi vet att jams, durra och hirs odlades i Afrika. Vi vet också att man födde upp djur under den här tiden, både som föda och som dragdjur.

Jordbrukssamhällena var organiserade på ett annat sätt än de gamla nomadkulturerna. Efter sådden måste grödan gro, växa och mogna innan den kan skördas och bönderna måste därför bli bofasta under en längre tid. När de väl slagit sig ner började de samla ägodelar som, liksom den färdiga skörden, måste försvaras mot inkräktare. Den första befästa staden, Jeriko, var för 8000 år sedan ett jordbrukscentrum med ca 3000 invånare.

Områden som odlas kan livnära en betydligt större befolkning. Därför kunde människorna börja leva tillsammans i byar, som växte till städer. Jordbruket ökade produktionen av livsmedel och jordens befolkning blev trettio gånger större under de följande 8000 åren.

Homo erectus för 1 miljon år sedan, Homo sapiens och de första Homo sapiens sapiens hade varit jägare och samlare som flyttade allt efter tillgången på föda. Jorden började odlas för bara 10 000 år sedan, men inom 8 000 år hade minst hälften av jorderts befolkning blivit jordbrukare. För 200 år sedan hade de självförsörjande jägarnas och samlarnas antal minskat till knappt 10% av jordens befolkning. Eftersom utvecklingen från jägare och samlare till jordbrukare inte är genetiskt utan kulturellt betingad har den kunnat ske så otroligt snabbt.

För ungefär 7 000 år sedan ökade befolkningen kraftigt i vissa områden, t ex i de första städerna som anlades i fyra floddalar i Egypten, Mesopotamien, Indusdalen och Kina. Gcnom konstbevattningutnyttjades floderna för jordbrukets behov. De stora bevattningssystemen krävde en komplicerad administration och ingenjörskonstför att fungera. En högre grad av specialisering med skildayrken utvecklades och den växande administrationen togs omhand aven härskande överklass och ett mäktigt prästerskap. Skriftspråk växte fram och byråkratin ökade. Människorna i städerna var inte längre självförsörjande, utan började byta varor och tjänster. För första gången delades människorna in i klart åtskilda samhällsklasser. Allteftersom statusidén utvecklades fick människor titlar och ställningsom fördelar utöver varor och tjänster. En hög ställning gavmänniskor möjlighet att påverka hur samhället skulle styras.

Det var en intensivt nyskapande tid då människorna använde sitt tekniska kunnande till att förändra och i viss mån styra sin omgivning. Uppfinningen av seglet och hjulet var början till en utveckling som vi ser fortsättningen av i dag. Textil och glaserad keramik kunde produceras sedan vävstolen och drejskivan uppfunnits. Matlagningen blev mer varierad och eldstaden gav husen värme i kyligare klimat. Man lärde sig att bearbeta metaller - koppar, järn och nya legeringar som brons. Verktygen och redskapen blev mer sofistikerade och mångsidiga. Även utsmyckningen av redskapen förfinades och

lyxvaror och exotiska material som lapis lazuli blev vanliga. Järnsvärd och bronssköldar tillverkades för att beväpna den stående armé som beskyddade staden. Utvecklingen gick nu inte att hejda.

Handeln öppnade land- och sjövägar mellan Asien och Mellanöstern. Städerna knöts samman i handelsnät och öppnades allt mer mot omvärlden. Angränsande kulturer knöt täta kontakter och idéer, teknik och religion spreds över stora områden.

För 5000 år sedan hade den stora mängden råmaterial som behövdes för att förse de snabbt växande stadsstaterna lett till en mycket utbredd handel som sträckte sig från Medelhavet i väster till den norra delen av nuvarande Indien och ner längs Nilen i Egypten. Dessa handelsnätverk användes också av soldater för att bekämpa grannstäder och lägga större områden under ett centralt styre. Social, religiös, teknisk och ekonomisk makt utövades över stora områden och många människor. Tanken om stora imperier hade nu väckts.

Vi kan inte berätta i detalj om de många högkulturer som fanns på olika håll i världen under den här korta perioden i människans historia. Vi kan bara peka på de viktigaste dragen i de större utvecklingsskedena som har lett fram till den tid vi nu lever i.

De första stora imperierna fanns i Mesopotamien men så småningom växte fler fram över hela jordklotet, även i de områden som inte haft kontakt med den asiatiska kontinenten, t ex i Amerika. Vid gränserna blev det konflikter när de olika väldena kämpade om makten. Hand i hand med begreppet stat och imperium går krigen. Imperier växte och blomstrade tills de blev för stora och svåra att administrera och började falla sönder. För det mesta ersattes de av nya imperier.

Genom historien har de flesta kulturer och statsbildningar någon gång utövat makt och inflytande över stora områden på jorden. Stora monument, liksom en mängd konst och litteratur finns fortfarande kvar och berättar om den skicklighet och de kunskaper som människorna i dessa forna riken hade tillägnat sig.

De första högkulturerna uppstod på några få spridda platser, men för ungefär 3000 år sedan började mönstret ändras. Genom handeln blev högkulturerna kring Medelhavet, i Mellanöstern, Indien och Kina sammanlänkade. För 2000 år sedan, under den klassiska erans höjdpunkt, sträckte sig en smal kedja av expanderande kolonialvälden från Atlanten till Stilla Havet. Dessa gjorde det möjligt inte bara att bedriva en omfattande handel utan också att utbyta ideer och teknik och framför allt att sprida de stora världsreligionerna. Det började med buddhismen och hinduismen och fortsatte med zoroastrismen, judendomen, kristendomen och islam. Religionen fungerade som ett starkt enande band.

För 2000 år sedan hade Han-dynastin kommit till makten i Kina och romarna hade börjat bygga sitt välde runt Medelhavet. Det var högkulturer med en sådan organisation och teknik som skulle komma att dominera under de närmaste 1000 åren. De hade en mängd olika alfabet och matematiska begrepp och kunde använda eld, vatten, vind och tidvatten för att alstra energi. De hade lärt sig använda en mängd olika metaller och hade städer och ämbetsverk, mynt och handel. De kände till naturvetenskaperna och hade funnit tekniska lösningar på många praktiska problem (hydraulik, lantmäteri, hävstångsprincipen, mekanik etc). De hade demokratiska idéer och begrundade livets filosofiska aspekter, vilket kommer fram i den teater, konst och litteratur som började blomstra vid denna tid.

Perioden för omkring 1500 år sedan var omvälvningarnas tid i Asien och Europa. Nomader kom fran Asiens stäpper, anföll de stora rikena och gjorde handelsvägarna osäkra. Varje område måste nu förlita sig på sina egna resurser och försvara sig själv. Bara kineserna kunde framgångsrikt stå emot invasionerna och oförsvagat fortsätta att utveckla konsten, litteraturen, filosofin och naturvetenskaperna. I Kina uppfanns kompassen liksom papperstillverkningen, boktryckarkonsten och krutet. Efterhand som handelskontakterna återupptogs fördes dessa kunskaper västerut.

Nu började de stora folkvandringarnas tid. Stora mängder av germanska och slaviska folk, framför allt hunner, vällde in över Europa och blev dödsstöten för det Västromerska imperiet, som gradvis föll sönder och upplöstes. Efter romarrikets fall grundades många mindre stater och det moderna Europa började ta form. I andra delar av världen växte blomstrande riken till nya imperier. I Amerika ser vi hur maya-, inka- och aztekfolken skapade högkulturer och i Afrika grundade Ghana, Mali och Songhai mäktiga imperier. I väst kom arabvärlden, genom Islams stora spridning, att inta en central plats och därmed var kontinuiteten i kulturtraditionerna säkerställd. Från araberna fick världen algebra, trigonometri och decimalsystemet, som ursprungligen hade kommit från Indien. Även efter att det islamska imperiet fallit sönder fortsatte Islam att spridas och gör så än i dag.

Mongolerna var det sista av folken från stäpperna i Asien som skapade ett imperium. För 800 år sedan började de lägga under sig stora områden och kom att spela en betydande roll i världshistorien. När deras välde föll sönder innebar det slutet på en epok.Nomadiserande folkslag hade fram till dess ständigt utgjort en fara för jordbrukarsamhällena, men nu hade nyheter som krut och skjutvapen ändrat maktbalansen till förmån för de bofasta. Därmed inleddes en ny tid i världshistorien när nationer och imperier utkämpade ännu blodigare krig för att utöka sin makt.

För 500 år sedan kom olika skeenden att lägga grunden till en ny ekonomisk framtid för Europa. En snabb tillväxt av Europas befolkning hade gått hand i hand med utvecklingen av effektivare teknik inom jordbruk och andra näringar, något som också ledde till behovet att upptäcka och exploatera nya länder och resurser. Ny teknik inom skeppsbyggnad och navigation möjliggjorde spanjorernas upptäckt av Amerika och portugisernas ankomst till Indien, vilket kom att knyta samman kontinenterna. Handel och bankväsen, som knappast hade nått utanför den europeiska kontinenten tidigare, fick ett uppsving och nådde snart hela jorden. De nya sätten att skaffa sig inkomster förändrade snabbt den traditionella handeln och den struktur som vi ser i dagens kommersiella värld uppstod .

De stora upptäcktsresorna öppnade inte bara vägar för nya tankar och ideer. De inledde också en period av kolonisering. Människor emigrerade och bosatte sig i nya områden och tack vare handelsutbytet med kolonierna spreds också djur och växter över jorden.Hästar, kor och får skeppades över till den nya världen medan potatis, tobak, majs och bomull importerades till den gamla. De nya grödornagjorde att tillgången på livsmedel ökade i Europa, vilket medförde enbefolkningsökning utan motstycke. Handeln, som förut hade begränsats till lyxvaror, ändrade karaktär och nådde nya höjder när Europas nationer tävlade om att få del i den lönsamma kolonisationen.Det ledde också till att de gamla högkulturerna i Amerika förstördesoch den infödda befolkningen decimerades.

Liksom tidigare användes handelsvägarna också för militär expansion när spanjorer, portugiser och senare engelsmän och fransmän tävlade

om territorier på andra sidan haven och upprättade kolonialvälden över hela världen . I Europa började man odla grödor som gav större skördar, vilket gjorde att befolkningstillväxten fick ytterligare en skjuts framåt. Mekaniseringen av jordbruket och kreatursuppfödningen banade väg för den moderna jordbrukstekniken och den industriella revolutionen.

Europas handel skapade stora rikedomar och välstånd i norr och lade grunden till den industriella revolutionen som inleddes för ungefär 200 år sedan. Den kallas så därför att västvärldens industrier snabbt övertog jordbrukets plats som bas för ekonomin. Tillverkningsindustrier etablerades med nya spinnmaskiner och vävstolar. Användning av koks gjorde att man kunde börja framställa stål. Varorna transporterades på nybyggda kanaler, vägar och järnvägar. Men framför allt försåg ångmaskinen industrin med en ny kraftkälla som användesända fram tills elektriciteten utvecklades för drygt 100 år sedan.Explosionsmotorn, bilen, symaskinen och skrivmaskinen följde sedani den flod av uppfinningar som vällde fram i industrialiseringens fotspår. När människor samlades i nya välmående industricentra tog utvecklingen ett stort kliv framåt.

Industristäderna växte snabbt och en allt större del av stadsbefolkningen fick utbildning. Därmed blev de traditionella sociala och politiska strukturerna snart föråldrade och behovet av förändring kändes stort. De amerikanska och franska revolutionerna förde fram begreppet "människovärde oberoende av börd och religion", vilket har blivit av bestående värde över hela jorden. Ideerna om jämlikhet och frihet väckte också tankar om liberalism, självstyre och nationalism till liv i en tid då de stora kolonialväldena började falla sönder och nationerna började hävda sin rätt till självständighet. Under artonhundratalet uppstod i Europa också en reaktion mot den gamla ordningen när den politiska makten spreds till delar av medelklassen. En stor del av det nya välstånd som finansierade liberalismen kom från exploateringen av andra kontinenter. Mängder av emigranter från Europa reste över haven för att komma bort från fattigdom och svält och söka lyckan i andra delar av världen.

Genom de vetenskapliga framstegen inom jordbruket hade man fått fram grödor som gav större avkastning, framför allt sädesslagen. Eftersom befolkningsökningen fortsatte måste produktionen ständigt öka. Potatissvälten på Irland hade gjort många medvetna om faran i att vara alltför beroende av en enda gröda - monokultur. Vetenskapsmänneninsåg snart hur man skulle korsa växter och hur man kunde bekämpa insekter för att öka skördarna och livnära den växande befolkningen.

Medan man gjorde teknologiska framsteg som gav människan möjlighetatt förändra livet på jorden kom den medicinska forskningen attmer direkt syssla med människan och hennes livsvillkor. Vaccinet utvecklades för 200 år sedan, redan innan man hade upptäckt bakterier och virus. 140 år senare gav upptäckten av penicillin mänskligheten det dittills starkaste vapnet mot sjukdomar. Och det var bara för 25 år sedan som DNA-molekylens struktur identifierades. Vi fick insikter om kroppens minsta byggstenar och vetenskapsmännen fickmöjlig-het att kontrollera enkla livsformer genom den genetiskaingenjörskonsten. Möjligheten att kontrollera spridningen avsjukdomar gjorde att folkmängden ökade ännu snabbare.

Vid sekelskiftet hade handeln och teknologin kopplat samman nationema i ett världstäckande system. När Amerika gick med i kriget i Europa 1917 myntades ett nytt uttryck - det första världskriget - och

den tid då mänsklighetens destruktiva krafter började få världsomspännande betydelse började. Den ryska revolutionen utmanade den rådande sociala och politiska ordningen och gav eko över hela världen. Den orsakade en ideologisk konflikt som återspeglas i lokala omvälvningar än i dag, hur små de än må vara och var de än inträffar. När det andra världskriget slutade ungefär 30 år senare hade de två supermakterna permanentat sina motsatta ståndpunkter.

Inom vetenskapen öppnades nya fält som elektronik och atomfysik. Teknologier utvecklades som kunde ge människorna makt att bestämma över miljön, som när atombomben föll över Hiroshima den 6 augusti 1945. Modern vetenskap som skulle kunna skapa tekniken för Utopia skapade istället medel för världens undergång.

Plötsligt medveten om den enorma destruktiva kraft som nu stod till förfogande försökte länderna i världen upprätthålla fred genom att etablera internationella organ som Förenta Nationerna, ett forum för överläggningar mellan länder. Trots sitt goda syfte har FN fallit offer för nationella och politiska intressen. Därför har många av de vittgående planer som drogs upp inte kunnat genomföras.

Efter andra världskrigets slut har många länder utvecklats kraftigt och världen har allt mer delats upp i block. Den största källan till oro är den stora klyftan mellan de industriellt utvecklade länderna (nord) och de industriellt underutvecklade länderna (syd) och en ökande antagonism mellan öst och väst. När tredje världens länder hade blivit självständiga och röstade i FN påpekade de den ojämna fördelningen avjordens tillgångar och krävde en ny ekonomisk världsordning. Fördelningspolitikenhar diskuterats ingående men har inte lett till någrakonkreta resultat. Utvecklingsländerna kämpar för att betala sina utlandsskuldermedan de internationella priserna på deras exportvaror varierar betänkligt. De måste exportera allt mer för att klara sina skulderoch för att köpa kunnande och teknologi. Ju mer de har varit tvungna att exportera desto mindre mat har den egna befolkningen fått. Den svåra situationen kommer till uttryck i social och politisk oro där dc styrande till och med har vänt sig mot det egna folket för att kväva protesterna. Kanske det mest påtagliga exemplet på skillnader som splittrar världen kan ses i Sydafrika där svarta lever ett helt annat liv än vita när det gäller välstånd, makt och frihet.

De senaste 40 åren har förändringarna varit mer omvälvande än någonsin. Människan har utforskat områden som tidigare varit oåtkomliga,från oceanernas djup till den yttre rymden, där människor hargått på månen och sett vår planet utifrån universum . Den nya informationstekniken har revolutionerat kommunikationerna i världen. Utvecklingen går allt snabbare, varje ny våg av uppfinningar skapar en plattform för nästa våg i en serie som leder mot nya nivåer av mångfaldoch förändring.

1980-talet kan bli en skiljeväg i samtidshistorien. Möjligheten till framåtskridande är lika stor som till total förintelse. Den ökande spänningen i världen gör att framtiden tycks osäker och förvirrande. Men på lång sikt är det den stora obalansen i världsekonomin, klyftan mellan fattiga och rika, som är allvarligast. Världens befolkning växer dessutom med en alarmerade hastighet och den största delen av ökningen sker i den tredje världens länder, där människorna redan kämpar för att överleva. Denna obalans kan slita vår värld i stycken om vi inte gör någonting för att rätta till den.

Dagens värld.

När vi nu går mot slutet av nittonhundratalet befinner vi oss i en unik situation. Tack vare vetenskapens och teknologins utveckling är de flesta människor idag bättre informerade om situationen i världen än någonsin förr. Men just som vi har nått denna utsiktspunkt misslyckas vi med att använda våra kunskaper för att trygga framtiden. Vi vet att om vi fortsätter på den inslagna vägen kommer ödets timma förr eller senare att slå för den mänskliga rasen.

De senaste kapitlen i människans historia har varit de blodigaste. Våldet har ständigt ökat alltsedan jordbruket, städerna och de suveräna staterna tillkom för 10 000 år sedan fram till de två världskrigen i vårt århundrande. Vi kan inte lägga skulden på vår tidiga historia och påstå att våldsbenägenheten är ett arv från vårt förflutna som jägare. Det var den fredligaste perioden i människans historia, då undvek man hotande konflikter genom att flytta till nya områden. Ursprunget till vårt krigshetsande kan nog spåras tillbaka till den tid då människan för första gången såg jordområden som egendom, dvs när hon började bo permanent i byar och städer och blev beroende av ägodelar och makt.

Det var inte förrän begreppet självständiga stater blev mer etablerat som de styrande kunde manipulera sina undersåtar till att föra krig för deras räkning. I vårt århundrade har vi sett exempel på hur vanliga medborgare genom propaganda kan hetsas in i ett sådant politiskt klimat att krig blir oundvikligt. På så sätt kan länder bli inblandade i konflikter som inte ens gäller de egna gränserna eller de egna intressena över huvud taget.

Efter andra världskriget har åtminstone 160 krig eller inbördeskrig utkämpats i världen, de flesta i utvecklingsländerna. Två tredjedelar av dem har varit försök att störta den rådande regimen. Under 1950-talet upplevde världen i genomsnitt 9 krig per år. Under 1980-talet har antalet stigit till 14. Av de 16 miljoner människor som dödats i krig sedan 1945 har sorgligt nog de flesta varit civila. Det är fler än alla de soldater som dödades under andra världskriget. Världen har blivit en arena för supermakternas kamp och allteftersom spänningen ökar blir situationen mer explosiv, både på det lokala och det internationella planet.

Över hela världen spenderades år 1980 520 miljarder dollar på militär upprustning. USA och Sovjetunionen står tillsammans för hälften av dessa miljarder och siffrorna stiger varje år. Vi lever med kärnvapen-hotet hängande över oss och med vetskapen om att ännu värre kemiska och biologiska stridsmedel utvecklas i det fördolda. Idag har många mindre länder i världen också gått med i rustningskapplöpningen. Antalet länder som tillverkar egna stora vapensystem har stigit från 5 år 1945 till 50 idag. Att supermakterna har stora svårigheter att nå en överenskommelse om vapenbegränsning kastar sin skugga över hela mänskligheten.

Det allvarligaste felet under 1900-talet är utan tvivel vår ovilja (snarareän oförmåga) att föda världens befolkning. Trots att vi är så mångasom drygt 5 miljarder människor producerar vi tillräckligt med mat föratt alla ska kunna gå och lägga sig mätta. Under de senaste 30 årenhar matproduktionen ökat genom utveckling av högavkastande grödor(som t ex ris som ger 3-4 skördar per år) och genom användning avkonstgödsel och insektsmedel. Ändå svälter tiotals miljoner människor och mellan 400 och 600 miljoner går hungriga varje år. Det världsekonomiska systemet har skapat en situation där miljoner ton "överskottsgröda" plöjs ner i jorden och bönderna får betalt för att låta bli att producera spannmål för att hålla världspriserna och vinsterna höga.

De grundläggande problemen i dagens värld är inte så mycket de tekniska och vetenskapliga som de politiska, sociala och ekonomiska. Resurserna är ojämnt fördelade över hela världen. På världsmarknaden sker handeln med livsmedel och andra förnödenheter i dollar och för att få utländsk valuta odlar många länder, särskilt utvecklingsländerna, grödor för export, t ex kakao, kaffe och socker. Världsmarknadens priser regleras av de rika länderna och på senare tid har priserna stadigt fallit. Det betyder att utvecklingsländerna måste använda allt större arealer för odling av avsalugrödor för att kunna hålla sina exportinkomster på samma nivå som tidigare. Situationen förvärras av att utlandsskulderna måste betalas i dollar. På arealer som skulle kunna användas för att odla mat till den hungriga hefolkningen odlas nu i stället exportgrödor till de redan övermätta industriländerna .

Fattiga människor hungrar för att de inte har ekonomisk möjlighet att odla till räckligt med mat eller att köpa den. Det är oroande att hälften av jordens befolkning måste slåss om 5% av jordens inkomster medan 16% tar 80% av samma inkomster. Sådana skillnader finns inte bara mellan, utan också inom många länder. Hälsostatistiken i industriländerna avslöjar ett växande antal sjukdomar som beror på att man äter för mycket!

Världen livnär dubbelt så många husdjur som människor, eller mer än 10 miljarder. Omkring 40% av världens spannmålsproduktion går till djurfoder. I några rika länder är siffran så hög som 75% . Under 1980 konsumerade industriländerna, med bara omkring 1 miljard människor, dubbelt så mycket kött som utvecklingsländerna, där det bor tre gånger så många människor. Statistiken visar att de ekonomiska klyftorna i världen inte visar några tecken att minska.

Det finns ännu djupare klyftor. Över hälften av människorna i utvecklingsländerna har intc tillgång till rent vatten. 3 av 4 har inte toalett- och avloppssystem som är acceptabla ur hälsosynpunkt. I industriländerna har 9 människor av 10 rikligt med rent vattenledningsvatten.I utvecklingsländerna dör 25 miljoner människor varje år i sjukdomar som sprids med vattnet.

De industriellt och tekniskt högt utvecklade samhällena finns främst på det norra halvklotet. En stor del av världens resurser och energi går åt till att försörja dem, vilket skapar en allt större obalans. Den utvecklade världen konsumerar 70% av de mineraler som behövs i en industriell ekonomi och många av dessa mineraler produceras i de mindre utvecklade länderna. Amerika, med endast 5% av världens befolkning, förbrukar 30% av all energi som produceras, en skarp kontrast mot t ex Indien vars 20% av jordens befolkning endast använder 2% av jordens energi. På grund av världshandelns struktur förbrukar en fjärdedel av jordens befolkning fyra fjärdedelar av den energi som produceras av kol, gas, olja, kärn kraft och vattenkraft medan omkring 2 miljarder människor i tredje världen är beroende av ved för att kunna laga sin mat. Hälften av all den skog som awerkas i världen används som brännved och skogarna minskar därför snabbt. Det är en ohållbar situation som man tyvärr inte gör så mycket åt. Endast 1% av forskningen i industriländerna sysslar med u-länderna medan 32% ägnas åt rymden och försvaret.

De negativa effekterna av vårt teknologiska samhälle kan ses över hela jorden. Fabrikerna och bilarnas avgasrör spyr ut gaser som förorenar luften vi andas och återförs sedan i form av regn för att förgifta jorden. Konstgödsel och bekämpningsmedel påverkar jorden ytterligare. Floder och hav kvävs när vi släpper ut våra avlopp, kemikalier, olja och andra föroreningar, till och med radioaktivt avfall.

De tropiska regnskogarna täcker bara 6% av jordens yta men de är väsentliga för syreförsörjningen på jorden. Ändå avverkas varje minut 40 hektar skog för att ge plats åt jordbruk, vägar, gruvor och för virkesindustrins behov. Återplantering görs endast på 2,5% av den areal som avverkas årligen och man gör inte mycket för att förbättra situationen.

Mer än en tredjedel av jorden är redan förtorkad och öknarna fortsätter att breda ut sig. En minskad bördighet på grund av kalhuggning, övergödning och dålig konstbevattning påverkar livsbetingelserna för över 600 miljoner människor i världens fattiga regioner.

Problemen blir större och mer akuta på grund av befolkningsexplosionen. Under de senaste 150 åren har jordens befolkning vuxit från omkring 1 miljard till drygt 5 miljarder. Man räknar med att befolkningen år 2000 ska vara 6 miljarder. Under en relativt kort tid har energi- och råvaruförbrukningen, urbaniseringen, slit- och slängkonsumtionen och föroreningarna ökat i allt snabbare takt. Vi ser nu att utvecklingen har ödesdigra effekter på naturen omkring oss. Vad vi inte ser ännu är den samlade effekten av den påverkan som vi utsätter vår jord för i dag.

Människan, med sin unika intelligens, har uppnått kunskaper som ger henne makt över världen. Vi ser naturen som en självklarhet som kan exploateras och plundras. Vi utnyttjar vår planets resurser på ett hänsynslöst sätt. Om vi fortsätter så här är det risk för att vi i framtiden råkar in i en kris som är mer omspännande och förvirrande än någon vi tidigare har upplevt. Om vi inte försöker finna lösningar på de globala problemen kan det inträffa redan under våra barns livstid.

Framtidsperspektiv

Tänk dig att jordens hela utvecklingshistoria, 4600 miljoner år, är sammanpressad i en människas livstid, 70 år. Människan skulle då bara ha existerat under de senaste 14 timmarna. Jordbruket, konsten, religionen, den industriella revolutionen, två världskrig och högteknologinskulle bara ha funnits under de senaste 90 minuterna. Mätt medevolutionens mått är människans tid på jorden bara en bråkdel av dinosauriernas era. Ändå har vi under denna korta tid orsakat nästan lika många förändringar på jorden som alla de tidigare tidsåldrarna tillsammans. Det kan därför vara på sin plats att fråga sig om vår tid verkligen ska kunna bli lika lång som dinosauriernas.

99% av alla de arter som har levt på jorden är utdöda. För mänsklighetenär det inte fråga om en biologisk, utan om en social och kulturell utveckling. Vår intelligens gör en snabb utveckling möjlig. Den tillåter oss också att förstå världen om kring oss och att i någon mån kritiskt granska vårt eget beteende och försöka förutsäga vart det leder oss. Jordens framtid som planet är beroende av solens framtid som stjärna. Vi kan vara säkra på att solen kommer att finnas kvar många miljoner år. Det är inte förr än vätet i solens kärna tar slut och solen blir en röd jättestjärna som livet på jorden inte kan fortsätta.

Vi utvecklades under den senaste istiden och vår civilisation kom till under den interglaciala tid som började för endast 13 000 år sedan. Det är troligt att det under de närmaste 100 000 åren kommer att bli ytterligare en eller flera istider. Vi kan också räkna med framtida geologiska förändringar på grund av kontinentaldriften. Men än viktigare är att vi genom våra kunskaper i fysik och kemi kan se vilka förändringar vi redan har orsakat i den ömtåliga balansen i jordens ekosystem.

Sedan vi började med jordbruk, och än mer sedan den industriella revolutionen inleddes, har vår inverkan på atmosfären och på naturens kretslopp varit enorm. Jordbruksmetoderna (kalhuggning, uppodling av nya områden, monokulturer, användning av konstgödsel och bekämpningsmedel) har förändrat en del av de viktiga kemiska kretsloppen, särskilt har de ökat mängden kväve och koldioxid och minskåt mängden syre i atmosfären. Samtidigt har industrin bidragit till obalansen genom att bränna fossila bränslen och skapa mer gaser och svavel medan de också förorenar floder och sjöar.

Jordens ändliga resurscr skövlas för att underhålla en växande befolkning med varierande konsumtionsnivå och hög avfallsnivå. Vi kan inte fortsätta med detta! Inom 50 år kommer 16 viktiga mineraler att ta slut om vi fortsätter att förbruka dem med nuvarande hastighet. Vi påskyndar allt fler arters utrotning samtidigt som vi ger andra möjligheten att överleva och föröka sig. Vi har redan sett hur snabbt insekter har utvecklats genetiskt som svar på bekämpningsmedlen. Frågan är, kommer den framtida miljö som vi nu bygger upp att vara en miljö som vi trivs i?

Nu finns ingen återvändo. Vi har skaffat oss makt över liv och död på vår planet. Jämsides med vår destruktiva förmåga har vi också förmågan att skydda och upprätthålla liv.

Som enda art har människan haft möjlighet att se och studera vår planet utifrån. Denna “satellitbild” innebär inte bara att vi kan kartlägga jordens resurser- marken, skogarna, floderna, haven och mineralerna - utan också motverka föroreningar, jorderosion, torka och klimatförändringar. Vi kan se fiskarnas, fåglarnas och djurens rörelser och övervaka människans misshushållning med resurer

Vi kan behandla informationen mycket snabbt, analysera den och sända resultaten över hela jorden. Vi kan samla information från stora områden och agera snabbt när det behövs . Med våra olika makt-strukturer och ett ständigt ökande antal intressegrupper på olika nivåer kan vi påverka skeenden och snabbt genomdriva förändringar, även på detglobala planet.

Med den makt vi besitter kan vi få skogar att växa i magra jordar, vi kan skydda arter som är utrotningshotade, återupprätta mångfalden i vår natur, göra jorden bördig igen, få öknarna att grönska, motverka föroreningar av hav och luft, återanvända vårt avfall till nyttiga saker, utnyttja energin i sol, vind och vatten. Och precis som vi har styrt andra arters levnadsvillkor kan vi styra vår egen utveckling, men mot en bättre nivå.

Människan åstadkommer både nytta och skada när det gäller vår globala välfärd. Båda delarna förekommer samtidigt i individers, gruppers och nationers handlingar. Aldrig har människan haft mer makt över sitt öde än idag, och aldrig har hon kommit så nära att bara bli en fotnot i jordens historia. När andra arter har misslyckats har det skett i blindo, men vi kan ju se vart vi är på väg, även om vår syn inte är perfekt. Ska vi då behöva misslyckas?

"Ingen gjorde ett större misstag än han som inte gjorde någonting bara för att han endast kunde göra lite,"
(Edmund Burke)

Sven Wimnell 17 sept 1997 + 1 februari 2015:
Filosofins historia. Bertrand Russel om västerlandets visdom.
http://wimnell.com/omr109b.pdf

Filosofins historia.
Bertrand Russel om västerlandets visdom.

Många har skrivit om filosofins historia och hur det blir beror av författarna. Bertrand Russel (1872-1970), välkänd engelsk filosof som isynnerhet behandlade matematikens logiska principer, som skrev populära böcker om filosofi, fysik mm och gjorde inlägg i samhällsfrågor av skilda slag och som fick nobelpriset i litteratur 1950 utkom 1959 med en bok ”Wisdom of the West”, som på ett intressant sätt ger en bild av filosofins historia. Boken har översatts till svenska av Anders Byttner och finns i en tryckning 1989, Forums förlag, ISBN 91-37-09595-1, med titeln ”Västerlandets visdom”. 320 sidor

I det följande citeras valda delar ur boken och citaten är valda så, att de avses ge en lättläst allmän bild av filosofins historia insatt i det allmänna kulturella skeendet. De olika filosofernas åsikter och läror citeras inte i detalj utan antyds mest bara. Citaten avses framför allt ge en bild av de olika epokerna i innehållsförteckningen.

Detta är resultatet av en förkortning av Russels text. En ytterligare nedkortning kan vara lämplig, men får ske vid ett senare tillfälle. Förkortningen gjord den 19 jan 1997. Stavfel o d rättade den 17 sept 1997.

Observera, att Russels bok utkom 1959 och att visdomens utveckling efter detta årtal (och några år dessförinnan) inte behandlas. Bl a Popper och hans verk finns inte med.

Sammanställningen 1 februari 2015 innehåller 126 sidor:

	sida
• Prolog	2
• Före Sokrates	3
• Aten	13
• Hellenismen	22
• Den äldsta kristendomen	30
• Skolastiken	37
• Den moderna filosofins uppkomst	51
• Den brittiska empirismen	74
• Upplysningen och romantiken	80
• Utilismen och efteråt	92
• Samtiden	108
• Epilog	123-126

17 sept 1997. Sven Wimnell

Februari 2015:
Boken handlar om filosofernas historia, inte maktens eller demokratins historia. För det behöver man komplettera med andra böcker. Boken har en undertitel:”Den västerländska filosofins historia mot social och politisk bakgrund.” Man behöver inte veta något om filosofi för att kunna läsa boken, men något om den sociala och politiska bakgrunden.

“Prolog

Vad sysslar filosofer med när de arbetar? Det är onekligen en besynnerlig fråga, och vi kan kanske försöka besvara den genom att först förklara vad de inte sysslar med. I den värld som omger oss finns det mycket som vi förstår ganska bra. Tag till exempel en ångmaskins sätt att arbeta. Detta faller inom mekanikens och termodynamikens område. Vi vet vidare en hel del om hur människokroppen är uppbyggd och fungerar. Detta är saker som anatomin och fysiologin undersöker. Eller tänk slutligen på stjärnornas rörelser, om vilka vi vet rätt mycket. Detta faller under rubriken astronomi. All sådan klart avgränsad kunskap tillhör en eller annan vetenskap.

Men alla dessa kunskapsområden gränsar till ett kringliggande område av det okända. När man kommer in på gränsområdena och bortom dem, övergår man från vetenskapens till det spekulativa tänkandets fält. Denna spekulativa verksamhet är ett slags kunskapande och detta, bland annat, är vad filosofin är. Såsom vi senare skall se, började samtliga vetenskapsgrenar som filosofiskt kunskapande i denna bemärkelse. Så snart som en vetenskap fått en solid grundval, arbetar den vidare mer eller mindre självständigt, utom då det gäller problem i gränsområden och metod frågor. Men kunskaparprocessen som sådan gör på sätt och vis inte några framsteg – den löper bara vidare med nya uppgifter.

Samtidigt måste vi göra åtskillnad mellan filosofin och andra slag av spekulation. I och för sig försöker filosofin varken lösa våra svårigheter eller frälsa våra själar. Den är, som grekerna uttryckte det, ett slags turistresa som man gör för dess egen skull. I princip är det alltså inte frågan om några dogmer eller riter eller heliga storheter av något slag, fastän enskilda filosofer naturligtvis kan råka vara envetna dogmatiker. Det finns ju två olika inställningar som man kan inta till det okända. Den ena är att godta uttalanden av personer som säger sig veta på grundval av böcker eller mysterier eller andra inspirationskällor. Den andra – den som intas av vetenskapen och filosofin – är att själv gå ut och se efter.

Slutligen kan vi lägga märke till ett egendomligt drag hos filosofin. Om någon frågar vad matematik är, kan vi ge honom en definition ur ordboken – låt oss säga vetenskapen om talen, för resonemangets skull. Så långt detta uttalande går är det obestridligt och dessutom lätt att förstå för den som frågar, även om han skulle vara okunnig i matematik. Definitioner kan på detta sätt ges på varje område där det finns en stomme av bestämda kunskaper. Men filosofin kan inte definieras på detta sätt. Varje definition inbjuder till motsägelse och är redan ett uttryck för en viss filosofisk inställning. Enda sättet att komma underfund med vad filosofi är, är att bedriva filosofi. Att visa hur människorna i det förgångna har gjort detta är huvudsyftet med denna bok. Det finns många frågor som tänkande människor ställer sig vid ett eller annat tillfälle men som vetenskapen inte är i stånd att besvara. De som försöker tänka själva vill inte heller utan vidare godta de svar som spåmän och siare har till hands. Det är filosofins uppgift att utforska dessa frågor, och ibland att skaffa dem ur världen. Sålunda kan vi känna oss frestade att ställa oss sådana frågor som vad livets mening är, om det nu överhuvudtaget har någon mening alls. Har världen något syfte, leder det historiska skeendets utveckling någonstans, eller är dessa frågor meningslösa?

Sedan har vi sådana problem som huruvida naturen verkligen styrs av lagar eller om det bara är vi som tror att det förhåller sig så, därför att vi gärna vill finna något slag av ordning bland tingen i vår värld.

Vidare har vi det allmänna spörsmålet huruvida världen är delad i två väsensskilda delar, ande och materia, och hur de i så fall hänger ihop inbördes.

Och vad skall vi säga om människan? Är hon bara ett dammkorn som hjälplöst krälar omkring på en liten och betydelselös planet, såsom astronomerna ser saken? Eller är hon, såsom kemisterna kanske anser, en hop kemikalier som blivit sammansatta på något listigt sätt? Eller är människan, när allt kommer omkring, vad hon förefaller Hamlet att vara: "Huru ädel i förnuft! Huru oändlig i förmögenheter!" Är människan kanske rentav allt detta på en gång?

Vid sidan härav finns det moraliska frågor om gott och ont. Finns det ett sätt att leva som är gott och ett annat som är ont, eller är det likgiltigt hur vi lever? Om det finns ett gott sätt att leva, vari består det och hur kan vi lära oss att leva så? Finns det något som vi kan kalla vishet, eller är det som tycks vara vishet bara tom dårskap?

Allt detta är förbryllande frågor. Man kan inte avgöra dem genom att utföra experiment i ett laboratorium, och människor med självständig läggning är ovilliga att falla tillbaka på vad som förkunnas av mångare i patentmediciner. För sådana människor tillhandahåller filosofins historia de svar som överhuvudtaget kan ges. Genom att studera detta svåra ämne får vi lära oss vad andra människor under andra tider har tänkt om dessa frågor. Och på det sättet börjar vi förstå dem bättre, ty deras sätt att angripa de filosofiska problemen är en viktig sida av deras livsstil. När allt kommer omkring kan detta kanske lära oss konsten att leva, fastän vårt vetande är ringa.”

”Epilog

Vi har kommit till slutet på vår historia. Den läsare som följt oss så långt kan fråga sig, vilken nytta han haft av den. Till honom måste vi rikta ett varningens ord. Om vartenda av de huvudämnen vi behandlat har hela bibliotek skrivits. Någon liten bråkdel av denna massa av material kan ha tagits med vid författandet av denna volym. Att läsa en enda bok, hur omfattande den än må vara, har ännu aldrig förvandlat läsaren till expert. Aldrig så mycket läsning kan faktiskt inte ensam öka vår förståelse för någonting. Vad som måste till förutom kunskapsförvärv är ett visst mått av intensiv eftertanke i de olika ämnen som sålunda insamlats. Detta är också en ursäkt för böcker om filosofins historia, när specialisterna har tillhandahållit så mycket mer detaljerade arbeten om varje särskild fråga som måste behandlas. För lekmannen, liksom förresten även för fackmannen, är det av betydelse att stundom luta sig tillbaka och försöka ta en överblick. Härför behöver han en sammanfattning som varken är för diger eller för detaljerad, och framför allt en som bearbetats av en enda hjärna. Vår framställning är inte encyklopedisk i bokstavlig mening. Ett visst urval har nödvändigtvis gjorts, både av män och idéer. På sin höjd kan man hoppas åstadkomma en skiss av de allmänna tendenserna. Det historiska materialet är på samma sätt strängt schematiskt och sammanpressat. Denna bok har inte syftat till att lära läsaren historia: i stället försöker den påminna honom om den då och då, så att den miljö i vilken de filosofiska uppfattningarna växt fram inte må glömmas. Samtidigt understryker den kontinuiteten i västerlandets kulturtraditioner från Greklands äldsta tid till vår egen tid.

Man kan fråga oss varför vi i en historia som denna inte bereder plats för vad som vanligen kallas österns visdom. Härpå kan flera svar ges. För det första har de bägge världarna utvecklats isolerade från

varandra, varför en sluten framställning av västerlandets tankeliv är tillåtlig. Dessutom är redan detta en tillräckligt förkrossande uppgift, och vi har valt att begränsa vår uppgift till det ämnet. Men det finns ett annat, mera tvingande skäl varför man kan göra detta, ty i vissa väsentliga avseenden skiljer sig västerlandets filosofiska tradition från österlänningarnas spekulationer. Det finns ingen annan kultur än den grekiska där en filosofisk strömning går hand i hand med en vetenskaplig tradition. Det är detta som ger grekernas försök dess säregna prägel; det är denna dubbla tradition som danat västerlandets kultur.

Det har en viss betydelse att ha detta speciella förhållande klart för sig. Att driva vetenskaplig forskning på ett visst område är inte detsamma som filosofi; men en av det filosofiska tänkandets källor finns inom vetenskapen. När vi tänker efter vad det i allmänhet betyder att vara vetenskaplig, sysslar vi med en filosofisk fråga. Studiet av den vetenskapliga metodens regler är ett filosofiskt studium. Ett av de eviga problem som tilldragit sig filosofernas uppmärksamhet är strävan att ge en framställning av hurudan världen är i sina allmänna drag. Men här måste vi vara noga med att göra en distinktion. Det är inte något lämpligt mål för filosofisk forskning att lämna en beskrivning av fakta, som vetenskapen gör. Underlåtenhet att respektera denna begränsning föranledde de systematiska idealisterna att stundom gå vilse. Vad filosofin kan ge oss är ett sätt att betrakta den empiriska forskningens resultat, en ram så att säga, där vi kan samla vetenskapens rön i något slags ordning. I den mån idealismen inte försökt göra mer än så, har den stannat inom sina rätta gränser. Samtidigt kan vi påpeka, att om vi tar itu med vetenskaplig forskning, har vi redan lagt oss till med något slags filosofisk världsåskådning, ty vad vi kallar sunda förnuftets vanliga inställning är faktiskt en härva av allmänna, outtalade antaganden om tingens natur. Att ha fäst uppmärksamheten på detta är kanske den kritiska filosofins främsta förtjänst. Det är i varje fall inte onödigt att erinra om att vetenskapliga teorier syftar till att säga någonting som är sant om världen, vilka nyttiga handlingar de nu kan sätta oss i stånd att utföra. Detta glöms stundom bort av dem som i teorier bara ser abstrakta formella system, precis som de glömmer att tal används att räkna med.

Den värld som är forskningens föremål har inte vi gjort. Vi lyckas visserligen åstadkomma egna misstag och illusioner och finner det ofta svårt att upptäcka att vi har fel. Men det är inte den glädje eller den tröst som en viss tro ger oss som gör den sann. En människa skulle kunna tro sig ha obegränsade ekonomiska resurser, därför att den uppfattningen ger henne tillfredsställelse. Det finns faktiskt folk som anlägger den synen, men bankdirektörer och domstolar är i allmänhet inte benägna att dela deras åsikt. Forskningens rön är stundom felaktiga, men det gör dem inte subjektiva. Det kan med en viss rätt göras gällande, att villfarelse kräver någon som råkar ut för den. Naturen själv kan inte ta fel, eftersom den inte fäller några omdömen. Det är människorna som begår misstag, när de formulerar satser. Ett motiv för pragmatiska teorier kommer kanske härav, ty om villfarelse är något subjektivt i den betydelsen att den är bunden vid någon som råkar ut för den och det ej heller finns någon garanti mot misstag, skulle man kunna tycka, att vi alltid är instängda inom våra egna subjektiva uppfattningar. Men detta är alldeles fel. Det är en sak att säga att misstag alltid kommer att insmyga sig, men en helt annan att hävda att vi aldrig har rätt. Om jag säger om något att det är så, när det faktiskt är så, ingår ingenting subjektivt i ett sådant omdöme. På samma sätt med villfarelse: om jag har fel, så är det faktum att jag har fel ett faktum om världen. Det är av vikt att framhålla den opartiska forskningens objektiva karaktär och den självständiga prägeln hos de sanningar den söker. De som påstår att sanningen är något subjektivt,

som låter sig knådas, märker inte att forskning är omöjlig enligt denna uppfattning. Dessutom tar de fel när de tror att en forskare inte kan följa sin nyfikenhet alldeles oberoende av om hans upptäckter är lönande eller nyttiga. Ingen förnekar att mycken forskning inte är av detta slag, men en del är det. Vetenskapens historia kan inte förklaras med hjälp av pragmatiska begrepp. Respekten för objektiv sanning är ägnad att verka som broms på de illusioner om obegränsad makt som uppstår ur den subjektivistiska felsynen.

Detta leder oss till den filosofiska spekulationens andra källsprång. Hittills har vi bara talat om vetenskapen och de allmänna principerna för dess arbete, som är föremål för filosofiskt studium. Men människan som samhällsvarelse är inte bara intresserad av att förstå världen: en av hennes uppgifter är att handla inom den.

Den vetenskapliga sidan gäller medlen, här är det frågan om målen. Det är främst på grund av sin sociala natur som människan står inför etiska problem. Vetenskapen kan säga henne hur vissa mål bäst skall nås. Vad den inte kan säga är att hon bör följa ett visst mål hellre än ett annat.

Vi har sett ett stort antal olika försök att lösa det etiska problemet. Hos Platon sammanvävs till slut det etiska och det vetenskapliga. Det goda identifieras med kunskap. Det vore trösterikt om det förhölle sig så, men olyckligtvis är Platons åsikter alldeles för optimistiska. De som vet mest kan stundom bruka denna kunskap för onda syften. Och i varje fall – hur mycket man än vet, löser det inte av sig självt problemet vad som bör göras.

Detta är alltså det allmänna problemet om förnuftet och viljan. Om man avvisar uppfattningen att de två på tillräckligt lång sikt sammanfaller, måste man som Occam medge att de är oberoende. Detta innebär naturligtvis inte att de saknar varje samband. Förnuftet kan tjäna som kontroll och vägledare för viljan och lidelserna och gör det också. Men strängt taget är det viljan som väljer målen.

En följd härav är att vi inte kan ge vetenskapliga motiveringar för de mål vi följer eller för de etiska principer vi omfattar. Vi kan börja resonera först om vi från begynnelsen godtar någon etisk premiss. Man skulle sålunda kunna ta för givet att ens handlingar bör vara sådana att de bevarar det samhälle i vilket man lever, eller kanske det kan sägas att ens handlingar bör främja en viss omdaning av samhällssystemet. Vilken den etiska premissen än är, är det möjligt att på denna grundval lägga fram skäl för att visa att den ena eller andra handlingslinjen bör följas. Det väsentliga är att observera, att utan en premiss som innehåller ett ’bör’ kan vi inte dra en slutsats som säger oss vad som bör göras.

Nu skiljer sig de etiska kraven tydligen hos olika människor, och det är en banal sanning att folk ofta är oense i sådana ting. Då uppstår frågan huruvida det är möjligt att finna en etisk princip som har ett visst mått av allmängiltighet. Detta förutsätter i varje fall att kravets godtagbarhet inte skall vara beroende av vilken person som framställer det. Härav sluter vi, att om det finns etiska principer av allmän räckvidd, måste de gälla för det mänskliga samhället i allmänhet. Detta är inte liktydigt med att alla människor är jämlikar i alla avseenden. Det skulle ju vara dåraktigt att påstå att de är det, eftersom de faktiskt inte är det. Människor skiljer sig i intelligens och färdigheter och på många andra sätt, men i den mån man fäller etiska omdömen duger det inte att begränsa dem till en särskild grupp. Om det till exempel anses att man bör handla hederligt så beror detta inte av de människors storlek, utseende eller hudfärg med vilka man har att göra. I denna

mening ger det etiska problemet alltså upphov till föreställningen om människornas broderskap. Det är en åsikt som först uttryckligen framläggs i stoicismens etiska läror men som senare hittade vägen till kristendomen.

Flertalet av de principer som främjar ett civiliserat liv är av detta etiska slag. Inga vetenskapliga skäl kan ges som visar varför det är orätt att utsätta medmänniskor för meningslös grymhet. Jag tycker att det är orätt, och jag föreställer mig att denna åsikt delas ganska allmänt. Men jag är inte säker på att jag kan ge goda skäl för uppfattningen att grymhet är något ont. Det är svåra frågor, som det tar tid att avgöra; kanske en lösning med tiden kan hittas. Men till dess kan det finnas skäl att uppmana dem som har motsatt uppfattning att fråga sig, om deras egna åsikter i dessa ting verkligen är oberoende av att de själva hyllar dem. Då kanske det visar sig, att vad som ser ut som en allmän etisk princip bara betyder att de ber för sin sjuka mor.

Jag har tidigare sagt, att ehuru en äkta etisk princip inte tar hänsyn till person, betyder detta inte alls att alla människor är jämlikar. Ett avseende i vilket det finns uppenbara skillnader är i fråga om kunskaper. Jag menar inte bara rent vetande, utan genomtänkt kunskap. Vi har sett att den sokratiska åskådningen är benägen att identifiera kunskapen med det goda, och vi har kritiserat denna teori som alltför rationalistisk. Här finns emellertid en viktig punkt som inte får förbises. Sokrates erkänner utan vidare att summan av vad en människa vet är försvinnande liten. Vad som till slut är viktigare är att man strävar efter kunskap. Det är den opartiska forskningen som är det goda. Detta är en etisk princip som härstammar från Pythagoras. Att eftersträva en kunskap som erkänns vara oberoende av sökaren – detta har sedan Thales tid varit den etiska drivkraften bakom de vetenskapliga strävandena. Detta lämnar naturligtvis det etiska problem oberört som uppstår på grund av tänkbart bruk och missbruk av uppfinningar. Men ehuru detta problem måste lösas, ökar det inte vår förståelse för problemen, om vi blandar ihop dessa helt skilda och fristående frågor.

Forskaren står sålunda inför en dubbel uppgift. Å ena sidan är det hans sak att efter måttet av sina krafter fullfölja sin forsknings oberoende mål. Han måste göra detta utan hänsyn till om hans rön kommer att trösta eller oroa. Precis som etiska principer inte tar hänsyn till person, behöver forskningens resultat inte respektera våra känslor. A andra sidan har vi problemet att utnyttja upptäckterna på ett i etisk mening gott sätt.

Återstår frågan hur vi skall tolka den etiska principen att det är något gott att söka sanningen; ty uppenbarligen är vi inte alla utrustade med förmåga att ägna oss åt vetenskaplig forskning. Inte heller är det möjligt att vid alla tillfällen avstå från att ta ståndpunkt. Människor måste handla lika väl som tänka. Men det finns en sak som varje människa kan göra, och det är att medge andra friheten att inte ta ståndpunkt till saker som hon själv kanske inte vill dra i tvivelsmål. Detta visar för övrigt hur bedrivandet av opartisk forskning sammanhänger med friheten, som också räknas som ett gott. Tolerans är nödvändig i ett samhälle där forskningen skall blomstra. Yttrande- och tankefrihet är de stora främjarna av ett fritt samhälle, där det är möjligt för forskaren att låta sanningen leda honom vart den vill. Så långt kan envar bidra till det goda som här står på spel. Det betyder inte att vi alla skall ha samma åsikter om allt, men det garanterar att ingen väg spärras genom konstlade hinder. För människan är det oreflekterade livet faktiskt inte värt att leva.”

Idéhistoria

I skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria.

Sven Wimnell 000524: Ett referat av Sven-Eric Liedmans bok
I skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria.

Filosofins historia, som den skrivits av t ex Bertrand Russel, innehåller tankar från begynnelsen och rymmer tankar av många olika slag som inte alltid är till nytta för människorna i dag.

Sven-Eric Liedman, professor i idé-och lärdomshistoria vid Göteborgs universitet, har skrivit en bok, ”I skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria”, (Bonniers 1997, 598 sidor) där han koncentrerar sig på aktuella idéer som kan väntas bli av betydelse för utvecklingen i framtiden. Boken vänder sig till allmänheten, men är också tänkt som lärobok vid universitet och högskolor.

Boken är skriven i perioden närmast efter Sovjetunionens fall, under de år då Internet tycktes göra hela världen tillgänglig och en ständigt växande finansmarknad höll allt och alla i sitt grepp.

Innehåll

Inledning 15
Upplysningsprojektet 18
Historiens framtid kan vara vår samtid 22
Den hårda och den mjuka upplysningen 26
Den korta upplysningen och den långa 41
De enkla ideerna, institutionerna och framtidens långa skugga 47

FÖRSTA DELEN: I VAR MANS HUVUD

Första kapitlet: Klockan 59

Andra kapitlet: Rummet 73
Jordens upphöjelse 74
Geografin förlorar sin mening 84

Tredje kapitlet: Tiden 91
Den korta historien 91
Kritik och motkritik 104
Människornas egen historia 117

Fjärde kapitlet: Människan 131
Äldre människobilder - och nya 132
Den ädle vilden och hans motsats 144
Universalism och partikularism i praktiken 153
Nya rasläror 162
Biologism och regionalism 170
De nya klasserna 175
Psykologerna och existentialisterna 181
Universalism och multikulturalism 190

ANDRA DELEN: INSTITUTIONERNA

Femte kapitlet: Lära för livet 199
Multiplikationstabellen 199
Pensum, frikurs och nyttokomplement 212
Att bli sin egen lärare 227
Industrialismens skola och därefter 241

Sjätte kapitlet: Det sanna och det goda 263
Praktik, teknik och andra begrepp 266
Vetenskapens institutioner- och etikens 279
Specialisering och integration 291
Att veta och att kunna 315

Sjunde kapitlet: Artefakterna 345
En liten begreppshistoria 352
Institutionerna 364
Den moderna nyttan och dess motsats 375
Död och förnyelse 386

Åttonde kapitlet: Den gudomliga politiken 403
Tusenårsriket och lyckans hjul 405
Kyrkorna och staterna 415
Kampen för en ny religion 427
Postmodern religion, postmodern politik? 441

TREDJE DELEN: I SKUGGAN AV FRAMTIDEN

Nionde kapitlet: Modernitetens trolldomsglans 453
Förlorad trolldom och ny 455
Löftet om den slutliga befrielsen 462
Främmande världar 468
Tid och rum 473

Tionde kapitlet: Europeerna och de andra 477
Den tolerante Antikrist 477
Mandariner, 'ulama och klerker 487
Kina, Islam och moderniteten 491
En världsdel portioneras ut 502
Modernitetens olika vägar 510
Elfte kapitlet: I skuggan av framtiden 5 17
Framstegstanken 519
Etiken, demokratin och universalismen 528
Slutscen 537

Anmärkningar till texten 542

Register 580-598.

Författaren skriver i förordet bl a:
”Boken är tänkt som en helhet men är inte uppbyggd som historiska framställningar brukar vara. Uppbyggnaden är mer tematisk än kronologisk; kronologin finns i de enskilda kapitlen, och genom boken finns också en viss, om än inte konsekvent, rörelse framåt i tiden. I de första kapitlen befinner sig 1500- och 1600-talen i fokus; i de fyra eller fem sista är det snarare 1800- och 1900-talen. Den som

har svårt för en historisk framställning som inte konsekvent följer tidslinjen kan välja att se detta som en rad nära sammanhängande studier. Bokens uppbyggnad är lättfattlig men ändå okonventionell.

Efter inledningen kommer en första del där enkla, allestädes närvarande idéer om tiden, rummet och människan behandlas. Den andra delen, bokens självklara centrum och tyngdpunkt, behandlar de stora, idehistoriskt väsentliga institutionerna: skolan först, religionen och politiken sist. Bortsett från skolan har institutionerna parvis kopplatssamman med varandra för att locka fram andra perspektiv än de vanliga. Vetenskapen har konfronterats med moralen, konsten med tekniken, religionen med politiken. Det är inte min tanke att dessa kombinationer skulle vara riktigare än andra; däremot vill jag hävda att de är fruktbara. - De avslutande kapitlen är kortare. Där får bland annat europeernas möten med den del av världen som inte är västerlandet en bara alltför summarisk behandling.

Boken igenom arbetar jag med exempel som skall vara belysande för större sammanhang. I vissa kapitel är exemplen få och föremål för en utförlig framställning, i andra fler och mer sparsamt utredda. Jag inbillar mig inte att jag har tagit upp allt det viktigaste med mina exempel. Däremot hoppas jag att dessa skall vara talande.

Titeln har jag hämtat från kyrkofadern Augustinus, som för 1600 år sedan förklarade att historien utspelas i skuggan av framtiden. Yttrandet härstammar från den tid då ordet 'modern' började användas men passar förunderligt väl in på vår modernitet, alltså de senaste århundradenas utveckling. Vad som än sker, får det sin glans - hoppfull eller hotfull - av det som kan förväntas komma därefter och som alltid förefaller mer, större, bättre eller värre.

Boken har underrubriken 'modernitetens idehistoria'. 'Modernitet', alltså, och inte 'det moderna'. Orden är synonyma, men 'det moderna' är otympligare på svenska och låter direkt tölpaktigt i genitiv. Båda skiljer sig från 'modernism', som har en snävare innebörd och främst åsyftar konstarternas utveckling från kanske romantiken, kanske Charles Baudelaire och framåt. Moderniteten innefattar däremot förändringens alla aspekter.

Alla sammansättningar med 'modern' har en besvärande men ofrånkomlig dubbeltydighet. Modernt är å ena sidan det som hände senast och det som just är i svang. Å andra sidan finns det vissa egenskaper som vi ser som moderna oavsett om de framträder på 1770-talet eller 1800-talet. Det kan vara rationalitet, skepsis eller individualism. I den senare innebörden är steget kort från modernitet till upplysning, och det förefaller lämpligt att där just tala om upplysning. Upplysningstiden är i historieböckerna beteckningen på en epok då pregnanta föreställningar om förnuftets, toleransens och den individuella frihetens välsignelser kom till uttryck. Dessa föreställningar har överlevt 1700-talet och ingår i vad som kallats och här också kommer att kallas upplysningsprojektet.

Upplysningsprojektet står i centrum för framställningen. Därmed är också postmodernismens kritik och frågor viktiga. Det är inte min avsikt att slita kontroversen mellan upplysningens och modernitetens talesmän och postmodernisterna. Däremot har jag velat ge diskussionenen både rikare och tillförlitligare historisk bakgrund än som brukar vara fallet. Dessutom har jag på vissa punkter tyckt mig komma till ett slags resultat."

”Inledning.

’EN DAG KOMMER det ögonblick då solen bara lyser över fria människor som inte känns vid någon annan herre än sitt eget förnuft ...’

Så börjar det berömda sista kapitlet i fransmannen Jean Antoine de Condorcets bok om människans framsteg. I de tidigare kapitlen har han skildrat hur mänskligheten långsamt tagit sig upp ur okunnighetens, hjälplöshetens och fördomarnas barbari och till sist nått den höjd som det sena 1700-talet representerar. Nu blickar han mot framtiden. Han ser framför sig en underbar värld. Allt det han avskyr har försvunnit: religionen med sina präster, tyrannerna med sina lakejer. Slaveri och förtryck har utplånats från jordens yta.

Jämlikhet råder. Alla lever ett längre, rikare och friskare liv än tidigare. Kunskapen blomstrar. Tekniken gör livet lätt och behagligt. Konsten binds inte längre av klassiska mönster utan tillåter sig en större variationsrikedom. Samhället fungerar friktionsfritt. Kunskapen om hur man bör bete sig för att undvika konflikter och uppnå resultat som gynnar alla finns nämligen nedlagd i lagarna och spridd bland medborgarna.

Kort sagt, i Condorcets ögon är det en lycklig, en frigjord värld. Men Condorcet skrev sin bok under svåra omständigheter. Det var år 1793, då franska revolutionen nått sin kulmen. Han hade tidigare spelat en framträdande roll i revolutionen. Han hade utmärkt sig för sina radikala ideer om jämlikhet mellan alla människor, oavsett inte bara börd utan också kön och ras. Men nu hade Robespierre och hans jakobiner fått överhanden i kampen om makten, och de räknade tveklöst Condorcet till sina motståndare. Hans enda chans var att hålla sig undan, gömd i ett litet rum mitt inne i Paris. Medan han skrev sin bok om framstegen i det förflutna och framtiden brände marken under hans fötter. Han var nätt och jämnt färdig med vad han kallade en ’skiss’ när hans ställning blev ohållbar och han lämnade sitt gömställe för att försöka ta sig ur Paris och finna bättre skydd på annan plats. Strax utanför Paris avslöjades han av den överallt förekommande polisen och häktades omedelbart. Han dog i häktet, troligen därför att han inte orkade med strapatserna under flykten och sinnesrörelsen vid häktningen. Han var redan en åldrad man men efter nutida mått inte gammal, drygt femtio år.

Året efter hans död vände vinden. Condorcet rehabiliterades och 1795 kunde hans bok komma ut... Den har funnit ständigt nya läsare under de två hundra år som gått sedan dess, läsare som reagerat med hänförelse, häpnad eller motvilja. Få har förblivit likgiltiga inför den.

I dag väcker Condorcets bok intresse främst som ett oöverträffat exempel på den typ av framstegstänkande som vi förknippar med 1700-talets franska upplysning. Condorcet var i alla avseenden en storartad representant för denna strömning, en ledande matematiker i sin samtid med sannolikhetskalkylen som specialitet men också en djärv samhällstänkare. Under åtskilliga år var han sekreterare i den mäktiga franska vetenskapsakademin, och mot slutet av sitt liv gjorde omständigheterna i form av franska revolutionen honom till en principfast och okorrumperad politiker.

Condorcet säger ingenting om hur avlägsen den framtid kan tänkas vara som han beskriver i sin bok. På sista sidan ställer han denna kommande tidsålder i motsats till den situation i vilken han själv befinner sig. Tanken på den ljusa framtiden ger frihetsvännen ’en fristad där minnet av hans förföljare inte jagar honom’ och där ’han glömmer den människa som plågas och korrumperas av girighet, skräck och avundsjuka’....

Den mänsklighetens historia som han tecknat i bokens tidigare kapitel är ämnad att visa att människan med sitt förnuft har de nödvändiga medlen för att bygga sig en lycklig värld. Hindren är också många - 'girighet, skräck och avundsjuka' är bara några av dem. Men den framstegsprocess varom historien berättar kommer bara tillfälligt att kunna hejdas."...

Sid 47: "En utforskning av upplysningsprojektet och dess öden, dess metamorfoser, de olika motstånd det mött och dess förankring i olika typer av samhällen är, enligt min mening, det idé- och väl också filosofihistoriskt bästa sättet att närma sig hela frågan om moderniteten.

Upplysningsprojektets grundläggande problem - förhållandet mellan den moderna utveckling som visat sig basal och den som är variabel - är temat för denna bok...

Upplysningsprojektet, alltså föreningen av mänsklig frihet och lycka med en vetenskaplig, teknisk och ekonomisk framstegsprocess, är i sig en idé, alltså något som människor kan skriva, säga eller tänka. Det är inte redan en praktik men förbundet med ett oändligt antal praktiker, där inte sällan den ena kan motverka den andra. Det är inte heller knutet till en bestämd samhällelig miljö, även om det har uppstått under mycket bestämda, konkreta förhållanden. Från dessa förhållanden, typiska för det tidiga 1600-talets England, Frankrike och Nederländerna, har det kunnat slå rot i många olika miljöer för att inemot år 2000 vara spritt över större delen av jordklotet."

Första delen, kapitel 1-4 : I var mans huvud.
Kapitel 1. Klockan.
Kapitel 2. Rummet.
Kapitel 3: Tiden.
Kapitel 4. Människan.

Andra delen, kapitel 5-8: Institutionerna.

Kapitel 5. Lära för livet. Här behandlas skolans och utbildningens institutioner. Där står bl a på **sid 214**:

"Förnyarnas ståndpunkt kan, renodlad, formuleras så: Skolan skall inte bara anpassa eleven till det samhälle som hon eller han skall gå ut i efter avslutade studier. Den skall ge beredskap för en då redan förändrad värld och inte minst tillhandahålla redskap för att påverka denna förändringsprocess.

Skolan framstår för många till och med som det mäktigaste redskapet för att förändra samhället i önskvärd riktning. Det är framförallt den politiska reformismens ståndpunkt. Om revolutioner är riskabla och leder till kaos och oönskade konsekvenser, förefaller den bästa vägen att skapa en bättre värld vara att påverka den unga, ännu formbara generationen, så att den omsider skall stå redo att bygga det nya samhället. De redan vuxna har vuxit samman med en existerande värld vars vanor de gjort till sina. Barn är däremot formbara."...

Sid 254: "I en utbildning som sträcker sig över lång tid hålls de som inte kan få arbete i verksamhet, och dessutom ser de ut att vara på väg mot ett framtida yrke som inte finns. Slagordet om 'det livslånga lärandet', så tilltalande i sig, kan också tolkas i den riktningen. Det ser bättre ut i statistiken med många studenter än med många arbetslösa.

Dessa anmärkningar kan i och för sig vara riktiga. Men det hindrar inte att kunskap och kunskapssökande kan vara värden som gör livet rikare. Den politiska retoriken, likartad i de flesta länder i dag, brukar innehålla hyllningar till kunskapen i allmänhet och vetenskapen i synnerhet. Det är vetandet som skall ge lösningen på de kriser som avindustrialiseringen har i sitt släptåg. Framför allt är det ett hårt vetande politikerna har i åtanke: elektroniken med datorerna, biotekniken med sin betydelse för den lukrativa läkemedelsindustrin och kanske också något tredje, något som man ännu inte riktigt kan definiera men som utgör den konsekventa följden av den fortgående teknisk-vetenskapliga utvecklingen.

Men i denna, inte sällan lätt desperata, hyllning till forskningen inmänger sig också en uppfattning om värdet av vetande över huvud taget. Begreppen som politiker och samhällsdebattörer använder sig av är ofta otydliga och gör inte skillnad på kunskapens betydelse för välbefinnandet i ett land eller en region och dess värde för den som själv besitter den. Själva denna vaghet är signifikativ och typisk för debatten om skola och utbildning.

Här måste vi bli kvitt vagheten och skilja mellan:

1. Kunskap av värde för ekonomin i vidaste mening, inklusive produktivitet, konkurrenskraft, profit och produktiv sysselsättning;

2. kunskap av värde för det politiska systemet, närmare bestämt demokratin. För en levande demokratisk kultur krävs insiktsfulla och fördomsfria medborgare, insatta i ett vitt spektrum av politiska frågor; och

3. kunskap av värde för den enskilde. - Kunskaper, och i synnerhet sammanhangsskapande kunskaper, gör livet rikare. Den som har en god kännedom om växt- och djurarter upplever en blomsteräng som bokstavligen mer meningsfull än den okunnige. Ett musikstycke öppnar sig bäst för den som kan identifiera dess struktur och placera dess särart i ett större, musikaliskt och historiskt sammanhang. Den teknikkunnige står närmare sin dator än knapptryckaren.

Den tredje betydelsen formuleras ofta som kunskapen som ett värde i sig. Det är ett uttryck med djup förankring i filosofihistorien men likväl vilseledande. Det är inte kunskapen som sådan som är på tal utan dess förmåga att göra tillvaron värdefullare för sin bärare.

Distinktionen mellan studier som syftar till större individuell insikt och studier som indirekt ger externa effekter går tillbaka till antiken.

Åtskillnaden mellan ekonomiskt värde och politiskt är däremot modern, och slitningen mellan alla tre, märkbar både i de stora moderna pedagogiska teoretikernas arbeten och i de senaste århundradenas ändlösa reformverksamhet, kan ses som konstitutiv för de senaste treårhundradenas utveckling i Europa och, efter hand, i allt större delar av världen. (Det finns också en fjärde kunskapsanvändning, nämligen insikter i religiösa ting för ett bättre liv efter döden. Kort sagt: katekesen eller någon dess motsvarighet är nödvändig för den eviga saligheten. Det finns sådana idéer som propageras än i dag. Men vi lämnar dem för enkelhets skull utanför räkningen.)...

De flesta människor måste tyvärr förr eller senare lämna skolan och söka sin bärgning i världen utanför. De redskap skolan givit dem, vare sig det är elementarskolan, gymnasiet eller universitetet, skall vara nog för att de skall kunna göra sig hemmastadda och behjälpliga i sina olika sysslor.”...

Kapitel 6. Det sanna och det goda. Här behandlas vetenskapens och moralens institutioner. Här behandlas begrepp, bl a: praktisk, praxis, handling, teknik, praktisk filosofi, teoretisk filosofi, vetenskap, forskning, filosofi, historia, experiment, naturvetenskap, moral, etik, socialvetenkskap, politik, ideologi. De vetenskapliga institutionernas metoder och strider o d beskrivs. Ett långt avsnitt om etik finns. I ett avsnitt om specialisering och integration behandlas bl a klassifikationer av specialiteter och hopslagning av specialiteter.

Sid 288-291 om etikens institutioner:
”Det kan förefalla egendomligt att tala om institutionen etik. Det kommer likväl att göras här och jag tror med goda skäl. Varje samhälle håller sig med en uppsättning normer, vissa reglerade i lagar och förordningar, andra - de flesta - spontant utvecklade och mer eller mindre skiftande mellan grupper, klasser, kön och regioner. Samhället kan inte hålla sig stabilt och den enskilde inte känna elementär trygghet utan bestämda föreställningar om hur den ene eller andre kommer att reagera och handla i en viss situation. Varje människa utsätts alltifrån barndomen för en ström av uppmaningar om önskvärt beteende och goda värderingar.

Institutionen etik är summan av alla instanser som på så sätt söker påverka oss och i vissa fall också föreskriver oss att göra på ett eller annat sätt. Etiken är en institution därför att den verkar konserverande och stabiliserande. Men den saknar den enhetlighet som institutionen vetenskap trots sina variationer utvecklat. Man kan inte tala om en etikens front som man talar om en forskningsfront. Det finns inte en internationell standardisering av etiken som det finns av stora delar av vetenskapen. FN:s deklarationer om de mänskliga rättigheterna är ett försök att upprätta en överallt giltig moral- och rättskodex på ett begränsat men centralt område och är inte utan betydelse; men den har inte samma normerande inflytande som den vetenskapliga normalstandarden, fastän den senare är oreglerad och bara indirekt kan avläsas i handböcker, encyklopedier och som den vanligtvis stumma bakgrunden till forskningsrapporter och artiklar.

Institutionen etik är lös, föränderlig, mångskiftande och full av inre motsättningar. Att verkligen kartlägga den i ett bestämt samhälle vid en bestämd tidpunkt skulle innebära ett enormt arbete. Här blir det fråga om några antydningar. Avsikten med skissen är att sedan kunna blottlägga några avsnitt där vetenskap och etik möts i det moderna samhället.

De etiska instanser som en människa konfronteras med kan liknas vid ett antal koncentriska cirklar, allt vidare i omfattning. Den närmasteär familjen eller dess substitut i form av uppfostrare, nära vänner eller arbetskamrater. Därnäst följer skolan som för den vuxne vanligtvis ersätts av arbetsplatsen med dess chefer och övervakare.

Intresseorganisationen och det politiska partiet har åtminstone för vissa människor och i vissa sammanhang en viktig normfunktion. Religiösa instanser av olika slag, kyrkor, samfund ellcr cnstaka religiösa auktoriteter spelar traditionellt sett och på många håll fortfarande en avgörande roll som normgivare. En uppåtstigande makt även på detta område är massmedierna, som till allt annat brukar lägga ut rättesnören för sin publik. Rättssystemet med sina lagar och domstolar och straff är i varje ordnat samhälle en mäktig etisk instans; militärmakten har en gång varit det, är det på sina håll fortfarande och blir det överallt i krigstid. Över alla dessa maktenheter tronar sedan några århundraden den abstrakta staten med sitt våldsmonopol och sin makt att förbjuda vissa handlingar och föreskriva andra. Bortom staten finns internationella domstolar och lösare eller fastare förbund

av stater, vilkas budord framför allt indirekt når den enskilde. Mäktiga stater kan också fungera som ett slags etiska övervakare, som USA inom sin maktsfär och Sovjetunionen, så länge den fanns, inom sin. Mäktiga transnationella företag kan ha liknande betydelse, och deras inflytande är snabbt växande.

Detta intrikata nätverk av instanser med sin brokiga uppsättning moraliska rekommendationer och rättsliga påbud - där moralen säger vad man bör göra, rätten vad man inte får göra - väcker viktiga frågor: Hur motiveras normerna ? Varifrån hämtar de enligt sina sagesmän och sageskvinnor sin kraft och giltighet ?

Det finns ett begränsat antal svar på dessa frågor. De behöver inte utesluta varandra utan kan stundtals kombineras med varandra. Man kan hänvisa till traditionen: så har det alltid varit. Man kan åberopa en högre auktoritet, Gud, hans Heliga skrift eller det mänskliga samvetet, alltså en inre röst som varje ofördärvad människa har. Man kan uttala sig om de konsekvenser som en bestämd handling får; en handling bör undvikas om den leder till övervägande negativa följder men utföras om den utmynnar i positiva ting.

Traditionsargumentet kan uttolkas på olika sätt. Det kan ha en konsekvensetisk innebörd som ofta i en renodlat konservativ argumentation. Resultatet har blivit lyckosamt förr och blir det rimligen igen. Argumentet kan också kombineras med typ nummer två, som har en mer eller mindre påtagligt pliktetisk innebörd. Det säger nämligen att det är vår plikt att handla i enlighet med vissa bud eftersom Gud vill det eller samvetet bjuder det, och vi bör lyda Gud och samvetet. En modern sofistikerad variant kommer med Kant, vars praktiska förnuft sammanfaller med samvetet. Den tredje typen är entydigt konsekvensetisk. Men pliktetik och konsekvensetik kan förenas. Det fjärde av tio Guds bud lyder enligt den gamla översättningeni Karl XII:s Bibel: »Du skalt ära din fader och dina moder; på det du skalt länge lefwa i landena, som Herren din Gud dig gifwa skal" (2 Mosebok 20:12). Den senaste översättningen, från 1986, har en någorlunda liktydig innebörd: »Hedra din fader och din moder för att det må gå dig väl och du må länge leva i ditt land». I båda formuleringarna förenas plikt- och konsekvensetik. Hedrandet är en plikt, men den som uppfyller plikten kommer att ha nytta av det. Det är en kombination som inte är ovanlig.

Kants och t. ex. Condorcets eller Spencers etikförståelse förenas i sin rationalism. De ser alla etiken som sprungen ur det mänskliga förnuftet och därmed också till roten åtkomlig för rationellargumentation och analys. Det finns viktiga strömningar också i nutiden vilkas företrädare däremot hävdar att etiken är om inteirrationell så arationell eller för-rationell. Kravet på obetingad lydnadmot nedärvda budord eller en regims lagar och förordningar byggerpå den uppfattningen. Men det finns också ett djupsinnigt ochraffinerat sätt att driva argumentationen i likartade banor. Det finnsalltsedan medeltiden teologer och filosofer som mer eller mindretydligt företrätt den. Under romantiken utformades på sina håll en idéom att grunden för all etik och all kunskap var en relation mellan ettjag och ett du. Den store dansken Sören Kierkegaard hörde delvis tillsamma linje, men sin nutida inriktning fick den först i och med Martin Heideggers filosofi, vilken i och för sig inte rymmer en etik men kan inspirera till tankar om etiken. Människan befinner sig i världen, utkastad i den, innan hon börjar reflektera över sin tillvaro, sägerHeidegger. Delvis inspirerad av denna föreställning utvecklade Emmanuel Levinas sin doktrin att det är etiken som utgör den 'första filosofin' och alltså inte, som i en mäktig tradition alltsedan Aristoteles, en rationellt grundad lära om det varande och dess principer.

Etikens grund är enligt Levinas människans möte med en annan människa i bokstavlig mening. Den andra människans ansikte rymmer en omedelbar vädjan om sympati, och det är ur detta möte som moralens bud kan växa fram.

Kan man tala om en modern utveckling inom etiken som man talar om en modern utveckling inom vetenskapen? Det är då inte i första hand fråga om filosofernas teorier om etiken utan om förändringar inom hela den komplexa institutionen etik, förändringar som filosoferna kan uttrycka, systematisera, reagera emot eller reflektera över. Jag skall uppställa två hypoteser som har ett visst inbördes sammanhang:

1. Konsekvensetiken har fått en starkare ställning på pliktetikens och traditionsetikens bekostnad. Det är en utveckling som hänger samman med samhällets rationalisering i allmänhet och vetenskapens starkare ställning i synnerhet. Ju fler processer som kan förutses, desto större ter sig också möjligheten att förutse konsekvenser av mänskliga handlingar. Det goda blir det som har önskvärda följder. Den handlandes subjektiva motiv för handlingen blir mindre väsentliga. - Det är också sannolikt att samhällets relativa demokratisering verkar i samma riktning. När fler människor får möjlighet att påverka fler frågor och bestämma i fler egna angelägenheter kommer uppmärksamheten på konsekvenser att öka, budordens styrka däremot att minska.

2. Det blir bortom den filosofiska analysen allt svårare att skilja mellan teknik som hjälpmedel att uppnå ett visst mål och praktik i meningen fri och ansvarig mänsklig handling. Mänskliga handlingar betraktas i växande utsträckning som uttryck för en viss - god eller bristfällig - teknik. (Det är alltså inte bara, som vi redan konstaterat, orden 'praktisk' och 'teknisk' som får likartad innebörd. De stycken verklighet de representerar tycks också flyta samman för den moderne iakttagaren.)

Hypoteser av den omfattningen kan här bara tjäna som vägledning för reflexioner, inte som riktmärken för empiriska undersökningar. I det följande bör vi alltså hålla dem i minnet."

Sid 332:"Tiden från sekelskiftet till 1960- och 1970-talen var samhällsvetenskapernas och i synnerhet sociologins, psykologins och företags- och nationalekonomins stora expansionsperiod. Ännu mot slutet av 1800-talet gjordes de osynliga inom andra ämnesgrupperingar; sociologin och psykologin lösgjordes först sent från filosofin, och ekonomin förde en osäker institutionell tillvaro, ofta inom juridiska fakulteten. Men snart blev de självständiga och utvecklades till stora, centrala ämnen i det framväxande massuniversitetet. Deras expansion hängde nära samman med den massiva utbyggnaden av offentlig förvaltning på alla nivåer liksom med den växande byråkratin inom enskilda företag. Disciplinernas första uppgift var att utbilda en stor kader av människor för dessa sysslor. Men förhoppningen var att forskningen inom disciplinerna också skulle ge lösningar till olika typer av problem. Psykologer, sociologer och ekonomer - och i viss mån också statsvetare - spelade viktiga roller som rådgivare, inspiratörer, utredare och ideologer i olika sektorer av samhället. Ofta definieradede sig politiskt och engagerade sig i ideologiskt färgade debatter eller direkt i det politiska livet. Även när de höll sig utanför det offentliga samtalet kunde de åberopas som auktoriteter och vägvisare av både politiker och administratörer.

I deras verksamhet blev och blir fortfarande gränslinjen mellan det tekniska och det praktisk-etiska vanligtvis omöjlig att dra. Många

samhällsvetare såg sig som samhällsingenjörer (en idé som kan spåras till baka åtminstone till Saint-Simon; under 1900-talet gjorde filosofen Karl R. Popper den till fullt utbyggd doktrin). I den meningen var deras uppgift teknisk: de sökte i Max Webers anda goda lösningar på problem som andra hade uppställt. De sökte det bästa, enklaste sättet att förverkliga ett mål till vilket de i sin egenskap av samhällsvetare förhöll sig neutrala.'

I själva verket var denna föreställning om den egna uppgiften som rent instrumentell stark, ja, dominerande bland samhällsvetare, kanske i synnerhet under årtiondena efter andra världskriget. De avstod alltså medvetet från en Condorcets eller Wienkretsens ambitioner och sökte därmed förverkliga vad de såg som en renare typ av vetenskaplighet. Men svårigheterna kan vi se från några välbekanta exempel.

Industrisociologi liksom industripsykologi var under en period blomstrande discipliner. De hade stark ställning både vid forsknings-institutioner och ute på företag. Deras uppgift var enkelt uttryckt att finna svar på frågor av typen: Hur skall man uppnå maximal trivsel för alla grupper? Hur skall man undvika konflikter på arbetsplatsen? Hur skall förhållandet mellan arbetsgivare och anställda bli det bästa tänkbara? Bakom frågorna låg vissa värderingar beträffande vad som var bra och vad som borde undvikas på en arbetsplats.

Industripsykologer och industrisociologer menade vanligen att de i sitt vetenskapliga arbete förutsatte dessa värderingar; det var i själva verket deras arbetsgivare eller kanske samhället i stort som hyste värderingarna, medan deras egen uppgift i princip inte skilde sig från ingenjörens som skulle finna medel för en bensinsnål bil eller ett självavfrostande kylskåp.

Men samhällsvetarnas arbete blev föremål för stridigheter. Frågorna om parternas rättigheter på arbetsmarknaden liksom chefernas befogenheter och arbetsdisciplinen var notoriskt kontroversiella. Forskarna tvingades i kvistiga fall att ta ställning och anklagades omedelbart för partiskhet, antingen av arbetare eller av företagsledare. Industrisociologi och industripsykologi hade ställt i utsikt att i princip lösa alla konflikter på arbetsmarknaden. Efter hand blev det klart att målet var ouppnåeligt. Själva kom de att gruppera sig i olika skol-bildningar vilka associerades med de stridande parterna på arbets-marknaden. Ideologiska motsättningar blev med andra ord fullt synliga. Forskarna tog ställning i frågor som ytterst gällde hur människorborde handla.

Disciplinerna som sådana har inte försvunnit, men deras position är förhållandevis svagare i dag och förväntningarna på dem är lägre.

Statsvetare har också eftersträvat opartiskhet. Ändå brukar det inte vara svårt att ur deras forskning utläsa deras samhällsideal. Ofta tar de själva ställning i partipolitiken, låt vara vanligen med pretentioner på att kunna skilja mellan sitt personliga politiska engagemang och sin forskning. Men den politiska forskning som är helt och hållet instrumentell tenderar att bli trivial. .

Allra tydligast och dessutom mest framgångsrikt har ekonomernas ideologiska engagemang varit. Under årtiondena efter andra världs-kriget spelade engelsmannen John Maynard Keynes' teorier en viktig roll, inte bara för ekonomisk politik i snäv mening utan för mer generella föreställningar om vad staten kunde och borde vara för något. Keynes blev den vetenskapliga garanten för en strategi som tilldelade staten en avgörande roll för att övervinna kapitalismens kriser. Hans teori användes också som argument för att staten borde

undsätta dem som hade det svårt. I synnerhet gällde det de arbetslösa som i kristider skulle undsättas med hjälparbeten. Keynes blev det samlande namnet för det slags välfärdspolitik som utvecklades i industrinationer utanför Sovjetsfären.

Under 1970-talet genomgick de flesta ekonomer som nyss varit ivriga anhängare till engelsmannen en djupgående ideologisk förändring. Det var inte bara fråga om att de vände Keynes ryggen; de antog en ny samhälls- och världsbild, i vilken deras elever och elevers elever intill i dag skolats in. Deras uppfattning kallas ibland nyliberal och rimmar väl med den nyliberalism som bland andra Milton Friedman utvecklade långt innan vinden vänt för Keynes. I strikt ekonomisk mening innebär den nya huvudriktningen en återgång till en tidigare övertygelse att den totala penningmängden i samhället är avgörande för ekonomin. Keynes gjorde en radikal åtskillnad mellan pengar som låg stilla som besparingar och pengar som sattes in i produktionen.

Den stora krisen från 1929 och framåt berodde på att alla, inklusive staterna, sparade. Då måste det ekonomiska livet förlamas. Keynes tolkning stred mot den som tidigare varit förhärskande och som nu åter kommit till heders, enligt vilken staters finanser bör hanteras som privatpersoners. Finns det ont om pengar måste staten alltså spara. Mellankrigskrisen utlöstes av att för mycket pengar var i omlopp och inte av att så litet sattes in i produktionen. Nutidens kriser har enligt dessa ekonomer samma grund.

Så långt är de konkurrerande teorierna strikt ekonomiska. Men de vidgar snart sitt omfång när arbetslöshetens orsaker kommer på tal. Keynes inledde sitt ekonomiska huvudarbete, The General Theory of Employment, Interest and Money, från 1936, med att inskärpa att anledningen till att människor blir arbetslösa inte är att de avstår från arbete när de finner att den erbjudna ersättningen är för låg. Det ligger djupare, socioekonomiska orsaker bakom arbetslöshetskriserna.

Den nu dominerande ekonomiska uppfattningen innebär däremot att arbetslösheten just har sin grund i att den arbetande inte finner det mödan värt att arbeta när lönen inte är större. In under denna övertygelse ligger en hel människobild. Det är bilden av den ekonomiska människan (Homo oeconomicus, economic man). Deninnebär inte att en människa har intresse enbart av pengar ochrikedomar. Betydelsen är vidare och mer sofistikerad. Människan ärekonomisk - i strikt mening hushållande - i den meningen att honoförvillat och med klar blick kalkylerar om en framtid där hon vet vadhon själv önskar sig. Den ekonom som i nutiden utlagt dennamänniskobild klarast och mest fullödigt är Friedmans kollega frånChicago, Gary S. Becker. Ytligt sett skriver Becker mycket som inteser ut som ekonomi i snäv mening. Han tar upp ämnen som varförmänniskor gifter sig och varför de begår självmord. Vi brukar anta attnär en människa flyttar samman med en annan har det inte sällan medförblindande kärlek att göra. Becker förnekar inte att det finns sådantsom kärlek. Men själva steget att förena sitt liv med en annans ärresultatet av en sund kalkyl. Man vinner på affären. Kostnader för matoch tvätt och hyra minskar. Sexuella tjänster och gentjänsterrationaliseras. Nackdelar som minskat oberoende och risk förkonfrontationer taxeras som mindre. Självmördaren gör också enkalkyl över vad ett fortsatt liv skulle innebära. Det är inte förtvivlan,dunkel dödsdrift eller förmörkat sinne som styr fingret tillavtryckaren. Han har vägt framtidens sannolika bekymmer mot dessglädjeämnen och sett röda siffror hela vägen.

Becker har tydligare än någon annan givit den nyliberala teorin en ideologisk inramning. Den ekonomiska doktrin som han propagerar för är inte enbart ekonomisk i meningen att den sysselsätter sig med

problem som hör till den akademiska specialiteten ekonomi. Den rymmer en samhälls- och människobild utan vilken monetarismen eller teorin om den totala penningmängdens avgörande betydelse förblir hängande i luften.

Men de nutida ekonomerna bär inte bara på en bestämd världsbild. De är också som ekonomer talesmän för en åtminstone partiell etik. De författar visserligen inte etiska traktater som Comte eller Spencer, men i intervjuer och populära artiklar utvecklar de moraliska teser med stor genomslagskraft. De förklarar för människor i allmänhet och politiker i synnerhet att ekonomiska kriser beror på att de 'levt över sina tillgångar' och underlåtit att 'rätta munnen efter matsäcken'. Idealet av sparsamhet och beskedlighet mejslas fram, men också av initiativrikedom, både när det gäller att finna nya besparingar och söka nya vägar till utkomst.

I vår samtid liksom så många gånger tidigare talas det om normlöshet, och de moraliska förkunnarna är förvirrande många och utmärks antingen av intetsägande välmening eller rigorös fundamentalism utan förankring i förnuftiga överväganden. Ekonomerna är under 1980- och 1990-talen de enda verkligt framgångsrika och konsekventa morallärarna. Det är kanske signifikativt att de talar med vetenskaplig auktoritet. Men framför allt lever de i symbios med den basala moderna utveckling som kapitalismen representerar. Det ger dem styrka i en värld där annars normförvirring råder. "

Kapitel 7. Artefakterna. I detta kapitel behandlas teknologins och estetikens institutioner. På sid 345 -352 står bl a:

"EFTER SOVJETUNIONENS KOLLAPS började man krympa de statliga anslagen till militärindustrin i USA. Nedskärningarna drabbade i synnerhet de mest spektakulära projekten och friställde därmed tusentals högutbildade naturvetare och tekniker.

För en del av dessa arbetslösa erbjöd kulturindustrin en räddning. En Disneyfilm är i dag ett högteknologiskt projekt som kräver nyskapande insatser; animationerna är extremt avancerade. På vissa områden är det inte längre krigsindustrin utan nöjesvärlden som är teknikledande.... Filmen är i alla avseenden ett masskonstverk. Den kräver stort kapital, den görs i en mängd kopior och den har en appell till massorna som ingen annan konstform.

I den tekniska reproduktionens tidsålder blir estetiken ett viktigare verkningsmedel än förr... Det är ett förhållande som fascisterna och nazisterna inte varit sena att utnyttja. De har med sina uniformer, emblem och flaggor, parader, kampsånger, byggnader och gatuscener estetiserat politiken.... Medan nazisterna utvecklade sitt barbari och Stalins regim mördade sina egna, förverkligades i USA en mjukare, mer smygande form av förtryck och värdeförstöring. Ingenting, inte ens konsten, kunde undgå den kapitalistiska kniptången....

Ett klassamhälle måste hålla sig både med en populärkultur för massorna och en finkultur för dem som vill framstå som förmer. Den senare som inte får förväxlas med den nyskapande konsten, är inte i något stycke friare än den förra... Operan kan vara lika mycket känsloskval och till intet förpliktande förströelse för överklassen somschlagern för resten av befolkningen. Det brukar heta att

underhållningskulturen ger möjlighet till verklighetsflykt och att den vanlige åskådaren genom t. ex. filmhjälten eller filmhjältinnan kan identifiera sig med ett märkligt, stort och fritt öde... En butiksflicka tror inte att hon kan bli gift med högste chefen som kvinnan i filmen hon ser;snarare påminns hon om sina egna till kortakommanden men finneren tillfällig tröst i att hennes lott kunde ha varit annorlunda... Kulturindustrin är som en massproduktion vilken som helst; den hör verkligen hemma i den tekniska reproducerbarhetens tidsålder. Dess syfte är vinst och behärskning av människors tankar och drömmar. Stereotyperna härskar; samma och åter samma former, figurer och berättelser varieras... Allting stängs in i en standardiserad stil, medan den nyskapande konsten inte låter sig begränsas...

Det finns en uppsjö av b-filmer, usla TV-serier, andefattiga schlagrar, imbecill reklam och dåliga tecknade serier som prånglas ut av mediejättarna. Kulturindustrins mäktiga ägare liksom dess styrande ekonomer kan rent av tänkas föredra en dylik kulturell rotvälska, som ger dem lättköpta vinster och mindre bekymmer....

Det vore som alltid en förhastad slutsats att anta att det aktuella tillståndet måste bestå och kanske bli än mer markerat i framtiden. Gränsöverskridanden av alla slag väcker ständigt provinsiella reaktioner, och sådana kan vi se många både groteska och kuriösa exempelpå i dag. Reaktionernas styrka och deras framtida jordmån vet vimycket litet om.

Men en sak kan vi slå fast: den moderna teknikens inflytande på det estetiska skapandet eller på frambringandet av kulturprodukter över huvud är stort och kommer att så förbli om inte en världsomspännande katastrof inträffar. Det gäller inte bara produktionen av CD med Beethovens symfonier eller indiska ragas eller schlagerlåtar, tryckningen och distributionen av Kalle Anka, Dallas eller Shakespeares samlade skrifter eller den mönstergilla reproduktionen i masskala av Leonardo da Vincis 'Nattvarden' eller pornografiska blad i lyxför--packning. Tekniken genomsyrar också den nyskapande smala kulturen. Datorn är ett viktigt arbetsinstrument både för bildkonstnärer och musiker...

Denna konstarternas närhet till den nyaste teknologin är bara den ena sidan av ett mynt vars andra är de teknologiska artefakternas alltmer estetiskt kräsna utformning. Estetiseringen innebär visserligen inte något nytt: arkitekturen och byggnadskonsten har sedan urminnes tider befunnit sig vid gränsen mellan teknik och estetik, konsthantverket fascinerade sinnena på 1800-talet och maskinernas skönhet är ett konstnärligt tema under nästan hela detta sekel. Det nya är att formgivningen av snart sagt alla varor i dag är utstuderad, ingenting är längre blott och bart funktionellt. En slagborr bör vara vackrare än andra slagborrar för att vinna framgång på marknaden. Datorer och TV-apparater, för att inte tala om bilar, är estetiskt raffinerade skapelser. Det finns inte ett hårschampo som säljs på vanlig flaska och inte en hårborste där inte formgivningen är tänkt som ett försäljningsargument. Till och med busskurerna är i dag exklusivt designade.

Det är mot den bakgrunden som det ter sig fruktbart att föra samman institutionen estetik med institutionen teknologi....

Vår framställning börjar med en begreppshistoria; vi följer det antika techne- eller ars-begreppets utveckling och i synnerhet uppkomsten av det moderna ordet 'estetik', liksom den vindlande historia som leder fram till den nutida innebörden av ordet 'teknologi'. Medan teknologin under största delen av sin moderna historia av sina utövare

betraktats som tämligen oproblematisk, är estetikerna oavlåtligen sysselsatta med att efterforska sin disciplins grundvalar och därmed också konstens innebörd. Skillnaden mellan de båda områdena är signifikativ; teknologin representerar i modern mening det handfasta och rättframma eller det praktiska över huvud, medan estetiken och därmed konsten står för det undflyende och eteriska, det awikande och bohemiska - det opraktiska. Maskinen rymmer i sina konstruktörers ögon inga hemligheter. Bara den okunnige begapar den. Konstverket, däremot, har dolda djup.

Det därpå följande avsnittet gäller institutionen teknik och institutionen konst i sina skiftande skepnader (för att undvika missförstånd kan vi slå fast: teknologin betecknar i denna framställning vetenskapen om och den teoretiska reflexionen över tekniken, medan estetiken utgör konstarternas vetenskap och filosofi). Därefter utforskas med en rad nedslag i den konkreta historien deras skiftande relationer till såväl nyttan som moderniteten. Inledningens tema om teknikens och estetikens ömsesidiga närmande återkommer avslutningsvis i ett avsnitt där temat konstens slut och estetikens omgestaltning också tas upp."

Kapitel 8. Den gudomliga politiken. Här behandlas politikens och religionens institutioner. På sid 404-405 står bl a:

"Människorna har blivit ensamma i världen med sina kunskaper och sina tekniska färdigheter, sina politiska kannstöperier och sina grubblerier om gott och ont. Paradiset är inte längre gudarnas belöning men inte heller är olyckan deras straff. Människan har sig själv att tacka och sig själv att skylla.

Det innebär att hon måste ta eget ansvar på alla områden. När det gäller naturvetenskap och tekniskt kunnande tycks vägen säker: ett pärlband av framgångar ligger bakom henne, och nya framgångar väntar i framtiden. Med politiken är det svårare. Viljorna korsas där. Kan man urskilja en politik som är lika tveklöst förnuftig och därmed överlägsen sina alternativ som man kan tala om en förnuftig ?

Det finns en mäktig tradition som hävdar detta med emfas. Den kommer till mångahanda uttryck... människan har överbjudit naturen, och hon har därmed också blivit ensam herre. Och mera precist: de löften som religionen givit om ett hinsides paradis kan förverkligas på jorden och av människans egen kraft.

Det är en tankegång som har föregångare i andra, mindre moderna traditioner. Själv är den däremot otvetydigt modern. Den utgör den moderna sekulariseringens tydligaste - man kan säga paradigmatiska - uttryck. Några av dess etapper skall vi här stifta bekantskap med.

Först ställs frågan om den moderna framtidstrons bakgrund, en notoriskt kontroversiell fråga. Så mycket är åtminstone säkert som att föreställningen att människan kan bygga sig en egen framtid har rötter både i kristna och judiska kiliastiska traditioner och i en helt inomvärldslig föreställning om en politikens konst, som betvingar det blinda ödet (Machiavelli). Båda rotsystemen blottläggs här liksom religionens och politikens delvis gemensamma, delvis klart åtskilda institutioner. I ett särskilt avsnitt skildras parallellt de politiska försöken att åskådliggöra hur den moderna politiken tagit religionens plats och några stora tänkares och politiska teoretikers reflexioner över religionens inomvärldsliga innehåll och innebörd.

Avslutningsvis skall vi betrakta dagens panorama om ett sådant över huvud kan skönjas ur tillfälligheternas mångfald. Ett tycks åtminstone

säkert: tron på en politik som infriar religionens löften har fått sig en knäck. Om postmodernisterna fått rätt på något område så är det här. Dagens alternativ tycks vara: återgång till någon form av religiös tro, men nu med både trosinnehåll och framtidslöften långt vagare än tidigare - eller också väsentligt nedskruvade förhoppningar, om ens några, inför en rent mänsklig framtid."

Sid 415 och följande:
"Begreppen religion och politik är båda lika vida och diffusa. Ändå talar vi i vardagslag om dem utan besvär eller tvekan. Först inför gränsföreteelser kan vi ibland bli rådvilla. Hur förhåller sig idrott till politik? Eller religion till etik? Eller, för den delen, religion till politik? Inför sådana frågor tvingas vi ibland till avgöranden som är kontroversiella.

Ordet -religio är latin, och det finns ingen direkt motsvarighet till det i sanskrit, grekiska eller kinesiska. Ordets ursprung är dunkelt, men det kunde i klassisk romersk tid användas både om gudstjänster och om det heliga som sådant. Den moderna användningen ligger inte långt från den antika. I ett modernt katolskt lexikon bestäms religionen som 'inte filosofi, inte världsåskådning, inte teologi, utan umgänge med det heliga'. Ett motsvarande evangeliskt lexikon innesluter i religionen föreställningar och handlingar som relateras till Gud eller gudarna, andarna eller demonerna, det heliga eller det absoluta. Ett filosofiskt lexikon ser religion i varje tillbedjan av transcendenta makter, varje lära om det gudomliga och varje trosbekännelse. Det är inte bestämningar av samma omfång och innebörd, och deras olikhet ger en föreställning om svårigheterna att göra en sådan definition och samtidigt möjligheterna att trots allt tala om denna vittfamnande och undflyende företeelse. Vi kommer knappast ifrån att tala om religionen och till yttermera visso att tala om olika religioner som kristendom, judendom eller hinduism.

Svårigheterna att få ett klart begrepp om vad politik är för något är inte mindre. Det visar motsvarande genomgång av olika standardverk. Ursprunget till ordet 'politik' är visserligen klart och entydigt. Det är det grekiska polis, den antika stadsstaten med dess typiska klassstruktur och den allsidiga omsorg om gemensamma angelägenheter som kännetecknade de fria männens verksamhet. Avståndet från den politik som man talade om där och den som kännetecknar den moderna tiden i Europa är dock stort.... Medan religion alltså vanligen bestämts som ett överhistoriskt och världsomspännande begrepp, är den bestämning av politik som här ges historiskt begränsad och uppenbarligen också formad efter europeiska kulturtraditioner. Ett filosofiskt lexikon är i sin precisering mindre begränsande men söker inte fixera politikens innebörd närmare än att den i enlighet med grekisk föreställningsvärld kan ses som 'borgerliga angelägenheter', där 'borgerlig' innefattar de gemensamma bestyren över huvud.

Dessa svårigheter till trots känner vi oss i de flesta fall på säker mark när vi talar om politik eller religion. Vi kan se dem som bestämda om också svåravgränsade livsområden. Vi kan rent av slå fast att de normalt sett är företeelser som är synnerligen väl och fast institutionaliserade. Det förefaller tveksamt om några andra sfärer i det avseendet kan mäta sig med dem."

Sid 423 och följande:
"I en rad länder stärktes parlametets makt under 1600- och 1700-talens lopp. Den mest drastiska maktökningen skedde i Frankrike, där kungarna länge regerat utan parlamentet men där parlamentet i och med revolutionen snart hade all statlig makt i sin hand. Under en kort

period genomfördes som vi sett allmän manlig rösträtt. Revolutionens resultat blev kortlivade, men den hade likväl givit en bild av en möjlig utveckling. Rösträtten i de flesta länder utökades efter hand; fullständig blev den ingenstans förrän under 1900-talet.

Därmed förverkligades en av den politiska demokratins grundpelare. Men den var inte den enda. En rad rättigheter hörde också dit, t. ex. församlings- och yttrandefrihet. Däremot utvecklades det inte, som det ibland hävdats, en enda enhetlig demokratisk ideologi. En engelsk statsvetare, David Held, har gjort en användbar distinktion mellan en beskyddande och en utvecklande demokrati. Den förra ser demokratins främsta uppgift i att utgöra ett värn för de oförytterliga mänskliga rättigheterna, bland vilka idealets talesmän brukar framhålla egendomsrätten. Det betyder att det finns bestämda gränser för vilka beslut som kan fattas i en demokrati. En majoritet kan t.ex. inte driva igenom väsentliga inskränkningar i egendomsrätten. Det demokratiska systemet som sådant framstår också som statiskt. Den utvecklande demokratin, däremot, ser i demokratin mer än ett fast regelverk. I dess hägn skall medborgarna utvecklas mot allt större medvetenhet och kompetens... Med medborgarna kan också själva det politiska systemet utvecklas. Demokratins möjligheter beror i hög grad på medborgarnas aktiva deltagande i det politiska livet. Deras inflytande skall helst också gälla arbetslivet och ekonomiska förhållanden.

Den beskyddande demokratin förenas lätt med en strikt individualistisk samhällssyn, enligt vilken individen föregår samhället. Den konkurrerande uppfattningen ser oftare människan som i grunden en samhällsvarelse. Dess typiska företrädare är socialliberaler, socialdemokrater och demokratiska socialister. Den beskyddande demokratin har sitt fäste bland sådana liberaler som sätter den ekonomiska friheten i högsätet; under de senaste årtiondena har den försvarats av nyliberaler av olika partifärg.

Den utvecklande demokratin hade initiativet i de flesta europeiska länder utanför den sovjetiska maktsfären och delvis också i USA från 1930-talet och flera decennier framöver. En omsvängning till den beskyddande demokratins fördel började märkas på 1970-talet, den blev påtaglig under 1980-talet och iögonenfallande under 1990-talet, efter Sovjetunionens fall.”

Sid 443-444 bl a:

” Politiken har begränsat spelrum i 1990-talets dominerande europeiska och nordamerikanska föreställningsvärld. Det är naturligt att den inte kan väcka förhoppningar som har någon likhet med religiöshänförelse. Men medan staten står lågt i kurs kan nationen som det halvt mytiska inbegreppet av ett lands territorium, historia och kulturomges med en förnyad nimbus. Nationalistiska rörelser får ny kraftoch visar växande aggressivitet. Väsentligen framstår de som försvar för en ordning som ekonomins och kommunikationernas globalisering hotar att utplåna. Medan den stora nationalistiska vågen kring sekelskiftet 1900 ackompanjerade konsolideringen av nationalstaterna, är nationalismen hundra år senare huvudsakligen nostalgisk. Den legeras stundtals med främlingsfientlighet i en värld av stora folkförflyttningar och flyktingströmmar, stundtals med mordiska känslormot grannar och historiska fiender. Ibland kan nationalismen passa statsmaktens intressen som hand i handske. Den officiella och pompösa franska nationalismen kan både tjäna franska intressen i en obarmhärtig internationell konkurrens och motivera en hårdnande flyktingpolitik av EU-modell. Ännu mer påfallande är den statliga sanktioneringen av nationalistiska stämningar och strömningar i USA.

Flaggans plats och roll är där i dag utan motstycke i västvärlden. Amerikanska framgångar hälsas med hänförelse som ibland tar sig religiösa former. I själva verket är föreställningen om USA som det förlovade landet fortfarande levande och uppmuntras livligt uppifrån. En amerikansk president kan inte hålla ett större tal utan att dra in Gud. De flesta europeiska nationer har uppgivit den föreställning som var så vanlig under första världskriget att Gud stod på det egna landets sida i dess kamp mot andra stater. I USA har man den kvar.

Samtidigt har under de senaste decennierna olika kristna samfund vunnit växande inflytande som politiska påtryckningsgrupper. USA, som aldrig haft någon statskyrka, skulle enligt tidiga förutsägelser bli det land som först skulle avkristnas. Så blev det inte alls. Tillhörighetentill den ena eller andra kyrkan blev en viktig del av den personliga identiteten. Att stå utan kyrka eller annan religiös tillhörighet var som att förbli namnlös. Staten får inte favorisera något enskilt samfund utan måste ta hänsyn till alla. Det finns en politiskt stark kristen höger som strävar efter att diktera skolpolitik och abortlagstiftning. Den har synpunkter på allt från skolbibliotekens bokbestånd till inslagen om våld och sex i Hollywoodfilmerna.

De kyrkosamfund som av tradition varit störst - som anglikaner, baptister och romerska katoliker - har problem med att behålla sina medlemmar. Däremot florerar nya, ofta extatiska och extrema rörelser, där subjektivism kan samsas med bibelfundamentalism. Det finns riktningar som säger att människor som råkar ut för olyckor på jorden har sig själva att skylla och att världslig lycka är välförtjänt. De vinner proselyter också utanför USA och har utstofferats med en särskild framgångsteologi.

Men det finns också både i USA och kanske än mer i sekulariserade länder i Europa en växande religiositet, som är obunden av alla samfund och som inte heller tar hänsyn till gränserna mellan olika trossystem och religioner. Den förknippas ofta med New Age, en sällsam strömning utan centrum och utan organisation men ändå med starkt grepp över sinnena under 1980- och 1990-talen. Det mest anmärkningsvärda med den är att själva dess grundtanke - den som givit strömningen dess namn - är hämtad från astrologin, alltså från den stjärnkunskap som så effektivt och som det tycktes slutgiltigt smulades sönder under den naturvetenskapliga revolutionen.

Beteckningen'New Age' anspelar nämligen på det faktum att solen på grund av jordaxelns rotation inte längre står i Fiskarnas tecken utan är på väg in i Vattumannens vid vårdagjämningen. Förändringen förknippas med en ny tidsålder, som skall kännetecknas av strävan efter helhet på alla områden - mellan ande och materia, kropp och själ, natur och samhälle. Fragment från de stora världsreligionerna samsas; kristet blandas med hinduiskt och buddhistiskt. Själavandringsläran är populär men nu med en innebörd närmast motsatt den ursprungliga. I hinduism och buddhism innebär den en varelses fasansfulla fångenskap i varat, medan den för anhängare av New Age ses som en väg undan döden."

Tredje delen: I skuggan av framtiden.
Kapitel 9: Modernitetens trolldomsglans.
Kapitel 10: Europeerna och de andra.
Kapitel 11: I skuggan av framtiden.

Sid 517 och följande:

”VI HAR TILLRYGGALAGT en lång sträcka tillsammans och nått till vägs ände. Men slutet kan bara vara en ny början. Vid resans startpunkt har man framför sig en synrand där alla linjer löper samman. Väl framme vid denna synrand öppnar sig nya horisonter.

Summeringen måste därför samsas med en antydan om nya resvägar, nya forskningsuppgifter och nya pockande frågor.

Vad har vi funnit? Först två grundläggande förhållanden:

- Moderniteten och dess viktigaste idemässiga representation, upplysningen, har oavlåtligt haft sällskap av sina kritiker och opponenter. Ofta har kritikerna och opponenterna varit till förväxling lika dem de kritiserat. Rousseau är upplysningsman och upplysningens förste store motståndare.

- Det finns inte ett enda upplysningsprojekt utan flera. Den springande punkten är synen på förhållandet mellan vetande och handling, teori och praktik.

Det är ur den senare lärdomen som distinktionen mellan hård och mjuk upplysning vuxit fram. Den kan sammanfattas i tre huvuddelar:

- Hård är den exakta beräkningen, byggd på experiment och kalkyl. Det är den tekniska hanteringen av begränsade problem. Det är maskinens prestanda liksom ekonomins resultat i kalla siffror och administrationens precisa rutiner och beslutsordningar. Det är allt det kvantifierbara och därför jämförbara. - Modernitetens ryggrad, dess enda konsekventa linje, är den hårda upplysningens väg framåt.

- Men till moderniteten hör också en mjuk upplysning. Den har visat sig traditionsbunden och artar sig olika i olika miljöer. Mjuka är världsbilder och teorier på hög abstraktionsnivå. Mjuka är också handlingsnormer, liksom konstnärens sökande efter nya former. Det är det mesta i politiken som inte kan reduceras till ekonomi eller administration. Det är demokratins olika arter men också de moderna diktaturernas. Det är de stora existentiella frågorna om liv och död, kärlek och lidande, där det är svårt att precisera vari det moderna består annat än i en viss rastlöshet och ombytlighet; allt i det moderna är underkastat modenas skiftningar. Det är värden och därmed kvaliteter som inte kan kvantifieras utan att det väsentliga går förlorat.

- Gränsen mellan hårt och mjukt går inte mellan olika verklighetsområden - till och med konsten har sina hårda inslag - utan är analytisk, alltså synlig först för det undersökande ögat. I en mening kan distinktionen synas trivial: den sammanfaller med skiljelinjen mellan kvantitet och kvalitet, vilken är grundläggande men samtidigt så allmän att den inte öppnar några överraskande vyer. Det intressanta ligger på ett annat plan. Den hårda upplysningens domän kan inte bara kvantifieras. Dess utveckling är uniform och kumulativ: man kan bygga vidare på det man redan vet. Den är i ordets neutrala innebörd progressiv. Upplysningsprojektets förhoppningar har infriats och överträffats. Däremot har det mjuka området utvecklats i många riktningar. Varken Kants eller Condorcets dröm har kunnat infrias.

Vi bör inskärpa det särpräglade i upplysningsprojektet:

- Upplysningens stora tanke var att det mänskliga, individuella förnuftet skulle ge upphov till en framstegsprocess på alla områden. Även de som likt Kant gjorde skillnad mellan teoretiskt och praktiskt förnuft såg framför sig en harmonisk utveckling. De räknade inte med kollisioner mellan olika utvecklingslinjer som alla skulle kunna sägas vara förnuftiga. De räknade inte heller med att ifrågasättandet av förnuftet skulle tillhöra den moderna epoken lika mycket som bejakandet.

Det viktigaste partiet i denna bok har handlat om institutioner. Om dem kan sägas:

- Institutioner som rutiniserar och kodifierar olika mänskliga förhållanden är ofrånkomliga i ett mänskligt samhälle. De institutioner som hör moderniteten till är antingen reformerade eller nyskapade, vilket innebär att de medvetet utformats i enlighet med bestämda ideal. De är till både för att bevara ett tillstånd och möjliggöra förändring. I praktiken blir de huvudsakligen konserverande, vilket driver fram en oavlåtlig reformverksamhet som några gånger stegras till revolutioner vilka gör rent hus med det existerande - så långt detta nu är möjligt.

- Det har visat sig fruktbart att jämföra olika institutioner med varandrai ett utvecklingsperspektiv. Förhållandet mellan vetenskap och etik är fortfarande avgörande för upplysningsprojektets möjligheter. Tekniken håller på att förmälas med estetiken. De förhoppningar som knöts till att politiken skulle infria religionens löften har så gott som slocknat

I förhållande till postmodernismens teser om ett nytt skede efter modernitetens kan sägas:

-När det gäller den hårda upplysningen fortsätter moderniteten oförtrutet. Vad beträffar förhållandet mellan konst och teknologi håller något på att hända som innebär att konsten ger den nya tekniken form, samtidigt som den fyller den med innehåll och mening. Angående den politiska sfären har postmodernismen rätt åtminstone på en väsentlig punkt: modernitetens tro på ett jordiskt lyckorike har dunstat bort.

I stenstil kan fastslås:
- Moderniteten har sin egen förtrollning.
- Det är inte den västerländska moderniteten i dess olika manifestationersom spritt sig över världen. Obetingat gäller det bara den hårda upplysningens modernitet, vilken visat sig förenlig med flera olika kulturformer.

Så långt den rena sammanfattningen. Annat låter sig inte summeras lika enkelt. Det gäller själva framstegsiden, som återkommit gång på gång under framställningens lopp men utan att ägnas en särskild behandling. Det gäller den moderna universalismen och dess motsats, den moderna partikularismen, där diskussionen måste föras ett stycke längre än som hittills skett och sättas i samband med modernitetens olika politiska former. Det gäller därmed också en av modernitetens sköraste och mest svårfångade uttrycksformer: demokratin.”

Sid 534-535:
”Oenigheten om demokratins innebörd kommer sällan till synes i den allmänna politiska debatten, där demokratin uppfattas som en given utgångspunkt inom vilken de ideologiska motsättningarna,

kanaliserade genom politiska partier, kan spela upp mot varandra. Det hänger samman med att demokratin helt identifieras med en form eller institution med ett litet antal karakteristiska egenskaper som allmän och lika rösträtt, valhemlighet, fri partibildning och långtgående yttrande- och för samlingsfrihet. I den meningen är Ryssland av i dag en demokrati i samma mening som Sverige....

Demokratin är till sitt ursprung västerländsk. Är den likväl en universell styresform som kan förverkligas över hela jordklotet ? Indien är formellt sett en demokrati, liksom Japan. Men den demokratiska kulturen ser mycket olika ut i de båda länderna.

I den kritik som under senare år riktats mot västerlandets föreställningar om universalism har föga sagts om demokratin. Det hänger samman med att demokratin som allmänt ideal tycks undgå kritikens viktigaste anmärkningar. Bortsett från grymhet och förtryckvar det mest upprörande med den västerländska imperialismen dess oförmåga eller ovilja att tala med de främmande kulturernas representanter; västerlänningarna talade till dem. Västerländska normer och västerländsk standard sågs som utan diskussion överlägsna. Det är en attityd som inte har försvunnit med de forna koloniernas politiska frigörelse. I dag har den emellertid många skarpa kritiker. Åtskilliga av dem är västerlänningar själva. Men de inflytelserikaste har ett annat ursprung.

Föreställningen om den västerländska överlägsenheten har två huvudformer. Den ena, vanligen rasistisk i sin framtoning, hävdar att de människor som bär upp andras kulturer för alltid är underlägsna. Det bästa de kan göra är att underordna sig västerlandet och efter förmåga efterlikna det.

Den andra tankegången innebär att Europa och Nordamerika skaffat sig ett försprång, men att andra länder med tiden kommer att genomgå en snarlik utveckling och alltså i en mer eller mindre avlägsen framtid når dagens västerländska nivå. Föreställningen kommer till uttryck i den klassiska universalistiska människobilden, utvecklad med stor konsekvens redan av de skotska upplysningsfilosoferna. Den lever vidare än i dag redan i ett uttryck som 'utvecklingsländer'. Den säger att alla mänskliga kulturer är potentiellt lika och därmed att de har potentiellt lika värde.... Varje kultur har sitt värde i sig. Kulturerna kan inte rangordnas i högre eller lägre."

Sid 537:
"Demokratin kan ses som ett tillstånd där människor utan kamp erkänner varandra som medmänniskor och likar. En sådan demokrati existerar visserligen inte i verkligheten. Men den kan framställas som norm och därtill en norm som motsvarar en icke-diskriminerande universalism vilken praktiseras över alla gränser. Den som är beredd att saklöst erkänna en annan människa kan hoppas på erkännande tillbaka. I erkännandet ligger också ett intresse för den andre och hans eller hennes egen art. Det främmande kan till och med bli mer lockande än det välbekanta, och i lockelsen ligger övertygelsen att det går att komma till kunskap om det avlägsna och därmed en typ av förståelse.

Men det förbehållslösa erkännandet rymmer också stora problem. Kan man erkänna en kultur i vilken dödsstraff, tortyr och kvinnoförtryckär naturliga ingredienser? Vad innebär förståelse - sympatisk inlevelse eller insikt om omständigheter som också kan leda till våld och ohyggligheter ?

Tanken om erkännandet har ofta förbundits med betoningen av dialogens betydelse. I en dialog är man inte bara öppen för den andres åsikter och ståndpunkter utan har också möjlighet att söka påverka dem med en saklig argumentation.

I verkligheten förefaller drömmen om allsidigt erkännande och öppen och uppriktig dialog ytterligt avlägsen. Västvärlden visade inte sin motvilja mot Saddam Husseins blodbesudlade regim i Irak i dialog utan genom blodigt krig. En våldsverkare bemöttes med våld, och den läxa Saddam och hela världen fick lära sig av 1991 års krig var att våld bara kan bemötas med våld och att våldsspiralen är utan slut. Världsregeringen och den eviga freden ter sig i dag avlägsnare än för två hundra år sedan...”

Författarens avslutning på sid 539-541:
”Historien rymmer inte några slutresultat. Den utgör i sig ett gigantiskt kollektivt projekt i vilket miljarder viljor samverkar. I detta projekt utgör upplysningsprojektet en liten men icke oväsentlig del. Vi har sett några av dess triumfer och några av dess tillkortakommanden. Men vi har inte sett dess slut. Dess hårda sida lever vidare, läggande sten till sten i ett bygge vars mening inte är given. Condorcets dröm om den exakta naturvetenskapens triumfer, teknikens svit av nydaningar och ekonomins framgångsväg har överträffats. Men hans övertygelse att dessa förnuftets triumfer skulle hänga samman som ler och långhalm med en rättvis fördelning av resurser, ett umgänge människor emellan präglat av ömsesidig respekt och jämlikhet och en fredlig och frihetlig politisk ordning höll inte streck. Etiken och politiken liksom konsten och religionen visade sig vara mjuka, formbara områden. Ekonomisk expansion liksom teknisk och naturvetenskaplig utveckling kunde och kan förekomma även i diktaturer och i hårt segregerade klassamhällen.

Det var ett förhållande som kunde skymta redan i den europeiska expansion som började århundraden före Condorcet. Modern västerländskteknik och vetenskap spreds över jorden med medel som hade mycket litet med humanitet att göra. En europeisk ekonomisk ordning drevs igenom med vapenmakt och terror och i namn av en Gud som enligt Condorcet hörde hemma i ett oupplyst förflutet. Det är en process som fortfarande pågår i nya former. Men i dag finns det också centra utanför västerlandet som av egen kraft kan föra den hårda upplysningen vidare. Där kan politiska förhållanden, religiösa traditioner och sociala umgängesformer i grunden skilja sig från de europeiska. I detta behöver inte ligga något negativt utan tvärtom den sorts rikedom som variation och mångfald innebär. Det fanns drag av europeisk provinsialism i den mjuka upplysning som Condorcet eller Kant propagerade för.

Men inte bara! I denna upplysningsideologi förekom också värden som inte kan eller får ses som enbart kulturspecifika och som inte heller har något exklusivt europeiskt ursprung (det går att finna motsvarigheter till dem i konfucianistiskt tänkande, i indisk visdom, i afrikansk och indiansk kultur). Humanitet, frihet och jämlikhet är lika viktiga, lockande och svårfångade ideal i dag som för två hundra år sedan.

Det unika för upplysningsprojektet var inte dessa ideer i sig, utan tanken att de skulle kunna förenas med den rationalitet som kommer till uttryck i modern vetenskap, teknik och ekonomi. Det är fortfarande en viktig tanke. Men den kan inte längre uttryckas med samma troskyldiga visshet som en gång Condorcet gjorde. Växande behärskning av naturen liksom växande resurser kan användas till förtryck, terror och utsugning. Fördomar och vidskepelse kan trivas i deras hägn.

Däremot är det svårt att tänka sig en vettigare och förnuftigare värld än vår utan den kombination av hård och mjuk upplysning som upplysningstänkarna talade om. Redan de sår på natur och samhälle som modern teknisk och ekonomisk utveckling förorsakat kräver nya, precisa kunskaper, teknisk utveckling och ekonomiska resurser. Det är inte den hårda upplysningens logik som måste brytas; det är dess inriktning. Och det är här den mjuka upplysningens ideal måste engageras. Dess ideal måste ständigt erövras på nytt i en oavlåtlig upplysningsprocess, som för att inte urarta måste bli rikare och mer öppen för mångfald än på Condorcets tid. Den måste till och med kunna inkludera sin egen motsats, den partikularism som tar sin utgångspunkt i det särskilda, det annorlunda, det ojämförliga.

Det finns inget recept för hur detta skall gå till. Det är alltså en dröm, kanske en illusion. Dess alternativ är inte bara illusionslöshet utan trött och håglös cynism.

Det är fortfarande i upplysningens skugga vi lever. Men det är inte från det förflutna den kastas, utan från framtiden.”

Kunskapens makt (och maktens kunskap)

Forskning & Framsteg nr 4 2004 sid 42-45:

“ Kunskapens makt (och maktens kunskap). Inte alla slags kunskaper får blomstra i vårt så kallade kunskapssamhälle.

AV SVEN-ERIC LIEDMAN.

Kunskap är makt. Det sade den brittiske filosofen Francis Bacon för över fyra hundra år sedan. Fransmannen och 1900-talsfilosofen Michel Foucault går ett steg längre och talar om komplexet maktkunskap.Det är svårt att skilja makten från kunskapen, hävdar han.
Det är inte bara kunskapen som ger makt. Makten ger också kunskap. Framför allt skaffar makten sig kunskap, närmare bestämt den kunskap den behöver för att bestå som makt.

En mångfald relationer
Relationerna mellan makt och kunskap är i själva verket mångfaldiga. Man kan skilja mellan åtminstone följande fem:
• den makt över tingen som kunskapen ger
• kunskapen som ger makt över människor
• makten som förbjuder kunskap
• makten som uppmuntrar och favoriserar viss kunskap
• kunskap som avslöjar makten.

Den första relationen är den som Bacon hade i åtanke. Om vi vet något, kan vi också behärska det. Det kan vara en rent intellektuell makt, nog så viktig: jag förstår ett matematiskt problem, en svår text eller en grupp människors sätt att agera.

Kunskapen kan också ge oss teknik med vars hjälp vi kan göra sådant som vi annars inte skulle vara i stånd till. Med kikaren kan vi se längre än med blotta ögat. Med flygplanet kan vi resa långt, med Internet kan vi kommunicera blixtsnabbt över väldiga avstånd.

Men kunskapen kan också tjäna makten i dess utövning. Genom att ge oss personnummer som vi aldrig slipper ifrån, kan makten övervaka och registrera oss, eller ordna våra liv på ett sätt som gör det omöjligt att skilja omtanke från maktutövning.

Kombinationen makt-kunskap har genom tiderna förknippats snarast med den tredje relationen, med maktens övergrepp på kunskapen genom förföljelse, censur eller lagstiftning. Vetenskapshistorien är full av berättelser om hur vetenskapsmän och filosofer tystats av en överhet som ville ha monopol på sanningen. Inkvisitionen avrättade Giordano Bruno och tvingande Galileo Galilei till avbön. Makten sökte begränsa kunskapen när naziregimen i Tyskland påbjöd vad som kallades arisk fysik, liksom när den moderna, mendelska genetiken visades på porten i Stalins Sovjetunion.

Även i vår samtid söker makthavare och påtryckningsgrupper hindra vissa kunskaper från att spridas, alltifrån Iran där det som betraktas oförenligt med islam förbjudits, till den kristna högerns USA där Darwins utvecklingslära fortfarande kan ställas åt sidan till förmån för den bibliska skapelseberättelsen.

Det finns också subtilare och mindre entydiga kunskapsbegränsningar av liknande slag. Den moderna gentekniken ställer den politiska makten inför nya problem. Möjligheten att klona, att kopiera levande varelser, öppnar horisonter som för de flesta ter sig skrämmande. Det klonade fåret Dolly förbluffade och förskräckte världen på 1990-talet. Nyligen har man lyckats klona även mänskliga celler. Frågan om människans identitet ställs därmed på sin spets. Vad kan staten göra i denna sak? Kan storföretagen ålägga sig en inre disciplin som skyddar vår värdighet och integritet?

Olika intressen styr

I alla tider har makthavare kunnat favorisera vissa typer av vetande på bekostnad av andra. När kyrkan och furstarna en gång gav sitt stöd åt universiteten, var det i för hoppning om att kunskap som i deras ögon var nyttig skulle frodas. De statliga akademierna hade samma ändamål. Stora företag började mot slutet av l800-talet och än mer under 1900-talet att bedriva egen forskning, och därmed fick den rent ekonomiska makten mer påtagligt än tidigare hand om viktiga urvalsmekanismer. I dag samverkar näringsliv och stat i jakt på kunskaper som kan ge vinst och inflytande.

Eftersom den samlade kunskapsmassan är så stor och forskningsområdena otaliga, måste man välja. Ibland görs urvalet öppet och tydligt - som när forskningsråd säger ja eller nej till ansökningar. Ibland ger sig makten själv ut på jakt efter kunskap som av en eller annan anledning ter sig eftertraktansvärd. Lärda institutioner är inte heller passiva i denna intensiva urvalsprocess. Massmediernas intresse har också blivit en faktor att räkna med. Följden blir att vissa kunskapsområden kommer i rampljuset, medan andra dväljs i skuggan och kanske förtvinar.

Slutligen finns kunskapens heroiska sida: att ur underläge avslöja makten. Här framstår kunskapen som själv befriad från makt men ändå som en motmakt med avgörande betydelse. Sinnebilden är barnet som talar om att kejsaren är naken. Men det kan också vara

forskaren som trotsar det vetenskapliga etablissemanget eller den vanlige medborgaren som skapar sig insikter i någon skum ekonomisk eller politisk hantering och slår larm.

Att makten uppmuntrar och favoriserar viss kunskap framför annan är vad man nog mest märker av i dagens forsknings-Sverige. Allt ifrån forskningspropositionernas stora och vackra men svepande ord till vetenskapsrådens mer eller mindre salomoniska beslut om vilka projekt som ska få stöd, styrs forskningsresurserna av beslut om vad för slags kunskap som är värd att premieras. En allt viktigare roll spelar de stora företagens intresse att genom spetsforskning vinna större marknader.

Vetenskapen har i det moderna samhället fått rollen som leverantör av olika sanningar. Religionens roll är i detta avseende påtagligt försvagad. Om man bortser från olika fundamentalistiska strömningar - vars inflytande i ett land som Sverige är högst begränsat - har religionen snarare blivit en etisk vägvisare, stämningsskapare eller kanske en kraft som förhöjer intensiteten i livet, ungefär som konsten. New age med sin brokiga mängd trossurrogat är på reträtt. Kvar är en mer eller mindre vildvuxen vetenskapskritik som gärna kallar sig postmodern. Dess betydelse ska inte underskattas, men det är svårt att tro att den i någon nämnvärd utsträckning skulle påverka vare sig tilltro till eller stöd åt forskning.

Många sanningar om människan

Men vetenskapen är inte enhetlig utan består av en mängd olika discipliner. För många områden finns det en enda eller en grupp vetenskapsgrenar med självklar auktoritet. Världsalltet är astronomins område. Jordskorpan hör till geologerna, och utvecklingen av livet samsas en rad biologiska discipliner om.

Men vem levererar sanningarna om människan? Det enkla svaret är förstås att det finns en lång rad olika forskningsgrenar som upplyser oss om olika aspekter av det mänskliga. För kroppen finns olika biologiska och medicinska specialiteter, för själen psykologin och psykiatrin, för människan som samhällsvarelse sociologin, för hennes historiska utveckling historievetenskapen. Filosofer tar möjligen hand om den övergripande frågan om människans egenart.

Men fullt så enkelt är det inte. Här är det öppet för ständiga konflikter mellan olika discipliner. Konflikterna gäller både trovärdighet, uppmärksamhet och resurser. Den stora frågan är vad som utmärker en människa.

I strikt biologiskt perspektiv är varje levande varelse, och därmed också människan, ett ytterst komplext naturligt system. I och för sig behöver biologen och medicinaren inte hävda att detta är hela sanningenom människan. Forskaren vet av egen erfarenhet att hon också är annat: förhoppningar, drömmar, minnesbilder, kunskaper.

En typ av biologi förklarar att dessa företeelser bara är biprodukter av kroppsliga funktioner, i synnerhet hjärnans aktivitet. En annan biologi godtar att de också är något annat. Men inget av dessa påståenden hör till biologin själv utan snarare till en allmän världsbild, kanske en filosofi.

Humanvetenskaper av olika slag - från ekonomi till teologi - kan sträva efter att bortse från människors upplevelser av sig själva. Men det blir till sist bisarrt att föreställa sig att samhällsinstitutioner, diktverk eller religiösa ritualer inte har något med medvetet övervägda mänskliga handlingar att göra. Samma slags hjärna som en gång producerade flintyxan har i nutiden frambringat såväl Picassos

målningar som Internet. Något måste finnas mellan hjärnan och den verklighetsom den frambringat. Det är detta något som humanvetenskapernasysslar med.

Liksom biologerna går humanvetarna ibland utanför sitt eget område och ägnar sig åt tänkande på fri hand. De kan till exempel hävda att biologin är en ren konstruktion och dess påståenden om verkligheten utflöden av en viss kulturell situation. En sådan ståndpunkt är dock svår att försvara i ljuset av biologins utveckling och de resultat som den bevisligen uppnått. Kolibakterien är inte ett påfund. Genteknik kan framstå som riskabel men fungerar enligt teorin.

Motsättningarna är störst nu

De kontroverser som om och om igen dyker upp mellan biologer och humanvetare, i synnerhet sociologer och psykologer, har emellertid viktigare skäl än de rent inomvetenskapliga. En specialist har visserligen lätt för att se hela världen i ljuset av sin specialitet. Men hettan i de strider som utkämpas går inte att förklara med bara denna ofrånkomliga närsynthet. Maktkampen handlar om hur människan ska förstås. Ofta handlar den mer konkret om vilken kunskap som ska användas i olika praktiska situationer, till exempel i hanteringen av människor.

Forskare och specialister av olika slag är indragna i denna kraftmätning.En lång rad institutioner, från forskningsråd till sjukhus, är också med- eller motspelare. Företag som har direkta intressen i den ena eller andra sortens behandling - som läkemedelsföretagen - förhåller sig inte overksamma. Politiker och opinionsbildare är viktiga. Men också människor långt bortom såväl specialisternas som makthavarnas krets har betydelse i den mån de sätter sin lit till den ena eller andra disciplinens företrädare. Specialistens framgång är beroendeav en allmän, mer eller mindre diffus tilltro spridd över hela samhället.

Denna strid kan följas årtusenden tillbaka i tiden. Men det är knappast ett utslag av historisk kortsynthet att hävda att motsättningarna har skärpts under senare decennier. Så många fler individer med specialisternas hela prestige är indragna i den. och så mycket större resurser står på spel.

För några årtionden sedan var det bilden av människan som psykisk och social varelse, och i viss utsträckning historisk, som hade en förhållandevis starkare ställning i medierna och det allmänna medvetandet. Den präglade också många politikers föreställningar. Psykologioch sociologi var discipliner i kraftig expansion.

Sedan femton eller tjugo år har pendeln svängt åt det motsatta hållet. Det är snarare människans biologiska karaktär, inte minst hennes hjärna och hennes genuppsättning, som dominerar bilden av henne. Ett beteende som gemene man för några årtionden sedan förklarade med uppfostran eller olämpligt umgänge skylls i dag på hjärnskada. Påståendet att olika karaktärsegenskaper beror på individens gener har utvecklats till ett folkligt talesätt.

Samhällförändringar bakom

Denna omsvängning kan inte i första hand förklaras med rent vetenskapligaframgångar. Kunskapen om hjärnan har visserligen ökat med imponerande snabbhet. Genetikens triumfer är allmänt bekanta, och farmakologin har arbetat fram många effektiva nya läkemedel.

Men det har också framkommit en rad nya kunskaper om människan betraktad i ett psykologiskt, socialt, ja, historiskt perspektiv. Det grötmyndiga påståendet att "vi vet så mycket mer i dag" används ständigt och jämt särskilt av dem som svårligen kan räknas till detta "vi" men saknar kraft att övertyga.

Det är då rimligare att peka på vissa förändringar i samhället i stort. De har bidragit till en annan människobild, en människobild som stämmer bättre överens med biologins perspektiv än humanvetenskapernas. Vi kan rakna upp några sådana omständigheter:

• skillnaden i framstegens art och tydlighet inom naturvetenskap respektive humanvetenskap
• skillnaden mellan att se en människa enbart som objekt och att se henne också som ett subjekt
• skillnaden mellan välfärdsideologi och renodlad marknadsideologi i synen på människan.

Inom stora delar av naturvetenskapen är enigheten mellan specialister om grundläggande perspektiv och teorier påfallande. Först på hög teoretisk nivå, när man närmar sig stora världsbilder, börjar oenigheten.

Inom de flesta humanvetenskaper däremot förekomrner en större öppen oenighet även på ett konkret, empiriskt plan. Dessutom förefaller resultaten inom sådana naturvetenskaper som vetter mot teknikenmycket robusta och definitiva jämfört med det mesta som humanvetenskapernapresterar.

I en tid när så många - och i synnerhet så många av de mest inflytelserika- hävdar att det gäller att se snabba resultat, får det biologiska synsättet en favör. Effektivitet präglar också synen på forskningens praktiska tillämpning. Att utgå från människors egen bild av situationenkan te sig både opraktiskt och onödigt kostsamt. Samtal tarlängre tid än en snabb diagnos som utmynnar i en kraftfull medicinering.

Snabbhet och effektivitet är typisk för marknadsideologin. Varje människa är fri och rationell. Anstränger hon sig, kan hon finna den information hon söker. Skillnaden mellan mäktiga och mindre mäktiga individer och kollektiv tonas ner.

Det finns många exempel på konflikter av detta slag, till exempel den om överaktiva barn som utspelas mellan å ena sidan Christopher Gillberg och hans neuropsykiatri och å andra sidan Eva Kärfve och andra sociologer. Det är viktigt att komma ihåg att denna och andra liknande strider inte bara handlar om kunskap utan också - och kanske framför allt - om makt.

Steget från kunskap till makt är aldrig långt. Så är det alltid, och så är det inte minst när det gäller detta exempel.

SVEN-ERIC LIEDMAN

Var 2004 professor i idé-och lärdomshistoria vid Göteborgs universitet.

ÅKE HOLMBERG: Vår världs historia.

NATUR OCH KULTUR, 584 sidor. Här refereras innehållsförteckningen som ger en bild av världens urveckling. (Från omr93c)
Första utgåvan, andra tryckningen. 1987.

INLEDNING

" Världshistoria är till stor del en efterhandskonstruktion. Vi försöker överblicka det som efter hand blir känt om de första årmiljonerna av människans liv på jorden, den något fylligare kunskap vi har om de följande tiotusentalen år och den väldiga faktamängd som står till buds från de senaste århundradena. Ur det förrådet väljer vi ut sådant som uppfyller åtminstone två villkor:

1. Det skall nu efteråt förefalla oss viktigt, dvs det skall ha påverkat människors tillvaro och synsätt i något betydelsefullt avseende och inte bara tillfälligt. Här förskjuts perspektivet oavbrutet. 1870 tyckte människor åtminstone i Västerlandet, att Tysklands seger över Frankrike var en världshistorisk händelse. Hundra år senare är vi kanske alltjämt intresserade men tror knappast, att mänsklighetens öde ändrades väsentligt av den episoden. Vår egen tids kriser och frågor, som i tur och ordning dominerar nyhetsmedia, kommer också att sållas av tiden. Få av dem blir kvar bland de viktiga.

2. Det som hör hemma i en världshistorisk framställning skall också ha global betydelse, röra inte bara en vrå av världen utan direkt eller genom sina långsiktiga verkningar jordens olika kontinenter och regioner. Gustav Vasa var viktig i Sveriges historia, Gandhi säkert i Indiens, men bara Gandhi hör hemma i världshistorien, eftersom hans ideal har lyst klotet runt.

Men naturligtvis blir vi aldrig ense om vad som är viktigt, varaktigt och globalt, framför allt inte i fråga om enstaka händelser och enskilda individers insatser. Däremot finns knappast någon som inte anser konsten att metodiskt bruka jorden och att producera industriellt som några av de stora märkena i världshistorien. Människan själv i praktiskt taget alla tider och trakter har också fäst ett oerhört avseende vid sitt förhållande till den del av tillvaron som faller utanför vår kontroll: usprunget, döden, rättfärdigheten. Inte mycket har därför påverkat historien så djupt som de stora religionerna.

I en världshistoria måste vidare allt som har med kommunikation att göra vara väsentligt. Både produktionsförhållanden och religion kommuniceras naturligtvis; idéerna, idealen, metoderna sprider sig sakta eller hastigt. Men därjämte är de direkta mötena mellan olika regioners människor starka sammanhållande band i en framväxande världshistoria: handelns, upptäckternas, missionerandets, infiltrationens, invandringarnas, erövringarnas kommunikationer ger efter hand alla människor en handgripligt gemensam världshistoria.

I grova drag är detta de urvalskriterier som har använts för denna världshistoria. Det som fångas i detta nät är förhoppningsvis hårddata, sådant som de spår det förgångna lämnar efter sig tillåter oss att veta med ett stort mått av säkerhet. Man har länge ansett att historikern bör nöja sig med spåren i skrift, så att berättelsen egentligen inte börjar förrän med skrivkonsten och de bevarade skriftliga dokumenten. Det som ligger före hieroglyfema och kilskriften bör historikern lämna åt akeologerna att rekonstruera och tolka. Som praktisk arbetsdelning i forskningen har detta fortfarande sin giltighet. Men en historia som skulle börja mitt uppe i de skrivkunniga högkulturema och lämna 100000 tidigare generationer åt förordet eller helt enkelt därhän, det vore en omvänd torso, ett huvud utan kropp.
Historikern måste börja med att låna friskt från arkeologen."

Jordens erövring och de första högkulturerna.

Åke Holmberg skriver på sidorna 3 - 38 om
Jordens erövring, De första hundratusen generationerna :

1.*Vårt stamträd*

2. *Människans spridning och första redskap*

3. *Jordbruket— "den neolitiska revolutionen"*

4. *Neolitiska kulturer—ett panorama*
Den fruktbara halvmånen än en gång
Europeiska bebyggelseformer och samhällen i början av neolitikum
Megalitmonumentens tid
Den yngsta europeiska stenåldern
Den yngre stenåldern i Östasien
Sydostasien och Oceanien

Fortsätter sedan på sidorna 39 - 114 med
Stads- och statsbyggandet. Högkulturerna:

5. *Vad är högkultur?*
Tekniska och ekonomiska förändringar
Politiska och sociala förändringar
Religiösa och kulturella faktorer: skrivkonsten
.
6. *Sumerernas, semiternas och invandrarstaiernas Mesopotamien*
Sumererna
Akkadema
Babylon och invandrarrikena
Mesopotamisk ekonomi och babyloniskt samhälle
Tankar och tro

7. *Egypten—enflodsriket*
Den fördynastiska tiden
Teorier om rikets enande
Härskarstaten
Gamla riket
Mellersta riket
Nya riket

8. *Induskulturen*
Förspelet
Stadskulturen
Nedgången

9. *Shang och Zhou i Kina*
Shangs äldsta skeden
Shangs kulmen
Västra Zhou. Vår och Höst

10. *Europeisk "bronsålder"*
De egeiska kulturerna
Central- och nordeuropeiska glimtar

11. *Järn och imperier*
Järnteknologi
Hettitema
Assyrien
Filistéer och fenicier
Järnhanteringens spridning

12. *Grekisk kultur*
Den första kolonisationen
Den andra kolonisationen

Den grekiska potentialen
Perserriket
Perserkrigen
Grekisk politik
Konsterna och vetenskapen
Alexander och hellenismen

13. *Världsriket Rom*
Erövringen av Italien
Rom blir Medelhavets härskare
Från republik till principal
Maktapparaten
Rom och provinserna

14. *Amerikanska fornkulturer*
Andiska kulturer
Från olmeker till tolteker
Mississippikulturer

Människan och världsreligionerna. Samfund och samhälle under två tusen år Ca 500 f Kr — ca 1500 e Kr. Sida 115-282

15. Folkreligioner och världsreligioner
Tillbakablick
Profeterna
Världsreligionerna

På siorna 118-119 finns en tabell över buddismen (Asien). hindismen, kristenheten, judendomen och islam från 500-talet före till 1600-talet efter Kr.

Buddhismen i Asien
16. *Från Harappa till Buddha*

17. *Buddhismen i Indien*
Buddhas lära
De första framgångarna
Ashoka och buddhismen
Buddhismens sista årtusende i Indien

18. *Filosofer, kejsare och munkar i Kina*
Den ekonomiska och sociala förvandlingen
Konfucianismen och andra livsåskådningar
Den första kejserliga dynastin
Han-epoken
Buddhismens ankomst till Kina
Sui, Tång och buddhismens guldålder

Song, världens modernaste rike
Mongolkejsama

19. *Det buddhistiska Japan*

20. *Centralasiatisk buddhism*

21. *Indisk utstrålning i Sydostasien*

Kristenheten

22. *Kristendomen erövrar Rom*
Kristendom och judendom i den religiösa smältdegeln
Tidig kristen mission och organisation
Kyrkan och romarstaten under de första tre hundra åren

23. *Bysans*
Kejsarstaten och den kristna kyrkan under 300-talet
De växande klyftorna mellan Öström och Västrom
Schismerna inom kyrkan
Klosterväsendets uppkomst
Konstantinopels partier
Epoken Justinianus: horisonter och fronter
Epoken Justinianus: bysantinismen
Den stora krisen: barbarer, sassanider och muslimer
Bysantinsk motoffensiv och mission
Ett rikes undergång
En kulturs livskraft .

24. *Västrom och dess efterträdare*
Problemet Roms fall
Folkvandringarna
Folkvandringarnas verkningar
Frankerriket
Den feodala samhällsordningen

25. *Det katolska Europas uppkomst*
Påvedömet och provinskyrkoma
Katolsk konsolidering i kärnländerna
Offensiv på de brittiska öama
"Den karolingiska renässansen"
Mission i öster och norr
Ett nytt Europa
Cluny

26 Europa och omvärlden under högmedeltiden
Vikingar, normander och saracener
Kampen mellan påve och kejsare
Korstågen
Mongolerna
Korstågens västerländska verkningar
- kunskapen om Österlandet
De vetenskapliga impulserna från öster
Universiteten
Gotiken

27. *Högmedeltidens nya ekonomi och samhälle*
Uppodling och kolonisation
Städerna och handeln
Befolkningsutvecklingen
Den senmedeltida krisen
Social omgestaltning
Ständerstaten i Franrike och England

28. *Kyrkans kris: från katarerna till Hus*
Bogomiler, valdenser och katarer
Franciskaner och dominikaner
Lollarder och husiter

Islam

29. *Muhammeds budskap och det muslimska samhället*
Islam som världsreligion
Den arabiska bakgrunden
Muhammed: profeten och hans lära
Från sekt till imperium
Sharia-den heliga lagen
Sunna och shia .
Sufism och folklig fromhet
Kalifatet, arabkulturen och filosoferna
Riktningarna och samhällsklasserna

30. *Erövringarna och riket*
Segrarna över Bysans och Persien
Araberna och de besegrade
Omajjader och abbasider
Kalifatets sönderfall
De sammanhållande banden

31. *Det muslimska Spanien och det kristna*
Ockupationen
Andalusien under omajjadema
Reconquistan och den islamiska reträtten
De kristna staterna
De andalusiska impulserna

32. *Islam i Maghreb och Sudan*
Araber, berber och kristna
Maghreb-dynastier
Sudanhandel .
Ghana, Mali och Songhai

33. *Egypten som islamisk centralmakt*
Kolonialtiden och övergången
Fatimidema
Ayyubider och mamluker

34. *Persiskt och muslimskt Uran*
Iranska impulser under abbasidema
Den persiska litterära renässansen
Iransk kulturpolitik under seldjukema
Persien under mongolerna
Timurider och safavider

35. *Seldjuker och ottomaner som islamiska riksbyggare*
Det seldjukiska samhället
Det ottomanska rikets uppkomst
Segern över Bysans och imperiebyggandet
Stat och samhälle i det ottomanska imperiet

36. *Muslimernas Indien och bortom*
Delhisultanatet
Indien och islam
Mogulema
Muslimsk merkantil expansion

Människan och havet. Kolonialismens värld 1500—1800 Sidorna 283 - 366

37. *Färdvägarna*
Tillbakablick
Kineser och européer på de stora haven
Portugisisk offensiv
Från Columbus till Cook
Det portugisiska sjöhandelsimperiet
Det ekonomiska misslyckandet

38. *Kolonialamerika modell Syd*
Conquistadortiden: aztekernas Mexiko
Conquistadortiden: inkas Peru
Den fortsatta erövringen
Indianfolken och spanska kronan
Indianfolken och kolonisterna
Indianfolken och kyrkan. Slaveriet

39. *Kolonialamerika modell Nord*
Fransk kolonisation
De engelska koloniernas tillkomst
Den indianska faktorn

40. *Afrikas belägring*
Maghreb, turkarna och européerna
Länderna vid Nilen
Den västafrikanska scenen .
Portugiser, afrikaner och araber i Östafrika
Konkurrensen om Väst- och Sydafrika
Slavhandeln och dess verkningar i Afrika

41. *Indien, övärldarna och kompanierna*
Sydasien och portugiserna
Java och holländarna
Filippinerna under Spanien
Indien och den engelska kompanihandeln
Om orsakerna till Mogulimperiets tillbakagång
Europeisk inblandning
Det brittiska härskarsystemet

42. *Östasien och de främmande barbarerna*
Ashikagas Japan
Det kinesiska regeringssystemet under Ming
Ming-Kina och omvärlden
Mings undergång
Japans återsamling
Japansk ekonomi under Tokugawa
Qings glansperiod i Kina

43. *Det ryska storriket*
Gyllene Horden
Moskva tar ledningen
Drivkrafterna bakom expansionen
Den ryska samhällsutvecklingen
»Västerländska» strömningar i Ryssland

Spindeln i nätet. Den atlantiska världen 1500—1800. Sid 367-418

44. *Reformationer och nationalkyrkor*
Skiss av reformationens förlopp
Bakgrundsfaktorerna
»Cuius regio, eius religio»
Katolsk reform och motreformation
Reformation och inbördesstrider i England
Reformationens facit

45. *Den naturvetenskapliga revolutionen och samhällstänkandet*
Vetenskap och teknik
Från Copemicus till Newton
Samhällstänkandet

46. *Den starka staten*
Den spanska monarkin

Det franska enväldets framväxt
Versailles
Byråkrati, kyrka och armé i enväldets tjänst
Upplysning och envälde under 1700-talet
Det brittiska systemet

47. *Den västeuropeiska ekonomin och den kommersiella revolutionen*
Prisrevolutionen
Handelsomvälvningens verkningar i Europa
Merkantilismen
Merkantilismens kritiker

48. *Den industriella revolutionen i 1700-talets England*
England, Rom och Kina
Jordbrukets omvandling
Den tekniska nydaningen
De sociala verkningarna 1
Bättre eller sämre?

49. *Revolutionstidevarv: Amerika, Frankrike, Europa, världen*
Det amerikanska upprorets orsaker
Revolutionen
Den första självständighetstiden
Den amerikanska revolutionen och Europa
Franska revolutionens bakgrund: klasser och konflikter
Året 1789
Revolutionen radikaliseras
Direktoriet och Napoleon
Revolutionerna och världen

Västerlandet och världen 1815—1914

Sida 419 - 482

50. Folk och näringar Befolkningsutvecklingen
Migrationema
Jordbrukets expansion
Den fortsatta industrialiseringen och transportrevolutionen
Järnvägarnas betydelse, den europeiska
kontinentens och USA: s framryckning
Industrialismens tredje fas
De sociala verkningarna .

51. *Det europeiska borgerskapets segrar och nederlag*
Konservatismen
Liberalismen
Franskt drama
Brittisk parlamentarism
Tysk nationalism

52. *Proletariatets mobilisering*
Den tidiga arbetarrörelsen och socialismen
Marxismen
Den fackliga och politiska mobiliseringen
Bondeemancipationen i Ryssland
Slavemancipationen i USA
Bonderevolter världen runt

53. *Latinamerikanskt sekel*
Frigörelsen
Instabilitetens orsaker och den sociala hierarkin
Latinamerika i världsekonomin

54. *Afrikas ockupation*
Islam och imperialismen i Nordafrika
Handel och mission i Östafrika
Antislavhandelskampanjer och rivaliteter i Västafrika
Folkvandringar i Sydafrika
Den stora rusningen
Vinster och förluster

55. *Asien under imperialismens epok*
Rysk framryckning och turkisk tillbakagång
Indien från kompani till kongress
Spirande nationalism i Sydostasien
Kejsarnas Kina mot undergång
Det japanska undret

Konfrontationernas sekel. Världskrig och världsrevolution 1914—1945. Sida 483 - 526

56. *Första världskriget*
Bakgrunden
Krigets förlopp
Fredsvillkor och långtidsverkningar

57. *Ryska revolutionen* .
Populism och marxism, arbetare och bönder
Revolution och reaktion 1905-1917
Revolutionen från februari till oktober 1917
Bolsjevikema tar över makten
Kommunisterna tar över landet
Stalin tar över partiet och Sovjetunionen
Kommunistisk världsstrategi

58. *Värld i vapenvila*
Den mexikanska revolutionen
Välstånd och depression i USA
Östasiatiska konflikter
Britternas indiska välde vacklar
Afrikansk nationalism
Fascismen i Italien
Hitlers Tyskland

59. *Andra världskriget*
Kunde kriget ha undvikits?
Spanska, mellaneuropeiska och polska förspel
Krigets förlopp
De närmaste följderna

Förenade och oförenade nationer. Tiden efter 1945. Sida 527 - 572

60. *Imperier rasar, nationer byggs*
Det fria Indien
Indisk utvecklingsstrategi
Pakistan .
Sydöstasiatisk frigörelse
Den arabiska frigörelsen
Afrika söder om Sahara

61. *Ideologier och maktpolitik: revolutioner och kontrarevolutioner*
Kommunismens väg till makten i Kina
Den kinesiska kommunismens egenart
Den permanenta revolutionen i Kina
Vietnam som världskris
Afrikanska omvälvningar
Revolution och kontrarevolution i Latinamerika
Det irrationella Iran

62. *Människorna, tekniken och miljöerna: fattigdom och rikedom*
Befolkningsexplosionen .
Naturvetenskap och teknik under 1900-talet
Livsvetenskapema
Hoten mot mänskligheten
Industriländernas ekonomiska tillväxt
Sovjetisk ekonomi
Utvecklingsländerna
Kinas ekonomiska utveckling
Förhållandet rika - fattiga länder

63. *Från nationalstat till överstat?*
Kommunikationer knyter ihop världen
Världsorganisation
Litteraturanvisningar
Bildkällor och fotografer
Register

Exempel på inre verkligheter och sociala miljöer.

Högkulturernas uppkomst. Från sid 44 och 47.
Handlar om samspel= sociala miljöer.

Mesopotamisk ekonomi och babyloniskt samhälle. Sid 54-55.
Handlar om samspel= sociala miljöer och religioner=inre verkligheter.

Grekernas konst och vetenskap. Sid 95.
Handlar om skönhet, religioner, kunskaper= inre verkligheter, och möten mellan kulturer= sociala miljöer.

Folkreligioner. Sid 116.
Handlar om religioner= inre verkligeter, och samspel mellan religiösa= sociala miljöer.

Den siste romerske kejsaren. Sid 174-175.
Handlar om kulturspridning o d= inre verkligheter och sociala miljöer.

Bysans undergång. Sid 181.
Handlar om vackra saker och religion= inre verkligheter, och spridning av religion= sociala miljöer.

Korstågen. Sid 209.
Handlar om religioner= inre verkligheter, och kunskaps- och kulturspridning= sociala miljöer.

Universiteten. Sid 212.
Handlar om religioner och kunskaper= inre verkligheter, och kunskapsspridning= sociala miljöer.

Gotiken. Sid 213-214.
Handlar om konst, estetik och religioner= inre verkligheter, och kulturspridning= sociala miljöer.

Den senmedeltida krisen. Sid 218-219
Handlar om spridning av kriser och kunskaper om kriser= inre verkligheter och sociala miljöer.

Kyrkans kris. Sid 222.
Handlar om religioner= inre verkligheter, och samspel mellan religiösa= sociala miljöer.

Islam. Sid 230-231.
Handlar om religioner= inre verkligheter, och religionsspridning= sociala miljöer.

Indianfolken och kyrkan. Slaveriet. Sid 310-311.
Handlar om religioner= inre verkligheter, och samspel= sociala miljöer.

Det brittiska härskarsystemet. sid 343-344.
Handlar om samspel= sociala miljöer, och religion= inre verkligheter.

Den ryska samhällsutvecklingen. Sid 362-363.
Handlar om samspel/maktspel= sociala miljöer.

Reformationerna. Sid 368-369
Handlar om religioner= inre verkligheter, och religionsspridning= sociala miljöer.

Den naturvetenskapliga revolutionen. Sid 376-377.
Handlar om kunskaper och religioner= inre verkligheter, och kunskapsspridning= sociala miljöer.

Samhällstänkandet. Sid 377-378.
Hndlar om tänkande= inre verkligheter. och maktspel= sociala miljöer.

Det franska enväldets framväxt. Sid 382-383.
Handlar om maktspel= sociala miljöer, och konst och religion= inre verkligheter.

Ludvig XIV och Versailles. Sid 383-385
Handlar om maktspel och kulturspridning= sociala miljöer, och förlustelser= inre verkligheter.

Från http://wimnell.com/omr7952-7956d.pdf

Högkulturernas uppkomst. Från sid 44 och 47:

Ett av de mest omdiskuterade försöken att leda högkulturernas uppkomst tillbaka till en bestämd teknisk-ekonomisk förändring som yttersta upphov gjordes för ett kvartssekel sedan av Wittfogel. Titeln på hans bok, »Orientalisk despotism», visar att det framför allt var Mesopotamiens, Egyptens och andra »österländska» högkulturers politiska organisation han vill förklara. Enligt hans tolkning var det bevattningsanläggningarna vid de stora floderna som satte igång utvecklingen. De krävde stora arbetarmassor, och denna hoprafsade skara måste styras och organiseras av en hierarki av uppsyningsmän och arbetsledare. Detta gav stöten till en ny politisk struktur: i stället för stammen, med dess i sista hand personliga relationer mellan styrande och styrda, uppstod en opersonlig, permanent regeringsapparat, staten i mer modern mening....

I Wittfogels modell mötte vi arméer och en mäktig officerskår, bl a som beskyddare av landsbygden och de stora bevattningsanläggningarna. I själva verket är fjärrhandeln, inte minst de expeditioner som hämtade koppar och tenn och ädlare metaller till de rika floddalarna, i ännu större behov av militärt beskydd. Det kunde skapa konflikter att människor och varor, rikedom i alla dess former, var koncentrerade till begränsade områden längs de stora floderna, medan det bodde folk i mycket enklare omständigheter runt omkring. Därför krävdes satsning på försvar och militära maktmedel.

Krigsmakt och organisation av ett komplicerat, socialt stratifierat samhälle kräver en centralmakt med en administrationsapparat. Den måste betalas med skatter och arrenden från folkets breda lager. Vilka politiska och sociala system detta gav upphov till i Mesopotamien, Egypten och de andra hög kulturerna skall de följande kapitlen visa. Det gemensamma draget är att spännvidden mellan rik och fattig, mellan mäktig och svag ökade kraftigt. Redan inom det breda basskiktet av jordbrukare uppstod större ekonomiska klyftor, mellan sådana som framgångsrikt begagnade de nya möjligheterna och dem som inte hängde med. Som grupp tenderade bönderna samtidigt att tryckas ned av den framväxande staten och av de samhällsklasser som stod makten närmare - just krigarna, byråkraterna och de ekonomiskt mer fullfjädrade köpmännen. Ungefär så kan man kanske beskriva det faktiska innehållet i »den orientaliska despotismen».

Också slaveriet som institution i större skala brukar sättas i samband med att självhushållningen fick inslag av marknadsekonomi. Tidigare kan slavar ha använts i hushållen och i jordbrukssysslor. Först på stora jordegendomar som producerar för marknaden, i stora gruvor och byggnadsföretag blir det ekonomiskt meningsfullt att i större utsträckning lita till slavarbete....

Ytterligare en dimension i den nya samhällsstrukturen var religionernas och kultens utveckling. Marknadsekonomi, centralbyråkrati och religiös kult i förening stimulerade vidare en rik och mångsidig intellektuell och estetisk verksamhet i vetenskaper och konster. För historikern betydelsefullt är att högkulturerna blev litterära, dvs »uppfann» och utvecklade skrivkonsten.

Skrivkonstens betydelse för de samhällen som skapade den skall inte överdrivas. Den möjliggjorde ekonomiska transaktioner på längre sikt, ackumulation av upplysningar och rön av alla slag, och den gav härskare nya möjligheter att berätta för eftervärlden. De flesta människors liv påverkades inte omedelbart. Men på lång sikt fick det stora konsekvenser, att kunskap kunde magasineras på nytt sätt.

Alla de förändringar, som tillsammans innebär högkulturernas genombrott, har visat sig vara gradvisa, med rötter långttillbaka i föregående epoker. Det gäller i hög grad skrivkonsten. Som ett sätt att kommunicera visuellt och varaktigt, dvs att ge budskap inte bara mellan samtidigt närvarande människor, har skriften förelöpare i den äldre stenåldern: grottmålaren meddelar sig med bilder. Ju mer figurerna i sådana konstverk stiliseras och konventionaliseras, ju närmare kommer vi verklig skrift, eftersom meddelandet blir viktigare än det konstnärliga skaparbehovet. I andra visuella kommunikationsmetoder är det artistiska helt borta: t ex i inkas så kallade knutskrift (quipu), som registrerar talvärden. Kanske är talnoteringen som idé ett av ursprungen till skriften.

Mesopotamisk ekonomi och babyloniskt samhälle. Sid 54-55:

Enligt Hammurabis lagar fanns huvudsakligen tre samhällsklasser. Det lägsta skiktet var slavarna. Under den sumeriskakkadiska tiden tycks slaveriet huvudsakligen ha gällt kvinnlig arbetskraft för hushållsarbete, livsmedelsberedning och textiltillverkning. Manligt slaveri är sällsynt men förekommer t ex vid det omnämnda Lagash-templet i verkstäder och i trädgårdsarbete. Inte heller i Hammurabis Babylonien var slavarbete ekonomiskt synnerligen betydelsefullt. Inget av de riken som uppstod och gick under i Mesopotamien under dessa årtusenden hade för övrigt så stor militärmakt att det kunde förse sig med slavar i stor skala från »barbarfolken» runt omkring.

Mellanskiktet är i lagtexterna framför allt palatsets underlydande, men i vidare mening utgjordes det av folkets breda lager, av arbetare, arrendatorer, soldater osv. Det kan inte skarpt avgränsas från klassen ovanför. Liksom i ännu högre grad under den föregående sumeriska tiden var de emellertid underkastade utskrivning till arbete i byggnadsföretag och för underhållet av bevattningssystemet.

Till toppskiktet hörde de större jordägarna, de mest välbärgade köpmännen, byråkratin och prästerskapet. Det säger sig självt att denna generella bild av den sociala skiktningen bortser från en stor mängd lokala och tidsmässiga olikheter och förändringar. Själva huvuddraget i samhällsstrukturen, de stora skillnaderna mellan olika klasser både i fråga om rikedom, bildning, anseende och inflytande, är emellertid det väsentliga. Det är som skiljedomare mellan och reglerare av stridiga privat- och klassintressen som statsmakten framträder i lagsamlingar som Hammurabis. Till listan över kungarnas storverk och välgärningar hör mycket ofta just att de genom lagstiftning har sökt råda bot på de lägsta samhällsklassernas nöd, inte minst deras skuldsättning till högresamhällsklasser och till myndigheterna själva.

Om andan i den mesopotamiska överhetsstaten säger också lagarnas straffbestämmelser något. Lagarna vimlar av stympnings- och dödsstraff. I det avseendet tycks en utveckling ha ägt rum bort från en humanare sumerisk rättsuppfattning till en hårdare juridik, byggd på »öga för öga»-principen.

Notiser om furstar och erövringar, om tempelbyggen och kanalkonstruktioner, texter som kastar ljus över ekonomi. samhällsstruktur och styrelseapparat, allt detta är vad den mesopotamiska skrivkonsten ger historieskrivningen att arbeta med. En ojämförligt bredare, mer detaljerad och precisare skildring än av förlitterära epoker blir därigenom möjlig.

I andra avseenden gör skrivkonsten en ännu större skillnad. Utan texter kan man bara gissa sig till tänkesätt och religiösa föreställningar. Kilskriften ger nu rika möjligheter att studera en kulturs tanke- och trosinnehåll. Vi möter en värld av hjältar, tex i det stora Gilgamesheposet, och en gudavärld, en kult och en »spådomskonst» av mycket särpräglad art. I alla dessa avseenden var den gammalbabyloniska eran en sorts skördetid, då den sumeriska litteraturen skrevs ner och kopierades, och då det sumeriska språket, nu bara ett lärt språk, behandlades i grammatiker och lexika, och då matematik och astronomi odlades. Det skedde för praktiska, inte för vetenskapliga syften. Det gällde beräkningar vid byggenskap och lantmäteri. Det gällde att iaktta himmelens tecken, inte minst för att konstruera och korrigera kalendern, som i sin tur i många avseenden reglerade civilt och religiöst liv.....

Att dela upp den mesopotamiska kulturen i olika materiella och andliga aspekter är kanske nödvändigt för överblicken, men det är givetvis helt obabyloniskt. Hela tillvaron har i grund och botten upplevts och tolkats religiöst. Det för eftervärlden mest slående draget i den mesopotamiska religionen är det oerhörda myllret av gudar och gudinnor. Religionshistorikerna tror sig kunna urskilja olika utvecklingsstadier i detta panteon. Från början har man haft natur- och fruktbarhetsgudomligheter, associerade med olika näringsfång som kornodling, trädgårds- och boskapsskötsel, fiske. Det stadiet skall ha varit för handen vid övergången från förhistoria till historia omkring år 3000. I nästa fas får gudarna mer mänskliga drag, ordnas i en sorts hierarki och får var och en en särskild funktion: gudar och gudinnor för solen, månen, vattnet, stormen.....

Grekernas konst och vetenskap. Sid 95.

I ett avseende var Greklands tyranner och demokratiska ledargestalter lika: de byggde och smyckade sina städer. Peisistratos började tex förvandlingen av Atens Akropolis från en härskarborg till ett tempelberg med byggnad för stadsgudinnan Athena och en rikedom av sakral skulptur. När så persekrigens förödelse hade gått fram över staden, började Perikles om i ännu större och rikare skala. Parthenon kom till i stor dorisk stil med Fidias' berömda Athenabild (förlorad liksom den lika guld- och elfenbensprunkande Zeusbilden i Olympia av samma mästare), Erechtheion, helgad äldre gudomligheter, och den stora pelargången Propyléerna, som ledde upp till klippans platå. Också torgen nedanför smyckades med pelargångar, rådhus och andra officiella lokaler. Aten fick konserthus, idrottsanläggningar, badinrättningar. Detta är endast ett exempel från en stad under en kortperiod.

Under hela den arkaiska och klassiska tiden reste sig tempelbyggnaderna över hela den grekiska världen, i yppig jonisk stil i öster, i stramare dorisk stil särskilt i Storgrekland och på Sicilien. Templen smyckades med friser och gavelreliefer, med väggmålningar och fristående skulptur. Samtidigt florerade krukmakeri och vasmåleri i Korint och Aten i en ständigt fortgående teknisk och konstnärlig utveckling. Tillsammans gav dessa konstarter ett brett panorama över gudarnas, människornas och naturens värld - och över fantasi världar däremellan. Spännvidden och varaktigheten i den grekiska kulturens inflytande i världen kan inte minst mätas i det faktum att denna konst - i originaltappning eller i efterbildningar av varierande kvalitet - under hellenismens tid och sedan i ständigt nya antikiserande vågor har nått ut över praktiskt taget hela världen.

En grupp av monumentalanläggningar fick sin storhet mer av naturen än av arkitekterna: teatrarna. Ur religiösa festspel på Atens Dionysosteater växte det atenska dramat fram, skapat av de tre stora tragöderna: Aischylos med sitt nationella drama om hur övermod straffar sig, dvs om »Perserna» och deras nederlag, och med sin stora trilogi Orestien; Sofokles, den skickligaste dramatikern men kanske också den mest konventionelle (Antigone, Elektra och många fler); samt den store ifrågasättaren Euripides med sina många kvinnoporträtt (Medea, Andro-mache, Elektra). Tillsammans ställde de frågorna om existensen av en moralisk världsordning, om förhållandet mellan gudomligt och mänskligt. De gjorde det i en form och med en intensitet som är ett av grekernas originellaste bidrag till världskulturen.

I samma anda, ibland också med liknande litterär slagkraft, verkade också filosoferna under dessa sekler. Falska klichéer gör denna filosofi till ett intellektuellt genomlyst, rationellt, modernt vetenskapligt alternativ till Österlandets myllrande religioner och mysterier. Verkligheten är en annan. Pythagoras var matematiker, men han var ännu mer mystiker, själavandringstroende, religionsstiftare. Sofistema och Sokrates ägnade sig förvisso åt intellektuella övningar, men den sistnämnde och de allvarliga av de förstnämnda hade djupt religiösa, etiska uppsåt. Platon analyserade med oerhörd skärpa många av filosofins grundproblem, men han är också den store mytskaparen. Det stora flödet av inflytande från honom är en mystisk religiositet, nyplatonismen.

Självklart fanns en kvalitet av förutsättningslöst frågande och ibland empiriskt forskande nyfikenhet i det grekiska tänkandet. Aristoteles representerar kanske främst den sidan. Men den var inget grekiskt monopol. Ingen avgrund skiljer de joniska naturfilosofema, Pythagoras och deras efterföljare från deras samtida Kongzi och Buddha. En av förklaringarna till att mötet mellan grekiskt och orientaliskt resulterade i den hellenistiska syntesen, är att grekerna aldrig var eller blev någon västerländsk motpol till den fruktbara halvmånens värld.

Det klassiska Grekland la också grunden till många specialvetenskaper. Herodotos och Thukydides inledde den västerländska historieskrivningen, Hippokrates var en pionjär förempiriskt arbetande läkekonst, Aristoteles gav grundritningarna till biologi och statsvetenskap som vetenskapsdiscipliner. Men både human- och naturvetenskaperna skulle nå ännu längre i den hellenistiska blandkultur som följde.

Folkreligioner. Sid 116.

Vår kunskap om religiös tro och praxis under den förhistoriska tidens hundratusentals år är rudimentär och bygger på bevarade gravars innehåll av mänskliga och tingliga lämningar, på klippmålningar, »gudabilder», »tempelruiner». Paralleller med nutidens så kallade primitiva religioner kan ibland erbjuda förklaringsmöjligheter. Alla indicier pekar på att det har varit fråga om naturreligioner, dvs religioner som har kretsat kring livets huvudfakta: liv och död, försörjning, fruktbarhet.

I det något klarare ljus som faller över t ex Europas megalitgravar, Sydvästasiens pionjärstäder och storbyarna i stenålderns Kina, skymtar dyrkan av fruktbara modergudinnor, förfäderskult, divination.

Hur stora likheter som har funnits i religiöst avseende mellan olika delar av Gamla världen finns ingen möjlighet att avgöra. I den mån likheten finns, har den varit resultat av likartade levnadsomständigheter snarare än av idéspridning.

Högkulturernas religioner känner vi i ojämförligt större brokighet och rikedom. Vi kan se hur gudarna dominerar samhälle och stat i Egypten, Mesopotamien, i krigarstaterna från Hettiterriket till Perserriket, i de grekiska stadsstaterna. Romarriket, Mayasamhället och Kina. De gör det genom tempel och präster, eller genom kungar som är deras representanter eller söner, inom hellenismen till och med jämbördiga kolleger. Eftersom gudavärlden hör samman med staten, är det fråga om national- eller folkreligioner.

Ett annat drag hör lika mycket till bilden. Varken babylonsk. egyptisk, grekisk, hellenistisk eller någon annan av högkulturemas kända religioner är ett enhetligt tros- och kultsystem. I alla har vi mött lager på lager av gudavärldar, av fromhetssystem och riter, i konkurrens, samspel eller korsbefruktning. eller helt enkelt som olika trakters och folkgruppers religioner. Folkreligionerna är alltså inga slutna världar, de är i själva verket smältdeglar för ett myller av idéer, impulser och lokala myter. Inte minst i Egypten såg vi hur detta gav upphov till en rad religiösa omvälvningar inom nationalreligionens ram.

Inte heller har statsgränserna hindrat den religiösa trafiken. Asiatiska gudinnor och tänkesätt sipprade in i Egypten, egyptisk Isis-kult och annan fromhet gick ut i världen. I hellenismen och i Romarriket öppnades portarna på vid gavel för Medelhavsvärldens alla kulter och religiösa mysterier, att spridas från man till man eller genom systematisk mission.

Omkring 500 f Kr kan man på många olika håll i världen iaktta ett fenomen som åtminstone ser ut att vara nytt. Med en viss kronologisk samstämmighet låter nämligen då profeter höra sig. Kinas Vår- och Höstperiod var en tid av sociala och politiska omvälvningar. Men också en filosofisk och religiös smältdegelsprocess pågick. Ur den trädde mästaren Kongzi framsom den främste bland »hundra filosofer». Han undervisade, i former som för västerlänningens tanke till Sokrates, om den storsinta och medmänskliga kärleken som den rätta principen att bygga individers, familjers och staters liv på. Det var en socialt och etiskt betonad vishetslära, avpassad för Kina. Men Kongzi betraktade sin etik och sin tro på en gudomlig makt som giltiga för alla människor. I så måtto var han universialist och konfucianismen en »världsreligion», om än regionalt begränsad och förlagd till gränsområdet mellan vishetslära och tro.

En radikalt världsfrånvänd fromhet predikades vid ungefär samma tid av Gautama Buddha i Nordindien. Hans världsreligion blir den röda tråden i nästa del av framställningen.

Buddha som historisk person är svår att upptäcka bakom legendernas utsmyckningar. Detta gäller ännu mer nästa gestalt i raden av profeter och religionsstiftare på 500-talet f Kr: Persiens Zarathustra. Hans monoteism, parad med etisk dualism (kampen mellan den goda och den onda andemakten) blev i modifierad form statsreligion i Persien och influerade direkt och indirekt den hellenistiska världen. Den lever kvarsom en sorts restreligion i Iran och i Indien som parsism.

Till dessa religionsstiftare och vishetslärare ansluter sig också judendomens stora profeter från seklen kring 500 och de grekiska filosoferna från Pythagoras till Platon. Ingen hävdar att denna profetkedja från Kongzi till Jesaja hänger ihop genom inbördes kännedom eller genom påverkningar från den ene vishetsläraren till den andre.....

Den siste romerske kejsaren. Bysans. Sid 174-175.

Justinianus I kan kallas på en gång den siste romerske kejsaren i reell och någorlunda klassisk mening - som idé och som chimär skulle ju kejsardömet återkomma många gånger senare i Europas historia - och den förste bysantinske härskaren. Under de två hundra åren mellan Konstantin och Justinianus hade Västrom gradvis fallit sönder, som närmare skall skildras i nästa kapitel, och hade efterträtts av en rad germanriken eller riken med germanfurstar som herrar. Under Justinianus gjordes det sista allvarliga och till stor del lyckosamma försöket att återställa ett rike från Eufrat till Atlanten. Men under hans regering samlas också alla de tendenser - religiösa, kulturella, politiska, ekonomiska, sociala - som skilde Östrom från den klassiska romerska antiken. Från mitten av 500-talet blir det därför motiverat att tala om Bysans och bysantinism till skillnad från romerskt eller östromerskt.

500-talets bysantinska rike hade vida geografiska och ekonomiska horisonter. Vägarna genom Ryssland till Östersjön och Skandinavien där bortom var bekanta i Konstantinopel, likaså i hög grad de brittiska öarna inklusive Irland. Från Cornwall kom tenn sjövägen till Alexandria, som det hade gjort i årtusenden. I Afrika var gamla karavanvägar genom Sahara till Västafrika visserligen blockerade av berberfolk, men på östsidan trängde i gengäld handel och kristen mission längre söderut än någonsin förut. Etiopien drogs på ett nytt sätt in i medelhavsområdets och Mellersta österns affärer. Sjö- och karavanvägarna till och från Indien var ett livsvillkor för den bysantinska ekonomin, och åtskillig kunskap om Indien självt nådde Bosporen. Via folken i Turkestan och andra centralasiatiska områden stod man i förbindelse med och fick underrättelse om Kina, som nu var på väg in i sin andra glansperiod. Mynt med Justinianus' bild har påträffats i kinesiska städer.

Ur sådana synpunkter mer än ur territoriella var Östrom ett världsrike, när Justinianus kom på tronen. Av alla dessa horisonter - några av dem också fronter för försvar och attack mot grannfolk och konkurrentstater - var östfronten den helt avgörande, framför allt ur ekonomisk synpunkt. Expansionspolitiken under Justinianus börjar följdriktigt med en uppgörelse med Persien, men av allt att döma i syfte bara att säkerställa handelsvägar och hålla ryggen fri för planerade företag i väster. Detta lyckades någorlunda, men till priset av stora persiska plundringar och brandskattningar i Syrien och stora guldtributer ur Bysans' hårt ansträngda statskassa.

Samma defensiva syfte tjänade de stora befästningsanläggningar som uppfördes i gränsprovinserna från Röda till Svarta havet och kors och tvärs genom Balkanhalvön. Det var inte längre som på det gamla Romarrikets tid fråga om palissader och murar, utan om en serie kastell förbundna genom härvägar. Kring kastellen placerades lokalt rekryterade militära förband. När kriget inte krävde dem var soldaterna jordbrukare eller utövade andra fredliga yrken. Som så mycket annat i Bysans gick systemet tillbaka till Diocletianus men började nu dominera hela krigsväsendet och fick, som vi skall se, djupgående konsekvenser för hela det bysantinska samhället.

Under allt detta hade Justinianus blickarna riktade västerut. Han var en latintalande illyrier och sålunda halvvägs västromare. Detta kan vara en av förklaringarna till att hans utrikespolitik trots de ekonomiska realiteterna satte »återerövring» av de till germaner förlorade provinserna som ett huvudmål. De bysantinska arméerna och flottorna under Belisarius genomförde uppgifterna med förbluffande framgång. Vandalernas rike i Nordafrika erövrades snabbt och införlivades, medan kriget mot ostrogoterna i Italien böljade fram och tillbaka i tjugo år, innan Bysans stod som segrare och landets herre. Ytterligare ett stycke av det gamla Romarriket återtogs, när visigoterna i Spanien måste avträda södra delen av halvön.

Men Bysans njöt ingalunda någon obruten rad av triumfer. Inte bara krigen i öster och Italien var rika på bakslag. Hela tiden bröt germanfolk, slaver och bulgarer ner från nordost och härjade Donauländerna och Balkan och nådde till och med Konstantinopels portar.

Krigen och de många befästningsanläggningarna mot barbarinvasioner tyngde hårt på ekonomin. Särskilt svårt visade det sig att livnära arméer och flotta i vinterkvarter....

Bysans undergång. Sid 181.

Bysans' politiska och militära historia under de sista fyra hundra åren av rikets existens blir mer och mer en trist lokalkrönika. Riket maldes sönder och förintades mellan gamla och nya fiender. I stället för ett arabiskt kalifat, som Bysans någorlunda kunde balansera, kom en ström av krigarfolk från öster, de flesta turkspråkiga. De intog islams kärnländer, antog islams tro och vräkte Bysans ut ur Asien. I väster exploderade normandema i en erövringsvåg och blev Bysans' dödsfiende först i Italien, sedan i hela östra Medelhavet. Bakom normanderna avtecknade sig alltmer hotande andra västeuropeiska makter med östliga ambitioner, samtidigt som påvemakten i Rom gick mot sin höjdpunkt och allt intensivare eftersträvade den ortodoxa kyrkans underkastelse.

På ett enda år, 1071, led Bysans två katastrofala nederlag: mot de seldjukiska turkarna och förlorade Mindre Asien på kuppen, mot normandema och miste de sista resterna av sitt italienska välde....

Venedig gav hjälp mot normanderna men till priset av så omfattande ekonomiska privilegier inom hela det bysantinska riket, att handeln och stora delar av produktionen helt kom i venetianska händer....

Riket hade en gång uppkommit och blomstrat tack vare sitt läge som nav i Gamla världens handelshjul. Islams erövring av Mellersta östern hade självklart förändrat läget radikalt men hade i vissa avseenden snarast gjort Konstantinopel ännu mer ekonomiskt centralt. När de bysantinska flottorna efter hand fick överhand i Medelhavet, kunde de effektivt blockera handeln från Egypten och Syriens kuststäder och tvinga alla Österns dyrbarheter - kryddorna, sidenet, essenserna - att samla sig i bysantinska hamnar. För övrigt hade Kina inte längre monopol på silkestillverkning: silkesmasken hadesmugglats till Konstantinopel redan på 560-talet.

Från Bysans hade lyxvarorna från Asien och bysantinarnas egna alster gått till Italien och vidare upp genom Europa; ända till Birka i Mälaren nådde denna handel, fast då på östligare vägar. Långt in på 1000-talet behöll bysantinarna ett grepp över förmedlingen av lyxvaror från öster till Västeuropa. Nu föll detta handelsvälde i spillror. Venedig och hela kopplet av italienska sjöstäder och uppåtgående västeuropeiska makter störtade till för att ta över arvet. Från andra sidan Medelhavetutvecklade det muslimska Nordafrika en allt aktivare handel. Bysans trängdes ytterligare undan.

Om korstågen och deras motiv skall det senare bli tal. Att de ekonomiska drivkrafterna, dvs fjärrhandeln med Österlandet, som oemotståndlig lockelse mer och mer dominerade framgår av själva händelseförloppet. Ur Bysans' synpunkt var tågen en katastrof. Under det första upprätthöll korsfararna en tid föreställningen att det gällde en samkristen aktion till den bysantinske kejsarens hjälp. Faktiskt återfick riket också en del av sina anatoliska kärnländer. Men sedan blev korsriddarhärama bara ett plågoris. Plundrande och förnedrande drog de genom huvudstaden och det lilla stympade riket.

Med Venedig som pådrivare utnyttjade »latinarna» (västeuropéerna) fjärde korståget till att (1204) avsätta kejsaren och stycka den rest av riket som återstod. Under detta så kallade latinska kejsardöme övervintrade bara en liten spillra av det grekiska Bysans i ett hörn av Mindre Asien kring Nicea.

Den sista långa akten i det bysantinska sorgespelet och den sista av rikets dynastier började då Mikael Palaiologos, kejsare i det lilla Rump-Bysans i Nicea, lyckades utnyttja konjunkturerna till att återta Konstantinopel (1261). Då hade mongolstormen satt skräck i hela Europa och hade krossat Bysans' fiender seldjukema....

Men seldjukerna ersattes snart av ett annat krigiskt turkfolk, osmanerna. Mindre Asien gick på nytt förlorat. Vid mitten av 1300-talet gick så turkarna över Dardanellerna in i Europa och behärskade femtio år senare hela Balkanhalvön. I åtta långa år från 1394 belägrade de Konstantinopel. En ny asiatisk storm, Timur Lenks erövringståg, gav återigen Bysans en respit. Men Timurs välde blev kort. Osmanerna återupptog sitt avbrutna verk. Med ett väldigt uppbåd av fästningsbyggande, släpande av krigsfartyg över land till Konstantinopels krigshamn Gyllene hornet, uppbåd av tidevarvets mest hårdskjutande artilleri och väldiga härskaror överväldigade de i maj 1453 staden och riket. Bara små upprensningsaktioner återstod. Så var en mer än tusenårig historia slut.

Korstågen. Sid 209.

Korstågen bör ha vidgat Västeuropas horisont genom att ge rikare och riktigare kunskap om länder, folk och förhållanden i Österlandet. Men det är lättare sagt än bevisat. Det katolska Europas kunskapsnivå kan man bara ana glimtvis genom bevarade dokument och litterära källor. Säkert är att Europa väster om Bysans var utomordentligt illa orienterat om den islamiska världen vid korstågstidens början. Det berodde inte på att någon järnridå existerade mellan islam och kristenheten. Hela tiden upprätthölls förbindelser, ekonomiska, diplomatiska, militära, i någon grad också kulturella.

En kontaktyta tycks rentav ha blivit bredare under 1000-talet, nämligen de kristnas pilgrimsresor till Det heliga landet. Ett stort antal sådana vallfärder är beskrivna eller omtalade i samtida källor. De skedde både i smågrupper - furstar, grevar, biskopar med följen av släktingar och tjänare - och i mycket större ressällskap. Medeltidens sifferuppgifter är lika storvulna som antikens. Berättelsen om hur en hertig av Normandie på egen bekostnad låter 700 pilgrimer besöka Den heliga graven, eller om hur sydtyska adelsmän och prelater 1065 ger sig iväg med en skara på 12000 man, bevisar alltså bara att pilgrimsfärderna var omfattande. De förutsatte betydande ekonomiska tillgångar men genom välgörenhet låg de ändå ibland inom möjlighetens gräns också för fattigare.

Om pilgrimsindustrins omfattning vittnar för övrigt också att både enskilda och fromma institutioner organiserade insamlingar och lät bygga härbärgen och sjukhus för de vallfärdande utefter den långa vägen och i själva Det heliga landet. Efter Ungerns kristnande omkring 1000 gick den vanligaste vägen genom ungerskt territorium, genom det bysantinska riket och Mindre Asien, utefter den syriska kusten till Jerusalem. Också sjövägen via syditalienska hamnar som Bari och Amalfi tjänade pilgrimstrafiken. Amalfis ledande köpmannafamilj hörde typiskt nog till donatorerna av sjukhus och kyrkor i Antiochia och Jerusalem, en fingervisning om att rörelsen har haft ekonomisk betydelse. Det heliga landets muslimska härskare har i varje fall gjort sitt bästa för att avvinna de kristna besökarna inkomster. Ofta fick de vallfärdande köpa sig »pass» från stad till stad för att nå sitt mål.

Men denna fromma turistnäring har inte, lika litet som det mesta av den moderna, avsatt någon verklig insikt om de främmande och fientliga länder som hyste de heliga minnena. Då första korståget inleddes, hade man tex i Europa ingen aning om när och var Muhammed hade levat. 300-talet, gissade någon; »jag vet inte när», bekände en annan krönikör. Kairo var för dem Babylon, dåligt isärhållet från det syndens näste som Gamla testamentet talade om. Uppfattningarna om turkar och araber, inklusive så kallade arabiska kristna (dvs det som fanns kvar av de gamla monofysitiska kyrkorna) var i minst lika hög grad bestämda av myter och vanföreställningar. Islam betraktades som avgudadyrkande hedendom.

Korstågstiden medförde inte bara att strömmen av pilgrimer växte, utan också att »franker» av alla klasser och kategorier blev bofasta i de latinska rikena i Orienten under längre eller kortare tid. Det kunde knappast undvikas att åtminstone några grundfakta om den islamiska verkligheten i Egypten, Palestina och Syrien - liksom för övrigt också om Bysans och den grekiska kyrkan - nådde Europa, även om okunnigheten säkerligen förblev massiv hos de bredare folklagren. Förändringen skall inte överdrivas. Kvar stod, kanske rent av förstärkt, främlingsrädslan och övertygelsen att det kristna Europa hade rätt att härska över barbariska främlingar sådana som turkar och araber.

Om insikter och attityder beträffande islam förändrades långsamt, när de över huvud taget påverkades av kontakterna, så bröt mongolerna plötsligt och dramatiskt in i den europeiska världen. De europeiska folken pendlade mellan hopp och fruktan, men slutresultatet blev en skräckbild av horderna från öster, som ännu inte är utplånad. Inte desto mindre innebar denna nya och mäktiga faktor i världspolitiken att den europeiska horisonten, sedd från samhällets högsta nivå, plötsligt blev nästan världsvid. Därigenom blev mongolerna det första folk som skapade »världshistoria», dvs ett skeende som upplevdes nästan samtidigt tvärs över Gamla världen.

När den första mongolskräcken hade lagt sig på 1240-talet, tog påvemakten initiativet till en katolsk nyorientering... som dock inte gav några löften om fredlig samexistens mellan västvärlden och mongolimperiet....

Universiteten. Sid 212.

Rörelsen från mystik och spekulation till mer rationalistiska överväganden började redan vid slutet av 1000-talet. Anselm av Canterbury ägnade sig åt att bevisa Guds existens med logiska resonemang och ville ge en logiskt begriplig förklaring till inkarnationen och frälsningens mysterier. (Hans mest kända skrift hette Cur Deus Homo? Varför blev Gud människa?) Parisläraren Abelard, romantiskt ryktbar för sin kärlek till Héloise och brevväxling med henne, var ett halvsekel yngre. Med ett uppbåd av aristotelisk logik ifrågasatte han djärvt många av kyrkans lärosatser. Betecknande för hans metod är titeln på hans mest kända filosofiska verk, Sic et non. Ja och nej, dvs argument och motargument.

Både Anselm och Abelard hade lärjungar, men ingen av dem var knuten till något organiserat, kollektivt lärosäte. Den organisationen var nu i färd med att växa fram.

Förstadier till högmedeltidens europeiska universitet kan spåras i t ex den medicinska högskolan i Salemo (möjligen redan från 800-talet), i juristskolor i olika italienska städer, främst bland dem Bologna, som från 1000-talet blev Västerlandets främsta centrum för studium av både romarrätt och kanonisk rätt. Skolor kring en eller flera lärda män, som samlade lärjungar för studier utöver katedral- och klosterskolorna, hör också till universitetsväsendets framväxtperiod, t ex just Abelards krets i Paris. Den mest berömda av 1100-talets humanistskolor låg i Chartres.

Universitetet i egentlig mening uppstod, då lärare och studenter vid ett sådant centrum skildes ut genom privilegier av olika slag från det omgivande samhället. Det avgörande kännemärket var att de ledande lärarna blev auktoriserade av världsliga eller kyrkliga auktoriteter, framför allt av påvemakten själv, att ta emot elever och föra dem fram till vetenskapligt mästerskap, dvs att göra dem till »magistrar». Universiteten var vidare alltid internationella. Just på grund av examensrätten sökte sig studenter från hela Europa till dem och bildade nationella kollektiv (tyskar för sig, nordbor för sig osv), som just kallades universitet.

De äldsta universiteten i Västeuropa hade troligen förebilder både i Konstantinopels och Kairos högskolor. Fredrik Barbarossa privilegierade Bologna på 1150-talet, Paris växte fram ur katedralskolan vid Notre-Dame under årtiondena efter 1150, Oxford visar ansatser till universitetsbildning omkring 1170. 1200-talet blev sedan det stora seklet för universitetsgrundande i Italien, Spanien och Frankrike. Ofta tog furstar initiativet, tex Fredrik II, som grundade statsuniversitetet i Neapel på 1220-talet. På 1300-talet fick Prag, Krakow, Wien, Köln och många andra tyska städer sina universitet. Mot slutet av 1400-talet kom Norden med i den intellektuella rörelsen genom Köpenhamn och Uppsala.

Det utan jämförelse viktigaste av dessa lärosäten var Paris, modell för praktiskt taget alla de övriga och centrum för hela tidevarvets humanistiska och teologiska vetenskap. I Paris utbildades och undervisade de främsta av skolastikens män. Av kyrkans egna traditioner och den nya aristoteliska kunskapen uppförde de en imponerande lärobyggnad - ingalunda bara, som deras kritiker humanisterna på 1500-talet fick eftervärlden att tro, en hop knastrande teser utan originalitet och substans.

Tre män får företräda denna universitetslärdom, alla verksamma i Paris på 1200-talet. Albertus Magnus, med hederstiteln »den universelle doktorn» på grund av sin även för 1200-talet häpnadsväckande bredd i forskning och undervisning, ... täckte i undervisning och skrifter naturvetenskap, logik, retorik, matematik, astronomi, etik, ekonomi, politik och metafysik - dvs just hela spektrum av vetenskaper.

Ungefär samtidigt med Albert kom den engelske franciskanen Roger Bacon till Paris, även han för att studera och vidareföra den nya aristoteliska vetenskapen.... Han sysslade med eller gjorde idéskisser till bland annat krutfabrikation, ballonger, flygmaskiner och glasögon. Men det typiska för skolastiken och för hela tidevarvet var att all hans aktivitet i sista hand gick ut på att tränga in i naturens under och därigenom bekräfta den kristna tron.

Det tredje namnet är det största, Thomas från det italienskaAquino. han började sin universitetsbana vid det nya Neapel-universitet....

Gotiken. Sid 213-214.

Skolastikens lärobyggnad - otänkbar utan de aristoteliska impulserna via den islamiska världen - hade ett slags motsvarighet i sten och glas i de gotiska katedralerna och deras bildvärld. På detta område är det knappast fråga om några konstnärliga eller tekniska impulser från islam. Men tidevarvets skaplynne känns igen även på denna front av verkligheten.

Den romanska kyrkan hade några av sina andliga rötter i reformrörelsen från Cluny. På liknande sätt var nästa stora väckelserörelse inom Västerlandets klosterväsen, den cisterciensiska, en viktig impuls bakom gotiken. Väckelsen började som en reformrörelse inom benediktinerorden i det burgundiska klostret Citeaux. Man ville återställa den ursprungliga fattigdomen och enkelheten, som man ansåg hade gått förlorad genom benediktinernas väldiga världsliga framgångar, och återföra munkarna till ett liv i andakt och arbete.

I början av 1100-talet anslöt sig den burgundiske adelsmannen Bernhard. Efter några år sändes han att grunda ett nytt kloster i Clairvaux. Därifrån spred sig rörelsen med Bernhard som ledare ut över hela Europa. Bernhard av Clairvaux var inte någon anhängare av den begynnande aristoteliska vetenskapen, tvärtom Abelards opponent och skolastikens bekämpare. Han företrädde en innerlig, mystisk fromhet, en ny inriktning på Mariadyrkan - det var Bernhard som introducerade Ave Maria i den romerska gudstjänsten -, en lyrisk gudskärlek, som (dock först på 1900-talet) skulle ge honom titeln »den honungsflödande doktorn». I cisterciensemas asketiska program ingick också en ny estetisk stil. Man reagerade mot de väldiga och påkostade romanska kyrkorna i clunystil. Den cisterciensiska kyrkan (i Sverige tex Alvastra och Värnhem) var logiskt klar och enkel, rum utan kapell och tom och med ofärgade glasfönster.

Den religiösa reformrörelsen var bara en av gotikens förutsättningar. Stora tekniska nydaningar inom arkitekturen, som gjorde den gotiska katedralen möjlig, var en annan. De var ett verk av ingenjörer och byggmästare i landskapet kring Paris, lle-de-France. Där uppfördes alla de tidigaste gotiska kyrkorna. För gotikens segertåg över Väst- och Nordeuropa spelade vidare ekonomiska faktorer såsom stadsväsendets uppblomstring en stor roll. Ur den synpunkten är den gotiska katedralen ett uttryck för Europas materiella blomstring och handelspolitiska expansion .

Det som knyter gotiken samman med högmedeltidens livsstil och skolastikens tankevärld är både katedralernas totalidé och, ännu mer, det program som bestämde kyrkornas skulpturala och bildmässiga gestaltning. De himmelssträvande byggnaderna hade skelettkonstruktioner av ribbknippen, strävpelare och strävbågar. Mellanrummen fylldes av färgsprakande glasfönster. Katedralerna var liksom teologins stora Summor tänkta som totala bilder av verkligheten, den himmelska tillvaron planterad på jorden, skapelsen som Guds avbild. I fasadernas, dörrarnas och glasfönstrens naturalistiska bildvärld kunde människorna se både sin egen jordiska tillvaro och kyrkans hela lära demonstrerad: böndernas arbetsdagar genom årets olika månader, universitetens vetenskapliga värld och hela uppenbarelsehistorien från Gamla till Nya testamentet. Om Thomas Aquinas avslöjade världen för studenterna som »en bok skriven av Guds hand» (Gregor Paulson) gjorde katedralerna från Chartres till Uppsala samma tjänst för städernas föga bokliga befolkning och den ännu mindre läskunniga landsbygden i vida cirklar däromkring.

Ett yttrande av Adelard av Bath, en av 1100-talets ivrigaste förmedare av grekisk-arabisk matematik och naturvetenskap, låter som en kommentar till katedralernas bildvärld: »Man säger att om någon bor i ett hus och är okunnig om vad det är gjort av och hur det är byggt, om dess storlek, kvalitet och plan, så är han ovärdig att njuta dess gästfrihet. På samma sätt, om någon, som är född och uppvuxen i denna världs boning, underlåter att lära känna planen bakom dess förunderliga skönhet, så är han, när han hunnit mogen ålder, ovärdig och borde om möjligt kastas ut.» (Citerat efter Chenu, La théologie dudouziéme siécle).

Högmedeltiden var en epok då det var högt till tak, både bokstavligen i svindlande katedraler och bildligt i en aktiv, intellektuell värld av upptäckter och ny vetenskap.

Den senmedeltida krisen. Sid 218-219

Fram emot mitten av 1300-talet bröts enligt många beräkningar och notiser de stigande befolkningskurvorna nästan överallt i Europa. Den ekonomiska expansionen upphörde likaså och byttes på många områden i tillbakagång. Depression och kris präglade sedan mycket av västkristenhetens liv under medeltidens sista 150 år.

Tidigare var man benägen att lägga hela skulden för tillbakagången på en väldig pestvåg, som började i Kina, gick över Turkestan till Svartahavsområdet och via genuesiska hamnar nådde Italien 1347. Därifrån spred den sig till Spanien och Frankrike, vidare till Österrike, Ungern, Tyskland, Nederländerna och England, för att slutligen nå Skandinavien och de baltiska länderna. Även den östliga kristenheten. Bysans och Ryssland, drabbades. Nya utbrott förekom sedan under resten av århundradet, framför allt under 1360- och 70-talen.

Denna digerdöd tros ha kostat Europa bortåt en tredjedel av dess befolkning eller kanske 75 miljoner människor. Men dessa i och för sig utomordentligt osäkra beräkningar täcker över väldiga skillnader inom kontinenten. Vissa delar av Nederländerna och Tyskland tycks ha sluppit undan helt, andra orter, trakter och länder (de italienska sjöstäderna, Spanien, delar av Frankrike, Norge) drabbades så mycket hårdare och kan ha mist två tredjedelar av sin befolkning.

Pesten var en katastrof av första ordningen. Den måste ha bidragit kraftigt till krisen inom ekonomi och samhällsliv, i somliga trakter kanske satt igång den. Men nyare lokalforskning har å andra sidan kommit fram till att tecknen till stagnation och tillbakagång på många håll visade sig redan flera årtionden före »svarta döden». Man kan se att kolonisationen och stadsgrundandet saktade av eller helt upphörde i vissa regioner, att det stora handelsuppsvinget byttes i sin motsats under tidigt 1300-tal, att övergivna byar och bosättningar (ödegårdar) dyker upp i källmaterialet i vissa områden, tillsammans med åkrar i lägervall och igenväxta odlingar, att befolkningstalen har börjat sjunka på en rad platser redan på 1320-talet.

Det måste innebära att krisen hade andra och mer generella orsaker än pesten. Forskningen är långtifrån färdig med frågorna och svaren i denna problemhärva. En klimatförsämring hör till de tänkbara förklaringarna. Europa norr om alperna hade under perioden 1000-1300 någon grad varmare klimat i genomsnitt än nu. Första hälften av 1300-talet uppvisade en rad osedvanligt våta höstar, 1400-talet var ett särdeles kallt sekel. Sådana förändringar påverkade i synnerhet marginella bosättningsområden (t ex Island och Grönland), och marginella odlingsmarker. En serie dåliga skördar i hela Nordeuropa på 1310-talet beror kanske på usla skördeförhållanden. I vissa regioner kan flykten till städerna ha bidragit till att lägga landsbygd öde. På andra håll kan övergång till produktion av kött, smör och ull ha medfört att åkerjorden minskade. I så fall är tillbakagången bara skenbar. De svåra krigen, tex mellan Frankrike och England, kan ha spelat in. Faktorerna är så många och växlande att till sist endast den allmänna maximen gäller: sant är bara det lokala.

Sammanhang och förlopp i den senmedeltida krisen varierar starkt från region till region. Återhämtningen gick också mycket olika snabbt i olika delar av Europa. Det tyska kolonisationsområdet i öster, delar av England, Lombardiet och det kristna Spanien tycks ha kommit över krisen redan i början av 1400-talet. I andra delar var den passerad först mot slutet av seklet, i ytterligare andra- inte minst nordliga områden - satt verkningarna i ännu flera århundraden eller blev permanenta. Den nordiska bosättningen på Grönland försvann tex för gott.

Både det stora uppsvinget under högmedeltiden och senmedeltidens djupgående kriser fick stora verkningar på europeiska samhällsmönster. Framför allt har nya produktionsförhållanden underminerat den feodala strukturen i stora delar av Europa. Men förhållandena är så komplicerade och olika i olika delar av området att bara några av många möjliga verkningar kan skisseras.

Förändringarna visade sig främst på feodalsamhällets basnivå, dvs på storgodsen, där ofria jordbruksarbetare skapade det överskott som adeln, kyrkan och furstarna levde av. Den viktigaste förändringen var att dagsverksskyldigheterna i allt större utsträckning ersattes med avgifter i pengar eller varor. Det sammanhängde givetvis i sin tur med det växande inslaget av penningekonomi i hushållningen över huvud taget.....

Kyrkans kris. Kätterier. Sid 222.

De stora systemen i kyrka och stat, som anvisade varje enskild och varje stånd och klass en bestämd plats i en hierarki, var aldrig obestridda. Hela medeltiden igenom fanns det överallt människor som gjorde motstånd mot kyrkans disciplin och krav på tionde, mot dagsverksskyldigheter och andra former av feodalt förtryck. Den stora jordbruksexpansionen och den kommersiella revolutionen från ca 1000 gav, som vi har sett, mäktigt stöd åt sådana uppbrytande krafter och åstadkom särskilt i Västeuropa radikala förändringar i hela samhällsstrukturen. Men även om rörligheten mellan samhällsklasserna kanske ökade under den förvandlingen, förblev drängen dräng och herren herre. På så sätt var det katolska Europa lika hierarkiskt år 1500 som år 1000.

En annan mer genomgripande kris drabbade den katolska kyrkan under samma tid. Där fick verkligen hierarkin ett grundskott. Därför är det lämpligt att sluta skildringen av det medeltida Europa med en teckning av oppositionsrörelserna inom västkyrkan under de sista seklen av epoken.

Den tidigaste stora vågen av kätteri (ordet kommer just av katarerna, som strax skall behandlas) i Västeuropa hade sitt andliga ursprung i öster. På 900-talet uppträdde i Bulgarien prästen Bogomil och vann många anhängare för en lära som på de flesta punkter gick stick i stäv mot den grekiska kyrkans. Rörelsen hade starka undertoner av bulgariskt hat både mot Bysans och mot den egna överklassen. Den betraktade världen som djävulens skapelse, fördömde äktenskap och avskydde barn, åt inte kött, förkastade kyrkor, ikoner och kors samt alla kyrkans sakrament. Från Bulgarien spred sig detta kätteri in i själva det bysantinska riket och nådde också Konstantinopel.

I väster började liknande världsfrånvända rörelser, fientliga mot den samtida kyrkans hela apparat, dyka upp på 1000-talet. De tycks ha hämtat en del av sin inspiration från reformrörelsen inom klosterväsendet, framför allt Cluny. Men inflytande från »bogomilismen» är också skönjbart. På 1100-talet slog dessa oppositionsrörelser ut i full kraft, aggressivt, militant, med krav på kyrkan att göra bättring och i evangelisk fattigdom ställa sig solidarisk med samhällets lägsta grupper. Även nu finns förbindelselänkar mellan dessa oppositionella och reformrörelser inom kyrkan själv, under män som Gregorius VII och Bernhard av Clairvaux. Samtidigt gjorde korstågen de öst-västliga förbindelserna livliga, och bogomilismens påverkan på Västerlandets kätteri växte.

Vid mitten av århundradet predikade Abelards lärjunge Arnold av Brescia i Italien apostolisk fattigdom och radikal social omgestaltning av stat och kyrka. Han lyckades en tid till och med fördriva påven från Rom med den romerska underklassens hjälp. Asketiska oppositionsgrupper florerade också tidigt i Rhenlandet, i Flandern och i Frankrike. De gick under många namn. Eftervärlden har oftast använt beteckningen katarer, dvs de rena, de av världen obesmittade. Ett annat vanligt namn är albigensema, efter en av deras sydfranska huvudorter.

Katarerna organiserade sig som en separat kyrka med egna biskopar och präster, även med egna kyrkomöten. Languedoc och Lombardiet blev de främsta skådeplatserna för detta radikala kätteri. Den mest långtgående askesen inom rörelsen, med bland annat krav på fullständig sexuell avhållsamhet, tillämpades bara av ett smalt ledarskikt. Men rörelsen accepterade som troende medlemmar människor med mindre sträng moral och fick därigenom också en bred folklig förankring i Sydfrankrike och Norditalien.

Långt mindre fientlig mot den officiella kyrkan var en rörelse som hade till upphovsman en rik köpman i Lyon, Valdes. Han beslöt sig omkring 1170 för att sälja allt vad han ägde och i biblisk fattigdom gå ut och predika evangelium. Kyrkan ogillade hans och hans anhängares, valdensernas, verksamhet, särskilt därför att de i sin mission använde sig av bibeldelar översatta till franska, istället för den erkända latinska bibeln..... Många andra protester uppstod....

De medeltida kätterierna krossades av etablissemanget, liksom alla uppror mot den världsliga herrestaten rann ut i sanden. 1500-talets reformatorer däremot lyckades verkligen med eller mot sin vilja bryta sönder det katolska Europa. I vilken mån det tidigare undermineringsarbetet medverkade till deras framgång är omöjligt att avgöra.

Islam. Sid 230-231.

Om buddhismen var som ett regn, som länge och stilla föll över nästan alla Asiens länder och fick verkningar allt efter terräng och jordmån, framkallade rik växtlighet eller sjönk undan i sanden, och om kristendomen mer liknade ett nytt flodsystem i medelhavsvärldens och Europas landskap, som skapade nya livsbetingelser utan att utplåna de äldre formationerna - så kom islam som en svallvåg över en fjärdedel av världen, dränkte och genomsyrade allt.

Bilder skall inte pressas. Även islam fick, som vi skall se, anpassa sig till den verklighet den sköljde över. Många drag i de förislamiska kulturtraditionerna satt kvar genom hela islams historia både generellt och lokalt. Men det förbluffande i islam som historiskt fenomen i jämförelse med de båda andra världsreligionerna är den snabba, enorma och varaktiga framgången. Där buddhismen sipprade in under ett par årtusenden och kristendomen plöjde sig fram genom långa sekler, blev islam en världsmakt på några få generationer. En ideologisk-militär »världserövring» i det formatet och med sådan explosivitet kan i världshistorien bara vår egen tid visa maken till i kommunismens utbredning över halva jordklotet....

Detta kapitel försöker ge en totalbild av islam som ram för mänskligt liv och samliv och föregriper därigenom något som blev full verklighet först 50, 100 eller 200 år efter Muhammeds tid. Läsaren får alltså hålla i minnet att den tändande gnistan och den första skissen till det muslimska samhället har som miljö Västarabien vid början av 600-talet, medan det stora systemet, med genomreflekterad »helig lag», med filosofi och teologi, med fromhetsliv och fasta sociala mönster, med ekonomiska band och politiska mönster, är ett verk av flera sekler och har till geografisk ram hela den fruktbara halvmånen från Amudarja till Nilen, med utlöpare genom Nordafrika till Spanien....

Som världsreligion har islam fundamentala likheter med andra sådana. Några av de viktigaste är:

1. De universella anspråken som finns inbyggda i grundläggarnas budskap, även om de första efterföljarna inte vågar eller kan uttala dem direkt (det dröjer innan apostlarna bryter sig ur judendomen, det går en tid innan sanghan börjar missionera på allvar).

2. Den centrala roll för lära och liv som just grundaren spelar. Men här finns också en betydelsefull skillnad. Kristendom och buddhism är adekvata beteckningar, eftersom Kristus och Buddha åkallas och dyrkas i olika former av sina troende. Beteckningen muhammedanism, förr den vanligaste i Västerlandet, vanställer däremot innehållet i islam. Muhammed är en nyckelgestalt, hans ord och gärningar är muslimernas rättesnöre, men ingen rättrogen muslim dyrkar honom.

3. Kravet på individuell trosavgörelse och ett levnadssätt, privat och socialt, i överensstämmelse med en bestämd etik.

4. Individers, samhällens och hela mänsklighetens infogande i ett allomfattande kosmiskt (buddhismen) eller historiskt (kristendomen, islam) sammanhang....

För buddhismen som filosofi och religion spelade den världsliga staten en mycket marginell roll, och under buddhismens utbredning över Asien utformades förhållandet mellan stat och sangha i en sådan mångfald av mönster att inga generaliseringar är möjliga. Kristendomen skilde skarpt mellan Guds och kejsarens sfärer, skapade sin egen från staten skilda kyrka och bäddade på så sätt både för samröre och konflikt mellan de båda. I islam finns distinktionen praktiskt taget inte. Samfundet av muslimer är också en stat. Ingen skillnad görs mellan andligt och världsligt. »I Rom var kejsaren Gud, i kristenheten delade Gud och kejsaren makten, i islam är Gud kejsare, och det muslimska samfundets överhuvud är Hans ståthållare på jorden»....

Mer än de andra världsreligionernas områden har därför det av islam präglade samhället fått en homogen karaktär. Livets alla områden är integrerade och hålls samman av enhetliga synsätt och regelsystem. Buddhismens spekulativa frenesi berör ofta det folkliga vardagslivet ganska litet. Kristendomens historia speglar minst sagt dåligt en etik och ett gudsförhållande grundat på kärlek. Islam, med möjligen enklare världsbild och rimligare moraliska krav, tycks kanske bättre uppfylla »den ideale fordring»; att vara vad den är fullt och helt och icke styckevis och delt. Att konflikterna och de inre spänningarna inte för den skull uteblev, framgår av det följande....

Indianfolken och kyrkan. Slaveriet. Sid 310-311.

Att kolonisation och kristnande programmatiskt sammankopplades under den spanska erövringen, innebar att nästan från början kyrkan och de utåtriktade predikar- och tiggarordnarna, dominikaner, franciskaner och senare jesuiter, följde erövrarna och kolonisatörerna åt och i varje fall ytligt lyckades införliva stora skaror av indianer i sina församlingar. Utan att analysera den religiösa innebörden i sådan massomvändelse kan man konstatera, att ett sorts skyddsnät på det sättet spändes upp för indianbefolkningen. Döpta indianer, oavsett bakgrund och motiv, kunde förvisso exploateras och proletariseras, men inte utan vidare jagas och förintas som djuriska hedningar.

Kyrkans konto med indianfolken har annars både debet- och kreditposter. Las Casas var inte den ende som uppträdde som deras talesman. Andra missionärer ägnade sig med kraft åt att skriftfästa deras språk och historiska traditioner, och bidrog därigenom till att rädda dem från att suddas ut. Men kyrkan och klostren som väldiga jordägare deltog också i exploateringen av den kontinent som hade varit indianernas.

Hur djupt och fullständigt kristnades Ibero-Amerika? Frågan är omöjig att besvara. På ytan har få regioner präglats så av kyrkan. Hjärtat i den iberiska kolonisationen var staden, och i varje stad var kyrkan, katedralen och klostret den arkitektoniskt och andligt dominerande institutionen. Men den fromhet som praktiserades i indian- och mestisstadsdelarna, i indianernas egna byar och städer och av peonerna på haciendorna var en blandning av indianska föreställningar och riter med kristna doktriner och gudstjänstbruk. Religiösa bruk och idéer ur indiansk folkreligion lever alltjämt kvar i Mellan- och Sydamerikas folkliga religiositet.

För indianerna och deras Amerika höjdes alltså åtminstone några röster under kolonialtiden. För de importerade negrerna eller mot negerslaveriet som institution hördes däremot bara svaga viskningar. Kolonialregimerna gynnade slavhandeln som ett sätt att minska trycket mot den inhemska amerikanska befolkningen, och många humanitärt sinnade argumenterade på liknande vis.

Negerslaveriet hade sin miljö i det smala plantagebältet efter Atlantkusten från södra Nordamerika till Brasilien. I den spanska delen spelade det en jämförelsevis underordnad roll, i Portugals amerikanska välde en desto större. Det berodde på att portugiserna mer ensidigt satsade på plantagedrift - socker. senare kaffe - samt på gruvdrift - guld, diamanter - på att de hade egna afrikanska handelsfaktorier som kunde skaffa negerslavar, och på att de inte hade stora, tättbefolkade indianriken på sitt område att tappa på arbetskraft. I gengäld bedrev portugisiska privatföretagare formlig slavjakt på indianer allt längre in från kusten. Det var i själva verket den huvudsakliga drivkraften bakom den långsamma portugisiska penetrationen av Amazonbäckenet.

Indianjakternas resultat förslog emellertid inte. I stora skaror fördes negerslavar över Atlanten, en mindre del till spanska besittningar, huvuddelen till Brasilien. I spanska Västindien torde slavbefolkningen vid kolonialtidens slut (1800-talet) inte på långa vägar ha nått upp till en miljon, i Brasilien var den åtskilligt större. Ändå hölls siffrorna nere av att negerslaven var dyr arbetskraft, bland annat för att många dog under transporten över havet och för att få slavar överlevde tio års arbete på plantagen. Detta sista faktum, jämte de många vittnesbörden om negerslavars uppror och flykt från brasilianska gruvor och fazendor (den portugisiska motsvarigheten till haciendorna), demen-terar den gynnsamma bild av det ibero-amerikanska slaveriet, som en modern socialhistorisk skola särskilt i Brasilien har försökt teckna. Negerslaveriet var ingen välviligt patriarkalisk inrättning utan den hårda exploatering som plantageekonomin krävde.

Den långsiktiga historiska verkan av negerslaveriet var framför allt, att Amerikas befolkning tillfördes ytterligare ett kraftigt inslag i brygden - negrerna själva - samt den blandning mellan europeiskt, afrikanskt och amerikanskt som kom till stånd, återigen främst i Brasilien. Demografiskt var det verkligen en helt ny värld, som växte fram efter det att Columbus hade upptäckt indianernas gamla. Det var en kolonialvärld dominerad och styrd av Europa, men en värld som till folk och livsmönster allt hastigare avlägsnade sig från det europeiska.

Det brittiska härskarsystemet. sid 343-344.

Möjligheterna till detta kolossala imperiebyggande hade Indien, som vi har sett, självt tillhandahållit. Men vad gav kompaniet de stora och snabba framgångarna? Omkring 1500 hade eldvapenimperierna - ottomanernas, safavidernas, mogulernas - byggts upp inte minst på militär överlägsenhet: gevär och kanoner mot gammalmodigt beväpnade arméer. 250 år senare var situationen i Indien i det hänseendet omvänd. Européerna och deras indiska hjälptrupper hade mycket bättre musköter, fler och bättre skeppskanoner, deras infanteri förintade med sin eld anstormande kavalleri. Att engelsmännen helt behärskade havet och sjövägarna gav dem ett annat stort försteg också militärt. Ytterligare ett övertag låg i att kompaniet hade baser och resurser utanför Indien, kunde reparera nederlag på ett annat sätt än besegrade indiska motståndare, utan att bli direkt lidande av krigets härjningar och bortfallet av agrara inkomster.

Men den kanske främsta tillgången för kompaniet i spelet om Indien var alliansen med mäktiga indiska intressen. Det gällde inte så mycket de växlande allianser med olika rajor och nawaber som ingick i diplomatin, utan mera det permanenta förbund, som kompaniet slöt med banyakasten i Bengalen.... Det var banyas nätverk av köpenskap som skaffade de utländska kompanierna deras varor, och det var den kastens hat mot de muslimska mogulhärskarna och ekonomiska motsättningar till hela den agrara regimen, som var basen för alliansen mellan Clive och Bengalens banya. Med deras miljoner köptes tronpretendenter och trupper. Förräderi lika mycket som europeiska eldvapen vållade nawabens nederlag vid Plassey.

Indiens infogande i ett kommersiellt världsvälde var alltså en triumf för den sjöburna handeln i dubbel bemärkelse: brittiska och indiska köpmän i förbund tog över, självklart med de förra som främsta makthavare men med de senare som finansiärer och kanske också i sista hand bland de främsta profitörerna.

I första omgången var det dock kompaniets folk som profiterade. Enorma summor pressades ut ur Bengalens härskarskikt och ur provinsens resurser över huvud taget. Clive självkrävde inkomster motsvarande en sjundedel av Storbritanniens ordinarie årsintäkter. Kompaniets tjänstemän skyndade sig att genom privat handel och privata utpressningar följa exemplet....

En rovdrift av det slaget kunde inte fortsätta. Inte ens Indiens skatter var outtömliga. Redan Clive försökte under sin sista sejour i Bengalen hejda korruptionen och utsugningen och få till stånd en fungerande förvaltning. Kompaniet hade makten, framför allt över finanserna, men styrde genom indisk personal. Rättsskipning och alla andra inre angelägenheter lämnades åt den indiska administrationen. Hastings gick längre mot direkt brittisk styrelse genom att göra kompaniets eget folk mer ansvarigt för skatteuppbörden och genom att rensa ut åtskilliga mellanhänder på vägen mellan de skattebetalande bönderna och Calcutta. Domstolar med engelska domare inrättades, men alltjämt gällde muslimsk lag, och förvaltningsspråket var persiska.

1784 tog brittiska kronan genom Pitts India Act över det politiska ansvaret för kompaniets indiska besittningar. Cornwallis sändes ut för att mer definitivt organisera den brittiska styrelsen och dess förhållande till indiska härskare och de indiska folken. Han genomförde ytterligare en kraftig anglicering. Alla högre poster reserverades för britter, bara britter kunde bli officerare, indiska domstolar ersattes med engelska (men sharia gällde alltjämt). Från denna tid gav oordningen och korruptionen vika för en strikt legal regim. I gengäld präglades den allt mer av nedlåtande och fjära attityder till indierna och det indiska....Religiöst och ideologiskt fick mötet mellan det europeiska, företrätt av engelsmän, och de indiska kulturerna sina väsentligaste verkningar först efter 1800....

1793 kom baptistpastorn William Carey till Calcutta. Trots kompaniets skarpa motstånd inledde han där en ny era av kristen mission i Indien. Han blev också pionjär för modern indisk litteratur genom sina ordböcker och grammatikor på bangali och andra indiska språk samt sina många bibelöversättningar. Han var den förste som lät trycka böcker på moderna indiska språk och med indiska skrifttecken. Både den västerländska boklärdomens genomslag bland Indiens bildade och i viss mån det nationella indiska självmedvetandet kan ledas tillbaka till Carey.

Den ryska samhällsutvecklingen. Sid 362-363.

En term som har använts för att karakterisera det ryska styrelseskick som växte fram under senmedeltiden och nådde sin fulländning under 1500- och 1600-talen, är »arvgodsmonarki» ... Innebörden är, att härskaren inte bara utövade all makt i staten utan också disponerade alla samhällets ekonomiska resurser. Han skötte riket som godsägaren sin fäderneärvda gård. Han ägde landet. Utrymme för andras rättigheter och egendom ges inte under en sådan regim, ingen hållbar distinktion existerar mellan en offentlig och en privat sektor av samhällslivet. ...

I utgångsläget, då Kiev-staten hade fallit sönder och det ryska territoriet hade delats upp i en mängd furstendömen. härskade varje furste bara över sin egen lilla domän, där han i gengäld var självhärskare och skötte sina gårdar huvudsakligen genom slavar. Mellan domänerna, som alltså var långtifrån heltäckande, var folket fritt och rörligt och inte underkastat annan disciplin än tributskyldighet.

Det var ett decentraliserat system, naturahushållning förhärskade - två kännemärken också för västeuropeisk feodalism. Men skillnaderna är mer avgörande. I Ryssland fanns ingen kung som teoretisk innehavare av all makt, en makt som andliga eller världsliga stormän skulle kunna tillskansa sig. I stället fanns ett antal helt jämställda furstar; varken bojarerna (adelsståndet) eller kyrkomännen i Ryssland tog sig härskarmakt. Bojarerna tjänade hos furstar som krigare och ämbetsmän, men inget kontrakt eller ömsesidig förpliktelse, som det västerländska vasallförhållandet krävde, existerade. ...

Insidan av moskvafurstens »rikssamling» är, att de små furstarna, de självständiga bojarerna, den i stor utsträckning fria bondeklassen gradvis ersattes av en arvgodsmonarki utan fri- och rörligheter. Steg för steg - genom erövringar, giftermål, köp och konfiskationer - utvidgade storfursten sin egen domän. ...

Den avgörande knäcken fick adeln som politisk maktfaktor genom Ivan IV. Skillnaderna mellan arvegods och förläning hade då suddats ut, bojarernas skyldighet att tjäna tsaren var ett faktum, oavsett vilken jord de disponerade. Men först nu sattes den militära tjänsteplikten i system och i relation till varje adelsmans godsinnehav. Detta stod för övrigt i samband med en reform av krigsmakten, varigenom Moskovien i någon mån sällade sig till eldvapenimperiema. Artilleriet utvecklades, stående regementen utrustade med musköter inrättades. Men soldaterna i dessa »streltsy» livnärde sig mellan kampanjerna som hantverkare och var alltså inte någon egentlig yrkesarmé.

Detta var emellertid bara ett förspel. På 1560-talet bröt en storm ut, som varade ungefär ett årtionde. Utformningen och detaljerna i detta skräckregemente torde avslöja galenskap hos Ivan den förskräcklige, men det var metod i galenskapen. Riket delades upp. En del styrdes helt av tsaren, med en särskild kår av beväpnade tsartjänare (oprichniki, svartklädda gendarmer på svarta hästar) som blev det främsta och mest fruktade terrorvapnet. I en annan del fungerade de gamla institutionerna alltjämt, t ex duman, som var ett råd, där representanter för de främsta bojarättema dominerade. Tsaren krävde absolut rätt att helt efter eget gottfinnande straffa alla förrädare och ogärningsmän. Med dessa vapen till sitt förfogande inledde han en utrensningsaktion både inom bojarståndet och mot oppositionella kyrkomän. Hela adelsfamiljer med tjänare och livegna utrotades, deras egendom konfiskerades. Kärnan i hela processen var, att tsaren tog över som sin domän de delar av riket, i allmänhet centralt belägna, där de mäktigaste bojarsläkterna hade sina rötter. Dessa klaner förintades eller miste sina arvegods och fick perifera förläningar i stället. Liknande öde drabbade för övrigt också andra öar av privat äganderätt och privilegierad frihet, tex städer som Novgorod. Även stadsväsendet och marknadsekonomin kom alltså under tsarens självhärskardöme. Ansatser till en merkantil medelklass ströps i sin linda.

Bojarståndet levde kvar hela 1600-talet igenom som en hovadel, men alltmer undanträngt från verkligt inflytande av den nya rena tjänsteadel, som tsarerna skapade i ymnigt flöde. Peter den store avskaffade sedan hela bojarinstitutionen och fyllde tjänsteadeln med folk ur alla samhällsklasser, samtidigt som han strikt krävde livstids statstjänst av varje adelsperson. Detta var lågvattensmärket för aristokratin i förhållande till tronen. Sedan gick vägen åter uppåt under 1700-talet, mot ett nytt slutet, socialt och ekonomiskt privilegierat adelsstånd, om också politiskt helt underordnat kejsarmakten.

Reformationerna. Sid 368-369

De största omvälvningarna i Europa väster om Ryssland under 1500-talet bör samlas under rubriken »reformationerna». Genom protestantismen spräcktes det mått av religiös enhetlighet, som kan ha funnits i regionen, nya religiösa och intellektuella krafter frigjordes både på den reformerade och på den alltjämt romerska sidan i schismen, hela det andliga klimatet i Västeuropa förändrades radikalt. Detta fick genomgripande konsekvenser för europeisk storpolitik (i t ex religionskrigen), för de politiska systemen i en lång rad stater (t ex i furstemaktens tillväxt i Tyskland, Norden, England), för ekonomin (t ex genom att mängder av kyrkojord kom ut på den världsliga marknaden), för de sociala förhållandena (som t ex Englands 1600-tal skulle demonstrera). Genom att reformationen motsvarades av en katolsk reformrörelse med gamla anor och nästan omedelbart framkallade en romersk motreformation, kom förändringens vindar att blåsa genom praktiskt taget alla Europas länder. ...

Den tyske sociologen MaxWeber lade vid början av 1900-talet fram en ännu livligt diskuterad tes om ett orsakssammanhang mellan protestantismens etik och den västeuropeiska kapitalismens och företagsamhetens framväxt. Tesen är omöjlig att bevisa. .. Protestantismen duger dåligt som yttersta orsak till kapitalism, industrialism och västeuropeiskt världsherravälde. ....

Reformationen själv var en oupplöslig blandning av teologisk polemik, religiösa väckelserörelser, social oro, ekonomiska störningsfenomen, lokal- och regionspolitiska ambitioner och intriger, storpolitiska blockbildningar. Vad den åstadkom i yttre mening kan man göra klart för sig genom att lägga Europas religionskartor åren 1500, 1550 och 1600 bredvid varandra.

Den första visar ett Sydösteuropa under turkisk överhöghet men med folkmajoritetens grekisk-ortodoxa millet ostörd i sin religionsutövning, ett ortodoxt moskovitiskt rike med anspråk på arv efter Bysans som den grekiska kyrkans centralmakt, i övrigt ett homogent katolskt Europa, fastän med oppositionsrörelser såsom husiternas arvtagare i Böhmen och Mähren men utan lösbrutna, schismatiska kyrkor.

Femtio år senare har ottomanema skjutit fram sin europeiska gräns djupt in i romerskt-katolskt territorium, nästan hela det tyska territoriet är lutherskt - undantag är huvudsakligen delar av Bayern och Rhenländerna. Skandinavien och England har kapat banden med Rom, i Nederländerna, Polen, Österrike, Ungern och Frankrike finns större eller mindre protestantiska minoriteter, Schweiz håller på att erövras av reformert lära (Zwingli och Kalvin), på många håll i Europa, tex Rhenlandet och Tyrolen, är radikala »vederdöparsekten» utomordentligt aktiva. Det kan över huvud taget se ut som om den romerska kyrkan håller på att drivas tillbaka till sina medelhavsbastioner.

Efter ytterligare ett halvsekel är läget stabiliserat. Lutherdomen behåller Nordtyskland, Balticum och Norden, kalvinismen har sina fästen i Schweiz, de holländska delarna av Nederländerna samt i Skottland, England håller på att söka sig en anglikansk medelväg mellan kyrkorna. Men i ett brett band över Europa har den romerska kyrkan behållit eller återtagit greppet, från Spanien och Italien över Frankrike, Belgien, södra och västra Tyskland, in genom Österrike och den ickeottomanska delen av Ungern till det stora polska riket. Protestantiska minoriteter finns kvar i några av de sistnämnda länderna, men hotet om sammanbrott för Rom är avvärjt.

Bakom dessa kartbilder döljer sig ur en synpunkt sett två nederlag för reformationen. Det första var, att det alls gick till schism. Vad Luther ville, när han 1517 skrev sina 95 teser mot avlatshandeln ... var inte att splittra kyrkan. Det ville inte heller hans reformatoriska efterföljare, av vilka den främste var Kalvin. De avsåg vad ordet reformation säger: reformera kyrkan, rensa bort missbruk och utväxter, återföra kyrkan till biblisk enkelhet i tro och leverne. ...

De lyckades inte alls övertyga påvemakten och de katolska teologerna. När deras protester och profetiska väckelserop avvisades såsom villoläror och kätterier och de själva ställdes utanför kyrkan, gick reformationen över i revolt, blev till schism, dvs till nederlag.

I andra omgången misslyckades reformationen med att revolutionsvägen erövra den romerska kyrkan, som tvärtom återtog initiativet och åtskilligt territorium. Trots allt fick 1500-talets reformatorer gehör för sitt budskap på ett helt annat sätt än de medeltida föregångarna.

Den naturvetenskapliga revolutionen. Sid 376-377.

Sambandet mellan den religiösa omvälvningen på 1500-talet och den naturvetenskapliga revolution som började då, är säkert av mycket allmännare och mer svårfångad art. Det är frågan om att olika tidevarv präglas av skilda mentaliteter, är så att säga igenkännliga genom att liknande attityder och tänkesätt går igen på de mest skilda livsområden. I allmänhet kan man då inte peka ut någon särskild livssfär som impulsgivare framför andra. Religiöst och vetenskapligt tänkande är båda barn av sin tid.

Det andliga klimat som präglade både reformatorer och naturvetenskapsmän under epoken, hade som en huvudingrediens uppror mot det hierarkiska tänkandet. Det gällde inte bara det mänskliga samhället i kyrkans och statens former utan också själva bilden av universum. Luther och Kalvin sköt undan hela kyrkans välordnade apparat för att, som de menade, ställa människan direkt inför Gud. Copernicus och Kepler sopade bort den ptolemeiska världsbilden med dess hierarkiska system av sfärer kring jorden: längst ut dvaldes Gud i sin himmel, hans makt företräddes därefter av änglar i sjunkande grader genom de nio eller tio sfärerna ner till jorden i centrum, där hierarkin sjönk vidare genom människan ner till djuren och växtriket. ...

Copernicus började sprida sina tankar om solen som världsalltets centrum redan på 1510-talet, men hans verk kom i tryck först 1543. Det mötte ett mäktigt och ofta våldsamt motstånd från alla kyrkor och från de flesta av Europas universitet. Ändå var hans rön bara första steget. Redan mot slutet av 1500-talet förkunnade Bruno, att vårt solsystem bara var ett bland många i ett oändligt universum. För detta och över huvud taget för sitt fritänkeri brändes han på bål efter en sjuårig process inför inkvisitionen i Rom (1600).

Bruno var en drömmare, i långa stycken en fantast. Den exakta naturvetenskapliga iakttagelsens och experimentets pionjär och banbrytaren för en rationalistisk världsuppfattning blev Galilei. Han studerade bland annat fallande kroppar och lade grunden för den moderna mekaniken. Han skärskådade himlakropparna genom det teleskop som han hade konstruerat, upptäckte månytans skrovligheter, Saturnus' ringar och det faktum, att Vintergatan bestod av myriader stjärnor. Hans iakttagelser styrkte honom i övertygelsen, att Copernicus hade rätt, men den katolska kyrkans ledande krafter lyckades han inte övertyga. 1633 tvangs han i Rom att avsvärja sig heliocentrismen (solen i centrum) såsom irrlära.

Galileis vetenskapssyn och hans uppfattning av förhållandet mellan tro och vetande gick likafullt sakta segrande fram i Västeuropa.Bibeln, sådan var Galileis uppfattning, är en bok om människans förhållande till Gud och om hennes frälsningsväg, inte en uppslagsbok i naturkunnighet. Naturens värld är vetenskapens fält. Vetenskapen arbetar med exakta iakttagelser, som måste reduceras till matematiska strukturer för att så kunna knytas ihop till ett sammanhängande rationellt system. På två punkter satt Galilei ändå fast i den aristoteliska naturuppfattningen: han trodde att himlakropparna måste röra sig i perfekta cirklar, eftersom cirkelrörelsen var den himmelska världens rytm, och han satte inte sin mekanik, som ju gällde den jordiska tillvaron, i samband med sina rön om planeterna. På den första punkten blev han korrigerad framför allt av Kepler, som visade upp, att planeterna rörde sig i elliptiska banor och med olika hastighet under olika delar av sitt omlopp kring solen. Genom honom och andra astronomer började också universums ofantliga utsträckning bli mer än en aning.

Hela naturens enhet och därmed alla naturvetenskapers sammanhang slogs fast bland annat av den store franske filosofen Descartes. ... Han trodde att hela tillvaron, i den mån den var tillgänglig för mänsklig iakttagelse och kunde preciseras i matematiska formler, skulle visa sig hänga samman i en enda byggnad.

Den stora syntes, som Descartes förutsåg och för övrigt själv prövade, kom med Newton. Hans arbete Principia (1687) använde mekanikens rön för att lösa astronomins problem och lyckades matematiskt bevisa, att grundlagen i den »himmelska mekaniken» var gravitationen. Varje kropp i universum utövar en dragningskraft på varje annan kropp i proportion till de båda kropparnas massa och omvänt proportionell mot kvadraten på avståndet mellan dem. Därmed var boskillnaden mellan en himmelsk och en jordisk värld upphävd, samma krafter styrde hela världsalltet efter samma lagar.

Samhällstänkandet. Sid 377-378.

Det naturvetenskapliga nytänkandet under perioden 1500-1800 har sin motsvarighet inte bara i humanisternas stora språkvetenskapliga arbeten utan också i en ny samhällsvetenskap, som väsentligt bidrog till en klimatförändring i Västeuropas intellektuella liv. ...

Liksom det religiösa tänkandet hade det politiska under 1500-talet en av sina viktigaste förutsättningar i Occam. Han hade skilt mellan två huvudtyper av samhälle: styrelse till allas bästa och styrelse i härskarens intresse. I det förra fallet styrde en kung ett folk, som behöll sina naturliga friheter - Occam trodde alltså på att människan var född fri. Kungens makt kunde variera, han kunde vara bunden av lagar som han hade besvurit, eller vara fri från alla skrivna lagar. Också härskarsamhället kunde vara av två slag: det despotiska, där härskaren styrde sina undersåtar såsom slavar som hade godtagit sitt slaveri - detta var på Occams tid liksom in i vår egen Europas bild av det orientaliska styrelseskicket - eller det tyranniska, där herradömet utövades mot de förslavades vilja. Occam betraktade påvemakten som despotisk och bekämpade den som sådan.

Huvudströmmen i europeisk politik efter 1500 gick i riktning mot den absoluta härskarens dominans. De politiska teoretikerna följde i stor utsträckning strömmen. Florentinaren Machiavelli rådde i Fursten (1513) den härskare som han hoppades på som Italiens räddare ur splittring och förnedring, att ta sig makt utan hänsyn till moral, löften eller ingångna fördrag, med våld och lögn om nödvändigt. Machiavelli såg pessimistiskt på människonaturen och därför på möjligheterna att vinna något i godo. Skriften innebar ur en synpunkt politikens självständighetsförklaring gentemot religionen. Hans skrift blev satt på index av den romerska kyrkan och hatad som ett djävulens påfund av t ex hugenotterna i Frankrike och puritanerna i England. Men machiavellism, dvs en ofta nog tillrättalagd och missförstådd version av synpunkterna i Fursten, blev också ett rättesnöre för många av Europas maktsträvande suveräner under 1500- och 1600-talen.

Om Machiavelli företrädde politikens moraliska emancipation från den medeltida kristna samhällsläran, gjorde fransmannen Jean Bodin (1500-talets senare del) en på samma gång grundligare och mindre provocerande boskillnad mellan å ena sidan den gudomliga historien om Guds handlande med världen och naturhistorien om skapelsens utveckling, å den andra människans egen historia. Inom den senare rådde visserligen inte lagar som i naturvetenskapen, men klimat och naturförutsättningar bestämde folkens karaktär och därmed deras utveckling. Bodin förkastade till förmån för en »naturligare» epokindelning den bibelinspirerade medeltida läran om de fyra världsmonarkierna (Babylonien, Perserriket, Makedonien, Rom), likaså den antika uppfattningen av historien som ett fortgående förfall från en ursprunglig guldålder. I stället lät han tre folkgrupper, formade av sina miljöer, dominera var sin epok. Först kom de »sydöstra folkens» dominans, dvs den fruktbara halvmånens, i 2000 år. Dessa sydliga folk präglades av långsam förståndighet och ett kontemplativt religiöst sinnelag.... Så följde medelhavsfolkens herravälde, likaså i två årtusenden. Denna tempererade zons folkslag var dugliga i fråga om rättsväsende och politik. Sedan flyttade maktens centrum till Norden, där människorna är våldsamma, aktiva, framgångsrika i krig, begåvade i tekniska värv.

Bodins försök att överblicka de mänskliga samhällena under historiens gång och i olika regioner av jorden ledde honom också till en uppfattning av hur stater kom till och styrdes. Först när familjeöverhuvuden frivilligt slöt sig samman och avstod sin auktoritet åt en suverän makt, som ensam stiftade lag, uppkom staten. Suveränen kunde vara en (monarki), många (aristokrati) eller folket (demokrati). Alla dessa styrelseskick kunde fungera väl men löpte också ständigt risk att urarta. För stora och sammansatta riken som Frankrike passade monarkin bäst. ...

Det stora experimentalfältet för styrelseformer och samhällskonstruktioner blev under 1600-talet England. Spännvidden i det samhällsteoretiska tänkandet kan uttryckas i två namn: Hobbes och Locke.

Mot 1600-talets engelska motsatspar Hobbes-Locke skall ställas två stora samhällstänkare i det förrevolutionära 1700-talet, Montesquieu och Voltaire. I den förstes stora verk, Om lagarnas anda (1748) löpte många tankar samman. Arbetet har betecknats som inledningen till den moderna sam hällsvetenskapen.

Det franska enväldets framväxt. Sid 382-383.

Frankrike vid 1600-tales början hade varken Spaniens väldiga kolonialvälde eller dess helstöpta ideologiska profil. Kungamakten hade, som vi har sett, ända sedan senmedeltiden hävdat sig väl i maktkampen både i förhållande till kyrkan och aristokratin, men under inbördesstridema på 1500-talet hade den många gånger varit illa ute. Henrik I V av Navarra avslutade religionskrigen genom att själv övergå till katolicismen och därmed möjliggöra för sin ätt, huset Bourbon, att överta Frankrikes tron, och genom att ge sina forna trosbröder hugenotterna en tryggad ställning som stat i staten. Med honom fick också kungamakten en renässans i överensstämmelse med Bodins idéer, men när han mördades 1610 hotade på nytt kaos. Det aristokratiska motståndet mot den monarkiska enhetsstaten blossade upp, hugenotternas opposition mot det katolska kungadömet likaså. När den franska ståndsriksdagen, generalständerna, sammanträdde 1614, stötte tredje ståndets, dvs borgerskapets och bondeklassens intressen hårt mot adelns. Men det skulle sedan dröja 175 år, innan ständerna på nytt fick tillfälle att sammanträda och bekämpa varandra. Däremellan låg den franska absolutismens period.

Den starka franska 1600-talsstatens främsta arkitekt var kardinal Richelieu (1585-1642). Han blev biskop vid några och tjugo års ålder och kardinal vid 35. Kyrkopolitiskt företrädde han den katolska reformationens strävan att bygga upp en stark kyrka med ett välutbildat prästerskap. Till sin åskådning var han rationalist i Descartes' anda men som praktiker opportunist, ett långt stycke till och med machiavellist. Som Frankrikes ledare både i in- och utrikespolitiken under de sista årtiondena av sitt liv inriktade han sig på att bekämpa alla krafter inom landet som motsatte sig centralmakten, och på att i den europeiska politiken bryta habsburgarnas (Spaniens och Österrikes) makt och göra Frankrikes europeiska ledarställning ointaglig.

Han hann inte uppleva Frankrikes triumf i det senare avseendet men lade grunden till den. Det samma gäller hans konsolideringspolitik inom Frankrike. Han organiserade den centrala kontroll över provinserna genom intendenter som senare skulle bli karakteristisk för den absoluta franska staten. Han bekämpade framgångsrikt adelsuppror och aristokratisk opposition, lät riva ner borgar och stadsmurar, och stärkte därigenom statens monopol över de militära maktmedlen. Ett viktigt steg i det avseendet var, att han kraftigt reducerade hugenotternas fristående maktställning. Efter en serie uppror berövade han hugenottena alla deras politiska och militära rättigheter och garantier. Den rent religiösa toleransen bestod likväl ytterligare ett halvsekel.

Årtiondet efter Richelieus död såg ett sista uppblossande av de centrifugala krafterna i det franska samhället. Adelsoppositionen, provinsernas motstånd mot Paris, parlamentens, dvs de provinsiella domstolarnas motvärn mot centralbyråkratin gick samman i uppror (frondema), som en kort tid till och med bemäktigade sig huvudstaden. Men Richelieus efterträdare, den italienske kardinalen Mazarini, red ut stormen med hjälp av värvade trupper och fortsatte centraliseringsverket. När han dog 1661, tog Ludvig XIV själv över regeringen. Den stora enväldestiden var inne.

Den innebar trots namnet ingalunda enmansvälde, snarare att statens totala maktmonopol nu förkroppsligades i härskarens person. Kungen blev för Frankrike, vad farao hade varit för Egypten och vad Ludvigs samtida Qingkejsarna var för Kina: staten personifierad och länken mellan himmel och jord. Men det var hans fältherrar och arméer, ämbetsmän och hovfolk, biskopar och universitetsprofessorer, hovmålare, hovskalder och hovdramatiker som verkligen bar upp den starka staten. Det var en smal elits välorganiserade försök att mobilisera ett folk- och resursrikt lands alla krafter för att behärska Europa militärt, ekonomiskt och kulturellt. Det lyckades ett långt stycke: ett franskt sekel följde på det spanska, och oppositionen från provinserna och samhällsklasserna - vingklippt gammal krigaradel såväl som skatte- och dagsverkstyngda bönder - bragtes under kontroll.

Men den franska hegemonin varade på sin höjd ett halvsekel, och de franska provinserna, Frankrikes borgare, bönder och lantadel fortsatte att leva sina liv i mångt och mycket, kanske i allt väsentligt, oberoende av Paris och Versailles. 1600-talets absoluta enväldesregimer var i verkligheten, när det gäller kontroll över vardagsliv, mycket svaga jämfört med vårt eget århundrades stater, oavsett deras styrelseform.

Ludvig XIV och Versailles. Sid 383-385

Ludvig XIV övergav sin huvudstad och byggde sig en ny. Så kom Versailles till. .. Denna praktfulla symbolvärld var mycket mer än en påkostad kuliss, den var ett av absolutismens viktigaste maktmedel. I Versailles' skapelse medverkade allt vad Frankrike hade av byggmästare, trädgårdsarkitekter, skulptörer och målare. För versailleshovets teater skrev stora tragöder som Racine. Moliéres inte alltid helt hovmässiga stycken uppfördes ofta först där, innan parispubliken fick njuta av dem. Frankrikes poeter och främsta prosaister läste sina verk under aftnar vid hovet, opera och balettmusik producerades för andra förlustelser där. ...

Varje dag i Versailles var ett jättelikt skådespel, och det krävde tusentals agerande - utöver härskaran av betjänter och hovpersonal också närvaro och medverkan av aristokratin. Det var inte fråga om ett obligatorium. Men för alla familjer som sökte ämbeten och framgång, blev det nödvändigt att låta sig företrädas i det dyrbara hovlivet, vilket oftast gjorde dem än mer ekonomiskt beroende av kungamakten. ...

Efter hand samlades också alla centralregeringens och centralbyråkratins organ i Versailles. Under ledning av Colbert. ...

Den starka staten ville också monopolisera tankar, tro och åsikter. Den fungerade därvid enligt principen morot och piska: befordran och belöningar till välartade, glans från storkungen själv över rättänkande, men detta kombinerat med ett vitt förgrenat övervaknings-, spion- och censursystem. Tryckpressarna kontrollerades noggrant - men misshagliga skrifter av filosofiskt, religiöst, politiskt eller lättfärdigt slag flödade ändå in över gränserna från Holland och Schweiz. Man försökte hålla modernism borta från universiteten. Under starkt jesuitiskt inflytande bekämpades och förföljdes alla avvikande rörelser inom den katolska kyrkan...Till intendenternas åligganden hörde vidare att rapportera från sina provinser om ståndspersoners, framför allt adelsfamiljernas, andliga och politiska bakgrund, åsikter och aktiviteter.

Från omkring 1675 riktades åsiktskontrollen och trakasserierna mot oliktänkande mer och mer mot hugenotterna, vars religion »misshagade Hans Majestät». Under intendenternas ivriga medverkan revs reformerta kyrkor, togs barn från föräldrar för katolsk uppfostran, stängdes det ena yrket efter det andra för hugenotter, inkvarterades dragoner i protestantiska hem...

Armén var den stöttepelare för enväldet som mest fulländat realiserade monopolidealet. Under Ludvig XIV fullbordades den förvandling som hade inletts redan på Richelieus tid: i stället för privatarméer, värvade av aristokratiska officerare och uthyrda till staten, kom en stående kunglig armé, med alla officerare utnämnda av kungen, med enhetlig uniformering och utrustning, med ordnat underhållssystem med kasernen som förläggning, med invalidhus för uttjänta soldater.

Med dessa arméer och med en helt nybyggd flotta krigade Ludvig och hans generaler hela hans mer än halvsekellånga regeringstid igenom.... I slutakten, det så kallade spanska tronföljdskriget vid 1700-talets början, gällde det den europeiska hegemonin och ledarställningen i världshandeln, eftersom frågan var om de franska bourbonerna skulle ta över hela det spanska imperiet efter de utdöende spanska habsburgarna... Uppgörelsen slutade med Frankrikes ekonomiska och statsfinansiella utarmning och med dess militära nederlag. (Freden i Utrecht 1713.)...

Med sina naturrikedomar och sin tjugomiljonerbefolkning, med sina västindiska, nordamerikanska och indiska kolonier, sin starka ställning i levanthandeln och med sin alltjämt idealbildande materiella och andliga kultur förblev Frankrike även efter nederlaget en av Europas ledande makter. Under Ludvig XIV: s glansperiod hade den franska maktapparaten blivit mönster för härskare nästan överallt på kontinenten. Stuartarna i England efter restaurationen 1660, Ludvigs motståndare i Holland Vilhelm av Oranien, Fredrik III i Danmark och Karl XI i Sverige, hohenzollrarna i Brandenburg-Preussen, habsburgarna i Wien och många andra hade i olika avseenden försökt imitera Kung Sol, hans slott, hans hov, hans här, hans byråkrati. Vi har sett hur tsar Peter sög åt sig allt han kunde lära eller påtvinga Ryssland från Västeuropa i förvaltning, krigsväsen och metoder att vingklippa adeln. Hans direkta förebilder var oftast svenska, men mycket gick också tillbaka till Versailles.

Religioner, världsliga makthavare, klasser och slavar.
En sammanfattning av exemplen i det föregående.

Exemplen, som är från den historiska tidens början till mitten av 1700-talet, visar en utveckling som domineras av religioner, religionernas makthavare och höga värdsliga makthavare. Det är klassamhällen där de lägre klasserna styrs av de högre. De religiösa och de världsliga makthavarna konkurrerar med varandra eller drar fördel av varandra på olika sätt.

Opposition mot makthavarna slås ned. Det lägsta skiktet var slavarna. Under den sumeriskakkadiska tiden tycks slaveriet huvudsakligen ha gällt kvinnlig arbetskraft för hushållsarbete, livsmedelsberedning och textiltillverkning. Det låter som en beskrivning av 2000-talet.

Tiden efter det som är med i exemplen gäller i Vår världs historia enligt den tidigare innehållsförteckningen :

Den västeuropeiska ekonomin och den kommersiella revolutionen
Den industriella revolutionen i 1700-talets England
Revolutionstidevarv: Amerika, Frankrike, Europa, världen
Västerlandet och världen 1815—1914
Folk och näringar
Det europeiska borgerskapets segrar och nederlag
Proletariatets mobilisering
Afrikas ockupation
Asien under imperialismens epok
KONFRONTATIONERNAS SEKEL
Världskrig och världsrevolution 1914—1945
Ryska revolutionen .
Värld i vapenvila
Andra världskriget
Förenade och oförenade nationer. Tiden efter 1945
Ideologier och maktpolitik: revolutioner och kontrarevolutioner
Människorna, tekniken och miljöerna: fattigdom och rikedom
Från nationalstat till överstat?

Högkulturernas uppkomst.

Ett av de mest omdiskuterade försöken att leda högkulturernas uppkomst tillbaka till en bestämd teknisk-ekonomisk förändring som yttersta upphov gjordes för ett kvartssekel sedan av Wittfogel. Titeln på hans bok, »Orientalisk despotism», visar att det framför allt var Mesopotamiens, Egyptens och andra »österländska» högkulturers politiska organisation han vill förklara. Enligt hans tolkning var det bevattningsanläggningarna vid de stora floderna som satte igång utvecklingen. De krävde stora arbetarmassor, och denna hoprafsade skara måste styras och organiseras av en hierarki av uppsyningsmän och arbetsledare. Detta gav stöten till en ny politisk struktur: i stället för stammen, med dess i sista hand personliga relationer mellan styrande och styrda, uppstod en opersonlig, permanent regeringsapparat, staten i mer modern mening....

Spännvidden mellan rik och fattig, mellan mäktig och svag ökade kraftigt. Som grupp tenderade bönderna samtidigt att tryckas ned av den framväxande staten och av de samhällsklasser som stod makten närmare - just krigarna, byråkraterna och de ekonomiskt mer fullfjädrade köpmännen. Ungefär så kan man kanske beskriva det faktiska innehållet i »den orientaliska despotismen».

Också slaveriet som institution i större skala brukar sättas i samband med att självhushållningen fick inslag av marknadsekonomi. Tidigare kan slavar ha använts i hushållen och i jordbrukssysslor. Först på stora jordegendomar som producerar för marknaden, i stora gruvor och byggnadsföretag blir det ekonomiskt meningsfullt att i större utsträckning lita till slavarbete....

Ytterligare en dimension i den nya samhällsstrukturen var religionernas och kultens utveckling. Marknadsekonomi, centralbyråkrati och religiös kult i förening stimulerade vidare en rik och mångsidig intellektuell och estetisk verksamhet i vetenskaper och konster. För historikern betydelsefullt är att högkulturerna blev litterära, dvs »uppfann» och utvecklade skrivkonsten.

Mesopotamisk ekonomi och babyloniskt samhälle.

Enligt Hammurabis lagar fanns huvudsakligen tre samhällsklasser. Det lägsta skiktet var slavarna. Under den sumeriskakkadiska tiden tycks slaveriet huvudsakligen ha gällt kvinnlig arbetskraft för hushållsarbete, livsmedelsberedning och textiltillverkning...

Mellanskiktet är i lagtexterna framför allt palatsets underlydande, men i vidare mening utgjordes det av folkets breda lager, av arbetare, arrendatorer, soldater osv....

Till toppskiktet hörde de större jordägarna, de mest välbärgade köpmännen, byråkratin och prästerskapet....

Det gällde att iaktta himmelens tecken, inte minst för att konstruera och korrigera kalendern, som i sin tur i många avseenden reglerade civilt och religiöst liv.... Hela tillvaron har i grund och botten upplevts och tolkats religiöst. Det för eftervärlden mest slående draget i den mesopotamiska religionen är det oerhörda myllret av gudar och gudinnor.. I nästa fas får gudarna mer mänskliga drag, ordnas i en sorts hierarki och får var och en en särskild funktion:gudar och gudinnor för solen, månen, vattnet, stormen .....

Grekernas konst och vetenskap.

I ett avseende var Greklands tyranner och demokratiska ledargestalter lika: de byggde och smyckade sina städer. ...

I samma anda, ibland också med liknande litterär slagkraft, verkade också filosoferna under dessa sekler...Pythagoras var matematiker, men han var ännu mer mystiker, själavandringstroende, religionsstiftare. Sofistema och Sokrates ägnade sig förvisso åt intellektuella övningar, men den sistnämnde och de allvarliga av de förstnämnda hade djupt religiösa, etiska uppsåt. Platon analyserade med oerhörd skärpa många av filosofins grundproblem, men han är också den store mytskaparen. Det stora flödet av inflytande från honom är en mystisk religiositet, nyplatonismen.... Det klassiska Grekland la också grunden till många specialvetenskaper.

Folkreligioner.

Vår kunskap om religiös tro och praxis under den förhistoriska tidens hundratusentals år är rudimentär och bygger på bevarade gravars innehåll av mänskliga och tingliga lämningar, på klippmålningar, »gudabilder», »tempelruiner». Paralleller med nutidens så kallade primitiva religioner kan ibland erbjuda förklaringsmöjligheter. Alla indicier pekar på att det har varit fråga om naturreligioner, dvs religioner som har kretsat kring livets huvudfakta: liv och död, försörjning, fruktbarhet. ...

Vi kan se hur gudarna dominerar samhälle och stat i Egypten, Mesopotamien, i krigarstaterna från Hettiterriket till Perserriket, i de grekiska stadsstaterna. Romarriket, Mayasamhället och Kina. De gör det genom tempel och präster, eller genom kungar som är deras representanter eller söner, inom hellenismen till och med jämbördiga kolleger. Eftersom gudavärlden hör samman med staten, är det fråga om national- eller folkreligioner....

I alla har vi mött lager på lager av gudavärldar, av fromhetssystem och riter, i konkurrens, samspel eller korsbefruktning. eller helt enkelt som olika trakters och folkgruppers religioner. Folkreligionerna är alltså inga slutna världar, de är i själva verket smältdeglar för ett myller av idéer, impulser och lokala myter....

Inte heller har statsgränserna hindrat den religiösa trafiken. Asiatiska gudinnor och tänkesätt sipprade in i Egypten, egyptisk Isis-kult och annan fromhet gick ut i världen. I hellenismen och i Romarriket öppnades portarna på vid gavel för Medelhavsvärldens alla kulter och religiösa mysterier, att spridas från man till man eller genom systematisk mission. ...

Omkring 500 f Kr kan man på många olika håll i världen iaktta ett fenomen som åtminstone ser ut att vara nytt. Med en viss kronologisk samstämmighet låter nämligen då profeter höra sig. Kinas Vår- och Höstperiod var en tid av sociala och politiska omvälvningar. Men också en filosofisk och religiös smältdegelsprocess pågick. ...

En radikalt världsfrånvänd fromhet predikades vid ungefär samma tid av Gautama Buddha i Nordindien.

Till dessa religionsstiftare och vishetslärare ansluter sig också judendomens stora profeter från seklen kring 500 och de grekiska filosoferna från Pythagoras till Platon.

Den siste romerske kejsaren. Bysans.

Justinianus I kan kallas på en gång den siste romerske kejsaren i reell och någorlunda klassisk mening. ... Under Justinianus gjordes det sista allvarliga och till stor del lyckosamma försöket att återställa ett rike från Eufrat till Atlanten. Men under hans regering samlas också alla de tendenser - religiösa, kulturella, politiska, ekonomiska, sociala - som skilde Östrom från den klassiska romerska antiken....

Detta kan vara en av förklaringarna till att hans utrikespolitik trots de ekonomiska realiteterna satte »återerövring» av de till germaner förlorade provinserna som ett huvudmål.

Bysans undergång.

Bysans' politiska och militära historia under de sista fyra hundra åren av rikets existens blir mer och mer en trist lokalkrönika. Riket maldes sönder och förintades mellan gamla och nya fiender. I stället för ett arabiskt kalifat, som Bysans någorlunda kunde balansera, kom en ström av krigarfolk från öster, de flesta turkspråkiga. De intog islams kärnländer, antog islams tro och vräkte Bysans ut ur Asien. I väster exploderade normanderna i en erövringsvåg och blev Bysans' dödsfiende först i Italien, sedan i hela östra Medelhavet. Bakom normanderna avtecknade sig alltmer hotande andra västeuropeiska makter med östliga ambitioner, samtidigt som påvemakten i Rom gick mot sin höjdpunkt och allt intensivare eftersträvade den ortodoxa kyrkans underkastelse....

Om korstågen och deras motiv skall det senare bli tal. Att de ekonomiska drivkrafterna, dvs fjärrhandeln med Österlandet, som oemotståndlig lockelse mer och mer dominerade framgår av själva händelseförloppet. Ur Bysans' synpunkt var tågen en katastrof. Under det första upprätthöll korsfararna en tid föreställningen att det gällde en samkristen aktion till den bysantinske kejsarens hjälp. Faktiskt återfick riket också en del av sina anatoliska kärnländer. Men sedan blev korsriddarhärama bara ett plågoris....

Med ett väldigt uppbåd av fästningsbyggande, släpande av krigs-fartyg över land till Konstantinopels krigshamn Gyllene hornet, uppbåd av tidevarvets mest hårdskjutande artilleri och väldiga härskaror överväldigades i maj 1453 staden och riket. Bara små upprensningsaktioner återstod. Så var en mer än tusenårig historia slut.

Korstågen.

Korstågen bör ha vidgat Västeuropas horisont genom att ge rikare och riktigare kunskap om länder, folk och förhållanden i Österlandet.... Säkert är att Europa väster om Bysans var utomordentligt illa orienterat om den islamiska världen vid korstågstidens början. Det berodde inte på att någon järnridå existerade mellan islam och kristenheten. Hela tiden upprätthölls förbindelser, ekonomiska, diplomatiska, militära, i någon grad också kulturella....

En kontaktyta tycks rentav ha blivit bredare under 1000-talet, nämligen de kristnas pilgrimsresor till Det heliga landet. Ett stort antal sådana vallfärder är beskrivna eller omtalade i samtida källor. De skedde både i smågrupper - furstar, grevar, biskopar med följen av släktingar och tjänare - och i mycket större ressällskap....

Då första korståget inleddes, hade man tex i Europa ingen aning om när och var Muhammed hade levat. 300-talet, gissade någon; »jag vet inte när», bekände en annan krönikör. Kairo var för dem Babylon, dåligt isärhållet från det syndens näste som Gamla testamentet talade om. Uppfattningarna om turkar och araber, inklusive så kallade arabiska kristna (dvs det som fanns kvar av de gamla monofysitiska kyrkorna) var i minst lika hög grad bestämda av myter och vanföreställningar. Islam betraktades som avgudadyrkande hedendom....

Det kunde knappast undvikas att åtminstone några grundfakta om den islamiska verkligheten i Egypten, Palestina och Syrien - liksom för övrigt också om Bysans och den grekiska kyrkan - nådde Europa, även om okunnigheten säkerligen förblev massiv hos de bredare folklagren ... Kvar stod, kanske rent av förstärkt, främlingsrädslan och övertygelsen att det kristna Europa hade rätt att härska över barbariska främlingar sådana som turkar och araber.

Universiteten.

Rörelsen från mystik och spekulation till mer rationalistiska överväganden började redan vid slutet av 1000-talet. Anselm av Canterbury ägnade sig åt att bevisa Guds existens med logiska resonemang och ville ge en logiskt begriplig förklaring till inkarnationen och frälsningens mysterier....

Universitetet i egentlig mening uppstod, då lärare och studenter vid ett sådant centrum skildes ut genom privilegier av olika slag från det omgivande samhället. Det avgörande kännemärket var att de ledande lärarna blev auktoriserade av världsliga eller kyrkliga auktoriteter, framför allt av påvemakten själv, att ta emot elever och föra dem fram till vetenskapligt mästerskap, dvs att göra dem till »magistrar»....

I Paris utbildades och undervisade de främsta av skolastikens män. Av kyrkans egna traditioner och den nya aristoteliska kunskapen uppförde de en imponerande lärobyggnad - ingalunda bara, som deras kritiker humanisterna på 1500-talet fick eftervärlden att tro, en hop knastrande teser utan originalitet och substans.

Gotiken.

Skolastikens lärobyggnad - otänkbar utan de aristoteliska impulserna via den islamiska världen - hade ett slags motsvarighet i sten och glas i de gotiska katedralerna och deras bildvärld. På detta område är det knappast fråga om några konstnärliga eller tekniska impulser från islam....

I början av 1100-talet anslöt sig den burgundiske adelsmannen Bernhard. Efter några år sändes han att grunda ett nytt kloster i Clairvaux. Därifrån spred sig rörelsen med Bernhard som ledare ut över hela Europa....

Han företrädde en innerlig, mystisk fromhet, en ny inriktning på Mariadyrkan - det var Bernhard som introducerade Ave Maria i den romerska gudstjänsten - en lyrisk gudskärlek, som (dock först på 1900-talet) skulle ge honom titeln »den honungs-flödande doktorn». I cisterciensrnas asketiska program ingick också en ny estetisk stil. Man reagerade mot de väldiga och påkostade romanska kyrkorna i clunystil....

Den religiösa reformrörelsen var bara en av gotikens förutsättningar. Stora tekniska nydaningar inom arkitekturen, som gjorde den gotiska katedralen möjlig, var en annan....

De himmelssträvande byggnaderna hade skelettkonstruktioner av ribbknippen, strävpelare och strävbågar. Mellanrummen fylldes av färgsprakande glasfönster. Katedralerna var liksom teologins stora Summor tänkta som totala bilder av verkligheten, den himmelska tillvaron planterad på jorden, skapelsen som Guds avbild. I fasadernas, dörrarnas och glasfönstrens naturalistiska bildvärld kunde människorna se både sin egen jordiska tillvaro och kyrkans hela lära demonstrerad: böndernas arbetsdagar genom årets olika månader, universitetens vetenskapliga värld och hela uppenbarelsehistorien från Gamla till Nya testamentet....

Den senmedeltida krisen.

Fram emot mitten av 1300-talet bröts enligt många beräkningar och notiser de stigande befolkningskurvorna nästan överallt i Europa. Den ekonomiska expansionen upphörde likaså och byttes på många områden i tillbakagång....

Tidigare var man benägen att lägga hela skulden för tillbakagången på en väldig pestvåg, som började i Kina, gick över Turkestan till Svartahavsområdet och via genuesiska hamnar nådde Italien 1347. Därifrån spred den sig till Spanien och Frankrike, vidare till Österrike, Ungern, Tyskland, Nederländerna och England, för att slutligen nå Skandinavien och de baltiska länderna. Även den östliga kristenheten. Bysans och Ryssland, drabbades....

Förändringarna visade sig främst på feodalsamhällets basnivå, dvs på storgodsen, där ofria jordbruksarbetare skapade det överskott som adeln, kyrkan och furstarna levde av. Den viktigaste förändringen var att dagsverksskyldigheterna i allt större utsträckning ersattes med avgifter i pengar eller varor. Det sammanhängde givetvis i sin tur med det växande inslaget av penningekonomi i hushållningen över huvud taget.....

Kyrkans kris. Kätterier.

De stora systemen i kyrka och stat, som anvisade varje enskild och varje stånd och klass en bestämd plats i en hierarki, var aldrig obestridda. Hela medeltiden igenom fanns det överallt människor som gjorde motstånd mot kyrkans disciplin och krav på tionde, mot dagsverksskyldigheter och andra former av feodalt förtryck. Den stora jordbruksexpansionen och den kommersiella revolutionen från ca 1000 gav, som vi har sett, mäktigt stöd åt sådana uppbrytande krafter och åstadkom särskilt i Västeuropa radikala förändringar i hela samhällsstrukturen. Men även om rörligheten mellan samhällsklasserna kanske ökade under den förvandlingen, förblev drängen dräng och herren herre. På så sätt var det katolska Europa lika hierarkiskt år 1500 som år 1000.

En annan mer genomgripande kris drabbade den katolska kyrkan under samma tid. Där fick verkligen hierarkin ett grundskott....

Den tidigaste stora vågen av kätteri i Västeuropa hade sitt andliga ursprung i öster. På 900-talet uppträdde i Bulgarien prästen Bogomil och vann många anhängare för en lära som på de flesta punkter gick stick i stäv mot den grekiska kyrkans. Rörelsen hade starka undertoner av bulgariskt hat både mot Bysans och mot den egna överklassen. Den betraktade världen som djävulens skapelse, fördömde äktenskap och avskydde barn, åt inte kött, förkastade kyrkor, ikoner och kors samt alla kyrkans sakrament. Från Bulgarien spred sig detta kätteri in i själva det bysantinska riket och nådde också Konstantinopel....

De medeltida kätterierna krossades av etablissemanget, liksom alla uppror mot den världsliga herrestaten rann ut i sanden.

Islam.

Om buddhismen var som ett regn, som länge och stilla föll över nästan alla Asiens länder och fick verkningar allt efter terräng och jordmån, framkallade rik växtlighet eller sjönk undan i sanden, och om kristendomen mer liknade ett nytt flodsystem i medelhavsvärldens och Europas landskap, som skapade nya livsbetingelser utan att utplåna de äldre formationerna - så kom islam som en svallvåg över en fjärdedel av världen, dränkte och genomsyrade allt....

Men det förbluffande i islam som historiskt fenomen i jämförelse med de båda andra världsreligionerna är den snabba, enorma och varaktiga framgången. Där buddhismen sipprade in under ett par årtusenden och kristendomen plöjde sig fram genom långa sekler, blev islam en världsmakt på några få generationer. En ideologisk-militär »världserövring» i det formatet och med sådan explosivitet kan i världshistorien bara vår egen tid visa maken till i kommunismens utbredning över halva jordklotet....

För buddhismen som filosofi och religion spelade den världsliga staten en mycket marginell roll, och under buddhismens utbredning över Asien utformades förhållandet mellan stat och sangha i en sådan mångfald av mönster att inga generaliseringar är möjliga. Kristendomen skilde skarpt mellan Guds och kejsarens sfärer, skapade sin egen från staten skilda kyrka och bäddade på så sätt både för samröre och konflikt mellan de båda. I islam finns distinktionen praktiskt taget inte. Samfundet av muslimer är också en stat. Ingen skillnad görs mellan andligt och världsligt....

Indianfolken och kyrkan. Slaveriet.

Att kolonisation och kristnande programmatiskt sammankopplades under den spanska erövringen, innebar att nästan från början kyrkan och de utåtriktade predikar- och tiggarordnarna, dominikaner, franciskaner och senare jesuiter, följde erövrarna och kolonisatörerna åt och i varje fall ytligt lyckades införliva stora skaror av indianer i sina församlingar....

Hur djupt och fullständigt kristnades Ibero-Amerika? På ytan har få regioner präglats så av kyrkan. Hjärtat i den iberiska kolonisationen var staden, och i varje stad var kyrkan, katedralen och klostret den arkitektoniskt och andligt dominerande institutionen. Men den fromhet som praktiserades i indian- och mestisstadsdelarna, i indianernas egna byar och städer och av peonerna på haciendorna var en blandning av indianska föreställningar och riter med kristna doktriner och guds-

tjänstbruk. Religiösa bruk och idéer ur indiansk folkreligion lever alltjämt kvar i Mellan- och Sydamerikas folkliga religiositet....

Negerslaveriet hade sin miljö i det smala plantagebältet efter Atlantkusten från södra Nordamerika till Brasilien. I den spanska delen spelade det en jämförelsevis underordnad roll, i Portugals amerikanska välde en desto större....

Den långsiktiga historiska verkan av negerslaveriet var framför allt, att Amerikas befolkning tillfördes ytterligare ett kraftigt inslag i brygden - negrerna själva - samt den blandning mellan europeiskt, afrikanskt och amerikanskt som kom till stånd, återigen främst i Brasilien. Demografiskt var det verkligen en helt ny värld, som växte fram efter det att Columbus hade upptäckt indianernas gamla. Det var en kolonialvärld dominerad och styrd av Europa, men en värld som till folk och livsmönster allt hastigare avlägsnade sig från det europeiska.

Det brittiska härskarsystemet.

Möjligheterna till detta kolossala imperiebyggande hade Indien, självt tillhandahållit.... I första omgången var det dock kompaniets folk som profiterade. Enorma summor pressades ut ur Bengalens härskarskikt och ur provinsens resurser över huvud taget. ... En rovdrift av det slaget kunde inte fortsätta. Inte ens Indiens skatter var outtömliga....

1793 kom baptistpastorn William Carey till Calcutta. Trots kompaniets skarpa motstånd inledde han där en ny era av kristen mission i Indien. Han blev också pionjär för modern indisk litteratur genom sina ordböcker och grammatikor på bangali och andra indiska språk samt sina många bibelöversättningar.

Den ryska samhällsutvecklingen.

En term som har använts för att karakterisera det ryska styrelseskick som växte fram under senmedeltiden och nådde sin fulländning under 1500- och 1600-talen, är »arvgodsmonarki» ... Innebörden är, att härskaren inte bara utövade all makt i staten utan också disponerade alla samhällets ekonomiska resurser. Han skötte riket som godsägaren sin fäderneärvda gård. Han ägde landet. Utrymme för andras rättigheter och egendom ges inte under en sådan regim, ingen hållbar distinktion existerar mellan en offentlig och en privat sektor av samhällslivet....

Insidan av moskvafurstens »rikssamling» är, att de små furstarna, de självständiga bojarerna, den i stor utsträckning fria bondeklassen gradvis ersattes av en arvgodsmonarki utan fri- och rörligheter. Steg för steg - genom erövringar, giftermål, köp och konfiskationer - utvidgade storfursten sin egen domän. ...

Detta var emellertid bara ett förspel. På 1560-talet bröt en storm ut, som varade ungefär ett årtionde. Utformningen och detaljerna i detta skräckregemente torde avslöja galenskap hos Ivan den förskräcklige, men det var metod i galenskapen. Riket delades upp. En del styrdes helt av tsaren, med en särskild kår av beväpnade tsartjänare (oprichniki, svartklädda gendarmer på svarta hästar) som blev det främsta och mest fruktade terrorvapnet....

Peter den store avskaffade sedan hela bojarinstitutionen och fyllde tjänsteadeln med folk ur alla samhällsklasser, samtidigt som han strikt krävde livstids statstjänst av varje adelsperson. Detta var lågvattensmärket för aristokratin i förhållande till tronen. Sedan gick vägen åter uppåt under 1700-talet, mot ett nytt slutet, socialt och ekonomiskt privilegierat adelsstånd, om också politiskt helt underordnat kejsarmakten.

Reformationerna.

De största omvälvningarna i Europa väster om Ryssland under 1500-talet bör samlas under rubriken »reformationerna». Genom protestantismen spräcktes det mått av religiös enhetlighet, som kan ha funnits i regionen, nya religiösa och intellektuella krafter frigjordes både på den reformerade och på den alltjämt romerska sidan i schismen, hela det andliga klimatet i Västeuropa förändrades radikalt. Detta fick genomgripande konsekvenser för europeisk storpolitik (i t ex religionskrigen), för de politiska systemen i en lång rad stater (t ex i furstemaktens tillväxt i Tyskland, Norden, England), för ekonomin (t ex genom att mängder av kyrkojord kom ut på den världsliga marknaden), för de sociala förhållandena (som t ex Englands 1600-tal skulle demonstrera). Genom att reformationen motsvarades av en katolsk reformrörelse med gamla anor och nästan omedelbart framkallade en

romersk motreformation, kom förändringens vindar att blåsa genom praktiskt taget alla Europas länder. ...

Reformationen själv var en oupplöslig blandning av teologisk polemik, religiösa väckelserörelser, social oro, ekonomiska störningsfenomen, lokal- och regionspolitiska ambitioner och intriger, storpolitiska blockbildningar. Vad den åstadkom i yttre mening kan man göra klart för sig genom att lägga Europas religionskartor åren 1500, 1550 och 1600 bredvid varandra.

Den första visar ett Sydösteuropa under turkisk överhöghet men med folkmajoritetens grekisk-ortodoxa millet ostörd i sin religionsutövning, ett ortodoxt moskovitiskt rike med anspråk på arv efter Bysans som den grekiska kyrkans centralmakt, i övrigt ett homogent katolskt Europa, fastän med oppositionsrörelser såsom husiternas arvtagare i Böhmen och Mähren men utan lösbrutna, schismatiska kyrkor.

Femtio år senare har ottomanema skjutit fram sin europeiska gräns djupt in i romerskt-katolskt territorium, nästan hela det tyska territoriet är lutherskt - undantag är huvudsakligen delar av Bayern och Rhenländerna. Skandinavien och England har kapat banden med Rom, i Nederländerna, Polen, Österrike, Ungern och Frankrike finns större eller mindre protestantiska minoriteter, Schweiz håller på att erövras av reformert lära (Zwingli och Kalvin), på många håll i Europa, tex Rhenlandet och Tyrolen, är radikala »vederdöparsekten» utomordentligt aktiva. Det kan över huvud taget se ut som om den romerska kyrkan håller på att drivas tillbaka till sina medelhavsbastioner.

Efter ytterligare ett halvsekel är läget stabiliserat. Lutherdomen behåller Nordtyskland, Balticum och Norden, kalvinismen har sina fästen i Schweiz, de holländska delarna av Nederländerna samt i Skottland, England håller på att söka sig en anglikansk medelväg mellan kyrkorna. Men i ett brett band över Europa har den romerska kyrkan behållit eller återtagit greppet, från Spanien och Italien över Frankrike, Belgien, södra och västra Tyskland, in genom Österrike och den ickeottomanska delen av Ungern till det stora polska riket. Protestantiska minoriteter finns kvar i några av de sistnämnda länderna, men hotet om sammanbrott för Rom är avvärjt.

Den naturvetenskapliga revolutionen.

Sambandet mellan den religiösa omvälvningen på 1500-talet och den naturvetenskapliga revolution som började då, är säkert av mycket allmännare och mer svårfångad art. Det är frågan om att olika tidevarv präglas av skilda mentaliteter, är så att säga igenkännliga genom att liknande attityder och tänkesätt går igen på de mest skilda livsområden. I allmänhet kan man då inte peka ut någon särskild livssfär som impulsgivare framför andra. Religiöst och vetenskapligt tänkande är båda barn av sin tid.

Det andliga klimat som präglade både reformatorer och naturvetenskapsmän under epoken, hade som en huvudingrediens uppror mot det hierarkiska tänkandet. Det gällde inte bara det mänskliga samhället i kyrkans och statens former utan också själva bilden av universum....

Copernicus började sprida sina tankar om solen som världsalltets centrum redan på 1510-talet, men hans verk kom i tryck först 1543. Det mötte ett mäktigt och ofta våldsamt motstånd från alla kyrkor och från de flesta av Europas universitet....

Den exakta naturvetenskapliga iakttagelsens och experimentets pionjär och banbrytaren för en rationalistisk världsuppfattning blev Galilei. Han studerade bland annat fallande kroppar och lade grunden för den moderna mekaniken. Han skärskådade himlakropparna genom det teleskop som han hade konstruerat, upptäckte månytans skrovligheter, Saturnus' ringar och det faktum, att Vintergatan bestod av myriader stjärnor. Hans iakttagelser styrkte honom i övertygelsen, att Copernicus hade rätt, men den katolska kyrkans ledande krafter lyckades han inte övertyga. 1633 tvangs han i Rom att avsvärja sig heliocentrismen (solen i centrum) såsom irrlära.

Galileis vetenskapssyn och hans uppfattning av förhållandet mellan tro och vetande gick likafullt sakta segrande fram i Västeuropa.Bibeln, sådan var Galileis uppfattning, är en bok om människans förhållande till Gud och om hennes frälsningsväg, inte en uppslagsbok i naturkunnighet. Naturens värld är vetenskapens fält. Vetenskapen arbetar med exakta iakttagelser, som måste reduceras till matematiska strukturer för att så kunna knytas ihop till ett sammanhängande rationellt system.

Hela naturens enhet och därmed alla naturvetenskapers sammanhang slogs fast bland annat av den store franske filosofen Descartes. ...

Den stora syntes, som Descartes förutsåg och för övrigt själv prövade, kom med Newton. Hans arbete Principia (1687) använde mekanikens rön för att lösa astronomins problem och lyckades matematiskt bevisa, att grundlagen i den »himmelska mekaniken» var gravitationen.

Samhällstänkandet.

Det naturvetenskapliga nytänkandet under perioden 1500-1800 har sin motsvarighet inte bara i humanisternas stora språkvetenskapliga arbeten utan också i en ny samhällsvetenskap, som väsentligt bidrog till en klimatförändring i Västeuropas intellektuella liv. ...

Liksom det religiösa tänkandet hade det politiska under 1500-talet en av sina viktigaste förutsättningar i Occam. Han hade skilt mellan två huvudtyper av samhälle: styrelse till allas bästa och styrelse i härskarens intresse. I det förra fallet styrde en kung ett folk, som behöll sina naturliga friheter - Occam trodde alltså på att människan var född fri. Kungens makt kunde variera, han kunde vara bunden av lagar som han hade besvurit, eller vara fri från alla skrivna lagar. Också härskarsamhället kunde vara av två slag: det despotiska, där härskaren styrde sina undersåtar såsom slavar som hade godtagit sitt slaveri - detta var på Occams tid liksom in i vår egen Europas bild av det orientaliska styrelseskicket - eller det tyranniska, där herradömet utövades mot de förslavades vilja. Occam betraktade påvemakten som despotisk och bekämpade den som sådan

Huvudströmmen i europeisk politik efter 1500 gick i riktning mot den absoluta härskarens dominans. De politiska teoretikerna följde i stor utsträckning strömmen. Florentinaren Machiavelli rådde i Fursten (1513) den härskare som han hoppades på som Italiens räddare ur splittring och förnedring, att ta sig makt utan hänsyn till moral, löften eller ingångna fördrag, med våld och lögn om nödvändigt....

Det stora experimentalfältet för styrelseformer och samhällskonstruktioner blev under 1600-talet England. Spännvidden i det samhällsteoretiska tänkandet kan uttryckas i två namn: Hobbes och Locke.

Mot 1600-talets engelska motsatspar Hobbes-Locke skall ställas två stora samhällstänkare i det förrevolutionära 1700-talet, Montesquieu och Voltaire. I den förstes stora verk, Om lagarnas anda (1748) löpte många tankar samman. Arbetet har betecknats som inledningen till den moderna sam hällsvetenskapen.

Det franska enväldets framväxt.

Den starka franska 1600-talsstatens främsta arkitekt var kardinal Richelieu (1585-1642). Han blev biskop vid några och tjugo års ålder och kardinal vid 35. Kyrkopolitiskt företrädde han den katolska reformationens strävan att bygga upp en stark kyrka med ett välutbildat prästerskap....

Som Frankrikes ledare både i in- och utrikespolitiken under de sista årtiondena av sitt liv inriktade han sig på att bekämpa alla krafter inom landet som motsatte sig centralmakten, och på att i den europeiska politiken bryta habsburgarnas (Spaniens och Österrikes) makt och göra Frankrikes europeiska ledarställning ointaglig....

Han bekämpade framgångsrikt adelsuppror och aristokratisk opposition, lät riva ner borgar och stadsmurar, och stärkte därigenom statens monopol över de militära maktmedlen. Ett viktigt steg i det avseendet var, att han kraftigt reducerade hugenotternas fristående maktställning....

Kungen blev för Frankrike, vad farao hade varit för Egypten och vad Ludvigs samtida Qingkejsarna var för Kina: staten personifierad och länken mellan himmel och jord....

Det lyckades ett långt stycke: ett franskt sekel följde på det spanska, och oppositionen från provinserna och samhällsklasserna - vingklippt gammal krigaradel såväl som skatte- och dagsverkstyngda bönder - bragtes under kontroll.

Ludvig XIV och Versailles.

Ludvig XIV övergav sin huvudstad och byggde sig en ny. Så kom Versailles till. .. Denna praktfulla symbolvärld var mycket mer än en påkostad kuliss, den var ett av absolutismens viktigaste maktmedel. I Versailles' skapelse medverkade allt vad Frankrike hade av byggmästa-

re, trädgårdsarkitekter, skulptörer och målare. För versailleshovets teater skrev stora tragöder som Racine. Moliéres inte alltid helt hovmässiga stycken uppfördes ofta först där, innan parispubliken fick njuta av dem. Frankrikes poeter och främsta prosaister läste sina verk under aftnar vid hovet, opera och balettmusik producerades för andra förlustelser där. ...

Varje dag i Versailles var ett jättelikt skådespel, och det krävde tusentals agerande - utöver härskaran av betjänter och hovpersonal också närvaro och medverkan av aristokratin. Det var inte fråga om ett obligatorium. Men för alla familjer som sökte ämbeten och framgång, blev det nödvändigt att låta sig företrädas i det dyrbara hovlivet, vilket oftast gjorde dem än mer ekonomiskt beroende av kungamakten. ...

Efter hand samlades också alla centralregeringens och centralbyråkratins organ i Versailles. Under ledning av Colbert. ...

Den starka staten ville också monopolisera tankar, tro och åsikter. Den fungerade därvid enligt principen morot och piska: befordran och belöningar till välartade, glans från storkungen själv över rättänkande, men detta kombinerat med ett vitt förgrenat övervaknings-, spion- och censursystem. Tryckpressarna kontrollerades noggrant - men misshagliga skrifter av filosofiskt, religiöst, politiskt eller lättfärdigt slag flödade ändå in över gränserna från Holland och Schweiz. Man försökte hålla modernism borta från universiteten. Under starkt jesuitiskt inflytande bekämpades och förföljdes alla avvikande rörelser inom den katolska kyrkan...Till intendenternas åligganden hörde vidare att rapportera från sina provinser om ståndspersoners, framför allt adelsfamiljernas, andliga och politiska bakgrund, åsikter och aktiviteter....

Armén var den stöttepelare för enväldet som mest fulländat realiserade monopolidealet.....Med dessa arméer och med en helt nybyggd flotta krigade Ludvig och hans generaler hela hans mer än halvsekellånga regeringstid igenom.... I slutakten, det så kallade spanska tronföljdskriget vid 1700-talets början, gällde det den europeiska hegemonin och ledarställningen i världshandeln, eftersom frågan var om de franska bourbonerna skulle ta över hela det spanska imperiet efter de utdöende spanska habsburgarna... Uppgörelsen slutade med Frankrikes ekonomiska och statsfinansiella utarmning och med dess militära nederlag. (Freden i Utrecht 1713.)...

Med sina naturrikedomar och sin tjugomiljonerbefolkning, med sina västindiska, nordamerikanska och indiska kolonier, sin starka ställning i levanthandeln och med sin alltjämt idealbildande materiella och andliga kultur förblev Frankrike även efter nederlaget en av Europas ledande makter. Under Ludvig XIV: s glansperiod hade den franska maktapparaten blivit mönster för härskare nästan överallt på kontinenten. Stuartarna i England efter restaurationen 1660, Ludvigs motståndare i Holland Vilhelm av Oranien, Fredrik III i Danmark och Karl XI i Sverige, hohenzollrarna i Brandenburg-Preussen, habsburgarna i Wien och många andra hade i olika avseenden försökt imitera Kung Sol, hans slott, hans hov, hans här, hans byråkrati. Vi har sett hur tsar Peter sög åt sig allt han kunde lära eller påtvinga Ryssland från Västeuropa i förvaltning, krigsväsen och metoder att vingklippa adeln. Hans direkta förebilder var oftast svenska, men mycket gick också tillbaka till Versailles.

Kapitel 2: Komplement till världshistorien fram till början av 20-hundratalet.

152 **Tiden efter mitten av 1700-talet.**

154 **Områdena kring östra Medelhavet. Från äldsta tid till 1930-talet.**

157 **Konsthistoria.**
159 Byggnadskonsten

160 **Industrin och utvecklingsprocesserna.**
162 Uppfinningar och upptäckter

164 **Teknikhistoria.**

166 **Medicinhistoria.**

167 **Det periodiska systemet för grundämnen.**

170 **1900-talet.**

175 **En lista med några författare och titlar**

185 **Världen byggdes om på 1900-talet.**
185 Makt och sociala relationer i världen 1914.
186 Tänkesätten och de sociala relationerna.
187 Utdrag ur "Det svenska folklynnet" (1911).
189 Första världskriget.
189 Slutet på första världskriget.
190 Mellankrigstiden.
192 Andra världskriget.
193 Atombomberna 1945.
194 Världen under efterkrigstiden efter andra världskriget.
198 Asien.
198 Främre Orienten/mellanöstern.
198 Israel och Palestina.
198 Syrien och Libanon.
199 Jordan, Saudiarabien och småstaterna.
199 Irak och Iran. Kurder.
199 Främre Orienten/mellanöstern 1991.
200 Asien bortom Iran.
200 De engelska kolonierna.
200 De holländska kolonierna.
200 De franska kolonierna.
201 Kina.
201 Japan.
201 Korea, Filippinerna, Afghanistan mm.
202 Afrika.
203 Amerika.
204 Amerikas förenta stater/USA.
205 Oceanien, polarområdena och rymden.
205 Europa 1991.
205 Världens djur-och växtvärld.
205 Källor till historien på 1900-talet.

206 **Makthavare i världen efter andra världskriget.**

208 **Världen efter 1990-1991.**
209 Jugoslavien.
224 Irak.

231 **Det finns fysiska och sociala miljöer.**
Många myndigheter har inflytande över de fysiska och sociala miljöerna. Här några:
Boverket. http://www.boverket.se
Naturvårsverket: http://www.naturvardsverket.se
Socialstyrelsen: http://socialstyrelsen.se
Folkhälsomyndigheten: http://www.folkhalsomyndigheten.se
Sveriges kommuner och Landsting: http://skl.se

232 **Exempel: Miljöpartiets partiprogram 2016**
Staden
Förorter och miljonprogram

238 **Något om sociala miljöer**

239 **Våldet i världen och mänskliga rättigheter.**

240 **Något om mobbning, diskriminering o d.**

241 **Myndigheter och organisationer om mobbning och diskriminering**

242 **Kort om Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen?**

243 **Världen. Klimat och sociala relationer. Koldioxidutsläpp.**
Fysiska och sociala miljöer
Mänsklighetens utveckling
Sociala relationer

245 **Sveriges elva folkhälsomål**
Delaktighet och inflytande i samhället
Ekonomisk och social trygghet
Trygga och goda uppväxtvillkor
Ökad hälsa i arbetslivet
Sunda och säkra miljöer och produkter.
En mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård.
Gott skydd mot smittspridning.
Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa.
Ökad fysisk aktivitet
Goda matvanor och säkra livsmedel.
Minskat bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och dopning samt minskade skadeverkningar av överdrivet spelande

248 **Inre verkligheter och sociala miljöer**

252 **De inre verkligheterna och de sociala.miljöerna under tidernas lopp**

253 **Något om värdsbilder, livsåskådningar, ideologier, människosyn, värderingar, attityder, fördomar, moral, jämställdhet och diskriminering.**

261 **Något om läget inför 2012**

263 **Läs på! Världen har förändrats**

265 **Världen utanför Sverige**

266 **Mot en fredligare värld**

Tiden efter mitten av 1700-talet.

Nya tiden fram till 1648, Westfaliska freden, brukar ses som religionsstridernas tidevarv. Under den här tiden bildades också s k nationalstater med starka furstar i ledningen. Tiden 1648 fram till 1789 med den franska revolutionen ses som den oinskränkta furstemaktens epok med bl a mäktiga franska kungar, Ludvig XIV, XV och XVI, som revolutionärerna opponerade mot. I kolonierna i Amerika uppstod också opposition och folk frigjorde sig från herrarna i Europa och bildade Amerikas Förenta Stater 1786. Under den oinskränkta furstemakten tid fanns i Europa stora riken som hade stora resurser och bekämpade varandra.

Den franska revolutionen 1789 var en revolution mot den hårda kungamakten och innebar bara början på vägen mot en större spridning av makten.

Napoleon var 20-årig löjtnant när revolutionen bröt ut, han skaffade sig makt, blev kejsare, ville erövra världen och satte hela Europa på krigsfot, men kämpades ned vid Waterloo och placerades oskadliggjord på St Helena i Atlanten 1815.

Efter hans krig samlades Europas mäktiga på kongressen i Wien l8l5 och ritade upp en ny politisk karta över Europa. Drivkrafter under den här perioden var bl a idéerna under den sk upplysningstiden då bl a Montesquieu (l689-1755) skrev om maktfördelning med en udd mot furstarnas starka makt, och Diderot samlade mänskligt vetande i "Encyklopedin" i 35 band 1751-1780.

Under de hundra åren efter 1815 bröt en demokrati med lika rösträtt för alla i stort sett igenom i några av de mest välutvecklade länderna, och industrier för varutillverkning i stor skala växte fram.

Världsbilden förändrades väsentligt när Darwin 1859 lade fram sin bok om arternas uppkomst, - en stöt mot de kyrkliga lärorna. Inom naturvetenskaperna gjordes viktiga upptäckter och en välutvecklad atomteori fanns innan första världskriget bröt ut.

Överbefolkning ledde till uppkomsten av fattiga proletärer som Karl Marx intresserade sig för, 1847 författade han tillsammans med Engels ett kommunistiskt manifest. Första internationalen, en arbetarorganisation, bildades i London l864. Den andra bildades i Paris l889 med arbetarombud från 19 länder, bl a Sverige. Då ställdes som mål bl a 8-timmarsdag sex dagar i veckan, vilket blev lag i Sverige 30 år senare 1919, och man införde 1 maj som arbetarnas demonstrationsdag.

I Amerikas Förenta Stater avskaffades slaveriet efter inbördeskrig 1861-1865.

År 1914 behärskade europeerna en stor del av världen utanför Europa, de hade kolonier eller härskade på annat sätt. Självständiga stater utanför Europa var huvudsakligen i Amerika USA, Mexiko och de flesta staterna som 1990 finns söder därom, i Afrika Etiopien och Liberia och i Asien Turkiet, Arabien, Persien och Afghanistan i Främre orienten och bortom Indus : Kina, Mongoliet, Japan, Siam och några småstater i Tibet.

Perioden 1914-1945 bildar en ny epok med första världskriget, mellankrigstiden och andra världskriget.

Första världskriget 1914-1918, ledde till stora förändringar av Europas karta. Kriget var en fortsättning på gamla maktstrider i Europa och slutade med nederlag för Tyskland.

I krigets spår ägde rum revolutioner i Tyskland och framför allt i Ryssland som förvandlades till Sovjetunionen.

På initiativ av USA-presidenten Wilson tillkom 1919 Nationernas förbund, men hans eget land blev aldrig medlem och Sovjetunionen stod också utanför.

Spanien blev republik 1931 och sedan utbröt där inbördeskrig som slutade med att general Franco blev diktator. Italien underkuvade Etiopien 1936 under ledning av Mussolini som gjort sig till överste makthavare, diktator, i Italien. Japanerna ockuperade större delen av Kina 1937-1938. Stalin gjorde sig till diktator i Sovjetunionen.

I Tyskland uppträdde Adolf Hitler och bildade den nationalsocialistiska rörelsen. Han blev rikskansler 1933, statschef 1934 med titeln ”Führer und Reichskanzler” och gjorde sig till diktator. Han tog Österrike mm "under sitt beskydd", dvs ockuperade och anslöt till Tyskland.

Hösten 1939 angrep tyskarna Polen och det andra världskriget kom igång. I en tysk-rysk vänskapspakt 1939 "fick" ryssarna de baltiska länderna, och efter finsk-ryska vinterkriget 1939-40 måste Finland avstå Karelen.

Vänskapen tog slut när tyskarna angrep Sovjetunionen 1941. I december det året anföll japanerna USA genom bombning av den amerikanska flottbasen Pearl Habor. Kriget fick därmed full styrka med Tyskland, Italien och Japan på den ena sidan och England, USA och Sovjetunionen på den andra.

Det gick sämre och sämre för tyskarna och de allierade på andra sidan träffades i Jalta i februari 1945 och gjorde upp om krigsslutet och Europas framtid, det var brittiske premiärministern Churchill, amerikanske presidenten Roosevelt och Sovjetdiktatorn Stalin. Den 30 april 1945 var det tyska nederlaget nära och Hitler begick självmord i en bunker i Berlin. Kapitulation följde kort därefter. Men kriget pågick i Asien. För att få definitivt slut på det lät amerikanske presidenten hösten 1945 fälla två atombomber över Japan, som då kapitulerade.

Det andra världskriget har setts som som en kamp för demokratin mot Hitlers diktatur med "arier" som herrefolk och med en rasism som riktades isynnerhet mot judar med en strävan att utplåna dem helt.

Som supermakter framstod efter kriget USA och Sovjetunionen. Vänskapen dem emellan under kriget övergick snart i fiendskap i ett "kallt krig", en "järnridå" drogs ned i Europa mellan öst och väst. Världspolitiken har under efterkrigstiden präglats av motsättningarna mellan USA och Västeuropa å den ena sidan och Sovjetunionen å den andra.

De krigshärjade delarna av världen återuppbyggdes. Kolonierna frigjorde sig vartefter och bildade en stor mängd nya stater, många i Afrika. De västeuropeiska staterna har mestadels blivit fredliga demokratier, även Spanien.

Med början 1989 har fredliga revolutioner i Sovjetunionens s k satellitstater i Östeuropa ratat den sovjetiska kommunismen som havererat. Sovjetunionen har upphört.

Atombomber och andra förfärliga krigsredskap har blivit så utvecklade att de kan förstöra möjligheterna till liv på jorden. Mänskligheten har hamnat i en fälla där människorna blir tvungna att samverka.

I Västeuropa har hela efterkrigstiden pågått en integrationsprocess som lett fram till Europeiska Unionen, EU, där Sverige trätt in 1 januari 1995. Unionen lider av "demokratisk underskott", dvs gamla demokratiska principer är satta ur spel, lagar utfärdas av ministrar och mycket bestäms i den av en byråkrati i Bryssel.

Trots motgångar har demokratins princip blivit ledstjärna världen över, men mycket återstår innan den helt slagit igenom i praktiken. Den sovjetiska komunismen avses bli ersatt av mer demokratiska former. Jämsides med demokratin löper jämlikheten. Den svåra uppgiften i framtiden tycks vara att förbättra demokratin och att förbättra jämlikheten. Förändringarna efter 1989, 200 år efter franska revolutionen 1789, ger löften om en bättre framtid, men kan också leda till försämringar om reaktionära krafter tar överhanden.

Områdena kring östra Medelhavet. Från äldsta tid till 1930-talet. (Från omr40y)

Ingenstans i hela världen har uppstått och gått under så många stora riken som i områdena kring östra Medelhavet.

Det började före år 3000 f Kr i Egypten och Mesopotamien med stora riken och stora städer som Memfis och Ur. Mesopotamien hade sannolikt byggts upp av sumerer som förmodligen kommit österifrån.

Omkring år 2000 f Kr hade kulturområdet utvidgats och omfattade då bl a det grekiska området och områden vid Medelhavets östkust med bl a Jeriko. I Mesopotamien härskade då semiter och Babylon var den nya huvudstaden. Störste kungen där var Hammurabi, som regerade omkring år 1700 f Kr, och som lämnat efter sig stora skriftsamlingar bestående av kilskrifter på lertavlor.

På Kreta utvecklades en högkultur på 2000-talet f Kr. Det antika Grekland påbörjades omkring år 2000 f Kr av Joner som kom norrifrån och gjorde Aten till huvudstad .

Omkring 1400 f Kr gick det Egyptiska riket upp utefter Medelhavets östkust och i Mindre Asien hade hettiter kommit in och bildat ett stort rike. Babyloniens makt och omfång hade då minskat.

På 1300-talet f Kr hade akajerna kommit in i Grekland och gjort Mykene till huvudstad, då på höjden av rikedom. Senare tog dorerna makten i Grekland varvid Sparta blomstrade upp. Andra stora städer vid den här tiden var Korint och Tebe samt Troja i Mindre Asien, vars västkust ingick i grekernas rike, så även Kreta. I Mykene härskade bl a Agamemnon som förekommer i samband med de gamla sagoliknan-de berättelserna i Iliaden och Odysséen av Homeros, där bl a skildras hur greker med hjälp av den trojanska hästen vid ett tillfälle intog Troja.

På 1200-talet f Kr fanns fenicier vid Medelhavets östkust, de bildade världens första stora sjömakt och gjorde afrärer runt hela Medelhavet. Söder om febnicierna vandrade då in israeliterna som lade under sig Kanaan. Deras stamfader Abraham kom enligt sagorna med brorson Lot och hustru Sara från Sydbabylonien. Israelkungarna David och Salomo gjorde Jerusalem till huvudstad. Omkring år 900 f Kr delades det israeliska riket i Israel och Juda rike och de erövrades sedan av folk från öster.

Omkring år 600 f Kr hade det hettitiska riket fallit samman, istället fanns då ett lydiskt rike och öster om det ett mycket stort mediskt rike. Babylonien hade blomstrat upp till det nybabyloniska riket och lagt under sig bl a områdena vid Medelhavets östkust, med bl a Palestina och Syrien. Under babyloniske härskaren Nebukadnessar II:s regeringstid började judarnas sjuttioåriga babyloniska fångenskap, beskriven i Bibeln.

På 600-talet f Kr grundades Kartago i Nordafrika av fenicier, en stor handelsstad som snart blaev självständig. Grekerna anlade kolonier på Sicilien och i södra delarna av den italienska halvön. I de norra delarna fanns bl a etrusker och romare. Enligt sagorna grundades Rom på 700-talet f Kr av bröderna Romulus och Remus som fötts upp av en varghona sedan de som små satts ut i en korg i Tibern för att dö. Rom utvecklades till en mäktig republik, där det fanns två samhällsklasser, patricier (“bättre” folk) och plebejer (“sämre”).

På 500-talet f Kr anlades i Aten det första Athenatemplet på Akropolis, som ursprungligen var platsen för en kungaborg. En av Atens ledare på 400-talet f Kr, Perikles, gjorde Akropolis till Greklands konstcentrum med många tempel, statyer etc. Ungefär vid den här tiden byggdes också sportanläggningar i 0lympia och stora kulturanläggningar i Delfi.

Omkring år 500 f Kr hade perserna lagt under sig hela Främre Orienten bort till Indus: Egypten, Libyen, Mindre Asien och en del av Balkan. Den store perserfursten då var Darius. En av hans företrädare hade löst judarna ur den babyloniska fångenskapen. Perserna hade då från grekerna tagit grekiska områden i Mindre Asien och gjorde också misslyckade försök att ta hela Grekland. År 490 f Kr segrade grekerna i ett slag vid Maraton. Den lyckliga utgången förmedlades till Aten av en budbärare som sprang den 42 km långa vägen mellan de två platserna. Persisk storkonung var vid den här tiden Xerxes.

I mitten av 400-talet f Kr kunde grekerna återta de gamla grekiska områdena i Mindre Asien, och efter krigen mot perserna upplevde Aten en ekonomisk och kulturell storhetstid med en demokratisk författning, som dock inte svarade mot 1900-talets krav på demokrati. Aristofanes författade och filosorerna Sokrates och Platon undervisade. I Sparta rådde ett aristokratiskt välde och Aten och Sparta kom i strid. Under dessa strider växte sig Greklands granne i norr, Makedonien, allt starkare.

I mitten av 300-talet f Kr blev Filip II kung i Makedonien och slog under sig Grekland. Filips son Alexander, som senare fick tlllnamnet "den store" hade Aristoteles som lärare, fortsatte efter faderns död Makedoniens expansion och tog hela det väldiga perserriket ,bl a med hjälp av ett fältslag vid Issus år 333 f Kr. I hans stora rike växte fram den hellenistiska kulturen, en blandning av grekisk och orientalisk kultur med centrum i Alexandria, som han anlade i Egypten. Alexander den store dog 323 f Kr och riket föll sedan samman i ett stort antal riken av varierande storlek.

På 200-talet f Kr hade det romerska riket utvecklat sig under cirka 500 år och ömfattade i stort set^t den italienska halvön och Spanien. Det bredde sedan ut sig i alla väderstreck. Caesar gjorde sig till enväldig makthavare, diktator, i det romerska riket vid tiden för vår tideräknings början, gjorde jordlösa proletärer tlll kolonister i provinser och gav sina soldater jord att bruka. Han mördades år 44 f Kr då det romerska riket slagit under sig nära nog alla områden runt Medelhavet och större delen av Främre Orienten. Omkring år 100 e Kr nådde romarriket sin största amfattning med områden långt upp i Europa, bl a England, och i öster områden fram till ungefär Tigris, därbortom fanns ett stort rike som behärskades av parter.

Efter Caesars död som ordnats av bl a Brutus och Cassius, gjordes romarriket till ett kejsardöme med Augustus som förste kejsare. Augustus förekommer i Bibeln i samband med berättelserna om Jesus, de tre vise mannen från östmern, etc. På Augustus tid levde skalden Vergilius, som bl a skrev Eneiden, samt historieskrivaren Livius. En av Augustus motståndare flydde till Egypten och fick som gemål drottningen Kleopatra där, men de begick självmord när Augustus kom och erövrade Egypten.

Romarriket bestod i flera hundra år men föll till slut samman. Det delades år 395 i Västrom och Östram med gräns i havet öster om italienska halvön. Då hade krlstendomen etablerat sig. Kejsaren Konstantin den store flyttade sitt residens tlll Bysantion som döptes om till Konstantinopel. Konstantin var kristendomsvänlig och döpte sig till kristendomen på dödsbädden år 337.

Västroms vidare öden ska inte behandlas nu, bara nämnas att romarrikets sönderfall och isynnerhet Västroms konflikter därefter ansetts ha så betydande konsekvenser att man från omkring år 400 räknar en helt ny tid, medeltiden. Det nyal fick karaktär genom kristendomens seger i det romerska riket, romarrikets sönderfall och de germanska folkvandringarna , dvs folkförflyttningar och konflikter som sattes igång av bl a Attila och hans hunner som omkring år 375 ridit in och anfallit goter norr om Svarta havet.

I Västrom och Europa norr därom utvecklades den romersk-katolska kristna läran, i Östrom den grekisk-ortodoxa. Östrom bestod längre än Västrom, men utsattes för intrång från perser och araber.

På 62o-talet grundade Muhammed den islamska läran och samlade arbiska nomadstammar kring Koranens lära. Från Mecka och Medina proklamerade han heligt krig mot de otrogna, dvs de kristna. Hans erterträdare hade på 800-talet slagit under sig Arabien och områdena öster därom bort till Indien, Palestina, Syrien, Armenien, Nordarrika och spanska halvön. Det var kalifatet, ett av världshistoriens stora imperier, som bÜehärskades av kalifen, dvs Allahs ställföreträdare. Centrum för väldet blev Bagdad i Irak. I kalifatet utvecklades en efter tiden mycket högtstående kultur. För svenska vikingar som tog sig åt sydväst ned genom Ryssland till Konstantinopel, som de kallade Miklagård, var Särkland de muhammedanska länderna. I slutet av 800-talet började väldet falla samman och på 900-talet hade det skingrats i en rad statsbildningar betingade av naturliga gränser, där den islamska kulturen dock fortrarande härskade.

Mellan åren 1096 och 1291 företog sig Europeiska kristna s k korståg

mot Jerusalem, som gick ut på att till de kristna återerövra staden, som hade en symbolisk betydelse för de kristna. Man kan räkna upp till sju korståg som hade vissa framgångar, men på det hela taget till slut blev ett misslyckande för de kristna. En effekt av korstågen blev dock att den arabiska kulturen kom till europeernals kännedom och berikade den europeiska kulturen.

Pa 1200-talet gick Bagdadkalifatet under när mongoler erövrade stora delar av det från öster. Kaliftiteln övergick på 1500-talet till härskarna, sultanerna, i det Osmanska riket (Ottomanska riket) som 1299 grundades i de nordvästra delarna av Mindre Asien och som sedan l922 blev Turkiet, varvid kaliftiteln togs bort.

Det Östromerska riket smälte med åren samman och omfattade i mitten på 1300-talet bara Konstantinopel och ett litet område väster därom, det gränsade till det Osmanska riket som expanderade och bl a 1453 gjorde slut på det Östromerska riket, det bysantinska kejsardömet.

Det Osmanska riket var som störst 1683 och omfattade då Nordafrika, Palestina, Syrien, Mindre Asien och ett stort område öster därom ned till Persiska viken, samt Balkan i östeuropa upp till gränsen mot Polen och med områden norr om Svarta havet.

Men även det Osmanska riket föll samman med tiden.1699 förlorades Ungern och Transylvanien till Österrike. Sultanen hade problem med att hålla ställningarna i norr, där ryssarna var angelägna återta gamla ryska områden och många folkgrupper och furstar på Balkan ville göra sig fria. Svenske kungen Karl XII krigade mot ryssarna bl a i södra Ryssland inte långt från sultanens rike. I det svensk-ryska slaget vid Poltava 1709 leddes ryssarna av tsar Peter den store och svenskarna förlorade, Karl XII var sårad i foten och kunde inte själv föra befälet. Han lyckades med en del av sina mannar ta sig över till sultanens rike, där han sedan stannade i fem år. Han hoppades att turkarna skulle göra gemensam sak med honom mot ryssarna, men det blev inte så. Sultanen slöt tillfälligtvis fred med Ryssland och ville bli av med svenskarna och ordnade i det syftet med kalabaliken i Bender 1713. 1714 red Karl XII till Stralsund, drygt 200 mil på 15 dagar. Karl XII lånade bl a pengar av den upproriske kosackhöv-dingen Mazepa, vars änka sedermera krävde pengarna tillbaka och då fick Tynnelsö slott som ersättning. Hon flyttade dit men gillande inte svenskarna och deras klimat, skaffade pengar genom att sälja det dyrbara koppartaket på slottet och åkte hem, slottet blev en ruin.

Under 1700-talet för övrigt hade sultanen flera krig och freder med Ryss1and och trängdes på det hela taget tillbaka. Napoleon gjorde i slutet på 1700-talet ett misslyckat försök att ta Egypten. Efter Wienkongressen 1815 låg det Osmanska rikets nordgräns ungefär vid Donau. Grekland gjorde sig fritt 1830. 1840 fick Egypten en hög grad av självständighet. I mitten av århundradet tog fransmännen Algeriet, och då försiggick också det s k Krimkriget efter vilket det Osmanska riket minskade. I ett nytt krig mellan ryssar och turkar 1877 kom ryssarna ända ned till Konstantinopel och efter det förlo-rades större delen av om rådena på Balkan. Cypern ställdes under Engelsk förvaltning och 1882 besatte engelsmännen Egypten. 1898 blev Kreta fritt. Inre åsiktsbrytningar ledde till en statskupp 1908 varvid sultanen avsattes, och andra tog vid. Tripolis i Nordafrika förlorades till Italien 1911. Efter komplicerade balkankrig 1912-1913 förlorade turkarna allt europeiskt område utom landet kring Konstan-tinopel.

Av det Osmanska/turkiska riket återstod vid första världskrigets början 1914 Mindre Asien inklusive Konstantinopel och områdena nedanför mot arabiska halvön samt större delen av halvöns.

Turkiet nödgades gå med i första världskriget på Tysklands sida, och ansattes av de allierade, England-Frankrike-Ryssland, från Egypten, Persiska viken och från Ryssland. Efter fred återstod av Turkriket Konstantinopel och Mindre Asien. Irak, Kuwait, Jordanien och Palestina förvaltades av britterna, Syrien av fransmännen. Folken på arabiska halvön blev fria från Turkiet, men rivaliserande furstar ordnade inte upp förhållandena förrän 1932 då Saudi-Arabien bildades och 1934 då Jemen blev självständigt. Egypten blev självständigt 1922. Libyen hörde till Italien och Algeriet och Tunisien till Frankrike. Persien var självständigt. Cypern blev brittiskt. Etcetera.

Konsthistoria.

Tingen kan användas praktiskt för materiella/kroppsliga behov eller användas som symboler/informationsmedel för att överbringa budskap av ollka slag och då påverka psyken. En bil kan sålunda användas praktiskt som transportmedel men kan också användas som källa tlll känsloupplevelser då man t ex tycker bilen är vacker eller ful och kan användas som symbol t ex för ägarens uppfattning om sin ställning och betydelse i samhället.

De flesta föremål som tillverkas är avsedda att användas praktiskt och får form därefter. En lyftkran t ex utformas så att den kan lyfta det som ska lyftas och får den form som det kräver, men det hindrar inte, att den som ser kranen kan uppfatta den som vacker eller ful. Tingens skönhetsvärden och symbolvärden beror alltså av betraktarens uppfattningar i psyket.

Den materiella/praktiska användbarheten kan mätas med naturvetenskapernas mått, men det finns inga tydliga mått för hur man mäter påverkan på psyket. Individerna har olika psyken och det som en uppfattar som vackert kan en annan upp fatta som fult. En individ kan vid ett tlllfälle uppfatta en sak som vacker och vid ett senare tillfälle uppfatta saken som ful. För grupper av människor kan finnas gemensamma upprattningar om vackert och fult etc och olika grupper kan strida om vem som har den bästa uppfattningen. Uppfattningarna kan vara olika på olika ställen i världen och kan vara olika under olika perioder och epoker. Moden växlar.

En del föremål tillverkas för att i första hand påverka psykena, t ex bilder. Den påverkan som avses kan ha olika syften. Bilden kan t ex vara en ritning som bara avser att beskriva något eller vara en tavla som avser att göra ett vackert intryck och göra betraktaren glad. Man talar i detta sammanhang om “konst”.

Någon allmän vedertagen uppfattning om vad som ska räknas som konst finns inte. Man kan säga, att konst är det som etablerade konsthistoriker betraktar som konst. Till konsten i snäv mening brukar de räkna av människor skapade synliga föremål i den mån de kort sagt inte används praktlskt. Till konsten i vidare mening hör också skönlitteratur, musik, dans och skådespel o d och man 1är här kunna räkna in talekonst och språkbehanling. Sentida konstformer i den här kategorin är fllm-, TV- och videokonst. Karnevaler och umgängesliv o d kan ses som skådespel och också räknas som konst.

Konst har till uppgift att påverka psyken, men det finns konstformer där de skapade föremålen också är avsedda att användas praktiskt. En mellanform är konsthantverk där den praktiska användbarheten väger eller borde väga tyngre än den psykiska påverkan. Möbler och inredningar od och kläder och frisyrer o d kan räknas till konsthantverk. En annan mellanform gäller industriprodukter där den praktiska användbarheten är övervägande men där man lagt till “design” för att locka till köp. Inom bildkonsten är reklamkonsten en mellanform där bilderna avser att påverka med syfte att vinna kunder eller anhängare.

En annan mellanform är byggnadskonten eller arkitekturen där byggnaderna ska svara mot praktiska krav och behov och byggas upp efter naturvetenskapernas krav rörande hållbarhet, klimatreglering, belysning o d, men där utformningen också ska svara mot krav i fråga om skönhet och social status o d. Inom byggnadskonsten spelar byggnadskostnaderna stor roll. I samhällen och epoker med stora klasskilnader och stor spridning i fråga om penningresurser finner man oftare präliga och påkostade byggnader än i samhällen med större jämlikhet där pengarna fördelas mer lika mellan byggprojekten.

Till arkitekturen hör formgivningen av den yttre miljön, dvs stadsbyggnadskonst, landskapskonst, trädgardskonst o d. Man bör noga skilja mellan byggnadsteknik och byggnadskonst. I byggnadstekniken är det bara de materiella/naturvetenskapliga förhållandena som räknas, i byggnadskonsten räknas utöver detta dessutom påverkan på psyken.

Konsthistoriker brukar undersöka och till konsten räkna byggnadskonst/arkitektur, skulptur/föremålskonst och bildkonst omfattande måleri, teckning och grafik o d .

För att kunna överblicka konstens utveckling och betydelse görs

indelningar i epoker och stilar. En stil är benämning på en epoks, ett områdes ellor en persons konstnärliga egenart.

Konstens historia är lång. Som de äldsta konstverken kan man se grottmålningarna i Sydfrankrike och Spanien som kan vara 20 000 år gamla. Konsten under de äldsta historisk tiderna brukar delas in efter geograrfiska områden, som i stort sett följer kulturens vandring från äldsta tider med början i det gamla Egypten. Grundläggande för de vanligaste indelningarna är byggnadskonstens utveckling. För konst från omkring år l000 brukar i första hand användas stilbeteckningar som inte bygger på geograriska områden. För konst fr o m l800-talet är stilarna så många och inflätade i varandra att man ofta hellre använder årtalsindeIningar .

Stilar o d inom brggnadskonsten är inte alltid användbara för bildkonst och föremålskonst. Å andra sidan används inom blldkonsten ibland stilbegropp som inte används inom byggnadskonsten. Med det påpekandet kan konsten studeras efter följande indelning, som huvuddsakligen är kronologisk med början i det gamla Egypten ca 3000 år f Kr.

Egyptens konst
Främre Orientens konst (Mesopotamien, Persien, Mindre Asien mm)
Kretisk-mykensk konst
Grekisk konst
Etruskisk konst (Norditalien)
Romersk konst (Romarriket)
Fornkristen och bysantinsk konst
Rysk konst
Indiens konst
Östasiens konst (Kina, Japan mm)
Islams konst
Primitiv konst mm (Afrika, Stillahavsöarna, gamla Amerika mm)
Fornnordisk och Longobardisk konst
Karolingisk och Ottonsk konst (på 800-tal)
Romansk konst. Den romanska konsten tog gestalt under 900-l000-talen och övergick under ll00-och 1200-talen i gotiken vid skilda tidpunkter i olika länder.
Gotiken. Uppstod i Frankrike ibörjan av 1100-talet.
Renässansen. Uppstod i Italien i böran av 1400-talet och spred sig sedan– ut över Europa, slog igenom i Nordeuropa i början av l500-talet.
Barocken, europeisk sti1 som rådde under l600-talet och i några länder också i början av 1700-talet.
Rokokon (med Regencen) i början och mitten av 1700-talet
Nyklasslcismen (Gustaviansk stil i Sverige), i slutet av 1700-talet.
Empiren och Romantiken, i början av 1800-talet.
Konsten under l800- och 1900-talen. Tiden fr o m 1800-talet kan inte enkelt delas in i tydliga stilepoker, men man brukar räkna med att romantiken avlöses av Realismen i mitten av l800-talet. Svårigheten att göra enkla indelningar beror bl a på att omfattnigen av de konstnärliga verksamhetorna ökat kratigt. Fr o m l800-talet löper olika stilar vid sidan av varandra. Inom arkitekturen användes under 1800-talet stilar från äldre tider och fick då beteckningar som nygotik. nyrenässans etc. Vid sekelskiftet uppträdde Jugendstilen. I Sverige förekom i början av 1900-talet den s k nationalromantiken som på 1920-talet avlöstes av e»n nyklassisk stil. Omkring 1925 kom så funktionalismen där arkitektema helt frigjort sig från alla gamla stilar oeh anlägg-ningarna fick en asketisk anstrykning. På det hela taget har funktionalismen härskat sedan 1930-talet , men den har ofta fått inslag av annat, bl a brutalitet och romantik.

För bildkonsten under l800-och l900-talen har präglats många stilbegrepp i form av “ismer” t ex naturalism, impressionism, expressionism, primitivism, naivism, symbolism, kubism, surrealism dadaism futurism, konstruktivism, konkretism, fauvism, purism, neoplasticism, spontanism, socialrealism , pointilism.

Byggnadskonsten

För att en byggnad ska komma till behövs som regel en byggherre, dvs en som vill ha och vill betala en byggnad, en arkitekt som tänker ut hur den ska se ut samt en byggmästare som bygger. Byggandet kräver byggmaterial och arbetskraft .

Människosläktets första anläggningar var enkla bostäder där individerna var både byggherrar, arkitekter och byggmästare. Vartefter som människorna bildade samhällen med arbetsfördelning, maktfördelning och klasskillnader fick makthavarna och de välbärgade klasserna möjligheter att avdela resurser till stora och påkostade anläggningar.

I forntidens högkulturella och folkrika samhällen i Egypten, Mesopotamien, Grekland och Rom byggdes stora anlaggningar som pyramider, palats och borgar, grekiska tempel, romerska teatrar etc. I de här områdena var skogarna snart skövlade så att det var ont om trämaterial, byggena gjordes i sten och tegel. Trä ruttnar lätt och brinner upp men sten och tegel klarar sig bättre. Därför finns det kvar en hel del anläggningar från forntiden .

I Norden däremot finns från forntiden kvar nästan inga byggnader, här var befolkningen liten och skogarna stora, trä var det vanligaste byggmaterialet och trähusen från de äldsta tiderna har förtärts av tidens tand. Det som finns kvar från forntiden i fråga om anläggningar är mest bara försvarsanläggningar i form av stenrösliknande fornborgar.

Romarriket sträckte sig på l00-talet långt upp i Europa, ungefär till en linje mellan Holland och Svarta havet och omfattade också England. Det angreps från 200-talet ständigt av folken norr därom. År 375 kom in i Europa från Asien ryttarfolket hunnerna under Attila, och under den s k folkvandringstiden som började då rördes det om rejält i Mellan- och Sydeuropa. Romerska kejsardömet delades år 395 i Västrom och Östrom, även kallat Bysans, och Västrom erövrades av folk från norr på 400-talet.

År 313 blev kristendomen tillåten i romarriket och år 323 blev den statsreligion. Vid den här tiden började katolska kyrkans maktperiod. Från omkring år 400 fanns i Europa en ny maktstruktur i Europa karakteriserad av påven i Rom som en betydande maktfaktor och kraftfulla makthavare norr om Alperna.

Den nya maktstrukturen påverkade byggnadskonsten. Perioden med den fornkristna och bysantinska konsten började när kristendomen bröt igenom.

De södra delarna av det stora romarriket, dvs Främre Orienten, Nordafrika och Spanien föll i händerna på härskare med islamsk religion stiftad av Muhammed på 600-talet. I de här områdena uppstod en särskild islamsk byggnadstradition.

Furstarna norr om Alperna byggde slott och borgar och katolska kyrkan stimulerade till kyrkobyggen vartefter som den kristna läran trängde norrut. Under den första tiden efter 400-talet blev romarrikets byggnadstraditioner bestående men efter hand utvecklade mellaneuropeerna egna byggstilar.

En betydande makthavare var Karl den store som behärskade större delen av Mellaneuropa norr om Rom. Han kröntes år 800 till kejsare och menade att han övertagit Västroms kejsarkrona. När Karl dog delades riket och efter många förvecklingar var Otto den store en makthavare som behärskade i stort sett Karls rike utom Frankrike. Han kröntes till kejsare år 962 i det tysk-romerska riket och menade att det nu var han som innehade den romerksa kejsarkronan.

Inom byggnadskonsten räknar man med en karolingisk-ottonsk period med namn efter Karl och Otto den store. Den Karolingiska-ottonska konsten ledde fram till det som kallas den romanska konsten, som började på 900-talet och gällde i Frankrike, Italien, Tyskland och England. Den karolingiska-ottonska och romanska periden motsvarar ungefär vikingatiden i Norden, vars slut svarar mot normandernas erövrirg av England l066.

Den gotiska stilen utvecklades i Frankrike i slutet av ll00-talet och nådde höjdpunkter i franska kyrkor. Den gotiska perioden inträffade under korstågstiden 1096-1291 då kristna från Europa gjorde misslyckade försök att erövra Jurusalem från Muhammedanerna.

Under den har tiden växte fram en samhällsklass av rika köpän bl a i Holland och Venedig, vilka började bygga monumentala byggnader åt sig. Tidigare bestod det monumentala byggandet huvudsakligen av kyrkor och furstepalats o d.

Gotiken övergick i Italien i början av l400-talet i renässansstilen, i vilken delar av det gamla romarrikets byggnadskonst kom till användning. Renässansstilen spred sig sedan till resten av Europa. Stilen övergick i den dramatiska barockstilen påbörjad i Italien på l600-talet. Den gjordes sedan sirligare i rokokostilen på 1700-talet, påbörjad i Frankrike.

Rokokon var en slutpunkt i byggnadskonstens utveckling i västerlandet sedan romarrikets fall. De överdådiga byggnadsverken under barocken och rokokon var uttryck för den oinskränkta furstemakten. I och med upplysningstidens ideer, den franska revolutionen 1789 och slutet för furstarnas makt började en ny tid som i byggnadskonsten tog sig uttryck i den enklare nyklassicismen.

Fram till och med 1700-talet gällde byggeriet enkla bostäder o d för gemene man huvudsakligen på landsbygden och större magnifika anlägœgringar: kyrkor och palats o d för furstar och storgodsägare o d. Fr o m 1800-talet fick byggandet en annan inriktning. Städerna växte och det behövdes mer än förr byggnader för industri och handel ,för utbildningsväsendet och sjukvården etc. Till en början, hela 1800-talet, lät man byggen för de nya ändamålen få arkitektoniska dräkter som påminde om gamla furstepalats o d, men i början av 1900-talet blev det klart att det var meningslöst att efterbilda gamla stilar med anor från det gamla romarriket. Det var funktionalismen som kom omkring 1925 och i den var byggnadernas användning utgångspunkt för formgivningen och inte gamla fördomar om hur husen skulle se ut.

Funktionalismens genombrott har natturligtvis samband med demokratins genombrott. Funktionalismen innebär ett byggande för hela folket och inte bara för mäktiga och rika.

Industrin och utvecklingsprocesserna.

Genombrottet för den fabriksmässigt bedrivna industriproduktionen i stor skala började i England i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet, i Sverige betydllgt senare och senare än i flertalet västeuro-peiska länder. Industrialiseringen satte stark prägel på utvecklingen men var bara en av många utvecklingsprocesser som hakade in i alla andra processer sedan tidernas begynnelse.

Industrierna byggde mycket på teknologiska uppfnningar av olika slag och tlllverkade varor för konsumtion och produktion, som var hjälpmedel i människornas många olika verksamheter. De behov industrivarorna täckte hade dessförinnan tillfredsställts på andra sätt.

De första människorna strövade omkring efter föda, de åt bär och frukter o d, jagade och fiskade och sökte skydd i grottor och håligheter eller gjorde tak av grenar och blad. Såsmåningom blev de bofasta jordbrukare, hade boskap och byggde hus. De vävde av ull och lin. De slöt sig samman i grupper för att hjälpa varandra i det dagliga arbetet och vid försvar. De gick också ut för ett ta av varandra. Dπe skaffade sig redskap och för att tlllverka och reparera behövde de materia1 av olika slag och andra redskap. I större grupper kunde man specialisera sig: några byggde hus eller gjorde redskap, andra blev krigare etc.

När grupperna blev större behövde man mer transportmedel för människor, varor och meddelanden. För uppvärmning, belyning, matberedning, tlllverkning och transporter behövdes mer kraftkällor. Elden gav både värme och ljus. Oxar drog plogar och hästar spändes för vagnar. Somliga saker kunde man i grupperna inte klara själva, man bytte och reste långa vägar för attt byta och hämta hem. Man kom överens om mynt. Såsmåningom förlade man handel och hant-verk som berörde många och gemensam administration o d tlll särskilda platser, städer.

Under det dagliga slitet fanns en längtan efter vackra och behagliga ting. Man prydde sig med smycken. När man vävde gjorde man

mönster och färgade. När man byggde hus sirade man ut allt efte¿r de material man använde och formade husen efter behov av utrymme men också så att de blev så ståtliga som anseendet krävde. Särskilt duktiga byggmästare reste runt och byggde. Målare målade och musikanter och gycklare spelade och underhöll.

Bakom det hela fanns tankar om livet, döden och framtiden, man formade riter och religioner och teorier om hur det hela förhöll sig i själva verket och några blev specialister på det obegripliga.

Under hela denna utvecklingsprocess skiktades människorna upp i klasser, krigarna blev adelsmän, specialisterna på det obegripliga blev präster, handelsmän och hantverkare blev borgare och jordägande jordbrukare blev bönder. Och så var det en stor grupp som inte blev någonting, bara blev tjänare åt de andra.

De olika grupperna fick olika makt och status och överst över alla fanns under 1600- och 1700-talen ofta en furste med makt över allt och alla. Det är inte förvånande att maktpyramiderna ogillades av dem längre ned. Därför kom igång processer som bröt ned pyramiderna och det togs några viktiga steg i nedbrytningen i Sverige så sent som 1921 när det gäller rösträtt och 1974 när det gäller kungamakten.

Hinder i utvecklingen har varit människors fördomar och fasthållande vid invanda förhållanden. De som kunnat skaka av sig auktoriteternas stelnade tankemönster och tänkt utifrån varje tids egna förutsättningar har kunnat förändra utvecklingsförloppen till det bättre.

Ett hinder har varit åsikter om att gudomligheter formar och styr världen och då bl a skiktar människor i olika klasser. Före Darwins bok om arternas uppkomst 1859 levde fortfarande starkt tron på en gudomlig världsordning även om tron fått kraftiga törnar under flera hundra år dessförinnan. Folkundervisningen sköttes i Sverige fram till mitten av 1800-talet av prästerna och det de skulle lära ut var främst kyrkans förkunnelse. Bibeln och psalmboken var i början av 1800-talet vanligen de böcker enkelt folk hade om de överhuvudtaget hade några böcker.

Det som lärdes ut om det förgångna var före 1800-talet ofta mer saga än sanning, t ex det som fanns i Olof Rudbecks “Atlantica” och Olof von Dahlins svenska historia. Vetenskapliga metoder för historieskrivning började tillämpas i slutet av på 1700-talet. Bland de första vetenskapliga historieskrivarna var Erik Gustaf Geijer, 1783-1847, som gav ut “Svea rikes hävder” och “Svenska folkets historia” 1832-1836.

Människornas sjukdomar var i gamla tider omgivna av mystik. I början av 1800-talet kände man inte till bakterierna. Den ungerske läkaren Semmelweis,1818-1865, arbetade på barnbördshus och kunde få ned dödligheten där genom att föreskriva, att personalen skulle tvätta händerna mellan varje undersökning, men hans förekrifter blev inte accepterade av läkarkåren. 1865 utförde Lister,1827-1913, den första kirurgiska operationen med hjälp av kemikalier som förhindrade bakterietillväxt. LouisP⁄asteur, 1822-1895, och Robert Kock, 1813-1910, är stora namn inom bakteriologin, deras grundläggande rön publicerades på 1860-1870-talen. Konsten att bedöva och använda narkos kom till på 1840-talet.

Man kan urskilja många utvecklingsprocesser som griper in i varandra och påverkar varandra. Processerna följer av mänskliga verksamheter och förlöper olika på olika ställen i världen alltefter omständigheterna. Vid nya tidens början fanns en kamp mellan de religiösa lärorna och naturvetenskaperna. Naturforskarna vann mer och mer tilltro framför de religiösa lärorna. Med ökade naturkunskaper utvecklades människornas teknologier för de materiella behoven.

Skillander i materiella levnadsförhållanden mm påverkade uppfattningar om staternas styrningar. När den allmänna rösträtten genomfördes var det naturligtvis för att utjämna de ojämlika levnadsförhållandena. Ändrade maktförhållanden medförde utjämning av levnadsvillkoren och produktion av mer varor, byggnader och anläggningar för flera.

Utvecklingen under 1800-talet grundades i stor utsträckning på utvecklingen av kraftkällor och transportmedel. En förutsättning var god tillgång på järn och möjligheter att bearbeta järnet med tillräcklig precision.

Uppfinningar och upptäckter

Ångmaskinen, som uppfanns i slutet av 1700-talet, var en flyttbar kraftkälla som gjode att man kunde lägga industrier nästan var som helst, en ny frihet. Ångmaskinen kunde också användas för transportmedel.

Den första ångbåten gjordes 1788 som en hjulångare av en skotte. Engelsmannen Samuel Owen flyttade till Sverige 1806 och byggde här den första svenska ångbåten, med propeller, 1816, och den gick i trafik i Mälaren.

Trollhätte kanal kunde öppnas för trafik år 1800. Göta kanal byggdes 1810-1812. Suezkanalen byggdes 1859-1869 och Panamakanalen 1907-1914. Den jättelika atlantångaren Titanic, som var byggd "osänkbar" sjönk på sin jungfrufärd 1912 varvid 1500 personer omkom.

Den första järnvägen för offentlig trafik öppnades 1825 i England. 1829 vann Stephenson pris för välfungerande ånglokomotiv. De första större järnvägarna tillkom i Frankrike 1832, Belgien 1835, Tyskland 1838. De första järnvägarna i Sverige för ångdrift tillkom 1856 på några kortare sträckor. Utbyggnaden av järnvägarna i Sverige leddes av Nils Ericson. Stambanan Stockholm- Göteborg blev klar 1862 och övriga stambanor var i stort sett utbyggda på 1880-talet. Järnvägana bildade ett nytt nät av transportleder som i många fall gav upphov till nya samhällen utefter banorna. I USA fick järnvägarna särdeles stor betydelse, deras första år är kända genom otaliga vildavästernhistorier.

Norra Södermanlands järnväg Södertälje-Eskilstuna med bibanor till Strängnäs och Mariefred byggdes i privat regi och blev klar 1894. Bandelen till Strängnäs invigdes med pompa och ståt av Oscar II och skolbanen och "hela staden" var ute och deltog. Järnvägen inköptes av SJ 1931 och elektrifierades 1936.

För belysning lär,, talgljus ha kommit i bruk på 1100-talet. Stearinljusen är från 1825. Oljelampor fannas sedan forntiden. Lampglas som gav bättre låga tillkom i mitten av 1700-talet. Fotogenlampor konstruerades 1855 av en amerikan. Fotogen lär första gången ha införts till Sverige 1861.

Tankar på en förbränningsmotor fanns i slutet på 1700-talet, men en praktiskt användbar sådan fanns inte utvecklad förrän 1878 då tysken Nicolaus Otto på världsutställningen i Paris visade en fyrtaktsmotor som väckte uppmärksamhet. 1883 konstruerade Daimler en bil. Luftgummihjul uppfanns av Dunlop 1887.

Den första flygningen gjordes 1783 med varmluftsballong konstruerad av bröderna Montgolfier. De första motordrivna flygplanen gjordes av bröderna Wright 1903. 1852 gjordes ett ångmaskindrivet luftskepp, år 1884 ett drivet med förbränningsmotor. Den store luftskeppsbyggaren var greve Zeppelin, som i början av 1900-talet byggde jättelika skepp. Luftskeppsepoken tog slut när "Hindenburg" på några minuter brann upp vid en landning 1937.

Den första cykeln tillkom 1790, det var två hjul förenade med ett trästycke och man sparkade sig fram. Höghjulingen kom på 1860-talet. Dagens cykel var i princip klar i slutet av 1880-talet, då den också fått luftgummihjul

Örsteds upptäckt av elektromagnetismen 1820 och upptäckt av andra elektriska fenomen ledde till enorma förändringar. Ampère formulerade 1820 en regel om magnetismens riktning, 1821 visades kraftlinjer med hjälp av järnfilspån. Ohms lag om elektriskt motstånd formulerades 1831 av Faraday (1791-1867)

Den första prakiskt användbara elektriska motorn konstruerades av Siemens 1857. Den gav ännu större frihet än ångmaskinen att driva industrier. Den första användbara glödlampan konstuerades 1879. Växelströmsgeneratorn i kombination med trefassystemet uppfanns 1891 av svensken Jonas Wenström. Det första större svenska vattenkraftverket, det i Trollhättan, blev färdigt 1911. ASEAgrundades 1883.

Optiska telegrafnät konstuerades i Frankrike under franska revolutionens tid. I Sverige byggdes 1794 en optisk förbindelse mellan Stockholm och Drottningholm utanför staden. Med cirka en mils mellanrum hade man signalsystem som avlästes med kikare. Den första elektriska telegraflinjen anlades 1833 i Tyskland. Morse

(1791-1872) konstruerade ett nytt system som först gjordes i USA 1844. I Sverige öppnades den första Morse-linjen mellan Stockholm och Uppsala. Den första atlantkabeln för telekommunikation lades ned 1858. 1876 uppfann Bell telefonen. Den första telefonlinjen i Sverige kom 1877. LM Ericsons telefonaktiebolag grundades.

Maxwell formulerade 1864 viktiga rön om elektriska fält och vågor. Herz gjorde viktiga undersökningar om dessa vågor. Marconi fick 1897 patent på trådlösa radioförbindelser och 1901 skickades de första radiomeddelandena över Atlanten.

Nobel uppfann dynamiten, första typen kom 1865. Han instiftade Nobelprisen 1895 och de första prisen delades ut 1901.

År 1801 konstruerades de första pappersmaskinerna för storproduktion. Dessförinnan gjordes papper hantverksmässigt. Man utgick vanligen från textilfiberlump. På 1840-talet började man använda träfiber, som man fick fram genom att slipa trä. Senare användes kemikalier när man gjorde papper av trä, den första sulfatmassefabriken anlades 1872 i Småland och den första sulfitmassefabriken 1874 i närheten av Söderhamn.

Daguerre uppfann fotografikonsten 1837, Edison byggde en filmkamera för rörliga bilder 1891 och uppfann fonografen. Den första skrivmaskinen gjordes 1843, men den skrev på baksidan av papperet. 1888-1890 gjordes de första maskinerna som var snarlika dagens mekaniska och som skrev på papperets framsida. I Sveige tillverkades första maskinen, av märket Halda, 1896. Snällpressar för tidningsproduktion tillkom omkring 1850. Dagstidningar började bli vanliga i mitten av 1800-talet. Aftonbladet grundades 1830, Strengnäs Tidning 1846.

Inom bergsbruk, järnframställning och jordbruk gjordes förbättringar.

Bessemer fick 1855 patent på en metod för järnframställning. 1858 utexperimenterades den praktiskt av svensken Göransson. Thomas uppfann omkring 1875 en metod för järnframställning som också gav som biprodukt ett gödningsämne, thomasfosfat.

Konstgödsel i form av benmjöl förekom i slutet av 1700-talet. Den första fabriken för superfostfatgödning anlades 1843. 1873 uppfann S D Locke en knytapparat för bindgarn, som gjorde det möjligt att tillverka självbindare. Den gamla metoden för tröskning var med slaga. I slutet av 1700-talet och början av 1800-talet konstuerades olika typer av tröskmaskiner. 1887 konstruerade Gustaf de Laval en separator för avskiljning av grädden från mjölken.

Vapen och utrustning för krigföring utvecklades i takt med den teknologiska utvecklingen. Till nordamerikanska inbördbeskriget 1861-1865 konstruerade svensken John Erikson en ubåt. Vid första världskrigets utbrott1914 fanns många redskap för krigföring.

Inom naturvetenskapen har redan nämnts Darwins bok om arternas uppkomst 1859 och Mendels arbeteten om ärftlighet. Ryssen Mendelejev lade pussel med grundämnena och formulerade 1869-1871 det periodiska systemet för ämnena. Inom fysiken upptäckte Röntgen de s k röntgenstrålarna och madam Curie upptäckte radium och radioaktiviteten. Utforskningen av atomernas inre byggnad kom igång, men den forskningen och tillämpningar av rönen tillhör mest tiden efter 1914.

De uppfinningar som nämnts här förut är bara en liten del av alla som gjordes och som resulterade i industrier. Man ser av årtalen att de flesta nya sakerna kom under andra hälften av 1800-talet och man kan räkna med att större spridning inte hade skett förrän i slutet av århundradet. Allteftersom teknologierna gjorde det möjligt växte industrierna fram och levnadsmönster ändrade, samtidigt ökade specialiseringen och växte fram nya yrkesgrupper som ändrade samhällsstukturerna. Å andra sidan ställde de nya levnadsmönsten nya krav på teknologierna.

Byggnadskonsten utvecklades. De gamla byggnadsmaterialen var i första hand trä, sten och tegel. Under 1800-talet tillkom bruket av betong, isynnerhet armerad betong, och stål. Stål användes till en början främst för broar och för stora hallar, t ex Kristallpalatset i London, en stor utställningshall som byggdes i stål och glas till utställningen där 1851. Den mest bekanta stålkonstruktionen lär vara Eiffeltornet som byggdes för världsuställningen i Paris 1889 till

minnet av franska revolutionen 100 år tidigare. Stålbyggnadstekniken var en förutsätt‡ning för skyskrapsbyggandet. Som den första skyskrapan ses Singer Building byggd 1907 i New York.

Städerna blev vanligen större och större under 1800-talet och det medförde problem med vatten och avlopp. I Stockholm ordnades med kommunalt vatten och avlopp 1859-1861.

Det fanns i början av 1800-talet många vita fläckar på världskartan. Nya teknologier gjorde det möjligt att bättre utforska jorden. Livingstone undersökte 1849-1873 delar av Afrika och undsattes av Stanley 1871. Nordostpassagen seglades första gången av Nordenskiöld 1878. Andrée försökte 1887 nå nordpolen med luftballong men misslyckades och alla i expeditionen omkom. Anundsen nådde som förste man sydpolen 1911 och flög med luftskepp över nordpolen 1926.

Teknikhistoria.

Teknik och IT.

Från sid 18-19 i IT-kommissionens rapport "IT och nationalstaten" (SOU 1998:58) (980518)
(http://www.itis.gov.se/studiematerial/kopia/pdf/211.pdf)

"Tekniken har varit ett av 1900-talets mest synliga förändringsområden. Bilar, tåg, flygplan, telefoner, biografer, television och andra sätt att kommunicera och sprida information och underhållning har öppnat upp världen för var och en av oss. Datorer har hittat användning inom en mångfald områden och under 90-talet har datakommunikation blivit en självklarhet. Vilka trender är centrala inför framtiden?

Kort historik över teknikutvecklingen:

1830-talet	Den elektriska telegrafen uppfinns.
1843	Alexander Bain tar patent på en föregångare till faxen.
1876	Bell får patent på första fungerande telefonen. L M Ericsson startas.
1880	Telefonen får genombrott i Sverige.
1884	Rörliga bilder överförs via elektriska signaler.
1885	Ericsson uppfinner telefonluren.
1897	Katodstråleröret, som sitter i nästan alla teveapparater och datorskärmar uppfinns.
1923	Man kunde ringa direkt till abonnenter i andra länder.
1925	Effektiva kylskåp (Baltzar von Platen och Carl Munters uppfinning) börjar säljas och blir grunden för Electrolux.
1926	Svartvit television introduceras, dock inget ljud.
1930-talet	Radion blir allmänt spridd i Sverige.

1931	Elspis med ugnstermostat.
1935	Första elektriska skrivmaskinen.
1937	Den första reguljära tevsändningen.
1944	Första stora elektromekaniska räknaren Mark 1. (800 000 delar, 800 km kabel, vikt 5 ton).
1945	Vannevar Bush publicerar en beskrivning av Memex, en maskin som innehåller "...lagrad information av alla sorter Böcker, bilder, tidningar och korrespondens."
1947	Den första transistorn konstrueras i USA.
1948	Första maskinen som kombinerar elektronisk beräkning med lagring av data och instruklioner.
1952	Den första produkten med masstillverkade transistorer, en hörapparat.
1954	IBM första dator med transistorer (2000 st) introduceras.
1955	Mikrovågsugnar för hemmabruk.
1956	Videobandet för inspelning av teveprogram uppfinns. Första transatlantiska telefonkabeln.
1957	IBM 1401, en stordator med 10 000 transistorer introduceras.
1959	Första integrerade kretsen byggs.
1960-talet	Teven blir allmänt spridd i Sverige.
1962	PAL-systemet för färgteve uppfinns.
1968	fick Alan Kay idén om en bärbar maskin, stor som en bok, som vem som helst kunde använda, speciellt barn, och som var elektroniskt uppkopplad till stora centrala informationsbanker.
1970	Floppydisken och IBMs skrivmaskinskula.
1971	Intel säljer de försrsta mikroprocessorerna.
1972	Videobandspelare för hemmabruk.
1973	Winchester, den typ av hårddisk som finns i de flesta av dagens persondatorer.
1974	Internet föds i USA. AXE-växeln föds hos Ericsson.
1978-82	De flesta tidningar lämnar blyet och går över till offset-tryck. Datorer införs i tidningsproduktionen.
1981	IMB PC i ntroduceras. Radions totala sändningstid är cirka l500 tim/vecka.
1983	Televerkets monopol på modem upphör. Satellitteve introduceras.
1984	Macintosh lanseras, "mus" och "fönster" får ny innebörd.
1985-90	Kabelteve blir allmänt spridd i Sverige.
1990	Bärbara datorer blir vanliga. Radions totala sändningstid är cirka 8000 tim/vecka.
1992	På hösten blir GSM tillgängligt för de första svenska kunderna.
1993	Newton, en elektronisk hjälpreda (PDA) från Apple.
1994	Internet öppnas för kommersiell trafik i USA.
1995	En pentiumprocessor (hjärtat i en vanlig pc) innehåller 5 500 000 transistorer på en yta av några kvadratmillimeter.
1996	Internet blir välkänt bland svenskarna. Provsändningar påbörjas med digitalteve.

"Igår var nästan alla yrkeskategorier tvungna att kunna räkna och läsa. I morgon kommer nästan alla att behöva kunna hantera datorer, inte bara i yrkes1ivet utan också i ökande utsträckning i hemmet. Vi kommer att betjäna oss själva i banken, livsmedelsbutiken och på resan med hjälp av telefon och dator. Datorer kommer att följa oss i bilen, på arbetet, i sängen oeh kanske till och med i badet. De kommer att vara små, bärbara och kommer att kommunicera trådlöst med Internet, eller vad som kommer efter. De kommer att hantera inte bara text och siffror utan ljud, bild och video. Men vad skall alla medier fyllas med?"

Medicinhistoria.

Dagens Nyheter den 1 april 1999 sid A6:
”Milstolpar i medicinens och sjukvårdens historia.

ca 460- 377 f Kr Hippokrates, läkekonstens fader
529 e Kr. klostersjukvården startar(Benedikt av Nursia)
1300-talet de första glasögonen
1348-1352 digerdöden dödar var fjärde person i Europa
1495 syfilis sprids i Europa och vidare till indianerna i Amerika
1510-1580 Paré, den moderna kirurgins fader
1628 blodomloppet kartläggs(Harvey)
1683 mikroskopet gör det möjligt att se bakterier
1727 första mätningen av blodtrycket
1752 Serafimen, Sveriges första lasarett
1785 effekten av digitalis på hjärtat upptäcks
1796 smittkoppsvaccinet tas fram
1816 vaccination mot smittkoppor blir obligatorisk i Sverige
1817 koleraepidemier i Europa (även 1826, -46, 63, -73 och -91)
1846 16 okt, eterdagen, den första narkosen
1848 blindtarmsoperationer
1859 läran om det naturliga urvalet (Darwin)
1863 Röda korset bildas
1865 ärftlighetsläran presenteras (Mendel)
1880-talet kirurgerna opererar inne i kroppen
1885 rabiesvaccin (Pasteur)
1895 röntgenstrålarna (Röntgen)
1898 radium (makarna Curie)
1901 människans olika blodgrupper kartläggs
1902 EKG-apparaten (Einthoven)
1905 hjärnkirurgi (Cushing)
1921 vaccination mot tbc (Calmette)
1921 insulin mot diabetes (Banting mfl.)
1927 graviditetstest
1932 första antibiotikan, sulfa
1939 DDT mot smittöverförande bakterier
1941 cytostatika börjar testas i cancerbehandling
1942 penicillinet
1950 vetenskapliga bevis för att rökning kan ge lungcancer
1950-talet konstgjorda höftleder och knän (Charnley)
1953 DNA-strukturen (Watson, Crick)
1954 första njurtransplantationen(Murray)
1955 poliovaccin (Salk)
1956 första benmärgstransplantationen på en cancerpatient
1959 första kromosomavvikelsen hos människa upptäcks, Downs syndrom
1960 interferon, ett kroppseget virusläkemedel, upptäcks
1960-talet datortomografin, radiologiska undersökningar, börjar användas
1967 första hjärttransplantationen (Barnard)
1969 den första onkogenen, "cancergenen' presenteras
1978 första "provrörsbarnet"
1978 första diagnosen av sjukdom med genteknik "sickle-cell"
1979 sjukdomen smittkoppor utrotad
1980-talet acetylsalicylsyra används mot hjärtinfarkt och stroke
1981 aids upptäcks
1982 mänskligt insulin produceras i bakterier
1984 upptäckten att hiv orsakar aids
1985 tillväxthormon tillverkas i bakterier
1988 abortpillret RU 486 börjar användas
1988 magsårsmedicinen Losec börjar användas
1990-talet ett flertal sjukdomsgener identifieras
1991 kartläggningen av människans arvsmassa startar, Hugoprojektet

Källor: Bra Böckers läkarlexikon, Nationalencyklopedin, Nobelstiftelsen ”

Det periodiska systemet för grundämnen.

" Franska felet ledde till en rysk klassiker

DN SÖNDAG 3 MARS 2019

Den 6 mars 1869 presenterade Dmitrij Mendelejev ett sätt att organisera grundämnen för det Ryska kemistsamfundet. För att fira 150-årsjubileet har FN:s generalförsamling och Unesco utsett 2019 till det internationella året för det periodiska systemet.

När den franske kemisten Paul-Émile Lecoq de Boisbaudran år 1875 undersökte mineral från Pyrenéerna upptäckte han ett nytt grundämne, en metall som han gav namnet gallium, efter Gallien, det romerska namnet för Frankrike. Han presenterade sin upptäckt, men fick snart ett brev som uppmanade honom att undersöka ämnets densitet igen eftersom han troligen hade mätt fel. Paul-Émile Lecoq de Boisbaudran gjorde så, och fann att brevets avsändare, den ryske kemisten Dmitrij Mendelejev, hade rätt. Densiteten var inte 4,7 gram per kubikcentimeter – som han först hade fått fram – utan 5,9 gram per kubikcentimeter, nästan precis det värde som Mendelejev hade förutspått.

– Det var det som gjorde Mendelejevs tabell mer allmänt känd, säger Michael Gordin, professor i modern och samtida historia vid Princeton Univeristy och författare till boken ”A Well-Ordered Thing: Dmitrii Mendeleev and the Shadow of the Perio-dic Table”.

Allt började i Sankt Petersburg, i februari 1869. Dmitrij Mendelejev höll på att skriva en lärobok i kemi i två band. Del ett var redan klar. Bokens 500 första sidor handlar om fyra grundämnen: kol, syre, väte och kväve. I det sista kapitlet beskriver Mendelejev de så kallade halogenerna – fluor, klor, brom och jod – en grupp ämnen med mycket likartade egenskaper. De reagerar till exempel lätt med metaller och bildar salter, som natriumklorid, alltså vanligt bordssalt.
Band två skulle bli lika tjockt. Men av de 63 kända grundämnena hade han bara gått igenom åtta i den första delen.

– Han hade 55 ämnen som skulle få plats i volym två, på samma utrymme. Så han försöker hitta på ett sätt att ordna dem så att han kan beskriva dem så ekonomiskt som möjligt, säger Michael Gordin.

Dmitrij Mendelejev börjar med att tänka på alkalimetallerna: litium, natrium, kalium och rubidium. Alla är mjuka och lätta metaller, som reagerar kraftigt med vatten och ger basiska lösningar, alltså lösningar med högt pH-värde. När han jämför deras atomvikt eller atommassa, som är ett mått på hur mycket en atom av ett ämne väger, upptäcker han att skillnaden mellan två alkalimetaller är mycket lik skillnaden mellan två halogener.

– Han börjar tro att det kanske finns något naturligt system som förklarar varför det är så här, säger Michael Gordin.

Det finns flera spridda myter om hur Dmitrij Mendelejev kom fram till det periodiska systemet, som att han hade en kortlek med grundämnenas egenskaper på korten, och att han fick den avgörande insikten i en dröm. Men det stämmer inte, enligt Michael Gordin. I Mendelejevs kvarlämnade papper syns i stället tydligt hur han steg för steg bygger upp en tabell, där han utgår från halogenerna och alkalimetallerna och sedan försöker få alla andra grundämnen att passa in på rätt ställe.

Till slut känner han sig klar, och renskriver ett manuskript att skicka till tryckeriet. Det är daterat den 17 februari 1869, vilket betyder den 1 mars 1869, eftersom Ryssland ännu inte hade gått över till den gregorianska kalendern. Dmitrij Mendelejev skriver en rubrik på ryska och franska: ”Ett försök till klassificering av grundämnena, baserat på deras atomvikt och kemiska affini-tet” (ungefär deras benägenhet att reagera med andra ämnen). Sedan ändrar han sig, och stryker över klassificering och skriver system i stället, men missar att ändra den franska artikeln från ”une” för classification (feminint) till ”un” för système (maskulint).

– Så det är ett stavfel på den allra första tryckta versionen av det periodiska systemet, säger Michael Gordin.

Dmitrij Mendelejevs första tabell var inte så lik de periodiska system som nu hänger på väggen i varje kemiklassrum i hela världen. Men hans tanke var riktig och genombrottet var så betydande att FN:s generalförsamling och Unesco har utsett 2019 till det internationella året för det periodiska systemet för att fira 150-årsjubileet.

Allra mest anmärkningsvärt är att Mendelejev inte kunde känna till grunderna till att tabellen ser ut som den gör. Ämnena är ordnade efter sitt atomnummer, alltså antalet protoner i atomkärnan. Men den betäckningen skapades av den brittiske fysikern Henry Moseley år 1913, sex år efter Mendelejevs död. I vilken kolumn ett ämne hamnar avgörs av hur elektronerna är arrangerade i atomens yttersta elektronskal, men elektronen upptäcktes först 1897, av J.J. Thomson, en annan brittisk fysiker.

– Mendelejev var mycket misstänksam mot elektroner, och var inte säker på att han trodde på dem. Och han visste garanterat ingenting om kvantmekanik. Niels Bohrs formulering av det periodiska systemet i termer av kvantorbitaler kom 1923, säger Michael Gordin.

Redan från början insåg Dmitrij Mendelejev att det fattades åtminstone tre ämnen i hans tabell. När han är 1871 publicerade en förbättrad version hade han gett dem namn: eka-bor, eka-aluminium och eka-kisel, där eka är ”ett” på sanskrit. Han gav också mycket detaljerad förutsägelser om deras egenskaper och hur de skulle kunna upptäckas. Det var därför han var så säker på att de Boisbaudran hade mätt galliums densitet fel, eftersom alla de övriga egenskaperna stämde med eka-aluminium. Sedan upptäcktes skandium 1879 och germanium 1886.
– Framför allt germanium stämde oerhört väl med eka-kisel. När det upptäcktes var det en lysande framgång för systemet, och det gjorde Mendelejev världsberömd, säger Michael Gordin.

Maria Gunther maria.gunther@dn.se "

Kommentar:

Atomerna ligger i 18 grupper (horisontellt) och i 7 perioder (vertikalt)

I första perioden finns 2 ämnen 1 elektronskal. sista ämnet i periden:

				atomnummer
				2
I andra	8 ämnen	2 elektronskal	(+8)	I0
I tredje	8	3	(+8)	18
I fjärde	18	4	(+18)	36
I femte	18	5	(+18)	54
I sjätte	32	6	(+32)	86
i sjunde	32	7	(+32)	118

Atomnummer = antalet protoner

Antalet elektroner (-) i en atom = antalet protoner (+) (som huvudprincip). I atomerna finns också neutrala neutroner i varierande antal. Protoner och neutroner har vikt, men p g a att antalet neutroner inte behöver vara samma som antalet protoner blir atomernas vikter inte direkt i förhållande till antalet protoner.

Det är antalet protoner i en atom som är det avgörande. Tillhörande elektroner kan bedriva egna spel på olika sätt i förhållande till atomkärnan med protoner och neutroner, vilket resulterar i ett oändligt antal komplicerade förhållanden och kopplingar mellan alla atomer (kemi).

Atomer slår sig samman i molekyler som kan vara enkla som vatten med två vete och en syre-atom, och kan vara stora och enormt komplicerade.Och lyder sina egna regler. Människor kan försöka lura atomerna att uppträda efter människornas önskemål, men det är inte så lätt.

Enligt ovanstående tabell är grunderna för atomerna mycket enkla. Men människorna har svårt att i sina verksamheter undvika tillkomsten av ämnen som förstör klimatet och därmed förstör möjligheterna att leva på jorden.

Periodiska systemet

DN.

I det periodiska systemet är alla grundämnen ordnade efter sitt atomnummer, alltså antalet protoner i atomkärnan, och hur elektronerna är arrangerade i atomens yttersta elektronskal.

Grafik: Johan Andersson Fakta: Maria Gunther

Kemiskt tecken — Namn — Atommassa (u) — Elektroner per skal — Atomnummer (antal protoner)

C 6
Kol
12,011
2:4

Exempel: Kol har sex elektroner (-) i två skal: Två elektroner i innersta skalet; Fyra elektroner i yttersta skalet (valenselektroner); Sex protoner (+)

Neutroner (neutrala)

Metaller
- Alkalimetaller
- Alkaliska jordartsmetaller
- Övergångsmetaller
- Övriga metaller
- Lantanoider
- Aktinoider
- Okända egenskaper

Halvmetaller
- Halvmetaller

Icke-metaller
- Övriga icke-metaller
- Halogener
- Ädelgaser

Tillstånd
- Fast
- Flytande
- Gas

Övrigt
- Upptäckt i Sverige
- Radioaktivt
- Syntetiskt

Grupp 1–18

I varje grupp (kolumn) har ämnena vanligen samma antal elektroner i yttersta skalet (valenselektroner).

Period 1–7

I varje period (rad) har atomerna samma antal elektronskal (enligt Bohrs atommodell).

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1	H 1 Väte 1,008 1																	He 2 Helium 4,003 2
2	Li 3 Litium 6,941 2-1	Be 4 Beryllium 9,01218 2-2											B 5 Bor 10,811 2-3	C 6 Kol 12,011 2-4	N 7 Kväve 14,007 2-5	O 8 Syre 15,999 2-6	F 9 Fluor 18,998 2-7	Ne 10 Neon 20,180 2-8
3	Na 11 Natrium 22,9898 2-8-1	Mg 12 Magnesium 24,3050 2-8-2											Al 13 Aluminium 26,982 2-8-3	Si 14 Kisel 28,085 2-8-4	P 15 Fosfor 30,974 2-8-5	S 16 Svavel 32,065 2-8-6	Cl 17 Klor 35,453 2-8-7	Ar 18 Argon 39,948 2-8-8
4	K 19 Kalium 39,0983 2-8-8-1	Ca 20 Kalcium 40,078 2-8-8-2	Sc 21 Skandium 44,956 2-8-9-2	Ti 22 Titan 47,867 2-8-10-2	V 23 Vanadin 50,942 2-8-11-2	Cr 24 Krom 51,996 2-8-13-1	Mn 25 Mangan 54,938 2-8-13-2	Fe 26 Järn 55,845 2-8-14-2	Co 27 Kobolt 58,933 2-8-15-2	Ni 28 Nickel 58,693 2-8-16-2	Cu 29 Koppar 63,546 2-8-18-1	Zn 30 Zink 65,409 2-8-18-2	Ga 31 Gallium 69,723 2-8-18-3	Ge 32 Germanium 72,6 2-8-18-4	As 33 Arsenik 74,922 2-8-18-5	Se 34 Selen 78,96 2-8-18-6	Br 35 Brom 79,904 2-8-18-7	Kr 36 Krypton 83,798 2-8-18-8
5	Rb 37 Rubidium 85,4678 2-8-18-8-1	Sr 38 Strontium 87,62 2-8-18-8-2	Y 39 Yttrium 88,906 2-8-18-9-2	Zr 40 Zirkonium 91,224 2-8-18-10-2	Nb 41 Niob 92,906 2-8-18-12-1	Mo 42 Molybden 95,94 2-8-18-13-1	Tc 43 Teknetium 98,906 2-8-18-14-1	Ru 44 Rutenium 101,07 2-8-18-15-1	Rh 45 Rodium 102,906 2-8-18-16-1	Pd 46 Palladium 106,42 2-8-18-18-0	Ag 47 Silver 107,868 2-8-18-18-1	Cd 48 Kadmium 112,411 2-8-18-18-2	In 49 Indium 114,818 2-8-18-18-3	Sn 50 Tenn 118,710 2-8-18-18-4	Sb 51 Antimon 121,76 2-8-18-18-5	Te 52 Tellur 127,60 2-8-18-18-6	I 53 Jod 126,904 2-8-18-18-7	Xe 54 Xenon 131,293 2-8-18-18-8
6	Cs 55 Cesium 132,9054 2-8-18-18-8-1	Ba 56 Barium 137,327 2-8-18-18-8-2	57–71 La–Lu	Hf 72 Hafnium 178,49 2-8-18-32-10-2	Ta 73 Tantal 180,948 2-8-18-32-11-2	W 74 Volfram 183,84 2-8-18-32-12-2	Re 75 Rhenium 186,207 2-8-18-32-13-2	Os 76 Osmium 190,23 2-8-18-32-14-2	Ir 77 Iridium 192,217 2-8-18-32-15-2	Pt 78 Platina 195,078 2-8-18-32-17-1	Au 79 Guld 196,9665 2-8-18-32-18-1	Hg 80 Kvicksilver 200,59 2-8-18-32-18-2	Tl 81 Tallium 204,383 2-8-18-32-18-3	Pb 82 Bly 207,2 2-8-18-32-18-4	Bi 83 Vismut 208,980 2-8-18-32-18-5	Po 84 Polonium 209 2-8-18-32-18-6	At 85 Astat 210 2-8-18-32-18-7	Rn 86 Radon 222 2-8-18-32-18-8
7	Fr 87 Francium 223 2-8-18-32-18-8-1	Ra 88 Radium 226,025 2-8-18-32-18-8-2	89–103 Ac–Lr	Rf 104 Rutherfordium 261 2-8-18-32-32-10-2	Db 105 Dubnium 262 2-8-18-32-32-11-2	Sg 106 Seaborgium 266 2-8-18-32-32-12-2	Bh 107 Bohrium 264 2-8-18-32-32-13-2	Hs 108 Hassium 269 2-8-18-32-32-14-2	Mt 109 Meitnerium 268 2-8-18-32-32-15-2	Ds 110 Darmstadtium 281 2-8-18-32-32-17-1	Rg 111 Röntgenium 272 2-8-18-32-32-18-1	Cn 112 Copernicium 277 2-8-18-32-32-18-2	Nh 113 Nihonium 284 2-8-18-32-32-18-3	Fl 114 Flerovium 289 2-8-18-32-32-18-4	Mc 115 Moskovium 288 2-8-18-32-32-18-5	Lv 116 Livermorium 292 2-8-18-32-32-18-6	Ts 117 Tenness 293 2-8-18-32-32-18-7	Og 118 Oganesson 294 2-8-18-32-32-18-8

La 57 Lantan 138,906 2-8-18-18-9-2	Ce 58 Cerium 140,116 2-8-18-19-9-2	Pr 59 Praseodym 140,908 2-8-18-21-8-2	Nd 60 Neodym 144,24 2-8-18-22-8-2	Pm 61 Prometium 146,915 2-8-18-23-8-2	Sm 62 Samarium 150,36 2-8-18-24-8-2	Eu 63 Europium 151,964 2-8-18-25-8-2	Gd 64 Gadolinium 157,25 2-8-18-25-9-2	Tb 65 Terbium 158,925 2-8-18-27-8-2	Dy 66 Dysprosium 162,50 2-8-18-28-8-2	Ho 67 Holmium 164,93 2-8-18-29-8-2	Er 68 Erbium 167,26 2-8-18-30-8-2	Tm 69 Tulium 168,934 2-8-18-31-8-2	Yb 70 Ytterbium 173,04 2-8-18-32-8-2	Lu 71 Lutetium 174,967 2-8-18-32-9-2
Ac 89 Aktinium 227,028 2-8-18-32-18-9-2	Th 90 Torium 232,038 2-8-18-32-18-10-2	Pa 91 Protaktinium 231,036 2-8-18-32-20-9-2	U 92 Uran 238,029 2-8-18-32-21-9-2	Np 93 Neptunium 237,048 2-8-18-32-22-9-2	Pu 94 Plutonium 244,064 2-8-18-32-24-8-2	Am 95 Americium 243 2-8-18-32-25-8-2	Cm 96 Curium 247,070 2-8-18-32-25-9-2	Bk 97 Berkelium 247 2-8-18-32-27-8-2	Cf 98 Californium 251 2-8-18-32-28-8-2	Es 99 Einsteinium 252,090 2-8-18-32-29-8-2	Fm 100 Fermium 257,095 2-8-18-32-30-8-2	Md 101 Mendelevium 258,099 2-8-18-32-31-8-2	No 102 Nobelium 259 2-8-18-32-32-8-2	Lr 103 Lawrencium 262 2-8-18-32-32-9-2

Dmitrij Mendelejevs periodiska system från 1869

När Dmitrij Mendelejev presenterade det första periodiska systemet i mars 1869 var varken protonen, elektronen eller kvantmekaniken upptäckt. Han baserade systemet på ämnenas atommassa och egenskaper.

? = Ännu ej upptäckta grundämnen. Upptäckten av gallium, skandium och germanium bekräftade Mendelejevs förutsägelser.

			Ti	Zr	?			
			V	Nb	Ta			
			Cr	Mo	W			
			Mn	Rh	Pt			
			Fe	Ru	Ir			
		Ni	Co	Pl	Os			
H			Cu	Ag	Hg			
	Be	Mg	Zn	Cd				
	B	Al	?	Ur	Au			
	C	Si	?	Sn				
	N	P	As	Sb	Bi			
	O	S	Se	Te				
	F	Cl	Br	J				
Li	Na	K	Rb	Cs	Tl			
		Ca	Sr	Ba	Pb			
		?	Ce					
		Er	La					
		Yt	Di					
		In	Th					

J är jod (nu I), Ur är uran (nu U) och Di är didymium som visade sig vara en förening mellan neodym och praseodym.

Några trender i periodiska systemet

Atommassa – Atommassa (eller atomvikt) är ett mått på hur mycket en atom av ett ämne väger (u).

H: 1,008 Og: 294

Atomradie – Minskar med ökande atomnummer inom varje period eftersom fler protoner i kärnan ökar kraften på elektronerna (picometer, pm).

He: 28 Fr: 260

Densitet – Hur mycket en viss volym av ett ämne väger (g/dm³). Omöjligt att mäta i de ämnen där bara enstaka atomer skapats.

H: 0,0899 Os: 22,57

Joniseringsenergi – Den energi som krävs för att avlägsna en elektron (kJ/mol).

Cs: 376 He: 2 372

Klipp ut och spara

1900-talet.

Referat av en sammanställning i Dagens Nyheter, DN, 991210 sid A7. Ett urval händelser och ett urval nobelpris i kemi, fysik och medicin, text av Clas Svahn.

1900-1909

Guglielmo Marconi skickar de första radiosignalerna från England till Kanada 1901, något som kommer att påverka hela århundradet. I USA gör bröderna Wright en 40 meter lång flygfärd (1903) och tre år senare konstrueras den första elektriska glödlampan med volframtråd. 1909 når Robert Peary nordpolen och samma år grundas scoutrörelsen.

Nobelpris:

Kemi 1902: Emil Fischer för förståelsen av hur organiska molekyler ser ut, bland annat socker, vilket har lett till flera kemiska industrier. Fischers upptäckter utvecklades sedan av A von Baeyer, som belönades
1905.

Fysik 1901: Wilhelm Röntgen för upptäckten av röntgenstrålningen som i dag används i otaliga sammanhang, bland annat inom medicinen.

Fysik 1903: Henri Becquerel, Pierre Curie och Marie Curie för upptäckten
av radioaktiviteten och att kärnan i en radiumatom sönderfaller.

Fysik 1909: Guglielmo Marconi och F Braun för upptäckten av radiovågorna.

Medicin 1902: Ronald Ross för att han visat att myggor bär på malaria.

Medicin 1905: Robert Koch för upptäckten av tuberkelbakterien, en upptäckt som kom att rädda miljoner liv.

1910-1919

Norrmannen Roald Amundsen når sydpolen 1911, och 1912 förliser atlantångaren "Titanic" varvid mer än 1 500 människor omkmmer.

Året efter inför Henry Ford det löpande bandet på sina bilfabriker och Charlie Chaplin filmdebuterar. 1914 startar det första världskriget med att den österrikiske tronföljaren mördas; Panamakanalen invigs och öppnar en port mellan Atlanten och Stilla havet. 1915 produceras de första stridsvagnarna och det första flygplanet helt i metall. 1917 skakas Ryssland av en revolution, bolsjevikledaren Lenin kommer till makten. Första världskriget slutar 1919.

Nobelpris:

Kemi 1911: Marie Curie för upptäckten av flera radioaktiva element, radium och polonium vilket används för att behandla cancertumörer. Också Ernst Rutherfords forskning, som belönades 1908, var viktig i detta sammanhang.

Kemi 1918: Fritz Haber för upptäckten av hur man syntetiserar ammoniak, vilket gav upphov till bland annat konstgödselindustrin.

Fysik 1918: Max Planck för upptäckten av energikvantat, att energi uppträder i små paket. Planck lade fram teorin år 1900 och kom att påverka hela 1 900-talets fysik på ett grundläggande sätt. Flera upptäckter byggde vidare på Plancks energikvanta och ledde sedan fram till kvantfysiken.

1920-1929

Sverige får allmän rösträtt 1921 och året efter väljs fyra kvinnor in i andra kammaren och en i första. 1924 blir George Gershwin världsberömd för sin "Rhapsody in blue" för piano och orkester; de första vinterolympiska spelen hålls i franska Chamonix, men först i efterhand gavs tävlingarna olympisk status. 1925 publicerar en för världen okänd Adolf Hitler sitt politiska manifest "Mein Kampf"; den

självhäftande tejpen uppfinns. 1927 införs graviditetstester och Charles Lindbergh gör den första ensamflygningen nonstop över Atlanten. 1928 uppfinns bandspelaren. Årtiondets sista år blir händelserikt:
televisionen uppfinns och börsen på Wall Street kraschar,
vilket blir inledningen till en djup depression.
Nobelpris:
Fysik 1921: Albert Einstein för beskrivningen av fotonen, bäraren av ljuset. Man kan säga att Einstein "uppfann" fotonen, något som bland annat lett fram till laser och fotocell. I hans Nobelpris ingår också ett erkännande för relativitetsteorierna (den speciella 1905 och allmänna 1916) och teorin om materiens atomstruktur.
Fysik 1922: Niels Bohr för upptäckten av hur en atom är uppbyggd, att elektronerna rör sig i banor runt en kärna.
Medicin 1924: Willem Einthoven för elektrokardiogrammet, EKG, som visar vilka skador som uppstått på hjärtat efter en infarkt.

1930-1939

Årtiondet inleds med upptäckten av planeten Pluto, den första Musse Pigg-filmen med ljud, och Adolf Hitler tar makten i Tyskland (1933). Medan depressionen fortsätter, fram till vändningen i en börshausse 1936-37, får världen uppleva uppfinningar som 8 mm smalfilm (1932) och nylonet (1935). BBC inleder regelbundna tv-sändningar 1935. 1937 skapar Alan Turing den första datorn, p-automater införs, den första helautomatiska tvättmaskinen tillverkas och i England byggs den första radarstationen. Samma år exploderar luftskeppet "Hindenburg" utanför New York. Olyckan innebär slutet för all trafik med luftskepp. 1938 står Golden Gate-bron i San Francisco klar. 1939 bryter andra världskriget ut.
Nobelpris:
Kemi **1931**: Garl Bosch och Friedrich Bergius för deras upptäckt av kemiska metoder för att framställa syntetisk bensin och olja ur stenkol vilket lade grunden till en stor del av den kemiska industrin.
Fysik 1932: Werner Heisenberg för osäkerhetsrelationen. Han visade att man inte kan bestämma en partikels läge och energi samtidigt
utan att rubba den.
Fysik 1939: Ernest Lawrence för cyklotronen som framställer radioaktiva preparat genom att accelerera laddade partiklar och skicka dem in i kärnan. Används för att ta fram kortlivade radioaktiva preparat
som inte skadar patienten, för att hitta sjukdomstillstånd eller för att motverka cancertillväxt.
Medicin 1930: Karl Landsteiner för upptäckten av blodgrupperna vilket möjliggör säkra transfusioner. Tidigare misslyckades flertalet transfusioner utan att man visste varför.
Medicin 1939: Gerhard Domagk för upptäckten av prontosil, en typ av sulfa mot bakterier.

1940-1949

För andra gången under 1900-talet skakas världen av ett storkrig. När kriget slutar 1945 har USA bland annat kommit att fälla de första taktiska atombomberna över Hiroshima och Nagasaki. 1941 har vad som kommit att kallas "världens bästa film", Orson Welles "Citizen Kane", premiär. 1942 genomförs den första kontrollerade kärnklyvningen
och Astrid Lindgren ger ut "Pippi Långstrump". 1946 får amerikanska AT&T tillstånd att driva ett mobilt telefonnät. 1947 sätts den så kallade Marshallplanen i verket; ett amerikanskt återuppbyggnadsprogram
för Västeuropa. lBM presenterar den första kommersiella datorn 1948 och George Orwells dystra framtidsroman "1984"ges ut.

Nobelpris:
K**emi 1944**: Otto Hahn för upptäckten av att atomkärnan kunde klyvas vilket gav upphov till atombomben och kärnkraftverken.
K**emi 1948**: Arne Tiselius för upptäckten att man genom att låta laddade partiklar vandra i elektriska fält separerar ämnen. Pharmacia växte upp ur hans upptäckter.
Fysik 1947: Edward Appleton för upptäckten av hur radiovågorna rör sig i jonosfären. Han visade därmed hur man kan sända radio över långa sträckor. 1946 lyckades Appleton skicka en radarsignal till månen och tillbaka.
Medicin 1945: Alexander Fleming, Ernst Boris Chain och Howard Walter Florey för upptäckten av penicillinet och dess verkningar. Fleming gjorde sin upptäckt redan 1928.
Medicin 1948: Paul Hermann Müller för upptäckten av växtgiftet DDT som trots sitt dåliga rykte har råddat miljoner liv i u-länderna.

1950-1959

Den första respiratorn tas i bruk 1950. 1951 uppfinner Erik Wallenberg förpackningsmetoden Tetra Pak, grunden till en svensk miljardindustri; i Afrika slås kolonierna Tripolis, Cyrenaica och Fezzan samman till Libyen. 1952 spränger USA en vätebomb och följs snart av Sovjetunionen. 1954 uppfinns den kiselbaserade solcellen; Ernest Hemingway får Nobelpriset i litteratur. 1956 avlider seklets mest namnkunnige vetenskapsman, Albert Einstein, och den första telefonkabeln dras över Atlanten. När Sovjet skickar upp den första satelliten 1957 inleds en kapplöpning med USA om herraväldet i rymden. 1958 deklarerar Kinas ledare Mao Zedong "Det stora språnget framåt"; pacemakern uppfinns och p-pillren in troduceras. 1959 blir Ingemar Johansson världsmästare i tungviktsboxning.
Nobelpris:
Kemi 1953: Hermann Staudinger för upptäckten att polymerer består av mycket stora molekyler vilket utgör grunden för plastkemin .
Kemi 1954: Linus Pauling för hans forskning kring kemiska bindningar som lade grunden till för-ståelsen för hur dessa, och all kemi, fungerar.
Fysik 1952: Felix Bloch och Edward Purcell för upptäckten av NMR, Nuclear Magnetic Resonance, grunden till magnetkameran som kan se in i kroppens olika organ. En vidareutveckling belönades 1991.
Fysik 1956: William Shockley, John Bardeen och Walter Brattain för transistorn, byggstenen i all modern elektronik.
Medicin 1952: Selman Abraham Waksman för upptäcken av streptomycin, den första verksamma antibiotikan mot tuberkulos.
Medicin 1954: John Enders, Thomas Weller och Frederick Robbins för upptäckten av hur poliovirus förökar sig, vilket ledde till poliovaccinet.

1960-1969

Den 12 april 1961 blir Jurij Gagarin, Sovjet, den första människan i rymden. Samma år omkommer FN:s generalsekreterare Dag Hammarskjöld
i en flygkrasch i nuvarande Zambia. 1962 står supermakterna
på randen till ett kärnvapenkrig under Kubakrisen. 1963 skakas
världen av mordet på USA:s president John F Kennedy, året efter
ingriper USA i det vietnamesiska inbördeskriget på Sydvietnams sida.
1965 utbryter krig mellan Indien och Pakistan och 1967 sexdagarskriget
mellan Israel och Egypten, Syrien och Jordanien där Israel
erövrar Golanhöjderna och Västbanken. 1968 mördas Robert
Kennedy under en valturné. Den 21 juli 1969 landar "Apollo 11 " på
månen och Neil Armstrong blir första människan på en annan
himlakropp.

Nobelpris:
K**emi 1960:** Willard Frank Libby för upptäckten av C14-metoden som kan åldersbestämma organiskt material.
Kemi 1962: John Kendrew och Max Perutz för att ha visat att proteiner har en tredimensionell struktur vilket har varit viktigt inom den biotekniska industrin.
Fysik 1964: Charles Townes, Nikolaj Basov och Aleksandr Prokhorov för lasern.
Fysik 1969: Murray Gell-Mann för upptäckten av kvarkarna. Han upptäckte 1964 att protoner, neutroner med flera är uppbyggda av ännu mindre partiklar. Också 1957 års pris, som visade att umversum skiljer på höger och vänster, samt 1979 års pris, där den elektromagnetiska och svaga växelverkan förenades har lagt grunden till en ny syn på materiens innersta väsen.
Medicin 1962: Francis Crick, James Watson och Maurice Wilkins för att de visat hur DNA-molekylen är uppbyggd och därmed hur den mänskliga arvsmassan fungerar. Upptäckten, som gjordes 1953, lade grunden till den biotekniska industrin, som tillverkning av mänskligt insulin som har räddat livet på manga diabetiker (se även 1978 års pris).

1970-1979
Årtiondet inleds med uppfinnandet av mikroprocessorn, grunden till hemdatorerna. 1971 tar sonden "Mariner 9"de första detaljerade bilderna av Mars. 1972 konstrueras det första tv-spelet. Samma år skakas USA av Watergateskandalen som leder till president Richard Nixons avgång två år senare. Popgruppen ABBA vinner schlagerfestivalen
1974; forskare varnar för att freoner kan skada ozonskiktet.
1975 börjar de första hemdatorerna säljas i USA. Mao Zedong avlider 1976. 1977 har filmen "Star Wars" premiär, 583 månniskor dödas vid en flygolycka på Teneriffa. 1978 föds världens första provrörsbarn. 1979 inträffar en allvarlig olycka vid kärnkraftverket i Harrisburg, USA.
Nobelpris:
Fysik 1971: Dennis Gabor för hologrammet som används inom industrin för analys och för att se och skapa 3D-bilder.
Fysik 1978: Arno Penzias och Robert Wilson för upptäckten av den kosmiska bakgrundsstrålningen som visade att universum med stor sannolikhet har bildats genom en ursmäll, Big Bang.
Medicin 1978: Werner Arber, Daniel Nathans och Hamilton O Smith för hur man klipper isär och fogar ihop DNA. Pristagarna grundlade den genetiska ingenjörskonsten .
Medicin 1979: Alan M Cormack och Codfrey N Hounsfield för datortomografi. En metod som gör det möjligt att se strukturer i hjärnan och att upptäcka tumörer.

1980-1989
1980 mördas John Lennon i New York. 1981 går U 137 på grund i Karlskrona skärgard. 1982 bryter Falklandskriget ut mellan Argentina och Storbritannien; aids upptäcks. 1985 konstaterar forskarna ett hål i ozonskiktet över Antarktis. 1986 mördas statsminister Olof Palme på Sveavägen i Stockholm; kärnkraftverket i Tjernobyl havererar. Magsårsmedicinen Losec börjar användas 1988. 1989 försvinner jarnridån och Berlinmuren rivs; World Wide Web introduceras.
Nobelpris:
Kemi 1980: Paul Berg, Walter Gilbert och Frederick Sanger för att de kunde visa hur DNA var uppbyggt i sekvenser. Grunden för den moderna biotekniken.
Kemi 1989: Sidney Altman och Thomas Cech för upptäckten att RNA kan ha samma funktion som protein.
F**ysik 1986**: Ernst Ruska för elektronmikroskopet som gjorde det

möjligt att se föremål mindre än ljusets våglängd. I dag kan det förstora omkring två miljoner gånger. Ruska tillverkade sitt mikroskop redan 1931 men belönades först 55 år senare.
F**ysik 1989:** Norman F Ramsey för upptäckten som ledde fram till atomuret som i dag utgör grunden för GPS-navigeringen. Priset byggde på andra upptäckter som hade belönats 1943 och 1944.
Medicin 1988: James W Black, Gertrude B Elion och George H Hitchings för att de visat att betablockerare hjälper mot för högt blodtryck.

1990-1999

Tyskland återförenas 1990, kriget vid Persiska viken, och rymdteleskopet
"Hubble" skjuts upp. 1991 börjar Jugoslavien falla sönder då Slovenien och Kroatien förklarar sig självständiga och ett blodigt krig startar i Kroatien. 1992 inleds ett krig också i Bosnien. 1993 störtar ett Jas-plan i Stockholm. 1994 sjunker passagerarfarjan "Estonia" och 852 människor omkommer; tunneln under Engelska kanalen öppnas; Nelson Mandela blir president i Sydafrika. 1997 lyckas forskare klona ett får som döps till Dolly. Prinsessan Diana omkommer i en trfikolycka i Paris.
Nobelpris:
Kemi 1993: Kary Mullis för upptäckten att man från en liten mängd celler kan kopiera DNA, vilket gör att kriminaltekniker kan spåra gärningsmän utifrån hudfragment eller mycket srnå mängder blod. Filmen "Jurassic Park" bygger på denna upptäckt.
Kemi 1995: Paul Gutzen, Mario Molina och Sherwood Rowland för upptäckten att ozonlagret påverkas av kemiska ämnen i atmosfären.
Fysik 1991: Pierre-Gilles de Gennes för upptäckten av flytande kristaller. Grunden för platta datorskärmar.
Fysik 1992: Georges Charpak för konstruktionen av en känslig medicinsk detektor som gör att man kan använda betydligt lägre röntgendoser vid undersökningar.
Fysik 1997: Steven Chu, Claude Cohen-Tannoudji och William D Philips för en vidareutveckling som kan bli framtidens atomur.
Medicin 1990: Joseph E Murray och E.Donnall Thomas för hur man kan transplantera mänskliga

020206:

EN LISTA FRÅN 1983 MED NÅGRA FÖRFATTARE OCH TITLAR.

Någon kan tycka, att i listan fattas många namn, men listan är bara avsedd att ge en hum om skönlitteraturen genom tiderna och ska inte ses som en fullständig litteraturhistoria.

Nobelpristagare i litteratur finns förtecknade på område 81.

Anonyma verk	Gilgamesh-eposet	ca 1600 f Kr
	Echnatons solhymn	ca 1300 f Kr
	Bibeln	ca 1000 f Kr- ca 150 e Kr
	Sångernas bok	ca 1000 f Kr- ca 300 f Kr
	Mahabharata	ca 400 f KR
Homeros ca 700 f Kr	Iliaden	ca 700 f Kr
	Odysseen	ca 700 f Kr
Sapfo ca 600 f Kr		
Aiskylos ca 525-456 f Kr	Orestien	458 f Kr
Sofokles 496-406 f Kr	Kung Oidipus	
	Antigone	
Euripides ca 480-406 f Kr	Hippolytos	428 f Kr
	Medea	431 f Kr
Aristofanes ca 445-ca 380 f Kr	Lysistrate	412 f Kr
Platon 427-347 f Kr	Dialoger	

Vergilius 70- 19 f Kr	Eneiden	
Horatius 65-8 f Kr		
Ovidius 43 f Kr-17 e Kr	Metamorfoser	
Tacitus ca 55-ca 117 e Kr	Germanerna	
Augustinus 354-430 e Kr	Bekännelser	
Anonyma verk	Beowulf	ca 700
	Rolandssången	ca 1100
	Tristan och Isolde	ca 1150
	Nibelungenlied	ca 1200
	Eddan	ca 800-1100
	Islänningasagan	ca 1150-1300
	Ebbe Skammelsson	ca 1200-1300
Snorre Sturlason 1179-1241	Heimskringla	
Dante Alighieri 1265-1321	Divina Commedia	ca 1320

Birgitta 1303-1373	Uppenbarelser	
Giovanni Boccaccio 1313-1375	Decamerone	ca 1360
Geoffrey Chaucer ca 1340-1400	Canterbury Tales	ca 1400
François Villon ca 1430-ca 1468	Stora testamentet	1461
François Rabelais ca 1494 - 1553	Gargantua	1534
Miguel de Cervantes Saavedra 1547- 1616	Don Quijote	1605
William Shakespeare 1564-1616	Richard III	1592
	Romeo och Julia	1594
	En midsommarnatts dröm	1595
	Köpmannen i Venedig	1596
	Hamlet	1600
	Macbeth	1605
	Stormen	1611
Moliere 1622-1673	Tartuffe	1664
	Den girige	1668
	Den inbillade sjuke	1673
Jean Racine 1639-1699	Fedra	1677
Jean de La Fontaine 1621 - 1695	Fabler	

Olaus Petri ca 1495-1552	En swensk cröneka	
Lars Wivallius 1605- 1669		
Georg Stiernhielm 1598- 1672	Herkules	1658
Lasse Lucidor 1638-1674		
Daniel Defoe 1660 - 1731	Robinson Kruse	1719
	Moll Flanders	1722
Jonathan Swift 1667-1745	Gullivers resor	1726
	Ett anspråkslöst förslag	1729
Henry Fielding 1707-1754	Tom Jones	1749
Voltaire 1694-1778	Candide	1759
Montesquieu 1689-1755	Persiska brev	1721
Jean Jaques Rousseau	Émile	1762
	Samhällsfördraget	1762

Ludvig Holberg 1684-1754	Jeppe på berget	1723
Olof von Dalin 1708-1763	Sagan om hästen	1740
	Then Swänska Argus	1732
Carl von Linne 1707-1778		
Carl Michael Bellman 1740- 1795	Fredmans epistlar	1790
Johan Henrik Kellgren 1751 - 1795		
Anna Maria Lenngren 1754-1817		
Johann Wolfgang von Goethe 1749-1832	Den unge Werthers lidanden	1774
	Faust	1832
Friedrich von Schiller 1759-1805	Rövarna	1781
Heinrich von Kleist 1777- 1811	Michael Kohlhaas	1808
E T A Hoffmann 1776-1822	Djävulselixiret	
Jacob och Wilhelm Grimm	Tyska folksagor	1812

Heinrich Heine 1797 - 1856		
Georg Büchner 1813- 1837	Woyzeck	1836
JamesMacpherson 1736-1796	Ossians sånger	1762
William Wordsworth 1770- 1850		
Samuel Coleridge 1772-1834		
Walter Scott 1771-1832	Ivanhoe	1820
Lord Byron 1788- 1824	Don Juan	1819
Percy Bysshe Shelley 1792-1822		
John Keats 1795- 1821		
James Fennimore Cooper1789-1851	Den siste mohikanen	1826
Edgar Allan Poe 1809- 1849	Morden på Rue Morgue	1841
Victor Hugo 1802-1885	Ringaren i Notre Dame	1831
	Samhällets olycksbarn	1862
Hans Christian Andersen 1805-1875	Eventyr fortalte for børn	1835
Per Daniel Amadeus Atterbom 1790-1855	Lycksalighetens ö	1824
Erik Johan Stagnelius 1793-1823	Liljor i Saron	1821

Johan Olof Wallin 1779-1839	Psalmboken	1819
Erik Gustaf Geijer 1783 - 1847	Minnen	1834
Esaias Tegner 1782 - 1846	Frithiofs saga	1825
CarlJonas Love Almqvist 1793-1866	Drottningens juvelsmycke	1834
	Det går an	1838
Johan Ludvig Runeberg 1804-1877	Fänrik Ståls sägner	1848
Honore de Balzac 1799- 1850	Pappa Goriot	1835
Charles Baudelaire 1821-1867	Ondskans blommor	1857
Gustave Flaubert 1821-1880	Madame Bovary	1856
Émile Zola 1840- 1902	Thérèse Raquin	1867
	Den stora gruvstrejken	1885
Guy de Maupassant 1850-1893	Ett liv	1883
Arthur Rimbaud 1854-1891		
Charles Dickens 1812- 1870	Pickwickklubben	1836
	Oliver Twist	1838
	David Copperfield	1849

Robert Louis Stevenson 1850-1894	Skattkammarön	1883
	Dr Jekyll och Mr Hyde	1886
Herman Melville 1819 - 1891	Moby Dick	1851
Walt Whitman 1819-1892	Leaves of grass	1855-1889
Jules Verne 1828-1905	En världsomsegling under havet	
	Jorden runt på 80 dar	1873
Arthur Conan Doyle 1859-1930	Sherlock Holmes	
Mark Twain (Samuel Clemens) 1835-1910	Tom Sawyer	1876
	Huckleberry Finns äventyr	1884
Fjodor Dostojevskij 1821- 1881	Döda huset	1861
	Brott och straff	1866
	Idioten	1868
Leo Tolstoj 1828- 1910	Krig och fred	1864
	Anna Karenina	1873
Anton Tjechov 1860 - 1904	Måsen	1895
	Körsbärsträdgården	1904

Bjørnstierne Bjørnson 1832-1910	Synnöve Solbakken	1857
Henrik Ibsen 1828 - 1906	Peer Gynt	1867
	Ett dockhem	1879
	En folkfiende	1882
Aleksis Kivi 1834 - 1872	Sju bröder	1870
Viktor Rydberg 1828-1895	Singoalla	1857
Victoria Benedictsson 1850-1888	Pengar	1885
August Strindberg 1849-1912	Mäster Olof	1872
	Röda rummet	1879
	Giftas	1884
	Tjänstekvinnans son	1886
	Fadren	1887
	Hemsöborna	1887
	Fröken Julie	1888
	Ett drömspel	1901
Verner von Heidenstam 1859-1940	Vallfart och vandringsår	1888
	Karolinerna	1897

Gustaf Fröding 1860-1911	Gitarr och dragharmonika	1891
	Stänk och flikar	1896
Selma Lagerlöf 1858 - 1940	Gösta Berlings saga	1891
	Jerusalem	1900
	Nils Holgerssons underbara resa genom Sverige	1906
Erik Axel Karlfeldt 1864-1931	Fridolins visor	1898
Hjalmar Söderberg 1869-1941	Martin Bircks ungdom	1901
	Doktor Glas	1905
Joseph Conrad 1857-1924	Almayers dårskap	1895
James Joyce 1882- 1941	Odysseus	1922
George Orwell 1903-1950	1984	1949
Marcel Proust 1871-1922	På spaning efter den tid som flytt	1927
Jean-Paul Sartre 1905 - 1980	Äcklet	1938
Albert Camus 1913-1960	Främlingen	1942

	Pesten	1947
Thomas Mann 1875-1955	Buddenbrooks	1901
	Doktor Faustus	1947
Hermann Hesse 1877 - 1962	Stäppvargen	1927
Franz Kafka 1883-1924	Processen	1925
	Slottet	1926
Erich Maria Remarque 1898-1970	På västfronten intet nytt	1929
Heinrich Böll 1917	Biljard klockan halv tio	1960
	Katharina Blums förlorade heder	1974
Maxim Gorkij 1868- 1936	Min barndom	1913
Michail Sjolochov 1905	Stilla flyter Don	1928
Boris Pasternak 1890-1960	Doktor Zjivago	1958
Alexander Solsjenitsyn 1918	En dag i Ivan Denisovitjs liv	1962
	Cancerkliniken	1968
Ernest Hemingway 1898- 1961	Farväl till vapnen	1929
	Att ha och inte ha	1937
	Klockan klämtar för dig	1940
	Den gamle och havet	1952

John Steinbeck 1902-1968	Vredens druvor	1939
Norman Mailer 1923	De nakna och de döda	1948
Knut Hamsun 1859-1952	Markens gröda	1917
Cora Sandel 1880-1974	Kranes konditori	1945
Johannes V Jensen 1873- 1950	Himmerlandshistorier	1904
Martin Andersen-Nexö 1869-1954	Ditte Människobarn	1917
Halldór Kiljan Laxness 1902	Salka Valka	1931
Väinö Linna 1920	Okänd soldat	1954
	Högt bland Saarijärvis moar	1959
Guillaume Apollinaire 1880-1918		
André Breton 1896-1966		
Carl Sandburg 1878- 1967	Chicago Poems	1916
T S Eliot 1888- 1965	Det öde landet	1922
Bernhard Shaw 1856- 1950	Pygmalion	1912

Eugene O'Neill 1888 - 1953	Lång dags färd mot natt	1956
Samuel Beckett 1906	I väntan på Godot	1952
	Lyckans dar	1961
Bertolt Brecht 1898-1956	Tolvskillingsoperan	1928
	Mutter Courage	1941
Arnold Wesker 1932	Trilogin	1959
Frederico Garcia Lorca 1899-1936	Blodsbröllop	1933
Dario Fo 1926	Tjuvar, lik och fala quinnor	1958
	Ocols sång	1971
Miguel Angel Asturias 1899- 1974	Weekend i Guatemala	1956
Gabriel Garcia Marquez 1928-	Hundra år av ensamhet	1967
Mario Vargas Llosa 1936-	Staden och hundarna	1962
Pablo Neruda 1904-1973	Canto General	1952
Nicolas Guillén 1902		
Hjalmar Bergman 1883- 1931	Markurells i Wadköping	1919

	Farmor och vår herre	1921
	Clownen Jac	1930
Sigfrid Siwertz 1882 - 1970	Selambs	1920
LudvigNordström 1882-1942	Tomas Lack	1912
Gustaf Hellström 1882-1953	Snörmakar Lekholm får en idé	1927
Elin Wägner 1882-1949	Åsa-Hanna	1918
Vilhelm Moberg 1898-1973	Raskens	1927
	Rid i natt!	1941
	Utvandrarserien	1949-1959
Eyvind Johnson 1900- 1975	Romanen om Olof	1934-1937
	Strändernas svall	1946
Ivar Lo-Johansson 1901	Godnatt, jord	1933
	Statarna	1936
	Bara en mor	1939
	Analfabeten	1951
Moa Martinson 1890 - 1964	Kvinnor och äppelträd	1933
	Mor gifter sig	1936
Jan Fridegård 1897 - 1968	Jag Lars Hård	1935

	Trägudars land	1940
Pär Lagerkvist 1891 - 1974	Ångest	1916
	Onda sagor	1924
	Bödeln	1933
	Dvärgen	1944
	Barabbas	1950
	Sibyllan	1956
Edith Södergran 1892- 1923	Landet som icke är	1925
Elmer Diktonius 1896-1961	Hårda sånger	1922
Birger Sjöberg 1885-1929	Fridas bok	1922
	Kriser och kransar	1926
Karin Boye 1900- 1941	Härdarna	1927
	Kallocain	1940
Hjalmar Gullberg 1898 - 1961	Andliga övningar	1932
	Dödsmask och lustgård	1952
Nils Ferlin 1898 - 1961	Barfotabarn	1033
	Från mitt ekorrhjul	1957
Artur Lundkvist 1906	Glöd	1928
	Korsväg	1942

Harry Martinson 1904 - 1978	Natur	1934
	Nässlorna blomma	1935
	Aniara	1956
Gunnar Ekelöf 1907-1968	sent på jorden	1932
	Non serviam	1945
	Diwan över fursten av Emgión	1965
Lars Ahlin 1915	Tåbb med manifestet	1943
	Fångnas glädje	1947
Stig Dagerman 1923-1954	Ormen	1945
	Nattens lekar	1947
	Bränt barn	1948
Lars Gyllensten 1921	Senatorn	1958
	Sokrates död	1960
Sara Lidman 1923	Tjärdalen	1953
	Hjortronlandet	1955
	Gruva	1968
Per Christian Jersild 1935	Stumpen	1973
	Barnens ö	1976
	Babels hus	1978

Per Olov Enquist 1934	Legionärerna	1968
	Musikanternas uttåg	1978
Sven Delblanc 1931	Åminne	1970
	Stenfågel	1973
	Vinteride	1974
	Stadsporten	1976
Kerstin Ekman 1933	Häxringarna	1974
	Springkällan	1976
	Änglahuset	1979
Tage Aurell 1895- 1975	Martina	1937
Per Olof Sundman 1922	Undersökningen	1958
	Ingenjör Andrées luftfärd	1967
Per Anders Fogelström 1917	Mina drömmars stad	1960
	Barn av sin stad	1962
	Minns du den stad?	1964
	I en förvandlad stad	1966
	Stad i världen	1968
Folke Fridell 1904	Tack för mig grottekvarn	1945
Kurt Salomonsson 1929	Mannen utanför	1958

	Sveket	1959
Birgitta Trotzig 1929	De utsatta	1957
	En berättelse från kusten	1961
Erik Lindegren 1910-1968	Mannen utan väg	1942
Karl Vennberg 1910	Halmfackla	1944
	Sju ord på tunnelbanan	1971
WernerAspenström 1918	Skriket och tystnaden	1946
Lars Forssell 1928	Snurra min jord	1958
	Oktoberdikter	1971
	Visor svarta och röda	1972
Tomas Tranströmer 1931	Hemligheter på vägen	1958
Sandro Key-Åberg 1922	Bildade människor	1964
	Scenprator	1965
	Lovsånger	1970
Göran Palm 1931	Världen ser dig	1964
	En orättvis betraktelse	1966
	Ett år på LM	1972
Sonja Åkesson 1926-1977	Husfrid	1963

	Ljuva sextital	1970
	Sagan om Siv	1974
Göran Sonnevi 1939	Det oavslutade språket	1972
Kent Andersson 1933	Hemmet	1967
	Flotten	1967
	Sandlådan	1968
	Tillståndet	1971
Bengt Bratt 1937	Hemmet	1967
	Exercis	1968
	Tillståndet	1971
	Hem till byn	1970

Världen byggdes om på 1900-talet.

(Från omr40y 2005)

I de följade huvudsakligen om 1900-talet och efterkrigstiden.

Först en översikt om utvecklingen i världen skriven 1990 och med utvecklingen framförd till och med 1990, i några fall till ungefär julen 1991. När den skrevs visste man ingenting om det som sedan hände.

Makt och sociala relationer i världen 1914

År 1914 behärskade europeerna en stor del av världen utanför Europa, de hade kolonier eller härskade på annat sätt. Självständiga stater utanför Europa var huvudsakligen i Amerika USA, Mexiko och de flesta staterna som 1990 finns söder därom, i Afrika Etiopien och Liberia och i Asien Turkiet, Arabien, Persien och Afghanistan i Främre orienten och bortom Indus Kina, Mongoliet, Japan, Siam och några småstater i Tibet.

I Europa var de mest betydelsefulla makthavarna kungariket Storbritannien (England), republiken Frankrike, Tsarväldet Ryssland och kejsarrikena Österrike-Ungern och Tyskland.

Engelske regenten härskade även i Brittiska samväldet, det Brittiska imperiet, och var från 1876 också kejsare av Indien. Drottning Viktoria som regerade 1837-l901 var den första engelska regenten med denna titel. 1910-1936 regerade sonsonen Georg V. Kejsartiteln upphörde efter andra världskriget. Indien blev fri repøublik 1950 .

I Frankrike hade efter revolutionen 1789 förekommit omväxlande statsskick, ibland republik, ibland kejsardöme. Det sista kejsardömet upphörde 1870 och 1914 gällde “den tredje republiken" med R Poincarè som president.

Den siste tsaren, Nikolaj II, regerade 1894-1917. Furstarna i Ryssland började från och med Ivan den förskräcklige 1533 kalla sig tsar, kejsare. De menade att de övertagit kejsarkronan från det Östromerska kejsardömet som upphörde 1453. Moskvafursten, tsaren, blev den grekiske kejsarens efterträdare som Guds ställföreträdare på jorden med gudagiven och därför oinskränkt makt. Under Nikolajs hela regeringstid rådde i Ryssland upprorsstämningar av flera olika slag, bla gjorde arbetare 1905 ett upprorsförsök som dock slogs ned av tsaren.

Det gamla Tyskromerska riket som grundades 962 av Otto den store upphörde 1806 och kejsarkronan gällde fr o m l804 bara Österrike. Österrike-Ungern bildades l867 och hade Frans-Josef som kejsare från 1848 till hans död 1916.

Det nuvarande Tyskland tillkom 1871 och blev då ett kejsarrike med Wilhelm I som kejsare och Otto v Bismarck som rikskansler. Kejsarens sonson Wilhelm II regerade 1888-1918 (d 1941).

Ferioden 1815-1914 har här förut karakteriserats som genombrottstid för demokrati och industri, men det bör tilläggas att när det gller demokratin var genombrottet i knappaste laget. l914 1evde kvar mycket av de gamla fursteepokernas tänkesätt där makten kom uppifrån. Visserligen hade några kungar och kejsare lämnat ifrån sig en del av maktutövningen, men den avgörande makten stannade kvar i relativt begränsade ledarskikt

Parlamentarism innebär att statschefen lämnar regeringsmaktens utövning åt dem som har majoritet i folkrepresentationen. Parlamentarism infördes i Sverige 1914-1917. I Norge 1884, i Danmark 1901. I England kan begynnelseåret sättas till 1832 då en parlamentsreform genomfördes. I Finland och Tyskland efter första världskriget. I Frankrike återinfördes parlamentarismen under tredje republiken. I Österrike infördes något slags parlamentarism 1867. Men hur ett land med parlamentarism fungerar beror av hur parlamentet kommer till genom rösträttsregler, opinionsbildning mm, och tar man med det var demokratin på det hela taget 1914 i sin linda.

År 1914 fanns i alla jordens länder, även i de mest utvecklade, stora klassskillnader och ojämna levnadsvillkor.Det fanns spänningar och konflikter av många olika slag: mellan stater och rivaliserande kolonialmakter, mellan grupper av stater och regioner, mellan kolonier och moderlärder, centralmakter och underlydande, mellan klasser, raser, politiska och religiösa riktningar, mellan olika språkgrupper och grupper med olika kulturella traditioner, mellan fattiga och rika, kvinnor och män , unga och gamla och mellan olika yrkesgrupper etc. Några särdeles långt komna tankar om att människorna befann sig i ödesdigra konflikter med växt- och djurvärÍlden och jordens klimat fanns knappast .

Tänkesätten och de sociala relationerna.

Tänkesätten och de sociala relationerna i början av 1900-talet var annorlunda än på 1990-talet. I en bilaga, “Det svenska folklynnet” (G Sundbärg, Norstedt Sthlm 1911), till den statliga emigrationsutredningen som började 1907, framskymtar rågot av hur man såg på klasser, nationer och krig o d. Några utdrag ur bilagan återges i det följande. Krig sågs före första världskriget inte som det elände som det blev från och med det kriget. Vidare rådde uppfattningar om att nationerna borde kämpa sig fram till mäktiga positioner. Engelsmännen var världens herrar, och det var något att se upp till och efterlikna .

I de gamla fursteepokerna behövde furstarna stora landområden där de kunde ta ut skatter av befolkningen och ta ut soldater för att behålla och utvidga maktområdena. I en välfungerande demokrati år problemet att åstadkomma välfärd och trygghet för befolkningen och då har krig mellan länderna mest bara negativa konsekvenser. Däremot kan inrikes revolutioner, helst icke våldsamma sådana, ha ett berättigande om det gäller att förbättra välfärdsfördelningen inom ett land.

I England rådde 1914 ett parlamentariskt styrelseskick sedan länge, men det innebar inte att klasskillnaderna var borta, levnadsstandarden jämn. Svenska TV-tittare har på senare år kunnat se flera program som skildrar klasskillnaderna i England före första världskriget, t ex “Herrskap och tjänstefolk” och “Forsytesagan” av J Galsworthy, som fick Nobelpriset i litteratur 1932. Engelsmännen som härskare i Indien har också skildrats i TV. För de yngre TV-tittarna kommer vartefter nya program om äldre tider.

Före kriget 1914 rådde i England den s k viktorianska livsstilen, som har beskrivits som “högborgerlig, strängt konventionell, överdrivet pryd och trångbröstad”. Med första världskriget var det i stort sett slut med den livsstilen, med sysslolös överklass med många tjänare som var så extrem i England och som i olika grad fanns i hela Europa.

Den livsstilen försvann inte med en gång. I Sverige var det relativt vanligt med hembiträden i “bättre” familjer fram till slutet på 30-talet. I de svenska filmlustspelen på 30-talet, som sågs av en stor del av svenska folket, tilldrog sig hanlingen ofta i borgerliga över- och medelklassmiljöer med pigor och betjänter i köksregionerna, där dock överklassen till slut drog de kortaste stråna, det roliga fanns i löjliga klassmotsättningar. Filmerna slutade ofta med att flickan “av börd” efter långt motstånd från pappan fick “mannen av folket” och att pigan med sina undangömda besparingar räddade den höge direktören från konkurs.

Synen före första världskriget på det man kallade naturfolken dominerades i de mer ekonomiskt utvecklade länderna av överlägsenhetskänslor, och man såg nog naturfolken som dumma och efterblivna. I den första ljudfilmen som gjordes i USA i slutet på 20-talet, "“Jazzsångaren", uppträdde den vite Al Jolson sminkad til neger på ett sätt som inte accepteras 1990 och som nu betecknas som rasistiskt Judar hade rykte om sig att lura folk på pengar.

Trots allt förhärligande av krig som förekom före första världskriget var många på det klara med att man borde undvika krig. På 1890-talet började man konferenser i Haag med syfte att åstadkomma regler som skulle hindra krig och befrämja samarbete. Den första fredskonferensen hölls 1899 mellan ombud för 26 stater, den andra 1907 mellan 44 stater. På konferenserna lyckades man åstadkomma vissa konventioner. Ur konfererserna utvecklades sedan Internationella domstolen i Haag, som 1990 ingår i FN-systemet och har domare som utses av de högsta FN-organen. Den avgör tvister mellan stater som erkänt domstolens domsrätt och som undertecknat konventioner man dömer efter. År 1914 kunde Haagkonventionerna inte hindra första världs-kriget.

Första världskriget, mellankrigstiden och and,ra världskriget ses ibland som ett enda stort krig med en tjugoårig vapenvila mellan krigen. Hur som helst är de två världskrigen viktiga gränser i världshistorien.

Utdrag ur “Det svenska folklynnet” (1911)

“Det svenska folket är af oblandadt germanskt ursprung, och svenskens utseende vittnar ock härom. Han är i regeln lång och välväxt, har ljust hår, bred, hög panna samt blå eller grå ögon. Hufvudskålens bildning är dolikocefal ehuru äfven brakycefala bildningar förekomma - samt ortognat.

Svenskarna äro en af de resligaste nationer i världen. Möjligen stå de i detta hänseende icke tillbaka ens för något annat af de civiliserade folken. Medellängden för en svensk man vid uppnådda trettio à trettiofem år utgör enligst nyaste beräkningar 170,8 centimeter.

Hvad folkupplysningen angår, torde vara allmänneligen kändt, att samtliga de skandinaviska folken härutinnan intaga en mycket fördelaktig ståndpunkt. För Sverige egendomligt är, att konsten att läsa innantill i bok hos oss varit allmänt utbredd redan under flere generationer. Häraf har hos Sveriges folk åstadkommits en andlig mognad, som erbjuder en ovanligt solid grundval för fortsatt utbildning. Å andra sidan saknas kanske till följd häraf understundom den ungdomliga entusiasm för kunskapers inhämtande, som ofta träffas hos nationer, där de stora massorna först nyligen hunnit fram till den bokliga bildningens källor.

Generationer af vårt folk ha alltså redan införts i det uppfostrande tankearbete, som läskunnigheten alltid medför. Gentemot detta står, att landets vidsträckthet och glesa befolkning, väl också mångenstädes fattigdomen, medfört, att lifvet själft ej hos oss lämnar så många tillfällen till andlig utbildning som i rikare och mera tätt befolkade länder. Häraf sker, att den själiska utvecklingen ofta hos vårt folk förefaller ojämn och ej har full förmåga att göra sig gällande i det praktiska lifvet. En viss råhet i sinnet ligger ock ännu mångenstädes kvar såsom ett arf fran flydda seklers oupphörliga krig - och kanske äfven från den period af starkt utbredd dryckenskap, som karakteriserade förra delen af det nyss tilländagångna århundradet.

De egenskaper, som åstadkomma en duglig krigare, hafva i alla tider varit skarpt utpräglade hos vårt folk, och utan öfverdrift kan sägas, att Sveriges krigshistoria är bland de vackraste, som något folk äger. Att dessa egenskaper ännu alltjämt fortlefva, till trots för en åttioarig fred, är af många tecken tydligt. Knappast föres äfven i våra dagar någonstädes ett krig, där ej af egen drift deltager ett betydande antal svenskÿar, och sällan händer väl, att ej dessa frivilliga stridsmän göra sitt folks gamla rykte heder.

Man må om kriget tänka hvad man vill: det kan ej för nekas, att det uppkallar den mänskliga kraften till en utomordentlig höjd, och i själfva verket gifver hvarje folk i denna situation ett ovanligt klart vittnesbörd om sitt innersta kynne. Hvad vårt svenska folk angår, framträder härvid tydligt den öppna, klara, så att säga ljusa beskaffenheten af dess naturell: ett oförväget mod, ståndaktig tapperhet, oegennyttig själfuppoff'ring och ädel ridderlighet - allt egenskaper som fira sin största triumf under öppen strid på slagfältet." (Sid 1-2)....

"Svenskarnas hufvudegenskaper äro i eminent mening manliga. Denna sida af det svenska folklynnet är det som skapat de otaliga svenska hjältebragderna på lifvets alla områden.

"Zevs, gif släktet gosselynne, hoppfull håg och fantasi!"

Dessa Viktor Rydbergs underbara ord ha väl aldrig träffat så in på något folÎk som på engelsmännen. Och de ha blifvit världens herrar. (Sid 100)....

" Så träder ock nu för tiden allt mera i dagen, att en ny idé börjar vinna en afgörande makt öfver de europeiska folkens åskådning. Denna nya kraft, som väl skall bli nästa tidehvarfs största, är den sociala idén.

Redan känna sig kroppsarbetarna öfverallt såsom bröder, från det ena folket till det andra; och om än denna klass har tagit initiativet, så skola de öfriga efter hand följa efter." (Sid 137)...

"Detta vill naturligtvis icke säga, att folken komma att uppgifva sig själfva såsom folk. Tvärtom, liksom Europas fördelning efter trosbekännelser än i dag är i hufvudsak densamma som år 1648, så skola ock de europeiska nationerna komma att bestå sådana de utkristallisera sig under nationalismens tidehvarf. Därmed skall detta tidehvarf hafva fyllt sin världshistoriska uppgift.

De folk "skola bestå", som äga kraft och mod därtill. Men historien vittnar tillräckligt om, att just i dylika öfvergångstider farorna äro störst för de små och svaga.

I tider af världsomstörtande förändringar är det nödvändigare än någonsin att vara starkt rustad till försvar. Det folk går under, som i dylika ögonblick uppträder svagt och osolidariskt. Och inom den nya världsbyggnaden skola de folk tillkämpa sig den bästa platsen, som stå högst i andlig och materiell kraft." (Sid 138-139)....

"Man säger, att allting nivelleras i våra dagar. Detta är sant i en viss grad. Det kan ej förnekas, att den bildade klassens úmänniskor nuförtiden alltmera föra ungefär enahanda lefnadssätt i Europas alla länder. Och äfven till de lägre samhällslagren sprider sig nivelleringen så småningom. Öfver allt bor man i ungefär lika inredda hotell, öfverallt äro järnvägar och spårvägar ungefär desamma. Folkdräkterna försvinna, och lefnadssättet i allmänhet närmar sig mer och mer att blifva ungefär enahanda inom alla klasser." (Sid 139)....

"Framtiden skall skapa nya förbindelser de olika folken emellan, förbindelser hvilkas art och gestaltning vi ännu icke kunna göra oss fullt reda för. Men det är en stor fara för, att vårt land kommer att ingå i dessa nya organisationer under sämre villkor än som behöfde bli händelsen, - därför att vi komma att ingå med svagare national-medvetande än andra folk." (Sista sidan, 142)

Första världskriget

Första världskriget hade som förspel “skotten i Sarajevo” då Österrike-Ungerns tronföljare mördades. Mordet ingick i de komplicerade politiska förhållandena på Balkan som då blivit “Europas oroliga hörn”. Det hörnet levde 1914 i efterdyningarna efter strider som länge pågått där. Det Osmanska/Turkiska riket gick när det var som störst i slutet på 1600-talet upp urgefär till och med Ungern och Rumänien och omfattade också delar av södra Ryssland. 1699 förlorades Ungern till Österrike och därefter pågick ständiga konflikter om resten på Balkan. 1914 var Turkiet tillbakaträngt från Europa, men så sent som 1912-1913 rasade där krig mellan olika intressenter.

Efter mordet pågick omfattande diplomatiska aktiviteter och en månad senare förklarade Tyskland krig mot Ryssland och Frankrike. Belgien blev genast indraget och ockuperades av tyskarna. Österrike-Ungern gick med på Tysklands sida och Storbritannien och Brittiska imp.eriet förklarade Tyskland krig. Snart var 15 rniljoner soldater på krigsfot.

Japan förklarade Tyskland krig med sikte på att få tyska kolonier i Fjärran Östern. Turkarna kom med på Tysklands sida. Italien var till en början neutralt men anslöt sig sedan till de allierade, England-Frankrike-Ryssland. Balkanländerna blev indragna.

Kriget utkämpades huvudsakligen på Tysklands östfront mot Ryssland och på västfronten mot Frankrike. Det förekom också en Österrikisk-Italiensk front och strider runt Turkiet av vilket de allierade ville ha landområden. Tyskland försökte isolera England med sjökrig runt öarna. 1917 gick USA med på de allierades sida.

Under 1917 gjorde arbetare och låga klasser revolution mot tsaren och överklassen i Ryssland, tsaren avgick och han och hans familj fördes till Sibirien och avrättades där. De nya makthavarna slöt fred med Tyskland 1918. Rysslands huvudstad var 1709-1918 Petrograd, som de nya makthavarna döpte om till Leningrad.

Slutet på första världskriget

År 1918 förlorade Tyskland-Österrike-Turkiet kriget och freder stiftades sedan, de viktigaste i Versaille, där de förlorande fick avträda landområden, Tyskland till de flesta av grannarna, Österrike minskades, en del lämnades till Italien, bandet med Ungern upphörde, och av det Osmanska riket/Turkiet återstod huvudsakligen bara Mindre Asien. Tyske kejsaren flydde till Holland och levde där till sin död . Österrikiske kejsaren dog av ålder under kriget. Tyskland förklarades skyldigt till kriget och ålades att betala skadestånd. De tyska kolonierna tilldelades segrarmakterna och av tidigare turkDiska områden ställdes Irak, Palestina och Jordanien under Engelsk förvaltning, Syrien under fransk.

I Ryssland utbröt inbördeskrig som slutade med seger för kommunisterna vilka bildade sovjetstater med enpartisystem och förstatligade egendomar mm. Finland, Estland, Lettland och Litauen blev självständiga stater 1920-1922. Polen återuppstod som självständig stat efter att tidigare ha varit delat på grannländerna. På Balkan ordnades gränserna upp och några nya stater bildades. Nedanför Polen blev det Tjeckoslovakien, Österrika, Ungern, Rumänien, Bulgarien, Jugoslavien, Albanien och Grekland.

Efter inbördeskrig på Irland vid slutet av första världskriget blev större delen av Irland självständigt medan Nordirland stannade hos britterna.

I samband med ryska revolutionen 1917 blev Finland en självständig republik. Det anses att finnarna i Finlad ursprungligen kom söderifrån och att de under århundradena före vikingatiden bosatte sig i Finland. Svenskar slog sig under vikingatiden ned vid kuster i söder och sydväst. Under medeltiden inlemmades Finland i det svenska riket. Det förlorades till Ryssland l809. Den nya republiken 1917 fick först en borgerlig regering under ledning av P E Svinhufvud. Socialister önskade ett nyare samhälle och inbördeskrig bröt ut mellan ”vita”(höger) och “röda”(vånster). General Mannerheim anförde de vita och besegrade de röda.

Mellankrigstiden

Nationernas förbund bildades efter kriget men blev inte någon tillräckligt kraftfull organisation, bl a därför att varken USA eller Sovjetunionen kom med.

Tyskland blev efter många konflikter republik med manlig och kvinnlig rösträtt, den s k Weimarrepubliken, som räknas mellanj 1919 och 1933 då Hitler tog makten. Tyskarna kunde inte betala krigsskadeståndet och elände och konflikter bredde ut sig. Regeringen skaffade pengar genom att trycka sedlar med allt större valörer vilket bara innebar att priserna steg. Till slut kostade en dollar mer än tusen miljarder mark.

I det kaos som uppstod dök österrikaren Adolf Hitler upp och kunde, sedan han blivit tysk medborgare, till slut ta makten 1933. Han gjorde sig till diktator, rustade för krig och förföljde judar. Han kom från fattiga förhållanden och började sin politiska karriär som grov missnöjespolitiker, var framgångsrik som demagog. Han skapade den nationalsocialistiska nazistiska, ideologin, som han beskrev i den bok "Mein Kampf" han började skriva på 20-talet då han en tid satt i fängelse. Han menade att arierna var bäst och borde bli världens herrar, i det korta perspektivet kräLvde han "livsrum" för tyskarna.

Hitler kom till makten när Hindenburg (f 1847) var president 1925-1934. Efter Hindenburgs död 1934 blev Hitler statschef med titeln "Führer und Reichskanzler".

Han föreskrev en särskild hitlerhälsning som skulle tillämpas både inom militären och inom den civila förvaltningen både i början och slutet av sammankomster: högra armen rak sträckt snett uppåt samtidigt som "Heil Hitler" uttalades. Han föreskrev att barn och ungdomar skulle vara med i "Hitlerjugend" och liknande organisationer där deltagagarna fostrades i den nazistiska ideologin och tränades för krig.

Hitlers främste medhjälpare var Herman Göring. En betydelsefull person var propagndaministern Goebbels, som med alla resurser som behövdes såg till att bara från Hitlers synpunkt lämplig information spreds.

I Italien, som var ett kungarike med Viktor Emanuel III som regent 1900-1946 tog i praktiken Benito Mussolini makten, en själslig frände till Hitler och upphovsman till den italienska fascismen. Italienarna erövrade Abessinien (Etiopien) 1936 och Viktor Emanuel blev kejsare av Abessinien. Mussolini menade att det antika romerska imperiet därmed var återuppväckt. I början av 1939 tog de Albanien. Hitler och Mussolini fann varandra genom de likartade galenskaperna och bildade en "axel" mellan Tyskland och Italien. Hitler var den mäktigaste av de två, Mussolini stod så att säga i skuggan av Hitler. Hitler kommer att leva kvar i världshistorien och kanske som den mest tragiska personen under hela 1900-talet.

Spanien var i början av 1900-talet ett tämligen outvecklat kungarike. Rösträtt till landets parlament (cortes) var sedan 1890 allmän för män, men pn g a okunnighet fungerade demokratin inte väl. Arbetare började med demonstrationer och upplopp. Efter många förvecklinger kunde 1931 skapas en republik med vänsterpolitik. Kvinnlig rösträtt infördes 1933 och sedan blev politiken mer högerbetonad. Det utvecklade sig till ett inbördeskrig mellan vänster- och högerkrafter som slutade 1939 med seger för högerkrafterna och med att general Franco blev diktator, han fick viss hjälp från Hitler och Mussolini. Det spanska kriget anses ha kostat 600 000 människor livet.

Portugal blev republik 1910 i vilken förekom många konflikter. l928 upprättades en diktatur som varade över andra världskriget.

I Ryssland grep Josef Stalin makten efter Lenins död 1924 och blev diktator med en kommunistisk politik bedriven med våld och terror. Ryska förhållanden finns skildrade i romaner mm som tillhör litteraturhistoriens klassiker. I- "Krig och fred" har Tolstoj behandlat Napoleontiden. I "Brott och straff" har Dostojevskij givit en inblick i l800-talets Ryssland. 1900-talet har skildrats i "Doktor Zjivago" av Pasternak, som 1958 fick Nobels litteraturpris, och bl a i "Gulag-arkipelagen. Fängelseindustrin" av Solsjenitsyn, Noblepristagare 1970.

I de östeuropeiska nya staterna förekom under mellankrigstiden många konflikter. I Polen, Lettland och Litauen uppstod diktaturregimer. I Österrike höll fascismen på att ta överhanden. I Jugoslavien rådde oroligheter. I Grekland förekom revolutioner. I Turkiet avsattes sultanen och en modernare republikansk författning infördes.

I Indien introducerade engelsmännen 1919 en ny författning som gav indierna vissa nya rättigheter. Mohanda Gandhi trädde fram som företrädare för dem som helt ville frigöra Indien, han tillämpade en ickevåldsprincip för den revolution han ville ha. Han verkade till 1948 då han mördades. I de indiska konflikterna ingick åsiktsskillnader mellan muslimer, dvs muhammedaner med islamsk lära, och andra religiösa riktningar. 1935 ändrades författningen till indiernas fördel.

Jordanien och Irak blev självstandiga med stark anknytning till Storbritannien. Oljeledningar anlades från de två länderna fram till Tripolis och Haifa vid Medelhavet. Engelsmännen behöll sin förvaltning av Palestina. Judar från världen utanför började invandra dit i stor skala. Det uppstod många konflikter mellan judar och araber.

I USA rådde under mellankrigstiden vissa isolationistiska hållningar som innebar ovilja att ha med europeisk politik att göra. Invandringen reglerades hårt, men man tog gärna in vetenskapsmän och andra kunniga personer, bl a framstående judar som blev eller riskerade att bli förföljda i Europa, framför allt i Tyskland. Negrerna i USA särbehandlades och fick inte de vitas rättigheter. Depressionen som följde efter kursfallen på New Yorks börs 1929 föranledde åtgärder som satte ekonomin på fötter igen, i betydande utsträckning igångsatta av presidenten 1933-1945 Franklin D Roosevelt .

I Mexiko ägde på 10-och 20-talen rum en decennielång vänsterrevolution med uppemot 2 miljoner dödsoffer. I Latinamerika för övrigt rådde spända relationer mellan åtskilliga av staterna och inom staterna fanns på olika sätt regimer som inte tillhörde de bästa i världen.

Fjärran östern med bl a Kina och Japan låg under mellankrigstidien mycket långt från Europa, det tog veckor att ta sig dit från Europa, det fanns inget flyg av betydelse, det tog lång tid att åka båt dit eller ta sig fram landvägen, och inga kanonkulor kunde gå så långt. I Sverige upprördes man mer av det som hände i Europa, Främre orienten och Afrika än av det som hände i Kina.

Japanerna hade i gamla tider isolerat sig från yttervärlden, men USA tvingade dem 1854 att öppna några hamnar för handel. Med det trängde den europeiska kulturen in i Japan, som utvecklade sig till en aggresiv stat och som expanderade mot Korea, Kina och Ryssland. Kina hade också isolerat sig men måste l839-1842 öppna hamnar för handel. Inre strider i Kina ledde till att kejsaren avsattes och landet blev en republik 1912.

Under första världskriget gick Japan som nämnts med på de allierades sida, och Kina förklarade Tyskland krig, något som dock p g a avståndet inte rnedförde några krigshandlingar dem emellan. Kina och Japan var fiender men stod båda på de allierades sida, frederna efter kriget bar spår efter detta.

Den kinesiska nya republiken kunde inte hållas samman utan det uppstod stridigheter mellan olika krigsherrar. Kinas kommunistiska parti kom till i början av 20-talet med Mau Tse-tung som ledare. Partiet samarbetade till en börian med Kuomintangpartiet, men de kom att bli fiender. Om herraväldet i Kina utvecklades strider mellan kommunisterna med Mau och Chiang Kai-shek som företrädde kuomintangpartiet

Hitler gjorde 1936 överenskommelser med Japan om samarbete, vilket resulterade i att Japan 1937 började stora militäroperationer som siktade till att erövra hela Kina. Inom några år hade Japan ockuperat stora områden av Kina. Chiang fick lämna sina områden. Mao och kommunisterna förde gerillakrig mot japarerna. OrgaÒniserat samarbete mellan de två kinesiska grupperna mot den gemensamma fienden Japan förekom inte och de västerländska makterna protesterade bara lamt mot Japans intrång i Kina.

Andra världskriget

Det andra världskriget bröt ut hösten 1939 sedan Hitler efter hotfulla manipulationer tagit Österrike och Tjeckoslovakien "under sitt beskydd" som han sade. Fransmän och engelsmän under ledning av brittiske premiärministern N Chamberlain försökte hindra det på diplomatisk väg, men gav efter. Det var när Hitler sedan gav sig in i Polen för att erövra det som kriget kom. Dessförinnan hade han i all hast träffat en överenskomlelse med Stalin, som innebar att de två skulle samarbeta. I en hemlig del gjorde man upp om att Stalin skulle "få" Finland, Estland, Lettland och en del av Polen, och Hitler "få" Litauen och en annan del av Polen.

Ett par dar efter det tyskarna börjat krig mot Polen förklarade England och Frankrike krig mot Tyskland. Men Polen krossades snart och delades upp mellan Tyskland och Sovjetunionen. På Tysklands västfront kom kriget igång med till en början relativt små strider.

I slutet av 1939 angreps Finland av Sovjetunionen, som fått nekande svar från finnarna på en begäran om att få anlägga militärbaser i Finland. Detta krig tog slut våren 1940, har kallats "vinterkriget" och Finland fick avträda vissa områden till Sovjetunionen.

I de baltiska staterna fick Sovjetunionen anlägga baser och efter vissa nyval till de baltiska staternas parlament begärde de att få bli sovjetiska delrepubliker.

Den 9 april 1940 ockuperade tyskarna Danmark och Norge, som bara kunde kapitulera. Den 10 april bröt tyskarna in över Holland, Belgien och Luxemburg, som efter några dagar kapitulerade. Tyskarna fortsatte in i Frankrike, och Italien trädde in i kriget på Tysklands sida. Frankrike måste kapitulera i juni 1940. Norra halva Frankrike besattes av tyskarna medan den södra halvan avrustades och administrerades av den då 84-årige marskalken Petain som ledare för en regering i Vichy. Franske generalen Charles de Gaulle ledde en fransk motståndsrörelse från England.

I England avgick Chamberlain våren 1940 och efterträddes av Winston Churchill, som sedan ledde kriget och som förklarade att han inte hade något annat att bjuda på än blod, svett och tårar.

Hitlers önskan var att erövra England för att sedan ta Sovjetunionen. Trots omfattande luft- och sjökrig gick det inte att ta England. Mussolini satte igång krig i sydöstra Europa och Nordafrika och Hitler måste hjälpa till med det. Med Japan träffade Tyskland-Italien överenskommelser som gick ut på att Japan skulle få dominera i Östasien sedan axelmakterna erövrat världen.

I juni 1941 började Hitler krig mot Sovjetunionen med en fälttågsplan som gick under kodnamnet Barbarossa, han tänkte sig att Leningrad och Moskva skulle vara hans inom några månader. Men det gick inte som han tänkt sig.

Finland kom med i kriget på Tysklands sida mot Sovjetunionen i ett krig som kallas "fortsättningskriget" och som för Finlands del tog slut 1944.

Japıanerna utnyttjade Hitlers framgångar till att stärka sin ställning i Östasien. Japanerna bombade USAs flottbas Pearl Harbor på Hawaii den 7 dec 1941 och det medförde att USA kom med i kriget på Englands och Sovjetunionens sida. President i USA var F D Roosevelt.

Med kriget mellan Tyskland och Sovjetunionen och kriget mellan Japan och USA ingick andra världskriget i ett skede nummer två med krigsaktiviteter över stora delar av världen.

I skede nummer tre, som började under 1943 vände krigslyckan för Tyskland-Italien-Japan så att kriget på det hela taget tilll slut 1945 vanns av de allierade

Under skedena två och tre förekom omfattande strider i Stilla havet och Östasien främst mellan USA-styrkor och japaner. 1943 möttes Stalin, Roosevelt och Churchill i Teheran och diskuterade krigsstrategi och hur det borde bli sedan de allierade vunnit. I Europa ansattes Tyskland-Italien från Sovjetunionen och från Nordafrika , och den 6

juni 1944 landsteg de allierade på franska kusten i Normandie under» general Eisenhowers befäl.

I början på 1945 träffades till ett andra möte Stalin, Roosevelt och Churchilli i Jalta på Krim, och man gjorde överenskommelser om framtiden, bl a diskuterades kampen mot Japan. Roosevelt dog snart därefter av sjukdom och efterträddes av vicepresidenten Harry S Truman.

I Eururopa trängde de allierade allt närmare Berlin som var Tysklands hjärta. Hitler vistades där i en underjordisk bunker och begick självmord den 30 april 1945. Mussoini likviderades av italienska partisaner några dagar därefter och efter ytterligare några dagar följde en formell allmän tysk kapitulation.

I Fjärran Östern fortsatte dock striderna och för att få ett snabbt slut på kriget beordrade Truman i augusti 1945 två atombomber över Hirochima och Nagasaki i Japan, med så omfattande förstörelse att Japan efter några dagar kapitulerade. Den i Japan upprättade ockupationsförvaltningen fick den amerikanske generalen MacArthur som chef.

Det andra˜ världskriget kostade mycket i döda och skadade människor och i materiell förstörelse. Antalet stupade militärer har beräknats till 6 miljoner för Sovjetunionen, 2,25 för Tyskland, 1,2 för Japan och för Frankrike, Jugoslavier, Brittiska samväldet och USA vardera om kring 0,3 miljoner. Antalet civila som fick sätta livet till har beräkrats till 15 miljoner för Sovjetunionen, 5,7 för Polen, 0,35 för Tyskland, 1,4 för Jugoslavien, 0,45 för Frankrike och 0,4 för Ungern, detta inklusive judar som dödats av nazisterna. Den materiella förstörelsen var störst i Sovjetunionen, där går kampen på östfronten under beteckningen "det stora fosterländska kriget".

I Europa blev efter kriget staterna och deras gränser i stort sett som 1938 före kriget, med några undantag. Finland fick ungefär 1940 års gränser. De tre baltisk staterna blev republiker i Sovjetunionen. Polen flyttades västerut. Rumänien fick lämna en del till Sovjet. Italien blev republik. Tyskland sattes under förvaltning av Frankrike-England-UÚSA och Sovjetunionen som vardera fick vissa zoner.

Island som var självständigt kungarike med kungagemenskap med Danmark från 1918 blev självständig republik 1944.

Atombomberna 1945

Andra världskriget tog snabbt slut som en följd av de två atombomberna över Japan i augusti 1945. Man kan nog våga påstå, att de två bomberna inledde en ny epok i världshistorien.

De praktiska möjligheterna att göra en atombomb blev klara en kort tid före krigsutbrottet 1939 då forskare i ett laboratorium iÙ liten skala kunde konstatera att en klyvning av uranatomer ägt rum sedan atomerna bombarderats med neutroner. Man insåg att det frigjordes neutroner vid klyvningen och att dessa skulle kunna klyva ytterligare atomer varvid ännu mer neutroner frigjordes som skulle kunna klyva atomer i en kedjereaktion. Detta var intressant därför att vid klyvningen av varje aton frigjordes energi, som vid en kedjereaktion skulle uppgå till mycket stora mängder.

När sedan kriget kom igång satte forskare igång med att försöka göra atombomber. Den första uppgiften gällde att få fram uran av lämplig sort, viIket inte var så enkelt. Den uransort som lättast kan klyvas, uran 235, finns vanligen bara till en knapp procent i det uran som finns i naturen.

Efter 1940 hölls atombombsforskningn hemlig. Hur det gick till har blivit känt först efter 1945. 1943 koncentrerades allt arbete med bomben till USA och i en öken där gjordes i juli 1945 det första provet med en bomb, en explosion av aldrig tidigare skådat slag. Den› 6 och 9 augusti 1945 fälldes bomberna över Japan.

Världen under efterkrigstiden efter andra världskriget

Vid krigsslutet efter andra världskriget kunde man konstatera att rangordningen bland världens ledande makter ändrats sedan före kriget, nu framstod USA och Sovjetunionen som de mäktigaste, och USA, som före kriget inte velat blanda sig i världspolitiken, blev den ledande västmakten. Sovjetunionens krigsmakt hade under kriget byggts upp kraftigt med hjälp från USA. Storbritannien och Frank-rike hade 1945 kvar sina kolonier men förlorade snart greppet om dem, de två imperiemakternas ekonomier var nergångna.

Under efterkrigstiden har kolonierna nästan helt frigjort sig från moderländerna och bildat självständiga stater. I kolonier lever 1990 i runda tal bara 10 miljoner personer. Antalet självständiga stater ca 170.

Under processerna med koloniernas frigörelser har inom och mellan de olika länderna ofta förekommit kamp och strider mellan olika grupper som önskat onlika slags samhällssystem. Två system som stått emot varandra har bland andra system varit extrema kommunistiska system som i Sovjeturionen och kapitalistiska system som i USA. Denna kamp har också på olika sätt försiggått i de gamla självständiga staterna.

Världspolitiken har sedan några år efter andra världskriget präglats av motsättningar mellan ”supermakterna” USA och Sovjetunionen och de samhällssystem de representerar. Spänningen mellan de två systemen har tagit sig uttryck bl a i en gränslinje i Europa mellan väst- och östmakter och i enorma krigsmakter och krigsförberedelser på båda sidorna.

Många ansträngningar har under årens lopp gjorts för att minska spänningen mellan de två sidorna och minska krigsmaskinerierna. Systemet i Sovjetunionen och öststaterna har såsmåningom undergått en förändring, som 1989-1990 lett till begynnande sönderfall för det kommunistiska system som byggdes upp av Stalin under mellankrigstiden och som fått karaktär av visst monopol för det kommunistiska partiet, maktfullkomlig partiapparat och centraldirigerad varuprocuktion och varufördelning.

I de östeuropeiska staterna mellan Sovjetunionen och de västorienterade staterna har 1989-1990 gjorts tämligen fredliga revolutioner med förändringar i riktning till väststaternas kapitalistiska system. B1 a har Östtyskland 1990 upphört och uppgått i Västtyskland.

Under 1990 har också träffats avtal mellan väst och öst om minskning av krigsmedel. I Sovjetunionen har 1989-1990 synts tydliga strävanden dels att göra samhällssystemet mer demokratiskt, varvid kommunistpartiet mist sin politiska monopolställning, dels att göra systemen för varuproduktion och varufördelning mer lika dem i kapitalistsystemen där produktion och fördelning som grundprinöcip sker med hjälp av s k marknadskrafter, som dock tuktas av statliga regleringar och internationella överenskommelser av många slag.

I det följande görs en relativt kort genomgång av utvecklingen i världen under efterkrigstiden varvid mest bara noteras förhållanden kring statsbildringar och förekomst av revolutioner o d. Någon närmare genomgång av de många ländernas olika samhällssystem och levnadsvillkor görs inte och utvecklingen förs vanligen fram bara till mitten av l980-talet, undantagsvis längre. Avsikten med redovisningen är att den ska ge en allmän bakgrund så att det kan bli lättare att förstå de stora långsiktiga dragen i utvecklingen, och så att det ska bli lättare att fundera ut hur framtiden bör byggas.

Utgångsläget för framtidsbyggandet är att det 1990 finns ca 170 stater (unioner som USA och Sovietunionen räknas som vardera en stat) och att problemet är hur de kan och bör förbättra förîhållandena inom staterna och hur de kan och bör förbättra relationerna mellan staterna. Genomgången antyder att det finns mycket som borde förändras inom staterna och de förändringarna torde inte kunna ske utan förbättringar i många avseenden mellan staterna.

Det problem staterna har gemensamt är hur man ska kunna åstadkomma en bättre välfärdsfördelning och hur höja den genomsnittliga

välfärdsnivån. Somliga menar att de två delproblemen strider mot varandra. Man talar i det sammanhanget om “tillväxt” och “fördelning” och menar att ökad tillväxt måste ske på fördelningens bekostnad. Det kan ses som en huvuduppgift för de yngsta generationerna att bevisa att förbättring av välfärdsfördelningen väl kan kombineras med tillväxt. All erfarenhet visar att stora skillnader i levnadsvillkor i ett land ger upphov till konflikter som i svåra fall blir blodiga revolutioner med otrygghet och lidande. Stora sk§illnader mellan länder kan leda till krig.

Världens befolkning är 1990 ca 5 miljarder och världens stater har då en genomsnittlig befolkning på ca 30 miljoner. Räknar man bort USA, Sovjeturlionen, Kina och Indien, som tillsammans har drygt halva jordens befolkning, blir genomsnittet för övriga stater ca 16 miljoner

Krig är dyrt. FN-alliansen i kriget mot Irak i januari 1991 sägs kosta tre miljarder kr per dag. Med Iraks kostnader blir det ca fem. Ansvar för kriget har Irak med ca15 miljoner invånare, de bör betala, och det blir ca 300 kr per person och dag. För en familj på 3 personer blir kostnaden ca l00 000 kr för ett tremånaderskrig. Pengarna borde kunna användas på ett bättre sätt.

Förenta Nationerna, FN, bildades i juni 1945 redan före krigsslutet av länder som deltagit i kriget mot Tyskland-Italien-Japan. Det blev sedan möjligt för andra stater att ansluta sig. Sverige anslöt sig 1946. 1990 är nästan alla …stater med i FN. Vid mitten av 80-talet stod följande utanför: Andorra, Kiribati, Liechtenstein, Monaco, Nauru, San Marino, Schweiz, Sydkorea och Nordkorea. Taiwan, Tonga, Vatikanstaten och Västsahara, representerande ca 60 miljoner personer i Korea och för övrigt ca 7 miljoner.

FNs grundläggande organ är Generalförsamlingen, där varje medlemsstat har en röst. Vid sidan och under den finns andra organ bland vilka Säkerhetsrådet vakar över freden i världen och Ekonomiska och sociala rådet vakar över levnadsförhållanden och mänskliga rättigheter. FNs sekretariat är det verkställande organet och har i ledningen FNs generalsekreterare.

När FN bildades var huvudsyftet att trygga freden och med hänsyn till det är Säkerhetsrådet det viktigaste organet, det har fem permanenta medlemmar med vetorätt, USA, Sovjetunionen, Storbritannien, Frankrike och Kina samt ett antal representanter för andra stater som väljs av Generalförsamlingen för två år, i början va«r det sex st ‚senare ändrat till tio. Avsikten med Säkerhetsrådet var att det skulle kunna tvinga förbundsmedlemmarna att medverka i atgärder, även militära, mot en angriparstat, om det behövdes för fredens skull.

Vid krigsslutet upptäcktes att nazisterna, som många år förföljt judar, hade särskilda förintelseanstalter för judar och att miljontals judar avlivats. Mängder av utmärglade judar som ännu var i livet kunde räddas. De uppdagade förhållardena väckte den civiliserade världens avsky. Judarna var sedan något århundrade e kr ett folk utan land. Genom FNs insatser kunde judarna ett par år efter kriget bilda staten Israel i Palestina.

I Nürnberg inrättade USA, Sovjeturionen, Frankrike och Storbritannien efter kriget en militärdomstol där man dömde ledande personer i Hitlerregimen för krigsförbrytelser och för brott mot freden och humaniteten. I den första rättegången dömdes 1946 24 st åtalade, de mest ledande, 11 st, till döden genom hängning ocßh resten till fängelsestraff eller frikändes Bland de dödsdömda var Göring, men han undgick hängningen genom att begå sjävmord. Sedan följde flera rättegångar.

Efter kriget sattes Tyskland under förvaltning av England, Frankrike, USA och Sovjetunionen, som vardera fick vissa zoner. Berlin låg i den sovjetiska zonen ca 15 mil från västmaktszonerna och förvaltades i zoner av de fyra makterna. För att västmakterra skulle kunna komma till Berlin överenskoms om vissa transportleder för dem genom sovjetzonen. Förvaltningen skulle ske tills man kommit överens om någon mer permanent ordning .

Sovjetunionen kom att dominera de östeuropeiska staterna mer än västmakterna tänkt sig, där bildades folkrepubliker med kommunistiskt styre av sovjetisk modell. Detta och annat ledde till minskad enighet mellan Sovjetunionen och västmakterna, som 1946 menade att

Sovjetunionen och de östliga folkrepublikerna dragit ned en "järnridå" mot västmakterna. Det "kalla kriget" började.

De krigförande staterna i Europa blev av kriget försvagade ekonomiskt sett. USA-presidenten Truman och hans utrikesminister George Marshall fann det nödvändigt att hjälpa dem och det tillkom hjälp enligt en plan 1947 som kallats Marshallplanen. Sovjetunionen och de andra öststaterna erbjöds hjälp men avböjde. Hjälpen kom därför att gälla bara de västeuropeiska staterna. För distribution av hjälpen bildades 1948 organisationen OEEC, som sedan 1961 ombildades till OECD, Organization for Economic Cooperation and Development, ett rådgivande och utredande organ i ekonomiska frågor, gemensamt för de europeiska staterna utom östblocket samt USA, Kanada, Japan, Australien och Nya Zeeland, säte i Paris.

Sovjetunionen och öststaterna bildade 1947 en propagandaorganisation Kominform som bl a ville visa att USA kom med sin hjälp bara för att stärka sin egen maktställning, USA var ett ho«t mot kommunismen menade de och så var det ju också. Bland öststaterna ville Jugoslavien under ledning av Tito, fastän kommunistiskt, inte underordna sig Sovjetunionen och utstöttes 1948 ur Kominform. Jugoslavien behöll sedan sin självständiga attityd gentemot Sovjetunionen. Kominform upphörde 1956.

Under 1948 ville västmakterna av sina zoner göra en egen stat "Västtyskland". Sovjetunionen ogillade detta och stängde av västmakternas vägar till Berlin. De kunde dock försörja Berlin luftvägen och "berlinblockaden" upphörde 1949. En bestående konflikt mellan Sovjetunionen och västmakterna var etablerad.

Det var klart att väststaterna och öststaterna åtminstone tillsvidare måste gå skilda vägar. För fredligt internationellt samarbete bildades 1949 Europarådet av Storbritannien, Frankrike, Belgien, Holland, Luxemburg, Italien, Irland, Danmark, Norge och Sverige. Senare har tillkommit resterande västeuropeiska stater samt bl a Grekland och Turkiet.

…1949 bildades Förbunds republiken Tyskland (BRD Västtyskland) och Tyska demokratiska republiken (DDR Östtyskland). Västtyskland kom med i Europarådet. 1948 bildades GATT, "allmänna avtal om tullar och handel" för att främja internationell handel. För viss samordning av kol- och stålprodukter bildades 1951 kol- och stålunionen mellar Frankrike, Beneluxländerna, Västtyskland och Italien.

Atlantpakten, ur vilken sedan bildades militärorgarisationen NATO, bildades 1949 av USA, Kanada, Storbritannien, Frankrike, Benelux, Italien, Portugal, Danmark och Norge. Som en motvikt bildade öststaterna Warzavapakten, 1955. I NATO har senare tilIkommit Island, Grekland, Turkiet, Västtyskland och Spanien. Frankrike lämnade det militära samarbetet 1966 men kvarstår i atlantpakten.

De sex staterna i kol- och stålunionen gjorde 1957 det s k romfördraget som sedan låg till grund för organisationen EEC för europeisk ekonomisk gemenskap, i kraft 1958. 1959 bildades organisationen EFTA av Storbritannien, Danmark, Norge, Sverige, Österrike, Schweiz och Portugal, Finland associerades 1961, för samarbete ungefär motsvarande EEC.

1963 slogs kol- och stålunionen ihop med EEC till EG, Europeiska gemenskapen. In i EG har senare inträtt Storbritannien, Irland och Danmark 1973, Grekland 8l, Spanier och Portugal. Inträde i EG innebar i förekommande fall utträde ur EFTA. EG har ett antal delorgan: kommission och ministerråd i Brüssel, parlamert och domstol i Luxemburg. Frågan om huruvida Sverige ska söka medlemsskap i EG eller ej har diskuterats länge och särdeles intensivt efter slutet av 1980-talet. Konsçekvenserna av medlemsskap är många och stora och 1990 otydliga. (1995 Sverige blev medlem av europeiska unionen 1995).

Josef Stalin dog 1953 och många i världen drog en lättnadens suck. Hans styre övertogs av en samling höga befattningshavare av vilka Nikita Crusjtjev såsmåningom blev den ledande. Han kritiserade personkulten kring Stalin och inledde en "avstalinisering" och medverkade till en något mjukare Sovjetisk utrikespolitik.

Stalins död ingav förhoppningar inom öststaterna om ett mänskligare styre. Arbetare i Östberlin strejkade och demonstrerade1953 men det slogs ned med hjälp av ryska stridsvagnar. I Polen hände

något liknande. I Ungern kom det 1956 till en stor revolution som dock slogs ned av ryska trupper. En liknande resning som också slogs tillbaka ägde rum i Tjeckoslovakien 1968,

Det sovjetiska samhällssystemet medförde att människor i öststaterra gärna ville flytta till Västeuropa, men öststaterna hindrade det genom utreseförbud och gränskontroller. I Berlin byggdes 196l mellan väst- och östzonerna en stor mur, "Berlinmuren", som varit föremål för hat och som snabbt revs 1990.

Andra världskriget fick ett snabbt slut genom atombombsinsatserna 1945. Det var första gången atombomber användes och under hela efterkrigstiden har legat ett hot om att atombomber skulle kunna användas igen. USA och Sovjetunionen byggde upp sina atombombs-kapaciteter till÷ enorma nivåer och gjorde vätebomber som var ännu värre än de första.

Supermakterna tävlade inom rymdtekniken och Sovjet skickade 1957 upp den första satelliten, Sputnik I, och Sputnik II med hunden Laika, USA skickade upp en satellit några månader senare. Bl a med hjälp av rön inom detta teknikområde utvecklade supermakterna nya vapen och vapensystem. De byggde ubåtar som från undervattensläge kunda avfyra atombomber, byggde roboter och raketer som kunde skickas mellan kontinenterna, för försvar byggdes antirobotar etc etc. Med strategiska vapen, som används över stora avstånd, till skillnad från taktiska för närstrid, höll supermakterna en "terrorbalans". Började ena sidan med atomkrig skulle andra sidan genast fortsätta och hela vårlden kunde läggas i ruiner.

En värld i ruiner var till nytta för ingen och det blev klart att det var nödvändigt att avbryta kapprustningen och istället rusta ned. Efter kriser i samband med berlinmurens byggande 1961 och cubakrisîen 1962, som redovisas mer i det följande, upprättades 1963 en direkt telefonförbindelse mellan makthavarna i Washington och Moskva. Supermakterna förstod, att fredlig samlevnad måste etableras.

Nedrustningskonferenser hölls på 50-talet och1958 slutade super-makterna med kärvapenprov ovan jord, 1968 ingicks ett formellt avtal om stopp för kärvapenprov, som undertecknades även av andra, bl a Sverige, men inte av Frankrike och Kina. Frankrike gjorde sitt första atombombsprov i Sahara 1960, Kina 1964. 1968 ingicks ett avtal som skulle förhindra spridning av kärnvapen till nya stater. 1972 ingicks ett avtal SALT nr 1 mellan USA och Sovjetunionen om vapenbegräns-ning, senare följt av ytterligare avtal.

1975 hölls en säkerhetskonferens i Helsingfors med stort antal deltagare, bl a supermakterna, man kom bl a överens om att man inte skulle använda våld mot vararldra och att eventuella justeringar av statsgränser som bildats efter andra världskriget kunde ändras bara med fredliga medel.

I Spanien dog ledaren Franco 1975. Landet blev en demokratisk snäll monarki. I Portugal störtades diktaturregimen 1974 och landet blev en modern demokrati.

Grekland hade 1967 inre problem och militärer gjorde en kupp och införde diktatur. Kungen gjorde en misslyckat motkupp och måste fly landet. Makthavarna störtades 1973 av andra militärer, som hade ut-rikeskonflikter med Turkiet om Cypern och nödgades uppge sitt styre 1974. Efter folkomröstning och val återinfördes demokratin, men monarken avskaffades och Grekland blev en respektabel republik.

I Polen inleddes 1980 en revolt mot regimen genom en strejk, som till ledare fick Lech Walesa, senare fredspristagare och 1990 vald till landets president. Rumäniens makthavare Ceausescu avrättades julen 1989.

Asien

Utvecklingen i Asien under efterkrigs tiden har präglats av konflikterna kring Israel, koloniernas frigörelser och problem i de nya självständiga staterna samt utvecklingen i Kina med den kinesiska kommunismens utveckling och Japan med den kapitalistiska utvecklingen som gjort Japan till en ekonomisk stormakt.

Främre Orienten/mellanöstern

Syrien och Libanon, som efter första världskriget ställdes under fransk förvaltning, blev självständiga 1941-1944, och därmed var alla stater i Främre Orienten självständiga utom Palestina och några småstater i sydost på arabiska halvön som stod under engelskt inflytande och som kan räknas sorn självständiga från 1971.

Cypern, förvaltad av Storbritannien sedan 1925, blev 1960 den självständiga republiken Cypern med grekcypriotiske ärkebiskopen Makarios som förste president. Tvister mellan öns grekiska och turkiska befolkningar och mellan Grekland och Turkiet har därefter orsakat svåra konflikter. Makarios sörtades 1974 men återkom snart till makten. Han dog 1977.

Som ett samarbetsorgan mellan fria och halvfria arabstater bildades 1945 Arabförbundet, antalet medlemmar har sedan ökat och är 1990 ca ett dussin stater på den arabiska halvön upp till och med Syrien och Irak och ca ett halvdussin i norra Afrika utefter Medelhavet och Rödda havet. PLO, en organisation för palestiniers rätt till eget land, bildades 1964, av Arabförbundet erkänt som palestiniernas representant, är också med i förbundet. PLO-ledare har länge varit Yasir Arafat.

Israel och Palestina.

Palestina förvaltades sedan första världskriget av Storbritannien. Britterna ville efter andra världskriget frånträda och FN utarbetade och antog 1947 ett förslag om landets delning i ett judiskt och ett palestinsk område. Arabiska och islamska stater reserverade sig mot FN-beslutet.

När den brittiska förvaltningen upphörde 1948 utropade den judiska befolkningen i Palestina FN-planens judiska områden som republiken Israel. Kringliggande arabstater och Irak ogillade det och angrep den stat Israel menade sig ha bildat. Stora strider utkämpades. FN lyckades 1949 skilja de stridande åt. Medlare var en tid svensken Folke Bernadotte, som mördades av judar under medlingsförsök. Många arabiska palestinier som bodde i områden som blev judiska flydde mot öster och norr och har åstadkommit ett betydande flykting-problem för palestinier utan eget land. Trots allt fick judarna ett område som i stort sett hade FNs välsignelse, men som inte godtogs av araberna. Israel har mottagit många judiska invandrare och blivit med-lem i FN.

Israel har efter 1949 varit centrum för otaliga konflikter. Israel var inblandat i den s k suezkrisen 1956. I det òs k sexdagarskriget 1967, som började av Israel efter vissa attacker utifrån, tog Israel delar av Palestina som inte ingick i 1948 års Israel samt från Egypten Sinaihalvön. Efter sexdagarskriget antog FN en resolution 22 nov 1967: de israeliska trupperna skulle dras tillbaka från “områden som ockuperades under den senaste konflikten”, men resolutionen krävde ock-så erkännande av “alla inom området belägna staters suveränitet, territoriella integritet, politiska oberoende och rätt att leva i fred inom säkra och erkända gränser” .

I det s k oktoberkriget 1973, som började av Egypten och Syrien, stärktes araberna ställning och Israel drog sig senare bort från Sinai. En fred med Egypten kom till 1979, men löste inte problemen.

Syrien och Libanon.

I det nya självständiga Syrien rådde stora inre motsättningar, politiska, sociala och religiösa. Krig och konflikter har präglat utrikespolitiken hela efter krigstiden, Israel har varit huvudfiender. Syrien har engagerat sig i strider i Libanon, där 1975 bröt ut ett inbördeskrig p g a motsättningar, framför allt mellan kristna och muslimer, som är ungefär lika många till antalet där. Det finns i området många typer av religioner som anses ha traditioner ända från korstågstiden. De inre

motsättningarna i Libanon har kombinerats med konflikter med Israel bl a 1978 då Israel trängde in. Många palestinier har flytt in i Libanon. PL0 hade en tid högkvarter där och attackerade Israel därifrån, där är stora skador

Jordan, Saudiarabien och småstaterna.

Jordanien är ett kungarike med kung Hussein som regent sedan 1952.Han har under efterkrigtiden varit en politisk balanskonstnär, med viss västorientering. Jordanien kan ses som demokratiskt i europeisk mening medan de andra arabstaterna mest regeras på andra sätt.

Oljeförekomsterna i Främre Orienten har under efterkrigstiden i hög grad påverkat utvecklingen. På arabiska halvön finns 1990 följande självständiga stater Syrien, Libanon, Irak Kuwait, Israel, Jordanien, Saudiarabien, i öster Bahrain, Qatar, Förenade arabemiraten och i söder Oman (Muskat och Cman), Sydjemen (Demokratiska folkrepubliken Jemen) och Nordjemen (Arabrepubliken Jemen). Saudiarabien och småstaterna har i de flesta fall en gammal monarkistisk styrelseform, ett undantag är Sydjemen. I Saudiarabien ligger muslimernas heliga städer Mecka och Medina.

Irak och Iran. Kurder

Irak blev självständigt 1932 och var ett kungarike till 1958 då det efter en kupp blev republik. Saddam Hussein blev president och ordförande i revolutionsrådet 1979. En fjärdedel av befolkningen, i norr, är kurder som komplicerat de inre förhållandena, de vill göra sig fria från Irak. Kurder finns också i stora områden i Turkiet, där de förföljs, och i Iran där de kämpar. Kurderna är ett folk som vill ha en egen stat, Kurdistan, men inte kunnat astadkomma det.

I Persien, som numera kallas Iran, härskade schahen av Iran till 1979 då han tvingades gå i landsflykt och dog 1980. Han förde ett auktoritärt styre som var inriktat på modernisering av landet men också medförde sociala orättvisor. Sedan han tvingades iväg kom en regim ledd av den tidigare landsflyktige religiöse ledaren ayatollah Khomeni. Hans styre byggde på fundamentalistisk, dogmatisk tilllämpning av Koranen och lär knappast ha förbättrat de sociala förhållandena i landet. Han dog i slutet av 1980-talet, efterträdarna har gått i samma spår. En författare på de brittiska öarna, som kommenterat några rader i Koranen, har av den iranska regimen dömts till döden, med rätt för varje rättrogen muslim att slå ihjäl honom.

Mot Iran startade Irak 1980 ett stort krig som pågick till 1988 med stora förluster för båda sidorna men för övrigt utan några tydliga praktiska resultat.

Hösten 1990 invaderades Kuwait av Irak vilket väckte protester världen över, både i övriga arabstater och i Sovjetunionen, Kina och västmakterna. Diplomatiska försök att få Irak att dra sig tillbaka från Kuwait misslyckades. I en FN-resolution gavs Irak en frist till mitten av januari 1991, därefter kunde våld användas för att tvinga Irak tillbaka. En allians med USA i spetsen öppnade krig mot Irak någon dag efter det tids fristen gått ut, kanske dittills den största händelsen i krigshistorien efter andra världskriget.

Främre Orienten/mellanöstern 1991

FN-alliansens krig mot Irak pågick i sex veckor och slutade när Kuwait återtagits från Irak. Irak ålades betala skadestånd, förstöra vapen mm. Saddam Hussein stod kvar som makthavare i Irak trots försök att störta honom.

Situatuonen för kurderna i norra Irak försämrades.

Efter kriget kom igång förhandlingar mellan Israel och araber/palestinier om deras konflikter, främst genom påverkan från USA.

(De stora höga dubbelbyggnaderna i New York rasade ihop 11 september 2001 efter terroristanfall med kapade flygplan. Sedan har USA startat krig mot Irak och Saddam Hussein tagits tillfånga. Irak har fått en ny regering, men oroligheterna där är inte slut 2005)

Asien bortom Iran

De engelska kolonierna.

I engelsmännens indiska kolonier fanns inre motsäättningar mellan olika grupper, framför allt mellan muslimer och hinduismanhängare. Sedan engelsmännen bestämt sig för att lämna Indien fritt delades landet 1947 i två stater med viss anknytning till Storbritannien,1ndiska unionen (Indien) med övervägande hinduer och Pakistan med övervägande muslimer. Helt självständiga republiker blev de 1950. Frigörelseprocesserna irnehöll många konflikter Det självständiga Indiens förste ledare blev Nehru. Senare ledes landet periodvis av hans dotter Indira Gandhi, som mördades 1984. Därefter har hennes son Rajiv Gandhi stundtals haft makten.

Pakistan kom att bestå av två delar 150 mil från varandra, Västpakistan och Östpakistan, med många olikheter, bl a ifråga om språk. Efter inbördeskrig 1968 och ett krig 1971 mellan Indien och Pakistan, som förlorades av Pakistan, blev Östpakistan en egen självständig stat, Bangladech, som därefter haft många inre konflikter. Bangladech är landet som ofta drabbas av översvämningskatastrofer

Storbritanniens koloni Burma blev självständig 1948, likaså Ceylon, där staten sedan 1972 heter Sri Lanka. Siam var självständigt, men har efter kriget bytt namn till Thailand. I gränstrakterna kring Burma och Thailand finns "den gyllene triangeln" med ett av världens största narkotikaproducerande områden.

Britternas kolonier på de ostindiska öarna blev självständiga efter långa konflikter, Malysia bildades där på 1960-talet. Singapore blev egen stat 1965.

De holländska kolonierna.

Större delen av de ostindiska öarna var nederländska/holländska kolonier. Holländarna var inte lika villiga som engelsmännen att lämna kolonierna, men efter många strider där bildades Indonesien 1949 som en självstandig stat, där de holländska delarna av Guinea inlemmandes först 1963.

De franska kolonierna.

Fransmännens kolonier i Asien, som de erövrade i slutet på l800-talet, "Franska Indokina", omfattade i stort sett 1990 års Vietnam, Laos och Kampuchea. I Vietnam uppträdde efter första världskriget rörelser som ville frigöra landet, det var Vietnams Kuomintang och Indokinas kommunistiska parti under ledning av Ho Chi Minh. Under 1930-talet gjorde de uppror som slogs ned av fransmännen. Under andra världskriget ockuperades Vietnam av japanerna och motståndsrörelserna slogs ihop till organisationen Viet Minh med Ho Chi Minh som ledare. När japarlerna kapitulerade proklamerade Ho Vietnams självständighet 1945. Frankrike ville inte släppa greppet om Vietnam och det blev krig där, som varade 1945-1954. Viet Minh blev en kommunistisk rörelse och fransmännen satte upp en antikommunistisk regim i Saigon. Kriget spred sig till Laos och Kambodja (Kampuchea). Resultatet blev såsmåningom att det 1954-1956 bildades två delar, det kommunistiska Nordvietnam och det antikommunistiska Sydvietnam med 17:e breddgraden som gräns. Frankrike drog sig senare ur Sydvietnam och i stället kom, där USA som stöd.

USA menade att kommunismens utbredning borde hindras. Ur det utvecklades det stora vietnamkriget mellan Nordvietnam och Sydvietnam +USA, som pågick 1965-1975. USA lämnade landet 1973 efter att det i stor utsträckning förstörts med bomber och andra stridsmedel. Antalet dödade och skadade var mycket stort på båda sidor. USA förlorade i döda många tiotusental. Vietnam blev 1976 en självständig republik med kommunistisk regim.

Laos och Kambodja, numera Kampuchea, blev självständiga ungefär samtidigt efter komplicerade och svårartade konflikter, som ännu 1990 inte är avslutade. I Kampuchea togs 1975 makten av de s k röda khmererna, en extrem kommuniströrelse under ledning av Pol Pot. De har på ett grymt sätt försökt genomföra en samhällsomvandling och därvid enligt beräkningar dödat miljontals människor. 1979 besattes landet av Vietnam. Prins Sihanouk, som avsates 1970, har försökt få ordning där.

Kina.

Sovjetunionen erkände 1945 kuomintangledaren Chiang Kai-shek som Kinas ledare och alltså inte kommunistledaren Mau Tse-tung, vilken inte följde direktiven från världskommunismens ledare Stalin. De gamla striderna mellan Kuomintang och kommunisterna fortsatte efter 1945 och 1948-1949 utkämpades dem emellan ett stort fältslag, där Chiang Kai-shek förlorade. Han begav sig till ön Taiwan (Formosa) och blev president i en regim som gjorde anspråk på att representera hela Kina. I det stora Kina på fastlandet grundade Mao 1949 Folkrepubliken Kina med Peking som huvudstad. Kinas plats i FN, i generalförsamlingen och i säkerhetsrådet, besattes av Taiwan. Folkrepubliken Kina hindrades många år av USA att bli medlem av FN, men 1971 övertogs Kinas plats i FN av folkrepubliken.

I Maos Kina började en modernisering och industrialisering av landet. Motsättningarna mellan Kina och Sovjetunionen ökade.1964 provsprängde Kina sin första atombomb, 1967 sin första vätebomb. Åren 1966-1969 bedrev Mao en "kulturrevolution" en renlärighets-och utrensningskampanj som syftade till att utplåna som han menade borgerliga, kontrarevolutionära och revisionistiska tankar och vanor. Maos "lilla röda" bok var vägledande. Revolutionen avbröts av en partikongress 1969. USA-presidenten Nixon besökte Kina 1972 och gjorde vänskapliga överenskommelser med Mao, bl a som ett led i försöken att minska sovjetkommunismens maktställning.

1973 började "de fyras gäng" under ledning av Maos hustru försöka återinföra kulturrevolutionen, Mao var då gammal. De lyckades inte. Mao dog 1976 och därefter modifierades hans dogmatiska kommunistiska politik kraftigt. I det sammanhanget dömdes Maos änka i en rättegång för övergrepp under Maos tid. Det kinesiska samhället liberaliserades, men folket tycks ha gått för fort fram i liberal riktning för att passa makthavarna. Studenter m fl protesterade mot regimen bl a på Himmelska fridens torg 1989 och då slog regimen tillbaka med vapenmakt, något som fördömdes över hela världen.

Japan.

Japan var bland förlorarna i andra världskrigeget och ställdes under ledning av USA-generalen MacArthur. I Överenskommelser vid krigsslutet skulle bl a krigsförbrytare bestraffas, Japan demilitariseras och ombildas i demokratisk liberal riktning. Stora bank- och industrikoncerner skulle upplösas mm. Vissa delar av territorier som tidigare behärslats av japanerna skulle avträdas, bl a skulle Korea bli en egen självständig stat och vissa områden överlämnas till Sovjetunionen och USA. Kejsarinstitutionen fick vara kvar, men med starkt begränsad makt, styrelsen blev parlamentarisk. Såsmåningom avvecklades de amerikanska kontrollorgaren. Japan har efter svårigheter i början utvecklat sig till en av de ekonomiskt starkaste staterna i världen.

Korea, Filippinerna, Afghanistan mm.

Korea skulle bli en stat, men ockupationsförhållandena i slutet på kriget ledde till bildning av två stater med 38e breddgraden som gräns, Demokratiska folkrepubliken Korea i norr och Republiken Korea i söder. Nordkorea öppnade erövringskrig mot Sydkorea 1950 och FN med trupper från många länder, främst USA ställde sig på Sydkoreas sida. Det slutade 1953 med oförändrad gräns sedan Kina också varit med i kriget. Omkring 6 miljoner människor dödades i Kriget, varav ca 3,5 civila. Koreakriget skakade världen.

Filippinerna var USAs koloni fram till 1946 då där blev en självständig republik. Ferdinand Marcos blev president 1965, missbrukade grovt sin ställning för egen vinning, valdes bort 1986 och måste fly.

I Stilla havet har efter andra världskriget bildats ett antal relativt små självständiga stater. I bergstrakterna mellan Kina och Indien har förekommit konflikter och förändringar, bl a i Kashmir och i Tibet som kineserna ockuuperade1951. Tibets Dalailama flydde ur landet , 1959.

Afghanistan var en monarki, blev republik1973 och fick1978 en kommunistisk ledning som dock hade svårt hävda sig. Sovjetunionen sände in trupper i landet som hjälp till kommunisterna. Västmakterna protesterade och de sovjetiska trupperna drogs långt om länge tillbaka.

Afrika

I Afrika finns 1990 drygt 50 självständiga stater med drygt en halv miljard människor. I några små delar med anknytning till Frankrike och Storbritannien bor i runda tal en halv miljon. Före första världskriget,1914, fanns där två självständiga stater, Liberia och Etiopien. Under mellankrigstiden blev Egypten självständigt 1922, resten var kolonier knutna till europeicka stater. Afrikas stater har blivit självständiga huvudsakligen efter andra världskriget. l963 bildades av ett antal fria afrikastater utom Sydafrika organisationen OAU för samarbete.

Liberia bildades på 1800-talet som hem för frigivna amerikanska negerslavar. Etiopien kallades förr Abessinien och är en statsbildning med anor från forntiden. Kejsare i landet var Haile Selassie 1930-1936 och från 1941 tills han avsattes 1971, och landet blev republik.

Staten Sydafrika bildades l910 med anknytning till Storbritannien, fick större självständighet 1931 och blev helt självständig 1961. Situationen där har präglats av och präglas ännu 1990 av förhållandet mellan de vita makthavarna och den svarta befolkningen. De svarta är förtryckta och de vita är ovilliga till demokrati för alla och utjämning av levnadsvillkoren. Premiärministern Verwoerd mördades 1966. Åtskillnadspolitiken, apartheidspolitiken, som rör förhållandet vita-svarta, ogillas av en stor del av världen utan för Genom sanktioner och blockader o d har man försökt få makthavarna att ändra till förmån för de svarta. (Apartheidregimen upphörde och Nelson Mandelas blev president i Sydafrika 1994)

Egypten fick på senare tid viss självständighet inom det Osmanska riket, stod en tid urder engelskt inflytande men blev sjä1vstädndigt 1922, då med något inflytande från engelsmännen, något som dock senare försvunnit. Under 1953 gjordes en vänsterrevolution under ledning av överste Nasser, varvid den kung som fanns där tidigare avsattes och republik infördes. Nasser blev president 1954 och förstatligade 1956 Suezkanalen varvid Frankrike och England som hade intressen där började krig. FN kunde inte göra något åt det p g a Frankrikes och Englands vetorätt i säkerhetsrådet, men genom diplomatiska ingripariden från USA och Sovjetunionen avblåstes kriget, där ocksa Israel varit med. Den engelska premiärministern måste avgå. Hela förloppet går under beteckninger “Zuezkrisen”.

Den ekonomiska utvecklingen i Egypten fick uppsving genom ett väldigt dammbygge vid Assuan, där en stor sjö bildades och gamla stentempel sågades ned och sattes upp igen på högre nivå för att inte komma under vatten.

Egypten har varit och är part i Israels konflikter med omvärlden, bl a i sexdagarskriget 1967 och oktoberkriget 1973. 1977 försökte Egyptens president Sadat åstadkomma varaktig fred med Israel och fick bl a tala i Israels parlament, knesset, andra arabstater ogillade detta. Amerikanske presidenten Carter försökte medverka till fred och inbjöd Sadat och Israels premiärminister Begin till sitt sommarresidens, Camp David, varvid vissa men inte tillräckliga framgångar i fredssträvandena nåddes genom det s k Camp-David-avtalet. Sadat och Begin fick Nobels fredspris 1978. Ett fredsavtal mellan Eypten och Israel ingicks 1979, men det innbar inte slutet på konfllkterra, Sadat mördades 1981.

Libyen blev ett självständigt kungarike 1951, men där gjorde överste Kadaffi en statskupp 1969 och gjorde landet till republik med sig själv som ledare. Tunisien blev självständigt 1955 och Marocko 1956. Algeriet sågs av fransmännen som en del av Frankrike, men det blev ändå fritt 1962 efter ingrepp från franske presidenten de Gaulle och efter blodiga revolutioner ända sedan 1954.

De övriga kolonierna frigjorde sig på olika sätt och många gånger under svåra strider och revolutioner. Ghana bildades 1957, Nigeria 1960, Kongo 1960, Kenya 1963, Uganda 1962, Tanzania 1964, Malawi och Zambia 1964, Rhodesia 1965 och ändrade regim och blev 1980 Zimbabve, Mocambique och Angola 1975 etc etc. FNs generalsekreterare, svensken Dag Hammarskjöld, omkom i en flygolycka på väg till medlingssamtal i Kongo.

Utöver många politiska problem i Afrika finns problem med svält och fattigdom.

Amerika

Utvecklingen i Amerika har gått och går olika i USA-Kanada och Latinamerika, dvs Mexico och staterna söder därom.

USA och Kanada har uppstått ur engelska och franska kolonier, man talar engelska där och i Kanada delvis franska, den dominerande religionen är protestantisk kristendom, men det finns många katoliker, den s k ekonomiska utvecklingen är i världspersrektiv god.

De latinamerikanska staterna har bildats ur sparska och port ugisiska kolonier, rnan talar moderländernas språk, dominerande religion är romersk-katolsk kristendom och den ekonomiska utvecklingen där är fylld av svårigheter.

I vänsterevolutionen i Mexico åren kring första världskriget förstatligades naturrikedomar, vilket antyder att styrningsprinciperna där är annorlunda än i det privatkapitalistiska USA. Mexico var med i andra världskriget på de allierades sida, men styrelseskicken i USA och Mexico är för olika för att det ska råda fullständigt samförstånd dem emellan. Under efterkrigstiden tycks regimen i Mexico trots sin vänsterinriktning ha prioriterat snabb ekonomisk utveckling framför utjämning av levnadsvillkoren. Mexico City har blivit en av världens största städer med omfattande fattig slum kring lyxiga rikemansområden.

Åv de sydamerikanska staterna kom de flesta med i andra världskriget på de allierades sida, men som passiva deltagare utom Brasilien som medverkade i strider.

Efter kriget bildades för gemensamt uppträdande vid kriser, krigsfara och krig organisationen OAS för amerikanska stater, i vilken ingår stater både från Nord- och Sydamerika.

De latinamerikanska staterna blev självständiga huvudsakligen under l800-talet och hade i början av 1900-talet ofta ålderdomliga traditioner och samhällssystem. Statsgränserna är vanligen arv från kolonialtiden. Under efterkrigstiden har i dem förekommit många revolutioner som gått i olika riktningar, ibland åt vänster, ibland åt höger.

I Asien och Afrika har frigörelser från moderländerna, gränsdragningar och inre omvälvningar gått hand i hand. I Latinamerika finns ett tidsavstånd mella staternas frigörelser och efterkrigstidens inre omdaningar. De på l800-talet frigjorda staternas styrelseskick fick från början l800-talskarakRtär. Så hade t ex Brasilien en kejsare från 1822 till 1891 då landet blev republik med militärdiktatur. Slaveri avskaffades i Brasilien 1889 och vid andra världskrigets slut kan där ha funrits ännu levande frigivna slavar. Konflikterna i de latinamerikanska delarna av Amerika gäller i första hand de inre förhållandena, men i flera fall finns motsättringar i gränsfrågor. I början av 1930-talet fördes krig mellan Bolivia och Paraguay.

Nordamerikanska kapitalägare gjorde urder mellankrigstiden investeringar i de latinamerikanska länderna, i olja, gruvor industrier mm, som väckte viss ovilja där investeringarna gjordes. I Peru bildades på 1920-talet en organisation som ville samla indianska foIk till kamp mot USA-kapitalismen.

I Chile fanns på 1930-talet fascistisk makt och nazistsypatier. I Argentina beundrade på 1930-talet en del geneíraler och godsägare Mussolini. I Brasilien rådde en fascistisk diktatur från början av 1930-talet till 1945, men landet gick 1942 med i kriget på de allierades sida.

Under efterkrigstiden framträdde i flera latinamerikarlska länder vänsterradikala riktningar. För tiden fram till mitten av 1980-talet kan man notera bl a följande.

På Cuba gjordes 1959 en blodig revolution då Fidel Castro störtade en högerdiktatur och inrättade ett kommunistiskt styre. Han förstatligade bla mot obetydlig ersättning nordamerikansk egendom, vilket starkt ogillades av USA. USA försökte invadera Cuba 1961 i Grisbukten men misslyckades. USAs försök ogillades av FN. Sovjetunionen fick inflytande på Cuba och installerade där raketbaser som kunde skjuta bomber mot USA. USA kände sig hotat och krävde att Sovjetunionen skulle föra bort sina offensiva vapen från Cuba. Inför risken av krig mellan USA och Sovjetunionen, kanske med kärnvapen, drogs raketbaserna bort. Detta var “Cubakrisen”, som setts som mycket allvarlig i världsfredsperspektiv.

I Colombia blev det inbördeskrig mellan flera olika grupper. I Bolivia störtades 1952 en härskarde militärjunta, men armén slog tillbaka 1964 och ett inbördekrig bröt ut, där 1967 Castros medarbetare Che Guevara stupade. l979 gjordes försök att återinföra civil regering.

I Peru har under större delen av efterkrigstiden härskat militärjuntor som till en del fört reformvänlig politik.

I Chile inledde kristna demokrater på 1960-talet en reformpolitik. l970 vann socialisten Allende presidentvalet och började en hårdare vänsterkurs, bl a med förstatligande av koppargruvor. Det väckte reaktion och Allende störtades och mördades 1973 av en militärjunta under ledning av general Pinochet, som sedan förde ett diktatoriskt högerstyre. En viss förbättring har senare skett

I Argentina blev Juan Peron 1946 president och diktator, störtades 1955. En ny regim störtades 1966. 1973 kom Peron tillbaka som ledare men dog 1974 och efterträddes av hustrun Isabel i ett Argentina på gränsen till inbördeskrig. Isabel störtades 1976, terror och våld rådde. 1982 försökte Argentina ta Falklardsöarna från Storbritannien, varvid utbröt ett krig som engelsmännen vann. Argentinas misslyckande i kriget ledde till en ny regim.

I Brasilien störtades efter andra världskriget den rådande diktaturen och en tämligen parlamtntarisk regim rådde fram till 1964 då militärer tog makten och förde en otrevlig politik. Vid mitten av 1980-talet återställdes demokratin.

I de mellanamerikanska småstaterna har särskilt på senare år förekommit mycket omfattande strider och revolutioner.

Britternas koloni i Guyana blev 1966 den självständiga republiken Guyana, med viss anknytning till Storbritannien. Holländska Guyana blev 1975 den själv ständiga republiken Surinam. Franska Guyana är fortfarande en fransk koloni.

I Amerikas övärldar har under efterkrigstiden bildats några sjävständiga nya stater. På Haiti fanns ett diktatoriskt styre som störtades 1986.

I norvästra delarna av Sydamerika finns områden med stor produktion av narkotika, som sedan förs ut och ställer till elände i världen.

För staterna i Mellan- och Sydamerika gäller att de i de flesta fallen har stora klasskillnader med välbärgade klasser och klasser med många fattiga som lever under usla förhållarden. Det ger politiska spänningar som leder till kupper och revolutioner än åt vänster än åt höger. Stabilitet för regimerna lär man inte kunna räkna med förrän levradsvillkoren utjämnats mera.

Kanada blev brittiskt 1867, men har sedan dess blivit mer och mer självständigt. Det har ännu 1990 viss formell anknytning till Storbriannien, men kan i praktiken ses som helt självständigt, isynnerhet som 1947 antogs en lag om kanadensiskt medborgarskap.

Amerikas förenta stater/USA

USA kan kort karakteriseras som kapitalistiskt och är kommunismens motståndare nummer ett. Efter andra världskriget växte där fram en extrem rädsla för kommunismen, som de såg breda ut sig över stor del av världen, bl a i de östeuropeiska staterna väster om Sovjetunionen, och i Asien. I USA pågick från 1950 och 1952-1954 under ledning av senator Mc Carthy en förföljelse av personer som var eller misstänktes vara kommunistsympatisörer. Många fick lida av det. Den världsberömde filmskaparen Chaplin kom på den svarta listan och flyttade till Schweiz, han var kritisk mot kapitalismens avig-sidor, bl a i filmen “Moderna tider” 1936.

I USA bildades 1947 underrättelseorganet CIA, som ofta fungerat som ett hemligt verktyg för utrikespolitiken. FBI är en avdelning inom USAs förvaltning som ska sörja för landets inre säkerhet.

Slaveriet avskaffades i USA efter inbördeskriget 1861-1865, men de frigivna och deras efterkommande har haft svårt att få de fullständiga rättigheter de ska πha. 1964 antogs vissa lagar som skulle förhindra orättvisor den ickevita befoIkningen utsattes för. Den avsedda effekten inställde sig inte med ens och de färgade måste ännu 1990 kämpa för sina rättigheter. En av kämparna var Martin Luther King, som fick Nobels fredspris 1964 och mördades 1968.

USA är landet där nästan var och en har ett skjutvapen och beredskapen att anvånda vapnen är hög. President John Kennedy mördades 1963 och hans bror Robert mördades 1968 när han ställde upp som presidentkandidat.

President Nixon avgick p g a den s k Watergateskandalen, där Nixons partikamrater gjorde inbrott i motståndarpartiets lokaler och gjorde saker som medverkade till att Nixon återvaldes till president 1972 efter hans första presidentperiod.

USA har världens största industriproduktion, största krigsmakt och står i främsta ledet när det gäller naturvetenskaplig forskning och teknologi. USA var inte först i rymden med satellit, men vawr först med att sätta en människa på månen,1969.

USA är först, bäst och störst i många avseenden men har inte lyckats skapa paradiset på jorden. I USA hyllar man konkurrens och frihet, frihet för var och en att göra affärer med nästan vad som helst, tjäna pengar, bli miljonärer och bygga upp ett eget lyckorike. Tyvärr har systemet en baksida med utslagning av dem som inte hänger med. Det finns fattigdom och slum i USA som USAs kapitalistiska marknadssystem inte tycks kunna hantera tillfredsställande.

USA har under efterkrigstiden blivit ett slags världspolis som vakar över individernas frihet i världen enligt USAs principer och har därvid gjort ingrepp i världspolitiken som inte alltid varit lyckade. Vietnamkriget var en olycka för USA. I länder i Mellan- och Sydamerika har USA mer eller mindre öppet försökt styra den politiska utvecklingen med diskutabla metoder.

(De stora höga dubbelbyggnaderna i New York rasade ihop 11 september 2001 efter terroristanfall med kapade flygplan. Sedan har USA startat krig mot Irak och Saddam Hussein tagits tillfånga. Irak har fått en ny regering, men oroligheterna där är inte slut 2005)

Oceanien, polarområdena och rymden.

Till Oceanien räknas Australien, Nya Zeeland och världshaven till de delar de inte räknas in i de stora kontinenterna. Den enda som enligt den offentlig statistiken har besittningar i polarområdena är Norge, som har ett område vid sydpolen.

Som en ny kontinent kan man räkna rymden kring jorden, som under efterkrigstiden stundtals varit och är befolkad.

Europa 1991

Under 1991 gick förändringarna i Sovjetunionen snabbt: Kommunistpartiet förbjöds och upplöstes, Sovjetunionen upphörde att existera vid jultiden. De tre baltiska staterna blev självständiga och de flesta av de övriga delstaterna i Sovjetunionen bildade “De oberoende staternas samvälde”, OSS, där de tre största staterna är Ryssland, Vitryssland och Ukraina och där Rysslands folkvalde president Boris Jeltsin blev den främste ledaren. Ryssland dominerar och har intagit Sovjetunionens plats i FN.

I Jugoslavien började 1991 ett inbördeskrig till följd av gamla konflikter mellan delstater och folkgrupper, och en upplösning till flera oberoende stater började.

Sverige ansökte om medlemsskap i EG. EG-staterna kom i slutet av året överens i princip om att bilda en union, bl a med gemensam centralbank och gemensam valuta, inom några år.(1995 Sverige blev medlem av europeiska unionen 1995).

Världens djur-och växtvärld.

I det föregående har berättats om människornas värld. Men det finns annat levande som har rätt att leva pa planeten, djuren av alla de slag och växterna. I dagens demokratier har djuren och växterna ingen rösträtt, mänliskorna måste tänka på att föra deras talan.

Källor till världshistorien:

- Å Holmberg, Vår världs historia, NoK 1952.
- Å Holmberg och A Thulstrup: Historien efter 1914, 2 upplagan, Esselte Stud.1981.
- Bra böckers världshistoria.
- Bonniers världshistoria.
- Nils G. Wollin: Allmän konshistoria. Nodisk Rotogravyr. 1947

Makthavare i världen efter andra världskriget.

(010604. Datum och stavning är troligen rätt, men det kan finnas fel i stavningen av namnen.)

Sovjetunionen.
Upphörde 1991.Unionen ersattes av OSS, Oberoende Staters Samvälde, men Ryssland framstår som främste makthavaren.

1917-24 Vladimir Iljitj Lenin. Död i ämbetet.
24-53 Josef Stalin .Död i ämbetet.
53-55 Georgij Malenkov (regeringschef) utmanövrerad 1955+Nikita Chrustjev (förste sekr. i kommunistpartiet).
55-58 Chrusjtjev (k-partiet) + Nikolaj Bulganin (regeringsch, utstött 1958. Död 1975.
58-64 Chrusjtjev (k-sekr.+regch.) Avsatt. Död 1971.
64-77 Alexej Kosygin (reg-ch). Död1980+ Leonid Bresjnev (sekr k-partiet)
77-82 Bresjnev (k-sekr+president).Död i ämbetet
82-84 Jurij Andropov (k-sekr+president) Död i ämbetet
84-85 Konstantin Tjernenko (k-sekr+ president . Död i ämbetet.
85-91 Mikhail Gorbatjov (president mm)

53-56 Utrikesminister V Molotov.
57-85 Utrikesminister Andrej Gromyko
85-91 Utrikesminister Edvard Sjevardnase
91-91 Utrikikesm. Alex Bessmertnych + Boris Pankin + Sjevardnase

Ryssland.
1992-99 Boris Jeltsin
2000-2008 Vladimir Putin
2008-2012 Dmitrij Medvedev
2012- Vladimir Putin

Amerikas förenta stater. USA.Presidenter.
1933-45 Franklin D Roosovelt (D=demokrat= amerikansk vänster). Död i ämbetet.
45-53 Harry S Truman. (Demokrat)
53-61 Dwight D Eisenhower (R= republikan= amerikansk höger)
61-63 John F Kennedy (Dem, mördad)
63-69 Lyndon B Johnson (Dem)
69-74 Richard M Nixon (Rep,Avsatt)
74-77 Gerald R Ford (Rep)
77-81 Jimmy Carter (Dem)
81-89 Ronald Reagan (Rep)
89-93 George Bush (Rep)
93-00 Bill Clinton (Dem)
2001-08 George W Bush (Rep)
2009- Barack Obama (Dem)
2017- Donald Trump (Rep)

Storbritannien/England. Premiärministrar.
1940-45 Winston Churchill (konservativ med samlingsregering)
45-51 Clement Attlee (Labour =vänster)
51-55 Churchill (konservativ= höger)
55-57 Anthony Eden (k)
57-63 Harold Macmillan (k)
64-70 Harold Wilson (lab)
70-74 Edward Heath (k)

74-76 Wilson (lab)
76-79 James Callaghan (lab)
79-90 Margaret Thatcher (k)
90-97John Major (k)
97- 07 Tony Blair (lab)
07-10 Gordon Brown (lab)
10-16 David Cameron (k)
16- Theresa May (k)

Frankrike. Makthavare och Presidenter.
1944-46 Provisoriska regeringar, chef till jan 1946 Charles de Gaulle, motståndsledare under kriget, därefter Gouin, Bidault, Blum.
47-59 "Fjärde republiken", relativt svag presidentmakt med många regeringar med svårigheter. Presidenter: 1947-54 Vincent Auriol, 54-59 René Coty. De Gaulle regeringschef fr o m juli 1958.
59- "Femte republiken", med stark presidentmakt, skapad av de Gaulle.
Härefter presidenter:
59-69 Charles de Gaulle (höger)
69-74 Georges Pompidou (höger)
74-81 Valery Giscard d 'Estaing (höger)
81-95 Francois Mitterand (socialist=v)
95-07 Jacques Chirac (höger)
07-12 Nicolas Sarkozy (höger UMP)
12-17 François Hollande (vänster)
17- Emmanuel Macron (En Marche)

Tyskland. Förbundskansler.
(tom hösten 1990 enbart Västtyskland)
1949-63 Konrad Adenauer (CDU= högerparti)
63-66 Ludwig Erhard (CDU)
66-69 Kurt Georg Kiesinger (samlingsreg)
69-74 Willy Brandt (SPD= socialdem=v)
74-83 Helmut Schmidt (SPD)
83-98 Helmut Kohl (CDU)
98- 2005 Gerhard Schröder (SPD)
2005- Angela Merkel (CDU)

Förbundsrepubliken Kina
1949-76 Mau Tse-tung (Zedong)
1977-97 Deng Xiaoping . Död 1997.....
president Hu Jintao
2013 mars president Xi Jinping
premiärminister mars Li Keqiang

FNs generalsekreterare
1946-53 Trygve Lie
53-61 Dag Hammarskjöld
61-71 U Thant
71-81 Kurt Waldheim
82-92 Javier Péres de Cuellar
92-96 Boutros Boutros Ghali
97- 2006 Kofi Annan
2007- 2016 Ban Ki Moon
2017- António Manuel de Oliveira Guterres

Världen efter 1990-1991.

Framställningen här bygger på vad man kan finna på Internet. Där är det svårt att hitta sammanfattningar om det som hänt efter 1990. Det är besvärande eftersom det har hänt mycket viktiga saker de senaste åren. Bl a är det händelserna i Jugoslavien och det senaste Irakkriget. Från Nationalensyklopedin har hämtas några sidor om dessa och det redovisas i det närmast följande.

Det om Jugoslavien har nog blivit för långt, men det har inte funnits tid att koncentrera. Beskrivningarna om Irakkriget är kortare, men det kan anses ha större betydelse i världen. Det (och oljan där) har engagerat FN och stormakterna mera än människornas väl och ve i Jugoslavien.

Irakkriget är kopplat till händelserna i USA 11 september 2001 då de två skyskraporna i New York föll för terrorister. Efter det har USA skapat nya filosofier om terrorister och deras bekämpande, som sätter djupa spår i världspolitiken. USA har ställt sig utanför gemenskapen med andra folk genom terrorisfilosofierna och genom att inte godta viktiga överenskommelser som andra är med på. Det är illa eftersom USA vill vara världspolis och den mäktigaste.

Efter redogörelserna om Jugoslavien och Irak följer några sammanställningar om utvecklingen i världen och Sverige under 1900-talet, och där finns något av det som hänt efter 1990. Svenska FN-förbundet har en historia om FN de första 50 åren. Hösten 2005 fyller FN 60 år och då kanske kommer en ny historia för åren ända till 2005.

Efter det kommer:
Förenta Nationernas Millenniedeklaration
FNs beskrivning av läget i världen 2002.
Samarbetsområden för EU och FN.
FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna
Mänskliga rättigheter i världens länder
Mänskliga rättigheter i USA 2003
Svenska regeringens utrikesdeklaration,i riksdagen 050209.

Mänskligheten har hållit på länge med att försöka förbättra världen. Stora tekniska framsteg har gjorts och förmågan att hantera mänskliga relationer har ökat, men inte så mycket som man kan önska. Krig och osämja mellan grupper av människor sätter en sorglig prägel på förhållandena i världen. Konflikten mellan Israel och palestinierna är ett exempel på höggradig oförmåga att hantera relationer.

Konflikterna tidigare i Sydafrika med apartheid höll på länge men fick såsmåningom en sorts upplösning. I Irak råder fortfarande krigsliknande förhållanden. I många delar av Afrika är förhållandena ohyggliga.I Tjetjenien och Afghanistan finns problem. Nordkorea har isolerat sig och sägs vilja göra atombomber som kan hota västvärlden.

I Ostasien och i Syd- och Mellanamerika och på Balkan och Nordirland finns spänningar. Förhållandena mellan staterna i EU är inte problemfria. USA går inte i takt med den europeiska västvärlden. Skillnader i religioner, levnadstraditioner, statssystem och ekonomiska resurser ger upphov till konflikter och nya konkurrensförhållanden. Nya industrier i tidigare tekniskt outvecklade länder kan med låga löner konkurrera ut västvärldens industrier med högre löner

De största problemen i världen gäller relationer mellan människor och grupper och konsekvenser av människornas materiella aktiviteter, men det finns också problem som kommer av annat: jordbävningar, regn, vindar, värme, kyla, gaser, farliga djur, bakterier, sjukdomar od.

Jordbävnings-och flodvågskatatrofen i Sydostasien och skadorna efter den svåra stormen i Sydsverige har medfört långa resonemang om förbättringar av katastrof- och krisberedskapen, men alla kriser och allt annat elände som ständigt pågår behöver tas om hand varje dag.

Allt som hänt efter 1990 kan inte kommenteras även om det är viktiga saker.

Efter regeringens utrikesdeklaration börjar ett nytt tema: Framtiden. Hur ska man kunna sortera världens problem och förstå sambanden dem emellan så att man kan hantera dem och styra i riktning till en bättre värld?

Jugoslavien.
Från Nationalencyklopedin 050508

Jugoslavien, statsbildning på Balkanhalvön 1918–91, bestående av Serbien, Kroatien, Slovenien, Bosnien–Hercegovina, Montenegro och Makedonien. För nuvarande förhållanden (2003), se Bosnien och Hercegovina, Kroatien, Makedonien, Serbien och Montenegro och Slovenien. För det sydslaviska områdets utveckling under romerskt herravälde, se Dalmatia, Illyricum och Sirmium.

Jugoslavien. Bakgrund

Sydslaviska stammar invandrade fr.o.m. 500-talet och undanträngde därvid illyrer (albaner), thraker och greker från delar av deras bosättningsområde. Slaverna kristnades fr.o.m. 800-talet, bl.a. genom Kyrillos och Methodios mission. Efter den kristna kyrkans slutliga delning 1054 kom området väster om floden Drina i huvudsak att tillhöra katolska kyrkan och området öster om floden den ortodoxa. Som liturgiskt språk användes i den östra delen fornkyrkoslaviska, skrivet med det kyrilliska alfabetet. Det förblev det enda skriftspråket fram till 1800-talet. I väst ersattes det som liturgiskt språk av latinet, medan talspråket utgjordes av slaviska dialekter. Med det latinska alfabetet nedskrevs slovenskan och kroatiskan från 1000- resp. 1100-talet.

I strid med det katolska Ungern och det ortodoxa Bysantinska riket etablerades successivt slaviska medeltidsstater. Det bulgariska riket omfattade i början av 900-talet även nuv. Serbien och Makedonien. Vid samma tid etablerade Tomislav mellan Drava och kusten ett kroatiskt rike, som var i personalunion med Ungern från 1100-talets början fram till 1918. Det kom därmed (från 1526) att ingå i den habsburgska maktsfären, liksom nuv. Slovenien. Delar av Dalmatien hölls dock av Venedig från 1200-talets början till 1797.

Ett storserbiskt rike, grundlagt av Stefan Nemanja vid 1100-talets slut, nådde under kejsar Stefan Dusan vid 1300-talets mitt från Korintiska viken i söder till nuv. Belgrad i norr. Turkarna erövrade, efter segern på Kosovo polje (Trastfältet) 1389, nästan hela Balkanhalvön, och gränsen mot det habsburgska imperiet kom på 1600-talet att gå från Balatonsjön till Biha (i n.v. Bosnien. Från 1739 och ca 150 år framåt motsvarade gränsen mellan de habsburgska och osmanska imperierna i stort nuv. Bosniens nord- och västgräns. Den blev därmed den västliga gränsen för islams utbredning på Balkanhalvön. Stora delar av den serbiska befolkning som flytt turkarna bosatte sig i det habsburgska Vojvodina och längs den s.k. militärgränsen i Kroatien. I Kosovo kunde de islamiserade albanerna återvandra till de områden de lämnat efter den slaviska invandringen. Montenegro, som aldrig varit helt i turkarnas händer, och Serbien erkändes 1878 som självständiga stater på Berlinkongressen, medan Bosnien kom att förvaltas av Österrike. I samband med Balkankrigen (1912–13) utvidgades Montenegro, och Serbiens yta fördubblades på bekostnad av Osmanska riket.

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217805

Jugoslavien. Kungariket J:s bildande

Under 1800-talet verkade illyriska rörelsen för en sydslavisk stat. I början av 1900-talet arbetade serber och kroater i Österrike–Ungern för att ombilda dubbelmonarkin till en trestatsfederation med en slavisk stat vid sidan av Österrike och Ungern (trialist-lösningen). Under första världskriget bildades en jugoslavisk (av den slaviska sammansättningsformen jugo- 'syd') kommitté med representanter för de sydslaver som bodde inom dubbelmonarkin. Tillsammans med den serbiska exilregeringen antog den 1917 den s.k. Korfu-deklarationen, som förutsåg en förenad sydslavisk stat i form av en konstitutionell monarki under det serbiska kungahuset. I samband med Österrike–Ungerns sammanbrott 1918 bildades ett nationellt råd av slovener,

kroater och serber, som fungerade som de facto-regering för dubbelmonarkins sydslaviska områden. Den nya, mångnationella staten, Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike, utropades 1 december 1918. Den bestod dels av de tidigare kungarikena Serbien och Montenegro, dels av områden som den förlorande sidan i första världskriget avträdde genom olika fredsfördrag. Av Österrike erhöll kungariket i Saint Germain-freden 1919 Krain, södra Kärnten (varav norra och mellersta delen efter folkomröstning 1921 gick till Österrike), delar av Steiermark, Dalmatien samt Bosnien–Hercegovina och Kotorbukten. Ungern avträdde genom Trianon-freden 1920 Kroatien–Slavonien, Prekomurje, MeYiumurje, Baranja, Bawka och delar av Banatet (de två senare områdena utgör i dag största delen av Vojvodina). Genom Neuilly-freden 1919 överlämnade Bulgarien fyra mindre gränsområden. Gränsen mot Albanien reglerades först 1925 med i huvudsak nuvarande sträckning. I enlighet med ett fördrag från 1915 mellan ententemakterna och Italien fick Italien Gorizia (Gorica) och Trieste-området, Istrien samt Zadar med omnejd (jfr karta Italien).

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217805

Jugoslavien.Under Vidovdan-konstitutionen (1921–28)

Den nya staten valde 1920 en konstituerande församling för att besluta om en grundlag och statens organisation. Det kroatiska bondepartiet under Stjepan Radi(förespråkade en mer lös statsbildning och bojkottade parlamentet till 1924. Men de s.k. serbiska radikalerna (ett medelklassparti under Nikola Pasic) genomdrev tillsammans med demokraterna (serber från dubbelmonarkin och oberoende radikaler från Serbien) samt muslimer från Bosnien en starkt centraliserad författning. Den antogs 28 juni 1921, dvs. på Sankt Vitusdagen (Vidovdan), årsdagen för slaget på Kosovo polje 1389. Kungen blev överbefälhavare och utsåg premiärministern. Parlamentet, Skup{tina, fick en kammare. De historiska regionerna slogs sönder i 33 administrativa enheter, som sorterade direkt under Belgrad.

Genom den kroatiska bojkotten kunde Pasic regera fram till 1924, då bondepartiet återvände till parlamentet. Övergångsvis samverkade Pasics och Radics partier. Efter Pasics död behöll radikalerna regeringsmakten med stöd av demokrater, slovener och muslimer.

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217805

Jugoslavien. Kunglig diktatur 1929–41

Sedan Radi(1928 skjutits i parlamentet av en montenegrinsk ledamot upplöste kung Alexander 1929 Skup{tinan och införde kunglig militärdiktatur. Landet bytte namn till J. och indelades i nio provinser. Partier med religiös eller regional anknytning förbjöds, och en ny grundlag proklamerades 1931. Sedan Alexander under ett statsbesök i Frankrike 1934 mördats på uppdrag av den italienskstödda kroatiska extremiströrelsen Ustasa övertog prins Paul regentskapet som förmyndare för tronföljaren prins Peter. Ett försök 1937 till överenskommelse om Kroatiens status, bl.a. genom ett konkordat med Vatikanen, stupade på den ortodoxa kyrkans motstånd. Men då det kroatiska bondepartiet och den serbiska oppositionen bildade en förenad opposition och vann valet i december 1938 tvingades regenten att av två av provinserna bilda ett autonomt Kroatien. Överenskommelsen tillfredsställde dock varken mer nationalistiska grupper i Kroatien eller de serbiska och muslimska minoriteter som kom att ingå i det nya Kroatien.

Trots att J. utgjorde en stor hemmamarknad hämmades den ekonomiska utvecklingen under mellankrigstiden av bristande integration mellan Serbien och de nytillkomna landsdelarna. Bristen på livsmedel tvingade Belgradregeringen att fortsätta krigstidens ransonering, och handeln mellan de olika delarna av den nya staten kom därför inte igång. Transportlederna, främst järnvägarna, hade förstörts under

världskriget, vilket hindrade varucirkulationen mellan de östra och västra delarna av J.

Inom jordbruket nådde produktionen först 1929–30 upp till förkrigsnivå. Kontrollen över den bosniska skogsindustrin, som hade blivit avskuren från sin tidigare marknad i Österrike–Ungern, övertogs av bankerna i Zagreb, medan regionens plommonproducenter fick känna av konkurrensen från sina serbiska kolleger. De jordreformer som beslutades kom att få liten betydelse, då de genomfördes i långsam takt. I utbyte mot politiskt stöd till Pasics regering kunde de bosniska jordägarna undgå effekterna av jordreformerna. Rationaliseringsvinsten av reformerna minskades också genom att jorden redan brukades som smålotter av de tidigare arrendatorerna. De höga födelsetalen framkallade en ytterligare uppdelning vid arvskiften.

Den finansiella integreringen försvårades av att nationalbanken i första hand riktade sin kreditgivning till serbiska låntagare. Slovener och kroater fick samtidigt högre avkastning (13–21 %) i sina egna banker än i nationalbanken (högst 8 %). En valutareform, enligt vilken den österrikiska kronan skulle bytas ut mot dinaren, framkallade också stort missnöje. Eftersom Serbiens lån från förkrigstiden stod för nästan en fjärdedel av J:s statsskuld fanns det alltför litet utrymme för nya lån till förbättring av infrastrukturen. Utländska lån från USA och Frankrike var hårt styrda. Regeringen sökte möta den negativa handels- och betalningsbalansen genom minskade utgifter och en balanserad budget. Bristen på krediter och dinarens höga värde blev emellertid till nackdel för den framväxande industrin.

Trots kreditrestriktionerna skedde dock en viss industriell utveckling. År 1923 hade produktionen nått upp till förkrigsnivå. Mer än hälften av industrin fanns i Slovenien och Kroatien. Belgrad svarade för knappt 10 % av tillverkningskapaciteten. Större delen av produktionen, som skyddades av höga importtullar, gick till hemmamarknaden, där den lokala hantverksmarknaden konkurrerades ut, särskilt i Makedonien. Via bankerna i Zagreb stod Österrike för 30 % av industrikapitalet i Kroatien, medan den slovenska industrin klarade sig med hälften så mycket utländskt kapital tack vare bondekooperativ och sparbanker. Genom direkta investeringar i gruvindustrin kom utländskt kapital, framför allt brittiskt och franskt, att äga hälften av den jugoslaviska industrin vid depressionens början. Stålproduktionen var däremot under starkt tyskt inflytande. Produktionen av socker, cement och elektricitet kom till 2/3 att ligga på utländska, framför allt österrikiska och tjeckiska, händer, vilket underlättade tysk penetration efter 1938.

Sedan Balkanländerna misslyckats att skapa en gemensam marknad i början på 1930-talet, öppnades vägen för bilaterala byteshandelsavtal med Tyskland. Redan 1937 gick 32 % av exporten, främst bauxit och krom till Tyskland. Efter Österrikes anslutning 1938 tog Tyskland emot 4/5 av svin- och veteexporten och större delen av hampa- och plommonexporten. Även på importsidan utvecklades beroendet genom att Tjeckoslovakien och Tyskland stod för 55 % av maskin- och 75 % av kolimporten.

Inledningsvis förde J. en antitysk politik. Med franskt stöd bildade J. tillsammans med Tjeckoslovakien och Rumänien den s.k. lilla ententen, främst riktad mot Ungern och Tyskland. Ententen följdes upp av ett militärfördrag med Frankrike 1927. År 1934 slöts sedan Balkanententen med Grekland, Rumänien och Turkiet. Men byteshandelsavtalen efter den ekonomiska krisen 1929–33 bidrog till att binda J. till den tyska intressesfären. Sedan Münchenavtalet 1938 visat att Frankrike och Storbritannien inte kunde garantera de europeiska småstaternas säkerhet sökte J. efter Frankrikes nederlag och den italienska invasionen av Grekland 1940 att nå en överenskommelse med Tyskland. J. hade förklarat sig neutralt vid andra världskrigets utbrott, men efter stark press från Tyskland anslöt sig J. till den s.k. stålpakten i mars 1941, vilket framkallade en statskupp i Belgrad. Prinsregenten Paul och regeringen arresterades, och prins Peter förklarades myndig i förtid.

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217805

Jugoslavien. Ockupation och motstånd 1941–44

Som svar på kuppen invaderades J. av Tyskland, Italien, Ungern och Bulgarien. Efter invasionen återvände Ustasaledaren Ante Paveli(från sin exil och upprättade under tysk kontroll ett Storkroatien, omfattande det autonoma Kroatien och Bosnien–Hercegovina. Under den katolska kyrkans ledning omvändes ortodoxa trosbekännare, medan den politiska ledningen bedrev ett direkt utrotningskrig mot muslimer och serber (ca 300 000 mördades) samt bistod tyskarna i judeutrotningen. Tyskarna skapade också ett "Mini-Serbien" med en lydregering under generalen Nedic. Båda lydstaterna deltog också i tyskarnas kamp mot de båda motståndsrörelserna wetnici och partisaner. De tyska truppernas repressalier mot civilbefolkningen ledde bl.a. till att 7 000 människor massakrerades under några dagar i Kragujevac. De kungatrogna wetnici kämpade framför allt mot det kroatiska Ustasa och partisanerna. De bedrev också regelrätta utrotningskrig mot muslimerna. Då wetnici både stred inbördes och visade prov på undfallenhet och samarbete med tyskarna valde de allierade 1943 att helt satsa på partisanerna.

Partisanrörelsen byggde på det 1921 förbjudna kommunistpartiets erfarenheter av illegalt arbete. Partisanerna erbjöd en tillflyktsort för dem som flydde undan Ustasas och wetnicis nationalistiska aggression. Partisanrörelsen sökte med ett program för ett enat J. skapa tolerans mellan de olika folkslagen under parollen "broderskap och enighet". I varje område som partisanerna behärskade bildades lokala befrielsekommittéer. Efter Italiens kapitulation kunde de överta stora områden, och i november 1942 bildades under partisanledaren Tito ett antifascistiskt råd i Bihac och en nationell befrielsearmé.

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217805

Jugoslavien. Socialistiska förbundsrepubliken 1943–91

Den 29 november 1943 upprättades en nationell befrielsekommitté som provisorisk regering i Jajce. De allierade tvingade exilregeringen i London att samarbeta med Tito, som 20 september 1944 tågade in i Belgrad. J. fick i freden 1945 västra Slovenien, Istrien med Rijeka och Zadar med tillhörande öar. Titos krav på staden Trieste, Goriziaområdetoch delar av Kärnten tillbakavisades av de allierade. Under de första efterkrigsåren nationaliserades företagen, och de stora jordegendomarna konfiskerades. Försök med kollektivjordbruk övergavs dock redan 1953. Den mesta jorden förblev eller återfördes i privatägo. Landet fick en federal struktur med sex republiker: Slovenien,Kroatien, Serbien, Bosnien–Hercegovina, Montenegro och Makedonien. Till Serbien knöts de två provinserna Vojvodina och Kosovo, där ungrare resp. albaner utgjorde stora grupper. Ingen av republikerna, med undantag av Slovenien, fick en homogen sammansättning. Serberna t.ex. fanns utspridda i alla de övriga republikerna. Kommunistpartiet, som kontrollerade statsapparaten, fick efter handen motsvarande federal struktur.

Utrikespolitiskt vägrade Tito att underordna sig sovjetiska maktintressen. Han upprätthöll egna kontakter med Albanien och Bulgarien och stödde inledningsvis kommunistsidan i det grekiska inbördeskriget i ett försök att skapa en Balkanfederation. År 1948 sökte Kominform tvinga Tito att avgå, vilket, trots förföljelsen av oliktänkande, ledde till en nationell samling kring honom. Med amerikanskt stöd kunde han överleva krisen. J. drev sedan en egen utrikespolitisk linje genom alliansfria rörelsen.

En egen form av socialism infördes med självförvaltning av företagen, vilket innebar att varken kapitalägarna eller staten utan de anställda skulle sköta företagen. Valet av ledning kontrollerades dock fortfarande av kommunistpartiet. Även politiskt decentraliserades beslutsprocessen, vilket ledde till att partiapparaten i varje republik uppfattade sig som representant för denna republik, inte för hela landet. Kvar stod Tito som moderator i eventuella konflikter mellan

republikerna. En motsättning gällde mellan det rika norr (framför allt Slovenien och Kroatien) och det fattiga syd (Montenegro, Makedonien, Bosnien–Hercegovina och södra Serbien). Slovenien och Kroatien ville behålla den hårdvaluta de tjänade på industriprodukter och turism. Trots att en utvecklingsfond skapades 1965 minskade syds per capita-inkomst i förhållande till nord från 65 % 1950 till 50 % 1971. En annan skiljelinje gick mellan serberna, som ansåg att centralismen gagnade jämlikheten mellan regionerna, och slovener, kroater, muslimer och senare makedoner, som såg centralismen som ett hot mot principen om självförvaltning. De kraftigaste uttrycken för denna motsättning kom genom den "kroatiska våren" 1971 och upprorsförsök i Kosovo på 1980-talet. Kroaterna var missnöjda med resultaten av de ekonomiska reformerna och den serbiska dominansen. Genom omfattande utrensningar i partiet, massavskedanden och arresteringar stoppades den kroatiska frigörelseprocessen. Efteråt tillät Tito företagen att behålla en del av hårdvalutan. År 1974 infördes en ny konstitution, som gav större makt åt republikerna, och Vojvodina och Kosovo fick ställning som autonoma provinser. Ett presidentråd inrättades och ett parlament med två kamrar. I varje republik (och autonom provins) inrättades motsvarande organ. I Kosovo krävde albanerna 1981 att provinsen skulle få status som republik. Kraven spreds från studenter till gruvarbetare och andra grupper. Armén sattes in och slog ned upproret med över 1 000 döda som följd. I Bosnien–Hercegovina genomförde regimen en process mot muslimska intellektuella, bl.a. advokaten Alija Izetbegovic. Den ekonomiska tillväxten, som under 1960-talets slut varit 6 % per år, avstannade samtidigt. Under 1970-talet hade den hållits uppe på 5,6 % tack vare att utlandsupplåningen ökades från 2,3 miljarder dollar per år 1970 till 11,8 miljarder 1978. De självstyrande företagen var oförmögna att hålla nere lönekostnaderna eller att avskeda de överflödiga, som 1986 kom att uppgå till 27 % av de anställda. Under åren efter Titos död 1980 hade J. en negativ tillväxtkurva. Produktion och inkomst per invånare minskade, utlandsskulden ökade och inflationen nådde 1989 över 2 700 %, varvid priserna kunde fördubblas på en månad. Invånarna märkte också hur strömleveranserna blev oregelbundna, brist på drivmedel uppstod och de regionala skillnaderna ökade. Det ekonomiska sammanbrottet var ett faktum.

Politiskt hade landet hittills hållits samman av kommunistpartiet och försvarsmakten. I Serbien kom 1987 Slobodan Milosevic till makten och började driva en markerat nationalistisk politik. Genom en författningsändring på republiknivå ställdes 1989 Vojvodina och Kosovo direkt under serbisk ledning. Efter upplösningen av Sovjetunionens kontroll av Östeuropa 1989–90 och införandet av flerpartisystem uppkom även i J. under partiets kongress i januari 1990 krav på politiska reformer och övergång till en lösare konfederation mellan republikerna. Kongressen slutade i kaos efter det att den slovenska delegationen lämnat mötet. I avvaktan på en lösning av relationerna mellan republikerna förklarade sig Slovenien och Kroatien suveräna i juli 1990. Sedan förhandlingar misslyckats och folkomröstningar i självständighetsfrågan genomförts proklamerade de båda republikerna sin självständighet i juni 1991.

I ett försök att hålla kvar republikerna inom J. gick den serbiskkontrollerade jugoslaviska armén till attack i Slovenien och Kroatien. Medan Slovenien i juli 1991 kunde förhandla sig till eld-upphör och ett tillbakadragande i oktober av den jugoslaviska armén, fortsatte striderna i Kroatien. Medlingsförsök från EG åstadkom endast kortvariga vapenvilor, och insättande av s.k. EG-observatörer misslyckades. I december 1991 kunde FN efter överenskommelse med parterna börja förbereda sändandet av en fredsbevarande styrka till Kroatien. I Serbien, där socialisterna (dvs. det omdöpta kommunistpartiet) fortfarande hade makten, sökte Milosevic öka sitt stöd genom s.k. antibyråkratiska kampanjer och genom att ta upp frågan om denserbiska minoritetens ställning i Kosovo. Vidare uppmanade hanserberna i övriga republiker att förklara sig självständiga, vilket stöddes av den serbiskkontrollerade federala armén. När striderna iKroatien upphörde hade därför den kroatiska regeringen förloratkontrollen över en tredjedel av sitt territorium. I en motsvarande

serbisk offensiv i Bosnien–Hercegovina, som proklamerat sin självständighet i mars 1992 och erkänts av omvärlden, fick serberna kontrollen över 2/3 av denna republik. Sedan Makedonien 17 november 1991 hade förklarat sig självständigt drog sig den jugoslaviska armén ut utan strider.
Kenneth Nyström

Jugoslaviska krigen.

Jugoslaviska krigen, väpnade konflikter som utbröt 1991 till följd av upplösningen av Socialistiska federativa republiken Jugoslavien (SFRJ) till ett flertal självständiga republiker.

Jugoslaviska krigen. Bakgrund

1974 års jugoslaviska författning, som tillämpades fullt ut efter Titos död 1980, innebar en långtgående decentralisering. I landets sex delrepubliker (Bosnien och Hercegovina, Kroatien, Makedonien, Montenegro, Serbien samt Slovenien) och två autonoma områden (Kosovo och Vojvodina i Serbien) uppstod regionala makteliter. Kommunistpartiet och armén utgjorde de viktigaste sammanhållande faktorerna.

Under 1980-talet drabbades Jugoslavien av en djup ekonomisk kris med kraftigt sjunkande levnadsnivå och växande klyftor mellan nord och syd. Den decentralistiska författning som antogs 1974 uppfattades av många serbiska intellektuella ha styckat upp Serbien och förvägrat serberna en "nationalstat" inom federationen. Enligt författningen var nämligen "det inre Serbien", dvs. det som blev kvar när man tog bort provinserna, inte konstitutionellt definierat. Det innebar att provinserna kunde påverka lagar som endast gällde "det inre Serbien" samtidigt som de var representerade på federal nivå vid sidan av moderrepubliken. Därför krävde många serber att man skulle genomföra författningsändringar för att underställa provinserna den centrala regimen i Belgrad. Samtidigt nådde den östeuropeiska kommunismens sammanbrott Jugoslavien. Kommunistpartiet sprängdes i januari 1990. I Slovenien och Kroatien besegrades kommunisterna i fria val i april; i Kroatien blev den nationalistiske Franjo Tudjman president. I Serbien däremot behöll kommunisterna, nu benämnda socialister och förespråkare för serbisk nationalism, makten vid val i december.

Slobodan Milosevic, som tillträdde posten som Serbiens president 1987, försökte genom ett nationalistiskt symbolspråk genomdriva encentralisering av Serbiens styre, en process som kulminerade i de allvarliga inskränkningarna av Kosovos och Vojvodinas autonomi 1989–90. Framför allt albanska protester mot de konstitutionella förändringarna slogs brutalt ned. De serbiska centraliseringskraven stötte på motstånd i framför allt Slovenien. Slovenerna föreslog i stället att man skulle införa "asymmetrisk federalism", vilket innebar att varje republik själv skulle få välja i vilken utsträckning den ville ingå i federationen.

När det stod klart att den jugoslaviska federationen skulle upplösas krävde den serbiska regeringen att de områden som önskade skulle få förbli inom federationen. I linje med förslaget stödde man serberna i Krajina, som i december 1990 förklarade sig autonomt. I mars 1991 träffades Tudjman och Milosevic; vid det tillfället skulle de enligt senare uppgifter ha kommit överens om en delning av Bosnien och Hercegovina mellan Kroatien och Serbien.
Hans Sjöberg, Tomislav Dulic, Wilhelm Agrell

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217811

Jugoslaviska krigen. Förlopp

Slovenien och Kroatien förklarade sig självständiga i juni 1991. Den federala armén ingrep mot de nya staterna men drogs efter ett par veckor tillbaka från Slovenien. I Kroatien däremot fortsatte förödande strider mellan kroatiska styrkor och den federala armén samt serbiska friskaror. Städer som Vukovar i östra Kroatien och Dubrovnik vid

Adriatiska havet utsattes för omfattande förstörelse. Striderna upphörde
i januari 1992, då Serbien ockuperade en tredjedel av Kroatiens territorium. FN beslöt i februari att upprätta en fredsbevarande styrka, UNPROFOR, i Kroatien. De bosniska politikerna, som mer än andra tidigare hade visat vilja att kompromissa för att rädda Jugoslavien, hade efter Sloveniens och Kroatiens utträde att välja mellan att förbli inom en av Serbien dominerad union eller att utträda.

Då Bosnien och Hercegovina i april 1992 proklamerade sin självständighet, upprepades mönstret. Serbiska friskaror med stöd av den federala armén gick till angrepp och hade efter en tid besatt två tredjedelar av republikens territorium. Även kroatiska styrkor ingrep i kriget. Huvudstaden Sarajevo utsattes för långvarig serbisk beskjutning och en belägring som endast i ringa mån kunde lindras genom hjälpsändningar skyddade av FN-förband.

Serbiens angrepp på Kroatien samt Bosnien och Hercegovina syftade till kontroll över områden med stor serbisk befolkning för att möjliggöra en senare anslutning till den nya Förbundsrepubliken Jugoslavien, bestående av Serbien och Montenegro, som utropades 27 april 1992. Omfattande tvångsvisa folkomflyttningar, s.k. etnisk rensning, genomfördes framför allt i de av serber ockuperade områdena men även i områden kontrollerade av kroater och bosniaker.

Kriget krävde under sitt första år tiotusentals offer. Över två miljoner människor fördrevs eller tvingades fly från sina hem. Alla parter, särskilt den serbiska sidan, har enligt internationella brottsutredningar begått grova brott mot de mänskliga rättigheterna, mot civila och mot tillfångatagna fiender i läger.
Hans Sjöberg, Tomislav Dulic, Wilhelm Agrell

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217811'

Jugoslaviska krigen. Internationella reaktioner

Omvärldens reaktion på kriget var splittrad och relativt långsam. Rädslan att underblåsa utbrytning ur federationen och själv bli militärt indragen i konflikten spelade uppenbarligen in i EG:s, USA:s och FN:s avvaktande hållning. Hösten 1991 beslutade man att tillsätta den s.k. Badinterkommissionen för att utröna hur EU skulle ställa sig till utträdena. Kommissionen valde att med ledning i Jugoslaviens författningfrån 1974 förespråka att republikerna tillerkänns utträdesrätt under förutsättning att de uppfyller vissa kriterier gällande minoritetsrättigheter.Därigenom kunde man kring årsskiftet 1991/92 erkännaSloveniens, Kroatiens samt Bosnien och Hercegovinas självständighet,samtidigt som serbiska krav på gränsändringar kunde förkastas.Däremot accepterade EU p.g.a. grekiskt motstånd inte Makedoniensbegäran om erkännande förrän statens namn 1993 ändrades till Föredetta jugoslaviska republiken Makedonien.

Omvärlden lade tidigt ansvaret för kriget på Jugoslavien, särskilt på den serbiska regimen och dess nationalistiska ambitioner. I juni 1992 införde FN vittgående sanktioner mot landet. Hösten 1993 inrättade FN:s säkerhetsråd en internationell tribunal avseende krigsförbrytelser i det forna Jugoslavien. Efter stora personella och finansiella problem kunde tribunalen inleda sin verksamhet i Haag. Sommaren 1995 väcktes en rad åtal, bl.a. mot den bosnienserbiske presidenten Radovan Karadsic och överbefälhavaren Ratko Mladic (f. 1943).
Hans Sjöberg, Tomislav Dulic, Wilhelm Agrell

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217811

Jugoslaviska krigen. Nya krigsfronter

Frontläget i kriget mellan de bosniska serberna och regeringssidan förblev i huvudsak oförändrat från hösten 1992 till sommaren 1995. Ställningskriget präglades av lokala framstötar och förlustbringande utnötningsstrider, vilka inte minst drabbade Sarajevo och dess

inneslutna befolkning, av vilken 10 000 dödades under den längsta belägringen av en europeisk stad i modern tid. I maj 1993 utbröt krig i full omfattning mellan Sarajevoregeringen och den bosnienkroatiska utbrytarstaten Herceg-Bosna, vars milisstyrkor (HVO) inledningsvis varit allierade med regeringsarmén mot serberna. Kriget mellan regeringssidan och bosnienkroaterna, som fick betydande militärt understöd från Kroatien, var blodigt och förvirrat och hade ett betydande inslag av etnisk rensning. Kroaterna kontrollerade Hercegovinamen även en rad isolerade områden i centrala Bosnien. Staden Mostarvar delad, och den bosniakiska delen utsattes för mer omfattandeförstörelse än Sarajevo. Striderna upphörde i april 1994, sedan ettfredsfördrag förhandlats fram under amerikansk medling.
Tomislav Dulic, Wilhelm Agrell

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217811

Jugoslaviska krigen. Krajinakriget

Läget i Kroatien normaliserades inte i enlighet med FN-beslutet, och återintegreringen av Kroatien gick sakta. Lokala strider mellan serber och kroater utbröt vid flera tillfällen, och det kroatiska missnöjet med FN-truppernas närvaro tilltog. I maj 1995 erövrade överlägsna kroatiska styrkor den serbkontrollerade delen av v. Slavonien i en blixtoffensiv, och praktiskt taget hela den serbiska befolkningen fördrevs till n. Bosnien och många mördades. I augusti upprepades samma mönster i större skala när kroaterna erövrade Krajina. Den enda återstående serbkontrollerade delen av Kroatien var ö. Slavonien, som i enlighet med Daytonavtalet återintegrerades med Kroatien 1997.
Tomislav Dulic, Wilhelm Agrell

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217811

Jugoslaviska krigen. Srebrenicas fall

I juli 1995 angrep bosnienserbiska styrkor, anförda av överbefälhavaren Ratko Mladi(, Srebrenica, den nordligaste av tre enklaver somförblivit i regeringssidans händer i Drinadalen. Srebrenica hade avFN:s säkerhetsråd proklamerats som ett skyddat område, men defåtaliga FN-trupperna på plats ingrep inte. Hela den muslimskacivilbefolkningen tvångsdeporterades till regeringskontrollerat område.
Omkring 5 000 män tillfångatogs av serberna och antas ha fallit offer för omfattande massakrer. Srebrenicas fall hade ett avgörande inflytande på omvärldens agerande. Från att under de två första krigsåren huvudsakligen ha satsat på humanitär hjälp hade de västliga stormakterna i februari 1994 enats om ett ultimatum, som kunde tvinga serberna att dra bort sitt belägringsartilleri från Sarajevos omgivningar. Västländernas motstånd mot aktiva truppinsatser var starkt, främst p.g.a. rädslan för att FN-förbanden skulle utsättas för vedergällning, men efter Srebrenicas fall sände ett flertal västländer stridande förband till en s.k. snabbinsatsstyrka (Rapid Reaction Force), ursprungligen avsedd som ett stöd för de svagt beväpnade FNtrupperna ur UNPROFOR. Efter ännu ett granatanfall mot civila i Sarajevo i augusti 1995 inledde NATO en två veckors luftoffensiv mot artilleriställningar och olika strategiska mål på bosnienserbiskt område. Samtidigt hade starka kroatiska styrkor omgrupperats från Krajina och gick till anfall tillsammans med regeringsarmén i v. Bosnien. När vapenvila ingicks i oktober hade serberna förlorat så mycket terräng att de kontrollerade endast de omkring 50 % av republiken som tidigare internationella fredsplaner tilldelat dem.
Tomislav Dulic, Wilhelm Agrell

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217811

Jugoslaviska krigen. Daytonavtalet

november 1995 inleddes intensiva förhandlingar om ett fredsavtal för hela det forna Jugoslavien på den amerikanska flygbasen i Dayton, Ohio. Utgångspunkten var de delningsplaner som lagts fram under tidigare medlingsförsök. Daytonavtalet ingicks 21 november och undertecknades i Paris 14 december. Enligt avtalet delades Bosnien och Hercegovina i två "enheter", Republika Srpska (Serbiska republiken) och den sedan 1994 på papperet existerande Bosniakiskkroatiska federationen. En ny konstitution innehöll svaga gemensamma institutioner, medan enheterna skulle bibehålla skilt militär-, polisochrättsväsen. En internationell styrka, IFOR, skulle insättas under ettår för att övervaka trupptillbakadragande och demobilisering. Deinternationella styrkorna hade emellertid inget entydigt mandat attgarantera den rörelsefrihet och återflyttningsrätt som Daytonavtaletinnehöll. Samtidigt som avtalet satte punkt för ett tre och ett halvt årlångt krig riskerar det att bekräfta den med våld genomförda etniskauppdelningen av landet.
Tomislav Dulic, Wilhelm Agrell

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217811

Jugoslaviska krigen. Kosovokriget

Kosovos vittgående autonomi enligt 1974 års författning beskars kraftigt genom Slobodan Milo{evi(s centraliseringspolitik 1989–90. Kosovoalbanerna svarade under Ibrahim Rugovas ledning på inskränkningarna med att upprätta parallella institutioner i provinsen, som förklarades oberoende i september 1990, och bojkotta deltagande i serbiska val. "Republiken Kosova" blev emellertid aldrig internationellt erkänd, och de serbiska myndigheterna svarade med massavskedanden, trakasserier och inskränkningar i yttrandefriheten. Efter Daytonavtalet framstod det som om självständighet förprovinsen var utesluten, vilket radikaliserade vissa albanska grupper, samtidigt som Ibrahim Rugovas ickevåldspolitik förlorade trovärdighet. En gerillagrupp vid namn UCK började 1996 genomföra attacker mot serbiska säkerhetsstyrkor och gjorde sig även skyldig till mord på civila samt kidnappningar. De serbiska styrkorna svarade med oproportionerligt övervåld mot albanska byar, vilket kulminerade i en massaker på ett 40-tal albaner i Drenica i mars 1998. Efter en serie diplomatiska påtryckningar samlades parterna i det franska slottet Rambouillet i februari 1999 för att förhandla fram ett avtal om autonomi för albanerna. När man misslyckades med att få serberna att skriva under avtalet inledde NATO bombningar mot Jugoslavien. Avtalstexten har i efterhand kritiserats, eftersom den tycktes ge NATO fullt tillträde till Jugoslaviens hela territorium och innebar en trolig serbisk förlust av Kosovo tre år efter avtalets undertecknande.

Den serbiska sidan svarade på bombningarna med fördrivning av hundratusentals albaner från Kosovo, samtidigt som flera tusen soldater och civila dödades. Uppskattningsvis 800 000 människor fördrevs eller flydde Kosovo under kriget, dvs. närmare 50 % av den albanska befolkningen. Efter 79 dagars bombningar gick de serbiska styrkorna med på en reträtt, och en styrka som formellt låg under FN, KFOR, marscherade in i enlighet med FN-resolution 1244. KFOR och UNMIK (Förenta Nationernas mission i Kosovo) har emellertid haft stora problem med att uppfylla resolutionens mål om att garantera säkerheten för provinsens minoriteter. Den massiva flykten och fördrivningen har sedan krigsslutet drabbat serberna, av vilka två tredjedelar har tvingats lämna provinsen efter kriget och över tusen civila har dödats i olika terrorattacker. Romerna har varit en särskilt utsatt grupp, men även andra minoriteter har drabbats av våldet. Dessutom har den utbredda kriminaliteten, människohandeln och narkotikasmugglingen resulterat i en mycket svår situation för befolkningen, oberoende av etnisk tillhörighet. Kosovo utgör formellt en del av Serbien och Montenegro i enlighet med resolution 1244, men frågan om provinsens status har skapat en hel del spänningar i regionen. Tomislav Dulic

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=217811

Jugoslaviska krigen. Makedonienkonflikten

Efter Slobodan Milosevics fall i oktober 2000 kunde de makedonska och jugoslaviska regeringarna reglera olösta gränsfrågor länderna emellan. I Kosovo uppfattades gränsjusteringarna som ett slag i ansiktet och en bekräftelse på att provinsen fortfarande ansågs tillhöra Serbien. Gränsjusteringarna och Bushregeringens signaler om ett minskande intresse för Kosovo mobiliserade albaner på båda sidor gränsen. Våren 2001 inleddes operationer mot makedonska polisstyrkor och militär av en organisation med beteckningen UCK (Nationella befrielsearmén, inte att förväxla med Kosovos befrielsearme). Organisationen fick betydande materiellt och personellt stöd från detofficiellt demobiliserade UCK i Kosovo. Makedonska UCK sade sigkämpa för albanska minoritetsrättigheter och krävde bl.a. inrättandetav en federal statsbildning. Makedonska regeringssidan menade å sinsida att UCK efter en federalisering skulle kräva utträde. Eftermedlingsförsök av EU undertecknade parterna i augusti 2001 den s.k.Ohrid-överenskommelsen. Avtalet garanterade albanerna rätt att brukaalbanska i det nationella parlamentet. Makedonien förband sig att arbeta för att öka den albanska andelen inom polisväsendet och administrationen. Dessutom har ett albanskspråkigt universitet inrättats i Tetovo. UCK:s tidigare krav om en federalisering av Makedonienkom emellertid inte upp på dagordningen.
Jugoslaviska krigen. MakedonienkonfliktenJugoslaviska krigen. Makedonienkonflikten

Våldet har dock inte upphört efter överenskommelsen i Ohrid. Inte långt efter avtalets undertecknande uppstod en ny organisation, Albanska nationella armén (engelsk förkortning ANA). ANA har under 2003 vid upprepade tillfällen utfört attacker mot makedonska poliser och civila och arbetar för en förening av alla albaner i en gemensam statsbildning. Utvecklingen har skapat en osäker situation i landet, där det före 2001 hade rått ett relativt lugn mellan folkgrupperna. Misstänksamheten stärks naturligtvis av den mycket svåra ekonomiska situationen.
Tomislav D

Bosnien och Hercegovina

Bo´snien och Hercegovi´na [bc´s- ... härtsg-], Bosnien–-Hercegovina, ofta benämnt enbart Bosnien, stat på Balkanhalvön i s.ö. Europa; 51 130 km2, 3,9 milj. inv. (2004). B., som i öster, söder och sydväst gränsar till Serbien och Montenegro och i väster och norr till Kroatien, består av de historiska landskapen Bosnien och Hercegovina. B. utropades som självständig stat 1992, och samma år utbröt inbördeskrig i landet. Huvudstad är Sarajevo (380 000 inv., 2004).
Tommy Book

Självständig stat (1992–)

Den nya staten erkändes i april 1992 av EU. Vid denna tid hade redan de serbiska områdena bett den federala armén att intervenera. Den bosniska regeringen ställdes därför inför en överlägsen motståndare. Efter några månaders strider kontrollerades 2/3 av den nya staten av serbiska styrkor; se vidare jugoslaviska krigen. Den av FNinförda bojkotten av f.d. Jugoslavien hindrade ett effektivt försvar avden nya staten, medan de bosnienserbiska styrkorna kunde räkna medstöd av den federala armén. B. hade tidigare använts av FN som utgångspunkt för det fredsbevarande arbetet i Kroatien. Den FN-trupp som placerades i B. för att skydda hjälptransporter var för lätt beväpnad och hade för oklara instruktioner för att kunna ingripa. Under 1993 utbröt också häftiga strider mellan bosnienkroatiska förband och regeringssidan, vilka tidigare samarbetat. Striderna inställdes tillfälligt sedan USA framtvingat en federation mellan den bosniska regeringen och bosnienkroaterna. Först sedan den etniska rensningen och krigsförbrytelserna påverkat den allmänna opinionen kunde NATO-flyg under 1995 delvis förhindra stridigheterna genom införandet av flygförbud. De s.k. säkra zonerna för civilbefolkningen kunde dock inte hållas utan övertogs i flera fall av bosnienserbiska trupper, varefter stora delar av befolkningen mördades.

Efter flera misslyckade medlingsförsök bekräftades genom Daytonavtalet i november 1995 den faktiska uppdelning mellan de tre

parterna som redan ägt rum. En internationell truppstyrka, IFOR (senare SFOR), skulle svara för att striderna inte bröt ut på nytt. Den civila administrationen skulle byggas upp och val hållas under 1996. Parlamentsval hölls också i september, men de förutskickade kommunalvalenkunde inte genomföras förrän i september 1997. Ett för helaB. gemensamt presidentval (med kollektivt presidentämbete – enkroat, en muslim och en serb) hölls i september 1998.

Trots SFOR-styrkornas närvaro och försöken till återuppbyggnad har B. sedan andra hälften av 1990-talet lidit av olösta militära och politiska tvister. Ett problem utgörs av de stora svårigheterna att ställa personer anklagade för krigsförbrytelser, i synnerhet bosnienserber, inför internationell domstol.
Kenneth Nyström, Dick Harrison

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=133983

Kroatien

Kroatien, stat på Balkanhalvön i sydöstra Europa; 56 538 km2, 4,3 milj. inv. (2004). K. gränsar i norr till Slovenien och Ungern, i öster till Serbien och Montenegro och i söder till Bosnien och Hercegovina samt har i väster en lång kuststräcka längs Adriatiska havet. Huvudstad är Zagreb (699 000 inv., 2005).
Tommy Book

Historia

Under slutet av 500-talet erövrades området av slaviska folkgrupper. Kroaterna kristnades under 700- och 800-talen av katolska kyrkan, men använde sitt slaviska språk i liturgin.
Kring år 800 existerade två kroatiska furstendömen, Dalmatiska Kroatien vid kusten och Pannoniska Kroatien i inlandet; båda blev vasallriken under karolingerna, men furstarna i Dalmatien återvann snart sin självständighet. En av dessa, Trpimir I (ca 845–864) blev anfader för de flesta senare kroatiska härskare (Trpimirovi(dynastin). Tomislav I, som ca 924 kröntes till K:s förste kung, fogade Pannoniska Kroatien till sitt välde och kontrollerade även delar av Bosnien. Efter det att Trpimirovi(dynastin dött ut började László I av Ungern 1091 att expandera i K., vilket fortsattes av hans efterträdare Kálmán. År 1097 stupade den siste kungen av K., Petar Svawi(. År 1102 förenades K. i personalunion med Ungern (Pacta Conventa) och erövrades slutgiltigt ca 1105. K. ingick i personalunion med Ungern fram till 1918. Ungerns kung företräddes i K. av en ståthållare, ban, men K. hade sin egen riksdag, Sabor, där adeln och kyrkans ledare var representerade. Efter 1202 förlorade Ungern stora delar av Dalmatien till republiken Venedig.
Kerstin Nyström, Dick Harrison

Stora delar av K. erövrades efter 1450 av det turkiska Osmanska riket, som besegrade Ungern 1526. År 1527 valde kroaterna Ferdinand I av Habsburg till kung. Stora delar av det genom turkiska erövringar förminskade K. kom från 1578 att ingå i den från Wien direktstyrda s.k. Militärgränsen. Till denna flyttade under 1500- och 1600-talen serber från Osmanska riket för att tjänstgöra i den habsburgska armén; i utbyte respekterade kejsaren deras religion och sociala organisation. I freden i Karlowitz (Sremski Karlovci) 1699 återfick det habsburgska väldet en del av K. från Osmanska riket.

Dalmatien och den del av K. som inte erövrats av turkarna upplevde renässans, reformation och motreformation i likhet med övriga katolska delar av det habsburgska väldet. År 1780 infördes tyska som förvaltningsspråk i de habsburgska länderna, och Ungern införde 1790 ungerska i sina områden. Kroaterna fick för en tid behålla latinet. Åren 1809–13 ingick delar av nuvarande K. tillsammans med delar av Slovenien i Napoleons illyriska provinser med slaviskt förvaltningsspråk.

Vid mitten av 1830-talet skapade kroatiska intellektuella ett kroatiskt nationellt språk som motvikt till Ungerns magyariseringssträvanden. K:s adelsmän var samtidigt missnöjda med Ungerns ekonomiska

politik. År 1848 utropade Josip Jelawic som nyutnämnd ban K:s självständighet från Ungern. K. stödde Österrikes kamp mot Ungerns uppror 1848–49, varigenom man hoppades befästa sin självständighet. K. blev dock kronland under Österrike 1849. År 1867 återfick Ungern K., som fick viss autonomi, men K:s inflytande över budget och beskattning var minimalt. Vissa försök gjordes att magyarisera landet, och 1883 blev ungerska officiellt språk inom järnvägsväsendet. År 1874 infördes en skol- och förvaltningsreform i de civila kroatiska områdena, vilket missgynnade serberna i K. Militärgränsområdet återfördes under K:s förvaltning 1881, varefter serberna utgjorde 25 % av K:s befolkning.

Under slutet av 1800-talet uppstod hos såväl den kroatiska som den serbiska medelklassen i K. missnöje med Ungerns ekonomiska politik och med beroendet av Habsburg. År 1905 bildades kroatisk–serbiska koalitionspartier i Dalmatien (under Österrike) och i K. Efter Österrike–Ungerns sammanbrott 1918 förklarade sig K. självständigt, men anslöt sig efter förhandlingar med slovenerna och med Serbiens regering till den första jugoslaviska staten, Serbernas, kroaternas och slovenernas kungarike (från 1929 benämnt Jugoslavien).

År 1904 grundades Kroatiska bondepartiet, som var emot samgåendet
med Serbien och som fick merparten av kroaternas röster
under hela mellankrigstiden. Partiet bojkottade tidvis parlamentet (Skup{tina) i Belgrad och sökte upprätta en självständig kroatisk bonderepublik. År 1928 mördades bondepartiets ledare Stjepan Radic i parlamentet, och kunglig diktatur infördes i Jugoslavien 1929. Delar av oppositionen flydde utomlands, bl.a. kroatiska nationalister, som nu bildade organisationen Ustasa ('rebell'). Genom en serbisk–kroatisk kompromiss och en uppgörelse 1939 med regenten fick K. tillbaka sina politiska institutioner och blev en autonom provins, som innefattade en del av Bosnien–Hercegovina.
Under andra världskriget skapades med stöd av Tyskland och Italien Oberoende staten K. (1941–45), som inkluderade Slavonien, en del av Dalmatien och Bosnien och Hercegovina. Under ledning av Ante Paveli(styrdes staten av Usta{a, som begick folkmord på statens judar och romer. Serberna skulle också elimineras genom massmord, fördrivning och tvångsomvändelse till katolicismen. Många av Usta{as offer, inklusive tusentals kroatiska och bosniakiska kommunister, mördades i det beryktade koncentrationslägret Jasenovac.

Efter kriget blev K. en av sex republiker i det kommuniststyrda federala Jugoslavien, där Tito blev regeringschef. Efter en uppgörelse 1966 mellan Vatikanen och Jugoslavien blev den kroatiska nationalistiska opinionen öppnare, även inom partiledningen. Krav på kroatisk självständighet hördes under den s.k. kroatiska våren 1971. I samband därmed avgick K:s partiledning inför Titos hot att låta armén ingripa. Stora utrensningar företogs inom det kroatiska kommunistpartiet.

Tito dog 1980. Efter hand gjorde sig därefter demokratiserings-strävanden gällande, och de ledde till att den 14:e partikongressen avbröts i januari 1990. I K. hölls i maj allmänna val, som resulterade i att Kroatiska demokratiska förbundet (HDZ) fick ca 70 % av platserna i det kroatiska parlamentet, Sabor. President blev partiledaren Franjo Tudjman, känd nationalist redan 1971. Den kroatiskaregeringen ville omvandla Jugoslavien till konfederation; om det intelyckades skulle K. förklara sig självständigt. Serberna i K. erbjödskulturell autonomi, men de fruktade att bli förtryckta i ett självständigtK. Ustasas symboler (t.ex. emblem och affischer) tilläts, vilket hosserberna frammanade minnet av Ustasaregimens grymheter. Mångaserber uppfattade K:s flagga med det schackrutiga statsvapnet som enUstasasymbol. Om K. lämnade Jugoslavien ville serberna ha politiskautonomi. I december förklarade sig Krajina, ett område med serbiskbefolkningsmajoritet, autonomt. Den 21 februari 1991 beslöt Sabor attkroatiska lagar skulle gälla framför de federala. Under april förberedde Krajina att förena sig med Serbien, och i hela det tidigare habsburgska militärgränsområdet proklamerades autonoma serbiska områden.
Den 25 juni 1991 förklarade sig K. självständigt. Krig om de omstridda områdena utbröt i augusti mellan K. och den serbiskkon-

trollerade jugoslaviska armén tillsammans med K:s serber; se vidare jugoslaviska krigen. Vapenvila slöts i januari 1992. Då kontrollerade serberna 1/3 av K:s territorium. K. erkändes internationellt som självständig stat, och i februari upprättade FN en fredsbevarande styrka i det serbiskkontrollerade Krajina. Krig utbröt i Bosnien och Hercegovina i april. Det ultranationalistiska Kroatiska rättspartiet ville införliva v. Hercegovina med K. Området utropades i juli till Kroatiska gemenskapen Herceg-Bosna. Valen i augusti gav HDZ och Tudjman förnyat mandat att styra K. Partiledningen såg gärna att Herceg-Bosna på sikt integrerades med K., och kroatiska styrkor engagerade sig i kriget i Bosnien-Hercegovina på bosnienkroaternas och muslimernas sida.

År 1993 utbröt häftiga strider mellan muslimska och kroatiska styrkor om kontrollen över de områden som de tillsammans behärskade. År 1994 förmådde USA Bosnien och Hercegovinas muslimer och kroater att ingå i en federation med gemensam ledning. Federationen föreslogs bilda en konfederation med K. i avsikt att slå tillbaka de bosnienserbiska styrkornas frammarsch. Det senare lyckades 1995, vilket lade grunden till Daytonavtalet, som i december undertecknades av K:s, Serbiens samt Bosnien och Hercegovinas presidenter. I maj och augusti 1995 återtog K. med militära medel kontrollen av Krajina, som sedan 1992 stått under serbisk kontroll och administrerats av FN. Merparten av serberna drevs på flykt. FN behöll kontrollen över Östslavonien, som återbördades till K. först 1998.

Återerövringen av Krajina framkallade känslor av nationell stolthet, vilket hjälpte HDZ och Tudjman att vinna valen i oktober 1995. Av betydelse för valutgången var också att kroaterna i Herceg-Bosna tilläts rösta i valen till K:s parlament.

Det självständiga K. har präglats av dålig ekonomi, hög arbetslöshet, auktoritärt styre med stark presidentmakt, nationalism, rättsosäkerhet, statskontrollerade massmedier, korruption och diskriminering av minoriteter, särskilt serber. P.g.a. detta nekades K. medlemskap i Europarådet 1996. Efter Tudjmans död och oppositionens makttillträde i början av 2000 har situationen förbättrats avsevärt. Mycket återstår dock att göra innan K. kan bli en fullvärdig medlem i EU. Den ekonomiska krisen är svår och landet plågas av återkommande social oro. K:s internationella relationer präglas av en konflikt med Slovenien om territorialvattengränsen i Adriatiska havet. Man hardessutom svårt att hantera de komplicerade relationerna till Krigsförbrytartribunalen i Haag.
Kerstin Nyström, Tomislav Dulic

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=232013

Makedonien

Makedonien, stat på Balkanhalvön i sydöstra Europa; 25 713 km2, 2,1 milj. inv. (2004). M. gränsar till Serbien och Montenegro i norr, Albanien i väster, Grekland i söder och Bulgarien i öster. Huvudstad är Skopje (474 900 inv., 2005). Landet erkändes 1993 av FN under namnet Former Yugoslav Republic of Macedonia (FYROM).
Tommy Book

Historia

De illyriska och thrakiska stammar som bebodde regionen låg från 600-talet f.Kr. i konflikt med det nordgrekiska kungariket Makedonien i söder. Under kung Filip II utvidgade detta rike sina gränser till att omfatta södra M., och större delen av landet helleniserades. M. inkorporerades i den romerska provinsen Macedonia 148 f.Kr. Efter Diocletianus provinsreform ca 300 e.Kr. utgjorde det en del av provinsen Moesia superior, med Scupi (Skopje) som centralort.
Pontus Reimers

Historia efter antiken

Under 400- och 500-talen invandrade slaviska stammar till området, som under medeltiden tillhörde dels Bysantinska riket, dels olika serbiska och bulgariska riken, innan det vid 1300-talets slut kom

under Osmanska riket. Då detta försvagades under 1800-talet började Serbien, Bulgarien och Grekland att strida om inflytandet i området; se makedoniska frågan samt kartor Bulgarien (Historia). Efter Balkankrigen 1912–13 delades det makedonska området mellan dessa tre länder. Som ett led i en hårdhänt assimilationspolitik sände den nybildade staten Jugoslavien serbiska kolonister till "sin" del av M., som benämndes Sydserbien. Det bulgariskt inspirerade VMRO:s terrorverksamhet mot myndigheter kom i första hand att gå ut över civilbefolkningen. Eventuellt kvarvarande probulgariska stämningar i M. försvann under andra världskriget, sedan Bulgarien ockuperat M. och startat en bulgariseringspolitik. Med löfte från Titos partisaner om en egen republik inom efterkrigstidens Jugoslavien organiserades en befrielserörelse, och 2 augusti 1944 utropades M. som egen republik. Eftersom M. var beroende av federala bidrag ställde sig republiken ofta på centralmaktens och serbernas sida. Sedan Slovenien och Kroatien brutit sig ur federationen förklarade sig dock M. efter en folkomröstning självständigt 1991. P.g.a. grekiskt motstånd, framför allt mot landets namn, försenades det internationella erkännandet. Våren 1993 kunde landet väljas in i FN under det provisoriska namnet Före detta jugoslaviska republiken Makedonien.

I likhet med andra f.d. öststater hade M. stora ekonomiska problem under den första självständighetstiden, och dessa förvärrades av republikens utsatta läge. Till följd av deltagande i FN-blockaden mot Jugoslavien och p.g.a. det grekiska handelsembargot mot M. (februari 1994–september 1995) blev landet ekonomiskt isolerat. Det grekiska embargot upphävdes sedan M. gått med på att byta ut den symboltyngda Verginastjärnan mot en historiskt mer neutral solsymbol på sin nationsflagga. Inrikespolitiskt har M. präglats av etnisk spänning mellan de slaviska makedonierna och den stora albanska befolkningsgruppen. Den senare har framställt krav på självstyre och eventuell anslutning till Albanien. I samband med konflikten mellan serber och albaner i Kosovo 1998–99 blev även situationen i M. alltmer labil. De tilltagande spänningarna utmynnade så småningom i en konfrontation mellan makedoniska styrkor och Nationella befrielsearmén (UCK), se vidare jugoslaviska krigen, Makedonienkonflikten.
Kenneth Nyström, Dick Harrison

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=249023

Serbien och Montenegro

Serbien och Montenegro, stat på Balkanhalvön i s.ö. Europa, bestående av delstaterna Serbien och Montenegro; 102 173 km2, 10,7 milj. inv. (2004). S. bildades 4 februari 2003 och ersatte den tidigare statsbildningen Förbundsrepubliken Jugoslavien (bildad 1992). Huvudstad är Belgrad (1,2 milj. inv., 2001).

Historia

För den äldre historien, se Serbien (Historia), Montenegro (Historia) och Jugoslavien (statsbildning på Balkanhalvön 1918–91). Sedan Makedonien och Bosnien och Hercegovina förklarat sin avsikt att fullfölja sina självständighetssträvanden kom regimerna i Serbien och Montenegro 12 februari 1992 överens om att bilda ett nytt Jugoslavien.Det federala parlamentet antog 27 april en konstitution för enny jugoslavisk stat, Förbundsrepubliken Jugoslavien, bestående av republikerna Serbien och Montenegro.

Den nybildade republikens första decennium överskuggades av etniska och militära problem. Under de första åren satsade den serbiska regimen under Slobodan Milosevic betydande militära medel och politisk prestige på stödet åt de serbiska styrkorna i Kroatien (krajinaserberna) och i Bosnien. Omvärlden gav Jugoslaviens statsledning huvudskulden för den blodiga utvecklingen. I juni 1992 införde FN vittgående sanktioner mot Jugslavien. Ekonomiska bekymmer och militära motgångar tvingade till slut regimen att upphöra med sitt direkta stöd till serberna i grannländerna; Milosevic

lät utan större motstånd kroaterna erövra Krajina i augusti 1995.

På hösten 1995 undertecknade de krigförande parterna Daytonavtalet,som innebar slutet på kriget i Bosnien och Hercegovina. Det faktum att Kosovofrågan inte inkluderades i Daytonavtalet skulle emellertid leda till mer våld. I samband med kampen mot Kosovas befrielsearmé(UCK) under Kosovokriget 1998–99 gjorde de serbiska styrkorna sig skyldiga till övergrepp mot civilbefolkningen. Konflikten kulminerade i de misslyckade förhandlingarna i Rambouillet efter vilka NATO inledde ett bomkrig mot Jugoslavien. I juni 1999 accepterade jugoslaverna ett fredsfördrag, som innebar att armén drogs tillbaka från Kosovo. Se vidare jugoslaviska krigen.

Efter att ha innehaft posten som Serbiens president i maximala två mandatperioder, valdes Milosevic till Jugoslaviens president 1997. Västmakternas stöd till Montenegro under Kosovokriget gav näring åt montenegrinska krav på självständighet. När kraven inte upphörde efter Milosevics fall i oktober 2000, började EU-ledningen frukta en "dominoeffekt" i Kosovo, Makedonien och Bosnien och Hercegovina. För att förhindra en dylik utveckling började EU pressa framför allt Montenegros statsledning till eftergifter. I och med bildandet av S. i februari 2003 upphörde också det tredje Jugoslavien att existera.
Kenneth Nyström, Dick Harrison, Tomislav Dulic

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art

Serbien och Montenegro
Serbien och Montenegro är en union av två i princip självständiga stater, Serbien och Montenegro. De ingick tidigare i ett fastare förbund och kallades då Jugoslavien. Serbien och Montenegro är en fjärdedel av Sverige till ytan men har fler invånare, 10,7 miljoner (se landsfakta). I Serbien ingår också provinsen Kosovo, där de flesta invånarna är albaner. Huvudstad i Serbien är Belgrad, i Montenegro Podgorica.

Slovenien
Slovenien, stat i s. Europa; 20 251 km2, 2 milj. inv. (2004). S., som blev självständigt 1991, gränsar i norr till Österrike, i nordöst till Ungern, i öster och söder till Kroatien och i väster till Italien. Huvudstad är Ljubljana (250 000 inv., 2001).
Tommy Book

Historia. Från 1500-tal till nutid
Med stöd av den lokala adeln genomfördes reformationen under 1500-talet, och Bibeln gavs 1584 ut på slovenska. Den hårda motreformationen under 1600-talet använde sig också av det slovenska språket, varför dess ställning stärktes. Adelns makt underminerades emellertid då reformationens ledare lämnade landet.

Under 1700-talet genomfördes reformer för bondeståndet genom begränsningar i de feodala rättigheterna. Den framväxande slovenska nationalismen markerades genom Marko Pohlins slovenska grammatik (1768) och Anton Linharts slovenska historia (1789–91). Under Napoleonkrigen, då områdena kom att tillhöra de s.k. illyriska provinserna med Ljubljana (Laibach) som huvudstad, avskaffades feodalväldet och slovenska infördes som administrationsspråk. År 1797 gav prästen Valentin Vodnik (1758–1819) i Ljubljana ut den första tidningen på slovenska.

Under 1800-talet ökade, bl.a. inom den illyriska rörelsen, kraven på autonomi och gemensamt styre av de slovenska områdena. Den slovenska befolkningen var i majoritet i Krain (93 %) och Görz (Gorica, Gorizia) (62 %), men i minoritet i Trieste (30 %), Steiermark (29 %), Kärnten (21 %) och Istrien (14 %). Från 1890-talet utvecklades ett modernt partiväsen med ett konservativt katolskt parti, ett liberalt parti och ett socialdemokratiskt. Allmän rösträtt för män infördes 1907. Under första världskriget pläderade vissa slovener för autonomi inom Österrike–Ungern. Vid dubbelmonarkins fall och inför en hotande italiensk ockupation anslöt sig dock S. till den nybildade jugoslaviska staten. Genom freden 1919 fick Italien Istrien

och större delen av Gorizia-området. De omstridda delarna av Kärnten fördes efter folkomröstning 1920 till Österrike. Se vidare Jugoslavien (statsbildning 1918–91).

Efter sovjetsystemets kollaps 1989–90 bröt sig S. som första delrepublik ut ur Jugoslavien. Jämfört med övriga delrepubliker hade S. en fördel genom sin relativt stora etniska homogenitet och industriella utveckling. En folkomröstning hölls i december 1990, och i juni 1991 förklarade sig landet självständigt. Den serbiska centralregeringens försök att hejda utvecklingen med våld misslyckades, ochredan efter omkring tio dagars strider drog sig trupperna tillbaka (sevidare jugoslaviska krigen).

Efter de val som hölls 1992 bildades en koalitionsregering under liberaldemokratisk ledning med den gamle kommunistledaren Milan Kuwan som president. S:s inrikespolitiska utveckling har därefter varit jämförelsevis lugn med koalitioner i regeringsställning. Utrikespolitiskt har landet orienterat sig mot väster med mål att bli medlem i EU och NATO. Ekonomin har dock lidit av ovanan vid marknadsekonomi och exportförluster under jugoslaviska krigen.
Kenneth Nyström, Dick Harrison

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=309771

Irak. Från Nationalencyklopedin 050508

Historisk översikt

ca 80 000 f.Kr. Äldsta spåren av mänsklig aktivitet i I.
ca 10 000 f.Kr. Första tecknen på jordbruk och boskapsskötsel.
ca 4 300–3 200 f.Kr. Urukperioden. Bosättningar får karaktär av städer.
ca 3 200 f.Kr. Skrift börjar användas.
ca 2 000–539 f.Kr. Successiva dynastier i Babylon.
ca 900–609 f.Kr. Det nyassyriska riket.
539 f.Kr.–637 e.Kr. I. domineras mestadels av iranska dynastier.
633–642 I. erövras av araberna.
749–1258 Den abbasidiska dynastin innehar kalifvärdigheten.
945 Buyiderna tar den världsliga makten i kalifatet.
1055 Seljuqerna tar buyidernas plats.
1258 Mongolerna erövrar Bagdad. Abbasidernas undergång.
1400-talet Politiskt kaos och social upplösning.
1508 Safaviderna erövrar I.
1534–1917 Osmanskt välde över I.
1919–32 Storbritannien innehar I. som mandatområde, och monarki inrättas.
1932 Formell självständighet uppnås.
1958 Blodig revolution i I. Kungafamiljen mördas. Republiken I. utropas med Qasim som ledare.
1963 Qasim dödas vid en statskupp.
1968 Ny statskupp. Bathpartiet kommer till makten.
1979 Saddam Hussein blir president.
1980–88 Krig mot Iran.
1990 I. invaderar Kuwait.
1991 I ett kort krig besegras I. av FN-alliansen.

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=213080

Historia. Irak som republik

Republiken I. utropades 1958, och Abd al-Karim Qasim tog över ledarskapet inom ramen för en vänsterinriktad regering. I. förklarades alliansfritt och lämnade Bagdadpakten 1959. Qasim inbjöd den kurdiske gerillaledaren al-Barzani att återvända till I. från sin exil i Sovjetunionen. Inledningsvis hade Qasim stöd från både panarabiska och kommunistiska grupper samt av de kurdiska stammar som Barzani kom att kontrollera. Denna samordning blev emellertid kortvarig, och de panarabiska partierna kom att ta avstånd från Qasim. En schism uppstod också mellan Qasim och Barzani p.g.a. den sistnämndes feodala maktutövning i irakiska Kurdistan. Även relationerna med kommunistpartiet komplicerades, och slutligen störtades Qasim och dödades vid en militärkupp 1963. En ny regering under överste Abd as-Salim Arifs ledning förbättrade relationerna till Egypten. President Arif omkom i en flygolycka 1966 och efterträddes av sin bror, generalmajor Abd ar-Rahman Arif, som i sin tur avsattes vid en statskupp 1968. Det arabiska Bathpartiet tog snart över makten, och generalmajor Ahmad Hasan al-Bakr blev president. Han efterträddes1979 av Saddam Hussein, som i realiteten redan hade varit landets starke man under ett antal år.

Inrikespolitiskt rådde undatagslagar under perioden 1958 till 1965. Sedan Bathpartiet tagit makten 1968 kom den reella makten att ligga hos Revolutionära ledningsrådet. Samma år fick I. en ny provisorisk konstitution, som byggde på socialistiska principer. År 1970 kompletterades denna med Nationalstadgan, vari formella kurdiska regionala rättigheter fastlades. Tillsammans utgjorde dessa dokument grunden för 1971 års konstitution, enligt vilken en nationalförsamling med 250 delegater skulle väljas. Först i juni 1979 hölls det första valet till den nya nationalförsamlingen. Samma år i september hölls val till de femtio platserna i Kurdiska lagstiftande rådet. Samtidigt ökade förtrycket mot oppositionella.

Efter oljekrisen 1973 ökade I:s inkomster markant, och välstånd utvecklades. Utvecklingen bröts emellertid under kriget mot Iran. I. inledde kriget 1980 för att återfå kontrollen över Shatt al-Arab och därmed få tillbaka den gränslinje längs med den östra stranden som gällt fram till 1974. I. såg sig som beskyddare av arabiska nationella intressen i kriget mot det shiitiskstyrda Iran. (Se vidare Irak–Iran-kriget.) Under kriget kom Västeuropa, Japan och de arabiska Gulfstaterna, främst Saudiarabien, att bistå I. med omfattande krediter, ca 80 miljarder US dollar. Efter det att ett stilleståndsavtal undertecknats med Iran 1988 ville de långivande i-länderna starta en skuldomförhandling, vilket I. tillbakavisade. USA, som dittills inte gett I. några lån, gav nya krediter inkl. livsmedelsbistånd, och amerikanska oljebolag köpte merparten av I:s oljeproduktion. Samarbetet mellan USA och I. kom dock att avbrytas i samband med I:s invasion i Kuwait i augusti 1990. Ett fredsavtal mellan Iran och I. undertecknades strax efter.

I. har återkommande hävdat att det har legitima anspråk på Kuwait och åberopat att Kuwait utgjort en del av Basraprovinsen under det osmanska väldet. Anspråken har tillbakavisats av Kuwait. I samband med Kuwaits självständighet 1961 fick Arabförbundet med egyptiska trupper jämte brittiska skydda Kuwait från angrepp från I. Utlösande faktorer inför I:s angrepp på Kuwait 1990 var dels en tvist om avskrivning av ett lån på 7 miljarder US dollar jämte krav från I:s sida om att erhålla ett nytt lika stort lån, dels I:s påståenden om att Kuwait överträtt den inom OPEC fastställda oljekvoten. Invasionen fördömdes av FN, och sanktioner infördes mot I. Inledningsvis var uppfattningen i arabvärlden att det var Arabförbundets sak att lösa konflikten i likhet med 1961, men USA var av en annan uppfattning. Kuwaits befrielse genomfördes av den s.k. FN-alliansen som leddes av USA. I alliansen ingick också Storbritannien och Frankrike samt de övriga fem arabiska Gulfstaterna, Egypten, Syrien och Marocko. Alliansens befrielse av Kuwait inleddes 17 januari 1991, och 28 februari samma år blåstes eld upphör. (Se vidare Kuwaitkriget.)
I:s ekonomiska situation kom därefter att påtagligt förvärras till följd av de FN-sanktioner som införts mot landet under invasionen. FN har dikterat villkoren för irakisk oljeexport och kontrollerat landets import,

varvid endast införsel av begränsade kvantiteter av livsmedel och läkemedel har tillåtits. Sanktionerna kommer inte att lyftas förrän kontroll och förstörelse av irakiska massförstörelsevapen har genomförts. En särskild FN-kommission, UNSCOM, har inrättats för att övervaka processen. Den irakiska regimen har anklagat de amerikanska delegaterna i kommissionen för att bedriva spionage. Sedan amerikanska källor påvisat att det fanns grund för I:s anklagelser har inspektionerna ställts in. Sanktionerna kvarstår, och återkommande bombar amerikanska och ibland brittiska plan I.; som skäl uppges bestraffning för överträdelser av flygförbudszoner som gäller för irakiskt flyg i norra och södra delen av landet.

Republiken I:s historia har präglats av ständigt återkommande kurdiska uppror. Periodvis har de kurdiska ledarna samarbetat mot regimen i Bagdad, periodvis varit involverade i omfattande interna strider. Under vissa faser har de fått stöd från Iran och Israel samt från USA. Under Irak–Iran-kriget samarbetade Kurdistans demokratiska parti (KDP) med Iran. Den irakiska regimen har gått mycket hårt fram i Kurdistan och raserat byar längs gränserna mot Iran och Turkiet och tvångsförflyttat befolkningen från dessa områden. Samtidigt är I. det enda land i regionen som enligt sin konstitution tillerkänner kurderna nationella rättigheter och genom det s.k. marsmanifestet från 1970 ett, om än begränsat, formellt regionalt självstyre. (Se vidare kurder.)

Sedan Kuwaits befrielse har USA stött och uppmanat irakisk opposition. Åtskilliga attentat mot president Saddam Hussein har ägt rum, dels från olika oppositionsgrupper, dels inom Saddams egna led, vilket lett till återkommande vedergällningsaktioner och utrensningar inom armén. Alla amerikanska aktioner till trots satt Saddam Hussein kvar vid makten fram till 2003, då en USA-ledd koalition invaderade I. och störtade Saddam Hussein. (Se vidare Irakkriget.)
Marianne Aringberg-Laanatza

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=213080

Irakkriget

Irakkriget, väpnad konflikt 2003 mellan Irak och en koalition stater bestående av främst USA, Storbritannien och Australien; även Danmark, Polen och Tjeckien deltog med mindre stridskrafter. Den USA-ledda koalitionens krig mot Irak våren 2003 blev mycket kontroversiellt.Bakgrunden till kriget var den förändring som amerikansk säkerhetspolitik gått igenom efter 11 september-attackerna 2001. Genom den misstänksamhet USA kände mot Saddam Husseins regim, framför allt avseende dess tidigare, mångåriga satsningar på massförstörelsevapen och – inte helt klarlagda – stöd till olika terroristorganisationer, såg regeringen under president George W. Bush tidigt Irak som ett potentiellt mål för en amerikansk militär aktion. USA var dock splittrat internt i frågan om man skulle söka stöd hos FN för en eventuellt kommande militär aktion mot landet eller om man skulle genomföra en sådan på egen hand. En ökad förflyttning av amerikansk militär trupp till Iraks närområde satte hur som helst i gång i mitten av 2002.

Irakkriget. Upptrappning

I början av augusti 2002 hade den amerikanska truppförflyttningen till Mellanösternområdet nått en sådan nivå att den sågs som ett tecken på att ett anfall kunde komma redan före jul. Samtidigt pågick i bl.a. USA och Europa en stor debatt om kriget. Förenklat uttryckt var den amerikanska opinionen för en militär aktion mot Irak och den europeiskaemot. I mitten av augusti förändrades emellertid den amerikanska politiken. USA började trycka på för att FN:s vapeninspektörer på nytt skulle få tillträde till Irak. Bush uttalade också att han var öppen för "icke-militära" sätt att ersätta Saddam Husseins regim iIrak.

Vid denna tidpunkt tillkännagav Bush att konsultationer i Irakfrågan skulle genomföras genom FN. I sitt tal inför FN:s generalförsamling

12 september 2002 ställde president Bush långtgående krav på Irak, och FN uppmanades att se till att Irak uppfyllde dessa. Bara några dagar senare tillät Irak villkorslöst att FN:s vapeninspektörer skulle få återvända till Irak efter ett fyraårigt uppehåll.

Efter ett par månaders förhandlingar godkände FN:s säkerhetsråd 8 november 2002 enhälligt resolution 1441. Resolutionen var mycket skarpt formulerad och hotade med "allvarliga konsekvenser" om Irak inte uppfyllde dess krav. Kraven innebar bl.a. att Irak skulle framlägga en fullständig, sanningsenlig redogörelse för sitt massförstörelse-vapenprogramsamt helt nedrusta de befintliga massförstörelsevapnen i nära samarbete med FN:s vapeninspektörer. Irak sade sig redan ha förstört alla sådana vapen, en uppgift som möttes med stark misstro av hela FN:s säkerhetsråd.

Irak lämnade in en 12 000-sidig rapport om sitt program för massförstörelsevapen 8 december. Såväl USA som Storbritannien uttrycktesnart uppfattningen om att den irakiska rapporten inte var sanningsenlig.Även chefen för FN:s vapeninspektörer, Hans Blix, hade invändningar mot delar av rapporten.

Ett grundskott mot en fredlig lösning på Irakkrisen torde dock ha kommit med Hans Blix första större rapport till FN 27 januari 2003. Blix syftade bl.a. till att påpeka bristerna i det dittillsvarande irakiska samarbetet och att utverka mer tid för FN:s inspektioner, men den bitvis mycket skarpa kritik mot Irak som Blix levererade fick även de amerikanska befattningshavare som varit minst övertygade om en militär lösning att svänga. Mot bakgrund av de mycket skarpa formuleringarna i resolution 1441 ansåg flera länder, främst USA och Storbritannien men även t.ex. Spanien, att Irak nu tydligt brutit mot denna FN-resolution. Enligt dessa länder innebar begreppet "allvarliga konsekvenser" för Irak att världssamfundet hade rätt att sätta i gång militära operationer mot landet för att avväpna det med våld.

USA försökte nu, med stöd från Storbritannien, att få en majoritet i FN:s säkerhetsråd att acceptera en ny Irakresolution. Syftet var att åstadkomma en folkrättslig legalisering av ett angrepp mot Irak. I slutet av februari stod det dock klart att detta misslyckats. Såväl Frankrike som Ryska federationen uteslöt inte att de skulle kunna använda sin vetorätt mot en sådan resolution. Tillsammans med Tyskland hävdade de i stället att FN-inspektörerna borde få mer tid och motarbetade aktivt de amerikansk-brittiska strävandena. Flera stora, samordnade demonstrationer mot kriget ägde under en kortare period också rum i ett flertal länder världen över.

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=626097

Irakkriget. Invasion och kapitulation

I mitten av mars var det uppenbart att USA och Storbritannien inte kunde räkna med att få stöd för en andra resolution. Efter ett toppmöte mellan USA, Storbritannien och Spanien ställdes ett ultimatum: Iraks översta ledarskikt skulle få 48 timmars respit för att gå i exil eller ta konsekvenserna av en militär attack. Då den irakiska ledningen inte efterkom denna uppmaning inleddes på morgonen 20 mars en attack mot Irak med stridskrafter från USA, Storbritannien och Australien. Även Danmark, Polen och Tjeckien deltog i kriget med stridskrafter av mindre storlek.

Kriget blev tämligen kort. Efter en något svårbemästrad inledning, där små grupper trogna Saddam Hussein mötte koalitionstrupperna med ett gerillaliknande motstånd, kunde de amerikanska förbanden kraftsamla mot huvudstaden Bagdad. Brittiska förband koncentrerade sig på södra Irak med fokus på den viktiga hamnstaden Basra. Redan efter tre veckor bröt det irakiska motståndet samman, och amerikanska pansarförband rullade 5 april in i Bagdad utan nämnvärt motstånd. Den 1 maj 2003 förklarade Bush att de större stridigheterna upphört, dvs. kriget var i praktiken över. Endast ett hundratal amerikanska och några tiotal brittiska soldater omkom i stridigheterna. Även på den irakiska sidan var förlusterna begränsade, även om de sannolikt var minst tio gånger större än koalitionens förluster. Detta berodde delvis på koalitionens utbredda användning av precisionsstyrda vapen, som

med större exakthet kunde slå ut mål utan att skada omkringliggande byggnader, och delvis på det faktum att några större strider mellan irakiska förband och koalitionens trupper inte förekom. De irakiska trupperna, som sannolikt saknade vilja att stödja Saddam Husseins diktatur i ljuset av ett överväldigande militärt anfall, förefaller att i betydande utsträckning ha löst upp sig själva snarare än att riskera möta de amerikanska och brittiska trupperna i direkta strider.

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=626097

Irakkriget. Efterspel

Efter krigets militära avslutande utbröt emellertid en massiv social oro i stora delar av Irak, och stora plundringsvågor med karaktär av allmän anarki drabbade bl.a. Bagdad. De amerikanska trupperna, som nu omvandlats till ockupationsmakt, stod relativt handfallna inför detta, och USA fick internationell kritik för att ha misslyckats med planeringen för tiden efter kriget. En lång serie terrordåd tog också sin början när kriget avslutats, vilket drabbade såväl amerikanska mål i Irak som det av USA upprättade nya irakiska styrande rådet. I en större terroristattack 19 augusti angreps också FN:s lokala högkvarter i Bagdad, med ett tjugotal dödsoffer som följd, däribland FNsändebudet
Sergio Vieira de Mello (f. 1948). Det är ännu oklart exakt vilka aktörer som ligger bakom terrordåden. Man misstänker främst gamla lojalister till Saddam Husseins regim, men det spekuleras också i att externa terroristgrupper såsom al-Qa'ida tagit sig in i landet för att genomföra attentat. Amerikanska trupper lyckades vid en räd 22 juli skjuta ihjäl Saddam Husseins söner Uday (f. 1964) och Qusay (f. 1966), som hade mycket viktiga befattningar i den förra regimen, och 13 december greps Saddam Hussein själv efter en intensiv jakt.

Samtidigt har en återuppbyggnadsprocess satts i gång. Genom det sätt på vilket kriget utförts blev det problematiskt för USA att erhålla stöd från andra länder för de fredsbevarande och nationsbyggande operationer som krävdes i Irak. Länder som Frankrike och Indien krävde ett nytt FN-mandat för att sända trupp och annat stöd, något som i sin tur förutsatte att USA var villigt att kompromissa med dessa länder i FN:s säkerhetsråd. I och med att den amerikanska planeringen var uppenbart otillräcklig vad avser utvecklingen i Irak efter kriget blev operationen såväl besvärligare som mer kostsam än vad många i den amerikanska regeringen räknat med. Härigenom blev man tvungen att återvända till FN:s säkerhetsråd och lade efter en tids förhandlingar fram ett nytt resolutionsförslag. Detta kunde, efter vissa förändringar, ett enigt säkerhetsråd sedan anta 16 oktober. Mandatet legaliserar i praktiken den rådande situationen i Irak och gör det därför möjligt även för motståndare till kriget att skicka trupp till landet för t.ex. fredsbevarande uppgifter. Det återstår emellertid ännu att se hur mycket internationellt stöd som kommer att skickas till Irak.

Parallellt har en amerikansk kommission letat efter irakiska massförstörelsevapen, men har hittills (november 2003) påträffat endast mindre spår av sådana, bl.a. i form av smärre mängder otillåtna missiler. Detta har lett till trovärdighetsproblem på hemmaplan för främst den brittiske premiärministern Tony Blair, som byggde i stort sett hela sin argumentation för kriget på uppgifterna om de irakiska massförstörelsevapnen. I USA hade Bush parallellt med detta argument också explicit använt den förra irakiska regimens karaktär som ett fullgott skäl att anfalla landet, vilket den amerikanska allmänheten i stort accepterade. Om sådana massförstörelsevapen inte påträffas och om den allmänna säkerheten i Irak inte stärks under början av 2004 kommer kriget dock sannolikt att bli ett betydande problem för Bush under den amerikanska presidentvalskampanjen detta år.
Mike Winnerstig

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=626097

Irakkriget. Bakgrund: Irak – en splittrad nation

När den irakiska staten skapades 1921 var det en heterogen statsbildning. Två vilayet (administrationsområden inom det osmanska riket), Bagdad och Basra, räknades traditionellt till den geografiska regionen al-Iraq, Mesopotamien, medan Mosul/Mawsil-vilayet i norr, som då förenades med de andra två, traditionellt hört till al-Jazira, dvs. arabiska halvön. Befolkningen var likaledes heterogen, vilket fortfarande är fallet. Språkligt-etniskt utgör de arabiskspråkiga (med olika dialekter) majoritet, men med betydande andel kurder, främst i norr, där det också finns turkmener (turkspråkiga) och shebaker. I framför allt de shiitiska pilgrimsorterna i Irak finns ett betydande antal farsitalande. Andra grupperingar kan närmast beskrivas som etnisktreligiösa, i några fall med separata språk för religionsutövningen (t.ex.nyarameiska). Dit hör den inte obetydliga kristna befolkningsdelen (assyrier och kaldéer/katoliker, syrisk-ortodoxa, nestorianer/assyrier, armenier), vidare den lilla men inte försumbara gruppen mandéer, som kan rubriceras som en såväl etniskt som religiöst definierad grupp(skriftspråket mandeiska är en form av arameiska). Bland kurder finns även yazidier och ahl al-haqq (även andra beteckningar förekommer). Den judiska befolkningsdelen var en gång betydande, men är i dag mycket liten. I dagens kris framträder spänningar och intressekonflikter mellan alla dessa olika grupper.

Den muslimska majoriteten (etniskt sett företrädesvis araber, kurder, turkmener) är uppdelad i en större andel shiiter (mer än 60 %) och en betydande minoritet sunniter, de senare med en viss dominans norrut från Bagdad. Ingendera är enhetlig vare sig i religiöst eller i politiskt avseende. I den sunnitiska befolkningsdelen finns en rad dervisch-ordnar, där den över världen spridda Qadiriya-orden kan nämnas särskilt, då den har sitt centrum i Bagdad. De båda kurdiska politiska grupperingarna PUK och KDP är samtidigt lierade med var sin dervischorden, Qadiriya resp. Naqshbandiya. I den shiitiska befolk-ningsgruppen kan man tala om en uppdelning beroende på lojalitetsband till olika religiösa ledare, i sin tur hörande till vissa familjer. Till den shiitiska traditionen hör ofta att man, familjevis, sluter sig till, rådfrågar och stöder dessa maraji, 'källor', där flera har ställning som ayatollor eller storayatollor. Man kan här nämna de religiösa ledare som hör till familjer som as-Sadr, al-Hakim, al-Khui (al-Khoei), as-Sijistani (Sistani) och Tabatabai.

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=626097

Irakkriget. Komplicerat nationsbyggande

Efter kriget 2003 har spänningen och konkurrensen mellan dessa olika grupperingar blivit tydlig. Några av dessa familjer är knutna till partibildningar, tidigare förbjudna, nu ingående i det styrande rådet: SCIRI, "Högsta rådet för den islamiska revolutionen i Irak", till Hakim-familjen, Dawa-partiet till familjen Sadr, osv. SCIRI har också en milis, ledd av Abd al-Aziz al-Hakim, Badr-brigaderna, och Dawa har Jaysh al-Mahdi ('Mahdi-armén'), ledd av Muqtada as-Sadr. Före kriget fanns SCIRI:s ledning i Iran, och repressionen, inklusive mord på ledare, var förhärskande under Saddam Husseins regim.

Av betydelse är också att den shiitiska islams viktigaste helgedomar och pilgrimsmål (efter Mekka och Medina) finns i Irak. Detta innebär att relationen till Iran, med dess stora shiitiska majoritet, är av central betydelse, också politiskt. Det finns även ett betydande antal iranska lärde vid de shiitiska högskolorna, framför allt i Najaf, och flera av de ledande shiitiska teologerna från Irak har vistats i exil i Iran under Saddam Husseins tid vid makten. Jämte Najaf är Karbala, Samarra, Kufa och Al-Kazimayn (i Bagdad) sådana pilgrimsmål. Det har brutit ut en kamp mellan de olika shiitiska fraktionerna om makten över helgedomarna, även med våldsamma medel.

Bland de grupperingar som nu (november 2003) söker politiskt inflytande märks sådana som bildats i exil, utanför Irak, främst Irakiskanationalkongressen (INC), där Ahmad al-Chalabi kan sägas varaden ledande, samt Iraqi National Accord (INA).

I norr finns sedan gammalt de konkurrerande kurdiska partierna, PUK (Kurdistans patriotiska union), där ledarskapet ligger hos Talabani-familjen, och KDP (Kurdiska demokratiska partiet) med ledarskapet hos Barazani-familjen.

Det finns också sunnitiska islamister och bland dem en organisation, Islamiska partiet (HI), som kan sägas motsvara Muslimska brödra-skapet i andra länder i regionen. En annan sunnitisk fraktion är al-Kutla al-Islamiyya, med viss relation till Saudiarabien.

olika grupperingar hölls under kontroll eller förföljdes under Saddam Husseins regim, men utgör nu en högst aktiv del av det politiska spelet. Men där finns också andra. Det irakiska kommunistpartiet,
en gång starkt och nära att ta makten, har sin främsta rekryteringsbas inom den shiitiska befolkningsdelen. Man bör också notera att det också finns, inte minst bland de högutbildade, de som ställer sig starkt kritiska till klansystemet och den tribala strukturen i samhället och i st.f. den kvotering som nu äger rum till olika religiösa grupper, klaner och partier vill ha en sekulär demokratisk stat med ideologiskt bestämda partier.

Tribalismen, lojaliteten mot den egna gruppen, var karakteristisk också under Saddam Hussein, då hans egen släkt, Takriti-klanen, innehade makten och antingen höll nere andra genom repression eller lierade sig med andra i olika klientförhållanden. Det finns en svårighet att skapa en irakisk nationalkänsla, då de faktiska lojaliteterna ofta, som framgår ovan, är oberoende av staten och dess institutioner och gränser. I försöken att definiera en "irakiskhet" har man gärna framhävt just Mesopotamien som den mänskliga kulturens vagga och likaså den kulturella storheten under framför allt det abbasidiska kalifatet (749–1258).
Jan Hjärpe

2005-05-08 Källa Nationalencyklopedin
http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=626097

Det finns fysiska och sociala miljöer.

De fysiska är de som handlar om det som finns på marken, bebyggd och obebyggd. De social miljöerna är de som bildas av människorna och deras beteenden.

I systemet för mänskliga verksamheter finns

7. Formgivning av fysiska och sociala miljöer. 21 områden:
SW 7 Formgivning av fysiska och sociala miljöer.
SW 70 Allmänt om konst o kultur.

SW 71 Övergripande formgivning/planering av fysiska miljöer.
SW 72 Formgivning av byggnader o anläggningar, arkitektur.
SW 73 Skulptur o d. Museiverksamheter, konstutställning.
SW 74 Konsthantverk, formgivning av bruksföremål. Inredning.
SW 75 Konstmåleri. 76 Grafisk konst, teckenkonst. 77 Fotografi.
SW 78 Musik (konserter o d 792)

SW 79 Seder o bruk, nöjen, sociala miljöer o verks. Sport.
SW . 7911-7913 Seder och bruk.
SW . 7914-7919 Film, radio, TV, offentliga fester mm.
SW . 792 Teater. Opera. Konserter. Revyer. Konstdans.
SW . 793 Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. Lek.
SW . 794 Spel. Skicklighets-och turspel. Lotteri. Lotto. Tips etc.

SW 795 Sociala miljöer och sociala verksamheter.
SW . 7951 Sociologi. Socialvård..
SW . 7952/7956 Sociala miljöer, sociala verksamheter.
SW . 7957 Undervisning o d.
SW . 7958 Sociala miljöer o sociala verksamheter i boendet.
SW . 7959 Sociala miljöer o verks.i allmänna grupper o d.

SW 796/799 Sport, idrott o d.

Områdena 71 och 72 är det om fysiska miljöer som bör ingå i ministerområdet miljö. Kommunerna har monopol på att bestämma hur de fysiska milöerna ska göras och det finns lagar om hur det ska gå till. Det är främst plan- och bygglagen som gäller.

De sociala miljöerna bildas av verksamheterna i område 79. För verksamheterna där finns många olika lagar och bestämmelser. Området 7955 är underindelat så att sociala miljöer där motsvar byggnader i området 72. Så t ex har sociala miljöer i fängelser beteckningar som svarar mot beteckningar för fängelser i området 72.

Undervisning i område 7957 innebär en social verksamhet mellan lärare och elever som ingår i skolor. som formges i område 72.

De fysiska milöerna bör formas efter de sociala miljöernas behov. De som utformar de fysiska miljöerna bör alltså ha kunskaper om de social verksamheter som ska försiggå i de fysiska miljöerna de åstadkommer.

Därför måste i ministerområdet för miljö också ingå problem om de sociala miljöerna och verksamheterna.

Vägar måste formges med hänsyn till dem som ska använda vägarna. I området 71 lägger förslagsställarna fram sina förslag på olika sätt och vanligen med hjälp av kartor med beskrivningar. Kartorna visar olika geografiska områden efter de problem det gäller. Gäller det utformningen av ett kvarter blir det en karta över kvarteret. Gäller det en stadsdel blir et en karta över stadsdelen och så vidare. För det mesta räcker det inte med kartor, de kan kompletteras med tredimensionella modeller, bilder i två dimensioner rörliga bilder i filmer m m.

De sociala verksamheterna ändrar sig med tiden och byggnaderna och stadsdelarna passar inte till de nya sociala verksameterna. Då får man bygga om och ändra i stadsdelarna. Det är en ständig process med ändringar av fysiska miljöer efter de ändrade sociala verksamheterna. Vid nybyggnad bör man observera detta och göra det nya med hänsyn till framtida behov.

Miljöministern har mycket att tänka på och det kommer varefter hela tiden nya problem som måste lösas. Klimatet är en liten del i arbetet med miljöerna. Det är kommunerna som har monopol på att utforma de fysiska miljöerna, men det finns alltid problem som kräver ingripanden från staten och en statlig miljöminister.
.
Regeringen har under årens lopp inte haft någon politik för miljöerna och för det skyllt ifrån sig på kommunernas ansvar. Det har bl a lett till den katastrofala bostadsbristen nu. Kommunerna har inte skött bostadsproduktionen och nu måste regeringen ha en bostadsminister som får igång bostadsbyggandet. För att det ska bli bra måste regeringen ha en minister för miljöerna eftersom bostadsministern inte kan hinna med det också.

Det är många myndigheter som har inflytande över de fysiska och sociala miljöerna. Här några:

Boverket.	http://www.boverket.se
Naturvårsverket:	http://www.naturvardsverket.se
Socialstyrelsen:	http://socialstyrelsen.se
Folkhälsomyndigheten:	http://www.folkhalsomyndigheten.se
Sveriges kommuner och Landsting:	http://skl.se

Exempel: Miljöpartiets partiprogram 2016.

Staden

Levande och väl fungerande städer erbjuder goda livsmiljöer med korta avstånd och mångfald i näringsliv, arbetsmarknad, kultur och utbildning. Den snabba urbaniseringen innebär stora utmaningar för många städer, men där finns också goda möjligheter att utveckla gemensamma, effektiva lösningar för många att leva tillsammans. För att möta framtiden och miljöutmaningarna behövs omfattande investeringar i energieffektivisering av befintlig bebyggelse, i kollektivtrafik, klimatanpassning och bättre förvaltning av ekosystemtjänster.

Stadsplaneringen ska genomsyras av en helhetssyn som sätter människans och miljöns långsiktiga välmående i centrum. Människor ska ges möjlighet att på ett enkelt och konstruktivt sätt påverka stadens utveckling. Nyproduktion av bostäder ska ses som ett verktyg för att minska segregationen – i dag genomförs i stället nyproduktionen ofta på ett sätt som ökar klyftorna mellan olika delar av staden. Den offentliga miljön kring gator och torg ska underlätta möten och kulturella upplevelser. Den gröna staden är en mänsklig, miljövänlig och levande stad med livskvalitet och lika rättigheter för alla.

Planering av nya områden ska i första hand ske på redan exploaterad mark. Byggnation ska ske på ett yteffektivt, resurseffektivt och klimatsmart sätt. Bostäder ska byggas där kollektivtrafiken är väl utbyggd och blandas med arbetsplatser, rekreationsområden, idrott, service, kultur, förskolor och skolor.

En vision om nollutsläppsstäder behövs där tekniska system stöder hållbara livsmönster. Det måste finnas en balans mellan produktion och konsumtion av både energi, mat och produkter. Urban odling och småskalig och lokal elproduktion är viktiga delar i detta. Stadens tak är en stor outnyttjad resurs.

Närhet och blandning är viktiga principer för staden. En stadsstruktur där arbete, bostäder och handel blandas och samsas i samma områden ger en levande och trygg stadsmiljö samtidigt som den kan minska behoven av transporter. I många svenska städer och samhällen är förtätning en utvecklingspotential, inte minst för att förstärka nyttan av järnvägsinfrastrukturen. Grönytor är viktiga för både miljön och människors hälsa, fysisk såväl som psykisk. Grönytor måste därför vara en naturlig del av staden.

En god stadsplanering underlättar för stadens invånare att göra ekologiskt hållbara val. Människor ska med lätthet kunna röra sig till fots och med cykel och ha tillgång till ett väl utbyggt kollektivtrafiknät. Att bo i staden ska innebära en frihet från att behöva bil. Sophanteringen ska ske på ett sätt som är så bra som möjligt för miljön och återvinning och återanvändning ska främjas.

För att skydda människor, hus och samhällsviktiga funktioner mot de översvämningar som skyfall och ihållande regn kan ge upphov till behöver tätorterna mer grönska och öppet vatten.

Förorter och miljonprogram

Vi vet av att varje centrum i varje stad, nära eller långt från stadskärnan, har potential att ge en god boendemiljö, trygga uppväxtvillkor och livskvalitet. I dag är det inte alltid så. Bostadsområden, särskilt sådana byggda under det så kallade miljonprogrammet, har tillåtits att förfalla och närservice har utarmats.

Det har lett till negativa och nedbrytande attityder gentemot flera stadsdelar och förorter, som har spätt på segregationen. Vi vill ändra på detta genom en bra välfärd, en klok bostadspolitik där hyresrätten värnas och upplåtelseformer blandas samt genom investeringar.

Miljonprogrammet står inför en stor klimatupprustning. Denna ska ses som en samhällelig investering, och inte enbart bäras genom hyreshöjningar i områden där många har låg inkomst. När vi gör investeringen ska vi också erbjuda vägar till yrkesutbildning och arbete och se till att bygga områdena på ett sådant sätt att goda mötesplatser för barn och vuxna skapas. De boende ska inte bara involveras i upprustningen, utan i stor utsträckning planera och genomföra den.

Ekonomin utanför stadskärnorna byggs ofta upp av småföretag. Satsningar som gör det billigare och enklare att starta företag och att anställa är därför satsningar som kommer förorter till del.

Vi vill främja ett starkt föreningsliv och självorganisering i varje stadscentrum. Det görs bland annat genom tillgång till kultur, som folkbibliotek och möteslokaler. Vi tror också att det finns ett behov av nya folkhögskolor i Sverige, inte minst i miljon-programmets områden.

Det ska inte finnas några områden i Sverige där de boende upplever att man måste flytta för att få en chans. Alla ska ha rätt att trivas och utvecklas där man bor.

2. STADSUTVECKLING

DEN TÄTA GRÖNA STADEN

Proposition nr: 2.1.
Miljöpartet.Kongress 2016

Grön stadsutveckling

Miljöpartiets bostads- och stadsutvecklingspolitik ska bidra till att minska bostadsbristen, motverka segregation och stödja en hållbar och jämställd stadsutveckling. Vi behöver förtäta för att klara av att bygga de drygt 75 000 bostäder per år mellan 2015 och 2020 som behövs enligt Boverkets byggbehovsanalys i november 2015. Drygt 180 av landets 290 kommuner har brist på bostäder. När vi förtätar och bygger nytt ska vi vara varsam-ma med marken som är en begränsad resurs. Nyligen beslutade FN om nya globala hållbarhetsmål där mål 11 handlar om att utveckla hållbara städer. Miljöpartiets bostads- och stadsut-vecklingspolitik ska bidra till att det målet nås. Därför är det dags för Miljöpartiet att på allvar omfamna den täta gröna sta-den.

I de gröna täta städerna möts vi i goda, hälsosamma stadsmil-jöer. Där finns plats för lek och kultur såväl som för skola, han-del, arbetsplatser och grönska. Många flöden flyter såväl genom som in och ut ur staden. Att blanda bostäder, service och arbetsplatser skapar dynamik och frigör tid då arbetspendlingen kan minska. Att förtäta befintlig bebyggelse och bygga tätt vid nybyggnation sparar markresurser och innebär att exempelvis skolor, idrottsanläggningar och kollektivtrafik kan användas mer effektivt med ett större befolkningsunderlag.

Vi förtätar och utvecklar också gröna stationssamhällen kring en nod med kollektivtrafik. Genom att förtäta vitaliseras orten och stationen gör det möjligt genom sin koppling till omvärlden.

I samhällsplaneringen vägleds vi av den så kallade fyrstegsprincipen: I första hand ska samhällets transportbehov försöka minskas, och i andra hand ska befintliga transportsystem försöka utnyttjas effektivare. Först därefter ska om- och tillbyggnad av nuvarande infrastruktur övervägas, och inte förrän i sista hand ska helt ny infrastruktur aktualiseras. Principen behöver få fullt genomslag inte bara i infrastrukturplaneringen utan också i hur vi planerar bebyggelse, eftersom det är där vi har störst möjlighet att vidta åtgärder i enlighet med de två första av de fyra stegen.

För att fler barn, unga, vuxna och äldre ska kunna bo i städerna behövs nya bostäder av god kvalitet. Samtidigt är det angeläget att städer inte växer ut över värdefulla natur- och jordbruksområden. Därför har förtätning blivit huvudstrategin i många av världens städer.

I dagens Sverige är behovet av bostäder större än på länge. Behovet finns framför allt i grupper med svagare ekonomi, som står utan egen bostad eller tvingas bo trångt för att bära kostnaderna för boendet. Landets städer och många tätorter står inför stora behov av förtätning och utveckling för att rymma alla som vill bo där.

De senaste årens stora flyktingströmmar undan krig och utsatt-het innebär att vi snabbt behöver bygga ännu fler bostäder än tidigare. Det ökande antalet studenter ställer också krav på fler studentbostäder.

För att stadsutvecklingen ska leda till långsiktigt hållbara städer där människor i alla åldrar kan bo och verka är det viktigt att vi tar rätt mark i anspråk, att trafikinfrastrukturen stöder det håll-bara resandet,

att boendesegregationen minskar och att infra-strukturen och byggnaderna utvecklas för att ta hänsyn till bar-nens perspektiv, öka tillgängligheten och jämställdheten samt möta miljö- och klimatutmaningarna. Miljöpartiet vill därför med följande förslag verka för förtätning av vår städer och tät-orter för att ge alla som behöver en bostad.

Att komma hem

Alla ska känna sig hemma där de bor. När vi planerar och för-tätar ska vi därför involvera de som redan bor i området. Genom att ta in medborgarnas synpunkter tidigt och låta dem få vara med i processen skapar vi ett samhälle att bo kvar i. Tidiga med-borgardialoger med tydlig struktur ger inflytande och nya in-fallsvinklar.

När ett område som redan är hemma för många människor ska utvecklas för att bli hem för fler människor under lång tid måste det utformas i samverkan med dem som redan bor i området. Kunskapen om de mötesplatser, den otrygghet och det rörelse-mönster som finns på en plats har de som redan bor i ett om-råde. De vet också vilka drömmar de har om förbättringar, vilka möjligheter de ser när de tittar ut genom sitt köksfönster.

Genom att fråga dem som har kunskapen kan vi genom god planering laga och fylla igen de glipor som finns och fylla dem med nya hem, nya grannar och nya framtidsutsikter.

Förslag *1. att MP verkar för att använda och utveckla väl genomtänkta, strukturerade och beprövade former för med-borgardialog i tidiga skeden av samhällsplaneringen.*

Bostäder åt alla i den blandade staden

I den gröna täta staden finns levande stadskärnor. Där är det nära mellan arbete, bostad, kultur, rekreation, handel, service och parker. Där kan vi klara oss bra utan bilen. Den säkra, hälsosamma och hållbara staden innebär trygga bostäder med bra kvalitet till överkomliga priser och genomtänkt markan-vändning. Den innebär investeringar i kollektivtrafik och tätortsnära grönområden, liksom förbättrad stadsplanering på ett sätt som skapar tillgänglighet och är inkluderande, jämställd och demokratisk.

Det allmänna behöver ta ett större ansvar för bostadsförsörj-ningen, som är eftersatt. Kommunernas ansvar för att skapa bostäder för alla grupper som står utan behöver stärkas samtidigt som staten ska vara en mer aktiv aktör inom bostadspolitiken och hjälpa kommunerna att klara bostadsförsörjningsan-svaret. Alla kommuner med bostadsbrist behöver ta fram planer på hur de ska kunna bygga bort den. Vid början av 2015 saknade 60 procent av kommunerna de lagstadgade riktlinjerna för bostadsförsörjningen. Inte heller alla kommuner utnyttjar det kommunala bostadsbolagets potential att bidra till bostadsförsörjningen för svaga grupper optimalt. Genom att förtydliga det bostadssociala uppdraget i såväl lagstiftning som det kommuna-la ägardirektivet till allmännyttan kan detta åstadkommas.

Vi kan utveckla dagens bebyggelse genom att effektivare utnyttja den. Möjligheten att skapa fler bostäder med varierade funktio-ner ska undersökas. Att bygga på och använda tredimensionell fastighetsbildning kan utvecklas. Mer generella detaljplaner som ger större frihet att bygga på olika sätt inom en given exploate-ringsram kan underlätta. Flexibla bottenvåningar ökar möjlig-heterna att blanda funktioner.

Med krav på affärsmässighet inom allmännyttan och höga inkomstkrav på hyresgästerna har det blivit dyrare och svårare att använda sig av den som ett led i bostadsförsörjningsansvaret. Särskilt svårt är det med affärsmässighet i glesbygd som behöver bygga nytt. Det behövs i dag lösningar på hur det allmänna utan krav på vinst ska skapa bostäder till kostnader som de med svag ekonomi klarar av.

För att skapa fler studentbostäder är det rimligt att staten tar på sig ett större ansvar genom att det statliga företaget Akademiska hus får ett utvidgat uppdrag att bygga bostäder åt studenter. Dessutom bör det statliga vinstuttaget ur Akademiska hus upphöra och eventuellt överskott fonderas eller investeras i nytt och befintligt bestånd. Miljöpartiet vill att förmedlingen av hyresrätter ska ske genom öppna och transparenta bostadsförmed-lingar och vi ser gärna fler kompiskontrakt där det passar.

Miljöpartiet stödjer byggemenskaper som ett led i ökat engage-mang för byggande. Även boendes inflytande på byggandet bör öka. Ett exempel är halvfabricerade flerbostadshus där männi-skor kan välja mellan att köpa en fullt färdiginredd lägenhet eller bara ett oinrett skal till lägre pris.

Vi vill också skapa långsiktiga scenarier för hur bebyggelsen ska utvecklas om befolkningen ökar för att ge goda möjligheter att förtäta och stärka såväl den ekologiska som sociala kvaliteten för befintliga och kommande medborgare.

Förslag

2. att MP lokalt verkar för att det tas fram förslag på var bo-städer ska planeras för att skapa hem åt de grupper som sak-nar bostad enligt befolkningsprognosen,

3. att MP verkar för att allmännyttan i högre utsträckning ska bidra till bostadsförsörjningen,

4. att MP verkar för att kommunernas och statens ansvar vad gäller bostadsförsörjningen ska förtydligas och skärpas,

5. att MP stödjer byggemenskaper och ökade möjligheter för de boende att själva bygga och välja standard också i flerbostads-hus,

6. att MP verkar för flexibla bottenvåningar och att det ska finnas både arbetsplatser, handel, service, bostäder och grönska när vi förtätar våra samhällen,

7. att MP strävar efter blandade upplåtelseformer, lägenhets-storlekar och hyresnivåer när vi utvecklar våra samhällen,

8. att MP verkar för att större flexibilitet i Boverkets byggreg-ler ska prövas för att möjliggöra kollektiva boenden och mer flexibla lösningar.

När vi bygger

Miljöpartiets bostads- och stadsutvecklingspolitik ska medverka till att skapa fler hållbara bostäder vad gäller materialval och energieffektivitet. Vi vill öppna för större variationer vad gäller utformningen av bostäderna inom ramen för miljömålet om en god bebyggd miljö.

När vi bygger nytt eller omvandlar i det täta samhället vill vi att husens miljöpåverkan och energianvändning ska vara så låg som möjligt och att det befintliga beståndet används på bästa sätt. Det är viktigt att få ner klimatutsläppen under byggfasen. Genom att bygga passivhusstandard och plusenergihus, använda miljövänliga byggnadsmaterial, till exempel trä, i högre utsträckning och återanvända så mycket som möjligt av befintliga material när vi bygger om eller bygger till skapar vi ett mer klimatsmart fastighetsbestånd.

Enligt nationella mål behöver energianvändningen i bebyggel-sen halveras till år 2050 och enligt EU måste bebyggelsens koldioxidutsläpp minska med ca 90 % till år 2050. Det innebär att nytillkommande bebyggelse måste ha en energianvändning väsentligt under hälften av dagens krav. Vid om- och tillbyggnad av befintliga stadsområden krävs en omfattande energieffektivi-sering.

Vi är inte rädda för att bygga högt och tätt där det passar men värnar också om entréer till det gröna. Vi vill att detaljutformning av fasader, entréer etc. görs på ett varierat och platsanpas-sat sätt med god arkitektur och konstnärliga utsmyckningar. Alla bostäder ska vid nybyggnad eller efter renovering ha individuell mätning av el, vatten, varmvatten och värme. Vi använder innovationsupphandlingar och arkitekttävlingar för att få en varierad gestaltning och driva på nya hållbara byggtekniska lösningar. Vi följer rekommendationen att minst 1 % av bygg-kostnaderna ska gå till konstnärlig gestaltning och utsmyckning vid ny-, om- och tillbyggnader.

Taken använder vi där det passar till dagvattenlösningar och energiproduktion.

För att klara av bemanningen inom byggområdet ställer vi oss positiva till att krav ställs på att arbetslösa ska kunna utbildas inom byggbranschen för att öka arbetstillfällena och bidra till att få fram nya bostäder och samhällsbyggnader. Vi förordar småskalig fastighetsindelning och vill att kommuner underlättar för uppdelade markanvisningar för att få en variation och släppa in såväl grupper som vill bo tillsammans som mindre byggbolag. Vi vill se fler hyresrätter, kooperativa hyresrätter och insprängda äganderätter.

Utnyttjande av förnybar energi, särskilt solenergi, är ett känne-tecken för den gröna täta staden. Därför ska detaljplaner utfor-mas för att maximalt kunna utnyttja ytor lämpliga för solenergi.

I ett kallt land som Sverige vistas människor en mycket stor del av tiden inomhus. Undersökningar har visat att byggnadsmate-rial avger mer eller mindre kemiska föreningar till rumsluften. Därför är ett viktigt mål för utformning av den gröna staden att minimera användningen av byggteknik och byggmaterial som kan ge upphov till hälsoskadliga föroreningar och underlätta för återvinning vid ombyggnation.

En viktig aspekt för en trivsam och hälsosam stad är ljudmiljön. Att bygga tätt och blandat minskar i förlängningen behovet av bullrande transporter, men skapar också nya utmaningar. Ge-nom att tidigt ta med ljudmiljön i planeringen kan vi inte bara klara lagstiftningens minimikrav, utan aktivt skapa trivsamma miljöer där människor mår bra.

Förslag

9. att MP verkar för att våra byggnader vid nybyggnation och renovering når passivhus- eller plusenergihusstandard och att livscykelanalyser krävs,

10. att MP verkar för att samhället ska upphandla byggentre-prenader som bidrar till att stödja utvecklingen inom miljö-teknik, bidrar till att utbilda i hållbart byggande och stärka den sociala hållbarheten,

11. att MP verkar för att rekommendationen att 1 % av bygg-kostnaderna ska gå till konstnärlig gestaltning och utsmyck-ning följs,

12. att MP verkar för en ökad användning av förnybar energi i staden, särskilt solenergi, och att detaljplaner utformas för att underlätta detta,

13. att MP verkar för att enbart material och komponenter som inte innehåller farliga kemikalier används vid byggande,

14. att MP ska verka för en god ljudmiljö i den täta staden

(Från 36-39zzzr)

Något om sociala miljöer

I följande utredning finns om sociala miljöer o d

Sven Wimnell 16 mars 2008: Något om sociala miljöer.
Kompletterad 1 juni 2012 med våldet i världen, mänskliga rättigheter, mobbning, diskriminering o d.
http://wimnell.com/omr7952-7956d.pdf

Del 1. 16 mars 2008: Något om sociala miljöer.

Sida

7 Utdrag från Sven Wimnell 080202: Fördomar, kunskaper, moral, politik för välfärdsfördelning och koldioxid. (http://wimnell.com/omr36-39t.pdf)
8 Världen. Klimat och sociala relationer.
8 Koldioxidutsläpp.
8 Fysiska och sociala miljöer.
8 Mänsklighetens utveckling.
9 Sociala relationer.
10 Sveriges elva folkhälsomål.
13 FN:s Konvention om barnets rättigheter.
14 Människornas levnadsvillkor och planering av framtiden.
16 Inre verkligheter och sociala miljöer.
16 Rådande och väntade bristsituationer och konfliktrisker medför krav om mer och bättre planeringar
18 Inre verkligheter, spekulativt tänkande och empirism. Framtidsplaneringens möjligheter. Medvetande. Ansvar.
19 Problemen har hopat sig och finns framför allt i de sociala miljöerna som formar de inre verkligheterna.
20 De inre verkligheterna och de sociala miljöerna under

tidernas lopp
21 Historien om människan.
25 Åke Holmberg: Vår världs historia.
33 Exempel på inre verkligheter och sociala miljöer.
54 Religioner, världsliga makthavare, klasser och slavar.
En sammanfattning av exemplen i det föregående
64 Sven Wimnell 080201: Sveriges och omvärldens historia.
65 Läget i början av 2008.
65 Förenta Nationernas Millenniedeklaration. Sammandrag.
68 Från näbbmus till millenniedeklaration.
70 Något om värdsbilder, livsåskådningar, ideologier, människosyn värderingar, attityder, fördomar, moral, jämställdhet och diskriminering.

Utdrag från http://wimnell.com/omr36-39zg.pdf (2010):
78 Sociala miljöer o verksamheter i fysiska miljöer.
78 Myten om det goda Sverige.
81 Fram med sanningen.
82 Tintin i belgisk rättegång.
83 Dödstraffet viker – men några länder håller emot.
85 Dödsstraffet i världen: Interaktiv karta ger effektfull bild.
86 Ander blev den siste att avrättas.
88 Motvalls i glädjediktaturen. (USA)
90 Barbara Ehrenreich: ”Gilla läget. Hur allt gick åt helvete med positivt tänkande. (USA)
92 Ehrenreich wallraffade i underklassen. (USA)

95 31 maj 2012: Brutal och jämn valrörelse väntar (i USA).

Del 2. 1 juni 2012: Våldet i världen och mänskliga rättigheter.

Utdrag från http://wimnell.com/omr36-39zo.pdf :
97 Något om läget inför 2012
97 Världen.
99 Läs på! Världen har förändrats
101 Optimism: Många julljus i mörkret.

Utdrag från http://wimnell.com/omr36-39zq. pdf :
103 Världen utanför Sverige.
104 Mot en fredligare värld.
106 Steven Pinker: ”The better angels of our nature.
108 Spännande om våldets historia

109 Utdrag från Sven Wimnell 4 maj 2011:
Om mänskliga rättigheter 2007 i alla världens länder enligt Urikesdepartementets utredningar.
http://wimnell.com/omr103a.pdf
109 Från Utrikesdepartementets hemsida på Internet.
114 De mänskliga rättigheterna
115 Konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige har undertecknat
118 Vilka rättigheter finns det?
118 Rätten att inte bli diskriminerad
119 Rätten till liv - dödsstraffet
121 Förbud mot tortyr
122 Förbud mot slaveri och slavhandel
123 Regler om rättssäkerheten
124 Privat- och familjelivet
125 Tanke- och religionsfrihet

125 Yttrandefrihet
127 Förenings- och församlingsfrihet
128 Rätten till arbete
129 Rätten till tillfredsställande levnadsstandard
129 Rätten till hälsa
130 Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter
131 Rätten till utbildning
132 Kvinnors rättigheter
134 Allt du behöver veta om FN:s kvinnokommission
135 Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck i samkönade relationer
138 Barnets rättigheter
140 Barns deltagande fick konkret innebörd på evenemang som hölls parallellt med FN debatten om barnets rättigheter
141 Rättigheter för personer med funktionsnedsättning
143 Urfolkens rättigheter
145 Rättigheter för HBT-personer
148 Flyktingars rättigheter
149 Migranters rättigheter
150 Folkmord
152 Väpnade konflikter
153 Våld och förtryck i hederns namn
155 Demokrati och mänskliga rättigheter
155 Utbildningshäften om mänskliga rättigheter
156 På lätt svenska: Vad är mänskliga rättigheter?
158 Vem gör vad?
158 Sverige och mänskliga rättigheter
160 UD:s rapporter om MR i världens länder
162 Dokumentarkiv
163 Polisen
164 MR-arbetet i Sverige framöver

Del 3. 1 juni 2012: Något om mobbning, diskriminering o d.

Några artiklar 2000-2002 om mobbning och dikriminering o d:
166 Skola prickas för mobbning.
168 Friends. Elever mot mobbning.
170 Ökad stress bland elever.
172 Klassmorfar för barnen.
173 Skolverket 2002-11-13.
175 En undersökning som Lärarnas Riksförbund gjorde 2001.

Utdrag från http://wimnell.com/omr36-39zg.pdf :
177 Sociala miljöer o verksamheter i fysiska miljöer.
177 De skrattade bara.” Så berövades Safet sitt människovärde.
184 Säg inget vänligt till mig.
190 Fritt fram i Sverige. Men brottsligt i Frankrike.
196 De skiter i vilket” – Så sviker vi de mobbade.
201 Värst för dig själv” – Vår heder har inget pris.

207 Hon orkade inte gå kvar på elitskolan
208 Fem pojkar häktade för misshandel
208 Övergreppen liknar Ondskan
209 1000-tals elever tar ställning mot mobbning
210 Lundsberg tror de står över lagen

Del 4. 1 juni 2012: Myndigheter och organisationer om mobbning och diskriminering.

213 Skolverket
213 webbkarta.
214 Mobbning.
215 Kränkningar och diskriminering.
217 Arbetet mot diskriminering och kränkande behandling (pdf 2798).
221 1. Förbud mot diskriminering och kränkande behandling,
223 2. Att främja barns och elevers lika rättigheter och möjligheter,
226 3. Att förebygga trakasserier och kränkande behandling,
228 4. Att upptäcka och anmäla trakasserier och kränkande behandling,
231 5. Att utreda och dokumentera uppgifter om trakasserier och kränkande behandling,
234 6. Att åtgärda trakasserier och kränkande behandling, samt
235 7. Planer mot diskriminering och kränkande behandling.
239 Bilaga 1. Definitioner och begrepp.
240 Bilaga 2. Aktuella bestämmelser.
245 Utvärdering av program som används för att förebygga och åtgärda mobbning.

247 Arbetsmiljöverket
247 webbkarta.
250 Vad är mobbning?
252 Resultat för sökning på mobbning
255 Diskrimineringsombudsmannen (DO)
255 webbkarta.
257 Diskriminerad?
257 Riskerar du att diskriminera?
258 Webbverktyg Plan för skolan och förskolan.
258 Handbok om europeisk diskrimineringslagstiftning.

259 Socialstyrelsen
259 webbkarta.
266 Sökt mobbning på Socialstyrelsen.

268 Regeringen.se 26 maj 2012. Sökning på mobbning
270 Regeringen.se 26 maj 2012. Sökning på diskriminering
272 Regeringen.se 26 maj 2012. Sökning på kränkande behandling
273 Socialdemokraterna.se 26 maj 2012. Sökning på mobbning
275 Socialdemokraterna.se 26 maj 2012. Sökning på diskriminering.
277 Svenskt Näringsliv. Sökt på mobbing 27 maj 2012

279 LO. EUROPEISKA SOCIALA DIALOGEN. RAMAVTAL OM TRAKASSERIER OCH VÅLD I ARBETET

282 Migrationsverket.

291 Skolinspektionen.
291 Webbkarta
298 Riktad tillsyn av riksinternat
299 Beslut för grundskola och gymnasieskola efter tillsyn av Grennaskolan.
311 Barn- och elevombudet.
313 BEO kräver skadestånd av Lundsbergs skola
314 Statliga myndigheter mm

Del 5. 1 juni 2012: Kort om Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen?

316 Sven Wimnells hemsida. Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?
316 Utvecklingen mot framtiden beror huvudsakligen amänniskornas verksamheter.
317 De senaste utredningarna i pdf,

320 **Samhällsplaneringens problem.**
Hur ska man kunna förättra världen?
En planeringsfilosofi med ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter

320 **Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Det är människornas verksamheter som avgör världens framtid. För framtidsplaneringen har arbetats fram en planeringsfilosofi och ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter som ska ge bättre underlag för kunskaper om verksamheterna och deras samband - för bättre demokrati och bättre framtid i en gemensam värld.**
(Se även Sven Wimnells hemsida http://wimnell.com)

321 Systemets avdelningar på högsta nivån.
321 Människornas levnadsvillkor beror av fyra föränderbara faktorer.
321 Förändringsprocesserna i världen hålls i de mest väsentliga avseendena igång av människornas verksamheter.
321 Människorna påverkar genom verksamheter i fyra olika roller.
321 Individer och samhällen planerar framtiden.
323 De nio verksamhetsområdena har delats upp så att det blir
129 verksamhetsområden
324 Två sidor med de 129 områdena.
Klassifikationssystem för verksamheter.
326 Människorna har olika behov av information i de olika rollerna.
327 Bilder med samband mellan områdena 1-9
328 Den fundamentala påverkanskedjan.
329 Schema med politiska och opolitiska planeringar.
330 Schema över påverkans -och förändringdproblem.
331 Bild med pilar för påverkan mellan olika områden.
332 Klassifikationssystemet för verksamheter ochbiblioteksystem
333 Kort om skillnader mellan klassifikationssystemet för verksamheter och biblioteksystemen DC, DK och SAB.
334 Forskningen om Samhällsplaneringens problem.

I det följande några utdrag.

Världen. Klimat och sociala relationer.

Koldioxidutsläpp.

Under 2007 har jordens klimat blivit ett stort ämne i massmedierna. Utsläpp av koldioxid gör att jorden blir varmare. Glaciärer och polarisar smälter, höjer havsnivåer och orsakar översvämningar. När glaciärerna smält ned blir det vattenbrist nedanför och växter, djur och människor kan inte leva där som tidigare.

Fysiska och sociala miljöer.

Koldioxidutsläppen är delar av det som ingår i de fysiska miljöerna. Men de största problemen finns i de sociala miljöerna. De gäller människornas relationer av alla slag mellan grupper och individer. I de sociala miljöerna ingår krig och strider och konflikter, vänskap och fiendskap, solidaritet och konkurrens, klasskamp, rasism, diskriminering, mobbning, omhändertagande, vård, uppfostran, utbildning, hjälp och stöd, välfärdsfördelning, indoktrinering, lögnaktighet, moral, kriminalitet, kriminalvård, korruption, lobbyism, integrering, segregering, demokrati osv, och det kan gälla i små och storagrupper, nationellt och internationellt och globalt.

De sociala relationerna hanteras av individer, grupper och organisationer på många nivåer. I Sverige finns tre demokratiskt styrda nivåer: statlig nivå, landstingsnivå och komunal nivå. Staten har under sig ett stort antal myndigheter och organisationer. Under landsting och kommuner finns nämnder och andra organ. Över staten finns EU, Europeiska unionen för en del av Europa och FN, Förenta Nationerna för all världens länder. Mellan staterna finns många olika slags samarbetsorganisationer. Varje stat har sitt sätt att organisera sina verksamheter, har sin historia och sina speciella traditioner och värderingar. För privata verksamheter finns organisationer av många slag.

Mänsklighetens utveckling.

Det anses vanligen att människorna blev människor i Afrika och sedan spred sig över världen. De äldsta mest kända kulturerna uppstod i områdena kring östra Medelhavet där det bildades stora riken som avlöste varandra, bl a romarriket som sträckte sig upp i Europa. Människorna kom också till bl a bortre Asien och Amerika men hade då till en början föga kontakt med dem vid Medelhavet. På 1200-talet reste italienaren Marco Polo till Ostasien och avslöjade för västerlandet en helt ny värld där. På 1400-talet reste Columbus västerut och kom till Amerika som han trodde var Indien, människorna där kallades därför indiander.

Romarriket (Västrom) föll sönder omkring år 400 och därefter övertogs makten av Europeerna, som gav sig ut och koloniserade världen. Områdena i Amerika blev kolonier, men blev såsmåningom till ett stort antal självständiga stater, bl a USA som bildades i slutet på 1700-talet och nu ses som världens mäktigaste. Kolonierna i Asien blev självständiga stater efter andra världskriget, bl a britternas Indien, som blev två självständiga stater Indien och Pakistan. Områdena i Afrika var efter andra världskriget nästan helt europeiska kolonier, men har sedan dess blivit många självständiga stater. De kolonier som nu finns är mestadels bara små områden, mest öar i världshaven.

Förenta Nationerna, FN, bildades efter andra världskriget och nästan alla världens stater är med där. Ett viktigt dokument är FNs förklaring om de mänskliga rättigheterna. Inför det nya årtusendet 2000 uppsatte FN de sk Millenniemålen om hur världen bör förbättras.

Mänsklighetens historia innehåller mycken dramatik och elände. Traditioner och tänkesätt finns av många slag och har utvecklats på många olika sätt. De flesta staterna har formellt ett demokratiskt styrelseskick, andra styrs diktatoriskt. Trenden är att demokratin är på framgång. Ett problem är att det finns mycket fördomar och föråldrade

tänkesätt som gör att en utvecklingen i världen inte alltid styrs av förnuft. Religioner innehåller tankegods som försvårar.

Utvecklingen av flyget efter andra världskriget och utvecklingen av telekommunikationerna, med satelliter mm för nära ögonblickliga förbindelser mellan världens alla hörn, radio, TV, Internet och datorer har gjort en helt ny situation för mänskligheten. Före andra världskriget behövdes en båtresa en vecka för att komma från Europa till Amerika, nu går det på några timmar. Dagens svenska ungdomar kan åka på skolresa till Australien, vilket var otänkbart på 1930-talet. Men tekniken har lett till bl a utsläpp av koldioxid som kan förstöra hela planeten.

Efter andra världskriget har tidigare underutvecklade länder skaffat sig förmåga att tillverka högteknologiska produkter som förr bara de västerländska industriländerna kunde göra. Kina och Indien med vardera omkring en miljard invånare konkurrerar nu med de gamla industriländerna och strävar efter att skaffa sig industriländernas högre levnadsstandard med risk att planeten genom ökade utsläpp fördärvas ännu fortare.

Sociala relationer.

Under historiens gång har människorna vartefter förbättrat de sociala relationerna, men en blick ut över världen visar att situationen nu på det hela taget är dålig. I slutet på september 2007 har förhållandena i Burma blivit aktuella. Burma styrs sedan decennier av en militärjunta som folket ogillar. Buddistmunkar har protesterat mot styret och fått stöd av människomassor. Militärjuntan har kallat ut militärer som skjuter på dem som protesterar eller misstänks vilja protestera. Ledningen i Kina vill inte stöta sig med juntan, men världen för övrigt fördömer den. FN har skickat ett sändebud till Burmas ledning med uppgift att förmå juntan överge sin hållning mot folket. Kina har såsmåningom gått med på protester.

Dåliga sociala relationer har funnits eller kan man finna på många andra ställen, t ex för att nämna några: Israel, Palestina, Libanon, Irak, Iran, Pakistan, Afghanistan, Sri Lanka, Tibet, Kina, Kambodja, Thailand, Vietnam, Korea, Burma, Indonesien, Sydafrika, Zimbabwe, Sudan, Liberia, Somalia, Eritrea, Etiopien och andra Afrikanska stater, Sovjetunionen, Ryssland, Ukraina, Vitryssland, Baltikum, Balkan, Rumänien, Turkiet, Cypern, Belgien, Chile, Argentina, Brasilien, Bolivia, Colombia, Mellanamerika, Kuba, Mexiko, USA. De här och flera till har haft eller har krig, revolutioner eller andra svåra konflikter under tiden efter andra världskriget, dvs dåliga sociala relationer.

En stor del av världsbefolkningen på drygt sex miljarder personer lever i fattigdom med brist på mat och bostad, vatten och avfallshantering, sjukvård och skolor. Enligt en uppgift finns i Indien 300 miljoner personer som lever på sju kronor om dagen hur det nu går till, samtidigt som det finns rika med hög levnadsstandard. Flera miljoner barn dör varje år i fattiga länder som följd av svält eller sjukdomar som skulle kunna botas om det fanns pengar. Ojämn fördelning är dåliga sociala relationer.

Det finns ett antal stater som har kvar dödsstraffet. I EU får det inte förekomma. EU vill påpeka för dem i världen som har det kvar, att de bör avskaffa dödsstraffet. För att det påpekandet ska gå för sig måste alla EUs stater vara eniga, med Polen vill inte vara med på det.

USA är världens militärt mäktigast land och ses av många som en förebild, men är på många sätt primitivt. USA har kvar dödsstraffet och har lagar och traditioner om vapeninnehav som är förödande. 2006 skedde 17000 mord där, de flesta med skjutvapen och antalet våldsbrott var 1,4 miljoner (DN 070926 sid 23). 47 miljoner personer har ingen sjukförsäkring och hälften av alla personliga konkurser är en följd av att man inte kan betala sjukvårskostnader. 2/3 ibefolkningen är överviktiga eller feta förmodligen bl a en följd av reklam som lurar folk till felaktig kost och livsstil.

USA följer inte till fullo FN-stadgan (Irak mm), vilket är illa enligt ambassadör Hans Corell, f d rättschef i FN, i P1-programmet Konflikt den 13 oktober 2007 kl 9-10. Sverige tillhör länderna med de bästa social relationerna, men de är inte bra. Den borgerliga regeringen skär ned ersättningarna för sjuka och arbetslösa och sänker skatterna för dem med höga inkomster. Inkomstklyftorna ökar. De som har höga inkomster och kan köpa en miljöbil får 10 000 kr av staten. De som kan läga ut 100 000 kr på hushållsnära tjänster får 50 000 kr av staten. Välfärdsfördelningen försämras. Ensamstående med låga inkomster har inte råd med lägsta rimliga levnadsstandard.

De sociala miljöerna i världen är av många olika slag. Hur kan fattiga under krig engagera sig i koldioxidutsläpp? Ska man komma till rätta med dem måste det i hela världen skapas kunskaper om världens problem och dessa spridas ut så att alla kan vara med och bidra med åtgärder. Om alla ska vara med måste alla kunna läsa och det måste finns skolgång för alla. Om man ska kunna lära sig något måste man vara frisk och ha en dräglig levnadsstandard, det behövs alltså sjukvård och mat och bostad etc. Kraven om mänskliga rättig heter för vuxna och barn måste vara bättre uppfyllda.

Om världen fylls med krig och konflikter som hittills blir det svårt att få engagemang till minskning av koldioxidutsläppen. Man kan inte begära att människorna i Palestina, Israel och Irak under de konflikter som nu råder ska fundera mycket över koldioxidutsläppen. Samma när det gäller människorna i Sudan och andra stater i Afrika och fattiga över hela världen. Och i det relativt välmående Sverige, ska de sjuka och arbetslösa som får nedsatta ersättningar och har svårt klara sig i det höga kostnadsläget, grubbla över koldioxiden?

I Sverige finns 11 folkhälsomål. De målen borde också kunna gälla för andra delar av världen. Bra folkhälsa är viktigt i sig, men också en förutsättning för att människor ska kunna orka med att göra något åt klimatproblemen.

Sveriges elva folkhälsomål.

Från Folkhälsoinstitutet www.fhi.se den 12 okt 07.

"En god hälsa för hela befolkningen.

Sverige har en nationell folkhälsopolitik med elva målområden. Målområdena omfattar de bestämningsfaktorer som har störst betydelse för den svenska folkhälsan. Det övergripande målet är att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa för hela befolkningen. Särskilt angeläget är det att hälsan förbättras för de grupper som är mest utsatta för ohälsa.

Förutsättningar för ett framgångsrikt folkhälsoarbete.

Folkhälsoarbetet fokuseras på de faktorer som påverkar folkhälsan, det vill säga på livsvillkor, miljöer, produkter och levnadsvanor. Ansvaret för dessa är fördelade mellan olika sektorer och nivåer i samhället. Ett framgångsrikt folkhälsoarbete kräver därför aktiva insatser av flera samhällsaktörer inom flera politiska områden.

Kommuner och landsting.

Kommuner, landsting, frivilligorganisationer och andra aktörer kan använda de elva folkhälsomålen i den egna verksamheten för att nå det övergripande målet. Folkhälsomålen kan också användas i arbetet med att formulera delmål på olika nivåer.

Statens folkhälsoinstitut samordnar och följer upp.

Statens folkhälsoinstitut har en central roll i den nationella samordningen av folkhälsarbetet. Även arbetet med att konkretisera och följa upp de elva folkhälsomålen görs av institutet, som också tar fram indikatorer på hur väl målen uppfylls. Uppföljningen rapporteras till regeringen genom återkommande folkhälsopolitiska rapporter, som ger underlag för diskussioner om hur väl politiken har lyckats att påverka folkhälsan.

F O L K H Ä L S O M Å L 1
Delaktighet och inflytande i samhället.
Delaktighet och inflytande i samhället är en av de mest grundläggande samhälleliga förutsättningarna för folkhälsan och ska därför utgöra ett särskilt målområde. För att nå det övergripande nationella folkhälsomålet ska särskild vikt läggas vid att stärka förmågan och möjligheten till social och kulturell delaktighet för ekonomiskt och socialt utsatta personer samt på barns och ungdomars samt äldres möjligheter till inflytande och delaktighet i samhället.

F O L K H Ä L S O M Å L 2
Ekonomisk och social trygghet.
Ekonomisk och social trygghet är en av de mest grundläggande samhälleliga förutsättningarna för folkhälsan och skall därför utgöra ett särskilt målområde.

F O L K H Ä L S O M Å L 3
Trygga och goda uppväxtvillkor.
Trygga och goda uppväxtvillkor är avgörande för barns och ungdomars hälsa och för folkhälsan på lång sikt. Trygga och goda uppväxtvillkor skall därför utgöra ett särskilt målområde. Den ökande psykiska ohälsan bland barn och ungdomar bör uppmärksammas särskilt, liksom utvecklingen av barns och ungdomars levnadsvanor.

F O L K H Ä L S O M Å L 4
Ökad hälsa i arbetslivet.
Ett bra arbetsliv med väl fungerande arbetsvillkor minskar den arbetsrelaterade ohälsan och bidrar till en allmänt förbättrad folkhälsa samt minskar de sociala skillnaderna i ohälsa. Ökad hälsa i arbetslivet skall därför utgöra ett särskilt målområde.

F O L K H Ä L S O M Å L 5
Sunda och säkra miljöer och produkter.
Sunda och säkra miljöer och produkter är av grundläggande betydelse för folkhälsan och ska utgöra ett särskilt målområde. De framtida insatserna inom området ska utgå ifrån de av riksdagen beslutade miljökvalitetsmålen och en kretsloppsstrategi som inkluderar en miljöorienterad produktpolitik samt de av riksdagen beslutade konsumentpolitiska målen. Insatserna för att skapa en säker trafikmiljö ska på samma vis utgå från de av riksdagen beslutade målen för transportpolitiken.

F O L K H Ä L S O M Å L 6
En mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård.
Hälso- och sjukvården har stor betydelse för den långsiktiga hälsoutvecklingen genom sin specifika kompetens, sin auktoritet, breda kunskap och stora kontaktyta gentemot befolkningen. En mer hälsofrämjande hälso- och sjukvård ska därför utgöra ett målområde. Ett hälsofrämjande och sjukdomsförebyggande perspektiv ska genomsyra hela hälso- och sjukvården och vara en självklar del i all vård och behandling.

F O L K H Ä L S O M Å L 7
Gott skydd mot smittspridning.
Samhällets skydd mot smittsamma sjukdomar måste bibehålla en hög nivå för att inte de framsteg som gjorts i fråga om att minska förekomsten av smittsamma sjukdomar ska gå förlorade. Insatser för att förebygga smittspridning är en del av folkhälsoarbetet och därmed viktigt för att nå det övergripande folkhälsomålet. Gott skydd mot smittspridning ska därför utgöra ett särskilt målområde.

F O L K H Ä L S O M Å L 8
Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa.
Möjligheten till trygg och säker sexualitet är grundläggande för individens upplevelse av hälsa och välbefinnande och samhället måste värna om de framsteg som gjorts inom områden som sex- och samlevnadsundervisning, familjeplanering och mödrahälsovård. Trygg och säker sexualitet och en god reproduktiv hälsa ska därför utgöra ett målområde.

F O L K H Ä L S O M Å L 9
Ökad fysisk aktivitet.
Fysisk aktivitet är en förutsättning för en god hälsoutveckling. Ökad fysisk aktivitet ska därför utgöra ett särskilt målområde.

F O L K H Ä L S O M Å L 1 0
Goda matvanor och säkra livsmedel.
Goda matvanor och säkra livsmedel är förutsättningar för en god hälsoutveckling hos befolkningen. Goda matvanor och säkra livsmedel skall därför utgöra ett särskilt målområde. Målet för de samlade insatserna inom detta område ska vara att samhället utformas så att det ger förutsättningar för en ökad fysisk aktivitet för hela befolkningen. Detta ska främst ske genom insatser som stimulerar till:

- mer fysisk aktivitet i förskola, skola och i anslutning till arbetet,
- mer fysisk aktivitet under fritiden,
- att äldre, långtidssjukskrivna och funktionshindrade aktivt erbjuds möjligheter till motion eller träning på sina egna villkor.

F O L K H Ä L S O M Å L 1 1
Minskat bruk av tobak och alkohol, ett samhälle fritt från narkotika och dopning samt minskade skadeverkningar av överdrivet spelande.
Bruket av beroendeframkallande medel är en viktig bestämningsfaktor för hälsan. Även spelberoende kan leda till ohälsa. Ett ökat fokus på dessa bestämningsfaktorers samlade effekter och inbördes kopplingar krävs. Åtgärder mot skador på grund av tobak, alkohol och spel samt för ett samhälle fritt från narkotika och dopning är nödvändigt för att nå det övergripande folkhälsomålet. Riksdag och regering har tidigare beslutat om samhällets insatser och mål för alkohol- och narkotikapolitiken. Dessa mål ska ligga fast. Målet för samhällets insatser inom tobaksområdet ska vara att minska tobaksbruket. Målet för samhällets insatser mot spelberoende ska vara att minska skadeverkningar av överdrivet spelande. Målet avseende dopning ska vara ett samhälle fritt från dopning."

Kommentarer.
Folkhälsomålen gäller hälsan hos de enskilda individerna och innehåller inget om hälsan hos hela folket räknat som det hälsosamma i hur olika grupper bemöter varandra, exempelvis hur de med höga inkomster strävar efter att förbättra de egna levnadsvillkoren på låginkomsttagarnas bekostnad, är det hälsosamt? Eller allmänt sett hur hälsosamt det är med ojämlikhet mellan olika kategorier av människor, i Sverige och i världen. De politiska partierna behandlar sådant, men ofullständigt och otydligt.

Ett mål borde också vara att undvika kriminalitet, dvs förebygga kriminalitet och att rehabilitera dem som blivit kriminella. Att ge människor empati, dvs förmåga till inlevelse i andras problem

I de elva målen står inte uttryckligen något om utbildning och undervisning. Man borde kunna räkna med att alla elva målen innehåller krav om information och undervisning om ämnesområdena och målen. Grundskolan och efterföljande utbildningar bör innehålla undervisning av folkhälsomålen och hur de kan uppnås, både i Sverige och i världen för övrigt.

Isynnerhet mål 1 om Delaktighet och inflytande i samhället medför stora behov av undervisning och annan information.

Fokhälsomål för undervisningen kan vara utbildning för människornas olika roller:
A. Huvudroll: allmän levnadsroll lekmannaroll-fritidsroll.
A1: att i största allmänhet leva med kropp och psyke i de fysiska och sociala miljöerna med de möjligheter och innanför de ramar som ges av de politiska styrningarna.
A2: att påverka de politiska styrningarna som direkt eller indirekt styr individernas levnadsförhållanden, som beror av de fyra ovan nämnda faktorerna.
B. Biroll: förvärvslivsroll-expertroll-yrkesroll.
B1: att hitta lämplig plats i de gemensamma förvärvslivssystemen och göra arbetet med hänsyn till egna egoistiska krav.
B2: att sköta arbetsuppgifterna i förvärvsarbetet med hänsyn till vad de övriga samhällsmedlemmarna kan begära att få uträttat i den gemensamma arbetsfördelningen.

Inre verkligheter och sociala miljöer.

Det är människornas handlingar som främst avgör tillstånden i framtiden. Handlingarna följer av individernas inre verkligheter med bl a viljor.

Hur det går i framtiden beror på människornas inre verkligheter som i hög grad formas av de sociala miljöerna.

Varje människa har en egen unik inre verklighet oåtkomlig för andra. Denna inre verklighet består av kunskaper och erfarenheter, minnen från det förgångna, tro och förhoppningar om framtiden, känslor, upplevelser, värderingar, föreställningar om världens stora och små sammanhang och föreställningar om hur man bör bete sig mot ting och människor så att de kan göra nytta praktiskt, estetiskt och socialt.

Varje människa har också en yttre verklighet som består av allt annat än den inre verkligheten. I den yttre verkligheten ingår hela universum, och där ingår andra människors både inre och yttre verkligheter, fastän andras inre verkligheter inte är direkt åtkomliga.

De materiella tingen i den yttre verkligheten har materiell betydelse men är också symboler med vars hjälp människorna bygger upp den inre verkligheten omdvetet eller medvetet. Människornas inre verkligheter kan bli kända för andra bara genom symboler och system av symboler. De viktigaste symbolsystemen är språken, talspråken och skriftspråken.

Samhällsplanering i en demokrati är en fråga om samverkan mellan människorna där alla de olika människornas inre verkligheter samspelar sinsemellan med hjälp av en fysisk yttre verklighet som fysiskt sett huvudsakligen är gemensam.

Sociala samhällen eller sociala miljöer bildas av samspelande människor när man ser dem som system av samspelande inre verkligheter, samspelande psyken.

Fysiska samhällen eller fysiska miljöer bildas av de fysiska tingen. De fysiska tingen fungerar praktiskt och ger de fysiska möjligheterna för de sociala miljöerna, men är också symboler som ger estetiska upplevelser och som symboliserar sociala relationer.

Grovt formulerat består de sociala miljöerna av människorna och de fysiska miljöerna av allt annat, men det är grovt bl a därför att de fysiska tingen sedda som symboler ingår i de sociala miljöerna och därför att männnskorna sedda som ting också ingår i de fysiska miljöerna.

De förekommande etablerade samhällsplaneringarna som de förekommer idag är inriktade främst på planeringar kring de fysiska tingens praktiska användningar. De fysiska tingens symbolvärden beaktas mycket litet och de sociala miljöerna planeras inte medvetet i någon högre grad. De fysiska miljöerna styr de sociala miljöerna men denna styrning kan inte bli bra och medveten om inte de sociala miljöerna planeras bra och medvetet.

Rådande och väntade bristsituationer och konfliktrisker medför krav om mer och bättre planeringar.

Befolkningsökning och brister i fråga om olika saker, bl a livsmedel, råvaror och energi, gör att världens problem kan tänkas bli större och större. Bristsituationer och ojämna fördelningar av tillgångar brukar resultera i strider om de knappa tillgångarna. Stora brister ger stora strider och små brister mindre strider eller konflikter.

Tillgångarna i fråga om sådant som livsmedel, råvaror och energi förändras inte plötsligt i stora steg utan vartefter i mindre steg. Stri-

derna och konflikterna om tillgångarna kan då tänkas förändra sig också de i små steg. Det är risk att människorna vartefter vänjer sig vid brister och strider, även om det sker motvilligt, men till slut hamnar i en situation där de inte tål mer och det hela plötsligt kollapsar.

Det är inte bara fundamentala saker som livsmedel, råvaror och energi som kan orsaka konflikter. I Sverige har uppstått problem med fördelningar på grund av arbetslöshet och man kan se hur de svagare grupperna får inskränka sig till levnadsnivåer under det rimliga. För att utröna riskerna och för att få kontroll över utvecklingen behöver man tänka igenom vad som kan hända i framtiden och man behöver göra klart vad man helst vill ha. Detta tankearbete bör ske i medvetna planeringar.

Planeringarnas tidshorisonter bör anpassas efter de farhågor och drömmar man har beträffande olika tidpunkter i framtiden och efter beslutens räckvidder. Det kan bli nog så svårt om 20 år men ännu värre tiden därefter, om 50 år och 100 år. Världsbefolkningen har ökat från 2 miljarder på 1930-talet till 4 miljarder på 1970-talet, 6 miljarder på 1990-talet och ökningen därefter lär fortsätta i hög takt. Ju fler människorna blir desto flera ska dela på de tillgängliga materiella resurerna, som i en del fall samtidigt kan antas minska.

Situationen ställer krav om att man tänker igenom hur fördelningen av resurserna bör ske på individer och grupper av individer och på miljöer de vistas i. De teknologiska möjligheterna att med våld strida om tillgångarna är förfärande stora. Mer av krig och terrorism skymtar i fjärran om fördelningarna blir för skeva. De som har någon fantasi kan föreställa sig hur mänskligheten av oskicklighet styr in sig i en framtid med överbefolkning, knapphet på tillgångar, upptrappade konflikter, svåra motsättningar, terrorhandlingar, inbördeskrig, krig.

Därför behöver planeringsverksamheterna förbättras. Planeringarna bör bli mer omfattande och mer långsiktiga. Förenta Nationerna kan förmodligen inte driva en tillräckligt utvecklad världsplanering innan det är för sent. Varje stat bör bedriva planeringar för förhållandena inom den egna staten och dessutom egna världsplaneringar för eget behov. Om en stat ska kunna planera de inre förhållandena måste samtidigt finnas uppfattningar om hur de inre förhållandena beror av världen utanför.

Man kan hoppas att människorna vartefter kommer att klara av de uppdykande problemen, men det kan man inte ha någon säker uppfattning om nu om man inte tänker igenom vad som kan komma och på tidigt stadium försöker tänka igenom hur man kan undvika svårigheterna.

Det är fyra viktiga typer av planeringar som behövs och som gäller :
* individernas kroppsliga förhållanden,
* individernas psykiska förhållanden,
* individernas fysiska miljöer,
* individernas sociala miljöer.

Hur kan möj1igen människornas kroppsliga och psykiska tillstånd vara och hur bör de vara vid olika framtida tidpunkter ? Hur kan möjligen de fysiska och de sociala miljöerna vara och hur bör de vara vid olika framtida tidpunkter ? Vad är det för krafter som styr utvecklingen? Hur kan man ändra dessa utvecklingskrafter så att utvecklingen går i den riktning man önskar?

Det finns vissa krafter som inte går att påverka, det är de orubbliga naturkrafterna. För övrigt är det människorna själva som utgör utvecklingskrafterna, medvetet eller omedvetet. De rådande bristerna ifråga om planering gör att man kan säga, att mänskligheten på det hela taget lever i ett planeringslöst tillstånd och att de mänskliga utvecklingskraftena kan ses som främst omedvetna. Det är naturligtvis inte bra. Att planerna är ett sätt att göra människorna medvetna om hur de påverkar utvecklingen.

Inre verkligheter, spekulativt tänkande och empirism. Framtidsplaneringens möjligheter. Medvetande. Ansvar.

Studerar man utvecklingen i det förgångna kan man finna att människornas inre verkligheter skiftat genom tiderna. Man kan skönja intressanta utvecklingar i flera avseenden.

Människornas uppfattningar om kunskap har undergått en tydlig förändring. Människornas uppfattningar och kunskaper om den yttre verkligheten grundades till en början på spekulationer där i de inre verkligheterna byggdes upp bilder av den yttre verkligheten utan undersökningar av den yttre verkligheten. Detta sätt att bilda sig uppfattningar om den yttre verkligheten avlöstes såsmåningom av den s k empirismen enligt vilken uppfattningar ska grundas på undersökningar av det man vill skaffa sig uppfattningar om. Empirismen började slå igenom på 1500-talet, fick större utbredning först på 1800-talet men har ännu inte slagit igenom på alla områden. Framför allt råder fortfarande det spekulativa tänkandet vid beslut som formar framtiden.

Det finns en utbredd missuppfattning om framtidsplaneringen. Man menar att framtiden inte kan utforskas därför att den ännu inte finns, och menar att allt om framtiden är spekulationer. Till detta kan sägas att framtidsplanering innehåller spekulationer om hur framtiden sannolikt kommer att bli, men planering innehåller också normativa, värderande moment om hur det bör bli, vilket inte alls är spekulativt.

En medveten vetenskaplig planering kan bedrivas utifrån förslag om hur framtiden bör bli. Om man utformar konkreta förslag om framtiden kan det spekulativa inslaget reduceras. Det är alltså möjligt att bedriva en vetenskaplig framtidsplanering, vilket är angeläget att framhålla därför att en del tycks mena att det är omöjligt.

Att det är möjligt att bedriva en vetenskaplig framtidsplanering beror på omständigheterna kring uppfattningar om förrändringskrafterna. Längre tillbaka i tiden menade man att världen förändrades på grund av gudomliga krafter eller på grund av ”ödet”. Under tidernas lopp har det skett en förändring i den uppfattningen så att det nu i välutvecklade samhällen är klart att det mest bara är människorna själva som avgör utvecklingen på jorden i framtiden.

Man kan hävda att människorna under hela den historiska tiden från omkring år 3000 f Kr själva styrt världen, men gjort det utan att veta om det. Att människorna huvudsakligen själva avgör sin framtid är en mycket sen insikt som ännu inte slagit igenom. Därför är det angeläget att framhålla också detta.

Studierna av det förgångna visar att människornas tankeförmåga, kunskaper, föreställningar och värderingar etc inte är av naturen givna utan är kulturellt betingade. Människorna har ett nervsystem med en hjärna genom biologiskt arv, men det som finns i och händer i systemet i form av kunskaper och värderingar, föreställningar om världen etc beror av den sociala miljön och symbolmiljön.

Om man eftersträvar tillstånd med människor som är medvetna och kan fatta goda beslut om framtiden måste man bygga sociala miljöer och symbolmiljöer som kan forma de eftersträvade människorna. De sociala miljöerna bör vara beskaffade så att de i nuet känns tillfredsställande för individerna och så att de gör människorna så kunniga och ansvarsmedvetna man vill ha dem. Det är ett gemensamt intresse för alla att människorna, vilka ju formar framtiden, är kunniga och ansvarsfulla. Det är särskilt angeläget i en demokrati som räknar med att alla ska vara med och bestämma.

Demokratin är en viktig faktor i framtidsplaneringen. Studier av det förgångna visar att uppfattningarna om bestämmanderätten har förändrats genom tiderna. Den nu rådande uppfattningen är demokratins idé och den idén torde bli bestående i framtiden, och borde då utvecklas och fördjupas.

Dagens demokratier kan ses som tämligen primitiva demokratier, och kan till och med ses som fåmansvälden där folkets valda representanter i princip är folkets representanter men i praktiken är det på ett ofullkomligt sätt, bl a därför att det inte finns planeringar som kan tjäna som kommunikationsinstrument mellan foIket och dess representanter. Med hjälp av goda planeringar kan man förbättra framtiden, men med hjälp av goda planeringar kan man också förbättra demokratin.

Problemen har hopat sig och finns framför allt i de sociala miljöerna som formar de inre verkligheterna.

Människorna främst ansvariga för utvecklingen, vilket gör en omfattande planering möjlig. Alla människor har enligt demokratins idé rätt att delta i besluten. Man kan hävda att de då också när de deltar har skyldighet att delta på ett medvetet och kunnigt sätt.

Hur framtiden kommer att bli beror av i vilken utsträckning demokratins medborgare är medvetna om och har kunskaper om förändringskrafterna, styrningsproblemen och planeringsproblemen. Goda planeringar och styrningsbeslut kan inte komma till om inte medborgarna förstår samhällsplaneringens problem. Bristerna i fråga om förståelsen är nu så stor att de är ett hot mot en möjlig bra framtid.

De moderna utvecklade industrisamhällena är mycket specialiserade och så komplicerade att de är svåra att overblicka. De är så komplicerade att man kan räkna med att de som ytterst ansvarar för besluten inte riktigt vet vad de styr, bl a på grund av brister i planeringarna. Specialiseringen har bl a medfört en stark uppdelning av vad man kan kalla produktion och konsumtion. Uppdelningen har givit till resultat kommersiella system med mycken reklam och propaganda som kan tänkas ofta förvilla människorna. De kommersiella reklam- och propagandasystemen, som på det hela taget vädjar till människornas kortsiktiga krav eller önskningar, har i stor utsträckning kopierats av de politiska partierna. Partierna arbetar nu mycket kortsiktigt och behandar de långsiktiga problemen illa.

Specialiseringen har också medfört att utbildning och förvärvsarbete skilts åt, vilket har nackdelar. Elevernas liv i skolan tycks ofta isolerat från arbetslivet och vuxenlivet för övrigt. Eleverna förbereds inte tillräckligt väl för livet efter skolan.

Informationsflödena i de utvecklade samhällena är numera så omfattande att de flesta har ha svårt att hinna med att ta del av och bearbeta informationerna på ett tillräckligt bra sätt.

Det har hopat sig en mängd problem :

* Problem som följer av befolkningsökning och minskade materiella tillgångar har ökat behovet av medvetna goda styrningar.
* Samhällena har blivit så speciliserade och komplicerade att det är svårt att få överblick över dem och förstå hur de arbetar.
* Människornas kunskaper om sig själva och deras medvetande om ansvaret för utvecklingen är för litet. Människorna har genom demokratin givits makt att påverka utvecklingen, men saknar på det hela taget kunskapsmässiga förutsättningar att fatta medvetna goda beslut.
* Reklam för kommersiella produkter gör samtidigt reklam för kortsiktigt tänkande. De förtroendevalda representanterna i demokratin är benägna att falla in i det kortsiktiga tänkandet och fästa större avseende vid kortsiktiga krav än vid långsiktiga.
* Vill man styra mot en framtid utan elände och katastrofer måste man beakta att demokratins idé medför krav om att alla har tillräckliga kunskaper och är tillräckligt ansvarsmedvetna, men informationsflödena börjar växa människorna över huvudet.
* Genom medvetna planeringar kan konflikter upptäckas i god tid och man kan då styra så att man undviker konflikterna. Planeringsverksamheter går ut på att skaffa fram kunskaper och bl a kunskaper om kunskapsbrister så att kunskapsluckorna kan fyllas. Men planeringsverksamheterna är outvecklade och kunskaperna om planerings- och framtidsproblemen små .
* Flera liknande satser kan ställas upp, men de nu uppställda räcker för att visa att problemen framför allt ligger i de sociala miljöerna i vilka ingår människornas inre verkligheter med kunskaper och värderingar etc.

Det är en viktig uppgift att ge alla kunskaper om framtidsproblemen. Alla vuxna i Sverige och världen bör känna till dem och det bör ordnas så att de kan följa med i vartefter inträffade förändringar i problemen. Eleverna i grundskolan bör få kunskaper om dem så tidigt som möjligt och bör sedan under skoltiden utveckla dem.

Att snabbt genomföra en bred utbildning av hela svenska folket och världens folk kan vara svårt. Det blir då viktigt att försöka ge goda kunskaper åtminstone till nyckelpersonerna i de många institutionerna och organisationerna som på ett avgörande sätt fattar de framtidspåverkande besluten. Särskilt viktigt blir det att ge kunskaper åt dem som utforskar och sprider kunskaper.

De inre verkligheterna och de sociala miljöerna under tidernas lopp.

Människor handlar enskilt och i grupper. Gruppernas handlingar är summor av enskilda individers handlingar och individerna handlar viljemässigt som en följd av omedvetna och medvetna tankeoperationer och andra psykiska processer i de inre verkligheterna. I grupperna påverkar individerna varandras inre verkligheter genom den nära samverkan de har. Mellan grupperna sker en liknande påverkan men kan ta längre tid eftersom kontakterna kan vara färre och avstånden större.

Människorna utvecklades under 35 miljoner år från tidiga smådjur som liknade näbbmöss. Vilka deras inre verkligheter var då kan man inte veta och deras sociala miljöer kan man bara gissa om. För 4 miljoner år sedan uppträdde den första människoapan som gick upprätt på två ben. För 20 000 år sedan hade vår tids människor etablerat sig och börjat sprida sig till trakter som inte tidigare varit bebodda. De mest fantastiska lämningarna från denna tid är nog de grottmålningar och skulpturer som har påträffats över hela världen. Det tyder på att det fanns både inre verkligheter och sociala miljöer. Jorden började odlas för bara 10 000 år sedan, men inom 8 000 år hade minst hälften av jordens befolkning blivit jordbrukare. För 2000 år sedan hade de självförsörjande jägarnas och samlarnas antal minskat till knappt 10% av jordens befolkning.

För ungefär 7 000 år sedan ökade befolkningen kraftigt i vissa områden, t ex i de första städerna som anlades i fyra floddalar i Egypten, Mesopotamien, Indusdalen och Kina. För första gången delades människorna in i klart åtskilda samhällsklasser. Allteftersom statusidén utvecklades fick människor titlar och ställning som fördelar utöver varor och tjänster. En hög ställning gav människor möjlighet att påverka hur samhället skulle styras.

De första högkulturerna uppstod på några få spridda platser för ungefär 5000 år sedan, men för ungefär 3000 år sedan började mönstret ändras. Genom handeln blev högkulturerna kring Medelhavet, i Mellanöstern, Indien och Kina sammanlänkade. Det gjorde det möjligt att utbyta ideer och teknik och framför allt att sprida de stora världsreligionerna. Det började med buddhismen och hinduismen och fortsatte med zoroastrismen, judendomen, kristendomen och islam. Religionen fungerade som ett starkt enande band.

Historisk tid brukar räknas från det finns skriftspråk och de finns i högkulturerna 3000 år f. Kr. Det är i många avseenden väl utvecklade samhällen, men kunskaperna om världen är inte stora och bristerna är ersatta med spekulationer och fördomar. Man kunde odla och tillverka, köpa och sälja, man kunde kriga och slåss, men man hade dåliga kunskaper om naturen och om livet. I religionerna blandade man ihop många saker som kunde vara till tröst i det osäkra livet och vara bra vid maktutövning mm.

Att beskriva de inre verkligheternas och de sociala miljöernas utveckling under tidernas lopp är ett mycket omfattande arbete som inte kan göras utförligt här. Delar av det ämnet finns i filosofihisorien, idéhistorien, konsthistorien, arkitekturhistorien, religionshistorien. teknikhistorien, medicinhistoren mm.

Något om värdsbilder, livsåskådningar, ideologier, människosyn, värderingar, attityder, fördomar, moral, jämställdhet och diskriminering.

Källa Nationalencyklopedin 2008-02-03. http://www.ne.se

världsbild, föreställning om tillvarons beskaffenhet och universums byggnad, knuten till ett bestämt historiskt skede. Jfr världsåskådning. Världsbildens förändring kännetecknas bland annat av ett allt mer vidgat perspektiv över tid och rum samt av skiftande tankar kring vilka krafter som upprätthåller universum. I Gamla Testamentets världsbild är universum några få årtusenden gammalt, skapat och styrt av Gud. Där, liksom i många senare världsbilder (den ptolemaiska, den medeltida) ansågs det självklart att jorden hade en central position i ett universum som i jämförelse med nutida uppfattning tänktes utomordentligt litet. Med Copernicus kom insikten att jorden är en planet, och mot slutet av 1500-talet hävdade Thomas Digges att solen är en stjärna bland alla andra stjärnor i en oändlig rymd (liknande idéer hade förekommit redan under antiken). Först vid mitten av 1700-talet började man spekulera om att stjärnorna kan vara samlade i stjärnsystem (som vi nu kallar galaxer).

Vid den tiden möter man ofta tanken att Gud vid världens skapelse hade frambringat materien, naturkrafterna och naturens lagar och att han sällan eller aldrig behövde ingripa i världens öde (jfr deism). Kant och Laplace skisserade hypoteser kring hur solen och planeterna kan ha uppkommit ur diffusa materiemoln. Att solsystemet var en produkt av naturliga processer innebar att jordens och himlakropparnas existens kunde förklaras utan någon skapargud. I sinom tid skulle utvecklingsläran antyda att samma förhållande gällde för livets former. Genom att Gud blev överflödig som förklarande faktor försvann gudsbegreppet ur naturvetenskapens världsbild. Att utforska naturen blev att avslöja de lagar som gäller för materien och naturkrafterna, de ansågs styra alla händelseförlopp och frågan om deras ursprung har ofta avfärdats som "metafysik".

I de flesta gamla världsbilder ansågs människan vara skapad ungefär samtidigt med universum. Geologins utveckling under 1800-talets första hälft visade att jorden har existerat under oerhört långa tidsåldrar (hundratusentals eller miljoner år). Darwins utvecklingslära (1859) gjorde det sannolikt att även livet har mycket hög ålder och att de nutida organismerna har växt fram ur äldre, enklare former. Forskning på skilda fält inom naturvetenskapen har gett insikten att människan liksom alla andra arter har en flyktig existens inom en biologisk historia som sträcker sig över årmiljarder. Jordens ålder uppskattas numera till 4,6 miljarder år.

Under 1920-talet blev det klarlagt att det verkligen existerar stjärnsystem utanför vår egen Vintergata. Man fann också att universum utvidgar sig genom att stjärnsystemen flyr bort från varandra. Senare forskning antyder att universum kan ha blivit till i en "urexplosion" (Big Bang) 13–15 miljarder år före vår tid. Några forskare har gjort spekulativa försök att med hänvisning till kvantmekaniken förklara universums uppkomst. Andra menar att "skapelsen" representerar en oöverkomlig gräns för naturvetenskapen: det fanns inte något "före" som låter sig beskrivas genom vetenskapliga metoder.

I den moderna kosmologins världsbild kan universums historia beskrivas som en process där allt mer komplexa former har uppträtt efter hand. Universum var i begynnelsen ett kaos av elementarpartiklar ur vilka vissa lätta atomkärnor bildades i ett tidigt skede (väte, helium, litium). Medan universum utvidgades och svalnade uppkom stjärnor och stjärnsystem. I stjärnornas inre, och i samband med att instabila stjärnor sprängdes sönder, blev de övriga grundämnena till. Efter någon årmiljard fanns tunga grundämnen i sådan omfattning att även

planetsystem kunde uppkomma då nya stjärngenerationer bildades. Livets utveckling på jorden kan ses som en fortsättning av denna komplikationsprocess. Vi vet ännu inte om detta händelseförlopp är unikt eller om liv (eller andra lika komplicerade strukturer) har uppkommit på andra håll i universum.

Utvecklingstanken innebär inte att det finns något "mål" för livets eller världsalltets historia. Teleologiska betraktelsesätt är främmande för den moderna naturvetenskapens världsbild. Skapandet av allt mer komplexa former leder dessutom till en ständig ökning av entropi; uppkomsten av ordning sker alltså till priset av större oordning någon annanstans.

En världsbild kan även innefatta element av religiös eller ideologisk karaktär men också kunskapsteoretiska antaganden exempelvis om vad medvetande är och hur det är förknippat med hjärnan och nervsystemet. Någon allmänt accepterad uppfattning om medvetandets natur finns ännu inte.

Inom det västerländska samhället ryms många, sinsemellan mycket olika världsbilder, grundade på skilda tolkningar av vetenskapliga fakta eller mänsklig erfarenhet. Trots en tilltagande sekularisering har religiösa föreställningar levt vidare, dock ofta modifierade av vetenskaplig kunskap. Ett av kännetecknen för en religiös världsbild är att vetenskapen anses otillräcklig när det gäller att förklara och beskriva tillvaron. Ofta tänker man sig att medvetandet är av en annan natur än materien och kan frigöra sig från denna, att universum blev till genom en gudomlig skapelseakt och med ett bestämt syfte och att naturlagarna är Guds verktyg för att upprätthålla skapelsen. Även ockultism, magi, astrologi och andra former av kvasivetenskap är – vid sidan av religiös fundamentalism – viktiga inslag i många människors världsbild. Över jorden i dess helhet spelar olika religiösa världsbilder en utomordentligt stor roll; deras inflytande har knappast förminskats under senare decennier.

livsåskådning, de mer eller mindre systematiserade svar människor ger på grundläggande frågor om livets mening och om verklighetens innersta natur. I äldre svensk litteratur skilde man som regel mellan "världsåskådning" och "livsåskådning". Världsåskådningen omfattade då teorier om verklighetens beskaffenhet, och frågor om livets mening och mål fördes till livsåskådningen. Existentialismen kan kallas en livsåskådning liksom ekosofi eller humanism. För människors svar på de grundläggande livsfrågorna använder man ofta termen *livstolkning*. Ett med livsåskådning besläktat begrepp är ideologi. Religioner räknas i regel in bland livsåskådningarna, men det finns också ett språkbruk som skiljer mellan "religion" och "livsåskådning".

Livsåskådningar uppvisar ofta ett samspel mellan tre olika komponenter:
1) teorier om människan och världen, t.ex. om universums uppkomst, om vad som skiljer människan från djuren eller vad som händer efter döden;
2) värderingar och normer av grundläggande natur, vad man kan kalla ett centralt värderingssystem;
3) en grundhållning, ett sätt att uppleva situationen som människa i världen; det kan vara en i åskådningen invävd grundton av tilltro, hopp eller förtvivlan, och det kan vara en sammansatt känsla som det är svårt att ge ett namn. En definition kan då bli följande: en livsåskådning är de teoretiska och värderingsmässiga antaganden som utgör eller har avgörande betydelse för en övergripande bild av människan och världen och som bildar ett centralt värderingssystem och ger uttryck åt en grundhållning. En viktig del av livsåskådningen utgör människosynen.

Livsåskådningar möter man i många sammanhang: filosofiska, religiösa, politiska och litterära texter, konstnärliga gestaltningar av skilda slag, populärkulturens attityder till livet och döden. Forskning om livsåskådningar sker därför i olika vetenskapliga discipliner, främst inom ämnena praktisk filosofi, tros- och livsåskådningsvetenskap och empirisk livsåskådningsforskning. Inom folkhögskolor och studiefö-

bund finns en lång tradition av livsåskådningsstudier. Alf Ahlberg har här varit en viktig inspiratör.

ideologi (av *ideo-*, se *idé*, och *-logi*), ett mångtydigt men centralt begrepp i modern politisk teori, kunskapssociologi och idéhistoria. Ofta används i dag ideologi allmänt i betydelsen åskådning, isynnerhet samhällsåskådning. En ideologi i denna mening utgör en någorlunda sammanhängande enhet, vilken innehåller såväl antaganden om verklighetens beskaffenhet som värderingar och handlingsnormer. Att vara anhängare av en ideologi betyder alltså att man accepterar dess verklighetsbeskrivning, delar dess grundläggande värderingar och stöder dess handlingsprogram.

Ideologibegreppets historia är skiftande, ofta dramatisk. Själva termen lanserades av den franske filosofen Destutt de Tracy 1798. Han avsåg därmed ett enhetligt system av säkra kunskaper. Hela den grupp av tänkare och samhällsreformatörer som omgav Destutt kallades "ideologerna". Napoléon Bonaparte, som kom på kollisionskurs med dem när han sökte försoning med katolska kyrkan, något som stred mot ideologernas principer, brännmärkte dem som orealistiska pratmakare. Ordet ideologi fick strax en anstrykning av världsfrånvänt hårklyveri.

I Tyskland kom det däremot tidigt att användas i positiv mening. Det sattes i samband med den vid 1800-talets början där dominerande idealismen. Det sades inte sällan att medan britterna utfört en ekonomisk revolution och fransmännen en politisk, så hade man i Tyskland revolutionerat ideologin, dvs. tänkesättet. Ja, det hävdades t.o.m. att tyskarna besegrat Napoleon med ideologin som främsta vapen.

Denna föreställning utgjorde utgångspunkten för vad Marx och Engels redan i titeln till en gemensam, ofullbordad skrift kallade "Tyska ideologin" (1845–46). Tyska ideologin innebar enligt Marx och Engels att man vände upp och ned på de verkliga förhållandena. Man trodde att det var de abstrakta idéerna som regerade historien, medan det i själva verket var den praktiska verksamheten.

Denna uppochnedvändning var, hävdade Marx och Engels, utmärkande för de dominerande föreställningarna i varje klassamhälle. En ideologi tjänade till att befästa den bestående ordningen, den var "den härskande klassens ideologi". Men den omfattades inte bara av de härskande utan spontant också av de förtryckta. Engels kom senare att tala om ideologin som "falskt medvetande", en beteckning som inte motsvarar den ursprungliga föreställningen att verkligheten i ideologin förvrids som i en hägring. Den bäddade däremot för tanken att det också skulle kunna finnas en sann ideologi – motsatsen till den falska – och denna tanke utvecklades framför allt i rysk marxism. Marxismen själv eller den därmed förbundna socialismen kunde framställas som en ideologi.

Den moderna kunskapssociologin, som utvecklats från 1920-talet, tar däremot ofta sin utgångspunkt i de tidiga marxistiska föreställningarna om ideologi. Viktigaste namnet är här Karl Mannheim. Kunskapssociologin har emellertid också valt andra vägar och utelämnat frågan huruvida en ideologi måste vara falsk eller förvriden; även sanningen är bunden till konkreta sociala omständigheter, säger t.ex. Robert Merton.

I den moderna statsvetenskapen liksom i dagligt tal har de politiska åskådningarna som liberalism, socialism och konservatism kommit att ses som ideologierna framför andra. En viktig roll för utvecklingen i Sverige spelade Herbert Tingsten med sina kritiska granskningar av enskilda politiska system som konservatism, fascism och socialism. Han hävdade att dessa ideologier, som han huvudsakligen såg som i längden ohållbara, motsägelsefulla teorier om samhället, var på väg att försvinna i länder med fri partibildning och öppen debatt. Kvar blev ett slags demokratisk överideologi. Tingsten anslöt sig därmed till tesen om "ideologiernas död", som under 1950- och 60-talen spelade en viss roll även i bl.a. USA och Frankrike.

Under 1990-talet tycks denna tes vinna förnyad popularitet men nu med en annan innebörd. Nu sätts den i samband med sovjetsfärens upplösning och kommer i själva verket att innebära att en av de kämp-

ande ideologierna segrat och erövrat ideologiskt monopol. Samtidigt har den dominerande internationella forskningen om ideologi slagit in på andra vägar. Av stor betydelse har därvid intresset för språket som teckensystem varit. Ideologiforskningen har med andra ord inspirerats av semiotiken. Antropologen Claude Lévi-Strauss och litteraturkritikern Roland Barthes har därvid spelat en viktig roll. Att studera en ideologi blir nu inte huvudsakligen att ur en text eller annan manifestation av en ideologi söka vaska fram ett idéinnehåll utan att i själva det språkliga uttrycket finna den "sekundära meningen", alltså den extra information som uttrycket ger utöver den som är tillgänglig för en innehållsanalys. Ideologin har nämligen inte sin övertygelsekraft främst genom abstrakta idéer utan genom att anknyta till sådant som för dess bejakare ter sig som självklart, naturligt eller i överensstämmelse med sunda förnuftet. Denna anknytning framträder genom den språkliga formen.

Hos den franske marxistiske filosofen Louis Althusser finns också ansatser till samma angreppssätt, men han knyter samtidigt ideologierna till vad han kallar de "ideologiska statsapparaterna", skolan, kyrkan, rätten, familjen osv. Dessa institutioner utgör enligt hans mening förutsättningarna för människors tankar och åsikter. De ger så att säga ramarna för föreställningsvärlden. Man kan enligt Althusser inte tänka sig ett samhälle utan ideologi. Ideologi är alltså inte liktydigt med "falskt medvetande" utan snarare förutsättningen för människors medvetande, deras åsikter och tankar, i ett bestämt samhälle.

Det senaste decenniets ideologiforskning har dominerats av ansträngningar att förfina analysinstrumenten men också att vidareutveckla problemen om förhållandet mellan ideologi och samhälle. Ett särskilt intresse har ägnats ideologiska förändringar, dvs. frågan hur och varför tänkesätt, värderingssystem etc. – kort sagt vad som populärt kallas tidsandan – förändras.

människosyn, i samtida idédebatt gängse term för uppfattningar om människans grundläggande egenskaper, hennes möjligheter och begränsningar. Människosynen har ofta ett historiskt samband med mer omfattande livsåskådningar eller ideologier. *Etiska grundvärderingar* av människans värde kan ingå i människosynen, dvs. antaganden om vad människan bör eftersträva och vilka egenskaper som är särskilt värdefulla. Uppfattningar om själens existens och natur eller människans öden efter döden hör också hit, men det är då fråga om *obevisbara försanthållanden*, omöjliga att avgöra på vetenskaplig väg. Människosyn kan man också kalla sådana *öppna teorier om människan* som i princip går att pröva empiriskt men som i praktiken knappast låter sig prövas, t.ex. uppfattningar om vad människor djupast sett eftersträvar eller om vilka de grundläggande skillnaderna är mellan människor och djur. - För den växande mängden empiriska fakta och teorier om människan kan man lämpligen använda termen "människokunskap".

Olika religiösa traditioner förmedlar olika människosyn. Central i kristendomen är föreställningen att människan är skapad till Guds avbild (imago Dei), att hon har en särställning i skapelsen och är bestämd till gudsgemenskap. Genom ett historiskt eller existentiellt tolkat syndafall förfelar hon dock denna bestämmelse. I frågan om djupet av detta fördärv och om människans möjlighet att medverka i frälsningen finns skilda - och kyrkoskiljande - meningar. Den slutliga räddningen består i ett evigt liv (med bevarad individualitet) i "den nya skapelsen". I österländsk religion uppfattas livstörsten som människans största olycka. Hon kan befrias genom olika existensformer (reinkarnationer); konsekvenserna av människans handlingar kvarstår alltid, men ett misslyckat liv kan övervinnas i nästa existensform. Sluttillståndet är nirvana, fattad som en överindividuell världssjäl (hinduismen) eller som ett formlöst tillstånd bortom existens och icke-existens (buddhismen).

Den västerländska filosofin har alltsedan Platon och Aristoteles reflekterat över grundläggande frågor om människans natur. Protagoras har med sin berömda sats att människan är alltings mått lämnat väsentliga impulser till den humanistiska traditionen. Renässansfilosofen Pico della Mirandola framhäver människans autonomi och frihet. Under

1700-talet motiverar Kant människans egenvärde med hänvisning till hennes förnuftsnatur. Kierkegaard har med sin betoning av den mänskliga subjektiviteten blivit en viktig inspirationskälla för 1900-talets existentialistiska filosofier.

Vetenskapens perspektiv på människan är av särskild betydelse i modern tid. Darwin inordnar genom sin evolutionsteori människan i natursammanhanget. Radikala tillämpningar av Darwins teorier (hos t.ex. Nietzsche) tolkar övermänniskan - obunden av moralens inskränkningar - som utvecklingens mål. Freuds teori om människans omedvetna själsliv har haft ett oöverskådligt inflytande på 1900-talets konst och litteratur. Modern hjärnforskning och genetik har lagt grunden för en reduktionistisk människosyn, som hävdar att människan uttömmande kan beskrivas i fysiologiska och biologiska termer.

Det systematiska studiet och formulerandet av människosyner bedrivs i kontinental tradition inom ämnena filosofisk respektive teologisk antropologi. I Sverige studeras människosynsfrågor mer systematiskt inom filosofin, idéhistorien, litteraturvetenskapen samt inom religionsvetenskapen (främst inom delämnen som etik och livsåskådningsforskning)

Ingen *politisk ideologi* hyllar entydigt en enda människosyn, men det finns en viss släktskap mellan ideologier och uppfattningar om människans natur. Den konservatism som utvecklas främst under andra hälften av 1800-talet betonar att människan är bunden till sitt biologiska arv - eventuellt också till sin syndiga natur - och att hon därför inte kan ändras på djupet. Det innebär också att samhället inte kan reformeras mer än marginellt och mycket långsamt. Gentemot detta hävdar såväl liberaler som socialister att människan främst präglas av sin sociala miljö och att hon därmed kan förändras i takt med den. Allra längst i denna riktning gick de ryska kommunisterna, som drömde om att i och genom sovjetexperimentet skapa en helt ny människa. Klassiska konservativa och socialister liksom kommunister förenas å andra sidan gentemot liberalerna genom sin övertygelse att människan i grunden är en kollektiv varelse, vare sig kollektivet nu - som hos de konservativa - är familjen, ståndet och nationen, eller det är klassen eller mänskligheten, som hävdas inom ideologierna till vänster. För liberalerna är människan först och sist individ.

humanism (för etymologi se *humanist*), i filosofisk bemärkelse ett etiskt-estetiskt förhållningssätt som grundas i en normativ uppfattning av människans väsen. Därmed avses å ena sidan att människan har ett värde som inte får kränkas, å den andra att hon har möjligheter och frihet att utvecklas moraliskt, estetiskt och intellektuellt och därigenom förverkliga sin mänsklighet. Humanism innebär ett avståndstagande från olika former av brutal eller förnedrande behandling av människor. Humanism står också i opposition till teorier som förnekar människans frihet och beskriver henne som styrd av ödet, arvsynden, sin biologiska natur, det genetiska arvet, den sociala miljön eller andra strukturer. Humanism är ett honnörsbegrepp med vidsträckt och diffus användning i vardagsspråket och den allmänna debatten. Det förekommer emellertid också som filosofisk term, särskilt i de kristna, marxistiska och existentialistiska traditionernas diskussion av människans villkor.

värdering, handlingen att sätta ett (positivt eller negativt) värde på något eller resultatet av att utföra en sådan handling. Resultatet har i allmänhet formen av ett omdöme, en åsikt eller en uppfattning. Inte sällan betecknas en uppfattning som en värdering för att antyda att den är subjektivt eller personligt präglad, ett bruk som naturligtvis sammanhänger med att värden ofta förstås som något icke objektivt, något som *vi* tillskriver objekten. Värdering i denna bemärkelse sätts därför ofta i motsats till (objektiv) beskrivning, en motsättning som dock på många sätt är problematisk och sammanhänger med grundläggande frågeställningar i kunskapsteori och metafysik.

attityd (fr. *attitude* 'hållning', av ital. *attitudine*, ytterst av senlat. *aptitu´do* 'lämplighet', 'lämpligt tillfälle'), kroppsställning, kroppshållning, pose; eller inställning, förhållningssätt. Attityd är alltsedan 1920-talet en viktig term inom socialpsykologin och andra socialvetenskaper. Ordet har dock använts i vetenskapen längre än så. Darwin använde

t.ex. attityd om människors och djurs kroppsorienteringar och ställningar, gester, miner och läten, som han fann vara artspecifika uttryck för känslor. Han definierade attityd som något *yttre* eller ett beteende som kan observeras. Hans definition användes senare av G.H. Mead, som ansåg att den sociala omvärldens attityder, som möter varje individ alltifrån den tidiga barndomen, bidrar till att forma de unika kognitiva, intellektuella kompetenser som möjliggör mänskliga former för samarbete och samhällsliv.

Andra har däremot använt ordet attityd om något *inre* eller mentalt och inte direkt iakttagbart, som antagits påverka t.ex. varseblivning och tänkande. Tyska experimentalpsykologer inom Würzburgskolan avsåg med attityd en mental förhandsinställning som påskyndar tänkandet vid problemlösning. Deras definition av attityd bidrog till uppkomsten av den dynamiska psykologin. De amerikanska sociologerna W.J. Thomas och Florian Znaniecki använde attityd för att beteckna en genom erfarenheter uppbyggd disposition som styr en individs handlande. Begreppet attityd antogs av dessa forskare kunna förklara att sociala beteenden när situationerna växlar visar individuellt utformade mönster. Deras arbete från 1918 blev banbrytande, och forskning kring attityder tog snabbt fart, särskilt i USA. En omfattande internationell forskning har bedrivits sedan 40-talet kring attitydernas betydelse för individen och för samhället och kring betingelserna för hur attityder bildas och förändras. Forskningen har resulterat i dels ett flertal teorier och metoder för observation och mätning av attityder, dels en betydande kunskap som tillämpas inom många samhällsområden.

Inom socialpsykologin och andra vetenskaper används termen attityd i dag vanligen för en varaktig inställning som har byggts upp genom erfarenheter och kommer till uttryck i att man är för eller emot något (ett *attitydobjekt*). I stort sett blir de flesta företeelser i samhällslivet föremål för attityder. Det kan vara abstrakta objekt som jämställdhet, idrott, religion. Det kan också vara specifika beteenden som att använda tandkrämen X. Föremålet för en attityd kan vara en person - även den egna personen - och då ofta i en social roll, t.ex. som mor, lärare eller riksdagsman.

En attityd anses bestå av kognitiva, affektiva och intentionella komponenter. Den *kognitiva* delen innehåller vad en person tror eller vet om något. Om attitydobjektet är 'att dricka alkoholhaltiga drycker', består det kognitiva innehållet av vad man tror om alkoholförtäringens effekter i kroppen, på sinnesstämningen och beteendet, vad man tror om konsekvenserna för samhället etc. Förmågan att samtidigt beakta en stor mängd kunskap är mycket begränsad, och bara en del av vad man känner till får en sådan betydelse att det påverkar attityden hos en individ. Den *affektiva* komponenten svarar för hur starkt man tar ställning för eller emot attitydobjektets olika egenskaper: hur positivt eller negativt bedömer man de olika effekterna av alkoholförtäring? Den *intentionella* komponenten slutligen är beredskapen till handling när det gäller attityd-objektet, t.ex. den avsikt man har att själv dricka eller inte dricka något alkoholhaltigt.

En attityds psykologiska funktioner anses vara bl.a. att den förenklar hanteringen av information från den sociala omvärlden och blir ett slags mall för förståelsen av många likartade situationer i vardagslivet. Vidare kan en attityd som någon uttrycker i ord eller handling bidra till att hos andra skapa och vidmakthålla den bild av honom eller henne som är förenlig med självuppfattningen. Olika attityder inom individen anses vara hierarkiskt uppbyggda. Några är mer övergripande och speglar inställningen till företeelser som på olika sätt berör något centralt eller viktigt i individens liv. Attityder längre ner i hierarkin avser alltmer specifika objekt. Mer övergripande attityder har visat sig vara mycket stabila. Försök att påverka och förändra dem möts av psykologiskt motstånd hos individen.

Attityder varierar alltså i betydelse men också i styrka: från starkt positiva till starkt negativa. En speciell undergrupp bland negativa attityder är *fördomar*. Dessa bygger vanligen på lätt identifierbara egenskaper - hos människor t.ex. kön, nationalitet eller hudfärg - utan

att annan tillgänglig information blir beaktad. En fördom leder ofta till diskriminerande behandling av dem mot vilka den är riktad.

fördom, negativ attityd mot individer och företeelser vilken bygger på vissa lätt identifierbara egenskaper hos dessa utan att annan tillgänglig information blir beaktad. Ofta är fördomar antipatier som bygger på felaktiga och nästan orubbliga generaliseringar, vilka hindrar rättelse även om starka motargument skulle uppbringas. Liksom attityder i allmänhet anses inom socialpsykologin fördomar bestå av s.k. kognitiva, affektiva och intentionella komponenter. (Filosofiska rum met i P1 program kl 17 den 3 februari 2008 handlade om fördomar.)

stereoty´p (fr. *stéréotype* 'av fast eller oföränderlig typ', av *stereo-* och grek. *ty´pos* 'mönster', 'förebild'; 'prägel'), inom socialpsykologin: förenklad, ofta allmänt omfattad föreställning om utmärkande egenskaper hos alla som tillhör en viss grupp, t.ex. nation, ras, religion eller kön, också en där man själv ingår. Ett exempel på en stereotyp är "skottar är snåla". Stereotypen påverkar ofta den bild man skapar sig av en individ ur en viss grupp utan att man närmare prövar om den är korrekt. En stereotyp är vanligen uppbyggd av viss faktisk kunskap och förenklar hanteringen av intryck från omvärlden, men den kan påverka inte bara uppfattningen om hurdana vissa andra "är" utan också om hurdana de "bör" vara. Stereotyper bidrar ofta till att vidmakthålla fördomar och negativa attityder.

moral (fr. *morale*, av lat. *mora´lis* 'som rör sederna', av *mos*, genitiv *mo´ris*, 'sed'), uppfattning om rätt och orätt. En individs eller en grupps moral visar sig i vad de gör eller underlåter att göra, medan deras *etik* är deras reflexioner över det berättigade i vad de gör eller underlåter att göra. När man t.ex. talar om filosofen Kants moral, är det hans handlingssätt och vanor man åsyftar. Talar man om Kants etik, är det normalt hans skrifter om moralens grunder man avser. Av detta skäl är t.ex. affärsmoral och affärsetik inte heller riktigt detsamma, även om man ibland inte skiljer mellan etik och moral, i synnerhet inte mellan adjektiven "etisk" och "moralisk".

moralfilosofi, två olika men relaterade problemområden inom etik: *normativ etik* och *metaetik*. Den normativa etiken sysslar med frågor om vad som är rätt och orätt, gott och dåligt och försöker uppställa principer (normer) för detta. Metaetiken undersöker och analyserar semantiska, ontologiska och kunskapsteoretiska frågor som uppkommer i normativ etik. Den är en gren av värdeteori.

jämställdhet innebär att kvinnor och män har samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter inom alla väsentliga områden i livet. Jämställdhet förutsätter en jämn fördelning av makt och inflytande, samma möjligheter till ekonomiskt oberoende, lika villkor och förutsättningar i fråga om företagande, arbete, arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet, lika tillgång till utbildning och möjligheter till utveckling av personliga ambitioner, intressen och talanger, delat ansvar för hem och barn samt slutligen frihet från könsrelaterat våld. Denna artikel fokuserar på tre väsentliga jämställdhetsområden: för det första arbetsmarknad, utbildning och försörjning, för det andra familj och föräldraskap samt för det tredje makt och inflytande. (För området könsrelaterat våld, se kvinnomisshandel.) Perspektivet är svenskt, men rymmer även internationella utblickar.

Jämställdhet är närbesläktat med jämlikhet. Medan jämlikhet rör alla människors lika värde är jämställdhet förbehållet förhållandet mellan könen. Det svenska ordet jämställdhet i den nu aktuella betydelsen etablerades i samband med att frågan om lagstiftning mot könsdiskriminering initierades politiskt i början av 1970-talet. År 1979 antogs Sveriges första jämställdhetslag, som sedan dess reviderats fyra gånger (1992, 1994, 1998 och 2000).

Man kan tala om *kvantitativ* resp. *kvalitativ jämställdhet*. Kvantitativ jämställdhet kallas för rättviseaspekten. Det är helt enkelt orättvist att vissa människor utan särskilda skäl skall ha lägre lön, sämre arbetsvillkor och mindre möjligheter till inflytande, osv. Jämn könsfördelning anses råda då båda könen är representerade till minst 40 % vardera. Med kvalitativ jämställdhet avses ett förhållande där innehåll, villkor, regler, rutiner, organisation, värderingar, maktförhållanden m.

m. är könsneutrala och således inte präglade av tillskrivna könsbestämda kvalifikationer och kompetenser. Förändras den kvantitativa fördelningen mellan könen finns förutsättningar för kvalitativa förändringar och omvänt. Det finns en skillnad mellan *formell* och *reell jämställdhet*. Formell jämställdhet, i meningen att det inte längre finns några formella eller rättsliga hinder för jämställdhet, har successivt uppnåtts i Sverige, t.ex. genom att alla yrken är öppna för båda könen, genom särbeskattningen och genom jämställdhetslagen. Däremot fortgår alltjämt arbetet för reell jämställdhet, dvs. att kvinnor och män har lika villkor i realiteten.

Jämställdhetssträvandena har sina historiska rötter i den tidiga kvinnorörelsen, där kampen för kvinnlig rösträtt var av särskild betydelse. År 1921 fick Sverige allmän rösträtt, dvs. kvinnor fick rätt att rösta och blev samtidigt även valbara till riksdagen. Samma år valdes fem kvinnor in i riksdagens första och andra kammare, och 1947 fick vi den första kvinnan i regeringen, professorn i nationalekonomi Karin Kock.

Jämställdhetsarbetet, som bedrevs av bl.a. kvinnorörelserna, och debatten om och de faktiska förändringarna som ägt rum i relationerna mellan könen, har lett till reaktioner. Under de senaste decennierna har mansrörelser av varierande slag vuxit fram på skilda håll i världen. Vissa av dem har konservativ och revanschistisk karaktär och består av medlemmar som strävar efter att återupprätta mäns traditionella roll och ställning, t.ex. Promise Keepers i USA. Andra tar parti för jämställdheten på olika sätt. Männens roll i jämställdhetsarbetet uppmärksammades alltmer under 1990-talet.

Som strategi i samhällsutvecklingen introducerades under 1990-talet mainstreaming. Sverige, liksom EU, har antagit det övergripande målet om mainstreaming. Det innebär att könsperspektivet tydliggörs och beaktas inom alla delar av regeringens arbete liksom inom statliga verk och myndigheter.

diskriminering (av latin *discri´mino* 'avskilja'), särbehandling (av individer eller grupper) vilken innebär ett avsteg från principen att lika fall skall behandlas lika. Man brukar skilja mellan *värdeneutral diskriminering* och *positiv diskriminering* resp. *negativ diskriminering*. I dagligt tal avser man med diskriminering den negativa formen, dvs. sådan särbehandling av en grupp eller av en individ som innebär olägenhet av något slag.

För att konstatera diskriminering, dvs. att lika fall inte behandlas lika, måste man kunna avgöra vad som är lika fall. Regeln att rösträtten i Sverige vid val till riksdagen är allmän och lika för svenska medborgare gäller inte för dem som inte fyllt 18 år på valdagen; men det är därför inte självklart att barn och ungdomar är diskriminerade. Man måste i sådana sammanhang utgå från vad som enligt de i samhället (i stort sett) accepterade föreställningarna är lika fall. I varje situation bör man därför ange de universella normer, internationella konventioner, lagar, umgängesregler osv. som bedömningen förutsätter. Detta är svårt när det gäller relationerna mellan grupper inom ett samhälle och blir ännu mer komplicerat när statsmakten själv är part i konflikten.

En viktig distinktion är den mellan *individuell diskriminering* och *institutionell (strukturell) diskriminering*. Den senare formen innebär att regler, föreskrifter eller praxis i ett socialt system avsiktligt eller oavsiktligt får diskriminerande konsekvenser; de diskriminerande handlingarna är en del av de formella och informella rutiner som gäller i institutionerna. Således innebär detta att diskriminering inte enbart praktiseras av individer utan även kan ingå i de sätt som samhällets institutioner, organisationer, företag m.fl. fungerar. Föremål för diskriminering kan vara i stort sett vilka kategorier, gruppbildningar eller kollektiv som helst. Inom ramen för internationell rätt och nationell lagstiftning avgränsas de grupper som däri skall anses vara skyddade mot diskriminering.

Något om läget inför 2012

Världen

Revolutionerna i Nordafrika och protesterna i Jemen och Syrien har fått mycket plats under sommaren och hösten 2011. Kadaffi i Libyen har försvunnit från arenan. Den diktatoriska ledaren i Jemen har avgått och ledaren i Syrien har fått många krav om avgång. Vad som ska komma efter i de här länderna finns det stora frågetecken kring. Ska det bli en regim utan religiösa, islamiska, inflytanden, som väl västvärlden hoppas, eller något annat ?

Fredspriset gick i år till tre kvinnor, två från Liberia och en från Jemen. De höll alla tal vid prisutdelningen i Oslo den tionde december och talade om hur illa kvinnor är eftersatta.

I Sydafrika är apartheid avskaffat men nya problem dyker upp.

I Afrika för övrigt råder många missförhållanden, bl a i Somalia mm i öst och Västsahara i väst. Kina investerar i Afrika i jakt efter råvaror till den egna industriproduktionen. I Nordafrika och Mellanöstern finns olja och islam som gerproblem.

Konflikterna mellan Israel och Palestina fortsätter. USA har dragit sig ur Irak men har kvar problem med Iran, som tycks hålla på att skaffa sig atomvapen.

I Afghanistan försöker de stödjande utlänningarna dra sig ur, men det finns en oro för hur det ska gå då de försvunnit.

Pakistan har problem med sina grannar. I letandet efter al Qaida fann USA honom i ett hus i Pakistan och tog livet av honom.

Kina har lagt beslag på Tibet och Dalai Lama reser runt världen och talar om fred. Bangladesh drabbas ständigt av översvämningar.

Militärregimen i Burma tycks ha lättat litet på det diktatoriska trycket, men oppositionen är pessimistisk.

I Sydostasien har industialiseringen gått framåt. Japan var stor industrination redan i början av 1900-talet, landet har nu problem efter naturkatastrofernai mars. Fillippinerna har råkat ut för kraftiga stormar med stor ödeläggelse och mycket förluster.

Kina går det bra för. Ledarna styr och det blir överskott som kan lånas ut till USA. Men de tänker sig att öka den privata konsumtionen så att det blir mindre att skicka till USA.

Shanghai är en stor stad med 18 miljoner invånare, dubbelt så mycket som hela Sverige. Kinesiska barn där klarar sig bättre i skolan än svenska.

Indien med nästan lika många invånare som Kina, är en demokrati, men med mycket stora klasskillnader med många fattiga och många rika. Indierna är bra på datorer.

I Nordkorea har diktatorn dött den 17 dec 2011, 69 år gammal, diktator av värsta sort sedan 1994, efter fadern. Nu tycks yngsta sonen i 30-årsåldern ta över. Nordkorea lär ha atomvapen, har isolerat sig och man vet inte mycket om landet, men tror att människorna är undernärda. USA vill ha stabilitet kring Nordkorea. Sydkorea och Japan fruktar problem efter diktatorns död. Kan sonen sköta landet? Deras atomvapen sätter skräck i världen. Vid ledarens död har nordkoreaner gråtit på beställning. Människor kan hylla på beställning. Sådana som var med i Östtyskland före berlinmurens fall har berättat hur ungdomar vid stora parader hyllade Stalin på beställning. I Rumänien, innan diktatorn Ceausescu avsattes, applåderade folkhopar hans tal efter tecken från regissörer.

Ryssland blev ett annat land efter sovjetunionens fall. Forna sovjetstater som gränsar till Ryssland har problem både inrikes och utrikes.

Mikhail Gorbatjov var den siste sovjetiske presidenten 1985-91. Han införde perestrojka och glasnost men fick vika för Boris Jeltsin

1992- 99. Jeltsin avgick och lämnade platsen till Vladimir Putin 2000-2008. Han fick inte omväljas och Dmitrij Medvedev blev president till i mars 2012. Då ska Putin väljas till president, tänkt till 2024 och Medvedev ska bli premiärminister. Medvedev ställer inte upp för omval 2012 eftersom Putin har bättre opinionssiffror.

Under Putins och Medvedevs presidenttid har förhållandet till USA blivit bättre, inrikes har det varit mycket att styra och ställa med.

Europerna upptäckte Amerika för 500 år sedan. Sydeuropeer erövrade, koloniserade Sydamerika och Nordeuropeer Nordamerika, och de nära nog utrotade befolkningen som fanns där.

Kolonisatörerna avskilde sig sedan från moderländerna. USA bildades i slutet av 1700-talet med en konstitution som innehåller stora ord om friheten. De älskade friheten så mycket att de importerade slavar från Afrika för att slippa arbeta själva.

De upptäckte i slutet av 1800-talet att friheten kanske också skulle omfatta de svarta och avskaffade slaveriet, men ordnade regler om att svarta och vita skulle hållas åtskilda. Så blev det till sent i slutet på 1900-talet då rasåtskillanden formellt förbjöds.

De gamla frihetstankarna hänger med i gamla former och skulle behöva moderniseras. Men amerikanerna i USA anser att de förträder den bästa formen av frihet, friheten att se världen som en djungel där det gäller att skaffa sig så mycket pengar som möjligt, om det behövs med hjälp av skjutvapen.

USA är världens största militärmakt och republikanke presidenten Georga W Bush såg sig som kallad av Gud att vara världens polis. Attentaten mot de två tornen i New York den 11 september 2001 kom som en chock. Han startade krig mot terrorismen, de som inte var med honom var emot honom.

USA är kapitalismens och marknadsekonomins förlovade land och har länge varit världens största ekonomiska stormakt. Dollar har gått överallt. Och man har de största utsläppen av skadliga växthusgaser.

Som ekonomisk stormakt hotas nu USA av Kina. USA fick i valet 2008 sin första svarta president, demokraten Barack Obama. De politiska striderna mellan republikanerna och demokraterna har lett till stora budgetunderskott och svårigheter att få bort dem, republikanerna vill sänka skatterna för dem med höga inkomster och demokraterna vill förbättra villkoren för dem med låga inkomster. Att vara med och förbättra världens klimat är svårt i det läget.

USA har på ett avgörande sätt varit med och räddat världen mot Hitler och den sovjetiska Stalinkommunismen, och ofta varit ledande i den tekniska utvecklingen, men saknar de tankar om gemensamma åtaganden som såsmåningom börjat råda i Europa och som kommit relativt långt i de nordiska länderna.

De nu rådande finanskriserna kan sägas ha sitt ursprung i USAs finansvärld.

Det amerikanska bilbolaget General Motors, GM, har sålt bolaget med SAABs personbilar, men har kvar patent och ser till att bolaget går i konkurs. Det är ingen bra PR för USA och försämrar relationera till Sverige.

De svarta i USA har bidragit till musikhistorien genom jazzen. Film och underhållning har flödat från USA. Den amerikanska livsstilen har satt spår i Europa.

I Amerika för övrigt: Narkotikaodlingar i bl a Colombia och transporter av narkotia över Mexiko till USA. Skogsskövlingar i Amazonas. Jordbävningar i Haiti och Chile. Kuba, de latinamerikanska danserna hemland: salsa, mambo, rumba, cha-cha-cha, och med USAs fångläger för terrorister, Guantanamo.

Europa präglas nu av finanskriserna, euron, sydeuropeiska staternas budgetunderskott och försöken att hitta pengar för att undvika staternas konkurs. Den svenska regeringen tänker låna ut 100 miljarder

kronor till EU som hjälp. men har ingen tanke på att hjälpa SAAB, som strax före julen 2011 har begärt sig i konkurs.

Det var socialdemokraterna som förde in Sverige i EU 1995. Senare var det fråga om att Sverige skulle med i EMU, unionen om euron, men i en folkomröstning svarade svenska folket nej.

Klimatmötet i Durban gav inte önskat resultat bara en provisorisk förbättring. Isarna kring Nordpolen smälter och stater med anspråk där börjar förbereda sig för att ta upp värdefulla råvaror från botten.

Världen ser inte ut som något paradis på jorden, det finns mycket att göra på vägen dit.

Fattiga länder i världen har ofta stora problem med livsmedel, bostäder, vatten, avlopp, avfall, skolor, sjukdomar, malaria mm, sjukhus o s v. Tillståndet och dess förändringar visas bl a i Hans Roslings statistiksystem som finns på Internet. Se wimnell.com /omr36-39ze sid 98-101 och Hemsidan för Hans Roslings omtalade statistikverktyg

Som fattiga räknas de som har mindre än två dollar om dagen att leva på, eller något mera, säg cirka 20 kronor om dagen. I Sverige ligger lägsta rimliga levnadskostnader 2011 som genomsnitt för ensamma vuxna och sambor på ungefär ett 15 gånger högre belopp.

Norge drabbades av en tragedi med många dödade ungdomar på Utö.

DN 5 jan 2012:

"Läs på! Världen har förändrats"

Kolumnen – Hans Rosling.

Många känner inte till de stora globala framsteg som skett. Världen är inte tudelad och antalet nyfödda slutade växa för 20 år sedan.

Jorden är rund och snurrar runt solen. Det vet alla. Namn och utseende på de stora kontinenterna ingår också i allmänt kunnande. Att denna kunskap hålls vid liv underlättas av att världskartans konturer inte ändrat sig sen kontinenterna upptäcktes för 500 år sen.

De flesta svenskar kan även huvuddragen i världshistorien. Europeiska länder koloniserade större delen av jorden, och för 200 år sen började den industriella revolutionen omforma Västeuropa och Nordamerika. Industriländernas befolkningar blev rikare, friskare och bättre utbildade.

För 90 år sen började demokrati införas och för 60 år sen inleddes kolonialismens avveckling. Världens historia ändrar sig inte. Krångligare är det att veta hur världen är nuförtiden.

Tiden ändrar det mesta. Det som hade hänt fram till för några årtionden sen fick vi lära oss i skolan. De snabba och plötsliga förändringarna förmedlar medierna. Men riktning, takt och mönster i de största förändringarna som gradvis men totalt omformar världen får vi varken i oss från läroböcker eller medier.

Den etablerade världsbilden är fortfarande ett ramverk byggt för att passa 1960-talets tudelade länder. I-länder med folk som på det hela

taget var rika, friska, utbildade samt hade två barn per kvinna och befolkningar som slutat växa. U-länder med folk som var fattiga, sjuka, okunniga samt hade sex barn per kvinna och därför snabb befolkningstillväxt. Denna tudelade värld var så orättvis att Sverige och andra i-länder började ge utvecklingsbistånd till u-länderna för att folken där skulle få ett drägligare liv.

Nu har bistånd getts i 50 år. Varje år frågas ett urval svenskar om de är positiva till att fortsätta. I år svarade som vanligt en stabil majoritet att de förblir positiva till att ge bistånd!

Beror stödet på att svenskarna vet att livet verkligen blivit drägligare för de som fått bistånd under det gångna 50 åren? Nej, konstigt nog är svenskarna positiva utan att veta hur bra det gått i många länder.

Årets enkät inkluderade kunskapsfrågor och svaren visar att huvuddelen av de tillfrågade inte alls känner till de stora framsteg som skett i de flesta länder som fått bistånd. En av frågorna löd: Hur stor andel av unga (15–25 år) i Tanzania kan läsa? Rätt svar är ungefär 8 av 10. Men de flesta svenskar tror att mindre än hälften av unga tanzanier kan läsa. En tredjedel tror att det bara är 2 av 10 som kan läsa. Endast några få procent av svenskarna svarar rätt.

De flesta svenskar tror att medellivslängden i Vietnam är ungefär 55 år eller kortare. Men ett barn som föds i Vietnam har i dag en förväntad medellivslängd på ungefär 75 år. Fattigdomens sjukdomar har besegrats i Vietnam, men det vet bara några få procent av svenskarna. Så vietnameserna har blivit friskare och de flesta unga tanzanierna kan numera läsa, men under de senaste 30 åren har svenskarnas kunskap om dessa länder inte uppgraderats.

Viktiga frågor i enkäten handlade om befolkningstillväxt. Först gällde det Bangladesh, ett av världens största muslimska länder. På en yta som är mindre än halva Sverige bor nu 142 miljoner, men lyckligtvis har där skett ett familjeplaneringsmirakel. Sedan 1970 har barnadödligheten sjunkit, och antalet födda per kvinna har rasat från 7 barn till nu färre än 2,5 barn.

Bistånd från Sverige har bidragit till detta mirakel. Men 70 procent av tillfrågade svenskar tror att kvinnor i Bangladesh föder 5 barn, de vet inte vad som hänt de senaste 25 åren.

Endast 5 procent av svenskarna valde rätt svar av fyra möjliga. Bland aporna på Skansen skulle 25 procent ha svarat rätt! Svenska folkets svar beror inte på okunnighet, ty i så fall hade de gett slumpmässiga svar och fått samma resultat som aporna. Svenskarna vet hur världen var för 30 år sen, men inte vad som hänt sen dess. Det är därför de får sämre resultat än aporna.

Den folkbildare i Sverige som gjort till sin livsuppgift att lära ut grundläggande fakta om de stora förändringarna i världen rodnar i blygsel inför dessa resultat. Och jag som använt antalet barn per kvinna i Bangladesh som det främsta exemplet på positiv förändring. Jag har misslyckats totalt.

Hjälp mig, snälla läsare, berätta för alla ni träffar att det numera till och med föds färre än 2,5 barn per kvinna i Bangladesh. Motsvarande siffra i de andra stora muslimska länderna är 3,5 i Pakistan, 2,6 i Indien, 2,1 i Indonesien och bara 1,7 barn per kvinna i Iran (lägre än i Sverige). Muslimer är som andra, när de blir friska och får det bättre så är de lika motiverade och bra som alla andra på att ta p-piller eller sätta på kondom.

Till sist den svåraste frågan. Endast 2 procent av svenskarna vet att antalet barn som föds per år i världen slutade öka redan 1990. Det finns nu 2 miljarder barn på jorden och antalet förväntas inte öka.

Bakom detta faktum ligger en stor variation. Det kvarstår ett desperat behov av mer tillgång till familjeplanering på landsbygden i Afrikas fattigaste länder, där det fortfarande föds mer än 5 barn per kvinna. Men de stora barnkullarna bland den fattigaste miljarden kompenseras sen två årtionden helt av att det bland flera miljarder i Asien och Europa föds färre än 2 barn per kvinna.

Nu återstår att få slut på den absoluta fattigdomen bland de fattigaste 2 miljarderna av våra medmänniskor och att säkra tillgång till familjeplanering när de kommer ut ur fattigdomen. Om detta åstadkoms så slutar världens befolkning växa på en nivå mellan 9 och 10 miljarder omkring år 2070. Om skolor och medier berättar hur mycket bättre det blivit, så blir nog mer än 70 procent av svenskarna positiva till bistånd.

Lösningen är att sluta tala om i-länder och u-länder. Hälften av värdens befolkning bor nu i medelinkomstländer med mellan 1.000 och 10.000 dollar växelkurs per person i BNP. Dit kan biståndet avvecklas och samarbete i stället stödjas av Exportrådet och Svenska institutet. Biståndet bör snabbt fokuseras på de 2 miljarder som bor i låginkomstländer för att hjälpa de fattigaste att genomgå samma positiva utveckling som biståndet redan hjälpt de flesta att få del av. Vi får då en frisk, kunnig och stabil världsbefolkning som förhoppningsvis använder jordens resurser på ett varsamt sätt, väljer sina ledare, undviker krig samt köper svenska varor och tjänster (om vi klarar av att fortsätt producera nyttigheter som de vill ha).

Hans Rosling ledare@dn.se "

Världen utanför Sverige.

Regeringen, oppositionen, löntagare och arbetsgivare talar om arbetslöshet och nämner inte mycket om att en stor del av produktionen säljs till utlandet och att mycket köps därifrån. Sverige ingår i ett globalt handelsutbyte. Hur detta byte fungerar beror på förhållandena ute i världen.

Världen förändras ständigt. Det är inte bara handeln som är viktig i kontakten med världen. Det finns många andra beroenden. För inte så länge sedan gällde pricipen att stater inte ska lägga sig i andra staters inre anglägenheter. Nu blir det tydligare och tydligare att staterna bör engagera sig i det som händer i andra stater, t ex i Libyen, Syrien och andra stater som är med i den arabiska våren.

Klimatproblemen gör att välställda stater måste ta hänsyn till fattiga. Fattigdom och elände i världen måste man göra något åt. Finanskriserna löper över hela världen och pengarna blir en angelägenhet för alla. Kinas uppgång som ekonomisk stormakt och USA som beroende av Kinas pengar illustrerar beroenden. Kriserna inom EU likaså.

Internet, mobiltelefoner och spridningen av TV, stora förändringar de senaste 20 åren, gör att det som händer snabbt kommer till världens kännedom.

Trots stora motsättningar har världen blivit förnuftigare med åren. Undersökningar visar att våldet har minskat, krigen blivit färre.

Men de svenska politiska partierna mal på som vanligt som om Sverige inte hade något med världen att göra.

Vill man bli av med svåra motsättningar i världen, vilket är nödvändigt för Sverige, måste man öka demokratin i världen, öka läskunnigheten och grundutbildningen, för att kunna göra det, minska fattigdomen.

Tidskriften Forskning och Framsteg nr 9, 2011:

“Mot en fredligare värld.”

“Trots nyhetsrapporteringen om ständiga krig, minskar såväl antalet konflikter som antal krigsdödade i världen. Detta är en mycket tydlig långsiktig trend, enligt prisbelönta forskare vid Uppsala universitet.” Text Henrik Höjer

“- DET AR EN VANLIG FÖRESTÄLLNING att allt bara blir värre, säger Stina Högbladh. Och det är lätt att bli bekräftad när man läser tidningen eller ser på tv - vi översvämmas av negativa bilder. Men i själva verket har världen blivit fredligare!

Stina Högbladh har arbetat som projektledare vid konfliktdatabasen The Uppsala conflict data program i snart tio år. Hon och ett tiotal andra forskare vid Institutionen för freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet samlar data om krig, konflikter och fredsprocesser sedan 1946. Insamlingen startade på 1970-talet, och databasen har funnits online sedan 2004. Förra året lanserades konfliktdatabasen även som applikation till smarta mobiltelefoner, och nyligen belönades den med det amerikanska statsvetarförbundets pris för bästa databas.

Materialet är öppet för all världens forskare - men även journalister och studenter har nytta av den. Forskarna går igenom tidningsartiklar, nyhetsinslag, rapporter från FN, Human rights watch och Amnesty och så vidare. Detta material - det kan handla om uppåt 200 000 artiklar per år - systematiseras, kodas och hamnar i databasen. Tanken är att man ska få tillgång till opartisk och tillförlitlig information, vilket är svårt när det gäller just konflikter.

I dag är det mycket lättare än för bara ett par decennier sedan att hitta information från alla delar av världen, även för massmedierna - vilket kan förstärka bilden av elände runt om i världen. Men för inte så länge sedan kunde stora krig utspelas i medieskugga.

TANKEN ÄR ATT ALL TILLGÄNGLIG INFORMATION ska hjälpa forskarna att hitta formler för ett effektivt fredsarbete och att motverka krig. - Det finns gott hopp om att vi ska kunna minska konflikterna i världen, säger Peter Wallensteen.

Han är innehavare av Dag Hammarskjölds professur i freds- och konfliktforskning vid Uppsala universitet, och ansvarig för arbetet med konfliktdatabasen. När jag når honom är han i USA för att bland annat berätta om konfliktdatabasen. Han är försiktigt optimistisk inför framtiden.

-Vår forskning och våra data visar till exempel vilka mekanismer som kan hindra konflikter från att trappas upp eller spridas. Så visst - mänskligheten verkar faktiskt ha förmåga att lära sig något av vad som hänt. Och där kan vår forskning bidra.

FREDS- OCH KONFLIKTFORSKARNA vid Uppsala universitet kan visa på en överlag positiv trend - krig håller alltmer på att bli ett undantagstillstånd. Särskilt gäller det för de senaste tjugo åren.

Sedan andra världskrigets slut har vi sett 244 väpnade konflikter i världen, om vi med väpnad konflikt menar strid om ett område med minst 25 döda i strider per år. Databasen visar tydligt att åren kring 1990, när kalla krigets världsordning upplöstes, så ökade konflikterna i och med denna stora omvälvning. Sedan dess har antalet konflikter i världen minskat, liksom antalet döda i konflikterna.

Under 2000-talet medförde "kriget emot terrorismen" att konflikterna ökade något, men de senaste åren har de återigen minskat.

-Även om konflikternas antal minskat, så bör man ha i minnet att de konflikter vi ser dessutom är mindre och med färre antal dödsoffer, säger Stina Högbladh.

Just detta med dödsoffer är svårt - och ofta omstritt. Databasens syfte är att underlätta vetenskapliga analyser och jämförelser mellan tider och regioner. Därför är det viktigt att vara konsekvent och använ-

da samma definitioner och metoder för alla konflikter.

- Under pågående konflikter förekommer ofta överdrivna dödssiffror, ofta från någon part som vill utmåla sig som offer, eller av journalister som väljer höga och alarmistiska siffror, säger Stina Högbladh. Vi räknar bekräftade dödsfall, vilket ger låga siffror. Dessutom arbetar vi fortlöpande med att revidera antalet döda i olika konflikter, eftersom det kan ta decennier att fastställa sådant.

PETER WALLENSTEEN KONSTATERAR att globaliseringen bidrar till att göra världen fredligare - eftersom det blivit alltmer legitimt att lägga sig i. Världen har blivit mindre, och det är svårare för stater att undanhålla en intern konflikt och framställa den som en nationell ensak.

- Ett internationellt engagemang är en underskattad faktor i de senaste decenniernas utveckling, säger Peter Wallensteen. Det har bidragit till minskningen av antalet konflikter i världen. Det handlar om allt från internationella domstolar, handelssanktioner och medlingsaktiviteter till FN-aktioner och regionala organisationer som lägger sig i. Allt detta har bidragit till att göra krig mindre effektiva och svårare att vinna något på.

- Man bör alltså lägga sig i - men på ett fredligt sätt, säger han, och påpekar att militära interventioner riskerar att förlänga befintliga konflikter.

Även demokrariutvecklingen är en självklar faktor bakom framstegen.

-Men det tar lång tid att bygga demokratier, säger Peter Wallensteen.

På lång sikt spelar detta en oerhörd roll, men under en pågående konflikt behövs snabba lösningar.

Kommer vi att nå en nollvision?

-Ja, det tror jag, säger Peter Wallensteen eftertänksamt, men med eftertryck. Jag tror att vi så småningom kommer till en situation då vi häpet kommer att fråga oss varför vi använde våld för att lösa konflikter - men när vi är där, nej det vet jag inte.

- De senaste decennierna har vi upplevt stora oväntade förändringar ungefär vart tionde år: Berlinmurens fall 1989, den elfte september 2001, den arabiska våren 2011, säger Peter Wallensteen. Och två av dessa tre inger faktiskt hopp. Så jag envisas med att vara optimist. “

Institutionen för freds- och konfliktforskning - Uppsala universitet
Peter Wallensteen - Uppsala universitet
Nobel Peace Prize Laureates Discuss with Peace Researchers - Uppsala universitet
UCDP Georeferenced Event Data - Uppsala Conflict Data Program (Uppsala Universtiy)

Kapitel 3: FN, Förenta nationerna

271 **50 år med FN.**

276 **Förenta Nationernas Millenniedeklaration.**
276 FÖRORD
277 VÄRDERINGAR OCH PRINCIPER
278 II. FRED, SÄKERHET OCH NEDRUSTNING
279 III. UTVECKLING OCH FATTIGDOMSBEKÄMPNING
281 IV. SKYDD AV VÅR GEMENSAMMA MILJÖ
281 V. MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, DEMOKRATI OCH GOD SAMHÄLLSSTYRNING
282 VI. SKYDD AV DE SÅRBARA.
282 VII. ÅTGÄRDER FÖR ATT MÖTA AFRIKAS SÄRSKILDA BEHOV.
282 VIII. ETT STARKARE FÖRENTA NATIONERNA.

284 **Läget i världen 2002.**
286 **Läget i början av 2008**

287 **FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.**

291 **Från regeringen.se 28 april 2019- Demokrati och mänskliga rättigheter.**

292 **Från Utrikesdepartementets hemsida på Internet. 2011**
292 De mänskliga rättigheterna
294 Konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige har undertecknat
296 Vilka rättigheter finns det?
297 Rätten att inte bli diskriminerad
298 Rätten till liv - dödsstraffet
299 Förbud mot tortyr
301 Förbud mot slaveri och slavhandel
302 Regler om rättssäkerheten
303 Privat- och familjelivet
303 Tanke- och religionsfrihet
304 Yttrandefrihet
306 Förenings- och församlingsfrihet
307 Rätten till arbete
307 Rätten till tillfredsställande levnadsstandard
308 Rätten till hälsa
308 Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter
309 Rätten till utbildning
311 Kvinnors rättigheter
313 Allt du behöver veta om FN:s kvinnokommission
314 Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck i samkönade relationer
317 Barnets rättigheter
319 Barns deltagande fick konkret innebörd på evenemang som hölls parallellt med FN debatten om barnets rättigheter
320 Rättigheter för personer med funktionsnedsättning
322 Urfolkens rättigheter
323 Rättigheter för HBT-personer
326 Flyktingars rättigheter
327 Migranters rättigheter
328 Folkmord
330 Väpnade konflikter
332 Våld och förtryck i hederns namn

333 **Från UD 29 april 2019 Viktiga regler. Barnkonventionen**

337 **Mänskliga rättigheter. Innehållet har flyttat. Finns nu på regeringen.se**

338 **Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling**
338 **Ingress**
Människorna
Planeten
Välståndet
Freden
Partnerskapet
339 **Deklaration**
Inledning
Vår vision
Våra gemensamma principer och åtaganden
Vår värld i dag
Den nya agendan
Medel för genomförande
Uppföljning och översyn
Ett upprop för handling för att förändra vår värld

350 **Mål och delmål för hållbar utveckling**
351 **Mål för hållbar utveckling**
352 Mål 1. Avskaffa fattigdom i alla dess former överallt
352 Mål 2. Avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning och förbättrad nutrition samt främja ett hållbart jordbruk
353 Mål 3. Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar
354 Mål 4 Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla
355 Mål 5. Uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt
356 Mål 6. Säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla
357 Mål 7. Säkerställa tillgång till ekonomiskt överkomlig, tillförlitlig, hållbar och modern energi för alla
358 Mål 8. Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla
359 Mål 9. Bygga motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering samt främja innovation
360 Mål 10. Minska ojämlikheten inom och mellan länder
361 Mål 11. Göra städer och bosättning-ar inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara
362 Mål 12. Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster
363 Mål 13. Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser*
363 Mål 14. Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling
364 Mål 15. Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstöringen samt hejda förlusten av biologisk mångfald
365 Mål 16 Främja fredliga och inklude-rande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer.
366 Mål 17. Stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling

368 **Medel för genomförande och det globala partnerskapet**

372 **Uppföljning och översyn**

377 **Förenta Nationerna, FN 12 februari 2018. Engelsk text**

379 **Svenska FN-förbundet 17 februari 2018. Svensk text.**

381 **INFO OM FN**
386 17 GLOBALA MÅL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING
399 Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna
404 FN SOM ORGANISATION
405 GENERALFÖRSAMLINGEN
405 SÄKERHETSRÅDET
405 EKONOMISKA OCH SOCIALA RÅDET
405 FÖRVALTARSKAPSRÅDET
405 INTERNATIONELLA DOMSTOLEN
405 SEKRETARIATET
406 FN:S UNDERORGAN
409 FN:S FACKORGAN

50 år med FN.

Svenska FN-förbundet. April 1999.
(http://www.sfn.se/2/1212sfn.html)

FN skapades i en tid av fredsyra, men också i en tid med färska sår efter de stora världskrigen. Aldrig skulle dessa hemskheter upprepas. 50 år senare inser vi att varje tid har sina hemskheter och sina glädjeämnen. Många sidor kan ägnas åt att beskriva vad FN lyckats med, minst lika många åt det som FN inte lyckats uppnå. Här följer en krönika med ett urval av viktiga händelser i FN:s historia.

40-talet

Först ut - Trygve Lie

1945. 26 juni 1945 skrev 50 stater under FN-stadgan. 24 oktober trädde den i kraft. Sverige blev medlem 1946. FN:s förste generalsekreterare var norrmannen Trygve Lie. Han valdes av generalförsamlingen 1946 och avgick efter påtryckningar av bland andra Sovjetunionen 1952.

"De som gav sina liv för att vi skulle bli fria, de som miste sina hem och de som led och alltjämt lider av krigets följder har gett oss en helig uppgift: att skapa en fast grund för freden i världen. Vi kan komma att möta svårigheter och hinder. Men ju vanskligare uppgiften är, desto större är belöningen. Det är hela den civiliserade världens framtid som står på spel."

Trygve Lie när han 1 februari 1946 valdes till FN:s förste generalsekreterare

Palestina delas.

FN:s generalförsamling beslutade 1947 att dela området Palestina i två stater: Israel och FN:s arabiska stat. Judarnas inofficiella regering godtog planen som gav dem 56 procent av området. Palestinerna och arabstaterna godtog inte planen. 1996 pågår fortfarande konflikten i Israel/Palestina. I snart 30 år har stora delar av det område som FN tilldelade palestinerna ockuperats av Israel.

Alla har samma rättigheter

1948. 10 december antogs deklarationen om mänskliga rättigheter. Efter de förfärliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna som skett under andra världskriget fanns det en stark opinion för att FN skulle skapa regler i form av internationella avtal.

Stärkt u-landsbistånd

1949. Det utvidgade programmet för tekniskt bistånd, EPTA, bildades. Det innebar en kraftig förstärkning av FN:s hjälp till u-länderna.1950 bidrog 54 regeringar med sammanlagt 20 miljoner dollar. 1965 ombildades EPTA till FN:s utvecklingsprogram, UNDP. 1995 om-fattade UNDP:s budget cirka 1,7 miljarder dollar. UNDP samordnar det bistånd som ges av FN och fackorganen. För närvarande stödjer UNDP över 6000 projekt runt om i världen.

Vykort räddar liv

1949. Det första Unicef-kortet gavs ut 1949. Under alla dessa år har korten gett ett nettotillskott på 500 miljoner dollar, vilket räcker till att vaccinera 33 miljoner barn mot polio, mässling, tuberkulos, difteri, kikhosta och stelkramp.

50-talet

Storkrig i Korea

FN beslutade att ingripa militärt när Nordkorea angrep Sydkorea 1950. 16 länder sände trupper under FN-kommando med amerikansk ledning för att bistå Sydkorea. Det var första gången som säkerhetsrådet beslutade att använda vapenmakt mot ett fredsbrott.

1953 upphörde striderna i Korea. En tillfällig gräns mellan Nord- och Sydkorea skapades vid 38:e breddgraden. FN:s agerande i Koreakriget är ett av de få militära ingripanden som FN gjort.

UNHCR bildas

1951 fick FN en högkommissarie för flyktingar, UNHCR. Samma år utformades en flyktingkonvention som definierar vem som är en flykting och vilka rättigheter och skyldigheter som en flykting har. 1951 fanns det 1,2 miljoner flyktingar i världen. 1995 bistod UNHCR 27 miljoner människor.

Kamp mot apartheid

1952. Generalförsamlingen fördömde apartheidpolitiken i Sydafrika som ett brott mot mänskligheten 1952. Därmed kunde frivilliga sanktioner genomföras mot Sydafrika trots att den sydafrikanska regeringen ansåg att apartheidpolitiken var en inre angelägenhet.

Dag Hammarskjöld

1953. Svensken Dag Hammarskjöld valdes till Trygve Lies efterträdare.. "FN är inte till för att föra människorna till himlen, utan för att rädda dem från helvetet." Dag Hammarskjöld.

Samtal om befolkning

1954. FN:s första internationella befolkningskonferens hölls i Rom. Inga beslut fattades. Inga rekommendationer utfärdades. Konferensen var bara ett tillfälle att utbyta åsikter och erfarenheter. 1950 var jordens befolkning 2,5 miljarder. Idag är den 5,8 miljarder och år 2050 beräknas den vara 10 miljarder.

Historisk FN-styrka

FN genomförde sin första fredsbevarande operation 1956 när krig bryter ut om Suezkanalen. Det är något helt nytt och saknar direkt stöd i FN:s stadga. Styrkan kallades UNEF (United Nations Emergency Force) och placerades i Sinai för att övervaka eldupphör. Det var inga stridande förband, utan fick bara använda sina vapen i självförsvar. En huvudprincip för UNEF - och alla efterföljande fredsbevarande styrkor - är att utplacering och verksamhet måste ske med värdlandets samtycke.

Barnets rättigheter

1959. En allmän förklaring om barnets rättigheter antogs. 40 år senare, 1989, skapades en internationell lag om barnets rättigheter (barnkonventionen). 1996 hade 188 länder skrivit under konventionen.

60-talet

Snabb avkolonisering

1960. 17 nya stater blev medlemmar i FN. 16 av dem var afrikanska stater som blivit fria från kolonialt förtryck. FN hade 100 medlemmar 1960. Generalförsamlingen antog en deklaration om självständighet för koloniala länder och folk. I den står det att kolonialismen kränker grundläggande mänskliga rättigheter och bör avskaffas omedelbart.

En procent i bistånd

1960. Generalförsamlingen utfärdade en rekommendation att cirka en procent av de rika ländernas totala nationalinkomster ska gå till bistånd. Förslaget antogs av 87 röster mot noll. 1995 gav världens rika länder i genomsnitt cirka 0,3 procent av BNP i bistånd.

Hammarskjöld omkommer

1961. Dag Hammarskjöld oÀmkom i en flygolycka på väg till förhandlingar om fred i Kongo 18 september. U Thant från Burma valdes till ny generalsekreterare 1962.

Kärnvapenprov förbjuds

1963. FN:s generalförsamling hade arbetat länge för ett totalt prov-

stoppsavtal. 1963 skrev tre av fem kärnvapenstater - Sovjetunionen, USA och Storbritannien - under ett provstoppsavtal. Kina och Frankrike anslöt sig inte till avtalet. 1996 antog generalförsamlingen ett provstoppsavtal.

Apartheid olagligt

1965. En konvention antogs som förbjuder alla former av rasdiskriminering. 1996 hade 145 länder skrivit under konventionen.

Obligatoriska sanktioner

1966. För första gången beslutade FN:s säkerhetsråd om obligatoriska ekonomiska sanktioner mot Sydrhodesia. Säkerhetsrådet menade att den vita minoritetsrevolten i Sydrhodesia hotade den internationella freden och säkerheten. Efter val 1980 blir Sydrhodesia den fria staten Zimbabwe.

Fem kärnvapenstater räcker!

1968. Icke-spridnings–avtalet undertecknades av kärnvapenstaterna Sovjetunionen, Storbritannien och USA. De lovar därmned att inte förse andra länder med kärnvapen. Kina och Frankrike undertecknade inte avtalet. Ungefär 50 icke-kärnvapenstater undertecknade också avtalet som innebär att de förbinder sig att inte ta emot eller utveckla kärnvapen. 1995 hade 178 av FN:s 185 medlemsstater anslutit sig till icke-spridningsavtalet.

70-talet

Biologiska vapen förbjuds

1971. En konvention antogs som förbjuder utveckling, produktion och lagring av bakteriologiska vapen. Det är det första internationella avtal som innebär egentlig nedrustning, det vill säga att befintliga vapen ska förstöras.

Waldheim generalsekreterare

1971. Österrikaren Kurt Waldheim efterträdde U Thant som FN:s generalsekreterare. I efterhand visade det sig att han tjänstgjort som tysk officer på Balkan under andra världskriget.

Miljön i fokus

1972. I Stockholm samlades representanter för 113 länder för att diskÃutera miljöfrågor. Temat var “En enda värld”. I en FN-rapport om människan och miljön från 1969 står det: “För första gången i mänsklighetens historia existerar en global kris som berör både i- och u-länder. Den gäller människans relation till sin miljö. Oroande tecken har varit synliga länge: befolkningsexplosionen, en mäktig teknologisk expansion som inte anpassats till miljöns villkor, förstörelsen av odlad jord, städernas oplanerade tillväxt, krympande öppna områden och en ökande risk för utrotning av många former av djur- och växtliv. Det finns ingen tvekan om att framtida liv på jorden hotas om detta får fortgå.”

Ny ekonomisk världsordning

1974. U-länderna ställde krav på en ny mer rättvis ekonomisk världsordning (NIEO). En deklaration och ett handlingsprogram antogs av FN:s generalförsamling. Några viktiga krav var:

* full kontroll över råvarutillgångarna
* mer förädlingsindustri i u-länderna
* bort med handelshinder för u-ländernas industrivaror
* avskrivning av skulder

FN och jämställdheten

1975. I Mexico City höll FN sin första kvinnokonferens. Konferensen drog upp riktlinjer för jämställdhetsarbetet tio år framåt. I september 1995 ägde den fjärde kvinnokonferensen rum i Beijing.

Vapenembargo mot Sydafrika

1977. FN:s säkerhetsråd beslutade att införa obligatoriskt vapenembargo mot Sydafrika. Anledningen är att Sydafrikas apartheidpolitik hotade den internationella freden och säkerheten. I augusti 1977 genomförde FN och den afrikanska organisationen OAU en antiapartheidkonferens.

80-talet

Smittkopporna utrotade

1980. Efter en världsomfattande kampanj som Världshälsoorganisationen genomfört förklarades 1980 att smittkopporna utrotats.

Pérez de Cuéllar generalsekreterare

1982. Peruanen Javier Pérez de Cuéllar efterträdde Waldheim som generalsekreterare. Han anses ha stärkt FN, gett organisationen en ledande roll i världspolitiken.

Svältkatastrof i Afrika

1984. 150 miljoner människor i 20 länder i Afrika drabbades av svält efter en lång tids torka. Detta gjorde att diskussionen om Afrikas kritiska ekonomiska situation tog fart. FN upprättade ett kontor - Office of Emergency Operations in Africa - för att samordna alla hjälpinsatser i Afrika. Kontoret meddelade 1985 att det som kunde ha blivit den värsta hungerkatastrofen i fredstid avvärjts tack vare det internationella biståndet. Unicef (FN:s barnfond) satte 1984 igång ett program för att rädda de minsta barnen i de fattiga länderna. Fyra punkter ingick i detta program:

* amning istället för bröstmjölksersättning
* viktkontroll
* socker/saltlösning i kokat vatten mot livshotande diarréer
* vaccinering mot sex vanliga och dödliga sjukdomar: difteri, polio, tuberkulos, stelkramp, kikhosta och mässling.

FN fyller 40 år

1985. Kritiken mot FN var stor när FN firade 40-årsjubileum. Sekretariatet kritiserades för slösaktighet och ineffektivitet.

"Låt oss inte göra Förenta Nationerna till syndabock för problem som återspeglar våra egna brister. Det är inte Förenta Nationerna som inte nått upp till oss. Det är vi som inte nått upp till Förenta Nationernas ideal. Det är genom att själva förbättra oss och vår politik som vi kan förbättra Förenta Nationerna."

Olof Palme i generalförsamlingen 21 oktober 1985

"Hållbar utveckling"

1987. Norges statsminister Gro Harlem Brundtland ledde Kommissionen för miljö och utveckling 1983-1987. I kommissionens rapport "Vår gemensamma framtid" lanserades begreppet hållbar utveckling, det vill säga en ekonomisk utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra framtida generationers möjligheter till samma utveckling.

Namibia blir fritt

1989. Sydafrika lämnade Namibia under FN-övervakning. Fria val organiserades av FN. Över 97 procent av de röstberättigade deltIog i valet. Flyktingar återvände i tusental varje dag från mitten av 1989.

90-talet

Mandela frigivs

1990. Nelson Mandelas frigivning 12 februari firades som en seger för antiapartheidrörelsen. I juni talade Nelson Mandela inför generalförsamlingen och tackade FN för dess insatser för hans och andra politiska fångars frigivning.

Irak invaderar Kuwait

1990. Efter kalla kriget fick FN en ny roll. Säkerhetsrådet, som länge varit handlingsförlamat på grund av de två stormakternas ständiga

veton, enades om en hård linje mot Irak. 1991 inleddes "Operation ökenstorm", en USA-ledd militär aktion som säkerhetsrådet accepterat. 3 april 1991 angav FN i resolution 687 ett slut på konflikten.

Boutros Boutros-Ghali

1991. Egyptiern Boutros Boutros-Ghali valdes till FN:s sjätte generalsekreterare.

Jugoslavien delas

1992. Kroatien, Slovenien och Bosnien-Hercegovina blev medlemmar i FN 1992. 1993 blev även Makedonien det. I mars upprättades Unprofor (United Nations Protection Force) för att skydda tre FN-zoner i Kroatien. Styrkan bestod av 14.000 man och hade också till uppgift att skydda FN-organ som sköter biståndet. I augusti 1995 var antalet FN-soldater och annan personal i det forna Jugoslavien över 52.000. Konflikten förvärrades efter en längre vapenvila och under sommaren misslyckades FN med att försvara de muslimska enklaver i Bosnien-Hercegovina som FN utsett till fredade zoner. Massakrer på bosniska muslimer utfördes. 14 december 1995 undertecknades ett fredsavtal mellan parterna.

Toppmöte om jorden

1992. FN:s konferens om miljö och utveckling anordnades i Rio de Janeiro. Ett handlingsprogram, Agenda 21, antogs. En konvention om biologisk mångfald, en annan om klimatet och 27 skogsprinciper förhandlades fram. 1996 arbetade i princip alla kommuner i Sverige med en lokal Agenda 21.

Allt sämre ekonomi

1994. Medlemsländernas sammanlagda skuld var i juli 1994 3,4 miljarder dollar. USA hade största skulden 1500 miljoner dollar. Ryssland skuld var 629 miljoner dollar.

Toppmöte om fattigdom

1995. För första gången anordnade FN ett toppmöte om social utveckling. Man enades om tio åtaganden, bland annat:

* att utrota fattigdomen
* att skapa fullständig jämlikhet mellan män och kvinnor
* att sträva mot full sysselsättning
* att ge utbildning och primärhälsovård till alla

En redovisning av FNs historia och underorgan finns på:
http://wimnell.com/omr93b.html

Världsarvslistan finns på
http:/wimnell.com/omr91b.html

Förenta Nationernas Millenniedeklaration.

Millennietoppmötet New York den 6-8 september 2000
FN:s Millenniedeklaration. Svensk version utgiven av:
FN:s informationskontor för de nordiska länderna,
Svenska FN-förbundet
Översättning: Lars Eriksson
Formgivning efter originalutgåvan: Cinna Gross
Tryckeri: Ekblads, Västervik 2002
Svenska FN-förbundet Box 15 115 104 65 Stockholm
Tel 08-462 25 40 E-post info@sfn.se Hemsida www.sfn.se
FN:s informationskontor för de nordiska länderna:
Midtermolen 3 DK-2100 Köpenhamn Ö Tel +45 35 46 73 00
E-post unic@un.dk Hemsida www.un.dk

FÖRORD

Förenta Nationernas Millenniedeklaration är en milstolpe på vägen in i ett nytt århundrade. Den antogs av Millennietoppmötet som hölls från den 6 till den 8 september 2000 i New York och är ett uttryck för 147 stats- och regeringschefers och totalt 191 nationers oro och engagemang för världens framtid. Mötet var den dittills största sammankomsten av världens ledare.

Deklarationen tog form under månader av diskussioner. Hänsyn togs till slutsatser och förslag från rúegionala konferenser och Millennieforum där enskilda organisationers och individers röster gjort sig hörda. Det gläder mig att många av de åtaganden och mål som jag föreslog i min Millennierapport ingår i deklarationen.

Min avsikt med att föreslå Millennietoppmötet var att utnyttja den symboliska kraften i millennieskiftet för att rikta uppmärksamheten på människors verkliga behov världen över. När jag lyssnade på världens ledare och läste deklarationen slogs jag av hur anmärkningsvärt väl ledarnas krav på handling svarade mot utmaningarna vi står inför.

Ledarna satte upp de specifika målen att halvera antalet människor som lever i extrem fattigdom, att förse människor med rent vatten och ge alla grundutbildning, att stoppa spridningen av hiv/aids och nå andra utvecklingsmål. De krävde att FN:s fredsoperationer stärks så att utsatta samhällen kan räkna med oss när de är hotade. Och de bad oss att bekäâmpa orättvisor och ojämlikhet, terror och brottslighet och att bevara vårt gemensamma arv, jorden, åt kommande generationer.

I deklarationen har världens ledare anvisat klara riktlinjer för hur Förenta Nationerna skall anpassas till det nya århundradets krav. Med rätta är de bekymrade över organisationens effektivitet. De vill se handling och, framför allt, resultat. För min del bekräftar jag att jag själv och min personal hängivet skall genomföra det mandat vi fått. Men ytterst är det ledarna själva som är Förenta Nationerna. Det står i deras makt att uppnå de mål som de har fastställt och därför är det också deras ansvar. Till dem och deras medborgare, världens alla människor, säger jag: bara ni kan avgöra om Förenta Nationerna skall klara av att svara på utmaningen.

Kofi A. Annan
Förenta Nationernas generalsekreterare

Generalförsamlingen antar följande deklaration:
Förenta Nationernas Millenniedeklaration

I. VÄRDERINGAR OCH PRINCIPER

1. Vi, stats- och regeringschefer, har varit samlade till möte i Förenta Nationernas högkvarter i New York från den 6 till den 8 september 2000, i gryningen till ett nytt millennium, för att åter betyga vår tro på organisationen och dess stadga som oumbärliga grundstenar för en fredligare, rättvisare och mer välmående värld.

2. Vi erkänner att vi, utöver våra förpliktelser i våra egna länder, har ett kollektivt ansvar för att principerna om människors värdighet, jämlikhet och jämställdhet upprätthålls på det globala planet. Vi som ledare är därför ansvariga inför alla människor i världen, särskilt de mest sårbara och utsatta, och framför allt världens barn, eftersom framtiden tillhör dem.

3. Vi bekräftar åter vår anslutning till de ändamål och principer som är inskrivna i Förenta Nationernas stadga och som visat sig vara tidlösa och universella. I själva verket har deras relevans och kraft att inspirera ökat i takt med att länder och folk blivit allt mer sammanlänkade och beroende av varandra.

4. Vi är beslutna att skapa en rättvis och bestående fred i hela världen i enlighet med stadgans mål och principer. Vi ålägger oss på nytt att stödja varje ansträngning att upprätthålla respekten för alla staters suveräna likställdhet och deras territoriella integritet och politiska oberoende, att lösa tvister med fredliga medel i enlighet med rättvisans principer och internationell rätt, att garantera rätten till självbestämmande för folk som fortfarande lever under kolonialt styre och utländsk

1

ockupation, att tillämpa principerna om icke-inblandning i staters inre angelägenheter, respekt för mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och respekt för allas lika rätStigheter utan åtskillnad på grund av ras, kön, språk eller religion samt att samverka internationellt vid lösning av internationella problem av ekonomisk, social, kulturell och humanitär art.

5. Vi tror att den centrala utmaning vi står inför idag är att säkerställa att globaliseringen blir en positiv kraft för världens alla människor. Även om globaliseringen erbjuder stora möjligheter är vinsterna för närvarande mycket ojämnt fördelade, vilket också kostnaderna är. Vi inser att utvecklingsländer och länder med övergångsekonomier har särskilt svårt att svara på denna utmaning. Därför kan globaliseringen gynna människorna på ett rättvist sätt och skapa en god framtid för alla endast genom kraftfulla och uthålliga insatser som bygger på vår gemensamma värdegrund av medmänsklighet och humanism. Dessa ansträngningar måste innehålla riktlinjer och åtgärder på det globala planet som möter behoven hos utvecklingsländerna och länderna med övergångsekonomier. De måste formuleras och genomföras med dessa länders aktiva deltagande.

6. Vi anser att vissa grundläggande värderingar är särskilt viktiga i de internationella relationerna under det tjugoförsta århundradet.

Dessa är:
* Frihet. Män och kvinnor har rätt att leva sina liv och fostra sina barn i värdighet, fria från hunger och från fruktan för våld, förtryck och orättvisor. Demokratisk samhällsstyrning i vilken medborgarna är delaktiga och som utgår från folkets vilja är den bästa garantin för dessa rättigheter.

2

* Jämlikhet. Ingen individ och ingen nation får förnekas möjligheten att dra nytta av utveckling. Lika rättigheter och möjligheter för kvinnor och män måste garanteras.
* Solidaritet. Globala utmaningar måste mötas på ett sätt som fördelar kostnaderna och bördorna i överensstämmelse med grundläggande principer om jämlikhet och social rättvisa. De som lider eller missgynnas förtjänar hjälp från dem som gynnas mest.
*Tolerans. Människor måste respektera varandra oavsett skillnader i tro, kultur och språk. Skillnaderna inom och mellan samhällen bör varken fruktas eller undertryckas utan tas till vara som värdefulla tillgångar för mänskligheten. En kultur av fred och samtal mellan alla civilisationer bör aktivt främjas.
*Respekt för naturen. Alla levande arter och andra naturtillgångar måste behandlas och användas på ett klokt sätt i enlighet med principerna för hållbar utveckling. Endast med den inställningen kan de omätbara rikedomar som naturen försett oss med bevaras och överlämnas till våra efterkommande. De rådande ohållbara mönstren för produktion och konsumtion måste ändras med tanke på vår egen och kommande generationers framtida välfärd.
* Delat ansvar. Ansvaret för hanteringen av ekonomisk och social utveckling världen över och av hot mot internationell fred och säkerhet måste delas av världens länder och bör utövas multilateralt. Som den mest universella och mest representativa organisationen i världen måste Förenta Nationerna ha den centrala rollen.

7. För att omsätta dessa värderingar i handling har vi identifierat viktiga mål som vi tillmäter speciell betydelse.

II. FRED, SÄKERHET OCH NEDRUSTNING

8. Vi skall göra vårt yttersta för att befria våra folk från krigets gissel som i konflikter inom och mellan länder har krävt mer än 5 miljoner liv under det senaste årtiondet. Vårt mål är också att eliminera de faror som massföJrstörelsevapnen utgör.

9. Vi beslutar därför:
* Att stärka respekten för lag och rätt i internationella så väl som nationella angelägenheter och särskilt säkerställa att medlemsstater, i mål där de är parter, rättar sig efter beslut som fattats av Internationella domstolen i enlighet med Förenta Nationernas stadga.
* Att göra Förenta Nationerna effektivare när det gäller att upprätthålla fred och säkerhet genom att ge organisationen de resurser och medel som den behöver för att förebygga konflikter, lösa tvister fredligt, sätta in fredsbevarande operationer och medverka efter konflikter med freds och återuppbyggnad. I detta sammanhang erinrar vi om rapporten från expertpanelen om Förenta Nationernas fredsoperationer och uppmanar generalförsamlingen att snarast behandla panelens rekommendationer.
* Att stärka samarbetet mellanS Förenta Nationerna och regionala organisationer i enlighet med föreskrifterna i stadgans kapitel VIII.
* Att tillse att stater som är parter till fördrag på områden som vapenkontroll och nedrustning, internationell humanitär rätt och mänskliga rättigheter efterlever dessa. Vi uppmanar alla stater att överväga att underteckna och ratificera Rom-stadgan för den internationella brottmålsdomstolen.
* Att vidta samordnade åtgärder mot internationell terrorism och snarast möjligt tillträda alla relevanta internationella konventioner.

* Att fördubbla våra ansträngningar för att fullgöra vårt åtagande att motverka världens drogproblem.
* Att intensifiera våra ansträngningar att bekämpa transnationell brottslighet i alla dess dimensioner, inklusive handel med och smuggling av människor samt penningtvätt.
* Att minimera de icke önskvärda e]ffekterna av Förenta Nationernas ekonomiska sanktioner som drabbar oskyldiga människor, att genomföra regelbundna granskningar av sådana sanktioner och eliminera oönskade effekter av sanktioner som drabbar tredje person.
* Att eftersträva avskaffande av massförstörelsevapen, särskilt kärnvapen, och hålla alla möjligheter öppna för att uppnå detta mål, inklusive sammankallande av en internationell konferens för att identifiera metoder att undvika riskerna med kärnvapen.
* Att genomföra gemensamma åtgärder för att stoppa den illegala handeln med små och lätta vapen, i synnerhet genom större öppenhet vid vapenaffärer och stöd åt regionala nedrustningsåtgärder, varvid rekommendationerna från Förenta Nationernas kommande konferens om illegal handel med små och lätta vapen skall beaktas.
* Att uppmana alla stater att överväga anslutning till konventione[n om förbud att använda, lagra, tillverka och sälja antipersonella minor och att förstöra sådana minor. Staterna uppmanas också att ansluta sig till det reviderade protokollet till konventionen om konventionella vapen.

10. Vi ber medlemsstaterna att iaktta den olympiska freden, individuellt och kollektivt, nu och i framtiden, och att stödja Internationella olympiska kommittén i dess ansträngningar att främja fred och förståelse mellan människor genom sporten och det olympiska idealet.

5

III. UTVECKLING OCH FATTIGDOMSBEKÄMPNING

11. Vi skall göra vårt yttersta för att befria våra medmänniskor – män, kvinnor och barn – från den extrema fattigdomens elände och förnedring. Mer än en miljard lever just nu i extrem fattigdom. Vi förbinder oss att förverkliga allas rätt till utveckling och att befria hela mänskligheten från nöd.

12. Vi beslutar därför att skapa en miljö – på både nationell och global nivå – som främjar utveckling och fattigdomsbekämpning.

13. Om dessa mål skall nås krävs bland annat god samhällsstyrning i varje land. Även på det internationella planet krävs god styrning, och dessutom öppenhet i de finansiella och monetära systemen och i handeln. Vi är anhängare av ett öppet, rättvist, regelstyrt, förutsägbart och icke-diskriminerande multilateralt system för handel och finanser.

14. Vi ser med oro på de hinder som utvecklingsländer möter när de försöker mobilisera resurser som de behöver för att finansiera sin långsiktiga utveckling. Vi kommer därför att göra allt vi kan för att konferensen om finansiering för utveckling, som skall hållas under 2002, skall bli framgångsrik.

15. Vi åtar oss också att möta de minst utvecklade ländernas särski7lda behov. I detta sammanhang välkomnar vi Förenta Nationernas tredje konferens om de minst utvecklade länderna i maj 2001 och vi kommer att göra vårt bästa för att den blir en framgång. Vi uppmanar de industrialiserade länderna:
* Att antaga, helst vid den konferensen, riktlinjer för tullfrihet och borttagande av importkvoter för i det närmaste all export från de minst utvecklade länderna.
* Att utan dröjsmål tillämpa det utvidgade programmet om skuldlättnader för de svårt skuldsatta fattiga länderna och att gå med på att avskriva alla offentliga bilaterala skulder som dessa länder har i utbyte mot att länderna visar beslutsamhet att minska fattigdomen.
* 6

* Att ge mer generöst utvecklingsbistånd, särskilt till länder som gör
* ärliga ansträngningar att använda sina resurser för att minska fattig
* domen.

16. Vi &är också beslutna att genomgripande och effektivt ta itu med låg- och medelinkomstländernas skuldproblem genom olika nationella och internationella åtgärder, avsedda att göra dessa skulder hanterbara på lång sikt.

17. Vi beslutar också att ta itu med de särskilda problem som möter små utvecklingsländer som är öar genom att snabbt och fullständigt genomföra handlingsprogrammet från konferensen i Barbados och resultatet av generalförsamlingens tjugoandra extra möte. Vi uppmanar enträget världssamfundet att vid framtagandet av ett sårbarhetsindex beakta de behov som är speciella för små utvecklingsländer som är öar.

18. Vi erkänner de speciella behov och problem som kustlösa länder har och uppmanar både bilaterala och multilaterala givare att öka det finansiella och tekniska biståndet till dessa länder för att möta deras särskilda utvecklingsbehov och hjälpa dem att lösa sina geografiska problem genom att underlätta transporter till och från dem genom andra länder.

19. Vi beslutar vidare:
* Att till år 2015 halvera antalet människor vars inkomster är lägre än en dollar per dag och som svälter, och till samma år halvera antalet människor som inte har tillgång till säkert dricksvatten på nära håll eller inte har råd att skaffa vatten.
* Att garantera att alla barn, både flickor och pojkar, till år 2015 har möjlighet att fullfölja hela grundskoleutbildningen och att flickor och pojkar har samma tillgång till utbildning på alla nivåer.
* Att till samma år ha minskat mödradödligheten med tre fjärdedelar
* och dödligheten bland barn under fem år med två tredjedelar jämfört
*

* med nuvarande nivåer.
* Att då ha stoppat och börjat minska spridningen av hiv/aids, malaria och andra svåra sjukdomar som plågar mänskligheten.
* Att ge särskild hjälp till barn som blivit föräldralösa på grund av hiv/aids.
* Att år 2020 ha uppnått betydande förbättringar av levnadsvillkoren för åtminstone 100 miljoner människor som bor i slum, vilket föreslagits i ”städer-utan-slum-initiativet”

.

20. Vi beslutar också:
* Att främja jämställdhet och stärkandet av kvinnors makt över sina egna liv som effektiva vägar att bekämpa fattigdom, hunger och sjukdomar och stimulera en utveckling som verkligen är hållbar.
* Att utveckla och genomföra strategier som ger ungdomar i hela världen en reell chans att få bra och produktiva arbeten
* Att uppmuntra läkemedelsind˜ustrin att göra de nödvändigaste läkemedlen mer tillgängliga och åtkomliga till lägre priser för alla som behöver dem i utvecklingsländerna.
* Att utveckla ett nära samarbete med den privata sektorn och det civila samhällets organisationer i kampen för utveckling och fattigdomsutrotning.
* Att garantera att fördelarna av ny teknik, särskilt informations- och kommunikationsteknik, är tillgängliga för alla i enlighet med Ecosocs ministerdeklaration 2000.

IV. SKYDD AV VÅR GEMENSAMMA MILJÖ.

21. Vi skall göra vårt yttersta för att befria hela mänskligheten, framför allt våra barn och barnbarn, från hotet om ett liv på en planet som är oåterkalleligt förstörd av mänskliga aktiviteter och vars naturtillgångar inte längre räcker för människornas behov.

22. Vi bekräftar på nytt vårt stöd för principerna om hållbar utveckling, däribland principerna i Agenda 21 som antogs vid Förenta Nationernas konferens om miljö och utveckling.

23. Vi beslutar därför att i alla åtgärder som rör miljön följa en ny etik för god hushållning och förvaltning, och som ett första steg beslutar vi:
* Att göra allt vi kan för att garantera att Kyoto-protokollet träder i kraft, helst före tioårsjubiléet av Förenta Nationernas konferens om miljö och utveckling 2002, och att vi påbörjar den erforderliga minskningen av utsläpp av växthusgaser.
* Att intensifiera våra gemensamma insatser för skötsel, skydd och hållbar utveckling av alla typer av skogar.
* Att verka för fullständig implementering av konventionen om biologisk mångfald och konventionen för kamp mot ökenspridning i länder som drabbats av extrem torka och/eller ökenspridning, särskilt i Afrika.
* Att sätta stopp för den ohållbara exploateringen av vattentillgångar genom att utveckla strategier för vattenhushållning på regional, nationell och lokal nivå så att alla får tillgång till vatten i tillräcklig mängd.
* Att intensifiera samarbetet för att minska antalet och verkningarna av naturkatastrofer och katastrofer som orsakas av mänskliga aktiviteter.
* Att garantera fri tillgång till information från kartläggningen av det mänskliga genomet.

V. MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER, DEMOKRATI OCH GOD SAMHÄLLSSTYRNING

24. Vi skall göra vårt yttersta för att främja demokratin och stärka rättssäkerheten, liksom respekten för alla internat ionellt erkända mänskliga rättigheter och grundläggande friheter, inklusive rätten till utveckling.

25. Vi beslutar därför:
* Att helt och fullt respektera och försvara den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna.
* Att målmedvetet arbeta för fullständigt skydd och stärkande i alla våra länder av medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter för alla.
* Att stärka kapaciteten i alla våra länder att tillämpa demokratins principer och arbetssätt samt respektera mänskliga rättigheter, inklusive minoriteters rättigheter.
* Att bekämpa alla former av våld mot kvinnor och efterleva konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor.
* Att vidta åtgärder för att garantera respekt för och skydd av invandrares, migrerande arbetares och deras 9familjers mänskliga rättigheter, stoppa rasistiska och främlingsfientliga handlingar som ökar i många länder och främja större harmoni och tolerans i alla samhällen.
* Att arbeta gemensamt för att bredda den politiska beslutsprocessen genom aktivt deltagande av alla medborgare i alla våra länder.
* Att garantera mediernas frihet så att de kan spela sin viktiga roll och allmänhetens rätt att få tillgång till information.

VI. SKYDD AV DE SÅRBARA.

26. Vi skall göra vårt yttersta för att säkerställa att barn och andra civila som drabbas oproportionerligt hårt av naturkatastrofer, folkmord, väpnade konflikter och andra humanitära nödsituationer får allt det bistånd och allt det skydd som de behöver för att de skall kunna återgå till ett normalt liv så snart som möjligt.

Vi beslutar därför:
* Att utvidga och stärka skyddet av civila i nödsituationer i enlighet med internationell humanitär rätt.
* Att stärka det internationella samarbetet, inklusive fördelningen av kostnaderna för och samordningen av humanitärt bistånd till länder som härbärgerar flyktingar, och att hjälpa alla flyktingar, även internflyktingar, att frivilligt återvända till sina hem i trygghet och värdighet för att på ett lämpligt sätt återintegreras i sina samhällen.
* Att uppmuntra till ratificering och fullständig tillämpning av konventionen om barnets rättigheter och dess frivilliga protokoll om barn i väpnade konflikter och om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.

VII. ÅTGÄRDER FÖR ATT MÖTA AFRIKAS SÄRSKILDA BEHOV.

27. Vi skall medverka till att demokratin stärks i Afrika och bistå Afrika i dess kamp för varaktig fred, utrotning av fattigdomen och hållbar utveckling och därigenom ge Afrika en betydande roll i världsekonomin.

28. Vi beslutar därför:
* Att fullt ut stödja de politiska och institutionella strukturer som byggs upp i de nya demokratierna i Afrika.
* Att uppmuntra och understödja regionala och subregionala mekanismer för förebyggande av konflikter och främjande av politisk stabilitet, och att garantera ett tillförlitligt flöde av resurser till fredsbevarande operationer i Afrika.
* Att vidta särskilda åtgärder för att möta utmaningar som fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling i Afrika, bland annat skuldavskrivning, förbättrad tillgång till marknader, ökat offentligt utvecklingsbistånd och mer av utländska direktinvesteringar, liksom överföring av teknologi.
* Att hjälpa Afrika att bygga upp sin kapacitet att ta itu med spridningen av hiv/aids och andra infektionssjukdomar.

VIII. ETT STARKARE FÖRENTA NATIONERNA.

29. Vi skall göra vårt yttersta för att göra Förenta Nationerna till ett mer effektivt verktyg i genomförandet av alla dess prioriteringar: kampen för utveckling åt världens alla folk; kampen mot fattigdom, okunnighet och sjukdomar; kampen mot orättvisa; kampen mot våld, terror och brott samt kampen mot misskötseln och förstörelsen av vårt gemensamma hem.

30. Vi beslutar därför:
* Att åter bekräfta generalförsamlingens centrala ställning som Förenta Nationernas mest representativa organ och det viktigaste överläggande och policyskapande organet och att möjliggöra för församlingen att effektivt spela denna roll.

* Att intensifiera våra ansträngningar att genomföra en omfattande reformering av säkerhetsrådet och därvid beakta alla aspekter.
* Att ytterligare stärka ekonomiska och sociala rådet, och därvid byîgga på de förbättringar som nyligen genomförts, för att hjälpa det att fullfölja den uppgift som det tilldelats i stadgan.
* Att stärka Internationella domstolen för att den skall garantera rättvisa och rättssäkerhet i internationella relationer.
* Att uppmuntra till regelbundna konsultationer mellan de viktigaste organen inom Förenta Nationerna för samordning och uppföljning av deras verksamheter.
* Att säkerställa att organisationen kan räkna med och i föreskriven tid förses med de resurser som den behöver för att kunna utföra sina uppgifter.
* Att uppmana sekretariatet att på bästa sätt utnyttja dessa resurser enligt klara regler och procedurer som beslutats av generalförsamlingen i alla medlemsstaters intresse genom att använda de bästa metoderna och den bästa tekniken som står till buds och genom att koncentrera verksamheten på uppgifter som prioriterats genom beslut av medlemsstaterna.
* Att verkva för staters anslutning till konventionen om säkerhet för Förenta Nationernas och andra organisationers personal.
* Att uppnå bättre samstämmighet och samordning i policyfrågor mellan Förenta Nationerna, dess fackorgan, Bretton Woods-institutionerna, Världshandelsorganisationen och andra multilaterala organ i syfte att åstadkomma en helt samordnad hantering av freds- och utvecklingsproblemen.

* Att ytterligare stärka samarbetet mellan Förenta Nationerna och nationella parlament genom deras världsorganisation, Interparlamentariska unionen, på olika områden, bland annat fred och säkerhet, ekonomisk och social utveckling, folkrätt och mänskliga rättigheter samt demokrati och genderfrågor.
* Att öka möjligheterna för den privata sektorn, icke-statliga organisationer och hela det civila samhället att bidra till förverkligandet av organisationens mål och program.

31. Vi anmodar generalförsamlingen att regelbundet övervaka de framsteg som görs för att genomföra åtagandena i denna deklaration och ålägger generalsekreteraren att framlägga periodiska rapporter om detta för behandling av generalförsamlingen och till grund för framtida åtgärder.

32. Vi bekräftar ånyo högtidligen, vid detta historiska tillfälle, att Förenta Nationerna är hela den mänskliga familjens oumbärliga gemen-samma verktyg, med vilket vi skall försöka förverkliga våra universella förhoppningar om fred, samarbete och utveckling. Därför lovar vi att oreserverat stödja dessa gemensamma mål och uttalar vår beslutsamhet att nå dem.

Resolution A/RES/55/2
8 september 2000

Läget i världen 2002.

Från svenska FN-förbundets hemsida på Internet,www.sfn.se, 050505

MÄNSKLIG UTVECKLING

De flesta uppgifter i tabellen kommer från olika FN-organ. En del uppgifter har sekretariatet för Human Development Report sammanställt. I Human Development Report finns hänvisningar till samtliga källor.

DEMOKRATI OCH DELAKTIGHET

Framsteg

- Sedan 1980 har 81 länder gjort stora framsteg mot demokrati. 33 militärregimer har ersatts av civila regeringar.
- 140 av världens närmare 200 stater har nu fria val i vilka flera politiska partier deltar. Det är fler länder än någonsin i historien.
- År 2000 fanns det 37.000 registrerade internationella icke statliga organisationer, en ökning med en femtedel från 1990. Mer än 2.150 organisationer har rådgivande ställning i FN:s ekonomiska och sociala råd (ECOSOC) och 1.550 är knutna till FN:s informationsavdelning.
- 125 länder med 62 % av världens befolkning har fri eller delvis fri press.
  Mellan 1970 och 1996 mer än fördubblades antalet dagstidningar i utvecklingsländerna från 29 till 60 tidningar per 1.000 personer och antalet TV-apparater ökade 16-falt.
- Antalet länder som har ratificerat de sex grundläggande konventionerna om mänskliga rättigheter har ökat dramatiskt sedan1990. Antalet ratificeringar av konventionen om ekonomiska,sociala och kulturella rättigheter resp. medborgerliga och politiskarättigheter har ökat från omkring 90 till närmare 150.
- I tio länder är mer än 30 % av parlamentarikerna kvinnor.
- Bara sex veton lades i FN:s säkerhetsråd mellan 1996 och 2001 mot 243 mellan 1946 och 1995, ett genomsnitt på 50 veton per årtionde.

Bakslag

- Av de 81 nya demokratierna är endast 47 helt demokratiska. Flera andra är på väg från demokrati till auktoritärt styre, några är krigsdrabbade.
- Bara 82 länder med 57 % av världens befolkning är helt demokratiska.
- 51 länder har inte ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO:s) konvention om rätten att organisera sig och 39 länder har inte ratificerat konventionen om den kollektiva förhandlingsrätten.
- Fortfarande har inte enskilda organisationer rådgivande ställning i FN:s säkerhetsråd och generalförsamling. Bara 251 avde 1.550 organisationerna som är knutna till FN:s informationsavdelning kommer från utvecklingsländer.
- 61 länder med 38 % av världens befolkning saknar fortfarande fri press.
- Under 2001 dödades 37 journalister i tjänsten, 118 fängslades och mer än 600 journalister och redaktioner utsattes för våld eller hot.
- 106 länder kränker fortfarande viktiga medborgerliga och politiska rättigheter.
- 38 länder har ännu inte ratificerat konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, 41 har inte ratificerat konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.
- Totalt i världen är endast 14 % av parlamentarikerna kvinnor och i tio länder finns det inga kvinnliga parlamentariker alls.
- I Världshandelsorganisationen (WTO) gäller en röst per land, men de flesta viktiga beslut tas av de ledande ekonomiska stormakterna utanför möteslokalerna.
- Exekutivdirektörerna som representerar Frankrike, Japan,

Saudiarabien, Storbritannien, Tyskland och USA i Världsbanken har 46 % av rösterna i banken och 48 % av rösterna i Internationella Valutafonden (IMF).

EKONOMISK RÄTTVISA

Framsteg

- Andelen av världens befolkning som lever i extrem fattigdom minskade från 29 % 1990 till 23 % 1999.
- Under 1990-talet halverades andelen extremt fattiga i Östasien och Stilla havsområdet och minskade med 7 procent i Sydasien.
- Östasien och Stilla havsområdet hade en årlig ekonomisk tillväxt räknat i inkomst per capita med i genomsnitt 5,7 % under 1990-taletet, Sydasien hade 3,3 %.
- De omkring 500 miljoner Internetanvändare som finns i dag beräæknas öka till nästan en miljard år 2005.

Bakslag

- De rikaste fem procenten av världens befolkning har en inkomst som är 114 gånger större än inkomsten för de fattigaste fem procenten av världens befolkning.
- Under 1990-talet ökade antalet extremt fattiga människor i Afrika söder om Sahara från 242 till 300 miljoner.
- I Central- och Östeuropa och länderna i forna Sovjetunionen minskade inkomsten per capita med 2,4 % per år under 90-talet.I Afrika söder om Sahara var minskningen 0,3 %. 20 länder i Afrika söder om Sahara med drygt hälften av regionens befolkning är fattigare i dag än de var 1990. 23 länder är fattigare än de var 1975.
- 72 % av Internetanvändarna bor i de rika OECD-länderna med 14 % av världens befolkning. 164 miljoner bor i USA.

HÄLSA OCH UTBILDNING

Framsteg

- Sedan 1990 har 800 miljoner människor i världen fått bättre tillgång till vatten och 750 miljoner fått bättre sanitet.
- 57 länder med totalt hälften av jordens befolkning har halverat hungern eller är på väg att göra det till år 2015.
- En del utvecklingsländer har gjort framsteg i kampen mot hiv/aids. Uganda minskade förekomsten av hiv från 14 % i början av 1990-talet till omkring 8 % i slutet av 90-talet.
- Mellan 1970 och 2000 minskade dödligheten bland barn under fem år från 96 till 56 dödsfall per 1.000 levande födda.
- Globalt sett ökade inskrivningen i grundskolan från 80 % 1990 till 84 % 1998.
- 51 länder med 41 procent av världens befolkning har nått eller är på väg att nå målet allmän grundutbildning.
- 90 länder med drygt 60 % av världens befolkning har nått/är på väg att nå målet att könsdiskriminering i grundskolan ska vara avskaffad 2015 – drygt 80 länder när det gäller gymnasieskolan.

Bakslag

- Vaccineringen av barn mot de vanligaste barnsjukdomarna har minskat till under 50 % i Afrika söder om Sahara.
- Med nuvarande insatsnivåer kommer det att t†a mer än 130 år att utrota hungern i världen.
- Vid slutet av 2000 hade närmare 22 miljoner människor dött av aids, 13 miljoner barn hade förlorat sin mor eller båda föräldrarna i aids och drygt 40 miljoner människor hade hiv. Av dessa bodde 90 % i utvecklingsländerna varav 75 % i Afrika söder om Sahara.
- Varje dag dör mer än 30.000 barn i sjukdomar som kan förebyggas.
- Runt om i världen ”saknas” 100 miljoner kvinnor som skulle ha levat om de inte blivit offer för barnamord, försummelse eller abort av flickfoster.

- Varje år dör mer än 500.000 kvinnor i samband med graviditeter och förlossningar.
- 113 miljoner barn går inte i skolan, 97 % av dem bor i utvecklingsländer.
- 93 länder med 39 % av världens befolkning har inga data på inskrivning i grundskolan.
- 60 % av barnen som inte går i grundskola är flickor.
- Av omkring 854 miljoner ej läs- och skrivkunniga i världen är 544 miljonyer kvinnor.

FRED OCH PERSONLIG SÄKERHET
Framsteg

- 38 fredsbevarande operationer har upprättats sedan 1990, jämfört med 16 mellan 1946 och 1989.
- När 60 länder hade ratificerat stadgan för Internationella brottmålsdomstolen i april 2002 inrättades en permanent domstol för brott mot mänskligheten.
- Omkring 1.400 icke statliga grupper och organisationer har bidragit till att 1997-års konvention som förbjuder minor har ratificerats av 123 stater.

Bakslag

- Folkmord begicks i Europa och Afrika med 200.000 människor dödade i Bosnien 1992-95 och 500.000 i Rwanda 1994.
- Nya former av internationell terrorism ledde till att omkring 3.000 människor från drygt 80 länder dog i attacken mot World Trade Centre i New York den 11 september 2001.
- Stora länder som Kina, Ryssland och USA har inte ratificerat minkonventionen.
- 90 länder är fortfarande svårt drabbade av laRndminor som 15.000-20.000 människor blir offer för varje år.

Läget i början av 2008.

Under 2007 har jordens klimat blivit ett stort ämne i massmedierna. Utsläpp av koldioxid gör att jorden blir varmare. Glaciärer och polarisar smälter, höjer havsnivåer och orsakar översvämningar. När glaciärerna smält ned blir det vattenbrist nedanför och växter, djur och människor kan inte leva där som tidigare.

Efter andra världskriget har tidigare underutvecklade länder skaffat sig förmåga att tillverka högteknologiska produkter som förr bara de västerländska industriländerna kunde göra. Kina och Indien med vardera omkring en miljard invånare konkurrerar nu med de gamla industriländerna och strävar efter att skaffa sig industriländernas högre levnadsstandard med risk att planeten genom ökade utsläpp fördärvas ännu fortare. Globaliseringen har blivit ett stort ämne.

Striderna mellan Isrel och Palestina fortsätter. USA har ett krig i Irak. USA börjar få det svårt med ekonomin och ska hålla presidentval hösten 2008, då det väntas att demokraterna vinner. Förväntningarna på en ny USA-politik är stora.

Religionerna spelar inte lika stor roll som i äldre tider, men har ännu ett fast grepp på många håll, bl a i USA. Islam vållar bekymmer. Påven håller fast vid gamla fördomar. Rasism o d är ett stort problem.

Vad som är säkert är att det i hela världen behövs undervisning om världsproblemen och bättre planeringar för framtiden. Ska det bli bättre med det måste fattigdomen i världen reduceras och levnadsvillkoren bli så goda att alla kan vara med och förbättra världen.

De inre verkligheterna, de sociala miljöerna och informationsflödena måste bli bättre.

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna.

Från utrikesdepartementets hemsida på internet.

Förenta Nationernas generalförsamling antog och kungjorde den 10 december 1948 en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna.
Omedelbart efter denna historiska händelse uppmanade generalförsamlingen alla medlemsstater att offentliggöra förklaringens text och att "göra den spridd, känd, läst och förstådd framför allt i skolor och andra undervisningsinstitutioner utan hänsyn till olika länders eller regioners politiska förhållanden".

INLEDNING

Enär erkännandet av det inneboende värdet hos alla medlemmar av människosläktet och av deras lika och oförytterliga rättigheter är grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

enär ringaktning och förakt för de mänskliga rättigheterna lett till barbariska gärningar, som upprört mänsklighetens samvete, och enär skapandet av en värld, där människorna åtnjuta yttrandefrihet, trosfrihet samt frihet från fruktan och nöd, kungjorts som folkens högsta strävan,

enär det är väsentligt för att icke människan skall tvingas att som en sisùta utväg tillgripa uppror mot tyranni och förtryck, att de mänskliga rättigheterna skyddas genom lagens överhöghet,

enär det är väsentligt att främja utvecklandet av vänskapliga förbindelser mellan nationerna,

enär Förenta Nationernas folk i stadgan ånyo uttryckt sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna, den enskilda människans värdighet och värde samt männens och kvinnornas lika rättigheter, ävensom beslutat främja socialt framåtskridande och bättre levnadsvillkor under större frihet,

enär medlemsstaterna åtagit sig att i samverkan med Förenta Nationerna säkerställa allmän och effektiv respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,

enär en gemensam uppfattning av dessa fri- och rättigheters innebörd är av största betydelse för uppfyllandet av detta åtagande,

k**ungör GENERALFÖRSAMLINGEN**

denna
ALLMÄNNA FÖRKLARING OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA
såsom en gemensam riktlin¢je för alla folk och alla nationer, på det att varje individ och varje samhällsorgan må med denna förklaring i åtanke ständigt sträva efter att genom undervisning och uppfostran befordra respekten för dessa fri- och rättigheter samt genom framstegsfrämjande inhemska och internationella åtgärder säkerställa deras allmänna och verksamma erkännande och tilllämpning såväl bland folken i medlemsstaterna som bland folken i områden under deras överhöghet.

Artikel 1.
Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av broderskap.

Artikel 2.
Envar är berättigad till alla de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, utan åtskillnad av något slag, såsom ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt.

Ingen åtskillnad må vidare göras på grund av den politiska, juridiska eller internationella ställning, som intages av det land eller område, till vilket en person hör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 3.
Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 4.
Ingen må hållas i slaveri eller träldom; slaveri och slavhandel i alla dess former är förbjudna.

Artikel 5.
Ingen må utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 6.
Envar har rätt att allestädes erkännas som person i lagens mening.

Artikel 7.
Alla är lika inför lagen och är utan åtskillnad berättigade till lika skydd från lagens sida. Alla är berättigade till lika skydd mot varje åtskillnad i strid med denna förklaring och mot varje framkallande av sådan åtskillnad.

Artikel 8.
Envar ®har rätt till verksam hjälp från sitt lands behöriga domstolar mot handlingar, som kränker de grundläggande rättigheter, vilka tillkom-mer honom genom lag eller författning.

Artikel 9.
Ingen må godtyckligt anhållas, fängslas eller landsförvisas.

Artikel 10.
Envar är under full likställdhet berättigad till rättvis och offentlig rannsakning inför oavhängig och opartisk domstol vid fastställandet av såväl hans rättigheter och skyldigheter som varje anklagelse mot honom för brott.

Artikel 11.
1. Envar, som blivit anklagad för straffbar gärning, har rätt att betraktas som oskyldig, till dess hans skuld blivit lagligen fastställd vid offentlig rättegång, under vilken han åtnjutit alla för sitt försvar nödiga garantier.
2. Ingen må dömas för handling eller underlåtenhet, som vid tidpunkten för dess begående icke var straffbar enligt inhemsk eller internationell rätt. Ej heller må högre straff utmätas än vad som var tillämpligt vid tidpunkten för den straffbara gärningens begående.

Artikel 12.
Ingen må utsättas för godtyckliga ingripanden i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens, ej heller angrepp på heder och anseende. Envar har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden eller angrepp.

Artikel 13.
1. Envar har rätt att inom varje stats gränser fritt förflytta sig och välja sin vistelseort.
2. Envar har rätt att lämna varje land, inbegripet sitt eget, och att återvända till sitt eget land.

Artikel 14.
1. Envar har rätt att i andra länder söka och åtnjuta fristad från förföljelse.
2. Denna rätt må icke åberopas vid laga åtgärder, reellt grundade på icke-politiska brott eller på handlingar, som strider mot Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 15.
1. Envar har rätt till en nationalitet.
2. Ingen må godtyckligt berövas sin nationalitet eller förmenas rätten att ändra nationalitet.

Artikel 16.
1. Fullvuxna män och kvißnnor har rätt att utan någon inskränkning på grund av sin ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. De äga lika rättigheter vid giftermål, under äktenskap och vid äktenskaps upplösning.
2. Äktenskap må ingås endast med de blivande makarnas fria och fullständiga samtycke.
3. Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och äger rätt till skydd från samhället och staten.

Artikel 17.
1. Envar har rätt att äga egendom såväl ensam som i förening med andra.
2. Ingen må godtyckligt berövas sin egendom.

Artikel 18.
Envar har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och att ensam eller i gemenskap med andra offentligt eller enskilt utöva sin religion eller tro genom undervisning, andaktsövningar, gudstjänst och iakttagande av religiösa sedvänjor.

Artikel 19.
Envar har rätt till åsiktsfrihet och yttrandûefrihet. Denna rätt innefattar frihet för envar att utan ingripanden hysa åsikter och frihet att söka, mottaga och sprida upplysningar och tankar genom varje slags uttrycksmedel och utan hänsyn till gränser.

Artikel 20.
1. Envar har rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar.
2. Ingen må tvingas att tillhöra en sammanslutning.

Artikel 21.
1. Envar har rätt att ta del i sitt lands styrelse direkt eller genom fritt valda ombud.

2. Envar har rätt till lika tillträde till allmän tjänst i sitt land.
3. Folkets vilja skall utgöra grundvalen för statsmakternas myndighet. Denna vilja skall uttryckas i periodiska och verkliga val, vilka skall äga rum med tillämpning av allmän och lika rösträtt samt hemlig röstning eller likvärdiga fria röstningsförfaranden.

Artikel 22.
Envar äger i sin egenskap av samhällsmedlem rätt till social trygghet och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kultur°ella rättigheter, som är oundgängliga för hans värdighet och för en fri utveckling av hans personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete med hänsyn tagen till varje stats organisation och resurser.

Artikel 23.
1. Envar har rätt till arbete, till fritt val av sysselsättning, till rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden och till skydd mot arbetslöshet.
2. Envar har utan åtskillnad rätt till lika lön för lika arbete.
3. Envar, som arbetar, har rätt till rättvis och tillfredsställande ersättning, som tillförsäkrar honom själv och hans familj en människovärdig tillvaro och som, där så är nödvändigt, kompletteras med andra medel för socialt skydd.
4. Envar har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar till skydd för sina intressen.

Artikel 24.
Envar har rätt till vila och fritid, innefattande rimlig begränsning av arbetstiden och regelbunden semester med bibehållen§ lön.

Artikel 25.
1. Envar har rätt till en levnadsstandard, som är tillräcklig för hans egen och hans familjs hälsa och välbefinnande, däri inbegripet föda, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala förmåner, vidare rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter, över vilka han icke kunnat råda.
2. Mödrar och barn är berättigade till särskild omvårdnad och hjälp. Alla barn, vare sig födda inom eller utom äktenskap, skall åtnjuta samma sociala skydd.

Artikel 26.
1. Envar har rätt till undervisning. Undervisningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära undervisningen skall vara obligatorisk. Yrkesundervisning och teknisk undervisning skall vara allmänt tillgänglig. Den högre undervisningen skall stå öppen i lika mån för alla på grundval av deras duglighet.
2. Undervisningen skall syfta till personlighetens fulla utveckling och till att stärka respekten för människans grundläggande fri- och rättigheter. Undervisningen skall främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt befordra Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.
3. Rätten att välja den undervisning, som skall ges åt barnen, tillkommer i främsta rummet deras föräldrar.

Artikel 27.
1. Envar har rätt att fritt taga del i samhällets kulturella liv, att njuta av konsten samt att bli delaktig av vetenskapens framsteg och dess förmåner.
2. Envar har rätt till skydd för de moraliska och materiella intressen, som härröra från varje vetenskapligt, litterärt eller konstnärligt verk, till vilket han är upphovsman.

Artikel 28.
Envar har rätt till en social och internationell ordning, i vilken de fri- och rättigheter, som uttalas i denna förklaring, till fullo kan förverkligas.

Artikel 29.
1. Envar har plikter mot samhället, i vilket den fria och fullständiga utvecklingen av hans personlighet ensamt är möjlig.
2. Vid utövandet av sina fri- och rättigheter må envar underkastas endast sådana inskränkningar, som blivit fastställda i lag i uteslutande syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras fri- och rättigheter samt för att tillgodose det demokratiska samhällets rättmätiga krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd.
3. Dessa fri- och rättigheter må i intet fall utövas i strid med Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 30.
Intet i denna förklaring må tolkas såsom innebärande rättighet för någon stat, grupp eller person att ägna sig åt verksamhet eller utföra handling, som syftar till att omintetgöra någon av häri uttalade fri- och rättigheter.

Från regeringen.se 28 april 2019

Demokrati och mänskliga rättigheter.

De mänskliga rättigheterna är universella och gäller för alla och envar. De slår fast att alla människor, oavsett land, kultur och sammanhang, är födda fria och lika i värde och rättigheter. Demokratipolitiken omfattar bland annat allmänna val, åtgärder för att stärka och värna individens möjligheter till inflytande samt åtgärder för att främja och säkerställa respekten för de mänskliga rättigheterna. Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer ska även genomsyra hela den svenska utrikespolitiken.

- Demokrati och mänskliga rättigheter i statens budget
- Rättsliga dokument
- Myndigheter med flera
- Remisser
- Kontakt
-

Ansvariga för demokrati och mänskliga rättigheter
Ansvariga statsråd
Amanda Lind
Kultur- och demokratiminister samt minister med ansvar för idrottsfrågorna
Morgan Johansson
Justitie- och migrationsminister
Åsa Lindhagen
Jämställdhetsminister samt minister med ansvar för arbetet mot diskriminering och segregation
Margot Wallström Utrikesminister

Ansvariga departement

- Kulturdepartementet
- Justitiedepartementet
- Arbetsmarknadsdepartementet
- Utrikesdepartementet
-

Genvägar

- Skrivelse 2016/17:29 Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter
- Skrivelse 2016/17:62 Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i svensk utrikespolitik
- Fakta om mänskliga rättigheter
- Internationell granskning av mänskliga rättigheter i Sverige
- Rapporter om mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i världen
- Regeringens strategi för romsk inkludering
- Sveriges strategi mot terrorism och arbete mot våldsbejakande extremism

Från Utrikesdepartementets hemsida på Internet. 2011. För senare år gå till regeringen.se

De mänskliga rättigheterna

De mänskliga rättigheterna gäller för alla och envar. De slår fast att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De mänskliga rättigheterna är universella. De gäller över hela världen, oavsett land, kultur eller sammanhang.

De mänskliga rättigheterna reglerar förhållandet mellan statsmakten och enskilda människor. De utgör en begränsning av statens makt över individen och slår samtidigt fast vissa skyldigheter för staten gentemot individen.

Folkrätt eller internationell rätt
De mänskliga rättigheterna är en del av folkrätten. Rättigheterna finns nedskrivna i olika typer av internationella överenskommelser. Dessa har olika beteckningar beroende på vilken form av skyldigheter de innehåller. Konventioner och protokoll blir juridiskt bindande genom att staterna uttryckligen förklarar sig bundna av dem, medan förklaringar och deklarationer utgör politiska förpliktelser.

Samarbete under efterkrigstiden
Det internationella samarbetet vad gäller de mänskliga rättigheterna har utvecklats framför allt efter andra världskriget. Flera stater hade redan före 1945 egna lagar om medborgarnas rättigheter gentemot staten, men det fanns få internationella regler mellan flera stater.

Efter andra världskriget fanns det en växande uppfattning bland de länder som bildade Förenta Nationerna (FN) att världssamfundet

måste ta ett gemensamt ansvar för den enskildes mänskliga rättigheter. Främjandet av de mänskliga rättigheterna utgör därför ett av FN:s mål, vilket framgår av FN:s stadga. Inom FN:s ram har under åren utarbetats en rad dokument som behandlar mänskliga rättigheter. Samtidigt med utvecklingen av FN:s system för att främja de mänskliga rättigheterna har regionala system vuxit fram i olika delar av världen.

Grundläggande friheter och rättigheter
FN:s allmänna förklaring och de två FN-konventionerna från 1966 innehåller tillsammans med de regionala konventionerna en lång rad rättigheter som innefattar grundläggande friheter, rätten till skydd mot övergrepp och rättigheter för att tillgodose de grundläggande behoven.

Vad är en rättighet?
De mänskliga rättigheterna täcker in många delar av en människas liv. De syftar till att alla människor ska få möjlighet att leva ett drägligt liv, och inkluderar därför regler om människors möjlighet att överleva, inbegripet föda och husrum, om människors rätt till sina innersta tankar och trosuppfattningar, om skydd för familjen, frihet från tortyr och slaveri, om rätt till utbildning, yttrandefrihet och att delta i landets styrelse.

Statens skyldighet och individens rättigheter
Staterna är skyldiga att respektera folkrättens regler. Varje land har ett ansvar för att dess åtaganden vad gäller de mänskliga rättigheterna omsätts i nationell lagstiftning. Det räcker dock inte med lagar som klargör statens skyldigheter eller som förbjuder vissa handlingar. Det måste också finnas ett fungerande rättssystem (poliser, advokater och åklagare, opartiska och rättvisa domstolar) som förverkligar lagarna. Därutöver krävs kompletterande åtgärder såsom främjande - genom information och på annat sätt - av de mänskliga rättigheterna.

En internationell angelägenhet
Om en kränkning sker av de mänskliga rättigheterna är det i första hand den aktuella statens ansvar att se till att den enskilde får upprättelse. Men de mänskliga rättigheterna är en internationell angelägenhet och det är därför fullt legitimt för andra stater att framföra åsikter om och försöka påverka situationen i olika länder där rättigheterna kränks. Inom området för de mänskliga rättigheterna är det alltså stater som har skyldigheter och individer som har rättigheter. Enskilda individer är skyldiga att under landets lagar respektera andra människors rättigheter. Enligt huvudregeln är det dock enbart stater som internationellt kan ställas till svars för kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Ratifikation
Genom ratifikation förklarar sig ett land bundet av en konventions regler. Detta görs i de flesta stater av landets lagstiftande församling (i Sverige riksdagen). Innan dess har regeringens representanter undertecknat konventionen. Undertecknandet kan ses som en viljeförklaring samt en signal att landet ifråga förbereder ratifikation av en viss konvention. Aktuella ratifikationslistor visar vilka konventioner som olika länder ratificerat eller anslutit sig till. För information om vilka konventioner som Sverige har ratificerat, se här.

- De centrala internationella konventionerna om mänskliga rättigheter

Senast ändrat 2011-05-19

- Vilka rättigheter finns det?
- Demokrati och mänskliga rättigheter
- Viktiga årtal
- Utbildningshäften om mänskliga rättigheter
- På lätt svenska: Vad är mänskliga rättigheter?

Konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige har undertecknat

Här följer en lista över de konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige har undertecknat.

För uppgift om datum för Sveriges undertecknande, ratifikation, ikraftträdande, eventuella reservationer samt proposition, klicka här. Konventionerna i fulltext finns i dokumentarkivet.

Förenta Nationerna (FN)

9 december 1948
Konvention om förhindrande och bestraffning av brottet folkmord

28 juli 1951
Konvention angående flyktingars rättsliga ställning

7 mars 1965
Internationell konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering

16 december 1966
Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter

16 december 1966
Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter

16 december 1966
Fakultativt protokoll om enskild klagorätt till den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter

21 januari 1967
Protokoll angående flyktingars rättsliga ställning

18 december 1979
Konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor

10 december 1984
Konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

20 november 1989
Konvention om barnets rättigheter

15 december 1989
Andra fakultativa protokollet syftande till dödsstraffets avskaffande till den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter

17 juli 1998
Romstadga för den internationella brottmålsdomstolen

25 maj 2000
Fakultativt protokoll till konventionen om barnens rättigheter angående barns inblandning i väpnade konflikter

25 maj 2000
Fakultativt protokoll till konventionen om barnens rättigheter angående handel med barn, barnprostitution och barnpornografi

18 december 2002
Fakultativt protokoll till konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

6 februari 2007
Konvention till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden

30 mars 2007
Konventionen om rättigheter för personer med funktionshinder och fakultativt protokoll till konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Europarådet

4 november 1950
Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

20 mars 1952
Tilläggsprotokoll till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

18 oktober 1961
Europeisk social stadga

16 september 1963
Protokoll nr 4 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende erkännande av vissa andra rättigheter och friheter än dem som redan finns i konventionen och i dess första tilläggsprotokoll

28 april 1983
Protokoll nr 6 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, avseende avskaffande av dödsstraffet

22 november 1984
Protokoll nr 7 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

26 november 1987
Europeisk konvention till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning

5 maj 1988
Tilläggsprotokoll till den europeiska sociala stadgan

21 oktober 1991
Protokoll om ändring i den europeiska sociala stadgan (ej i kraft)

5 november 1992
Europeisk stadga om landsdels- eller minoritetsspråk

4 november 1993
Protokoll nr 1 till den europeiska konventionen till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (ej i kraft)

4 november 1993
Protokoll nr 2 till den europeiska konventionen till förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (ej i kraft)

1 februari 1995
Ramkonvention om skydd för nationella minoriteter

9 november 1995
Tilläggsprotokoll till den europeiska sociala stadgan angående ett kollektivt klagomålsförfarande

3 maj 1996
Reviderad europeisk social stadga

25 januari 1996
Europeisk konvention om utövandet av barns rättigheter

4 april 1997
Konvention angående skydd av de mänskliga rättigheterna och människans värdighet med avseende på tillämpningen av biologi och medicin.

12 januari 1998
Tilläggsprotokoll till konvention angående skydd av de mänskliga rättigheterna och människans värdighet med avseende på tillämpningen av biologi och medicin om förbud mot kloning av människor.

3 maj 2002
Protokoll nr 13 till den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna avseende dödsstraffets avskaffande i alla sammanhang.

17 nov 2005
Tilläggsprotokoll nr 14 till konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, (effektivisering av Europadomstolens arbete).

Internationella arbetsorganisationen (ILO)

ILO har till dags dato antagit 185 konventioner, många med bäring på de mänskliga rättigheterna. Sverige är för närvarande bunden genom ratifikation att tillämpa 76 av dessa, bland andra följande åtta konventioner om grundläggande principer i arbetslivet:

28 juni 1930. Konvention (nr 29) om tvångs- eller obligatoriskt arbete

9 juli 1948. Konvention (nr 87) om föreningsfrihet och skydd för organisationsrätten

1 juli 1949. Konvention (nr 98) om tillämpningen av principerna för organisationsrätten och den kollektiva förhandlingsrätten

29 juni 1951. Konvention (nr 100) om lika lön (mellan kvinnor och män)

25 juni 1957. Konvention (nr 105) om avskaffande av tvångsarbete

25 juni 1958. Konvention (nr 111) om diskriminering vad avser anställning och yrkesutövning

26 juni 1973. Konvention (nr 138) om minimiålder för tillträde till arbete17 juni 1999

Konvention (nr 182) om förbud mot och omedelbara åtgärder för avskaffande av de värsta formerna av barnarbet.Senast änd 2011-02-18

Vilka rättigheter finns det? 2011

I de internationella konventionerna om mänskliga rättigheter finns en lång rad rättigheter. På dessa sidorna kan du läsa om flera av dessa rättigheter.

Senast ändrat 2010-05-05

Rätten att inte bli diskriminerad

Alla människor är lika i värde och rättigheter. Det betyder att ingen får diskrimineras eller hindras från att utnyttja sina rättigheter på grund av kön, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, språklig eller religiös tillhörighet, funktionshinder, sexuell läggning eller politisk eller annan uppfattning.

Skyddet mot diskriminering är en av hörnstenarna i arbetet för de mänskliga rättigheterna.

Internationella konventioner
Det främsta internationella instrumentet för att motverka etnisk diskriminering utgörs av FN:s konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (rasdiskrimineringskonventionen). Konventionen syftar till att garantera alla människor, oavsett ursprung, absolut och fullständig rätt till alla tänkbara mänskliga rättigheter. Uttrycket "rasdiskriminering" avser varje skillnad, undantag, inskränkning eller företräde på grund av ras, hudfärg, härstamning eller nationellt eller etniskt ursprung, som har till syfte eller verkan att omintetgöra eller inskränka erkännandet, åtnjutandet eller utövandet, på lika villkor, av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter på politiska, ekonomiska, sociala, kulturella eller andra områden av det offentliga livet.

FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor från 1979 ger ett ramverk för att säkerställa lika rätt för kvinnor och män. Konventionen lyfter fram regeringars skyldighet att i lagstiftning och praxis avskaffa de vanligaste formerna av diskriminering av kvinnor på grund av kön. Sverige var bland de första länderna att ratificera konventionen, som trädde i kraft 1981.

Utöver dessa två konventioner finns det bestämmelser om icke-diskriminering i stort sett i samtliga av FN:s centrala konventioner om mänskliga rättigheter.

Europakonventionen
Europakonventionen innehåller i artikel 14 ett diskrimineringsförbud. Ett tilläggsprotokoll 12 till konventionen, som innehåller ett generellt diskrimineringsförbud, har nyligen antagits. Även i EG-rätten, till exempel artikel 13 i EG-fördraget och artikel 21 i EU-stadgan, finns bestämmelser varigenom diskriminering förbjuds.

Regeringens arbete
Regeringen verkar aktivt för alla människors lika rätt till alla rättigheter såväl internationellt som i Sverige. Åtgärder som syftar till att förebygga och motverka diskriminering är grundläggande i en demokrati. Arbetet mot diskriminering kan aldrig bli långsiktigt framgångsrikt utan att alla människor i vårt land i praktiken har lika möjligheter och förutsättningar att delta i samhället på lika villkor. Sådana åtgärder genomförs bland annat inom ramen för jämställdhetspolitiken, integrationspolitiken och handikappolitiken.

Diskrimineringsombudsmannen
I Sverige fanns tidigare fyra ombudsmän med uppgift att motverka diskriminering på olika grunder. De fyra ersättes den 1 januari 2009 av en enda ombudsman - Diskrimineringsombudsmannen.

Barnombudsmannen
Barnombudsmannen (BO) finns kvar oförändrat efter att Diskrimineringsombudsmannen inrättas den 1 januari 2009. Barnombudsmannen har till uppgift att bevaka frågor som angår barn och ungdomars rättigheter och intressen.

- Läs om Sveriges grundlag och lagar mot diskriminering

Senast ändrat 2010-05-06

Rätten till liv - dödsstraffet

Enligt FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna har var och en rätt till liv, frihet och personlig säkerhet. Det finns däremot ännu inget generellt förbud mot dödsstraffet i folkrätten.

Enligt svensk uppfattning är dödsstraffet ett djupt omänskligt straff som bör avskaffas.

I artikel 3 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna sägs att "Envar har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet." Enligt artikel 6 konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter ska rätten till liv garanteras genom lag. Samma artikel förbjuder stater att godtyckligt beröva människor deras liv. Europakonventionens artikel 2 innehåller liknande bestämmelser om rätten till liv.

Dödsstraffet
Det finns ännu inget generellt förbud mot dödsstraffet i folkrätten. Det finns dock ett antal begränsningar för dess tillämpning och en tydlig anmodan om att sträva mot dödsstraffets totala avskaffande. Relevanta normer är artikel 3 i den allmänna förklaringen om rätten till liv och artikel 6 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter också den om rätten till liv. FN:s ekonomiska och sociala råd (ECOSOC) har antagit rekommendationer om garantier för personer som är dömda till döden.

För första gången sedan 1977 kunde FN:s generalförsamlings tredje utskott år 2007 anta en resolution mot dödsstraffet.

Resolutionen uppmanar alla länder som fortfarande har kvar dödsstraffet att införa ett moratorium för avrättningar med sikte att helt avskaffa dödsstraffet. Resolutionen lades fram av en grupp länder från alla världsdelar, i vilken EU var pådrivande. Det stora antalet ändringsförslag som lades fram i syfte att försvaga resolutionen, vilka sedermera röstades ned, visar att frågan om dödstraffets avskaffande fortfarande möter motstånd bland FN:s medlemsländer. Att resolutionen kunde antas skickar dock ett tydligt budskap mot dödsstraffet. FN:s kommission för de mänskliga rättigheterna (numera ersatt av FN:s råd för de mänskliga rättigheterna) har antagit resolutioner om dödsstraffet, senast 2005.

Barn och dödsstraff
Det finns normer inom folkrätten för tillämpning av dödsstraffet på minderåriga. Enligt artikel 6 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter får ingen dömas till döden för brott begångna innan man fyllt arton år. Samma förbud uppställs i FN:s barnkonvention.

Det andra fakultativa protokollet till FN:s konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna stadgar ett förbud mot dödsstraffet i fredstid. Detta protokoll har tillträtts av en dryg fjärdedel av FN:s medlemsstater. Situationen är betydlig mer positiv i Europa där nästan alla stater har tillrätt det sjätte tilläggsprotokollet till Europakonvention som förbjuder dödsstraff i fredstid. Det nyligen antagna trettonde tilläggsprotokollet till Europakonventionen, som ntogs på svenskt initiativ, utsträcker detta förbud till att gälla under alla omständigheter, alltså även i krigstid.

Ett omänskligt straff
Sverige har sedan många år aktivt verkat på det internationella planet för att dödsstraffet helt ska avskaffas. Enligt svensk uppfattning är dödsstraffet djupt inhumant och dess avskaffande utgör en prioriterad

uppgift för regeringen i arbetet med att främja och öka respekten för de mänskliga rättigheterna. Från svensk sida arbetar vi aktivt med att förmå stater som fortfarande har dödsstraffet i sin lagstiftning att ändra inställning. Detta arbete bedrivs både inom olika internationella fora, främst i FN men också i Europarådet och inom Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) och i bilaterala kontakter. Mycket av arbetet samordnas numera inom EU i enlighet med de riktlinjer för agerande mot dödsstraffet gentemot tredje land som antogs av EU:s Allmänna råd i juni 1998. Under det svenska ordförandeskapet i EU var arbetet för ett avskaffande av dödsstraffet en prioriterad fråga.

Avrättningar utan rättegång
Utomrättsliga och godtyckliga avrättningar och hot om sådana övergrepp förekommer idag i alla världsdelar, enligt FN:s särskilda rapportör för dessa frågor. Avrättningarna utförs ofta med en regerings goda minne utanför lagens ram av ett lands polis- och säkerhetsstyrkor, eller andra personer eller grupper som samarbetar med eller tolereras av landets regering och är således ett brott mot rätten till liv. Sverige driver sedan ett tiotal år en resolution om summariska avrättningar i FN:s råd, tidigare kommission, för de mänskliga rättigheterna.

- Riktlinjer för EU:s politik gentemot tredje land i fråga om dödsstraffet

Senast ändrat 2008-05-21

Förbud mot tortyr

Ingen får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Förbudet mot tortyr kan i dag sägas vara en folkrättslig regel som staterna inte kan avtala bort. Sverige arbetar aktivt mot alla former av tortyr och kroppsstraff.

FN:s tortyrkonvention från 1984 syftar till att förhindra tortyr och skapa ett system av garantier för att den som utför eller utfört tortyr bestraffas.

En definition av vad tortyr innefattar finns i artikel 1 i FN:s tortyrkonvention. Enligt denna är tortyr varje handling som genom allvarlig smärta eller svårt fysiskt eller psykiskt lidande tillfogas en annan person. Handlingen ska utföras av eller på uppdrag av en person som företräder staten och i ett visst syfte (till exempel för att framtvinga en bekännelse).

Omänsklig handling
Begreppet omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning har inte definierats och skillnaden mellan tortyr å ena sidan och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning å andra sidan är oklar. Förnedrande behandling är sådan som får den som utsätts för denna att känna fruktan, ångest och underlägsenhet. Den omänskliga eller förnedrande behandlingen eller bestraffningen bör vara av viss svårighetsgrad. Bedömningen beror på omständigheterna i varje enskilt fall, såsom den utsattes ålder, kön, hälsotillstånd, de metoder som använts och tidslängden för bestraffningen.

Sexuella övergrepp
Våldtäkt och andra former av sexuella övergrepp är en vanligt

förekommande form av tortyr särskilt riktad mot kvinnor. Inga former av tortyr eller annan grym eller förnedrande behandling kan någonsin accepteras i vilket syfte det än må vara.

Utvisning vid risk för tortyr
Förbudet mot tortyr är också av betydelse för en enskild person som har välgrundade skäl att tro att han eller hon skulle bli utsatt för tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling om han eller hon blev utlämnad eller utvisad till en viss stat. FN:s tortyrkonvention (art. 3) innehåller ett särskilt förbud mot utvisning i sådana fall.

Sverige har en lång tradition av att aktivt motverka alla former av tortyr och annan omänsklig eller förnedrande behandling. Arbetet mot tortyr bedrivs inom ramen för FN, Europarådet och Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE) men också i bilaterala kontakter med länder där tortyr förekommer.

EU-samarbetet
Mycket av arbetet samordnas numera inom EU i enlighet med EU:s riktlinjer mot tortyr. Riktlinjerna arbetades fram och antogs under det svenska ordförandeskapet i EU våren 2001.

Granskning och efterlevanden av rättigheterna
I enlighet med artikel 17 i FN:s tortyrkonvention har en kommitté (FN:s tortyrkommitté, CAT) upprättats. Kommitténs uppgift är att granska staternas tillämpning av konventionens regler.

Konventionsstaterna ska regelbundet rapportera till kommittén om de åtgärder som gjorts och görs för att genomföra konventionen. Efter en genomgång av rapporten träffar kommittén företrädare från den aktuella regeringen för att ställa frågor och be om klargöranden. När kommittén avslutat sin granskning lämnar den kommentarer till och rekommendationer om den enskilda statens tillämpning av konventionen, så kallade *concluding observations and recommendations*.

Klagomål från enskilda
Enligt FN:s tortyrkonvention kan kommittén också ta emot mellanstatliga och individuella klagomål. För att sådana klagomål ska kunna behandlas av kommittén krävs enligt artikel 21 och 22 särskilda förklaringar från de stater som är parter i ett mål.

Inspektioner av Europarådets tortyrkommitté och och FN:s underkommitté för förebyggande av tortyr

Läs mer om Europarådets tortyrkommitté och och FN:s underkommitté för förebyggande av tortyr i faktarutorna till höger. Ett samarbete mellan Europarådet och FN:s underkommitté mot tortyr ska upprättas. Läs mer om samarbetet

Här hittar du rättigheterna:

- Europakonventionen artikel 3
- Europeiska tortyrkonventionen
- FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter artikel 7 och 10
- FN:s tortyrkonvention
- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna
- Regeringsformen 2:5 och 2:6

Senast ändrat 2009-07-13

Förbud mot slaveri och slavhandel

Ingen får hållas i slaveri eller träldom. Förbudet gäller all form av slaveri och slavhandel. Ingen får tvingas att utföra tvångsarbete eller annat påtvingat arbete

I artikel 4 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna sägs att "Ingen får hållas i slaveri eller träldom; slaveri och slavhandel i alla dess former ska vara förbjudna". Förbud mot slaveri finns också i FN:s konvention om de medborgerliga och politiska rättigheterna (art.8) samt i Europakonventionen (art.4).

Historiskt om slaveriet
Slaveri har funnits i olika former och förekommit inom olika kulturer och under flera tidsepoker. I norden förekom slaveri under vikingatiden, i det antika Grekland samt i Romarriket förekom slaveri. Under 1600-talet inleddes den transatlantiska slavhandeln. Ett flertal europeiska länder, däribland Sverige, bedrev slavhandel på den afrikanska västkusten, där slavar exporterades till Västindien, Syd- och Nordamerika. Under 1800-talet förbjöds slaveri och slavhandel av de europeiska länderna och den transatlantiska slavhandeln upphörde.

Moderna former av slaveriet
En modern form av slaveri är människohandel. Människohandel är ett brott med förödande omfattning och konsekvenser. Förenta Nationerna uppskattar att mellan en och fyra miljoner människor, främst kvinnor och barn, är offer för människohandel varje år och att majoriteten av dem utnyttjas sexuellt och prostitueras. Förutom prostitution och andra former av sexuellt utnyttjande kan människohandelns offer också utsättas för tvångsarbete, slaveri, organhandel eller andra former av utnyttjande. Läs regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel på regeringen.se.

Projektet Slaveri då och nu
Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige har på regeringens uppdrag genomfört aktiviteter under rubriken "Slaveri då och nu" med anledning av 200-årsminnet av den transatlantiska slavhandelns avskaffande, år 2007.

FN:s medlemsländer hade uppmanats av FN:s generalförsamling att högtidlighålla och genomföra aktiviteter med anledning av 200-årsjubiléet.

Läs om "Slaveri då och nu" (delegationen för mänskliga rättigheters webbplats)

- Organisationen Free the slaves
- Utställning om trafficking vid Världskulturmuseet i Göteborg
- Organisationen Anti-slavery International

Senast ändrat 2009-06-09

Regler om rättssäkerheten

Det internationella arbetet för de mänskliga rättigheterna lyfter alltmer fram vikten av en rättsstat för att skydda de mänskliga rättigheterna. Rättsstatsprincipen innebär att ingen får stå ovanför eller utanför lagen, att staten är skyldig att följa den gällande rätten och att det finns garantier mot missbruk av statsmakten. Dessutom krävs att lagar stiftas och tillämpas utan diskriminering och med respekt för mänskliga rättigheter. Det krävs också ett fungerande rättsväsende som alla har tillgång till – det vill säga okorrumperade poliser och åklagare, obereonde advokater samt en obunden och opartisk domarkår.

Enligt FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna har alla människor rätt till en rättvis och offentlig rannsakning inför en opartisk och självständig domare.

För att garantera skyddet för de mänskliga rättigheterna i det nationella rättssystemet innehåller de internationella konventionerna en rad föreskrifter som tillsammans garanterar rättssäkerheten. Bland dessa ingår rätten till likhet inför lagen, rätten att få anklagelser om brott utredda och prövade i domstol inom rimlig tid, förbudet mot godtyckligt frihetsberövande liksom rätten till en korrekt och opartisk rättegång.

Förbud mot godtyckligt frihetsberövande
Förbudet mot godtyckligt frihetsberövande innebär att varje frihetsberövande ska ha stöd i lag och vara beslutat av domstol, nämnd eller motsvarande organ. Lagen i sig ska vara utformad i enlighet med internationellt överenskomna normer.

Rätten att få anklagelser om brott prövade i domstol
Utan möjlighet att anmäla övergrepp och få dem prövade i domstol blir den enskildas rättigheter inte mycket värda. Enligt artikel 8 i Artikel 14 i konventionen om de medborgerliga och politiska rättigheterna och artikel 6 och artikel 13 i Europakonventionen har alla rätt att få sin sak prövad inom rimlig tid och inför en opartisk domstol.

Senast ändrat 2008-02-18

Här hittar du rättigheterna

- Europakonventionen (art. 5, 6, 7 och 13)
- Protokoll 4 till Europakonventionen (art. 1)
- Protokoll 7 till Europakonventionen (art. 2-4)
- FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (art. 2.3, 9, 14, 15, 16 och 26)
- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (art. 7, 8, 9, 10 och 11)
- Regeringsformen (2:9 och 11:3)

Privat- och familjelivet

Var och en har rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv och ingen ska behöva utsättas för godtyckliga eller olagliga ingripanden i sitt hem. Var och en har också rätt att fritt ingå äktenskap och välja äktenskapspartner.

Skyddet för den enskildes privat- och familjeliv har tolkats av de organ som övervakar rättigheterna så att det innefattar en skyldighet för staten att inte bara avhålla sig från ingrepp i privat- och familjelivet, utan också att effektivt skydda mot ingrepp från både statliga myndigheter och enskilda personer.

Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna har prövat ett stort antal fall som ansetts falla under bestämmelserna om privat- och familjeliv i Europakonventionen och Protokoll 7. Målen har handlat om bland annat frågor om abort, kriminalisering av homosexualitet, transsexuellas frågor, om övervakningsmetoder vid brottsbekämpning, personalkontroll och fosterhemsplacering av barn.

Rätten att fritt ingå äktenskap och bilda familj
Rätten att fritt ingå äktenskap och bilda familj slås fast i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (artikel 16), konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (artikel 23) och Europakonventionen (artikel 12).

Myndiga personer har rätt att fritt välja äktenskapspartner utan inblandning från myndigheterna. I de ovanstående artiklarna innefattas även rätten att inte bli tvingad in i ett äktenskap man inte själv har valt. Bestämmelserna innehåller inte någon fastställd giftasålder eller någon rätt att skiljas och/eller ingå nytt äktenskap.

Likheten mellan makarna gäller såväl inom äktenskapet som vid äktenskapets upplösning och finns inskriven i artikel 23 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter.

Senast ändrat 2008-02-18

Tanke- och religionsfrihet

Varje människa rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet.

Enligt artikel 18 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna har varje människa rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och att ensam eller i gemenskap med andra offentligt eller enskilt utöva sin religion eller tro genom undervisning, gudstjänst och iakttagande av religiösa sedvänjor. Dessa rättigheter återfinns även i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter och Europakonventionen.

Religionsfriheten får endast begränsas om det är föreskrivet i lag och är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till den allmänna säkerheten, den allmänna ordningen, hälsa och moral samt andras fri- och rättigheter. Skyddet för religionsfriheten innebär ett förbud mot bestämmelser som uttryckligen riktar sig mot någon viss religionsutövning eller som uppenbart syftar till att motverka en viss religiös åskådning.

Religionsfriheten är grundlagsfäst i Sverige och kampen mot diskriminering på grund av bland annat religion är en mycket högt prioriterad fråga för regeringen. Se vidare avsnittet om skydd mot diskriminering.

SOU 1999:9 Att slakta ett får i guds namn. Om religionsfrihet och demokrati.

Senast ändrat 2008-02-18

Yttrandefrihet

Rätten att fritt hysa en åsikt och att uttrycka den i tal, skrift eller bild slås fast i den allmänna förklaringens artikel 19 liksom i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, artikel 19. Yttrandefriheten har fått nya möjligheter i och med Internets spridning i världen, på bara en millidels sekund kan information om exempelvis kränkningar spridas till hundratusentals mottagare runt om i världen.

Allmänt om yttrandefriheten
Yttrandefriheten tillhör tillsammans med bl.a. åsiktsfriheten de grundläggande fri-och rättigheterna i ett demokratiskt samhälle. Möjligheten att uttrycka sin åsikt och bilda opinion i allehanda frågor har länge ansetts vara en viktig förutsättning för att de politiska processerna ska fungera på ett demokratiskt sätt. Åsiktsfriheten är obegränsad, medan rätten att fritt uttrycka sin mening medför särskilda skyldigheter och särskilt ansvar. Det fria ordet kan orsaka skada, till exempel genom att upplevas som kränkande, hetsa till diskriminering eller våldshandlingar, eller genom att röja uppgifter som får negativa konsekvenser antingen för enskilda eller för samhället som helhet. Yttrandefriheten har med andra ord vissa gränser.

Varför yttrandefrihet?
En grundläggande tanke bakom yttrandefriheten är att medborgarna skall kunna ta del av en mångfald av åsikter gällande alla de frågor som vi fattar gemensamma beslut om. Yttrandefriheten brukar beskrivas som viktig för demokratin för att den möjliggör att information kan spridas fritt, och därmed får medborgare och beslutsfattare bättre möjligheter att komma fram till välgrundade beslut. Yttrandefriheten kan också sägas fylla en mer kritisk funktion genom att välinformerade medborgare samt fria massmedier ges goda möjligheter att granska och uttala sin mening om hur den offentliga makten utövas. Man kan också motivera yttrandefriheten utifrån ett demokratiskt jämlikhetsperspektiv. Ett politiskt styre där besluten fattas enligt majoritetsprincipen blir ett legitimt styre först om alla medborgare har haft möjlighet ge uttryck för sin uppfattning i en viss fråga. Vidare är yttrandefriheten en individuell rättighet som ger den enskilde individen rätt att uttrycka sina åsikter och att kommunicera med andra.

Yttrandefriheten i regeringsformen
Sverige har liksom de flesta andra demokratiska stater en skriven författning. I många länder kallas en sådan författning för konstitution, i vårt land grundlag. I Sverige har vi närmare bestämt fyra olika grundlagar, och det är i regeringsformen (RF) som de grundläggande principerna för det svenska styrelseskicket slås fast. I de flesta demokratier är yttrandefriheten garanterad i grundlag, så också i Sverige. Varje medborgare är gentemot det allmänna tillförsäkrad yttrandefrihet, dvs. frihet att i tal, skrift eller bild eller på annat sätt meddela upplysningar samt uttrycka tankar, åsikter och känslor (2 kap. 1 § RF) I regeringsformens inledningskapitel finns vidare det nära sambandet mellan det demokratiska styrelseskicket och yttrandefriheten tydligt formulerat: ”All offentlig makt utgår från folket. Den svenska folkstyrelsen bygger på fri åsiktsbildning och allmän och lika rösträtt” (1 kap. 1 § RF)

Inskränkningar av yttrandefriheten?
Inskränkningar av den generella yttrandefriheten kan göras i vanlig lag (grundlagsform krävs inte). Möjligheten att stifta sådana lagar är dock begränsad. En begränsning av bl.a. yttrandefriheten får nämligen endast göras för att tillgodose ändamål som är godtagbara i ett demokratiskt samhälle och får inte gå utöver vad som är nödvändigt

med hänsyn till det ändamål som har föranlett den. Begränsningen får inte heller sträcka sig så långt att den utgör ett hot mot den fria åsiktsbildningen såsom en av
folkstyrelsens grundvalar (2 kap. 12 § andra stycket RF).

Tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen
Av Sveriges fyra grundlagar är det två som mer konkret reglerar yttrandefriheten i medierna: Tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). TF reglerar friheten att yttra sig skrifter som t.ex. böcker och tidningar och YGL reglerar yttrandefriheten i medier som radio, TV, film och ljudupptagningar. Tryckfriheten har i Sverige anor ända från 1766, men den nu gällande tryckfrihetsförordningen tillkom 1949. YGL tillkom 1991 och är utformad med TF som förebild.

Grundläggande principer
En grundläggande princip är att grundlagsskyddat material får framställas och spridas utan att myndigheter eller andra organ i förväg får ställa upp hinder för tillverkning och distribution. Det finns alltså ett förbud mot censur. Ansvar för vad som tryckts kan bara utkrävas i efterhand och endast mot den som av lagstiftningen pekas ut som ansvarig. Meddelarfriheten innebär bl.a. att var och en har rätt att straffritt lämna eller anskaffa uppgifter i vilket ämne som helst för offentliggörande. Den som lämnar ett meddelande för publicering har rätt att vara anonym och kan inte straffas för sin medverkan. Endast de brott som anges i en särskild brottskatalog kan föranleda straffansvar och det utkrävs i en särskild rättegångsordning med Justitiekanslern som åklagare och med juryprövning.

De tryck- och yttrandefrihetsbrott som finns kan delas in i fyra kategorier:

• brott av beredskapsliknande karaktär (rikets säkerhet) t.ex. landsförräderi,
• brott med hemliga uppgifter t.ex. spioneri,
• brott mot allmänna intressen t.ex. uppvigling och hets mot folkgrupp och
• brott mot enskilda t.ex. förtal.

Internationella regler för yttrandefriheten
De allra flesta demokratiska länders regler för yttrandefriheten är influerade av internationella konventioner om mänskliga rättigheter, konventioner som blir bindande för de stater som ansluter sig. Yttrandefriheten garanteras också i andra centrala dokument om de mänskliga rättigheterna, bland annat FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna från 1948, där det slås fast i artikel 19 att var och en har rätt att fritt hysa en åsikt och att uttrycka den i tal, skrift eller bild. En motsvarande rätt slås fast i artikel 19 i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, vilken tillkom 1966. Europakonventionens regler om yttrandefrihet är lite annorlunda utformade. I artikel 10 sägs att var och en har yttrandefrihet och att åsiktsfriheten samt att friheten att sprida och motta uppgifter och tankar är en del av yttrandefriheten.

Senast ändrat 2008-08-28

Här finns rättigheterna

- Europakonventionen (art. 9)
- FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (art. 18)
- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (art. 18)
- Regeringsformen (2:1 p 6)

Förenings- och församlingsfrihet

Det är centralt för demokratin att människor samlas för att ägna sig åt gemensamma intressen, diskutera eller demonstrera och att organisationer kan bildas för olika syften. Församlingsfrihet och föreningsfrihet har ett nära samband med varandra och skyddas av en rad centrala dokument om mänskliga rättigheter.

Församlingsfriheten
Församlingsfriheten innefattar rätten att delta i fredliga sammankomster, till exempel att demonstrera och att anordna opinionsmöten. Enligt både Europakonventionen och FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter får församlingsfriheten endast underkastas sådana inskränkningar som är lagenliga och som är nödvändiga med hänsyn till statens säkerhet, allmän ordning och säkerhet, förebyggande av brott, skyddandet av hälsa eller moral eller andra personers fri- och rättigheter.

Statens plikt att vidta åtgärder
Enligt den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna täcker mötesfriheten såväl privata sammankomster som möten på allmän plats. Att kräva tillstånd för möten på allmän plats anses dock inte vara ett intrång i rättigheten. Staten har inte bara en skyldighet att inte ingripa utan även en plikt att vidta positiva åtgärder, i den meningen att motverka att enskilda inte hindras av andra att utöva sina rättigheter.

Föreningsfriheten
Föreningsfriheten gäller olika slags föreningar och innefattar också rätten för varje människa att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen. I föreningsfriheten ingår även rätten att bilda och ansluta sig till politiska partier. Samma typer av undantag och begränsningar gäller för föreningsfriheten som för mötesfriheten.

Rätt att avstå
FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna innehåller även en bestämmelse om så kallad negativ föreningsfrihet: "ingen får tvingas att tillhöra en förening". Någon motsvarande bestämmelse finns varken i konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter eller Europakonventionen. Europadomstolen har emellertid i ett mål rörande Island uttalat att rätten att inte vara medlem i en facklig förening är inbegripen i föreningsfriheten.

Senast ändrat 2008-02-18

Rätten till arbete

Rätten till arbete innebär inte en ovillkorlig rätt till ett arbete, utan en skyldighet för staterna att vidta åtgärder som syftar till att avskaffa arbetslösheten.

Alla människor har också rätt till gynnsamma och rättvisa arbetsvillkor, bland annat en ersättning som är skälig och tillräcklig för att ge familjen en godtagbar tillvaro, samt lika lön för lika arbete. Dessutom ska alla ha trygga och sunda arbetsförhållanden och möjlighet till befordran. Rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar är av avgörande betydelse för rätten till arbete.

Senast ändrat 2008-02-18

Rätten till tillfredsställande levnadsstandard

Alla människor har rätt till en levnadsstandard som är tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande. Denna omfattar mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala förmåner liksom trygghet vid förlust av försörjning under omständigheter som man själv inte har kunnat råda över. Rätten till en skälig levnadsstandard är specificerad till sitt innehåll, men inte till omfattning. Varje land ska, utifrån sina förutsättningar och de omständigheter som råder i landet, arbeta för att varje människa får tillgång till en levnadsstandard som är tillräcklig.

FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation
FAO, the Food and Agriculture Organization of the United Nations, eller FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation, leder FN:s och det internationella samfundets ansträngningar att nå målet: en värld utan hunger. Organisationen verkar både i samråd med utvecklingsländer och med industrialiserade länder och fungerar som ett neutralt forum där nationer kan mötas för att förhandla fram avtal eller diskutera policy. FAO är även en källa till kunskap samt information och lägger ned kontinuerligt arbete på kunskapsöverföring till och i sina 192 medlemsländer, inklusive EU som egen medlem. Läs mer om FAO:s arbete

Senast ändrat 2010-04-08

Rätten till hälsa

För att en människa ska kunna leva ett drägligt och värdigt liv måste rätten till hälsa vara tillgodosedd. De åtgärder som ska vidtas av staterna innehåller fundamentala insatser som att minska spädbarnsdödligheten, främja barnets sunda utveckling, förbättra samhällets hälsovård, förhindra och kontrollera epidemier samt skapa villkor för att garantera alla människor läkar- och sjukhusvård i händelse av sjukdom. Tillgång till sjukvård är en del av rätten till hälsa, men inte den enda delen. Staterna har en skyldighet att också bedriva en politik som förebygger sjukdomar och som därmed leder till bästa uppnåeliga hälsa för alla människor.

Mer om sjukvård och hälsa på Regeringens webbplats

Rapporter om Sverige
FN:s särskilde rapportör om rätten till hälsa, Paul Hunt, besökte Sverige i januari 2006 för att skapa sig en uppfattning om situationen för rätten till hälsa i Sverige. Hunt konstaterar i sin rapport att Sverige är ett av de länder i världen med högst levnadsstandard och bäst folkhälsa, samt att Sverige genom sitt utvecklingssamarbete (bistånd) bidrar till att förbättra situationen i andra länder. Hunt undersöker de utmaningar för svenska makthavare och myndigheter såsom allas tillgång till sjukvård, mentalvården, samernas situation, vård till narkotikamissbrukare, utbildning i mänskliga rättigheter för de anställda inom vården, asylsökande och personer som vistas i Sverige utan uppehållstillstånd.
Läs FN:s rapport om folkhälsa i Sverige

FNs specialrapportör Yakin Ertürk har i en rapport från 2007 granskat våldet mot kvinnor i Sverige. Ertürk kritiserar att alltför få svenska kommuner kan erbjuda hotade och våldsutsatta kvinnor skydd. Kommunerna är helt beroende av de ideella kvinnojourernas arbete, enligt Ertürk.
Läs FN:s rapport om våld mot kvinnor i Sverige

Senast ändrat 2009-10-23

Sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

Regeringens mål: Bättre hälsa och livskvalitet för kvinnor och män, pojkar och flickor i utvecklingsländer.

Sexuell och reproduktiv hälsa och därtill hörande rättigheter (så kallade SRHR-frågor) omfattar varje människas lika möjligheter, rättigheter och förutsättningar att ha ett säkert sexualliv, och utan tvång, våld eller diskriminering kunna bestämma över sin egen kropp. Att undanhålla kunskap, samt diskriminering och förtryck när det gäller sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter liksom fysisk integritet, är vanligt. Övergrepp ökar också markant och systematiseras ofta i konflikt-, postkonflikt-, och krissituationer.

Sexuell och reproduktiv ohälsa är en av de vanligaste sjukdoms- och dödsorsakerna för kvinnor i åldern 15 till 44 år i utvecklingsländerna, där en graviditet, abort, förlossning eller skadliga sedvänjor, så som kvinnlig könsstympning, kan medföra livsfara. Trots stora insatser har mödradödligheten i världen inte minskat under de senaste 20 åren. Ojämlika maktförhållanden mellan könen gör det svårt för kvinnor och flickor att förhandla sig till säkrare sex.

Regeringen uppmärksammar SRHR, inklusive den nära kopplingen mellan SRHR och hiv/aids och andra smittsamma sjukdomar, genom arbete som kräver insatser och åtgärder inom olika politikområden, så som social- och jämställdhetspolitiken.

För att bidra till målet avser regeringen bland annat att:

- agera för att framsteg görs på SRHR-området i policyförhandlingar i EU, FN och andra internationella och multilaterala sammanhang.

- agera för SRHR inom ramen för det nya svensk-norska ministerinitiativet om kvinnor, demokrati och utveckling, bland annat genom ett internationellt seminarium med Afrikanska Unionen, FN och enskilda organisationer under 2009
genomföra särskilda satsningar i konflikt- och postkonflikt-länder för att bekämpa sexuellt våld och stödja hälsovård, inklusive psykosocial vård samt stärka rättssäkerheten och tillgång till rättsväsendet för drabbade kvinnor, flickor och pojkar.

- höja ambitionsnivån, när det gäller såväl effektivitet som resurser, till insatser för att förbättra kunskap och service om sexualitet för kvinnors och flickors fysiska integritet och sexuella rättigheter, samt stödja mäns och pojkars roll och ansvar för jämställdhet och för sexuell och reproduktiv hälsa för alla.

- ge stöd till SRHR i form av utbildning; information och rådgivning för ungdomar; tillgång till preventivmedel; sexuell och reproduktiv hälsovård, inklusive rådgivning och medicinsk vård; samt genom arbete inom ramen för breda ansatser där information och förebyggande insatser är av särskild vikt, när det gäller tillgång till säkra, lagliga aborter
stärka stödet till forskning och metodutveckling om sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter

- Läs om svenska sida:s arbete med SRHR 1994-2003
- Läs mer om FN:s befolkningsfonds arbete för SRHR

Senast ändrat 2010-03-05

Rätten till utbildning

Skolan är ofta avgörande för en människa att känna till och kunna hävda sina mänskliga rättigheter. Den som kan läsa, skriva och räkna kan ta till sig olika typer av information och själv bilda sig en uppfattning.

Enligt FN (UNDP) är grundläggande utbildning för flickor avgörande för att skapa bättre levnadsvillkor i ett land, på ett bestående sätt.

Utan skola fortsätter fattigdomen
Rätten till utbildning finns bland annat i den allmänna deklarationen om de mänskliga rättigheterna, som en del av de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna, och i barnkonventionen (artikel 28 och 29). Det är en av huvudfrågorna i FN:s handlingsplan för att halvera fattigdomen till år 2015.

Undervisningen ska vara kostnadsfri i varje fall på de grundläggande stadierna, där den också ska vara obligatorisk. Yrkesutbildning ska finnas tillgänglig för alla, liksom högre utbildning vid gymnasium, universitet eller liknande.

Skolan ska ge kunskap om och respekt för de mänskliga rättigheterna. Den ska främja förståelse, tolerans och vänskap mellan och inom nationer, stater och grupper av personer och leda till förståelse för FN:s verksamhet och fred.

Tillsammans mot fattigdomen
Det finns idag en av alla världens länder överenskommen dagordning för global utveckling. I centrum står FN:s millenniemål – åtta

övergripande mål som bland annat rör barn och ungas rätt till grundläggande utbildning.

Rätten till utbildning i barnkonventionen
Barnkonventionen slår bland annat fast att grundutbildning ska vara obligatorisk och kostnadsfri för alla (art. 28). Enligt barnkonventionen (art. 29) ska barnets utbildning bland annat syfta till att:
- utveckla barnets fulla möjligheter;
- utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna;
- utveckla respekt för barnets föräldrar, barnets egen kulturella identitet och för kulturer som skiljer sig från barnets egen;
- förebereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar och
- utveckla respekt för naturmiljön.

Rätten till utbildning i Sverige
Ubildning, forskning och information om de mänskliga rättigheterna behandlas i regeringens handlingsplan om de mänskliga rättigheterna i Sverige (regeringens skrivelse 2005/06:95, pdf).

PGU – Politik för global utveckling
I propositionen ”Gemensamt ansvar: Sveriges politik för global utveckling” (2002/03:122) presenterar regeringen Sveriges politik för global utveckling. Målet är att bidra till en rättvis och hållbar utveckling i världen, inom alla politikområden.

Inom området ”stärkt samstämmighet i svensk politik” fokuserar man bland annat på utbildningspolitiken:

”Sveriges politik för rättvis och hållbar global utveckling måste utgå från grundläggande värderingar om solidaritet och om människors lika värde som måste förankras i tidig ålder. Värdegrundsfrågor är därför en viktig utbildningspolitisk uppgift.”

”Sveriges utbildningspolitik grundar sig ytterst på synen att alla människor skall ha rätt att växa och utveckla sina möjligheter. Rätten till utbildning är också något som slås fast i konventionen om barnets rättigheter.”

FN:s millenniemål
Världens länder enades år 2000 om åtta millenniemål för att halvera fattigdomen till år 2015. Det andra målet lyder:

”Alla barn ska få gå i skola! År 2015 ska både pojkar och flickor få gå i grundskola och kunna slutföra utbildningen. Utbildning ger bland annat en människa större möjlighet att få ett betalt arbete och försörja sig själv. Det bidrar till att halvera fattigdomen och hungern i världen.”

Läs mer om millenniemålen

Senast ändrat 2010-05-03

Kvinnors rättigheter

Arbetet för att motverka diskriminering på grund av kön pågår på många sätt både i Sverige och internationellt.

Hedersrelaterat våld och förtryck

Sveriges handlingsplan för att bekämpa våld mot kvinnor m fl

FN:s kvinnokommission
I andra kapitlet i Regeringsformen, Sveriges grundlag, förbjuds lagstiftning som missgynnar någon på grund av kön om inte lagstiftningen utgör ett led i strävandena att åstadkomma jämställdhet mellan män och kvinnor eller avser värnplikt eller motsvarande tjänsteplikt.

FN:s konvention (1979)
En av det nybildade FN:s första åtgärder var att i organisationens stadga slå fast att de mänskliga rättigheterna gäller för både kvinnor och män, flickor och pojkar. FN har därefter under årens lopp fortsatt att konsekvent föra in denna princip i olika konventioner.

FN:s konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (kvinnodiskrimineringskonventionen) från 1979 ger ett ramverk för att säkerställa lika rätt för kvinnor och män. Konventionen lyfter fram regeringars skyldighet att i lagstiftning och praxis avskaffa de vanligaste formerna av diskriminering av kvinnor på grund av kön. Sverige var bland de första länderna att ratificera konventionen, som trädde i kraft 1981.

2008 har 185 länder ratificerat CEDAW vilket motsvarar drygt 90% av FN:s medlemsstater och gör den till den konvention som har näst flest ratifikationer (efter barnkonventionen) av alla konventioner om mänskliga rättigheter. Samtidigt har många konventionsstater reserverat sig mot konventionen på ett sätt som strider mot konventionens ändamål och syfte. Dessa reservationer undergräver själva avsikten med konventionen, dvs. att skapa en gemensam miniminivå för alla stater som anslutit sig om de åtgärder som måste vidtas för att förhindra alla former av diskriminering av kvinnor och ge lika möjligheter för kvinnor och män att åtnjuta de mänskliga rättigheterna.

Andra internationella konventioner
Ett flertal ILO-konventioner (International Labour Organization) som Sverige är bundet av är även tillämpliga på kvinnors rättigheter, se till exempel konventionen (nr 100) om lika lön, konventionen (nr 111) om diskriminering på arbetsmarknaden, konventionen (nr 156) om arbetstagare med familjeansvar och rekommendationen (nr 170) om arbetsmarknadsstatistik.

I EG-fördraget har genom antagandet av Amsterdamfördraget 1998 skydd mot könsdiskriminering och jämställdhet fått en starkare ställning än tidigare. I till exempel artikel 2 i fördraget anges att gemenskapen har till uppgift att främja jämställdhet mellan kvinnor och män.

Granskning av efterlevnaden av kvinnors rättigheter
I Sverige finns flera ombudsmän som lyder under regeringen och vars uppgifter har anknytning till de mänskliga rättigheterna. Jämställdhetsombudsmannens (JämO) huvuduppgift är att se till att jämställdhetslagen (1991:433) efterlevs. Jämställdhetslagen har till ändamål att främja kvinnors och mäns lika rätt i fråga om arbete,

anställnings- och andra arbetsvillkor samt utvecklingsmöjligheter i arbetet. JämO ska även genom rådgivning och information verka för jämställdhet inom skolväsendet, högskolan, arbetsmarknadsutbildningen och andra utbildningsformer enligt förordningen (1991:1438) med instruktion för Jämställdhetsombudsmannen. JämO ska också bevaka efterlevnaden av lagen (2001:1286) om likabehandling av studenter i högskolan.

Läs mer om den svenska regeringens jämställdhetspolitik

FN:s kvinnokommitté, CEDAW
Kvinnodiskrimineringskommittén är ett oberoende expertorgan inom FN som har till uppgift att granska konventionsstaternas efterlevnad av kvinnodiskrimineringskonventionen. Medlemsländerna måste rapportera vart fjärde år till kommittén om hur man lagstiftningsmässigt, juridiskt och administrativt lever upp till konventionens olika artiklar. Rapporterna behandlas sedan vid kommitténs möten. Då kallas representanter för de regeringar vars rapporter är uppe till behandling för att presentera sina rapporter och svara på frågor från kommittén. Kommittén kan även ta emot information från enskilda organisationer.

Senaste rapporten om Sverige kan du läsa om här

Se också tidigare rapporter om Sverige.

Kommittén kan också lägga fram förslag och allmänna rekommendationer, vilka innefattar kommitténs tolkning av konventionen. Rekommendationerna är emellertid inte juridiskt bindande för konventionsstaterna. Kommittén har bl.a. särskilt engagerat sig i frågan om våld mot kvinnor samt i reservationer till konventionen.

FN:s tilläggsprotokoll
Kopplat till FN:s kvinnodiskrimineringskonvention finns också ett fakultativt protokoll, som ger enskilda individer eller grupper av individer klagorätt till FN:s kvinnodiskrimineringskommitté. En viktig regel är att nationella rättsmedel måste vara uttömda innan kommittén kan behandla ett klagomål. Protokollet ger också kommittén en möjlighet att på eget initiativ undersöka allvarliga och systematiska kränkningar av de rättigheter som anges i konventionen. Protokollet öppnades den 10 december 1999 för undertecknande och trädde i kraft den 22 december 2000. Sverige ratificerade protokollet den 24 april 2003.

- Läs mer på diskrimineringsombudsmannens webbplats (DO)

Senast ändrat 2011-03-03

Allt du behöver veta om FN:s kvinnokommission

Vad är kvinnokommissionen?
Kvinnokommissionen är en av FN:s funktionella kommissioner som organisatoriskt tillhör ECOSOC (Ekonomiska kulturella och sociala rådet) och har huvudansvaret för att följa upp efterlevnaden av den handlingsplan för kvinnors rättigheter som antogs vid FN:s kvinnokonferens i Peking 1995.

Mötets upplägg
Arbetsprogrammet utgår framförallt från de tolv huvudområdena i Pekingplattformen.
Ett huvudtema behandlas vid varje möte, och ett tidigare behandlat huvudtema följs upp. Härutöver behandlas även en aktuell global fråga som påverkar kvinnors situation eller berör jämställdheten mellan män och kvinnor. Huvudtemat förhandlas mellan staterna och resulterar i gemensamma överenskommelser, (d v s ett icke juridiskt bindande policydokument). Uppföljningstemat och den så kallade aktuella frågan förhandlas inte utan behandlas vid paneldebatter och resulterar i en sammanfattning av ordföranden.

Hur går det för Pekingplattformen?
Tendensen under de senaste åren har varit att vissa länder försöker försvaga överenskommelserna i Pekingplattformen och slutdokumenten från Peking +5 och +10. Detta gäller exempelvis återbekräftandet av Pekingplattformen samt frågor kring sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter. Inom FN-systemet har även diskussioner kring våld mot barn länge varit kontroversiella.

Sidoaktiviteter
Vid sidan av Kvinnokommissionens ordinarie program finns även ett omfattande sidoprogram i form av seminarier, paneldebatter och aktiviteter arrangerade av regeringar och enskilda organisationer. Svenska regeringen har under flera år arrangerat seminarium om något aktuellt tema.

Vad innebär en resolution?
En resolution är ett förslag från en eller flera länder om en specifik fråga som antas av medlemmarna i kommissionen, med eller utan omröstning. En resolution är inte juridisk bindande såsom en lag, utan ska snarare ses som en kraftfull rekommendation till staterna.

Vid varje session presenteras vanligen mellan fem och tio resolutioner.

Vilka deltar i kvinnokommissionens möten?
Under kvinnokommissionens möten representeras många länder på ministernivå. Många enskilda organisationer deltar också.
Totalt medverkar ungefär 500-800 personer vid varje session. Sverige brukar representeras av en delegation som består av jämställdhetsminister, politiskt sakkunniga, tjänstemän och enskilda organisationer.

Hur fortsätter arbetet i Sverige efter ett möte?
Regeringen sprider sin rapport från mötet, de gemensamma slutsatserna och resolutionerna till berörda myndigheter och svenska enskilda organisationer. Regeringen driver fortsatt de frågor som är prioriterade för Sverige både nationellt och internationellt.

- Webbplats: FN:s kvinnokommission
- Läs mer (på engelska) om FN:s arbete med jämställdhet

Senast ändrat 2011-03-03

Mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck i samkönade relationer

Att slippa utsättas för våld och övergrepp är en förutsättning för att kunna åtnjuta mänskliga rättigheter. Oavsett kön, familjesituation och sexuell läggning är våld mot en enskild person en kriminell handling som ska utredas och lagföras.

FN:s deklaration om avskaffande av våld mot kvinnor antogs av FN:s generalförsamling 1993. I deklarationens första artikel definieras våld mot kvinnor så här:

”Varje könsrelaterad våldshandling som resulterar i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande för kvinnor, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga eller privata livet.”

Detta innebär att våldet omfattar fysiskt, sexuellt och psykiskt våld i hemmet och i samhället.

I vissa länder accepteras våld mot kvinnor av staten. Ibland anses det inte vara en kriminell handling, eller anges det i lag att det är kriminellt men sådant våld leder ändå inte till några rättsliga påföljder. Det kan t.ex. gälla "hedersrelaterat" våld som inte utreds och lagförs. Enligt deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor omfattas även sådant våld i definitionen av våld mot kvinnor.

Våld i hederns namn
Det s k hedersrelaterade våldet och förtrycket har flera beröringspunkter med mäns våld mot kvinnor. I enlighet med deklarationen kan våld och förtryck som skadar kvinnor aldrig accepteras med hänvisning till religion, seder och traditioner.
Läs mer om s k hedersrelaterat våld.

Våld i samkönade (homosexuella) relationer
Problemen med våld i samkönade relationer har mycket gemensamt med mäns våld mot kvinnor. Det är till stor del samma problematik, men den har ofta osynliggjorts.

Personer under 18 år
Barnkonventionens artikel 19 slår fast att barn har rätt till skydd mot alla former av våld, såväl psykiskt som fysiskt. Barn som bevittnar våld av eller mot närstående vuxna är offer för brott. Särskild hänsyn ska tas till deras behov, rättigheter och förutsättningar.

Regeringens handlingsplan
I november 2007 antog regeringen en handlingsplan mot bland annat våld mot kvinnor. Definitionen av mäns våld mot kvinnor grundas på FN:s deklaration från 1993 (se ovan).

Budskapet är att mäns våld mot kvinnor, s k hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer är oacceptabelt och måste upphöra.

Att våld i samkönade relationer har inkluderats i handlingsplanen beror på att alla som är utsatta för våldet ska kunna få sina behov tillgodosedda, oavsett sexuell läggning eller val av kärlekspartner.

Handlingsplanen omfattar sex insatsområden som är viktiga var för sig men som också kompletterar och stärker varandra.

Insatsområdena är:
– ökat skydd och stöd till våldsutsatta,
– stärkt förebyggande arbete,
– stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet,
– utveckling av insatser riktade till våldsutövare,
– ökad samverkan,
– ökade kunskaper.

Handlingsplanens principer

- **Ökat skydd och stöd till våldsutsatta**

Alla människor har rätt att leva i trygghet och säkerhet. Den som utsätts för hot och våld ska ha rätt till skydd och stöd. Det skydd och stöd som erbjuds ska vara av god kvalitet, individuellt anpassat och tillgängligt för den som är i behov av det. Våldsutsatta människor ska få samhällets stöd att leva ett normalt liv i frihet. Samhällets insatser ska syfta till att hindra våldsverkare från att begå brott och därmed också hota andra människors trygghet. Frihetsinskränkningar ska riktas mot den som utövar våld, medan den våldsutsattas frihet ska värnas.

- **Brottsoffer**

Alla brottsoffer ska bemötas på ett professionellt sätt, oavsett vilka de är eller var i landet de bor. Kommunerna har enligt lag ett ansvar för att brottsoffer får den hjälp och det stöd som de behöver. Kommunerna ska särskilt beakta att kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av närstående kan vara i behov av stöd och hjälp för att förändra sin situation. Även barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott och kan vara i behov av stöd och hjälp. Det är viktigt att ta hänsyn till att barns behov kan se annorlunda ut än vuxnas.

Det är helt grundläggande att människor som utsätts för brott vågar polisanmäla och fullfölja sin anmälan. För att en person som utsatts för brott ska kunna känna sig trygg och säker krävs kontinuerlig information om vad som händer i brottsutredningen och om vilket stöd som är möjligt att få under rättsprocessen. Samhället måste ge tillräckligt skydd såväl under en pågående rättsprocess som efter det att processen avslutats.

- **Stärkt förebyggande arbete**

Ett aktivt och verkningsfullt förebyggande arbete handlar både om att motverka att våld utövas och att avbryta våld som pågår. Ett brett förebyggande arbete riktar sig till både kvinnor och män, även till dem som inte själva är direkt berörda i sin vardag. Insatser riktade till både potentiella och konstaterade förövare är en central och viktig del i det före-byggande arbetet. Barn och unga är också viktiga målgrupper i det förebyggande arbetet. Därför är det angeläget med tidiga insatser i skolan och i andra sammanhang där barn och ungdomar befinner sig.

- **Samhällets ansvar**

Rättsväsendets myndigheter, hälso- och sjukvården, skolan och socialtjänsten har alla en viktig roll i det förebyggande arbetet genom sina nära kontakter med människor i deras vardag. Genom ett professionellt bemötande, rutiner och dokumentation, samt kunskap om mäns våld mot kvinnor, s k hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer, ökar förutsättningarna för att en våldsutsatt person eller en person som lever under hot om våld får rätt hjälp.

Polisen ska vara tillgänglig för att kunna rycka ut och göra snabba insatser när brott begås. Genom att beakta brottsförebyggande aspekter, särskilt beträffande kvinnors utsatthet, vid samhällsplanering

och byggande kan risken för att utsättas för brott i utomhusmiljön minska.

- **Stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet**

Bekämpandet av mäns våld mot kvinnor, s k hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer, är en uppgift och utmaning för rättsväsendet. Rättskedjan – särskilt polis och åklagare – ska fungera effektivt så att brott som begås utreds och lagförs skyndsamt. Straffen för våldsbrott ska vara rimliga och proportionerliga. Samhällets reaktion måste på ett tydligt sätt markera allvaret i den kränkning som sådan brottslighet innebär för offren.

Lagstiftning kring äktenskap, registrerat partnerskap, skilsmässa och bodelning ska vara utformad på ett sådant sätt att en våldsutsatt persons rättigheter garanteras. Det gäller även regler om vårdnad och umgänge. Alla som bor i Sverige ska skyddas av lagen. Människors rättigheter får inte inskränkas med hänvisning till religion eller tradition.

Våldsutsatta personer ska kunna känna sig trygga i sina kontakter med rättsväsendet. Då barn kommer i kontakt med rättsväsendet måste särskild hänsyn tas till deras speciella behov och förutsättningar. Det är därför angeläget att det finns kunskaper om dessa frågor inom hela rättskedjan. Det är också viktigt att de som anmäler brott får ett professionellt bemötande av samtliga aktörer i rättsväsendet.

- **Utveckling av insatser riktade till våldsutövare**

Inom kriminalvården måste det finnas programverksamhet att erbjuda våldsutövare. Det ska gälla inom kriminalvårdens alla verksamheter. Även utanför kriminalvården är det angeläget att sådan programverksamhet utvecklas. Insatserna som är riktade till män som utövar våld ska utvärderas, utvecklas och kvalitetssäkras. Kvinnors och barns säkerhet ska vara central i all verksamhet riktad till män som utövar våld.

- **Ökad samverkan**

Många aktörer, både offentliga och ideella, kommer i kontakt med våldsutsatta människor. Ett ökat samarbete inom och mellan myndigheter och andra aktörer som kommer i kontakt med våldsutsatta och förövare är av avgörande betydelse för att utsatta personer ska få den hjälp de behöver. Samarbetet ska ske med kunskap om och respekt för varje myndighets uppdrag och kompetens. Regelverk, rutiner och myndigheters sätt att arbeta får inte utan goda skäl hindra ett fördjupat samarbete.

- **Ökade kunskaper**

Ökade kunskaper är avgörande för alla insatser som görs för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Genom bl.a. forskning ska kunskaperna på området öka och fördjupas och genom utbildning ska kompetensen hos myndigheter och ideella organisationer som kommer i kontakt med våldsutsatta och förövare utvecklas. Det är även viktigt att ta del av erfarenheter från andra länder och att samverka för att utveckla kunskap och tillämpningar. Uppföljning och utvärdering av myndigheternas verksamhet och särskilda satsningar inom området är en viktig del av kvalitetssäkring och kunskapsutveckling.

Läs mer om handlingsplanen
Läs hela handlingsplanen (pdf)
Läs om polisens arbete med regeringens handlingsplan för att förebygga mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterade brott
Senast ändrat 2011-03-03

Barnets rättigheter

Varje barn, oavsett bakgrund, har rätt att behandlas med respekt och att få komma till tals. FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) antogs 1989. Enligt konventionen ska bland annat barnets bästa komma i främsta rummet i alla åtgärder som rör barn.

Läs om barnets rättigheter och barnkonventionen på lättläst svenska
Läs om barnets rättigheter i Sverige
Läs om barnets rättigheter i biståndet till andra länder
FN:s handlingsplan "En värld som passar barn"
Läs om barnets rättigheter i den svenska utrikespolitiken
"Trygga och delaktiga barn". En sammanfattning av regeringens barnpolitik

Konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen)
Konventionen definierar barn som varje människa under 18 år, om inte barnet blir myndigt tidigare enligt den lag som gäller barnet. Konventionen innehåller såväl medborgerliga och politiska som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Barnkonventionen innehåller fyra grundläggande principer som ska vara styrande för tolkningen av konventionens övriga artiklar:

- Förbud mot diskriminering (artikel 2)
- Barnets bästa i främsta rummet (artikel 3)
- Rätten till liv och utveckling (artikel 6)
- Rätten att få komma till tals (artikel 12)

De grundläggande principerna innebär att varje barn, utan undantag, har rätt att få del av sina rättigheter; att barnets bästa skall beaktas vid alla beslut som berör barn; att inte bara barnets överlevnad utan också hans eller hennes utveckling skall säkerställas till det yttersta av samhällets förmåga; samt att barnets åsikter skall få komma fram och visas respekt. De grundläggande principerna relaterar till varandra och formar tillsammans en attityd till barn som man skulle kunna kalla konventionens barnsyn.

Vad innehåller barnkonventionen?
Barnkonventionen innehåller både civila och politiska rättigheter och ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Vissa av rättigheterna, till exempel yttrandefriheten, religionsfriheten, föreningsfriheten och rätten till utbildning, tillfredsställande levnadsstandard och bästa uppnåeliga hälsa regleras både i barnkonventionen och i andra centrala konventioner om mänskliga rättigheter. Men barnkonventionen innehåller även en rad rättigheter som är specifika för barn. Det är till exempel barnets rätt till personlig kontakt med sina föräldrar, rätt till omvårdnad för ett barn som berövats sin familjemiljö och barnets rätt till kostnadsfri utbildning.

Fakultativa protokoll
Barnkonventionen har även två fakultativa tilläggsprotokoll. Det första rör frågan om barns indragning i väpnade konflikter och ålägger staterna att vidta åtgärder för att barn, d.v.s. personer under 18 år, inte skall delta direkt i sådana konflikter. Minimiåldern för obligatorisk rekrytering höjs därmed från 15 till 18 år jämfört med barnkonventionen. Det andra protokollet behandlar frågan om sexuell exploatering av barn, handel med barn och barnprostitution samt barnpornografi.Sverige har ratificerat bägge fakultativa tilläggsprotokoll.

Barnets rättigheter i andra internationella överenskommelser

De flesta mänskliga rättigheter gäller både barn och vuxna. Men det finns även andra konventioner än barnkonventionen som innehåller bestämmelser som särskilt rör barn. En av dem är ILO-konventionen (nr 182) om förbud mot och omedelbara åtgärder för att avskaffa de värsta formerna av barnarbete. Likaså innehåller Europakonventionen bestämmelser som är särskilt viktiga för barn, bland andra artikel 8 som reglerar rätten till respekt för privat- och familjelivet. Barnets rättigheter uttrycks också i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Lissabonfördraget som trädde ikraft den 1 december 2009 behandlar även barnets rättigheter. I artikel 3 i EU-fördraget anges att ett av unionens mål är att främja skyddet av barnets rättigheter. Genom Lissabonfördraget har Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna blivit rättsligt bindande. I stadgan finns en särskild artikel om barnets rättigheter.

Granskning av efterlevnaden av rättigheterna (se även faktaruta ovan)

Barnkonventionen innehåller också regler om hur konventionen ska tillämpas och hur denna tillämpning ska följas upp och kontrolleras. I enlighet med artikel 43 i barnkonventionen har en internationell barnrättskommitté upprättats i FN. Kommitténs uppgift är att följa upp och kontrollera staternas tillämpning av konventionens regler.

Barnrättskommittén är ett oberoende expertorgan. Staterna ska vart femte år lämna en rapport om de framsteg som har gjorts för att förverkliga de rättigheter som anges i konventionen. Rapporteringen följs av en utfrågningmed företrädare för regeringen. Som underlag för utfrågningen samlar kommittén även in underlag från andra aktörer såsomBarnombudsmannen, enskilda organisationer och FN:s egna organ. Enskildapersoner kan också skicka in information till kommittén. Efter utfrågningensammanställer kommittén sinarekommendationer om hur staten kan förbättra sitt arbete för att leva upp till konventionen. Sverige lämnade sin senaste rapport i september 2007 och utfrågningen ägde rum den 26 maj 2009.

Barnkonventionen internationellt

Barnkonventionenhar ratificerats av alla världens stater utom Somalia och USA, och är därmed i princip ett universellt dokument (något som gäller i alla länder). Men mycket återstår innan konventionen kan sägas gälla i praktiken världen över. Barns rättigheter kränks varje dag. Sverige fortsätter därför att arbeta för att barnets rättigheter och livsvillkor stärks. Det sker genom såväl bilateralt som multilateralt utvecklingssamarbete. Sverige uppmärksammar särskilt de på vissa håll omfattande kränkningarna av flickors rättigheter och är pådrivande för att förbättra livssituationen för barn med funktionshinder och situationen för barn i väpnade konflikter.

Råd till beslutsfattare från barn och unga:

- Skriv och tala så att barn och unga förstår.
- Sprid positiva förebilder av hur barn och unga har kunnat vara med och påverka.
- Avfärda inte omedelbart det barn och unga säger.
- Visa att ni lyssnar genom att återkoppla besluten till barn och unga.
- När det inte blir som barn och unga föreslår måste beslutsfattare motivera varför det inte blev så.
- Visa uppskattning och respekt för att barn och unga tar sig tid att delge sina synpunkter. Bjud på fika! (Ur ”Röster som räknas”, Barnombudsmannens årsrapport 2006)

Läs om hur barnkonventionen efterlevs i Sverige

- Konventionen om barnets rättigheter (UD info-skrift)
- Barnets rättigheter. En lättläst skrift om konventionen om barnets rättigheter
- Barnombudsmannens webbplats
- Tilläggsprotokollet om barn i väpnade konflikter
- EU:s riktlinjer om barn och väpnad konflikt
- FN:s webbplats om barnets rättigheter
- Läs svenska UNICEF handbok om barns rättigheter

Senast ändrat 2010-12-17

Barns deltagande fick konkret innebörd på evenemang som hölls parallellt med FN debatten om barnets rättigheter

Begreppet 'barns deltagande' fick en konkret innebörd på ett evenemang anordnat av Sveriges representation till FN den 15e oktober tillsammans med Uruguay, Tjeckien och Belize i samarbete med UNICEF, Plan International, Save the Children och War Child Holland.

I panelen satt sex ungdomar från runtom i världen som interacted med en packad publik av diplomater, practitioners och akademiker och delade med sig av sina åsikter och erfarenheter om barns deltagande. Moderator var Ishmael Beah, en f.d. barnsoldat och numera författare och UNICEF:s företrädare för barn i väpnad konflikt. Att förmå vuxna att lyssna var den största utmaningen, sa ungdomarna, men dessa vältaliga aktivister både inspirerade och utbildade publiken som gick därifrån med många funderingar över hur barn kan involveras i beslut som rör dem.

Sveriges ambassadör Anders Lidén noterade att evenemanget kom mycket lägligt med tanke på att det är just barns deltagande som är årets tema för FN:s generalförsamlings 'omnibus' resolution om barnets rättigheter, en resolution som i år läggs fram av europeiska unionen tillsammans med de latinamerikanska och karibiska länderna, med Sverige och Uruguay som facilitatörer.

Som ett av de nio länder som skapade omnibusresolutionen för fjorton år det särskilt glädjande för Sverige att lägga fram resolutionen i år till sammans med Uruguay, som också var med i denna grupp, sade Lidén.

Uruguay:s ambassadör José Luis Cancela betonade vikten av ungdom panelens bidrag till de pågående förhandlingarna om omnibusresolution, och sade att: "Det är endast genom att lyssna till er ungdomars erfarenheter med barns deltagande som vi medlemsländer verkligen kan uppskatta vad denna viktiga rättighet i verkligheten betyder.

För utom att visa hur relevant barns deltagande är överallt har panelen tydligt demonstrerat dess relevans i alla olika sammanhang, inklusive svåra sådana som under väpnade konflikter och i samband med våld mot barn. "För att bekämpa brott och övergrepp mot barn är det oumbärligt att barn själva kan tala ut och bidra till lösningar", sade Lidén.

Detta underströks även av evenemangets hedersgäster, Radhika Coomaraswamy, generalsekreterarens särskilda representant (SRSG) för barn och väpnad konflikt, och Marta Santos Pais, SRSG för våld mot barn. Coomaraswamy lyfte fram den viktiga roll barns deltagande kunde spela i fredsprocesser och rekonstruktion avderas samhällen. Santos Pais beskrev hur barns deltagande hade bidragit till FN studien om våld mot barn, som ligger till grund för hennes mandat. Studien var ett pionjärprojekt för FN genom att barn var involverade på ett genomgående och substantiellt sätt, och det första FN dokument som skrivits också i en barnvänlig version, vilken använts både av medlemsstater för utbildnings ändamål och av ungdomar för 'advocacy'.

- Sveriges FN-representation: Video, bilder och citat från paneldeltagarna

Senast ändrat 2009-10-22

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Konventionens syfte är att främja, skydda och säkerställa det fulla och lika åtnjutandet av alla mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla personer med funktionsnedsättning och att främja respekten för deras inneboende värde.

- ur FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Efter fem års aktiva förhandlingar i FN kunde samtliga medlemsländer i slutet av augusti 2006 enas om en konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, och den 13 december antogs den av FN:s generalförsamling. Den 30 mars 2007 öppnades konventionen för undertecknande och Sverige var ett av 82 länder som undertecknade vid detta tillfälle. Konventionen trädde i kraft den 3 maj 2008. Det finns ett protokoll knutet till konventionen som innebär att enskilda personer eller grupper av personer har möjlighet att klaga till en övervakningskommitté om de anser att deras rättigheter kränkts. Staterna kan frivilligt ansluta sig till protokollet.

Konventionens syfte är att stärka skyddet av de mänskliga rättigheter som funktionshindrade har enligt de konventioner som redan finns. Den fokuserar på icke-diskriminering och listar nödvändiga åtgärder för att personer med funktionsnedsättning ska kunna åtnjuta såväl medborgerliga och politiska som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter.

Sverige tillträdde konventionen i slutet av 2008

Sverige medverkade mycket aktivt i FN:s arbete med att förhandla fram konventionen, och som en följd av riksdagens godkännande beslöt regeringen den 4 december 2008 att Sverige skulle tillträda konventionen. Sverige anslöt sig också till det frivilliga protokollet on enskild klagorätt. Från den 14 januari 2009 gäller konventionen för Sveriges del.

Inför ratificeringen av konventionen prövades hur väl svensk lagstiftning överensstämmer med konventionen i samband med utarbetandet av propositionen 2008/08:29 Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Tillträdet till konventionen och det fakultativa protokollet föranleder inga ändringar i gällande lagstiftning, konstaterar regeringen i propositionen.

Läs regeringens proposition 2008/08:29 Mänskliga rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige har utrett om Handisam (Myndigheten för handikappolitisk samordning), Diskrimineringsombudsmannen (DO) eller något annat samhällsorgan bör vara nationellt övervakningsorgan för konventionen.

Läs betänkandet Främja, Skydda, övervaka – FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (SOU 2009:36).

FN:s standardregler

FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionsnedsättning delaktighet och jämlikhet är 22 till antalet. Reglerna uttrycker tydliga principiella ståndpunkter när det gäller rättigheter, möjligheter och ansvar på olika samhällsområden. De ger också konkreta förslag på hur ett land kan minska hinder för personer med funktionsnedsättning och skapa ett tillgängligt samhälle.

Standardreglerna är inte juridiskt bindande för medlemsstaterna, men tanken är att de ändå ska påverka hur olika länder formar sin handikappolitik genom att vara moraliskt förpliktande.

Shuaib Chalklen från Sydafrika har utnämnts till specialrapportör i handikappfrågor av Sociala utvecklingskommissionen för perioden 2009-2011. Länk till FN:s hemsida http://www.un.org/disabilities/

Läs mer på Regeringens webbplats om handikappfrågor i FN.

Arbetet med rättigheter för personer med funktionsnedsättning inom EU
Artikel 13 i EG-fördraget ger EU:s ministerråd möjlighet att vidta åtgärder för att bekämpa diskriminering på grund av bland annat funktionsnedsättning. Den 27 november 2000 antogs rådets direktiv 2000/78/EG om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet. Direktivet omfattar bland annat personer med funktionsnedsättning. Genom EU-stadgan bekräftas i artikel 26 att Europeiska unionen erkänner och respekterar rätten för personer med funktionsnedsättning att få del av åtgärder som syftar till att säkerställa deras oberoende, sociala och yrkesmässiga integrering och deltagande i samhällslivet.

Arbetet i Sverige
I den svenska grundlagen, Regeringsformen, anges att det allmänna ska motverka diskriminering av människor bland annat på grund av funktionsnedsättning. Sedan den 1 januari 2009 gäller en ny lag om förbud mot diskriminering i Sverige. I den nya lagen gäller förbudet mot diskriminering inom i princip alla samhällsområden och för sju diskrimineringsgrunder, inklusive funktionsnedsättning.

Att bekämpa diskriminering är inte tillräckligt för att personer med funktionsnedsättning ska bli delaktiga i samhällslivet. Samhället måste också vara tillgängligt. Regeringens arbete med att göra samhället tillgängligt för funktionshindrade framgår av handlingsplanen Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken från 2000 och Regeringens proposition från 2006, Skäliga stöd- och anpassningsåtgärder för arbetstagare med funktionshinder (prop. 2005/2006:207).

Inom regeringskansliet pågår en utredning om bristande tillgänglighet ska var en form av diskriminering.

För den svenska regeringen är det viktigt att handikappolitiken är en del av alla politikområden och inte behandlas separat. Människor med funktionsnedsättning omfattas självklart av FN:s alla andra regler på samma sätt som andra människor. Kunskapen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning måste finnas i alla FN:s kommittéer och organisationer som världshälsoorganisationen (WHO), FN:s barnfond (UNICEF) och UNESCO.

En parlamentarisk utredning lämnade i augusti 2008 över en översyn av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och personlig assistans. Utredningen vill bevara lagen men göra kompletteringar. Läs mer om LSS-kommitténs förslag.

Läs mer om regeringens handikappolitik.

Diskrimineringsombudsmannen
Handikappsombudsmannen (HO) liksom JämO, DO och HomO, har upphört att vara fristående myndigheter. Uppgifterna ingår nu i den nya Diskrimineringsombudsmannen (DO). Myndigheten bildas den 1 januari 2009 när också den nya diskrimineringslagen trädde i kraft.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) ska enligt diskrimineringslagen utöva tillsyn över att lagen följs och verka för att diskriminering som har samband med bl.a. funktionsnedsättning inte förekommer.

Läs mer om den nya diskrimineringslagen. Senast ändrat 2009-10-12

Urfolkens rättigheter

Ett urfolk härstammar från folkgrupper som bodde i landet eller i ett geografiskt område, som landet tillhör, vid tiden för erövring eller kolonisation eller fastställande av nuvarande statsgränser och vilka har behållit en del eller alla sina egna sociala, ekonomiska, kulturella och politiska institutioner.

Genom sin speciella relation till land och vatten är ett urfolk i behov av andra rättigheter än minoriteterna i övrigt för att utveckla sin identitet och kultur. Folkrättsligt går regelverket för urfolk längre än för övriga minoritetsgrupper i ett land.

Den 13 september 2007 antog FN:s generalförsamling en deklaration om urfolkens rättigheter, som har förhandlats under många år. Representanter för världens urfolk, bland annat samerna i Norden, har deltagit aktivt i arbetet. 143 länder valde att rösta för deklarationen, 11 avstod och 4 röstade emot (Australien, Kanada, Nya Zeeland och USA).

Läs deklarationen
Läs mer om deklarationen på FN:s webbplats

Samerna är att betrakta som ett urfolk i Sverige och är en grupp som har folkrättsliga krav på en kulturell särbehandling. Målet för den svenska samepolitiken är en levande samisk kultur byggd på en ekologiskt hållbar rennäring och andra samiska näringar samt ett ökat samiskt självbestämmande.

Läs mer om regeringens samepolitik på regeringen.se

FN-forum för frågor som rör urfolken

FN har sedan år 2000 ett permanent forum för urfolksfrågor. Det har 16 medlemmar. Åtta medlemmar har utsetts av urfolksgrupper och åtta medlemmar har utsetts av stater.

I maj 2007 sammanträdde FN:s permanenta forum för urfolk (UNPFII) för sjätte gången. Mötets särskilda tema var "Territorier, land och naturresurser".

Från svensk sida deltog personal från Sveriges ständiga representation vid FN samt svenska Sametingets ordförande Lars-Anders Baer, som även valts till en av de åtta urfolksrepresentanterna i detta FN-forum.

Webbplats: FN:s permanent forum för urfolk, UNPFII
Inom ramen för FN:s råd för mänskliga rättigheter finns även en "mekanism" eller expertgrupp för urfolksfrågor med fem medlemmar som möts under en vecka per år och sedan rapporterar till MR-rådet.

Läs mer om FN:s MR-råd

FN:s årtionde för urfolk

I december 2004 beslöt FN:s generalförsamling att FN:s andra urfolksårtionde skulle inledas den 1 januari 2005. Årtiondet har bland annat som mål att verka för icke-diskriminering och för urfolkens deltagande i samhällslivet, i synnerhet i beslut som rör urfolk.

Samerna är att betrakta som ett urfolk i Sverige och är en grupp som har folkrättsliga krav på en kulturell särbehandling. Målet för den svenska samepolitiken är en levande samisk kultur byggd på en

ekologiskt hållbar rennäring och andra samiska näringar samt ett ökat samiskt självbestämmande.

Åren 1994 - 2004 var FN:s första urfolksårtionde. Två av målsättningarna inom ramen för årtiondet var att en internationell deklaration om urfolk skulle antas och att ett permanent forum för urfolksfrågor skulle inrättas inom FN-systemet. Den senare målsättningen uppfylldes genom att FN den 28 juli 2000 beslutade att etablera det permanent forumet för urfolksfrågor.

Målsättningen om en internationell deklaration uppnåddes i september 2007, då FN:s generalförsamling med stöd av 143 röstande länder antog deklarationen.

Senast ändrat 2010-04-08

Rättigheter för HBT-personer

Diskriminering av människor på grund av sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck står i strid med den grundläggande principen om alla människors lika värde och rättigheter. Sådan diskriminering är förbjuden, uttryckligen eller underförstått, enligt svensk och internationell rätt.

Det internationella regelsystemet
FN:s konventioner om mänskliga rättigheter är grunden för nationellt och internationellt skydd för homo-, bisexuella eller transpersoners (HBT-personer) åtnjutande av de mänskliga rättigheterna.

Sexuell läggning anges inte uttryckligen som diskrimineringsgrund i artikel 26 i FN:s konvention om medborgerliga och politiska rättigheter. FN:s kommitté för mänskliga rättigheter har emellertid fastslagit att artikel 26 även omfattar homo- och bisexuella. FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter framhöll under 2009 att såväl sexuell läggning som könsidentitet omfattas av diskrimineringsskyddet i artikel 2 (2) i FN:s konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. FN:s kommitté för barnets rättigheter har också framhållit att diskrimineringsförbudet omfattar sexuell läggning. Denna tolkning är emellertid inte allmänt accepterad av FN:s alla medlemsstater. Sverige och övriga EU-stater strävar dock efter att dessa tolkningar successivt ska bli mer allmänt accepterade av alla världens stater liksom att frågan om sexuell läggning diskuteras i olika internationella sammanhang. Därför var det en framgång när 66 länder, inklusive Sverige, hösten 2008 presenterade en deklaration i FN:s generalförsamling om HBT-personers rättigheter. Deklarationen är historisk eftersom det var första

gången som en samlad åsiktsförklaring gjordes i generalförsamlingen till förmån för HBT-personers rättigheter. Läs mer om deklarationen

Sverige verkar aktivt för att alla länder ska avkriminalisera sexuella kontakter mellan vuxna personer av samma kön och att skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning och könsidentitet införs. Bl.a. lyfter Sverige fram situationen för HBT-personer i dialog med andra länder och inom ramen för den s.k. universella granskningen i FN:s råd för mänskliga rättigheter. Sverige och EU agerar också genom uppvaktningar och offentliga uttalanden mot lagförslag som medför diskriminering av HBT-personer eller förföljelse av personer som försvarar de mänskliga rättigheterna med koppling till dessa frågor. Sverige och de andra nordiska länderna driver också frågan om diskriminering på grund av sexuell läggning inom ramen för resolutionen om summariska avrättningar i FN:s generalförsamling samt FN:s råd för mänskliga rättigheter.

Europakonventionen
Inte heller i artikel 14 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna (Europakonventionen), som föreskriver ett förbud mot diskriminering som är begränsat till de i konventionen och tilläggsprotokollen garanterade fri- och rättigheterna, anges uttryckligen sexuell läggning som diskrimineringsgrund. Av praxis från Europadomstolen framgår emellertid att artikeln – i kombination med andra artiklar i konventionen – har ansetts vara tillämplig då en person diskrimineras på grund av sin sexuella läggning eftersom diskrimineringsgrunderna inte är uttömmande. Europakonventionen gäller som lag i Sverige.

HBT-frågor inom EU
Europeiska unionens råd har enligt artikel 13 i EG-fördraget möjlighet att vidta åtgärder för att bekämpa diskriminering bland annat på grund av sexuell läggning. Den 27 november 2000 antogs rådets direktiv 2000/78/EG om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet, vilket bland annat innefattar ett förbud mot diskriminering på grund av sexuell läggning. Det gemenskapsrättsliga skyddet mot diskriminering på grund av kön, ras eller etniskt ursprung är dock än så länge mer långtgående än motsvarande skydd för t.ex. sexuell läggning.

Ett nytt direktiv är under beredning, som omfattar förbud mot diskriminering på grund av religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. Förbudet ska gälla på flera samhällsområden, t.ex. social trygghet, hälso- och sjukvård och utbildning. Sverige arbetar aktivt för att antidiskrimineringsdirektivet är så brett som möjligt och att det säkerställer samma nivå av skydd mot diskriminering oavsett diskrimineringsgrund.
Även Europaparlamentet har engagerat sig i HBT-frågor. I en resolution som antogs 18 januari 2006 fördömde Europaparlamentet skarpt homofobi och all diskriminering på grund av sexuell läggning i Europa. Parlamentet uppmanade såväl Kommissionen som medlemsstaternas regeringar att vidta åtgärder för att skydda homo- och bisexuella mot diskriminering, hat och våld.

Av artikel 21 i Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna framgår att diskriminering på grund av bland annat sexuell läggning ska vara förbjuden. Stadgan är än så länge endast en politisk avsiktsförklaring men om Lissabonfördraget träder i kraft blir stadgan bindande.

HBT-frågor inom Europarådet
Sverige arbetar aktivt inom Europarådet för HBT-rättigheter. Europarådets ministerkommitté tillsatte 2009 en expertkommitté om diskriminering på grund av sexuell läggning eller

könsöverskridandeidentitet eller uttryck, där Sveriges expert, generaldirektör Hans Ytterberg, var ordförande. Expertkommittén tog fram ett förslag till rekommendation till alla Europarådets 47 medlemsstater om åtgärder för att motverka diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsöverskridandeidentitet eller uttryck med syftet att säkerställa respekten för homo-, bi- och transsexuellas åtnjutande av de mänskliga rättigheterna och att främja tolerans. Den 31 mars 2010 antog Europarådets Ministerkommitté rekommendationen. Det är första gången någonsin som ett internationellt dokument uttryckligen fastställer rättigheter för HBT-personer.

Läs Ministerkommitténs rekommendation

HBT-frågor i Sverige
Situationen för HBT-personer i världen uppmärksammades i regeringsförklaringen från den 6 oktober 2006. Med det blev Sveriges regering den första regeringen någonsin som lyfte in frågan i en regeringsförklaring.

Regeringsförklaringen 6 oktober 2006
”I stora delar av världen utsätts HBT-personer för brutalt förtryck. Det är angeläget att stärka FN:s arbete mot detta. Respekten för de mänskliga rättigheterna skall vara universell.”

Den nya diskrimineringslagen
Den 1 januari 2009 trädde en ny diskrimineringslag i kraft i Sverige där de tidigare sju diskrimineringslagarna slogs samman till en lag. Till de redan befintliga diskrimineringsgrunderna, där sexuell läggning är en, lades också två nya - ålder och könsöverskridande identitet eller uttryck.

Samtidigt slogs de tidigare fyra myndigheterna, inklusive Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomO), samman till en myndighet - Diskrimineringsombudsmannen. Diskrimineringsombudsmannen ska svara för tillsynen över att den nya lagen följs.

Genom den nya lagen infördes skydd mot diskriminering på samhällsområden där förbud mot diskriminering tidigare inte funnits i lag, nämligen offentlig anställning, värnplikt och civilplikt, all utbildningsverksamhet, allmän sammankomst och offentlig tillställning.

Läs mer om den nya diskrimineringslagen

Familjerättsfrågor
Från och med den 1 maj 2009 gäller nya regler som rör äktenskap i Sverige. Ändringarna i äktenskapsbalken innebär att två personer av samma kön kan ingå äktenskap på samma villkor som par av olika kön. Bestämmelserna i äktenskapsbalken tillämpas därmed på samma sätt oavsett om makarna är av olika kön eller av samma kön.

Sedan den 1 februari 2003 kan registrerade partners prövas som adoptivföräldrar på samma sätt som gäller för gifta par. Registrerade partners och sambor av samma kön kan också utses att gemensamt utöva vårdnaden om ett barn. För de samkönade par som väljer att ingå äktenskap gäller numera samma regler om adoption som sedan tidigare gällt för heterosexuella par.

Assisterad befruktning med donerade spermier får utföras också när en kvinna är gift, registrerad partner eller sambo med en annan kvinna. Makan, partnern eller sambon ska tillsammans med den befruktade kvinnan anses vara förälder till det barn som föds, förutsatt att hon har

samtyckt till behandlingen och att det är sannolikt att barnet har avlats genom denna.

Pågående lagstiftningsarbete i Sverige
Grundlagsutredningen, som hade till uppgift att göra en samlad översyn av regeringsformen, överlämnade sitt betänkande En reformerad grundlag (SOU 2008:125) den 17 december 2008. Vad gäller diskrimineringsskyddet i regeringsformen föreslås det att diskrimineringsskyddet utvidgas så att det även omfattar ett förbud mot normgivning som innebär att någon missgynnas med hänsyn till sexuell läggning.

Straffnivåutredningen lämnade i ett betänkande i oktober 2008 (SOU 2008:85) förslag till lagändringar som ska leda till att försvårande omständigheter får större genomslag vid straffmätningen. Exempel på försvårande omständigheter kan vara att en anledning till brottet har varit att kränka en person eller en grupp av personer på grund av sexuell läggning. Betänkandet har remissbehandlats och förslagen bereds inom Regeringskansliet.

Utredningen om föräldraskap vid assisterad befruktning föreslog i ett betänkande i januari 2007 (SOU 2007:3) att regler om föräldraskap för kvinnor i lesbiska förhållanden som infördes år 2005 ska utvidgas till att gälla också barn som kommer till genom assisterad befruktning utanför den svenska sjukvården. Det föreslås att föräldraskapet för en registrerad partner bör presumeras på liknande sätt som faderskapet för mannen i ett äktenskapet. Vidare föreslås åtgärder för att ytterligare förbättra möjligheterna för barn som kommer till genom assisterad befruktning med donerade spermier eller ägg att få kännedom om sitt biologiska ursprung. Betänkandet har skickats ut på remiss.

- Faktablad: Lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning eller könsöverskridande identitet eller uttryck
- Faktablad: Könsneutrala äktenskap och vigsel
- DO:s webbplats Senast ändrat 2010-08-09

Flyktingars rättigheter

När människor är hotade och inte har möjlighet att få skydd inom sitt land söker de skydd i andra länder. FN:s flyktingkonvention från 1951 med 1967 års tilläggsprotokoll är ett grundläggande skyddsnät. Konventionen syftar till att ge skydd för dem som utsätts för grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Det är alltså människor som omfattas av FN:s flyktingkonvention och efter bedömning får "flyktingstatus" som har rätt till asyl enligt folkrätten.

Enligt konventionen är en flykting en person som känner en välgrundad fruktan för att utsättas för förföljelse i sitt hemland på grund av ras, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller på grund av sin religiösa eller politiska uppfattning.

Många länder, däribland Sverige, ger även skydd till personer som inte omfattas av konventionen såsom de som riskerar dödsstraff, tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning i hemlandet.

Rätten att söka asyl finns även uttryckt i artikel 14 i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna och i EU-stadgan om mänskliga rättigheter.

UNHCR
FN:s högkommissarie för flyktingar (UNHCR) inrättades 1950 och har ett grundläggande mandat att utifrån flyktingkonventionen angående flyktingars rättsliga ställning och 1967 års tilläggsprotokoll verka för skydd åt personer som på grund av fruktan för förföljelse flytt från sitt

hemland.

Sverige stödjer UNHCR:s arbete och är en av de största bidragsgivarna till organisationen. Sverige verkar också för att konventionens skyddsnät får en global täckning genom att uppmana de regeringar, som ännu ej gjort så, att ansluta sig till konventionen angående flyktingars rättsliga ställning och dess tilläggsprotokoll.

Flyktingpolitiken består inte bara av att ta emot flyktingar i Sverige. Däri ingår också arbete i FN och andra internationella fora för att lösa konflikter mellan länder, arbete inom EU och annat internationellt samarbete samt bistånd i olika former.

Förbud mot utvisning och avvisning vid risk för tortyr
Personer som löper risk att utsättas för tortyr får inte utvisas, avvisas eller utlämnas. Detta fastslås i artikel 3 i FN:s konvention mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Artikel 3 i Europakonventionen stadgar ett förbud mot tortyr, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning. Genom fastslagen praxis av Europadomstolen innefattar artikel 3 även ett förbud mot utvisning, avvisning eller utlämning om en person riskerar att utsättas för tortyr.

Finns det risk för dödsstraff får aldrig en person avvisas från Sverige.

Asyl- och migrationsfrågor är sedan 1999 en del av gemenskapsrätten inom EU. Arbetet med ett gemensamt europeiskt asylsystem har påbörjats. Den pågående harmoniseringen inom området syftar till att minska skillnaderna i medlemsländernas asyllagstiftning.

Läs mer om den svenska asylpolitiken Senast ändrat 2010-05-06

Migranters rättigheter

Cirka 175 miljoner människor bor utanför sitt eget hemland i dag, nästan hälften är kvinnor, och cirka 90 miljoner av dem är arbetstagare. 15 procent saknar uppehållstillstånd i det land de arbetar. Lågutbildade migranter kan vara mer utsatta för exploatering och kränkande behandling om de inte har tillgång till välfärds- och samhällssystem och inte har tillgång till rättssystemet i det land de arbetar i.

ILO

Internationella arbetsorganisationen, ILO, har lång erfarenhet av att arbeta för migranters rättigheter. Migranters rättigheter ingår i ILOs grundläggande regelverk för arbetstagare, Core Labour Standards. Enligt ILO förväntas antalet arbetstagare som arbetar utanför sina hemländer öka kraftigt de kommande årtiondena.

ILOs program för migranters rättigheter syftar till att försvara migranters rättigheter, hjälpa stater att finna bra system för reglerad invandring och att sprida kunskap om migranter.

ILO har antagit två konventioner om migranters rättigheter (1949 och 1975).

De stater som anslutit sig till ILO:s konventioner ska rapportera om statens arbete för genomförandet av rättigheterna. Staterna måste ge inhemska representanter för arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer tillfälle att yttra sig över rapporterna.

Läs mer på ILO:s webbplats (på engelska)

FN:s konvention om migrerande arbetares och deras familjers rättigheter

Sedan 1990 finns inom ramen för FN en konvention om migrerande arbetares och deras familjers rättigheter med tillhörande övervakningskommitté.

Endast 36 stater har ratificerat konventionen (april 2007). Sverige har inte ratificerat den. I nuläget finns heller inga planer på att Sverige ska ratificera den.

OECD

OECD tar fram intressanta studier om migration och dess påverkan på en rad områden (arbetsmarknad, befolkningsmängd, skattesystem, ekonomisk tillväxt, utbildning och internationellt utvecklingssamarbete). OECD ger råd till sina medlemsländer om hur de bör förhålla sig till migrationsfrågorna.

Läs om migration på OECD:s webbplats

Människohandel
Handel med människor mellan länder eller inom ett land är sammankopplad med fattigdom och sociala och ekonomiska orättvisor inom och mellan länder.

Det är en komplex fråga som rör mänskliga rättigheter, kampen mot den organiserade brottsligheten, migrationsfrågor samt jämställdhet mellan kvinnor och män.

För att bekämpa den krävs samarbete mellan ursprungs-, transit- och destinationsländer och ett mycket brett angreppssätt med samarbete mellan olika myndigheter och organisationer och även näringslivet.

Läs mer om människohandel Senast ändrat 2008-02-27

Folkmord

Den 9 december 2008 är det 60 år sedan folkmordskonventionen antogs av FN:s generalförsamling. Sverige har ett starkt intresse av en internationell rättsordning som gör det möjligt att ställa dem som är ansvariga för de allra grövsta brotten mot de mänskliga rättigheterna och den humanitära rätten till svars.

Offer för folkmordet i Kambodja. Foto: Johan Borgstam/ Utrikesdepartementet

Folkmord och andra brott mot mänskligheten är grova kränkningar av mänskliga rättigheter i mycket stor skala. I väpnade konflikter hamnar civila ofta i kläm eller är själva måltavlor och utnyttjas på ett skoningslöst sätt av de stridande parterna. Det är vanligt att en samhällsgrupp beskrivs som ett konkret hot mot en annan grupp. Om målet blir att fördriva eller att förinta en grupp är det ett folkmordsbrott.

Folkmordskonventionen och begreppet folkmord
Termen folkmord tillkom när det blev nödvändigt att namnge nazisternas oerhörda brott mot det judiska folket - Förintelsen. Det var mot denna mörka bakgrund som begreppet accepterades i den folkrättsliga terminologin och fick sin juridiska utformning i folkmordskonventionen (Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide) som antogs av FN:s generalförsamling 1948.

Folkmord definieras enligt folkmordskonventionen som handlingar begångna i avsikt att utplåna, helt eller delvis, en grupp på nationella, etniska, rasmässiga eller religiösa grunder. Till sådana handlingar räknas dödande eller orsakande av allvarlig kroppslig eller mental

skada på medlemmar tillhörande en sådan grupp. Dit hör också att medvetet skapa levnadsförhållanden avsedda att åstadkomma fysiskt utplånande av en grupp, helt eller delvis, att genomföra åtgärder avsedda att förhindra födslar inom gruppen eller att tvångsförflytta barn tillhörande gruppen till en annan grupp. Brottet kan begås såväl under freds- som krigstid. Idag är förbudet mot folkmord sedvanerättsligt bindande, vilket innebär att folkmord utgör ett internationellt brott oavsett var och av vem det begås och oavsett om den stat där brottet begås har tillträtt folkmordskonventionen eller ej. Brottet folkmord har en specifik definition, genom att de gärningar med vilka brottet genomförs (t.ex. mord, våldtäkt) måste vara genomförda med föresatsen att helt eller delvis utplåna en specifik grupp. Detta innebär att en gärning inte nödvändigtvis behöver vara folkmord i detta begrepps folkrättsliga bemärkelse, om ovannämnda föresats inte är uppfylld. Brottet kan då istället utgöra brott mot mänskligheten eller krigsförbrytelser. Även dessa brott tillhör - tillsammans med folkmord – folkrättens allra allvarligaste. Även för dessa brott måste de ansvariga ställas till svars. Även i dessa fall har omvärlden rätt och skyldighet att agera.

Att förebygga folkmord – när världen måste ingripa
Det finns alltför många exempel på situationer när det internationella samfundet har misslyckats med att förhindra folkmord och andra brott mot mänskligheten. Man har reagerat för långsamt och med otillräckliga insatser. Alltför ofta har den politiska viljan att ingripa i tid saknats. Folkmordet i Rwanda kom inte helt utan förvarning. Varningssignalerna fanns där. De förmedlades till FN, stormakterna och till alla andra som följde utvecklingen i Rwanda. Ändå vidtogs under lång tid inga internationella motåtgärder. Trots den internationella närvaro som fanns i Rwanda agerade inte säkerhetsrådet i tid för att stoppa folkmordet.

Vad kan vi då göra för att det inte ska hända igen? Vad gör FN för att förebygga folkmord och för att få stopp på övergrepp i tid? Hur kan Sverige bidra?

FN har de senaste åren stärkt sin förmåga att förebygga folkmord. Inom FN inrättades 2004 en särskild funktion med uppgift att arbeta för att förhindra folkmord och massövergrepp, i form av en särskild rådgivare till FN:s generalsekreterare. Posten innehades de första åren av Juan Méndez. I maj 2007 utsågs Francis Deng, Sudan, till Méndez efterträdare, samtidigt som posten höjdes till generalsekreterarens särskilde representant för förebyggande av folkmord och massövergrepp (Special Adviser for the Prevention of Genocide and Mass Atrocities). Till sin hjälp har den särskilde rådgivaren även fått en särskild rådgivare för skyldigheten att skydda (Special Adviser for the Responsibility to Protect), Edward Luck.

Sverige har bidragit med finansiellt stöd och andra åtgärder för att göra den särskilde representantens verksamhet känd. Den svenska regeringen var mycket aktiv i EU och FN för att få till stånd en särskild funktion i FN-systemet för förebyggande av folkmord. Regeringen ger även bidrag till frivilligorganisationer som arbetar för principen om skyldigheten att skydda.

Skyldighet att skydda - Responsibility to protect (R2P)
Vid FN:s toppmöte 2005 enades världens ledare om att staterna har det primära ansvaret för att skydda sina egna befolkningar.
Det internationella samfundet har också ett kollektivt ansvar att agera när staternas regeringar inte lever upp till sitt ansvar att skydda de mest utsatta. Läs mer om staters skyldighet att skydda sina befolkningar.

Hur straffar man de ansvariga?
Varje stat har en skyldighet att lagföra personer som gjort sig skyldiga till folkmord. Även om det fortfarande är mycket svårt för omvärlden att stoppa och förebygga brott finns också några viktiga framsteg i utvecklingen. För att komma till rätta med problematiken med straffrihet har flera internationella domstolar inrättats: den internationella brottmålsdomstolen samt specialdomstolarna för Rwanda, Sierra Leone, det forna Jugoslavien och Kambodja. Dessa domstolar har visat sig kunna ställa personer misstänkta för internationella brott inför rätta, till och med i några fall medan en konflikt fortfarande pågår. Specialdomstolarna för Rwanda och det forna Jugoslavien har i flera fall dömt personer för folkmord. Den internationella domstolen i Haag har dömt Serbien för dess oförmåga att förhindra folkmordet i Srebrenica 1995. Läs mer om internationella domstolar och tribunaler

Kvinnor är viktiga för att förhindra konflikt och skapa fred
I en resolution som antogs av FN:s säkerhetsråd år 2000 (resolution 1325) står att kvinnor har en minst lika viktig roll som män när det gäller att förebygga konflikter och verka för fred. Kvinnor kan också vara extra utsatta i en konflikt och behöva extra skydd. FN:s säkerhetsråd, antog i juni 2008, en resolution (1820) om sexuellt våld mot civila i konflikter. Resolutionen är ett viktigt steg för stärka skyddet för civila i väpnade konflikter. Båda resolutionerna är dessutom fundamentala byggstenar för att långsiktigt stärka kvinnors och flickors roll i samhället och i förlängningen för hållbar fred och stabilitet. Läs mer om resolution 1325 och 1820

- Läs hela folkmordskonventionen

Senast ändrat 2010-05-20

Väpnade konflikter

Brott mot de mänskliga rättigheterna förekommer ofta under väpnade konflikter och kränkningar av de mänskliga rättigheterna tenderar i sig att vara konfliktskapande. Omvänt kan man säga att respekt för de mänskliga rättigheterna kan förebygga väpnade konflikter.

De flesta av dagens väpnade konflikter är inbördeskrig, så kallade interna väpnade konflikter. Skyddsreglerna i interna och internationella väpnade konflikter utgörs i första hand av den internationella humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna. Skillnaden mellan den humanitära rätten och de mänskliga rättigheterna är framför allt att den humanitära rätten endast gäller vid väpnade konflikter, medan skyddet för de mänskliga rättigheter ska upprätthållas både i fredstid och i en väpnad konflikt. De två rättsområdena utgår från samma grundsats: alla människors lika värde. Oavsett vem en människa är, oavsett var hon kommer ifrån eller vad hon har gjort har hon samma rättigheter. Regeringar har dock under vissa förhållanden möjlighet att sätta flera av de mänskliga rättigheterna ur spel om landet befinner sig i en krissituation. Det rättsliga skyddet för enskilda personer som befinner sig i ett konfliktområde eller i ett land med våldsamma inre oroligheter kan därför bli otillräckligt.

Respekt för mänskliga rättigheter förebygger konflikter
Kränkningar av de mänskliga rättigheterna kan vara en av flera orsaker till väpnade konflikter. Förtryck och repressiv kontroll leder ofta till en eskalerande våldsspiral som kan övergå i väpnad konflikt. Etnisk diskriminering och andra typer av brott mot gruppmedlemmars mänskliga rättigheter är några av de främsta orsakerna till interna konflikter. I länder med resursknapphet, sned ekonomisk fördelning

och brist på deltagandeprocesser utnyttjas allt oftare ojämlik fördelning mellan majoritet och minoritet för att underblåsa missnöje och skapa våldsamma etniska och religiösa motsättningar. Mänskliga rättigheter och minoritetsfrågor har därför en central ställning i den internationella diskussionen om konfliktförebyggande åtgärder.

Ökat skydd för konfliktutsatt befolkning
Situationen för civilbefolkningen i dagens konfliktområden är mycket svår. I många fall hamnar befolkningen mellan de stridande fraktionerna eller utnyttjas på olika sätt av de stridande parterna. Allt vanligare är att en av konfliktens mål är att fördriva och/eller förinta en annan befolkningsgrupp. Etnisk rensning har blivit ett begrepp som tydligt klargör syftet med krigshandlingarna.

Det som ibland förkortas Responsibility to Protect eller "R2P" är en folkrättslig princip om att det är varje stats skyldighet att skydda sin befolkning mot folkmord, krigsförbrytelser, etnisk rensning och brott mot mänskligheten. Den antogs av FN:s medlemsstater på FN:s toppmöte 2005.

Principen innebär också att det finns en kollektiv skyldighet för omvärlden att ingripa för att skydda en befolkning, men först måste FN:s säkerhetsråd fatta beslut.

Sverige anser att det internationella samfundet här har ett grundläggande ansvar. I detta sammanhang har också arbetet för att inrätta en internationell permanent brottmålsdomstol särskild betydelse. Samtidigt måste ansträngningar göras för att se till att lagar stiftas och institutionella ramverk sätts på plats i ett post-konfliktskede för att minska risken för att nya brott mot de mänskliga rättigheterna begås, vilket kan leda till att konflikten blossar upp ånyo.

Dilemma i fredsarbetet: försoning eller upprättelse?
Hur ska tidigare förbrytelser mot mänskliga rättigheter hanteras i en fredsprocess? En allmän amnesti kan påskynda fredsavtalet medan tendenserna att inte göra upp med tidigare övergrepp kan bli ett hot mot en hållbar fred.

Olika länder hanterar detta problem på olika sätt. Behovet av politisk stabilitet kan i vissa lägen tala för en tidig amnesti åt de som begått våldshandlingar. Samtidigt är det viktigt att offren och deras familjer ges upprättelse. Detta kan vara avgörande för att kunna nå nationell försoning.

Den internationella organisationen IDEA i Stockholm har arbetat med denna fråga.
Läs mer på IDEA:s webbplats

I april 2006 publicerades temasidor om förebyggande av folkmord på denna webbplats.

Läs temasidorna: Folkmord - när världen måste ingripa

- Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen
- Sveriges samarbete med Internationella brottmålsdomstolen, Regeringens proposition 2001/02:88
- "Humanitär rätt och mänskliga rättigheter: samspel under utveckling" (Totalförsvarets folkrättsråds skriftserie)
- Stockholms internationella forum

Senast ändrat 2008-06-24

Våld och förtryck i hederns namn

Kvinnor och män, flickor och pojkar har samma rätt och möjlighet till kroppslig integritet. Alla människor ska kunna leva i frihet från rädsla att utsättas för våld och övergrepp. Därför ligger det ingen heder i att begå ett brott i hederns namn.

Vad är s k hederrelaterat våld?
Det som kallas hedersrelaterat våld och förtryck har, liksom mäns våld mot kvinnor generellt, sin grund i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar. När det gäller hedersrelaterat tänkande är kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet central och starkt knuten till ett kollektiv. I "hederstänkandet" står föreställningar om oskuld och kyskhet i fokus och familjens rykte och anseende ses som avhängigt flickors och kvinnors faktiska eller påstådda beteende.

Hur kan våldet se ut?
Detta förhållande kan vara mer eller mindre uttalat och kontrollen kan sträcka sig från vardagliga former av begränsningar i flickors och kvinnors liv som berör exempelvis klädval, socialt umgänge och rörelsefrihet till livsval som utbildning, jobb och giftermål och skilsmässa. I sin mest extrema form kan hederstänkandet i hot om våld och våld, inklusive dödligt våld.

Särskild kunskap
Det s k hedersrelaterade våldets kollektiva uttryck innebär att det kan finnas fler förövare av båda könen och att offren kan vara både kvinnor och män samt flickor och pojkar. Det kan också innebära att våldet godkänns av familjen och den närmaste omgivningen, även av andra kvinnor. Detta gör att det i vissa fall är viktigt med särskilda insatser för att bekämpa s k hedersrelaterat tänkande. Specifik kunskap och särskilda rutiner är nödvändigt, exempelvis i polisutredningar, vid riskbedömningar och vid bedömningar av vilka stödinsatser som bör ges till den våldsutsatta personen.

Olika uttryck
"Hederstänkandet" kan ta sig olika uttryck beroende på kulturella föreställningar och religion, men är inte kopplat till någon specifik kultur eller religion. Hederstänkande kan även förekomma i icke-religiösa sammanhang. Tvångsäktenskap och könsstympning är specifika företeelser som har sin grund i bl.a. föreställningen om att mäns och familjers heder är avhängig kvinnors och flickors sexuella beteende (därför kontrolleras flickans och kvinnors sexualitet genom könsstympning).

Arrangerade äktenskap har inte sällan starka inslag av påverkan och det kan vara svårt att avgöra om det fråga om ett tvångsäktenskap. Att gå emot familjens och andra släktingars tradition och önskemål kan för den enskilda flickan eller kvinnan, och även för unga män, vara så kännbart att det i praktiken inte är ett möjligt alternativ. S k hedersrelaterat våld och förtryck drabbar också homo- och bisexuella av båda könen, samt transpersoner eller transsexuella personer.

Förebyggande arbete
Målet är att öka kunskapen om hedersrelaterat våld och förtryck, att förbättra attityderna hos dem som anser att familjens heder är beroende av flickors och kvinnors uppförande och att behovet av platser på skyddat boende ska tillgodoses. Åtgärderna är i huvudsak förebyggande och inriktas på ett bättre skydd av den enskilda individen. För att de utsatta ska få rätt hjälp krävs att myndigheterna har goda insikter om hedersrelaterad våld och förtryck.

Läs mer om våld mot kvinnor och regeringens handlingsplan mot våld och förtryck

Senast ändrat 2010-01-25

Från UD 29 april 2019

Viktiga regler. Barnkonventionen

De olika reglerna i konventionen om barnets rättigheter kallas för artiklar.

Det finns 54 olika artiklar. Alla regler är lika viktiga. Men det är ändå några artiklar som är bra att läsa förstoch att komma ihåg. I artiklarna 2, 3, 6 och 12 finns viktiga regler. När du läser de andra artiklarna ska du tänka på vad som står i de här artiklarna.

Artikel 2 handlar om att reglerna gäller för alla barn. Alla barn är lika mycket värda. Inga barn får bli diskriminerade, det vill säga bli sämre behandlade. Det har ingen betydelse vilken färg barnet och barnets föräldrar har på huden, om barnet är flicka eller pojke, vilket språk barnet talar, vilken gud barnet tror på, om barnet har ett funktions-hindereller om barnet är rikt eller fattigt.

Mobbning i skolan kan till exempelvara diskriminering.
Artikel 3 handlar om barnets bästa. Politiker, myndigheter och domstolar ska alltid tänka på vad som är bäst för barn när de bestämmer sådant som gäller barn. I artikeln står det att barnets bästa ska komma i främsta rummet. Det betyder att det ibland finns saker som är viktigare än barnets bästa. Men politikerna måste alltid kunna visa att de också har tänkt på barnen.

Artikel 6 handlar om att barnet har rätttill liv och utveckling. Rätt till liv betyder att länderna ska se till att barn inte blir dödade. Det kan vara både att barn inte blir dödade i krig och att barn får vård och mediciner när de är sjuka så att de inte dör av sjukdomar. Rätt till utveckling betyder att länderna ska göra vad de kan för att ge barn en bra barndom. Barn behöver många saker för att utvecklas bra. Det kan vara trygghet, kärlek, mat, sjukvård, ett hem, möjlighet att leka och att gå i skolan.

Artikel 12 handlar om att barnet har rätt att säga hur det vill ha det. Vuxna ska lyssna på barn. Vuxna ska lyssna på barnen.Myndigheter och domstolar ska fråga barnet vad det tycker och lyssna på barnet när de bestämmer saker som gäller barnet.Det kan vara om barnets föräldrar ska skiljas och de inte är överens om var barnet ska bo.
Då ska domstolen fråga både mamman, pappan och barnet hur de vill ha det. Det kan också vara att lärarna i skolan frågar barnen vad de tycker innan de bestämmer saker. Politiker i en kommun ska fråga barn vad de tycker innan politikerna bestämmer hur kommunen ska använda sina pengar.

De andra artiklarna i konventionen om barnets rättigheter

Artikel 1 handlar om vem som är barn. Alla människor under 18 år är barn.

Artikel 4 handlar om hur länderna ska göra för att följa reglerna i konventionen. Länderna ska ändra sina lagar så att lagarna blir bra för barn. Länderna ska göra allt de kan för att ge barn rättigheter. Rika länder ska hjälpa fattiga länder.

Artikel 5 handlar om att länderna måste förstå att det är föräldrarna som har ansvar för barnet. Föräldrarna ska hjälpa barnet så att det får sinarättigheter. Barn och föräldrar har rätt att träffa varandra.

Artikel 7 och 8 handlar om att alla barn har rätt att veta vem han eller hon är. Barnet har rätt till ett namn och till att vara medborgare i ett land. Barnet har också rätt att veta vilka som är barnets föräldrar.

Artikel 9 handlar om att barn alltid, när det går,ska få vara hos sina föräldrar. Om föräldrarna skiljer sig har barnet rätt att träffa både mamma och pappa. Men ibland är det bäst för barnet att inte bo hos föräldrarna. Och ibland är det bäst för barnet att inte träffa den ena föräldern. Det kan vara om föräldrarna slår barneteller inte kan ta hand om sitt barn.

Artikel 10 och 11 handlar om att barn och föräldrar har rätt att träffa varandra även om de bor i olika länder. En förälder får inte flytta till ett annat land med barnen utan att den andra föräldern vill det. Länderna ska komma överens om hur de ska hjälpa barn och föräldrar så att de kan träffas.

Artikel 13, 14 och 15 handlar om att barnet har rätt att säga vad det tycker. Barnet har rätt att tänka fritt, att tro på vilken gud det vill och att vara med i olika föreningar.

Artikel 16 handlar om att barnet har rätt till privatliv. Det kan till exempel vara att föräldrar inte ska läsa sina barns brev och dagböcker. Det kan också vara att barnet ska kunna stänga en dörr **och** få vara i fred när det går på toaletten i skolan.

Artikel 17 handlar om att barnet har rätt att läsa bra tidningar och böcker och få information på annat sätt, till exempel radio, TV och Internet. Länderna ska ha lagar som skyddar barnet mot filmer och texter som kan skada barnet.

Artikel 18 handlar om att det är föräldrarna som tillsammans har ansvaret för barnet. Föräldrar ska alltid tänka på vad som är bäst för barnet. Länderna ska hjälpa föräldrarna så att de kan vara bra föräldrar. Ett sätt att hjälpa föräldrarna är att det finns bra daghemdär barn kan vara när föräldrarna arbetar.

Artikel 19 handlar om att skydda barn mot våld hemma. Länderna ska skydda barn mot föräldrar och andra vuxna som slår barnet, är elaka mot barnet, eller tar hand om barnet dåligt på något annat sätt. Det kan vara att föräldrarna missbrukar alkohol eller narkotika eller att föräldrarna utnyttjar barnet sexuellt.

Artikel 20 och 21 handlar om barn som inte kan bo hemma hos sin familj. Länderna ska se till att barnet får bo i en annan familj. Det bästa är om barnet får bo hos släktingar. Ibland kan ett barn adopteras av en familj i ett annat land. Myndigheter och domstolar som bestämmervar barn ska bo ska alltid tänka på barnets bästa.

Artikel 22 handlar om barn som är flyktingar. Länderna lovar att ge barn som kommer till landet skydd och hjälp. Det gäller både barn som kommer ensamma och barn som kommer med sina föräldrar. Ett ensamt barn ska få hjälp att hitta sina föräldrar. Om man inte kan hitta föräldrarna eller andra släktingar ska barnet få samma skydd och hjälp som andra barn får när de inte kan bo hos sina föräldrar.

Artikel 23 handlar om barn med funktionshinder. Länderna ska se till att barn med funktionshinder får bra liv. Barn med funktionshinder ska kunna gå i skolan och vara med i samhället på andra sätt. Barnet och barnets familj ska få den hjälp de behöver. Hjälpen ska vara gratis eller så billig att människor har råd att ta emot hjälp. Länder ska tillsam-

mans lära sig mer om hur de kan hjälpa barn med funktionshinder på bra sätt. Rika länder ska hjälpa fattiga länder.

Artikel 24 handlar om barnets rätt till hälsovård och sjukvård. Länderna lovar att göra allt de kan för att barn ska få bra hälsa. Alla barn har rätt att få vård när de är sjuka. Kvinnor som väntar barn och mammor med nyfödda barn ska få bra vård. Föräldrar ska få lära sig hur de ska mata och vårda sitt barn. Rika länder ska hjälpa fattiga länder.

Artikel 25 handlar om barn som inte bor hemmahos sina föräldrar. Den myndighet som har ansvar för barnetska se till att barnet får bra vård eller behandling.

Artikel 26 och 27 handlar om barnets rätt till trygghet. Familjer ska få hjälp så att barnet har det bra även om föräldrarna är fattiga, sjuka eller arbetslösa. En förälder som inte bor med barnet ska också ta ansvar för sitt barn. Det kan vara att betala så att barnet får mat, kläder, bostad och annat som barnet behöver.

Artikel 28 handlar om barnets rätt att gå i skolan. Alla barn ska gå i grundskolan. Det ska vara gratis. Länderna ska se till att fler barn får gå i gymnasiet och annan högre utbildning. Rika länder ska hjälpa fattiga länder.

Artikel 29 handlar om vad barnet ska lära sig i skolan. Varje barn ska få utvecklas så mycket det går. Barnet ska vara väl förberett för sitt liv som vuxen. Barnet ska lära sig om mänskliga rättigheter och att alla människor är lika mycket värda. Barnet ska också lära sig att vara rädd om naturen.

Artikel 30 handlar om barn som tillhör minoriteter eller ursprungsfolk. I Sverige finns barn som är samer, Sverigefinnar, tornedalingar, romer och judar. De har rätt till sitt språk, sin kultur och sin religion.

Artikel 31 handlar om attbarnet har rätt till lek, vila och fritid.

Artikel 32 handlar om att skydda barnet mot farligt arbete.

Artikel 33 handlar om att skydda barnet mot narkotika.

Artikel 34 handlar om att skydda barnet mot att vuxna tvingar dem till sex eller att barnet tvingas att sälja sex.

Artikel 35 och 36 handlar om att skydda barnet mot att bli utnyttjat på något annat sätt. Det kan vara att någon säljer ett barn för att barnet ska arbeta i en fabrik. Det kan vara att någon tar ett barn från föräldrarna för att sälja barnet till en annan familj. Men det är också ett skydd mot alla andra sätt att utnyttja barn som någon kan komma på.

Artikel 37 handlar om att skydda barnet mot dödsstraff, livstids fängelse och tortyr. Tortyr är när man plågar en person för att den ska berätta något. När det är en rättegång mot ett barn har barnet rätt att få hjälp av en jurist, en person som har kunskap om lagar. Barn som sitter i fängelse får inte bli dåligt behandlade. Barn ska inte vara i samma fängelse som vuxna. Barn som sitter i fängelse ska kunna få besök av sin familj och brevväxla med sin familj.

Artikel 38 handlar om att barn inte ska vara soldater.

Artikel 39 handlar om att länderna ska hjälpa barn som har blivit utnyttjade så att barnet kan må bra leva ett vanligt liv. Det kan vara barn som har varit soldater i krig.

Artikel 40 handlar om barn som är misstänkta för något brott. Länderna lovar att behandla barnet bra och att ge barnet en rättvis rättegång.

Artikel 41 handlar om att länderna gärna får göra mer än det som står i konventionen för att ge barnet rättigheter.

Artikel 42 handlar om att länderna lovar att se till att både barn och vuxna vet vilka regler som finns i barnkonventionen.

Artiklarna 43-54 är regler för hur länderna ska göra för att följa barnkonventionen. Kommittén för barnets rättigheter I FNs hus i staden Genève i Schweiz arbetar en grupp människor som ska se till att länderna följer reglerna i barnkonventionen.

Det är FNs kommitté för barnets rättigheter. Länderna ska då och då lämna rapporter till FN-kommittén. Länderna lovar också att människor i landet ska få läsa rapporterna för att kunna diskutera vad som är bra och dåligt för barnen i landet.

Det är Socialdepartementet som gör den svenska regeringens rapporter. Det går att beställa Sveriges rapporter gratis från Socialdepartementet.

I FN-kommittén arbetar arton personer. De kommer från olika länder och alla är barnexperter. Experterna läser ländernas rapporter. Ibland finns det flera rapporter från samma land. Föreningar som arbetar för barnets rättigheterkan göra egna rapporter om hur barn har det i landet. Sedan har FN-kommittén ett möte.Några personer som arbetar för landets regering kommer dit. De får svara på frågor om vad de har gjort för barn och vad de tänker göra för att det ska bli bättre.

FN-kommittén är ingen domstol. Den kan inte straffa länder som låter bli att följa reglerna i barnkonventionen.Men FN-kommittén kan ge förslag på vad länderna kan göra för att det ska bli bättre.Ibland kan länderna få hjälp av FN eller av andra länder. Meningen är att barn ska få sina rättigheter.

FN-kommittén arbetar FN-kommittén kan kalla en regering till ett möte när som helst. Det kan vara om FN får veta att barn blir mycket dåligt behandlade i ett land. Kanske har något barn skrivit ett brev till FN-kommittén och talat om vad som händer. FN-kommittén kan ordna möten för att prata om särskilda problem. Det har varit möten om barn i krig, barn som har farliga arbeten, flickors rättigheter och barn som sitter i rullstol eller har andra funktionshinder.

Fler länder har börjat tänka på barns rättigheter Naturligtvis följer inte alla länder reglerna i barnkonventionen. En del länder bryter mot många regler. I en del fattiga länder har barn farliga arbeten. Det är kanske så att flickor och barn med funktionshinder inte får gå i skolan. De flesta länder har svårt att följa alla regler. Också Sverige har fått kritik av FN-kommittén.

Länderna ska se till att barn får vara med och bestämma. Men politiker i många länder har börjat tänka mer på barns rättigheter när de bestämmer olika saker.Flera länder har fått nya lagar som är bra för barn.
I flera länder arbetar nu barnombudsmän som kontrollerar att landet följer reglerna.

I Sverige finns Barnombudsmannen sedan år 1993. Lärare och andra som arbetar med barn får lära sig om barnets rättigheter. Nya föreningar har börjat arbeta för barnets rättigheter. Biståndsorganisationer

tänker mer på vad som är bra för barn när de hjälper människor i fattiga länder.

De här sakerna har länder visat i sina rapporter till kommitténför barnets rättigheter. Men nästan inget land har kunnat visa att de gör på något nytt sätt när det gäller att fråga barnvad de tycker.

I artikel 12 står det att länderna ska se till att barn ska få säga vad de tycker och vara med och påverka. FN-kommittén har sagt till ländernas regeringar att de ska ge barn mer att säga till om i skolan.

Nu har barnkonventionen funnits i mer än tio år. Nästan alla länder har lovat att följa reglerna. De flesta länder har lämnat rapporter till FN-kommittén. Nu är det dags att se till att barnen verkligen får de rättigheter som finns i konventionen. Därför är det viktigt att människor vet vilka regler som finns i konventionen. Då kan de börja diskutera hur det kan bli bättre för barn i Sverige och i andra länder.

Det här är Utrikesdepartementets skrift Konventionen om barnets rättigheter omskriven till lättläst. Thomas Hammarberg har skrivit texten. Lena Erika Falk på Centrum för lättläst har skrivit den lättlästa texten. Den lättlästa texten är skriven med korta meningar och utan så många svåra ord. Men allt det viktiga fi nns med. Fler exemplar av skriften kan beställas kostnadsfritt från Utrikesdepartementet Press-, informations- och kulturenheten103 39 Stockholm Telefon: 08 - 405 10 00 E-post: information-ud@foreign.ministry.se Webb: www.ud.se Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter

Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter. Innehållet har flyttat. Finns nu på regeringen.se

Fakta om mänskliga rättigheter
Läs om vad mänskliga rättigheter är, vilka rättigheter som finns och vad du gör om dina rättigheter kränkts.

- **Fakta om mänskliga rättigheter på regeringen.se**

Regeringens politik för mänskliga rättigheter
Läs om vad regeringen gör för att främja de mänskliga rättigheterna.

- **Om regeringens politik för demokrati och mänskliga rättigheter på regeringen.se**

Internationell granskning av mänskliga rättigheter i Sverige
Situationen för de mänskliga rättigheterna i Sverige granskas av flera internationella organ.

- **Om internationell granskning av mänskliga rättigheter i Sverige på regeringen.se**

Mänskliga rättigheter i världen
Utrikesdepartementet publicerar rapporter om situationen för mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i olika länder.

- **Till UD:s landrapporter på regeringen.se**

Konventionstexter på svenska
Regeringen har publicerat svenska översättningar av FN:s allmänna förklaring och de sju viktigaste FN-konventionerna om mänskliga rättigheter.

- **FN:s konventioner om mänskliga rättigheter (PDF) på regeringen.se**

Informationen har uppdaterats
I samband med flytten har innehållet uppdaterats och informationen anpassats efter regeringen.se:s målgrupper. En större tonvikt ligger nu på länkning till andra webbplatser med relevant och aktuell information, i första hand ansvariga myndigheter.

KONTAKT
Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
Telefon: 08-405 10 00
E-post: ku.registrator@regeringskansliet.se

Utrikesdepartementet
103 39 Stockholm
Telefon: 08-405 10 00
E-post: utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling

Vi stats- och regeringschefer samt höga representanter, samlade i Förenta nationernas högkvarter i New York den 25–27 september 2015 i samband med att organisationen firas sitt 70-års-jubileum, har i dag beslutat om nya mål för hållbar utveckling.

Ingress

Denna agenda är handlingsplan för människorna, planetens och vårt välstånd. Den syftar också till att befästa världsfreden under ökad frihet. Vi erkänner att avskaffandet av alla former och dimensioner av fattigdom, inklusive extrem fattigdom, är den största globala utmaningen och en oundgänglig förutsättning för hållbar utveckling.

Alla länder och berörda parter kommer att genomföra denna plan i samarbete och partnerskap. Vi föresätter oss att befria mänskligheten från fattigdomens och bristens tyranni och att hela och säkra vår planet. Vi är fast beslutna att ta de djärva och omdanande steg som omgående krävs för att föra in världen på en hållbar och motståndskraftig väg. När vi nu inleder denna gemensamma resa utfäster vi oss att inte lämna någon utanför.

De 17 mål för hållbar utveckling och 169 delmål som vi tillkänna- ger i dag visar denna nya universella agendas omfattning och ambitionsnivå. De syftar till att bygga vidare på millennieutvecklingsmålen och slutföra vad som inte uppnåddes genom dem. De syftar till att förverkliga alla människors mänskliga rättigheter och att uppnå jämställdhet

och egenmakt för alla kvinnor och flickor. De är integrerade och odelbara och balanser de tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, sociala och miljömässiga.
Målen och delmålen kommer att stimulera till handling under de kommande 15 åren på områden av avgörande betydelse för mänskligheten och planeten.

Människorna
Vi är fast beslutna att avskaffa alla former och dimensioner av fattigdom och hunger och säkerställa att alla människor kan förverkliga sin potential i värdighet och jämlikhet och i en hälsosam miljö.

Planeten
Vi är fast beslutna att skydda planeten från att förstöras, inklusive genom hållbar konsumtion och produktion, genom att förvalta dess naturresurser på ett hållbart sätt och vidta omedelbara åtgärder mot klimatförändringarna, så att planeten kan tillgodose nuvarande och kommande generationers behov.

Välståndet
Vi är fast beslutna att säkerställa att alla människor kan leva i välmåga och ha meningsfulla liv och att ekonomiska, sociala och tekniska framsteg sker i harmoni med naturen.

Freden
Vi är fast beslutna att främja fred- liga, rättvisa och inkluderande samhällen som är fria från rädsla och våld. Hållbar utveckling utan fred är omöjligt, liksom fred utan hållbar utveckling.

Partnerskapet
Vi är fast beslutna att mobilisera de medel som krävs för att genomföra denna agenda genom ett återvitaliserat globalt partnerskap för hållbar utveckling på grundval av en anda av förstärkt global solidaritet, med fokus i synnerhet på behoven hos de fattigaste och mest utsatta och med deltagande av alla länder, alla berörda parter och alla människor.

Det inbördes sambandet mellan målen för hållbar utveckling, liksom deras integrerade natur, är av avgörande betydelse när det gäller att se till att den nya agendans syfte uppfylls. Om vi förverkligar våra ambitioner i samtliga delar av agendan, kommer allas liv att förbättras i grunden och vår värld att förändras till det bättre.

Deklaration

Inledning
1. Vi stats- och regeringschefer samt höga representanter, samlade i Förenta nationernas högkvarter i New York den 25–27 september 2015 i samband med att organisationen firas sitt 70-års-jubileum, har i dag beslutat om nya mål för hållbar utveckling.

2. På uppdrag av de människor som vi tjänar har vi antagit ett historiskt beslut om en omfattande och långtgående uppsättning universella och omdanande mål och delmål som sätter människan i centrum. Vi åtar oss att arbeta oförtröttligt för att genomföra denna agenda fullt ut senast 2030. Vi erkänner att uppgiften att avskaffa alla former och dimensioner av fattigdom, inklusive extrem fattigdom, är den största globala utmaningen och en oundgänglig förutsättning för hållbar

utveckling. Vi är fast beslutna att uppnå de tre dimensionerna av hållbar utveckling – den ekonomiska, sociala och miljömässiga – på ett balanserat och integrerat sätt. Vi kommer även att bygga vidare på millennieutvecklingsmålens landvinningar och sträva för att avsluta ogjort arbete som står i samband med dem.

3. Vi beslutar oss för att mellan nu och 2030 avskaffa fattigdom och hunger överallt, bekämpa ojämlikheter inom och mellan länder, bygga fredliga, rättvisa och inkluderande samhällen, skydda mänskliga rättigheter och främja jämställdhet och egenmakt för kvinnor och flickor samt uppnå varaktigt skydd för planeten och dess naturresurser. Vi förklarar också vår beslutsamhet att skapa förutsättningar för hållbar, inkluderande och varaktig ekonomisk tillväxt, delat välstånd och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla, med hänsyn tagen till de olika nivåerna av nationell utveckling och kapacitet.

4. När vi inleder denna viktiga gemensamma resa utfäster vi oss att ingen kommer läm- nas utanför. Utifrån erkännandet av den mänskliga värdigheten som grundläggande vill vi se målen och delmålen uppfyllas för alla nationer och folk och för alla samhällsskikt. Och vi kommer att anstränga oss att nå dem som är längst efter först.

5. Detta är en agenda av en omfattning och betydelse som saknar motstycke. Agendan har godkänts av alla länder och gäller för alla, med hänsyn tagen till att omständigheterna, kapaciteten och utvecklingsnivån skiljer sig åt nationellt och med respekt för nationell politik och nationella prioriteringar. Det rör sig om universella mål och delmål som omfattar hela världen – utvecklade länder och utvecklingsländer i lika grad. De är integrerade och odelbara och balanser de tre dimensionerna av hållbar utveckling.

6. Målen och delmålen är resultatet av över två års intensivt offentligt samråd och samtal med det civila samhället och andra berörda parter runtom i världen, under vilket särskild uppmärksamhet getts de fattigastes och mest utsattas röst. Detta samråd inbegrep värdefullt arbete utfört av generalförsamlingens öppna arbetsgrupp för hållbara utvecklingsmål och av Förenta nationerna, vars generalsekreterare avgav en sammanfattande rapport i december 2014.

Vår vision

7. Genom dessa mål och delmål uttrycker vi en enastående ambitiös och omdanande vision. Vi förutser oss en värld utan fattigdom, hunger, sjukdom och brist, där allt liv kan blomstra. Vi föreställer oss en värld utan rädsla och våld. En värld där alla kan läsa och skriva. En värld där alla har tillgång till likvärdig utbildning av god kvalitet på alla utbildningsnivåer, till hälso- och sjukvård samt socialt skydd, där fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande säkerställs. En värld där vi återbekräftar våra åtaganden i fråga om den mänskliga rättighe- ten till säkert dricksvatten och sanitet, där hygienen är förbättrad och där det finns tillräckligt med säker, ekonomiskt överkomlig och näringsrik mat. En värld där människans livsmiljöer är säkra, motståndskraftiga och hållbara och där alla har tillgång till ekonomiskt överkomlig, tillförlitlig och hållbar energi.

8. Vi förutser oss en värld med universell respekt för mänskliga rättigheter och den mänskliga värdigheten, rättssäkerhet, rättvi- sa, jämlikhet och ick-diskriminering, med respekt för ras, etnicitet och kulturell mångfald samt med lika möjligheter som medger ett fullt förverkligande av den mänskliga potentialen och som bidrar till delat välstånd. En värld som investerar i sina barn och i vilken varje barn växer upp i frihet från våld och exploatering. En värld i vilken varje kvinna och flicka åtnjuter full jämställdhet och alla rättsliga, sociala

och eko- nomiska hinder för att öka deras egenmakt har undanröjts. En rätt- vis, tolerant, öppen och socialt inkluderande värld i vilken behoven hos de mest utsatta möts.

9. Vi förutser oss en värld i vilken varje land åtnjuter varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt med anständiga arbetsvillkor för alla. En värld i vilken konsumtions- och produktionsmönstren liksom nyttjandet av alla naturresurser – från luft till mark, från floder, sjöar och akviferer till hav – kännetecknas av hållbarhet. En värld i vilken demokrati, gott styre och rättssäkerhet, liksom gynnsamma miljöer på nationell och internationell nivå, utgör grundval för en hållbar utveckling, inklusive varaktig och inkluderande ekonomisk tillväxt, social utveckling, miljöskydd samt avskaff-ning av fattigdom och hunger. En värld i vilken utveckling och tillämpning av teknik tar hänsyn till klimataspekter, respekterar den biologiska mångfalden och är motståndskraftig. En värld i vilken mänskligheten lever i harmoni med naturen och där vilda djur och växter samt andra levande arter skyddas.

Våra gemensamma principer och åtaganden

10. Den nya agendan vägleds av ändamålen och grundsatserna i Förenta nationernas stadga, inklusive full respekt för internationell rätt. Den är förankrad i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna, internationella konventioner om de mänskliga rättigheterna, millenniedeklarationen och slutdokumentet från världstoppmötet 2005. Den besjälas av andra instrument, såsom deklarationen om rätten till utveckling.

11. Vi återbekräftar resultaten från Förenta nationernas alla stora konferenser och toppmöten, som har lagt en stabil grund för hållbar utveckling och bidragit till att forma den nya agendan. Här inbegrips Riodeklarationen om miljö och utveckling, världstoppmötet om hållbar utveckling, världstoppmötet för social utveckling, handlingsprogrammet från den internationella konferensen om befolkning och utveckling, Pekingplattformen och Förenta nationernas konferens om hållbar utveckling (Rio +20). Vi bekräftar även uppföljningarna av dessa konferenser, inklusive resultaten från Förenta nationernas fjärde konferens om de minst utvecklade länderna, den tredje internationella konferensen om små önationer under ut-veckling, Förenta nationernas andra konferens om kustlösa utveck-lingsländer och Förenta nationernas tredje världskonferens om kata-strofriskreducering.

12. Vi återbekräftar alla prin- ciper i Riodeklarationen om miljö och utveckling, inklusive, däribland principen om gemensamt men differentierat ansvar i enlighet med princip 7 i deklarationen.

13. De utmaningar och åtaganden som har identifierats vid dessa stora konferenser och toppmöten hänger ihop och kräver integrerade lösningar. För att åtgärda dem effektivt behövs det ett nytt angreppssätt. För hållbar utveckling är frågor som att avskaffa alla former och dimensioner av fattigdom, bekämpa ojämlikhet inom och mellan länder, bevara planeten, skapa varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt samt främja social inkludering sammankopplade och ömsesidiga.

Vår värld i dag

14. Vi har samlats i en tid av ofantliga utmaningar för en hållbar utveckling. Flera miljarder av våra medborgare lever fortsatt i fattigdom och förvägras ett värdigt liv. Ojämlikheterna inom och mellan länder ökar. Det finns enorma skillnader i möjligheter, välstånd och makt. Bristande jämställdhet förblir en central utmaning. Arbetslöshet, särskilt ungdomsarbetslöshet, är ett stort problem. Globala

hälsohot, allt vanligare och intensivare naturkatastrofer, eskalerande konflikter, våldsam extremism, terrorism samt därmed sammanhängande humanitära kriser och tvångsförflyttningar av människor, hotar att vrida tillbaka många av de utvecklingsframsteg som gjorts under senare årtionden. Förbrukningen av naturresurser och miljöförstöringens negativa konsekvenser, däribland ökenspridning, torka, markförstöring, sötvattenbrist och förlust av biologisk mångfald ökar på och förvärrar de utmaningar mänskligheten står inför. Klimatförändringarna är en av de största utmaningarna i vår tid, och dess negativa konsekvenser undergräver alla länders möjligheter att uppnå en hållbar utveckling. Förhöjda temperaturer globalt, stigande havsnivå, havsförsurning och andra klimatkonsekvenser slår hårt mot kust- områden och låglänta kustländer, däribland många av de minst utvecklade länderna och små önationer under utveckling. Överlevnaden för många samhällen – och för planetens biologiska stödsystem – är i farozonen.

15. Detta är emellertid också en tid av ofantliga möjligheter. Betydande framsteg har gjorts med att möta många utvecklingsutmaningar. Under den senaste generationen har miljontals människor lyfts ur extrem fattigdom. Tillgången till utbildning har ökat avsevärt för både pojkar och flickor. Spridningen av informations- och kommunikationsteknik samt den globala sammanlänkningen har stor potential att på- skynda det mänskliga framåtskridandet, överbrygga den digitala klyftan och utveckla kunskapssamhällen, och detsamma gäller även för vetenskaplig och teknisk innovation på så skilda områden som läkemedel och energi.

16. För nästan 15 år sedan nåddes överenskommelse om millennieutvecklingsmålen. De erbjöd ett viktigt ramverk för utveckling, och betydande framsteg har gjorts inom flera områden. Men framstegen har varit ojämna, särskilt i Afrika, de minst utvecklade länderna, kustlösa utvecklingsländer och små önationer under utveckling, och några av millennieutvecklingsmålen är fortfarande avlägsna, i synnerhet de som avser mödrahälsa, spädbarns och barns hälsa samt reproduktiv hälsa. Vi bekräftar vårt åtagande att förverkliga alla millennieutvecklingsmål fullt ut, även de avlägsna millennieutvecklingsmålen, i synnerhet genom att ge riktat och utökat bistånd till de minst utvecklade länderna och andra länder i speciella situationer, i överensstämmelse med tilllämpliga stödprogram. Den nya agendan bygger på millennieutvecklingsmålen och syftar till att slutföra vad som inte uppnåddes genom dem, särskilt vad gäller att nå de mest utsatta.

17. Sett till sin omfattning är dock det ramverk som vi tillkännager i dag betydligt mer långtgående än millennieutvecklingsmålen. Vid sidan av fortlöpande utvecklingsprioriteringar, såsom fattigdomsbekämpning, hälsa, utbildning samt tryggad livsmedelsförsörjning och nutrition, rymmer den en mängd olika ekonomiska, sociala och miljömässiga målsättningar. Den utlovar även fredli- gare och mer inkluderande samhällen. Den fastställer även de så avgörande medlen för genomförande. De nya målen och delmålen är djupt sammanlänkade och rymmer många övergripande inslag, vilket återspeglar det integrerade angreppssätt som vi har beslutat om.

Den nya agendan

18. Vi tillkännager i dag 17 mål för hållbar utveckling med 169 därmed förknippade delmål, som är integrerade och odelbara. Aldrig tidigare har världens ledare gjort utfästelser om gemensamma åtgärder och ansträngningar utifrån en så bred och allmängiltig politisk agenda. Vi ger oss av tillsammans på vägen mot hållbar utveckling och föresätter oss gemensamt att sträva efter global utveckling och samarbete som alla parter vinner på, vilket kan medföra väldiga vinster för alla

länder och alla delar av världen. Vi bekräftar att varje stat har och fritt ska utöva full permanent suveränitet över alla sina rikedomar, naturresurser och ekonomis- ka verksamheter. Vi kommer att genomföra agendan till allas fulla gagn, för dagens generationer och för kommande generationer. Vi bekräftar i detta sammanhang vårt åtagande för internationell rätt och betonar att agendan kommer att genomföras på ett sätt som är förenligt med staternas rättigheter och skyldigheter enligt internationell rätt.

19. Vi återbekräftar betydelsen av den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och andra internationella instrument om mänskliga rättigheter och internationell rätt. Vi betonar alla staters ansvar att, i enlighet med Förenta nationernas stadga, respektera, skydda och främja mänskliga rättigheter och grundäggande friheter för alla, utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan åskådning, nationell eller social härkomst, egendom, börd, funktionsnedsättning eller ställning i övrigt.

20. Förverkligad jämställdhet och egenmakt för kvinnor och flickor kommer på ett avgörande sätt att bidra till framsteg sett till alla mål och delmål. Det är omöjligt att uppnå full mänsklig potential och hållbar utveckling om halva mänskligheten fortsätter att förvägras sina fulla mänskliga rättigheter och möjligheter. Kvinnor och flickor måste ha lika tillgång till utbildning av god kvalitet, ekonomiska resurser och politiskt deltagande och ha samma möjligheter som män och pojkar till sysselsättning, ledarskap och beslutsfattande på alla nivåer. Vi kommer att arbeta för en betydande ökning av investeringarna för att könsskillnaderna ska upphöra och stärka stödet till institutioner när det gäller jämställdhet och ökad egenmakt för kvinnor på global, regional och nationell nivå. Alla former av diskriminering av och våld mot kvinnor och flickor kommer att avskaffas, inklusive genom att involvera av män och pojkar. Det är avgörande att systematiskt integrera ett jämställdhetsperspektiv i agendans genomförande.

21. De nya målen och delmålen träder i kraft den 1 januari 2016 och kommer att vägleda de beslut som vi fattar under de kommande 15 åren. Vi kommer alla att arbeta för att genomföra agendan inom våra egna länder samt på regional och global nivå, med hänsyn tagen till att omständigheterna, kapacit ten och utvecklingsnivån skiljer sig åt nationellt och med respekt för nationell politik och nationella prioriteringar. Vi kommer att respektera det nationella politiska handlingsutrymmet för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, i synnerhet när det gäller utvecklingsländerna, sam- tidigt som tillämpliga internationella regler och åtaganden iakttas. Vi erkänner även betydelsen av de regionala och subregionala dimensionerna, regional ekonomisk inte- gration och sammanlänkning för hållbar utveckling. Regionala och subregionala ramverk kan göra det lättare att effektivt omsätta politik för hållbar utveckling i konkret handling på nationell nivå.

22. Varje enskilt land står inför specifika utmaningar i sin strävan efter hållbar utveckling. De mest utsatta länderna, i synnerhet afrikanska länder, de minst utvecklade länderna, kustlösa utvecklingsländer och små önationer under utveckling, förtjänar särskild uppmärksamhet, liksom länder i konfliktsituationer och länder som nyligen genomgått en konflikt. Det finns även betydande utmaningar inom många medelinkomstländer.

23. Människor som är sårba- ra måste ges egenmakt. De vars behov återspeglas i agendan inbegriper alla barn, ungdomar, personer med funktionsnedsättning (varav mer än 80 procent lever i fattigdom), människor som lever med hiv/aids, äldre personer, ursprungsfolk,

flyktingar och internflyktingar samt migranter. Vi beslutar oss för att vidta och genomföra ytterligare effektiva åtgärder och insatser, i enlighet med internationell rätt, för att undanröja hinder och begränsningar, stärka stödet och tillfredsställa de särskilda behoven hos människor som lever i områden som drabbats av komplexa humanitära nödsituationer och i terrordrabbade områden.

24. Vi föresätter oss att avskaffa alla former och dimensioner av fattigdom, inklusive extrem fattigdom, till 2030. Alla människor måste åtnjuta en grundläggande levnadsstandard, inklusive genom sociala skydds- system. Vi är även fast beslutna att avskaffa hunger och att uppnå tryggad livsmedelsförsörjning som en prioritering samt att avskaffa alla former av undernäring. I detta hänseende återbekräftar vi den viktiga och inkluderande roll som Kommittén för globalt tryg- gad livsmedelsförsörjning spelar, och välkomnar Romdeklarationen om nutrition liksom handlingsramverket (Framework for Action). Vi kommer att anslå resurser till att utveckla landsbygdsområden och ett hållbart jordbruk och fiske och stödja småbrukare, särskilt kvinnliga jordbrukare, herdar och fiskare i utvecklingsländerna, särskilt de minst utvecklade länderna.

25. Vi åtar oss att erbjuda inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet på alla nivåer – förskola, grundskole- och gymnasieutbildning, högre utbildning samt yrkesutbildning. Alla människor, oavsett kön, ålder, ras eller etnicitet, liksom personer med funktionsnedsättning, migranter, ursprungsfolk, barn och ungdomar, särskilt de i utsatta si- tuationer, ska ha tillgång till livslångt lärande som hjälper dem att förvärva nödvändiga kunskaper och färdigheter för att ta tillvara de möjligheter som ges och delta i samhället fullt ut. Vi kommer att sträva efter att erbjuda barn och ungdomar en stimulerande miljö för att de ska kunna förverkliga sina rättigheter och förmågor och därigenom hjälpa våra länder att utnyttja den demografiska fördelen, inklusive genom trygga skolor och sammanhållna samhällen och familjer.

26. För att främja fysisk och psykisk hälsa samt välbefinnande och för att öka den förvänta- de livslängden för alla, måste vi åstadkomma allmän hälso- och sjukvård samt tillgång till hälso- och sjukvård av hög kvalitet för alla. Ingen får lämnas utanför. Vi åtar oss att påskynda de fram- steg som har gjort hittills med att minska spädbarns-, barna- och mödradödligheten genom att före 2030 se till att inga sådana dödsfall som hade kunnat förebyggas inträffar. Vi föresätter oss att se till att alla har tillgång till sexuell och reproduktiv hälsovård, inklusive familjeplanering, information och utbildning. Vi kommer likaså att öka takten i de framsteg som görs med att bekämpa malaria, hiv/aids, tuberkulos, hepatit, Ebola och andra smittsamma sjukdomar och epidemier, inbegripet att ta itu med en växande antibiotika resistens och problemet med försummadesjukdomar som drabbar utvecklingsländer. Vi föresätter oss att förebygga och behandla icke-smittsamma sjukdomar, däribland beteende- och utvecklingsstörningar samt neurologiska störningar, vilka utgör en stor utmaning för en hållbar utveckling.

27. Vi kommer att eftersträ- va att bygga starka ekonomiska grundvalar för alla våra länder. Varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt är en grundförutsättning för välstånd. Sådan tillväxt är möjlig endast om rikedomar delas och inkomstklyftor angrips. Vi kommer att arbeta för att bygga dynamiska, hållbara och innovativa ekonomier som sätter människan i centrum, främja ungdomssysselsättning och ökad ekonomisk egenmakt för kvinnor i synnerhet samt anständiga arbetsvillkor för alla. Vi kommer att utrota tvångsarbete och människohandel och avskaffa alla former av barnarbete. Alla

länder vinner på att ha en frisk och välutbildad arbetskraft med de kunskaper och färdigheter som behövs för produktivt och meningsfullt arbete samt fullt deltagande i samhället. Vi kommer att stärka de minst utvecklade ländernas produktionskapacitet i alla sektorer, inklusive genom strukturomvandling. Vi kommer att besluta om politik som ökar produktionskapaciteten, produktiviteten och den produktiva sysselsättningen, som främjar finansiell inkludering, hållbart jordbruk, fiske och nomadiserande boskapsskötsel, hållbar industriell utveckling, allmän tillgång till ekonomiskt överkomliga, tillförlitliga, hållbara och moderna energitjänster samt hållbara transportsystem och som ger motståndskraftig infrastruktur av hög kvalitet.

28. Vi åtar oss att genomgripande förändra hur våra samhällen producerar och konsumerar varor och tjänster. Regeringar, internationella organisationer, före- tagssektorn och andra icke-statliga aktörer samt enskilda personer måste bidra till att förändra ohållbara konsumtions- och produktionsmönster, bland annat genom mobilisering, från alla källor, av finansiellt och tekniskt bistånd för att stärka utvecklingsländernas vetenskapliga, tekniska och innovativa kapacitet att utvecklas i riktning mot hållbarare konsumtions- och produktionsmönster. Vi uppmuntrar genomförandet av det tioåriga ramverket av program för hållbar konsumtion och produktion Alla länder vidtar åtgärder, med de utvecklade länderna i täten och med hänsyn tagen till utvecklingsländernas utveckling och förutsättningar.

29. Vi erkänner migranters positiva bidrag till inkluderande tillväxt och hållbar utveckling. Vi erkänner även att internationell migration är en flerdimensionell verklighet av stor betydelse för ursprungs-, transit- och mottagarländernas utveckling som kräver samstämmiga och omfattande insatser. Vi kommer att samarbeta internationellt för att säker- ställa en säker, ordnad och reglerad migration med full respekt för mänskliga rättigheter och en human behandling av migranter oberoende av migrationsstatus, flyktingar och fördrivna personer. Ett sådant samarbete bör även stärka motståndskraften hos de samhällen som tar emot flyktingar, särskilt i utvecklingsländerna. Vi understryker migranternas rätt att återvända till sina medborgarskapsländer och erinrar om att staterna måste säkerställa att deras återvändande medborgare tas emot vederbörligen.

30. Staterna uppmanas på det bestämdaste att avstå från att utfärda och tillämpa några ensidiga ekonomiska eller finansiella åtgärder eller handelsåtgärder som inte är i enlighet med internationell rätt eller Förenta nationernas stadga och som hindrar ett fullt uppnående av ekonomisk och social utveckling, särskilt i utvecklingsländernas,

31. Vi är medvetna om att Förenta nationernas ramkonvention om klimatförändringar är det främsta internationella, mellanstatliga forumet för förhandlingar om hur världen ska hantera klimatförändringarna. Vi är fast beslutna att kraftfullt angripa det hot som klimatförändringar och miljöförstöring utgör. Klimatförändringarnas glo-bala natur nödvändiggör bredast möjliga inter- nationella samarbete i syfte att påskynda minskningen av globala växthusgasutsläpp och påbörja anpassningen till klimatförändringarnas negativa konsekven-ser. Vi noterar med stor oro det betydande gapet mellan den aggregerade effekten av parternas begränsningsutfästelser uttryckt i globala årliga utsläpp av växthusgaser till 2020 och de aggregerade utsläppsbanor som är förenliga med att ha en rimlig sannolikhet att hålla ökningen av den globala medeltemperaturen under 2 °C eller 1,5 °C över förindustriell nivå.

32. När vi blickar framåt mot den tjugoförsta sessionen i partskonferensen i Paris, understryker vi samtliga staters åtagande att arbeta för ett ambitiöst och universellt klimatavtal. Vi bekräftar att protokollet, ett annat rättsinstrument eller ett överenskommet resultat med rättskraft enligt konventionen som är tillämpligt på alla stater på ett balanserat sätt ska behandla bland annat begränsning, anpassning, finansiering, utveckling och överföring av teknik, kapacitetsuppbyggnad samt insyn i åtgärder samt stöd.

33. Vi erkänner att social och ekonomisk utveckling är beroende av en hållbar förvaltning av vår planets naturresurser. Vi är därför fast beslutna att bevara och nyttja hav och sötvattensresurser samt skogar, berg och torrområden på ett hållbart sätt och att skydda den biologiska mångfalden, ekosystemen samt vilda djur och växter. Vi är även fast beslutna att främja hållbar turism, att gripa oss an vattenbrist och vattenföroreningar, att stärka samarbetet kring ökenspridning, stoftstormar, markförstöring och torka och att främja motståndskraft och katastrofriskreducering. I detta hänseende emotser vi det trettonde mötet i partskonferensen för konventionen om biologisk mångfald, som kommer att hållas i Mexico under 2016.

34. Vi erkänner att en hållbar stadsutveckling och stadsförvaltning är avgörande för våra folks livskvalitet. Vi kommer att arbeta tillsammans med lokala myndigheter och samhällen för att förnya och planera våra städer och samhällen i syfte att främja samman- hållna samhällen och personlig trygghet samt stimulera innovation och sysselsättning. Vi kommer att minska de negativa konsekvenserna av städernas påverkan och av kemikalier som är farliga för människans hälsa och miljön, inklusive genom miljövänlig hantering och säker användning av kemikalier, minskning och återvinning av avfall samt effektivare vatten- och energianvändning. Och vi kommer att arbeta för att minimera städernas påverkan på det globala klimatsystemet. Vi kommer även att beakta befolkningstrender och befolkningsprogno-ser i våra strategier och vår politik på nationell nivå för landsbygds- och stadsutveckling. Vi ser fram emot Förenta nationernas förestående konferens om bostäder och hållbar stadsutveckling, som kommer att hållas i Quito, Ecuador.

35. En hållbar utveckling kan inte bli verklighet utan fred och säkerhet, och freden och säkerheten riskeras utan en hållbar uveckling. Den nya agendan erkänner behovet av att bygga fredliga, rättvisa och inkluderande samhällen som ger lika tillgång till rättvisa och som grundar sig på respekt för de mänskliga rättigheterna (däribland rätten till utveckling), på effektiv rättssäkerhet och god samhällsstyrning på alla nivå- er samt på transparenta, effektiva och ansvarsskyldiga institutioner. Faktorer som ger upphov till våld, osäkerhet och orättvisa, såsom ojämlikhet, korruption, dåligt styre samt olagliga finansiella flöden och vapenflöden, behandlas i agendan. Vi måste fördubbla våra ansträngningar att lösa eller förebygga konflikter och stödja länder som nyligen genomgått en konflikt, inklusive genom att se till att kvinnor spelar en roll i freds- och statsbyggandet. Vi återupprepar vårt åtagande att vidta ytterligare effektiva åtgärder och insatser, i enlighet med internationell rätt, för att undanröja hindren för ett full förverkligande av rätten till självbestämmande för folk som lever under kolonial eller utländsk ockupation, som fortsätter att påverka deras ekonomiska och sociala utveckling, liksom deras miljö, negativt.

36. Vi utfäster oss att främja interkulturell förståelse, tolerans, ömsesidig respekt samt en etik av globalt medborgarskap och delat ansvar. Vi är medvetna om den naturliga och kulturella mångfalden i världen och erkänner att alla kulturer och civilisationer kan bidra till och är avgörande faktorer för en hållbar utveckling.

37. Även idrott är en viktig faktor för en hållbar utveckling. Vi erkänner att idrotten i ökande grad bidrar till utveckling och fred genom att främja tolerans och respekt och även bidrar till att öka kvinnors och ungdomars, enskilda personers och samhällens egenmakt, liksom till målsättningar i fråga om hälsa, utbildning och social inkludering.

38. I enlighet med Förenta Nationernas stadga återbekräftar vi behovet av att respektera staters territoriella integritet och politiska oberoende.

Medel för genomförande

39. Den nya agendans om- fattning och ambitionsnivå kräver ett återvitaliserat globalt partner- skap för att garantera att den genomförs. Vi sluter helt upp bakom detta. Detta partnerskap kommer att arbeta i en anda av global solidaritet, i synnerhet solidaritet med de fattigaste och med människori utsatta situationer. Det kommer att underlätta ett intensivt globalt engagemang till stöd för genomförandet av alla mål och delmål genom att sammanföra regeringar, den privata sektorn, det civila samhället, FN-systemet och andra aktörer och genom att mobilisera alla tillgängliga resurser.

40. Delmålen i fråga om ge- nomförandemedel under mål 17 och under varje mål för hållbar utveckling är centrala för att förverkliga vår agenda och är lika viktiga som övriga mål och delmål. Agendan, inklusive målen för hållbar utveckling, kan uppfyllas inom ramen för ett återvitaliserat globalt partnerskap för hållbar utveckling med stöd av konkret politik och konkreta åtgärder enligt slutdokumentet från den tredje internationella konferensen om utvecklingsfinansiering, som hölls i Addis Abeba den 13–16 juli 2015. Vi välkomnar att generalförsamlingen har ställt sig bakom Addis Abeba-handlingsplanen, som är en integrerad del av Agenda 2030 för hållbar utveckling. Vi inser att ett fullt genomförande av Addis Abeba-handlingsplanen är avgörande för att förverkliga målen och delmålen för hållbar utveckling.

41. Vi erkänner att varje land har huvudansvaret för sin egen ekonomiska och sociala utveckling. Den nya agendan hanterar de medel som krävs för att genomföra målen och delmålen. Vi erkänner att dessa kommer att inbegripas såväl mobilisering av finansiella resurser som kapacitetsuppbyggnad och överföring av miljövänlig teknik till utvecklingsländerna på gynnsamma villkor, inklusive koncessions- och förmånsvillkor, enligt överenskommelse mellan parterna. Offentlig finansiering – både inhemsk och internationell – kommer att spela en avgörande roll när det gäller att tillhandahålla grundläggande tjänster och kollektiva nyttigheter och genom att fungera som katalysator för andra finansieringskällor. Vi erkänner den roll som den mångskiftande privata sektorn – som rymmer såväl mikroföretag som koopera- tiv och multinationella företag – liksom organisationer i det civila samhället och filantropiska organisationer spelar i genomförandet av den nya agendan.

42. Vi stöder genomförandet av relevanta strategier och handlingsprogram, däribland Istanbuldeklarationen och handlingsprogrammet från Istanbul, slutdokumentet från den tredje internationella konferensen om små önationer under utveckling (”SIDS Accelerated Modalities of Action (SAMOA) Pathway”) och handlingsprogrammet från Wien för kustlösa utvecklingsländer för årtiondet 2014–-2024, samt be- kräftar vikten av att stödja Afrikanska unionens Agenda 2063 och programmet Nytt partnerskap för Afrikas utveckling, vilka alla är integrerade delar den nya agendan. Vi inser den stora utmaningen att uppnå varaktig fred och hållbar utveckling i länder som befinner sig i eller nyligen har genomgått en konflikt.

43. Vi betonar att internationell offentlig finansiering spelar en viktig roll genom att komplettera ländernas ansträngningar för att mobilisera offentliga resurser inom landet, särskilt i de fattigaste och mest utsatta länderna, vars inhemska resurser är begränsade. En viktig användning av internationell offentlig finansiering, inklusive officiellt utvecklingsbistånd, är att katalysera till ytterli- gare resursmobilisering från andra källor, offentliga och privata. De länder som ger offentligt utvecklingsbistånd bekräftar sina respektive åtaganden, däribland många utvecklade länders åtagande om att nå målet att ge 0,7 procent av BNI i offentligt utvecklingsbistånd till utvecklingsländer och 0,15–0,20 procent av BNI till de minst utvecklade länderna.

44. Vi erkänner behovet av att de internationella finansiella institutionerna fortsatt respekterar varje lands handlingsutrymme – i synnerhet utvecklingsländernas. Vi återbekräftar vårt åtagande att utvidga och stärka utvecklingsländernas röst och deltagandet — särskilt de afrikanska ländernas, de minst utvecklade ländernas, kustlösa utvecklingsländers, små önationer under utveckling och medelinkomstländers inom internationellt ekonomiskt beslutsfattande, normsättande och global ekonomisk styrning, i överensstämmande med respektive organisations mandat.

45. Vi erkänner även väsentliga roll som de nationella parlamenten spelar genom att anta lagstiftning och budgetar, liksom om deras roll när det gäller att garantera ansvarsskyldighet för ett effektivt genomförande av våra åtaganden. I genomförandet kommer regeringar och offentliga institutioner också att arbeta nära regionala och lokala myndigheter, subregionala institutioner, internationella institutioner, den akademiska världen, filantropiska organisationer, frivilliggrupper med flera.

46. Vi understryker den viktiga roll och komparativa för del som ett relevant, samstämmigt, ändamålsenligt och effektivt FN-system med tillräckliga resurser spelar i strävandena att uppnå målen för hållbar utveck- ling (SDG) och för hållbar utveckling. Samtidigt som vi betonar vikten av förstärkt nationellt ägarskap och ledarskap på landsnivå, uttrycker vi vårt stöd för den pågående dialogen i det ekonomiska och sociala rådet om vilken plats FN:s utvecklingssystem ska inta på längre sikt inom ramen för denna agenda.

Uppföljning och översyn

47. Våra regeringar har hu- vudansvaret för uppföljningen och översynen – på nationell, regi- onal och global nivå – av de framsteg som görs med att genomföra målen och delmålen under de kommande 15 åren. För att stödja ansvarsskyldigheten gentemot våra medborgare, kommer vi att sörja för systematisk uppföljning och översyn på de olika nivåerna, i enlighet med denna agenda och Addis Abeba-handlingsplanen. Det politiska högnivåforumet under generalförsamlingen och det ekonomiska och sociala rådets ledning kommer att ha en central roll genom att övervaka uppföljningen och översynen på global nivå.

48. Indikatorer håller på att utarbetas för att understödja detta arbete. Kvalitet, tillgänglighet, aktuella och tillförlitliga disaggregerade data behövs för att mäta framsteg så att ingen lämnas utanför. Sådana data är centrala för beslutsfattandet. När så är möjligt bör uppgifter och information från befintliga rapporteringsmekanismer användas. Vi är överens om att intensifiera våra ansträngningar att stärka den statistiska kapaciteten i utvecklingsländer- na, särskilt i afrikanska länder, de minst utvecklade länderna, kustlösa utvecklingsländer, små önationer under utveckling samt medelinkomstländer. Vi föresätter oss att utveckla bredare framstegsmått som komplement till BNP.

Ett upprop för handling för att förändra vår värld

49. För sjuttio år sedan samlades en tidigare generation världsledare för att skapa Förenta nationerna. Ur krigets och splittringens aska formade de denna organisation och de värderingar om fred, dialog och internationellt samarbete som bär upp den. Dessa värderingar kommer till sitt yttersta uttryck i Förenta nationernas stadga.

50. I dag fattar vi åter ett beslut av stor historisk betydelse. Vi beslutar oss för att bygga en bättre framtid för alla människor, inklusive de miljontals människor som har förvägrats möjligheten att leva ett anständigt, värdigt och givande liv och att uppnå sin fulla mänskliga potential. Vi kan vara den första generation som lyckas utrota fattigdom, precis som vi kan vara den sista som har en möjlighet att rädda planeten. Världen kommer att vara en bättre plats 2030 om vi lyckas i våra föresatser.

51. Vad vi tillkännager i dag – en agenda för global handling de kommande 15 åren – är en stadga för människorna och planeten i det tjugoförsta århundradet. Barn och unga kvinnor och män är avgörande bärare av förändring och kommer i de nya målen att finna en plattform för att kanalisera sin oändliga förmåga till handling för att skapa en bättre värld.

52. ”Vi, de förenade nationernas folk” är de berömda inledningsorden i Förenta nationernas stadga. Det är ”vi, de förenade nationernas folk” som i dag ger oss ut på vägen mot 2030. Med på resan kommer vara såväl regeringar som parlament, FN-systemet och andra internationella institutioner, lokala myndigheter, ursprungsfolk, det civila samhäl- let, företagssektorn och den privata sektorn, forskarvärlden och den akademiska världen – och alla människor. Miljontals människor har redan medverkat till – och kommer att äga – denna agenda. Det är en folkets agenda, av folket och för folket – och detta tror vi kommer att garantera dess framgång.

53. Mänsklighetens och planetens framtid ligger i våra händer. Den ligger även i händerna på dagens yngre generation, som kommer att föra facklan vidare till kommande generationer. Vi har stakat ut vägen mot hållbar utveckling. Det är upp till oss alla att se till att resan blir framgångsrik och dess vinster bestående.

Mål och delmål för hållbar utveckling

54. Efter en inkluderande process av mellanstatliga förhand- lingar och på grundval av förslaget från den öppna arbetsgruppen för mål för hållbar utveckling , som innehåller en ingress där de senare sätts in i sitt sammanhang, redovisas nedan de mål och delmål som vi har enats om.

55. Målen och delmålen för hållbar utveckling är integrerade och odelbara, globala till sin natur och allmängiltiga, med hänsyn tagen till att omständigheterna, kapaciteten och utvecklingsnivån skiljer sig åt nationellt och med respekt för nationell politik och nationella prioriteringar. Delmålen definieras som vägledande och globala, och varje regering uppställer sina egna nationella delmål med utgångspunkt i den globala ambitionsnivån men med hänsyn tagen till nationella förhållanden. Varje regering beslutar även hur dessa vägledande och globala delmål bör införlivas i planeringsprocesser, politik och strategier på nationell nivå. Det är viktigt att inse sambandet mellan hållbar utveckling och andra relevanta pågående processer på de ekonomiska och sociala områdena samt miljöområdet.

56. När vi beslutar om dessa mål och delmål erkänner vi att varje land står inför specifika utmaningar för att uppnå en hållbar utveckling, och vi understryker de särskilda utmaningar som de mest utsatta länderna står inför, i synnerhet afrikanska länder, de minst utvecklade länderna, kustlösa utvecklingsländer och små önationer under utveckling, liksom de specifika utmaningar som medelinkomstländerna står inför. Även länder i konfliktsituationer behöver särskild uppmärksamhet.

57. Vi är medvetna om att det saknas jämförelseuppgifter för flera av delmålen. Vi efterlyser ökat stöd för att stärka uppgiftsinsamlingen och kapacitetsuppbyggnaden i medlemsstaterna i syfte att utarbeta nationella och globala jämförelsetal där sådana ännu inte finns. Vi åtar oss att ta itu med denna brist i uppgiftsinsamling- en för att bättre underbygga mätningen av framsteg, i synnerhet vad gäller de mål nedan som inte är rent kvantitativa.

58. Vi uppmuntrar staterna att fortgående medverka i andra fora för att åtgärda centrala frågor som innebär potentiella utmaningar för genomförandet av vår agenda samt respekterar de oberoende mandaten i sådana processer. Vår avsikt är att agendan och dess genomförande ska understödja – inte inverka negativt på – andra processer och de beslut som fattas inom ramen för dem.

59. Vi erkänner att varje land förfogar över olika angreppssätt, visioner, modeller och verktyg, i enlighet med sina nationella förhållanden och prioriteringar, för att uppnå en hållbar utveckling. Vi bekräftar att planeten jorden och dess ekosystem är vårt gemensamma hem och att ”Moder Jord” är ett allmänt uttryck i ett antal länder och regioner.

Mål för hållbar utveckling

Mål 1. Avskaffa fattigdom i alla dess former överallt

Mål 2. Avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning och förbättrad nutrition samt främja ett hållbart jordbruk

Mål 3. Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar

Mål 4. Säkerställa en inkluderan- de och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt läran-de för alla

Mål 5. Uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt

Mål 6. Säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla

Mål 7. Säkerställa tillgång till ekonomiskt överkomlig, tillförlitlig, hållbar och modern energi för alla

Mål 8. Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbets-villkor för alla

Mål 9. Bygga motståndskraftig in- frastruktur, verka för en inklude-rande och hållbar industrialisering samt främja innovation

Mål 10. Minska ojämlikheten inom och mellan länder

Mål 11. Göra städer och bosättningar inkluderande, säkra, mot-ståndskraftiga och hållbara

Mål 12. Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster

Mål 13. Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatföränd-ringarna och dess konsekvenser *

Mål 14. Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling

Mål 15. Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av land-baserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstöringen samt hejda för- usten av biologisk mångfald

Mål 16. Främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva, och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer

Mål 17. Stärka genomförande- medlen och återvitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling

* Med beaktande av att Förenta nationernas ramkonvention om kli-matförändringar är det främsta internationella, mellanstatliga forumet för förhandlingar om hur världen ska hantera klimatförändringarna.

Mål 1. Avskaffa fattigdom i alla dess former överallt

1.1 Senast 2030 avskaffa den extrema fattigdomen för alla människor överallt. Med extrem fattigdom avses för närvarande människor som lever på mindre än 1,25 US-dollar per dag.

1.2 Till 2030 minst halvera den andel män, kvinnor och barn i alla åldrar som lever i någon form av fattigdom enligt nationella definitioner.

1.3 Införa nationellt lämpliga system och åtgärder för socialt skydd för alla, inklusive grundskydd, och senast 2030 säkerställal att de omfattar en väsentlig andel av de fattiga och de utsatta.

1.4 Senast 2030 säkerställa att alla män och kvinnor, i synnerhet de fattiga och de utsatta, har lika rätt till ekonomiska resurser, tillgång till grundläggande tjänster, möjlighet att äga och kontrollera mark och andra former av egendom samt tillgång till arv, naturresurser, lämplig ny teknik och finansiella tjänster, inklusive mikrokrediter.

1.5 Till 2030 bygga upp motståndskraften hos de fattiga och människor i utsatta situationer och minska deras utsatthet och sårbarhet för extrema klimatrelaterade händelser och andra ekonomiska, sociala och miljömässiga chocker och katastrofer.

1.a Säkra en betydande resursmobilisering från en mängd olika källor, inklusive genom ökat utvecklingssamarbete, i syfte att ge utvecklingsländerna, i synnerhet de minst utvecklade länderna, tillräckliga och förutsebara medel för att genomföra program och politik för att avskaffa all form av fattigdom.

1.b Upprätta sunda policy ramverk på nationell, regional och internationell nivå på grundval av utvecklingsstrategier som stödjer de fattiga och tar hänsyn till jämställdhetsaspekter, för att stödja ökade investeringar i åtgärder för att avskaffa fattigdom.

Mål 2. Avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning och förbättrad nutrition samt främja ett hållbart jordbruk

2.1 Senast 2030 avskaffa hunger och garantera alla människor, i synnerhet de fattiga och människor i utsatta situationer, inklusive små barn, tillgång till tillräckligt med säker och näringsrik mat året om.

2.2 Senast 2030 avskaffa alla former av undernäring, bland annat genom att senast 2025 nå de internationellt överenskomna målen i fråga om tillväxthämning och undervikt bland barn under fem år, samt tillgodose tonårsflickors, gravida och ammande kvinnors samt äldre personers näringsbehov.

2.3 Till 2030 fördubbla jordbrukets produktivitet och inkomster för småskaliga livsmedelsproducenter, i synnerhet kvinnor, ursprungsfolk, familjejordbrukare, boskapsskötande nomader samt fiskare, inklusive genom säker och lika tillgång till mark, andra produktionsresurser och insatsvaror, kunskap, finansiella tjänster och marknader samt möjligheter till förädling och sysselsättning utanför jordbruket.

2.4 Senast 2030 uppnå hållbara system för livsmedelsproduktion samt införa motståndskraftiga jordbruksmetoder som ökar produktiviteten och produktionen, som bidrar till att upprätthålla ekosystemen, som stärker förmågan till anpassning till klimatförändringar, extrema väder- förhållanden, torka, översvämning och andra katastrofer och som successivt förbättrar markoch jordkvaliteten.

2.5 Senast 2020 upprätthålla den genetiska mångfalden av fröer, odlade växter, produktionsdjur och tamdjur samt deras besläktade vilda arter, bland annat med hjälp av välskötta och diversifierade frö- och växtbanker på nationell, regional och internationell nivå. Främja

tillträde till samt rimlig och rättvis fördelning av de fördelar som uppstår vid användning av genetiska resurser och därmed förknippad traditionell kunskap, i enlighet med internationella avtal.

2.a Öka investeringarna, bland annat genom stärkt internationellt samarbete, i infrastruktur på landsbygden, forsknings- och rådgivningstjänster för jordbruket, teknikutveckling samt genbanker för växter och husdjur i syfte att öka jordbrukets produktionskapacitet i utvecklingsländerna, i synnerhet de minst utvecklade länderna.

2.b Korrigera och förhindra handelsbegränsningar och snedvridningar på världsmarknaderna för jordbruksprodukter, inklusive genom att parallellt avskaffa alla former av exportsubventioner inom jordbruket liksom alla exportåtgärder med motsvarande verkan, i enlighet med mandatet för Doharundan.

2.c Vidta åtgärder för att säkerställa väl fungerande marknader och derivatmarknader för jordbruksråvaror. Underlätta tillgången till aktuell marknadsinformation, inklusive om livsmedelsreserver, i syfte att bidra till att begränsa extrema svängningar i livsmedelspriser

Mål 3. Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar

3.1 Till 2030 minska mödra-dödligheten i världen till mindre än 70 dödsfall per 100 000 förlossningar med levande barn.

3.2 Senast 2030 säkerställa att inga spädbarn eller barn under fem år dör av orsaker som hade kunnat förebyggas. Alla länder bör sträva efter att minska den neonatala dödligheten till högst tolv dödsfall per 1 000 levande födda och dödligheten bland barn under fem år till högst 25 dödsfall per 1 000 levande födda.

3.3 Senast 2030 utrota epidemierna av aids, tuberkulos, malaria och försummade tropiska sjukdomar samt bekämpa hepatit, vattenburna sjukdomar och andra smittsamma sjukdomar.

3.4 Till 2030 genom förebyggande insatser och behandling minska det antal människor som dör i förtid av icke smittsamma sjukdomar med en tredjedel samt främja psykisk hälsa och välbefinnande.

3.5 Stärka insatserna för att förebygga och behandla drogmissbruk, inklusive narkotikamissbruk och skadligt alkoholbruk.

3.6 Till 2020 halvera antalet dödsfall och skador i trafikolyckor i världen.

3.7 Senast 2030 säkerställa att alla har tillgång till sexuell och reproduktiv hälsovård, inklusive familjeplanering, information och utbildning, och att reproduktiv hälsa integreras i nationella strategier och program.

3.8 Åstadkomma allmän hälso- och sjukvård för alla, som även skyddar mot ekonomisk risk, tillgång till grundläggande hälso- och sjukvård av god kvalitet liksom tillgång till säkra, effektiva och ekonomiskt överkomliga grundläggande läkemedel och vaccin av god kvalitet.

3.9 Till 2030 väsentligt minska antalet döds- och sjukdomsfall till följd av skadliga kemikalier samt föroreningar och kontamineringav luft, vatten och mark.

3.a Stärka genomförandet av Världshälsoorganisationens ram-konvention om tobakskontroll i alla länder, där så är lämpligt.

3.b Stödja forskning om och utveckling av vaccin och läkemedel mot de smittsamma och ickesmittsamma sjukdomar som i första hand drabbar utvecklingsländer. Sörja för tillgång till ekonomiskt överkomliga grundläggande läkemedel och vaccin, i enlighet med Doha-deklarationen om TRIPS-avtalet och folkhälsa, i vilken det bekräftas att utvecklingsländerna har rätt att fullt ut utnyttja den flexibilitet som avtalet om handelsrelaterade aspekter av immaterialrätter erbjuder för att skydda folkhälsan och, framför allt, säkerställa att alla har tillgång till läkemedel.

3.c Väsentligt stärka finansieringen av hälso- och sjukvården liksom insatserna för att rekrytera, utveckla, utbilda och behålla hälso- och sjukvårdspersonal i utvecklingsländerna, särskilt i de minst utvecklade länderna och små önationer under utveckling.

3.d Stärka alla länders, i synnerhet utvecklingsländernas, kapacitet när det gäller tidig varning, riskreducering och hantering av nationella och globala hälsorisker.

Mål 4 Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla

4.1 Senast 2030 säkerställa att alla flickor och pojkar fullbordar avgiftsfri och likvärdig grundskole- och gymnasieutbildning av god kvalitet som leder till relevanta och ändamålsenliga kunskaper.

4.2 Senast 2030 säkerställa att alla flickor och pojkar har tillgång till förskola av god kvalitet som ger omvårdnad och förbereder dem för att börja grundskolan.

4.3 Senast 2030 säkerställa alla kvinnor och män lika tillgång till yrkesutbildning och eftergymnasial utbildning, inklusive högskoleutbildning, av god kvalitet till en överkomlig kostnad.

4.4 Till 2030 väsentligen öka det antal ungdomar och vuxna som har relevanta färdigheter, däribland r tekniska färdigheter och yrkeskunnande, för sysselsättning, anständigt arbete och entreprenörskap.

4.5 Senast 2030 avskaffa skillnaderna mellan könen inom utbildningsområdet och säkerstäla lika tillgång till utbildning och yrkesutbildning på alla nivåer för utsatta personer, inklusive personer med funktionsnedsättning, ursprungsfolk och barn som lever under utsatta förhållanden.

4.6 Senast 2030 säkerställa att alla ungdomar och en väsentlig andel av alla vuxna – både män och kvinnor – lär sig läsa, skriva och räkna.

4.7 Senast 2030 säkerställa att alla studerande får de kunskaper och färdigheter som behövs för att främja en hållbar utveckling, bland annat genom utbildning för hållbar utveckling och hållbara livsstilar,

mänskliga rättigheter, jämställdhet, främjande av en kultur av fred, icke-våld och globalt medborgarskap samt värdesättande av kulturell mångfald och kulturens bidrag till hållbar utveckling.

4.a Bygga och förbättrautbildningsmiljöer som är anpassade för barn och personer med funktionsnedsättning, samt tar hänsyn till jämställdhetsaspekter och därmed erbjuder en trygg, fredlig, inkluderande och ändamålsenlig lärandemiljö för alla.

4.b Till 2020 väsentligen öka antalet stipendier i världen som kan sökas av personer från utvecklingsländer, i synnerhet de minst utvecklade länderna, små önationer under utvecking och afrikanska länder, för studier inom högre utbildning, inklusive yrkesutbildning samt informations- och kommunikationstekniska, tekniska, ingenjörsvetenskapliga och naturvetenskapliga program, i utvecklade länder och andra utvecklingsländer.

4.c Till 2030 väsentligen öka tillgången på utbildade lärare, bland annat genom internationellt samarbete kring lärarutbildning i utvecklingsländerna, särskilt de minst utvecklade länderna och små önationer under utveckling.

Mål 5. Uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt

5.1 Avskaffa alla former av diskriminering av alla kvinnor och flickor överallt.

5.2 Avskaffa alla former av våld mot alla kvinnor och flickor i det offentliga och privata rummet, inklusive människohandel, sexuellt utnyttjande och andra typer av exploatering.

5.3 Avskaffa alla skadliga sedvänjor, såsom barnäktenskap, tidiga äktenskap och tvångsäktenskap samt kvinnlig könsstympning.

5.4 Erkänna och värdesätta obetalt omsorgs- och hushållsarbete genom att tillhandahålla offentliga tjänster, infrastruktur och socialt skydd samt genom att främja delat ansvar inom hushållet och familjen, i enlighet med vad som är nationellt lämpligt.

5.5 Tillförsäkra kvinnor fullt och faktiskt deltagande och lika möjligheter till ledarskap på alla beslutsnivåer i det politiska, ekonomiska och offentliga livet.

5.6 Säkerställa allmän tillgång till sexuell och reproduktiv hälsa och reproduktiva rättigheter i enlighet med överenskommelserna i handlingsprogrammet från den internationella konferensen om befolkning och utveckling, Pekingplattformen samt slutdokumenten från respektive översynskonferenser.

5.a Genomföra reformer för att ge kvinnor lika rätt till ekonomiska resurser, möjlighet att äga och kontrollera mark och andra former av

egendom samt tillgång till finansiella tjänster, arv och naturresurser, i enlighet med nationell lagstiftning.

5.b Öka användningen av gynnsam teknik, i synnerhet informations- och kommunikationsteknik, för att främja kvinnors egenmakt.

5.c Anta och stärka välgrun- dad politik och genomförbar lagstiftning för att främja jämställdhet och öka alla kvinnors och flickors egenmakt på alla nivåer.

Mål 6. Säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla

6.1 Senast 2030 uppnå allmän och rättvis tillgång till säkert och ekonomiskt överkomligt dricksvatten för alla.

6.2 Senast 2030säkerställa att alla har tillgång till fullgod och rättvis sanitet och hygien och att ingen behöver uträtta sina behov utomhus. Särskild uppmärksamhet bör ägnas åt behoven hos kvinnor och flickor samt människor i utsatta situationer.

6.3 Till 2030 förbättra vattenkvaliteten genom att minska för-oreningar, stoppa dumpning och minimera utsläpp av farliga kemikalier och material, halvera andelen obehandlat avloppsvatten och väsentligt öka återvinningen och en säker återanvändning globalt.

6.4 Till 2030 väsentligt effektivisera vattenanvändningen inom alla sektorer samt säkerställa hållbara uttag och en hållbar försörjning med sötvatten för att angripa vattenbristen och väsentligt minska det antal människor som lider av vattenbrist.

6.5 Senast 2030 genomföra en integrerad förvaltning av vatten-resurser på alla nivåer, när så är lämpligt genom gränsöverskridan- de samarbete.

6.6 Senast 2020 skydda och återställa de vattenrelaterade eko-systemen, däribland berg, skogar, våtmarker, floder, akviferer och sjöar.

6.a Till 2030 utöka det internationella samarbetet och stödet för kapacitetsuppbyggnad till utvecklingsländerna inom vatten- och

sanitetsrelaterade verksamheter och program, inklusive genom tekniker för vatteninsamling, avsaltning, vatteneffektivitet, rening av avloppsvatten, återvinning och återanvändning.

6.b Stödja och stärka lokalsamhällenas deltagande i arbetet med att förbättra vatten- och sanitetshanteringen.

Mål 7. Säkerställa tillgång till ekonomiskt överkomlig, tillförlitlig, hållbar och modern energi för alla

7.1 Senast 2030 säkerstäl- la allmän tillgång till ekonomiskt överkomliga, tillförlitliga och moderna energitjänster.

7.2 Till 2030 väsentligen öka andelen förnybar energi i den globala energimixen.

7.3 Till 2030 fördubbla den globala förbättringstakten vad gäller energieffektivitet.

7.a Till 2030 stärka det internationella samarbetet för att un- derlätta tillgång till forskning och teknik inom ren energi, inklusive förnybar energi, energieffektivitet samt avancerad och renare fossilbränslebaserad teknik, samt främja investeringar i energiinfrastruktur och ren energiteknik.

7.b Till 2030 bygga ut infrastrukturen och uppgradera tekniken för att leverera moderna och hållbara energitjänster till alla i utvecklingsländerna, i synnerhet de minst utvecklade länderna och små önationer under utveckling.

Mål 8. Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla

8.1 Upprätthålla ekonomisk tillväxt per capita i enlighet med nationella förhållanden och i synnerhet en BNP-tillväxt på minst 7 procent per år i de minst utvecklade länderna.

8.2 Uppnå högre ekonomisk produktivitet genom diversifiering, teknisk uppgradering och innovation, bland annat genom att fokusera på sektorer med högt förädlingsvärde och hög arbetsintensitet.

8.3 Främja utvecklingsinrik- tad politik som stöder produktiv verksamhet, skapande av anständiga arbetstillfällen, företagande, kreativitet och innovation samt uppmuntra att mikroföretag liksom små och medelstora företag växer och blir en del av den formella ekonomin, bland annat genom tillgång till finansiella tjänster.

8.4 Fram till 2030 successivt förbättra den globala resurseffektiviteten i konsumtionen och produktionen samt sträva efter att bryta sambandet mellan ekonomisk tillväxt och miljöförstöring, i enlighet med det tioåriga ramverket för hållbar konsumtion och produktion, med de utvecklade länderna i täten.

8.5 Senast 2030 uppnå full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla kvinnor och män, inklusive ungdomar och personer med funktionsnedsättning, samt lika lön för likvärdigt arbete.

8.6 Till 2020 väsentligt minska den andel ungdomar som varken arbetar eller studerar.

8.7 Vidta omedelbara och effektiva åtgärder för att avskaffa tvångsarbete, modernt slaveri och människohandel och säkra att de värsta formerna av barnarbete, inklusive rekrytering och användning av barnsoldater, förbjuds och upphör. Avskaffa alla former av barnarbete senast 2025.

8.8 Skydda arbetstagarnas rät- tigheter och främja en trygg och säker arbetsmiljö för alla arbetstagare, inklusive arbetskraftsinvandrare, i synnerhet kvinnliga migranter, och människor i otrygga anställningar.

8.9 Senast 2030 utarbeta och genomföra politik för hållbar turism som skapar arbetstillfällen och främjar lokal kultur och lokala produkter.

8.10 Stärka de inhemska finansinstitutens kapacitet att främja och utöka tillgången till bank- och försäkringstjänster samt finansiella tjänster för alla.

8.a Öka det handelsrelatera- de stödet (Aid for Trade) till utvecklingsländerna, i synnerhet de minst utvecklade länderna, bland annat genom den förstärkta integrerade ramverket för handelsrelaterat tekniskt bistånd till de minst utvecklade länderna (Enhanced Integrated Framework for Tra- derelated technical Assistance to Least Developed Countries).

8.b Senast 2020 utarbeta och börja tillämpa en global strategi för ungdomssysselsättning samt genomföra Internationella arbetsorganisationens globala sysselsättningspakt.

Mål 9. Bygga motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering samt främja innovation

9.1 Bygga ut tillförlitlig, hållbar och motståndskraftig infrastruktur av hög kvalitet, inklusive regional och gränsöverskridande infrastruktur, för att stödja ekonomisk utveckling och människors välbefinnande, med fokus på ekonomiskt överkomlig och rättvis tillgång för alla.

9.2 Verka för en inkluderande och hållbar industrialisering. Till 2030 avsevärt öka industrins andel av sysselsättning och BNP, i enlighet med nationella förhållanden, och fördubbla denna andel i de minst utvecklade länderna.

9.3 Öka tillgången för småskaliga industriföretag och andra företag, i synnerhet i utvecklingsländerna, till finansiella tjänster, inklusive överkomliga krediter, samt deras integrering i värdekedjor och marknader.

9.4 Till 2030 rusta upp infrastrukturen och anpassa industrin för att göra dem hållbara, med effektivare resursanvändning och fler rena och miljövänliga tekniker och industriprocesser. Alla länder vidtar åtgärder i enlighet med sina respektive förutsättningar.

9.5 forskningen och industrisektorernas tekniska kapacitet i alla länder, i synnerhet utvecklingsländerna, bland annat genom att till 2030 uppmuntra innovation och väsentligt öka det antal personer som arbetar med forskning och utveckling per 1 miljon människor liksom de offentliga och privata utgifterna för forskning och utveckling.

9.a Främja utbyggnad av hållbar och motståndskraftig infrastruktur i utvecklingsländerna genom ökat finansiellt, teknologiskt och tekniskt stöd till afrikanska länder, de minst utvecklade länderna, kustlösa utvecklingsländer och små önationer under utveckling.

9.b Stödja inhemsk teknikutveckling, forskning och innovation i utvecklingsländerna, inklusive genom att säkerställa en gynnsam policymiljö för exempelvis industriell diversifiering och förädling av råvaror.

9.c Väsentligt ökad tillgången till informations- och kommunikationsteknik samt eftersträva allmän och ekonomiskt överkom-ig tillgång till Internet i de minst utvecklade länderna senast 2020.

Mål 10. Minska ojämlikheten inom och mellan länder

10.1 Till 2030 successivt uppnå och upprätthålla en inkomsttillväxt högre än det nationella genomsnittetför de 40 procent av befolningen som har lägst inkomst.

10.2 Till 2030 möjliggöra och verka för att alla människors, oavsett ålder, kön, funktionsnedsättning, ras, etnicitet, ursprung, religion eller ekonomisk eller annan ställning, blir inkluderade i det sociala, ekonomiska och politiska livet.

10.3 Säkerställa lika möjligheter och minska förekomsten av ojämlika utfall, bland annat genom att avskaffa diskriminerande lagstiftning, politik och praxis och främja lagstiftning, politik och åtgärder av lämpligt slag i detta hänseende.

10.4 Besluta om politik, särskilt finans-, löne- och socialskyddspolitik, och successivt uppnå ökad jämlikhet.

10.5 Förbättra regleringen och övervakningen av globala finansmarknader och finansinstitut samt stärka genomförandet av sådana regleringar.

10.6 Säkra stärkt representa- tion och röst till utvecklingsländer i beslutsfattandet i globala internationella ekonomiska och finansiella institutioner i syfte att göra dessa mer effektiva, trovärdiga, ansvarsskyldiga och legitima.

10.7 Underlätta en ordnad, säker, reglerad och ansvarsfull migration och rörlighet av personer, inklusive genom planerad och väl fungerande migrationspolitik.

10.a Genomföra principen om särskild och differentierad behandling för utvecklingsländerna, i synnerhet de minst utvecklade länderna, i enlighet med Världshandelsorganisationens avtal.

10.b Uppmuntra offentligt utvecklingsbistånd och finansiella flöden, inklusive utländska direktinvesteringar, till de stater där behovet är som störst, i synnerhet de minst utvecklade länderna, afrikanska länder, små önationer under utveckling samt kustlösa utvecklingsländer, i enlighet med deras nationella planer och program.

10.c Senast 2030 minska transaktionskostnaderna för migranters remitteringar till mindre än 3 procent samt avskaffa remitteringskorridorer där kostnaderna överstiger 5 procent.

Mål 11. Göra städer och bosättning-ar inkluderande, säkra, motstånds- kraftiga och hållbara

11.1 Senast 2030 säkerställa tillgång för alla till fullgoda, säkra och ekonomiskt överkomliga bostäder och grundläggande tjänster samt rusta upp slumområden.

11.2 Senast 2030 tillhandahålla tillgång till säkra, ekonomiskt överkomliga, tillgängliga och hållbara transportsystem för alla. Förbättra trafiksäkerheten, särskilt genom att bygga ut kollektivtrafiken, med särskild uppmärksamhet på behoven hos människor i utsatta situationer, kvinnor, barn, personer med funktionsnedsättning samt äldre personer.

11.3 Till 2030 verka för en inkluderande och hållbar urbanisering samt förbättra kapaciteten för deltagandebaserad, integrerad och hållbar planering och förvaltning av bosättningar i alla länder.

11.4 Stärka insatserna för att skydda och trygga världens kultur- och naturarv.

11.5 Till 2030 väsentligt minska antalet dödsfall och antalet människor som drabbas av katastrofer, inklusive vattenrelaterade katastrofer. Även tillse att de direkta ekonomiska förlusterna till följd av sådana katastrofer, i form av lägre global BNP, minskar väsentligt. Särskilt fokus bör ligga på att skydda de fattiga och människor i utsatta situationer.

11.6 Till 2030 minska städer- nas negativa miljöpåverkan per person, bland annat genom att ägna särskild uppmärksamhet åt luftkvalitet samt hantering av kommunalt och annat avfall.

11.7 Senast 2030 tillhandahålla universell tillgång till säkra, inkluderande och tillgängliga grönområden och offentliga platser, i synnerhet för kvinnor och barn, äldre personer och personer med funktionsnedsättning.

11.a Främja positiva ekonomiska, sociala och miljömässiga kopplingar mellan stadsområden, stadsnära områden och landsbygdsområden genom att stärka den nationella och regionala utvecklingsplaneringen.

11.b Till 2020 väsentligen öka det antal städer och samhällen som antar och genomför integrerade strategier och planer för inkludering, resurseffektivitet, begränsning av och anpassning till klimatförändringarna och motståndskraft mot katastrofer samt utveckla och genomföra, i linje med Sendaramverket för katastrofriskreducering 2015–2030, en samlad katastrofriskhantering på alla nivåer.

11.c Stödja de minst utvecklade länderna, inklusive genom finansiellt och tekniskt bistånd, att bygga hållbara och motståndskraftiga byggnader av lokala material.

Mål 12. Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster

12.1 Genomföra det tioåriga ramverket för hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Alla länder vidtar åtgärder, med de utvecklade länderna i täten och med hänsyn tagen till utvecklings- ländernas utveckling och förutsättningar.

12.2 Senast 2030 uppnå en hållbar förvaltning och ett effektivt nyttjande av naturresurser.

12.3 Till 2030, halvera det globala matsvinnet per person i butik- och konsumentledet, och minska matsvinnet längs hela livsmedelskedjan, även förlusterna efter skörd

12.4 Senast 2020 uppnå miljövänlig hanteringav kemikalier och alla typer av avfall under hela deras livscykel, i enlighet med överenskomna internationella ramverket, samt avsevärt minska utsläppen av dem i luft, vatten och mark i syfte att minimera deras negativa konsekvenser för människors hälsa och miljön.

12.5 Till 2030 väsentligt minska mängden avfall genom åtgärder för att förebygga, minska, återanvända och återvinna avfall.

12.6 Uppmuntra företag, särskilt stora och multinationella företag, att införa hållbara metoder och att integrera hållbarhetsinformation i sin rapporteringscykel.

12.7 Främja hållbara offentliga upphandlingsmetoder, i enlighet med nationell politik och nationella prioriteringar.

12.8 Senast 2030 säkerställa att människor överallt har den information och medvetenhet som behövs för en hållbar utveckling och livsstilar i harmoni med naturen.

12.a Stödja utvecklingsländerna att stärka sin vetenskapliga och tekniska kapacitet att utvecklas i riktning mot mer hållbarar konsumtions- och produktionsmönster.

12.b Utveckla och genomföra verktyg för att övervaka hur en hållbar utveckling påverkar en hållbar turism som skapar arbetstillfällen och främjar lokal kultur och lokala produkter.

12.c Rationalisera ineffektiva subventioner av fossila bränslen som uppmuntrar till slösaktig konsumtion genom att undanröja snedvridningar på marknaden, i enlighet med nationella förhållanden. Detta kan till exempel omfatta att omstrukturera beskattningen och avveckla eventu- ella skadliga subventioner för att avspegla deras effekter på miljön. En sådan politik måste ta full hänsyn till utvecklingsländernas särskilda behov och förhållanden och minimera eventuella negativa effekter på deras utveckling på ett sätt som skyddar de fattiga och de berörda samhällena.

Mål 13. Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser*

13.1 Stärka motståndskraften mot och förmågan till anpassning till klimatrelaterade faror och naturkatastrofer i alla länder.

13.2 Integrera klimatåtgärder i politik, strategier och planering på nationell nivå.

13.3 Förbättra utbildningen, medvetenheten och den mänskliga och institutionella kapaciteten vad gäller begränsning av klimatförändringarna, klimatanpassning, begränsning av klimatförändringarnas konsekvenser samt tidig varning.

13.a Fullfölja det åtagande som de utvecklade länder som är parter i Förenta nationernas ramkonvention om klimatförändringar gjort gällande en målsättning att till 2020 gemensamt mobilisera 100 miljarder US-dollar årligen från alla typer av källor för att tillgodose utvecklingsländernas behov vad gäller meningsfulla begränsningsåtgärder och insyn i genomförandet samt så snart som möjligt finansiera och operationalisera den gröna klimatfonden fullt ut.

13.b Främja mekanismer för att höja förmågan till effektiv klimatrelaterad planering och förvaltning i de minst utvecklade länderna, med särskilt fokus på kvinnor, ungdomar samt lokala och marginaliserade samhällen.

* Med beaktande av att Förenta nationernas ramkonvention om klimatförändringar är det främsta internationella, mellanstatliga forumet för förhandlingar om hur världen ska hantera klimatförändringarna.

Mål 14. Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling

14.1 Till 2025 förebygga och avsevärt minska alla slagsföroreningar i havet, i synnerhet från landbaserad verksamhet, inklusive marint skräp och tillförselav nä- ringsämnen.

14.2 Senast 2020 förvalta och skydda marina och kustnära ekosystem på ett hållbart sätt för att undvika betydande negativa konsekvenser, bland annat genom att stärka deras motståndskraft, samt vidta åtgärder för att återställa dem i syfte att uppnå friska och produktiva hav.

14.3 Minimera och åtgärda med havsförsurningens konsekvenser, bland annat genom ökat vetenskapligt samarbete på alla nivåer.

14.4 Senast 2020 införa en effektiv fångstreglering och stoppa överfiske, olagligt, orapporterat och oreglerat fiske liksom destruktiva fiskemetoder samt genomföra vetenskapligt baserade förvaltningsplaner i syfte att återställa fiskbestånden så snabbt som möjligt, åtminstone till de nivåer som kan producera maximalt hållbart uttag, fastställt utifrån deras biologiska egenskaper.

14.5 Senast 2020 skydda minst 10 procent av kust- och havsområdena, i överensstämmelse med nationell och internationell rätt och på grundval av bästa tillgängliga vetenskapliga rön.

14.6 Senast 2020 förbjuda vissa former av fiskesubventioner som bidrar till överkapacitet och överfiske, avskaffa subventioner som bidrar till olagligt, orapporterat och oreglerat fiske och avstå från att införa nya sådana subventioner, med erkännande av att en ändamåls-

enlig och effektiv särskild och differentierad behandling av utvecklingsländerna och de minst utvecklade länderna bör vara en integrerad del av förhandlingarna om fiskesubventioner i Världshandelsorganisationen.

14.7 Till 2030 öka den ekonomiska nyttan för små önationer under utveckling och de minst utvecklade länderna av ett hållbart nyttjande av marina resurser, bland annat genom en hållbar förvaltning av fiske, vattenbruk och turism.

14.a Öka den vetenskapliga kunskapen, utveckla forskningskapaciteten och överföra havsteknik, med hänsyn tagen till den mellanstatliga oceanografiska kommissionens kriterier och riktlinjer för överföring av havsteknik (Criteria and Guidelines on the Transfer of Marine Technology), i syfte att skapa friskare hav och öka den marina biologiska mångfaldens bidrag till utvecklingen i utvecklingsländerna, i synnerhet i små önationer under utveckling och de minst utvecklade länderna.

14.b Säkerställa tillträde för småskaliga ickeindustriella fiskare till marina resurser och marknader.

14.c Stärka bevarandet och hållbart nyttjande av haven och havsresurserna genom att genomföra internationell rätt, såsom den kommer till uttryck i Förenta nationernas havsrättskonvention (UNCLOS), som utgör den rättsliga ramen för bevarande och hållbart nyttjande av hav och havsresurser, vilket erinras om i punkt 158 i slutdokumentet The Future We Want från Förenta nationernas konferens om hållbar utveckling (Rio+20).

Mål 15. Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstöringen samt hejda förlusten av biologisk mångfald

15.1 Till 2020 bevara, återställa och hållbart använda ekosystem på land och i sötvatten och deras ekosystemtjänster, särskilt skogar, våtmarker, berg och torra områden, i enlighet med de skyldigheter som anges i internationella överenskommelser.

15.2 Till 2020 främja genomförandet av hållbart brukande av alla typer av skogar, stoppa avskogningen, återställa utarmade skogar och kraftigt öka nybeskogningen och återbeskogningen i hela världen.

15.3 Till 2030 bekämpa ökenspridning, återställa förstördmark och jord, inklusive mark som drabbats av ökenspridning, torka och översvämningar, samt sträva efter att uppnå en värld utan nettoförstöring av mark.

15.4 Senast 2030 säkerställa att bevara bergsekosystemen, inklusive deras biologiska mångfald, i syfte att öka deras förmåga att producera nytta som behövs för en hållbar utveckling.

15.5 Vidta omedelbara och betydande åtgärder för att minska förstörelsen av naturliga livsmiljöer, hejda förlusten av biologisk mångfald och senast 2020 skydda och förebygga utrotning av hotade arter.

15.6 Främja en rimlig och rättvis fördelning av den nytta som uppstår vid användning av genetiska resurser samt lämpligt tillträde till sådana resurser, i enlighet med internationella avtal.

15.7 Vidta omedelbara åtgärder för att stoppa tjuvjakt på och handel med skyddade djur- och växtarter och inrikta åtgärderna på både utbudet av och efterfrågan på olagliga produkter från vilda djur och växter.

15.8 Senast 2020 införa åtgärder för att förhindra införseln av invasiva främmande arter och avsevärt minska deras påverkan på land- och vattenekosystem samt kontrollera eller utrota prioriterade arter.

15.9 Senast 2020 integrera ekosystemens och den biologiska mångfaldens värden i nationella och lokala planerings- och utvecklingsprocesser, strategier för fattigdomsminskning samt räkenskaper.

15.a Mobilisera och väsentligt öka de finansiella resurserna från alla källor för att bevara och hållbart nyttja den biologiska mångfalden och ekosystemen.

15.b Mobilisera betydande resurser från alla källor och på alla nivåer för att finansiera hållbart brukande av skogar och ge utvecklingsländerna lämpliga incitament att utveckla ett sådant bruk, inklusive för bevarande och återbeskogning.

15.c Öka det globala stödet till insatser för att bekämpa tjuvjakt på och illegal handel med skyddade arter, inklusive genom att öka möjligheterna till en hållbar försörjning i lokalsamhällena.

Mål 16 Främja fredliga och inklude-rande samhällen för hållbar utveck-ling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer

16.1 Avsevärt minska alla former av våld och dödligt våld överallt.

16.2 Eliminera övergrepp, utnyttjande, människohandel och alla former av våld eller tortyr mot barn

16.3 Främja rättssäkerheten på nationell och internationell nivå samt säkerställa lika tillgång till rättvisa för alla.

16.4 Till 2030 avsevärt minska de olagliga finansiella flödena och vapenflödena, öka möjligheterna att återvinna och återfå stulna tillgångar samt bekämpa alla former av organiserad brottslighet.

16.5 Väsentligt minska alla former av korruption och mutor.

16.6 Bygga upp effektiva och transparanta institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer.

16.7 Säkerställa ett lyhört, inkluderande, deltagandebaserat och representativt beslutsfattande på alla nivåer.

16.8 Utvidga och stärka utvecklingsländernas deltagande i institutionerna för global styrning.

16.9 Senast 2030 tillhandahålla juridisk identitet för alla, inklusive födelseregistrering.

16.10 Säkerställa allmän tillgång till information och skydda grundläggande friheter, i enlighet med nationell lagstiftning och internationella avtal.

16.a Stärka berörda nationella institutioner, bland annat genom internationellt samarbete, i syfte att bygga upp kapacitet på alla nivåer, i synnerhet i utvecklingsländerna, för att förebygga våld och bekämpa terrorism och brottslighet.

16.b Verka för och genomdriva icke-diskriminerande lagstiftning och politik för en hållbar utveckling.

Mål 17. Stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling

Finansiering

17.1 Stärka den inhemska resursmobiliseringen, inklusive genom internationellt stöd till uvecklingsländerna, för att förbättra den inhemska kapaciteten att ta upp skatter och andra intäkter.

17.2 De utvecklade länderna ska fullt ut fullfölja sina åtagand-en i fråga om offentligt utveck- lingsbistånd, inklusive många utvecklade länders åtagande att nå målet att ge 0,7 procent av BNI till utvecklingsländer och 0,15– 0,20 procent av BNI till de minst utvecklade länderna. De länder som ger offentligt utvecklingsbistånd uppmanas att överväga att fastställa ett mål om att ge minst 0,20 procent av BNI till de minst utvecklade länderna.

17.3 Mobilisera additionella finansiella resurser till utvecklingsländerna från många olika källor.

17.4 Bistå utvecklingsländerna att uppnå en långsiktigt hållbar skuldsättning genom en samordnad politik som syftar till att, när så är lämpligt, främja skuldfinansiering, skuldlättnad och skuldomstrukturering samt åtgärda kraftigt skuldtyngda fattiga länders utlandsskuld för att minska skuldbördan.

17.5 Anta och genomföra investeringsfrämjande regleringar för de minst utvecklade länderna.

Teknologi

17.6 Stärka nord–syd-samarbetet, syd–syd-samarbetet och det regionala och internationella trepartssamarbetet kring och till- gången till

vetenskap, teknik och innovation samt öka kunskapsutbytet på gemensamt överenskomna villkor, inklusive genom förbättrad samordning mellan befintliga mekanismer, i synnerhet på FN-nivå, och genom en global mekanism för teknikfrämjande.

17.7 Främja utveckling, över- föring och spridning av miljövänlig teknik till utvecklingsländerna på gynnsamma villkor, inklusive koncessions- och förmånsvillkor, på villkor som överenskommits mellan parterna.17.8 Senast 2017 fullt ut operationaliserat teknikbanken och mekanismen för kapacitetsuppbyggnad inom vetenskap, teknik och innovation för de minst utvecklade länderna samt öka användningen av gynnsam teknik, i synnerhet informations- och kommunikationsteknik.

Kapacitetsuppbyggnad

17.9 Öka det internationella stödet för genomförande av effektiv och riktad kapacitetsuppbyggnad i utvecklingsländerna till stöd för nationella planer för att genomföra alla målen för hållbar utveckling, inklusive genom samarbete nord–syd och syd–syd samt trepartssamarbete.

Handel

17.10 Främja ett universellt, regelbaserat, öppet, icke-diskriminerande och rättvist multilateralt handelssystem inom ramen för Världshandelsorganisationen, inklusive genom att slutföra förhandlingarna enligt utvecklingsagendan från Doha.

17.11 Avsevärt öka utvecklings- ländernas export, i synnerhet i syfte att fördubbla de minst utvecklade ländernas andel av den globala exporten till 2020.

17.12 Se till att alla de minst utvecklade länderna inom fastställda tidsramar bereds varaktigt tull- och kvotfritt marknadstillträde, i överensstämmelse med Världshandelsorganisationens beslut, inklusive genom att säkerställa att preferentiella ursprungsregler som gäller för import från de minst utvecklade länderna är genomblickbara och enkla, samt bidra till att underlätta marknadstillträde.

Systemfrågor

Politisk och institutionell samstämmighet

17.13 Öka den makroekonomiska stabiliteten i världen, bland annat genom politisk samordning och samstämmig politik.

17.14 Föra en mer samstämmig politik för hållbar utveckling.

17.15 Respektera varje lands politiska handlingsutrymme och ledarskap att fastställa och genomföra politik för fattigdomsutrotning och hållbar utveckling.

Partnerskap mellan flera parter

17.16 Stärka det globala partnerskapet för hållbar utveckling och komplettera det med partnerskap mellan flera parter som mobiliserar och utbyter kunskap, expertis, teknik och finansiella resurser, för att bidra till att målen för hållbar utveckling nås i alla länder, i synnerhet utvecklingsländer.

17.17 Uppmuntra och främja effektiva offentliga och offentlig-privata partnerskap samt partnerskap inom det civila samhället vilka bygger på erfarenheterna från andra partnerskap och deras finansieringsstrategier.

Data, övervakning och ansvarsskyldighet

17.18 Till 2020 öka stödet för kapacitetsuppbyggnad till utvecklingsländerna, inklusive de minst utvecklade länderna och små önationer under utveckling, för att avsevärt öka tillgången på aktuella och tillförlitliga uppgifter av hög kvalitet, uppdelade efter inkomst, kön, ålder, ras, etnicitet, migrationsstatus, funktionsnedsättning, geografisk plats och andra nationellt relevanta aspekter.

17.19 Till 2030 bygga vidare på befintliga initiativ för att utveckla mått på framsteg som görs mot hållbar utveckling som kompletterar BNP samt stödja uppbyggnad av statistisk kapacitet i utvecklingsländerna.

Medel för genomförande och det globala partnerskapet

60. Vi bekräftar vårt kraftfulla åtagande att genomföra denna nya agenda fullt ut. Vi erkänner att vi inte kommer att kunna nå våra ambitiösa mål och delmål utan ett återvitaliserat och förstärkt globalt partnerskap och i motsvarande grad ambitiösa genomförandemedel. Det återvitaliserade globala partnerskapet kommer att underlätta ett intensivt globalt engagemang till stöd för genomförandet av alla mål och delmål genom att sammanföra regeringar, det civila samhället, den privata sektorn, FN-systemet och andra aktörer samt genom att mobilisera alla tillgängliga resurser.

61. Agendans mål och delmål behandlar de medel som krävs för att förverkliga våra gemensamma ambitioner. Delmålen om genomförandemedel under varje mål för hållbar utveckling och mål 17, vilka behandlas ovan, är centrala för att förverkliga vår agenda och är lika viktiga som övriga mål och delmål. Vi ska prioritera dem lika högt i våra genomförandeinsatser och inom ramen för de globala indikatorerna för övervakning av våra framsteg.

62. Denna agenda, inklusive målen för hållbar utveckling, kan uppfyllas inom ramen för ett återvitaliserat globalt partnerskap för hållbar utveckling med stöd av den konkreta politik och de konkreta åtgärder var huvuddrag be- skrivs i Addis Abeba-handlingsplanen , som är en integrerad del av Agenda 2030 för hållbar utveckling. Addis Abeba-handlingsplanen understöder och komplet- terar 20300-agendans delmål i fråga om genomförandemedel och hjälper att sätta in dem i sitt sam- anhang. Den behandlar inhemska offentliga resurser, inhemsk

och internationell privat affärsverksamhet och finansiering, internationellt utvecklingssamarbete, internationell handel som utvecklingsmotor, skuldsättning och hållbar skuldsättning, hantering av systemfrågor samt vetenskap, teknik, innovation och kapacitetsuppbyggnad, jämte data, övervakning och uppföljning.

63. Sammanhållna och na- tionellt ägda strategier för hållbar utveckling som understöds av integrerade nationella finan- sieringsramverk kommer att vara medelpunkten i våra insatser. Vi upprepar att varje land har huvud- ansvaret för sin egen ekonomiska och sociala utveckling och att den roll som spelas av nationell politik och nationella utvecklingsstrategier inte kan betonas nog. Vi kommer att respektera varje lands politiska handlingsutrymme och ledarskap att genomföra politik för fattigdomsutrotning och hållbar utveckling, samtidigt som till- lämpliga internationella regler och åtaganden iakttas. På samma gång behöver nationella utvecklingsinsatser understödjas av en gynnsam internationell ekonomisk miljö, där världshandelssystemet och de monetära och finansiella systemen är samstämmiga och stöttar varandra, samt förstärkt och förbättrad global ekonomisk styrning. Processer för att utveckla och underlätta tillgången på lämplig kunskap och teknik globalt, liksom kapacitetsuppbyggnad, är också avgörande. Vi åtar oss att eftersträva politisk samstämmighet och en gynnsam miljö för hållbar utveckling på alla nivåer och av alla aktörer samt att ingjuta ny kraft i det globala partnerska- pet för hållbar utveckling.

64. Vi stöder genomförandet av tillämpliga strategier och handlingsprogram, däribland Istanbuldeklarationen och hand-lingsprogrammet från Istanbul, slutdokumentet från den tredje internationella konferensen om små önationer under utveckling (SIDS Accelerated Modalities of Action (SAMOA) Pathway) och handlingsprogrammet från Wien för kustlösa utvecklingsländer för årtiondet 2014-2024, samt bekräftar vikten av att stödja Afrikans- ka unionens Agenda 2063 och programmet Nytt partnerskap för Afrikas utveckling, som alla är väsentliga för den nya agendan. Vi erkänner den stora utmaningen att uppnå varaktig fred och hållbar utveckling i länder som befinner sig i eller nyligen har genomgått en konflikt.

65. Vi erkänner att medelin- komstländerna fortfarande står inför betydande utmaningar för att uppnå en hållbar utveckling. I syfte att se till att de landvin- ningar som har gjorts hittills blir bestående, bör insatserna för att ta itu med pågående utmaningar stärkas genom utbyte av erfarenheter, förbättrad samordning samtbättre och riktat stöd från FN:s utvecklingssystem, de internationella finansiella institutionerna, regionala organisationer och andra berörda parter.

66. Vi understryker att det för alla länder gäller att offentlig politik och mobilisering och effektiv användning av inhemska resurser, understrukenprincipen om nationellt ägarskap, är centrala inslag i vår gemensamma strävan mot hållbar utveckling, inklusive målen om hållbar utveckling. Vi erkänner att inhemska resurser först och främst genereras genom ekonomisk tillväxt understödd av en gynnsam miljö på alla nivåer.

67. Privat affärsverksamhet och innovation samt privata investeringar är viktiga drivkrafter bakom produktivitet, inklusive ekonomisk tillväxt och skapande av arbetstillfällen. Vi är medvetna om den mångskiftande karaktären hos den privata sektorn, som rymmer såväl mikroföretag som kooperativ och multinationella företag. Vi uppmanar alla företag att använda sin kreativitet och innovationsförmåga för att lösa utmaningar som står i samband med hållbar utveckling. Vi kommer att främja en dynamisk och väl fungerande företagssektor, samtidigt som vi skyddar arbetstagarnas rättigheter samt miljö- och

hälsonormer i enlighet med tillämpliga internationella standarder och avtal samt andra pågående initiativ i detta hänseende, såsom de vägledande principerna för företag och mänskliga rättigheter och Internationella arbetsorganisationens arbetsnormer, konventionen om barnets rättigheter samt centrala multilaterala miljöavtal, för parterna i dessa avtal.

68. Internationell handel är en motor för inkluderande ekonomisk tillväxt och fattigdomsminskning och bidrar till att främja en hållbar utveckling. Vi kommer att fortsätta att verka för ett universellt, regelbaserat, öppet, genomblickbart, förutsägbart, inkluderande, icke-diskriminerande och rättvist multilateralt handelssystem inom ramen för Världshandelsorganisationen (WTO), liksom meningsfull handelsliberalisering. Vi uppmanar alla medlemmar av Världshandelsorganisationen att fördubbla sina ansträngningar för att skyndsamt slutföra förhandlingarna om utvecklingsagendan från Doha. Vi fäster stor vikt vid att tillhandahålla handelsrelaterad kapacitetsuppbyggnad till utvecklingsländerna, däribland afrikanska länder, de minst utvecklade länderna, kustlösa utvecklingsländer, små önationer under utveckling samt medelinkomstländer, bland annat för att främja regional eko-nomisk integration och samman- länkning.

69. Vi erkänner behovet att hjälpa utvecklingsländerna att uppnå en långsiktigt hållbar skuldsättning genom en samordnad politik som syftar till att, när så är lämpligt, främja skuldfinansiering, skuldlättnad, skul- domstrukturering och klok skuldförvaltning. Många länder är fortsatt sårbara för skuldkriser och andra befinner sig mitt i en kris, däribland ett antal minst utvecklade länder, små önationer under utveckling och några utvecklade länder. Vi upprepar att kredittagare och kreditgivare måste arbeta tillsammans för att förebygga och lösa ohållbara skuldsituationer. Det är de upplånande ländernas ansvar att upprätthåll hållbara skuldnivåer. Vi är dock medvetna om att även långivarna har ett ansvar att låna ut på ett sätt som inte undergräver hållbarheten i ett lands skuldsättning. Vi kommer att hjälpa till att upprätthålla en hållbar skuldsättning i de länder som har erhållit skuldlättnader och uppnått hållbara skuldnivåer.

70. Vi lanserar härmed en mekanism för teknikfrämjande, vilken inrättades genom Addis Abeba-handlingsplanen, i syfte att understödja målen för hållbar utveckling. Mekanismen för teknikfrämjande kommer att grunda sig på ett flerpartssamarbete mellan medlemsstaterna, det civila samhället, den privata sektorn, forskarvärlden, Förenta nationernas enheter och andra berörda parter och kommer att bestå av en inte- rinstitutionell arbetsgrupp inom Förenta nationerna för vetenskap, teknik och innovation som främjar målen för hållbar utveckling, ett samarbetsbaserat flerpartsforum för vetenskap, teknik och innovation som främjar målen för hållbar utveckling samt en Internetbase-rad plattform.

- Förenta nationernas interinstitutionella arbetsgrupp för vetenskap, teknik och innovation som främjar målen för hållbar utveckling kommer att verka för samordning, samstämmighet och samarbete inom FN-systemet i vetenskaps-, teknik- och innovationsrelaterade frågor och därigenom öka synergierna och effektiviteten, i synnerhet för att stärka initiativ till kapacitetsuppbyggnad. Arbetsgruppen kommer att utnyttja befintliga resurser. Den kommer att arbeta tillsammans med tio företrädare från det civila samhället, den privata sektorn och forskarvärlden för att förbereda mötena i flerpartsforumet för vetenskap, teknik och innovation som främjar målen för hållbar utveckling, liksom med att utveckla och driftsätta den Internetbaserade plattformen, inklusive att utarbeta förslag om formerna för forumet och den Internetbaserade plattformen. De tio företrädarna utses av

generalsekreteraren för en tid av två år. Arbetsgruppen kommer att vara öppen för deltagande av Förenta nationernas alla organ, fonder och program samt det ekonomiska och sociala rådets specialkommissioner och kommer inledningsvis att bestå av de enheter som för närvarande ingår i den informella arbetsgruppen för teknikfrämjande, nämligen avdelningen för ekonomiska och sociala frågor, Förenta nationernas miljöprogram, UNIDO, Förenta nationernas organisation för industriell utveckling, Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur, UNCTAD, Internationella teleunionen, WIPO samt Världsbanken.

- Den Internetbaserade plattformen kommer att användas för att göra en utförlig kartläggning av samt fungera som inkörsport till information om befintliga initiativ, mekanismer och program, inom och utom Förenta nationerna. Den Internetbaserade plattformen kommer också att underlätta tillgången till information, kunskap och erfarenhet samt bästa praxis och tidigare lärdomar i fråga om initiativ och politik för vetenskaps-, teknik- och innovationsfrämjande. Den Internetbaserade plattformen kommer även att underlätta spridningen av relevanta öppet tillgängliga vetenskapliga publikationer som produceras i världen.

Den Internetbaserade plattformen kommer att utvecklas på grundval av en oberoende teknisk bedömning som tar hänsyn till bästa praxis och tidigare lärdomar från andra initiativ, inom och utom Förenta nationerna, i syfte att säkerställa att den kompletterar, underlättar tillgången till och ger adekvat information om befintliga vetenskaps-, teknik- och innovationsplattformar, för att undvika dubbelarbete och öka synergierna.

- Flerpartsforumet för vetenskap, teknik och innovation som främjar målen för hållbar utveckling kommer att sammankallas en gång per år, för en tid av två dagar, för att diskutera vetenskaps-, teknik- och innovationssamarbete kring tematiska områden för genomförandet av målen för hållbar utveckling, varvid alla berörda parter kan bidra aktivt inom sitt sakområde. Forumet kommer att utgöra en mötesplats för att underlättar interaktion, kontakter och nätverkande mellan berörda parter och flerpartspartnerskap i syfte att identifiera och analysera tekniska behov och brister, inklusive i fråga om samar-bete, innovation och kapacitetsuppbyggnad på det vetenskapliga området, liksom i syfte att bidra till att underlätta utveckling, över-föring och spridning av teknik av betydelse för målen för hållbar utveckling. Forumets möten kommer att sammankallas av det ekonomiska och sociala rådets ordförande före mötenai det politiska högnivåforumet under det ekonomiska och sociala rådets ledning eller, alternativt, i anslutning till andra lämpliga forum eller konferenser, med hänsyn tagen till det tema som ska behandlas och i samarbete med arrangörerna av de andra forumen eller konferenserna. Forumets möten kommer att ledas av två medlemsstater och resultera i en sammanfattning av de förda diskussionerna från de två ordförandeskapen, som ett bidrag till den politiska högnivågruppens möten inom ramen för uppföljningen och översynen av genomförandet av utvecklingsagendan efter 2015.

- Den politiska högnivågruppens möten kommer att underbyggas av sammanfattningen från flerpartsforumet. Temana för nästföljande flerpartsforum för vetenskap, teknik och innovation som främjar målen för hållbar utveckling kommer att betänkas av det politiska högnivåforumet för hållbar utveckling, med hänsyn tagen till sakkunnigsynpunkter från arbetsgruppen.

71. Vi upprepar att denna ag enda samt målen och delmålen för hållbar utveckling, inklusive genomförandemedlen, är universella, odelbara och sammankopplade med varandra.

Uppföljning och översyn

72. Vi åtar oss att medverka i en systematisk uppföljning och översyn av genomförandet av denna agenda under de kommande 15 åren. Ett robust, frivilligt, effektiv, deltagandebaserat, transparent och integrerat ramverk för uppföljning och översyn kommer på ett avgörande sätt att bidra till genomförandet samt hjälpa länderna att maximera och följa framstegen med att genomföra denna agenda i syfte att säkerställa att ingen lämnas utanför.

73. Genom att uppföljningen och översynen sker på nationell, regional och global nivå kommer den att främja ansvarsskyldighet gentemot våra medborgare, understödja effektivt internationellt samarbete för att uppnå denna agenda samt främja utbyten av bästa praxis och ömsesidigt lärande. Den kommer att mobilisera stöd för att övervinna gemensamma utmaningar och identifiera nya och framväxande frågeställningar. Eftersom agendan är universell är det viktigt med ömsesidigt för- troende och ömsesidig förståelse mellan alla nationer.

74. Uppföljnings- och över- synsprocesser på alla nivåer kommer att vägledas av följande principer:

a) De kommer att vara frivilliga och landsledda, ta hänsyn till att omständigheterna, kapaciteten och utvecklingsnivån skiljer sig åt nationellt samt respektera politiskt handlingsutrymme och politiska prioriteringar. Eftersom nationellt ägarskap är centralt för att uppnå en hållbar utveckling, kommer resultatet av processer på nationell nivå att utgöra underlag för översyner på regional och global nivå, givet att den globala översynen i första hand kommer att grunda sig på nationella officiella uppgiftskällor.

b) De kommer att följa framstegen i genomförandet av de universella målen och delmålen, inklusive medlen för genomförande i alla länder på ett sätt som respekterar deras universella, integrerade och sammanhängande natur och de tre dimensionerna av hållbar utveckling.

c) De kommer att upprätthålla en mer långsiktig inriktning, identifiera landvinningar, utmaningar, brister och avgörande framgångsfaktorer samt hjälpa länderna att göra underbyggda politiska val. De kommer att stödja mobiliseringen av de nödvändiga genomförandemedlen och partnerskapen, understödja identifieringen av lösningar och bästa praxis samt främja det internationella utvecklingssystemets samordning och effektivitet.

d) De kommer att vara öppna, inkluderande, deltagandebaserade och transparenta för alla människor och kommer att understödja rapporteringen av alla berörda parter.

e) De kommer att sätta människan i centrum, ta hänsyn till jämställdhetsaspekter, respektera mänskliga rättigheter och särskilt fokusera på de fattigaste, de mest utsatta och dem som ligger längst efter.

f) De kommer att bygga vi- dare på eventuella befintliga plattformar och processer, undvika dubbelarbete och ta hänsyn till förhållandena, kapaciteten, behoven och prioriteringarna på nationell nivå. De kommer att utvecklas med tiden för att ta hänsyn till framväxande frågeställningar och utvecklingen av nya metoder, samt minimera rapporteringsbördan på de nationella förvaltningarna.

g) De kommer att vara rigorösa och evidensbaserade, underbyggda av landsledda utvärderingar och data som är av hög kvalitet, tillgängliga, aktuella, tillförlitliga och disaggregerade efter inkomst, kön, ålder, ras, etnicitet, migrationsstatus, funktionsnedsättning och geografisk plats samt andra nationellt relevanta aspekter.

h) De kommer att kräva ökat stöd för kapacitetsuppbyggnad till utvecklingsländerna, inklusive förstärkning av nationella statistiksystem och utvärderingsprogram, särskilt i afrikanska länder, de minst utvecklade länderna, små önationer under utveckling, kustlösa utvecklingsländer samt medelinkomstländer.

i) De kommer att åtnjuta FN-systemets och andra multilaterala institutioners aktiva stöd.

75. Målen och delmålen kommer att följas upp och ses över med hjälp av en uppsättning globala indikatorer. Dessa kommer att kompletteras av indikatorer på regional och nationell nivå som utarbetas av medlemsstaterna jämte resultaten av arbete som genomförs för att utarbeta jämförelsetal för de delmål för vilka det ännu inte finns nationella och globala jämförelseuppgifter. Ramverket av globala indikatorer, som kommer att utarbetas av den interinstitutionella expertgruppen för målen för hållbar utveckling (IAEG-SDGs), kommer att godkännas av den statistiska kommissionen senast i mars 2016 och därefter antas av det ekonomiska och sociala rådet samt generalförsamlingen, i överensstämmelse med befintliga mandat. Detta ramverk kommer att vara enkelt och ändå robust, behandla alla mål och delmål för hållbar utveckling, inklusive medel för genomförande, samt bevara den politiska balansen, integrationen och ambitionsnivån i dessa.

76. Vi kommer att stödja utvecklingsländerna, särskilt afrikanska länder, de minst utvecklade länderna, små önationer under utveckling och kustlösa utvecklingsländer, att stärka kapaciteten hos nationella statistikbyråer och datasystem för att garantera tillgången till aktuella, tillförlitliga och disaggregerade uppgifter av hög kvalitet. Vi kommer att främja en genomblickbar och ansvarsfull utökning av lämpligt offentlig–privat samarbete för att utforska det bidrag som kan komma från en mängd olika uppgifter, däribland information från jordobservation samt geospatial information, samtidigt som det nationella ägarskapet säkras när det gäller att understödja och följa framsteg.

77. Vi åtar oss att medverka fullt ut i genomförandet av regelbundna och inkluderande översyner av framstegen på subnationell, nationell, regional och global nivå. Vi kommer i möjligaste mån att utnyttja befintliga nätverk av institutioner och mekanismer för uppföljning och översyn. De nationella rapporterna kommer att medge bedömningar av framstegen samt identifiera utmaningar på regional och global nivå. Tillsammans med regionala dialoger och globala översyner kommer de att underbygga rekommendationerna för uppföljning på olika nivåer.

Nationell nivå

78. Vi uppmanar alla med- lemsstater att snarast möjligt utarbeta ambitiösa nationella handlingsprogram för det samlade genomförandet av denna agenda. Dessa kan understödja övergången till målen för hållbar utveckling och bygga på befintliga planeringsinstrument, såsom nationella utvecklingsstrategier och strategier för hållbar utveckling, när så är lämpligt.

79. Vi uppmanar även medlemsstaterna att genomföra regelbundna och inkluderande landsledda och landsstyrda översyner av framstegen på nationell och subnationell nivå. Sådana översyner bör stödja sig på

bidrag från ursprungsfolk, det civila samhället, den privata sektorn och andra berörda parter, i överensstämmele med förhållandena, politiken och prioriteringarna på nationellt nivå. De nationella parlamenten och andra institutioner kan också stödja dessa processer.

Regional nivå

80. Där så är lämpligt kan uppföljningen och översynen på regional och subregional nivå erbjuda goda möjligheter att lära av varandra, bland annat genom frivilliga översyner, utbyte av bästa praxis samt diskussion om gemensamma mål. Vi välkomnar i detta avseende regionala och subregionala kommissioners och organisationers samarbete. Inkluderande regionala processer kommer att stödja sig på översyner på nationell nivå och bidra till uppföljningen och översynen på global nivå, inklusive i det politiska högnivåforumet för hållbar utveckling.

81. Vi erkänner vikten av att bygga vidare på befintliga uppföljnings- och översynsmekanismer på regional nivå samt att medge tillräckligt politiskt handlingsutrymmet och uppmanar därför alla medlemsstater att identifiera det lämpligaste regionala forumet att medverka i. Förenta nationernas regionala kommissioner uppmanas att fortsätta stödja medlemsländerna i detta hänseende.

Global nivå

82. Det politiska högnivåfo- rumet kommer att ha en central roll genom att övervaka ett nätverk av uppföljnings- och översynsprocesser på global nivå och kommer att arbeta i samstämmighet tillsammans med generalförsamlingen, ekonomiska och sociala rådet samt andra berörda organ och forum, i enlighet med befintliga mandat. Det kommer att underlätta utbyte av erfarenheter, inklusive framgångar, utmaningar och tidigare lärdomar, och ge politiskt ledarskap, vägledning och rekommendationer för uppföljning. Det kommer att främja systemomfattande samstämmighet i och samordning av politiken för hållbar utveckling. Forumet bör se till att agendan förblir relevant och ambitiös och bör fokuserapå att bedöma framsteg, landvinningar och utmaningar som utvecklade länder och utvecklingsländer står inför liksom på nya och framväxande frågeställningar. Effektiva kopplingar kommer att göras till uppföljnings- och översynsarrangemang inom ramen alla Förenta nationernas relevanta konferenser och processer, inklusive om de minst utvecklade länderna, små önationer under utveckling och kustlösa utvecklingsländer.

83. Uppföljningen och översynen i det politiska högnivåforumet kommer att underbyggas av en årlig lägesrapport om målen för hållbar utveckling. Denna ut- arbetas av generalsekreteraren i samarbete med FN-systemet på grundval av ramverket av globala indikatorer, uppgifter som produceras av nationella statistiksystem och information som insamlas på regional nivå. Det politiska högnivåforumet kommer även att hämta information från den globala rapporten om hållbar utveckling (Global Sustainable Development Report), som ska stärka kontaktytan mellan vetenskap och politik och som skulle kunna utgöra ett kraftfullt evidensbaserat instrument i de politiska beslutsfattarnas arbete för fattigdomsbekämpning och hållbar utveckling. Vi uppmanar ekonomiska och sociala rådets ordförande att genomföra en samrådsprocess om den globala rapportens omfattning, metod och frekvens samt förhållande till lägesrapporten. Resultatet av detta samråd bör återspeglas i ministerförklaringen från det politiska högnivåforumets session 2016.

84. Det politiska högnivåforumet under ekonomiska och sociala rådets ledning ska utföra regelbundna översyner i överensstämmelse med generalförsamlingens resolution 67/290. Översynerna kommer att vara

frivilliga, även om rapportering uppmuntras, och omfatta såväl utvecklade länder och utvecklingsländer som Förena nationernas berörda enheter och andra berörda parter, däribland det civila samhället och den privata sektorn. De ska vara statsledda och innefatta ministrar och andra berörda deltagare på hög nivå. De ska utgöra en plattform för partnerskap, bland annat genom deltagande av viktiga samhällsgrupper.

85. Även tematiska översyner av de framsteg som görs mot målen för hållbar utveckling, inklusive övergripande frågor, kommer att äga rum i det politiska högnivåforumet. Dessa kommer att understödjas av översyner av ekonomiska och sociala rådets specialkommissioner och andra mellanstatliga organ och forum, vilka bör återspegla såväl målens integrerade natur som det inbördes sambandet mellan dem. De kommer att involvera alla berörda parter samt, då så är möjligt, beaktas i och anpassas efter det politiska högnivåforumets cykel.

86. Vi välkomnar den i enlighet med Addis Abeba-handlingsplanen särskilda uppföljningen och översynen av utvecklings- finansieringens resultat och alla medel för genomförande av målen för hållbar utveckling, vilken är integrerad med denna agendas uppföljnings- och översynsram. De mellanstatligt överenskomna slutsatserna och rekommendationerna från ekonomiska och sociala rådets årliga forum för utvecklingsfinansiering kommer att födas in i den samlade uppföljningen och översynen av genomförandet av denna agenda i det politiska högnivåforumet.

87. Vid mötena vart fjärde år under generalförsamlingens ledning kommer det politiska högnivåforumet att ge politisk vägledning på hög nivå om agendan och dess genomförande, identifiera framsteg och framväxande utmaningar samt mobilisera ytterligare åtgärder för att påskynda genomförandet. Nästa politiska högnivåforum under generalförsamlingens ledning kommer att hållas 2019, varvid mötescykeln följaktligen nollställs, i syfte att maximera samstämmigheten med den fyraåriga övergripande politiska översynsprocessen (Quadrennial Com- prehensive Policy Review, QCPR).

88. Vi betonar även vikten av systemomfattande strategisk planering, genomförande och rapportering i syfte att garantera ett samstämmigt och integrerat stöd till genomförandet av den nya agendan från FN:s utvecklingssystem. Berörda styrorgan bör vidta åtgärder för att se över sådant genomförandestöd och för att rapportera om framsteg och hinder. Vi välkomnar den pågående dialogen i ekonomiska och sociala rådet om vilken roll FN:s utvecklingssystem ska ha på längre sikt och ser fram emot att agera på lämpligt sätt i dessa frågor.

89. Det politiska högnivåforumet kommer att stödja deltagande i uppföljnings- och översynsprocesser av de viktiga samhällsgrupperna och andra berörda parter i överensstämmelse med resolution 67/290. Vi uppmanar dessa aktörer att rapportera om sitt bidrag till agendans genomförande.

90. Vi uppmanar generalsekreteraren att i samråd med medlemsstaterna utarbeta en rapport, för behandling under generalförsamlingens sjuttionde session inför det politiska högnivåforumets möte 2016, som redogör för avgörande milstolpar på vägen mot en samstämmig, effektiv och inkluderande uppföljning och översyn på global nivå. Rapporten bör inbegripa ett förslag om de organisatoriska arrangemangen för statsledda översyner i det politiska högnivåforumet under ekonomiska och sociala rådets ledning, inklusive rekommendationer om frivilliga gemensamma riktlinjer för rapportering. Den bör klar- göra institutionella ansvarsområden och ge vägledning i fråga om

årliga teman, en ordningsföljd för tematiska översyner samt olika alternativ för periodiska översyner för det politiska högnivåforumet.

91. Vi bekräftar vårt orubbliga åtagande att uppnå denna agenda och använda den fullt ut för att förändra vår värld till det bättre till 2030.

Regeringskansliet Växel: 08-405 10 00 Stockholm

Förenta Nationerna, FN.

Från http://www.un.org/ 15 mars 2020

Mycket stor bild på hela systemet:
http://www.un.org/en/pdfs/18-00159e_un_system_chart_17x11_4c_en_web.pdf

MAIN BODIES

General Assembly
    GA President
Security Council
    SC President
Economic and Social Council
    ECOSOC President
Trusteeship Council
International Court of Justice
Secretariat
    Secretary-General

DEPARTMENTS / OFFICES

- New York
- Geneva
- Nairobi
- Vienna
- UN System Directory
- UN System Chart
- Global Leadership
- UN Information Centres

RESOURCES / SERVICES

- Emergency information
- Information on COVID-19 (Coronavirus)
- Reporting Wrongdoing
- Meetings and Events
- UN Journal
- Documents
- Guidelines for gender-inclusive language
- Databases
- Library
- UN iLibrary
- UN Chronicle
- UN Yearbook
- Bookshop
- Publications for sale
- Maps
- Media Accreditation
- NGO accreditation at ECOSOC
- NGO accreditation at DGC
- Visitors' services
- Exhibits
- Procurement
- Employment
- Internships
- Model UN
- UN Archives
- UN Audiovisual Library
- UN Card: 10 Facts
- How to donate to the UN system

KEY DOCUMENTS

- UN Charter
- Universal Declaration of Human Rights
- Convention on the Rights of the Child
- Statute of the International Court of Justice
-

NEWS AND MEDIA

- News
- Press Releases
- Briefings
- Spokesperson
- Photos
- UNIfeed
- Webcast
- Vídeos
- UN in Action
- Social Media
- The Essential UN

ISSUES / CAMPAIGNS

- Global Issues
- Observances
- UN75 - 75th Anniversary of the United Nations
- Sustainable Development Goals
- Climate Change
- UN and Sustainability
- Action for Peacekeeping (A4P)
- Democracy
- Rule of Law
- Refugees and Migrants
- Global Health Crises
- Action to Counter Terrorism
- Victims of Terrorism
- Children and Armed Conflict
- Violence Against Children (SRSG)
- Sexual Violence in Conflict
- Violence Against Women and Girls (Spotlight Initiative)
- Preventing Sexual Exploitation and Abuse
- Prevention of Genocide and the Responsibility to Protect
- The Rwanda Genocide
- The Holocaust
- The Question of Palestine
- Decolonization
- Messengers of Peace
- Secretary-General's High-level Panel on Digital Cooperation

UNITED NATIONS

A-Z Site Index

Från svenska FN-förbundet 17 februari 2018 https://fn.se

Svenska FN-förbundet 17 februari 2018.

Startsidan

Huvudmeny:
En bättre värld

OM OSS
Vi gör skillnad. Vi skapar en bättre värld genom att varje dag arbeta för fred, utveckling och mänskliga rättigheter. Som medlem och bidragsgivare skapar du hopp och räddar liv. Nu och i framtiden.

Vi är en ideell organisation och en svensk folkrörelse som arbetar med att föra samman individer och organisationer i ett gemensamt arbete för en bättre värld och för ett starkare och bättre Förenta Nationerna. Vi har tusentals medlemmar som är organiserade i lokalföreningar och distrikt. Vi är dessutom en paraplyorganisation för 84 riksorganisationer som är anslutna till oss som ett stöd för FN-tanken. Genom vår skolverksamhet finns idag även ett 30-tal FN-skolor runt om i landet.

VANLIGA FRÅGOR OM SVENSKA FN-FÖRBUNDET >

Vad är Svenska FN-förbundet
Svenska FN-förbundet är en del av en världsomspännande rörelse som arbetar för ett bättre och starkare Förenta Nationerna. FN-förbund finns i cirka 100 länder.

Är Svenska FN-förbundet en del av FN-systemet?
Nej. Vi är en fristående medlemsorganisation med 6 000 individuella medlemmar, omkring 100 lokalföreningar och 90 anslutna riksorganisationer. Vi engagerar också företag och omkring 30 certifierade FN-skolor.

Vad gör ni?
Vi informerar och utbildar om FN, debatterar FN-frågor och granskar hur Sverige uppfyller sina åtaganden som FN-medlem. Vi driver projekt till stöd för FN:s humanitära verksamhet och samarbetar med FN-förbund i andra länder.

Till våra viktigaste uppgifter hör att verka för att FN fungerar så bra som möjligt och att framföra konstruktiv kritik när så krävs. Vi framhåller också medlemsstaternas ansvar att ge FN det politiska, ekonomiska och ibland militära stöd som krävs för att organisationen ska kunna utföra sina uppgifter.

Vilken är relationen mellan FN-förbundet och FN?
Svenska FN-förbundet är inte en del av FN-systemet men vi samarbetar nära med flera FN-organisationer och vi har rätt att använda FN:s symboler och färger. Genom FN-förbundens världsfederation har vi rådgivande status i en rad FN-organ. Här hemma har vi täta kontakter med regeringsföreträdare, riksdagsledamöter och myndigheter i frågor som rör FN och svensk FN-politik.

Hur finansieras FN-förbundets verksamhet?
FN-förbundet finansieras av bidrag från Sida, Forum Syd och UD samt av medlemsavgifter.

VI GÖR
- Vi samarbetar internationellt
- Vi stödjer FN-projekt i världen
- Vi utbildar och informerar
- Vi granskar och påverkar

STÖD OSS
- Bli månadsgivare
- Ge en gåva
- Starta din egen insamling
- Gåvogram
- Butik

ENGAGERA DIG
- Bli medlem
- Engagera dig lokalt
- För dig som är ung
- Vi stödjer FN-projekt i världen
- Sök projektbidrag
- FN i skolan
- Kalender

NYHETER
- Kalender

OM OSS
- Kontakta oss
- Lediga tjänster
- Om webbplatsen

BUTIK
- Utvalda produkter
- Accessoarer
- Informationsmaterial

KONTAKT
Besöksadress:
Skolgränd 2
Visa på karta
Postadress:
Box 15115
SE-104 65 Stockholm
Telefonväxel:
08-462 25 40
mån-tor: 9–16.30
fre: 9–15.30
Lunch: 11.30–12.30
E-post:
info@fn.se

SVENSKA FN-FÖRBUNDET
United Nations Association of Sweden
Org.nr: 802000–9232
Ansvarig utgivare: Jens Petersson

INFO OM FN

Vi är ledande i Sverige på att informera om FN

INFORMATION OM FN
Vi är ledande i Sverige på att utbilda och informera om FN. Här finner du information om FN:s arbete, dess uppbyggnad och annan användbar information om världsorganisationen.

VAD GÖR FN?
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/

FRED, SÄKERHET OCH NEDRUSTNING
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-fred-sakerhet-och-nedrustning/

UTVECKLING OCH FATTIGDOMSBEKÄMPNING
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-utveckling-och-fattigdomsbekampning/

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH DEMOKRATI
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/

FRED, SÄKERHET OCH NEDRUSTNING
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-fred-sakerhet-och-nedrustning/

FN:S ARBETE FÖR FRED, SÄKERHET OCH NEDRUSTNING
För FN har ett centralt mål alltid varit att bevara världsfreden. FN har bidragit till lösningar av tvister mellan nationer, minskning av spänningar, förebyggande av konflikter och stopp för strider. Världsorganisationen har genomfört komplicerade operationer som inneburit fredsskapande åtgärder, fredsbevarande insatser och humanitärt bistånd. FN har även spelat en viktig roll vid lösningen av några av de mest långdragna konflikterna under senare år.

FRED
FN:s främsta uppgift är att bevara den internationella freden och säkerheten. Detta var huvudsyftet när man skrev FN-stadgan 1945.

SÄKERHET
När FN bildades diskuterade man säkerhet ur ett statligt perspektiv, eftersom det är stater som är medlemmar i FN. Säkerhet är ett tillstånd då stater känner sig skyddade mot faktiska, potentiella eller upplevda hot mot deras självständighet, suveränitet och politiska institutioner. I brist på en effektiv säkerhetsgaranti, fortsätter länder att söka säkerhet i militära termer, genom kalla kriget talade man om militär kapprustning vilket innebar att större militär kapacitet i förlängningen uppfattades som mer säkerhet. Idag är kapprustningen inte lika påtaglig men stater har fortfarande nationella försvar i syfte att försvara sig vid väpnade angrepp.

Idag har dock det statliga säkerhetsbegreppet breddats och man talar också om mänsklig säkerhet med betoning på individens säkerhet som

tillgodoses med utveckling och mänskliga rättigheter snarare än med vapen.

NEDRUSTNING
Nedrustning är en process för att minska storleken på och utgifterna för väpnade styrkor, att förstöra befintliga vapen, att successivt avskaffa möjligheterna att tillverka nya vapen samt att demobilisera militär personal och integrera dem i det civila samhället. På grund av säkerhetsriskerna med total nedrustning talar man också om vapenkontroll som innebär en reglering av vapen men ej total nedrustning av vapenarsenaler.

HUR ARBETAR FN MED FRED, SÄKERHET OCH NEDRUSTNING?
FN:s arbete omfattar till större delen fred och säkerhet. FN har ansvar för att bevara internationell fred och säkerhet i enlighet med FN-stadgan kapitel (1). FN arbetar med förebyggande diplomati, fredsoperationer samt återuppbyggande av stater efter konflikt.

VILKA ARBETAR MED FREDS- OCH SÄKERHETSFRÅGOR?
Läs om vilka FN-organ som arbetar specifikt med freds- och säkerhetsfrågor
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-fred-sakerhet-och-nedrustning/vilka-arbetar-med-freds-och-sakerhetsfragor/

VILKA ARBETAR MED NEDRUSTNINGSFRÅGOR?
Läs om vilka FN-organ som arbetar specifikt med nedrustningsfrågor
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-fred-sakerhet-och-nedrustning/vilka-arbetar-med-nedrustningsfragor/

SKYLDIGHET ATT SKYDDA
Läs mer om FN-principen Skyldighet att skydda
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-fred-sakerhet-och-nedrustning/skyldighet-att-skydda/

FN-INSATSEN I MALI
Läs mer om FN:s fredsinsatser och den svenska truppen i Mali
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-fred-sakerhet-och-nedrustning/vilka-arbetar-med-freds-och-sakerhetsfragor/fn-insatsen-i-mali/

UTVECKLING OCH FATTIGDOMSBEKÄMPNING

FN:S ARBETE FÖR UTVECKLING OCH FATTIGDOMSBEKÄMPNING

När FN-stadgan antogs och FN bildades i San Francisco 1945 var det fred och säkerhet som stod på agendan. Slutligen enades man om att också utvecklingsfrågor skulle få en viktig roll inom FN:s arbete.

Detta ledde till etableringen av ett till huvudorgan i FN: det ekonomiska och sociala rådet, eller *United Nations Economic and Social Council (ECOSOC)*, som skulle ha det övergripande ansvaret över utvecklingsfrågor.

FN:s arbete med utveckling har med åren överskridit från enbart social och ekonomisk utveckling för fattigdomsbekämpning, till att även inkludera ett miljöperspektiv. Idag fokuserar FN på det som kallas *hållbar utveckling*. FN:s arbete för hållbar utveckling består av tre dimensioner: Miljömässig hållbarhet, social hållbarhet och ekonomisk hållbarhet.

BEGREPPET HÅLLBAR UTVECKLING

Begreppet hållbar utveckling introducerades först 1981 och fick internationell spridning i och med lanseringen av *Brundtlandkommisionen* och rapporten ”Vår gemensamma framtid”. I rapporten tillskrevs att ekonomisk och social hållbar utveckling är omöjlig att uppnå om vi inte tar hand om miljön och våra naturresurser.

Vidare antogs Agenda 21 i Rio 1992 – ett omfattande konferensdokument innehållande långsiktiga mål och riktlinjer för att skapa hållbar utveckling. 2012 ägde en ny konferens rum, Rio+20, då världens ledare diskuterade vad som skulle hände efter Millenniemålen som har sin grund i Millenniedeklarationen 2000. Konferensen resulterade i dokumentet ”The future we want”, en uppstart till vad som år 2015 ledde till en historisk överenskommelse – Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling.

FN:S ARBETE FÖR HÅLLBAR UTVECKLING

Internationella konferenser, dokument och deklarationer representerar formella åtaganden av världens länder och politiska ledare. Men FN:s arbete för hållbar utveckling pågår ständigt varje dag som har en betydande och livsavgörande effekt för många av världens människor.

FN:s arbete för hållbar utveckling kan delas in i två delar: (1) Det kortsiktiga humanitära utvecklingsarbetet och akut katastrofhjälp och (2) det långsiktiga utvecklingsarbetet för hållbar utveckling.

FN:S HUMANITÄRA INSATSER

När FN startade sin verksamhet 1946 gällde det att människor som nödställts på grund av andra världskriget. Människor behövde mat, vatten, mediciner, kläder, bostäder och trygghet. Arbetet med mänskliga rättigheter vid kriser, katastrofer och konflikter har därefter fortsatt. FN har ett samordnande organ för de humanitära insatserna och för katastrofbiståndet kallat *OCHA, Office for the Coordination of Humanitarian Affairs*.

FN:S ORGAN FÖR HÅLLBAR UTVECKLING

FN:s långsiktiga utvecklingsarbete får oftast mindre uppmärksamhet än FN:s humanitära insatser vid krig och katastrofer. I detta arbete ingår 15 olika organ med särskilda fokusområden.

FN-organ finns på plats i princip i alla länder i världen med varierande mandat beroende på i vilket land de befinner sig. FN-organens utvecklingsarbete bedrivs framförallt i samråd med berörd regering, men också tillsammans med nationella eller lokala enskilda organisationer. Regeringar har vanligtvis visioner om utvecklingen i det egna landet om fem, tio eller kanske tjugo år framåt.

Dessa visioner kompletteras ofta med handlingsplaner som beskriver hur regeringen ska arbeta för att nå visionen. FN-organ på plats tillfrågas av regeringen vad de kan bidra med i detta utvecklingsarbete. Från och med 2016 fram till 2030 implementeras FN:s nya Agenda 2030, i *alla* FN:s medlemsstater.

REFORMERINGSARBETET DELIVERING AS ONE – ONE UN

Ofta finns kanske 15-20 FN-organ på plats i ett och samma land. De har varierande uppgifter, men ibland kan arbetet vara överlappande. För att FN ska kunna bistå länder att nå de globala målen för hållbar utveckling krävs det samordning och samarbete mellan alla inblandade FN-organ. FN:s fältarbete måste reformeras och effektiviseras. Sedan 2006 pågår ett omfattande reformeringsarbete av FN:s fältarbete. Det kallas *One UN* eller *Delivering as One*.

I de länder denna princip är verksam försöker man uppnå: Ett gemensamt program, en gemensam budget, en gemensam ledare och ett gemensamt kontor. Ett ytterligare moment som flera länder infört är ”en gemensam röst”, det vill säga att FN-organen inom ramen för initiativet utser en talesperson. Idag är cirka 40 länder anslutna till Delivering as One.

AGENDA 2030

https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-utveckling-och-fattigdomsbekampning/agenda-2030-globala-mal-for-hallbar-utveckling/

AGENDA 2030 – GLOBALA MÅL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING

På ett toppmöte i FN i New York i september 2015 antogs Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. Det var ett historiskt möte och resultatet kommer att påverka allas framtid eftersom målen är universella och gäller alla länder, även Sverige.

Agenda 2030 är den nya utvecklingsagendan som består av 17 globala mål med sammanlagt 169 delmål. De globala målen för hållbar utveckling ersätter millenniemålen. Miljö och utveckling behandlas inte längre som två separata frågor. Vi talar om hållbar utveckling som består av tre sinsemellan lika viktiga perspektiv: socialt, ekonomiskt och miljömässigt hållbar utveckling.

Agenda 2030 i sin helhet finns att läsa och ladda ner här:

Att förändra vår värld _ Agenda 2030 för hållbar utveckling (svensk version)

Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (engelsk version)

Svenska FN-förbundet har tillsammans med Concord och ett antal andra organisationer tagit fram ett informationsmaterial om Agenda 2030 som går att ladda ner i sin helhet eller mål för mål.

BAKGRUND

År 2012 anordnade FN en stor konferens i Rio de Janeiro om hållbar utveckling, 20 år efter att Agenda 21 antogs. De deltagande stats- och regeringscheferna enades om att utforma nya utvecklingsmål som skulle kallas för hållbarhetsmål.

Sedan dess har olika arbetsgrupper, forskare och organisationer medverkat i processen med att ta fram nya mål. Processen har kallats post 2015. Sveriges regering och andra aktörer i Sverige har varit mycket aktiva i arbetet.

MÅL FÖR ALLA VÄRLDENS LÄNDER

Resultatet kallas för de globala målen för hållbar utveckling och de har tagits fram i en mycket öppen och inkluderande process. Stora delar av det internationella civila samhället har deltagit i processen, vilket är unikt. De tre dimensionerna av hållbar utveckling – den sociala, den ekonomiska och den miljömässiga, är integrerade i de globala målen.

Vilka indikatorer som ska användas för att mäta hur arbetet med målen fortskrider pågår fortfarande i FN. Det arbetet beräknas vara klart i mars 2016.

Alla länder i världen ska arbeta för att nå målen och det är respektive regerings ansvar att målen nås i det egna landet. Det ska ske i samarbete mellan nationella och lokala myndigheter, organisationer och föreningar, forskare och näringsliv. FN ska uppmuntra och bistå, men har inte huvudansvaret för att målen nås i respektive land.

Uppföljningen av arbetet med att nå målen görs nationellt, exempelvis i Sverige, regionalt, exempelvis i EU, och globalt, exempelvis i FN. Målen ska nås till 2030.

SUPERUTVECKLINGSÅRET 2015

Under 2015 har FN anordnat två viktiga konferenser som berör Agenda 2030. Först ut var mötet i Addis Abeba 15-17 juli om hur Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling skulle finansieras.

FN:s medlemsländer enades om ett 100-tal insatser för att finansiera Agenda 2030. De diskuterade också teknologiöverföring, handel och betydelsen av relevant och bra statistik. Eftersom resultatet från Addis Abeba var så pass positivt hade det en stor betydelse för toppmötet i FN den 25 september när Agenda 2030 antogs.

Bistånd är bara en av många finansieringskällor för att nå målen. Bistånd är fortfarande viktigt för de allra fattigaste länderna men de biståndsgivande länderna har långt kvar till FN-målet om 0,7 % av BNI. Några få länder når det målet, bland dessa Sverige.

Ett annat avgörande möte är det i Paris i början av december 2015 där världens länder ska diskutera uppföljningen av Kyotoprotokollet. Finansiering för utveckling, Agenda 2030 och klimatfrågan är tätt sammanlänkade. FN:s generalsekreterare Ban Ki-moon har sagt ”Vi är den första generationen som kan utrota fattigdomen, och den sista som kan bekämpa klimatförändringarna.”

17 GLOBALA MÅL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING

Avskaffa fattigdom i alla dess former överallt. Se delmålen.

Avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning och förbättrad nutrition samt främja ett hållbart jordbruk. Se delmålen.

Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar. Se delmålen.

Säkerställa en inkluderande och likvärdig utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla. Se delmålen.

Uppnå jämställdhet och alla kvinnors och flickors egenmakt. Se delmålen.

Säkerställa tillgång till ekonomiskt överkomlig, tillförlitlig, hållbar och modern energi för alla. Se delmålen.

Säkerställa tillgången till och en hållbar förvaltning av vatten och sanitet för alla. Se delmålen.

Verka för varaktig, inkluderande och hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla. Se delmålen.

Bygga motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering samt främja innovation. Se delmålen.

Minska ojämlikheten inom och mellan länder. Se delmålen.

Göra städer och bosättningar inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara. Se delmålen.

Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser. Se delmålen.

Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster. Se delmålen.

Bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt för en hållbar utveckling. Se delmålen.

Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstöringen samt hejda förlusten av biologisk mångfald. Se delmålen.

Främja fredliga och inkluderande samhällen för hållbar utveckling, tillhandahålla tillgång till rättvisa för alla samt bygga upp effektiva, och inkluderande institutioner med ansvarsutkrävande på alla nivåer. Se delmålen.

Stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling. Se delmålen.

FN-ORGAN SOM ARBETAR MED UTVECKLING
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-utveckling-och-fattigdomsbekampning/fn-organ-som-arbetar-med-utveckling/

FN-ORGAN SOM ARBETAR MED UTVECKLING
Det finns flera program och fonder som arbetar med social och ekonomisk utveckling. Ibland kallas de underorgan. Programmen och fonderna är upprättade av generalförsamlingen och därmed en del av FN. Det är de som bedriver FN:s utvecklingsarbete i fält. De kan också ha ett normativt mandat, det vill säga dra upp riktlinjer och utarbeta normer för, och vara rådgivande till, FN:s medlemsländer i utvecklingsarbetet.

Förutom dessa underorgan finns det ett antal fackorgan som är självständiga organisationer med egna medlemsländer, styrelser och budgetar. Bland de sistnämnda finns exempelvis Världshälsoorganisationen WHO, Internationella arbetsorganisationen ILO och FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation FAO. Nedan återfinns några av FN:s underorgan och länkar till deras hemsidor.

UNDP
FN:s utvecklingsprogram UNDP har ett övergripande samordningsansvar för FN:s arbete i fält. UNDP arbetar i 177 länder. Organisationen har fem huvudområden: god samhällsstyrning och demokrati, fattigdomsbekämpning, hiv/aids, miljö och energi, samt förebyggande av och återuppbyggnad efter konflikter. UNDP bistår länder i deras arbete för att nå millenniemålen. UNDP har ett kontor i Stockholm.

UNICEF
FN:s barnfond Unicef var det första underorganet som generalförsamlingen upprättade. Året var 1946 och Unicef:s första uppgift var att bistå barn i Europa efter andra världskriget. 1953 fick UNICEF ett nytt mandat att bistå barn i utvecklingsländer. Unicef finns på plats i drygt 190 länder och regioner med utvecklingsarbete eller med nationella kommittéer. Unicef arbetar för barns överlevnad och utveckling, utbildning och jämställdhet, förebyggande av hiv/aids, samt skydd mot våld och övergrepp. FN:s konvention om barnets rättigheter genomsyrar organisationens arbete.

UNFPA
FN:s befolkningsfond UNFPA är ett av de minsta underorganen. Därmed inte sagt att fondens verksamhet är oviktig, snarare tvärtom. UNFPA:s huvuduppgifter är att stödja kvinnor, män och ungdomar så att de kan planera sina familjer och undvika oönskade graviditeter och sexuellt överförbara sjukdomar, inklusive hiv. UNFPA arbetar för att kvinnor ska kunna genomgå säkra graviditeter och förlossningar.

WFP
Världslivsmedelsprogrammet WFP arbetar för att alla människor alltid ska ha tillgång till den näring de behöver för att leva ett bra liv. WFP bistår människor med livsmedel i katastrofsituationer, i samband med återuppbyggnad efter konflikter/katastrofer och i långsiktiga utvecklingsprogram som ”mat för utveckling” och ”mat för arbete”. WFP har ett omfattande program för att ge skolbarn gratis och näringsrik skolmat, ett program som Svenska FN-förbundet är del av i kampanjen ”Skolmat blir kunskap”. WFP bistår omkring 90 miljoner människor i ett 70-tal länder. FN-förbundets projekt Skolmat stödjer WFP:s arbete i fält.

UN WOMEN

UN Women är det senaste FN-organ som generalförsamlingen inrättat, ett beslut från juli 2010. UN Women är en sammanslagning av FN:s kvinnofond Unifem, FN:s enhet för kvinnofrågor DAW, forskningsinstitutet for kvinnor Instraw och kontoret för FN:s generalsekreterares speciella genderrådgivare. Organisationen inledde sitt arbete i början av 2011. Bland fokusområdena finns arbetet mot våld mot kvinnor, kvinnors roll i freds- och säkerhetsarbetet, kvinnors ledarskap och delaktighet, kvinnors ekonomiska makt (inkl. fattigdomsbekämpning).

KLIMATFÖRHANDLINGAR

https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-for-utveckling-och-fattigdomsbekampning/klimatforhandlingar-genom-aren/

KLIMATFÖRHANDLINGAR GENOM ÅREN

Under 1980-talet växte en stark opinion fram kring klimatfrågan. Media började uppmärksamma problematiken och oroade forskare försökte etablera frågan på den internationella dagordningen.

KLIMATKONVENTIONEN

1990-talet inleddes med förhandlingar och vetenskaplig konsolidering som ledde fram till en Ramkonventionen om klimatförändringar som antogs i Rio 1992. Den trädde i kraft i mars 1994 och har idag runt 190 underskrifter, det vill säga nästan alla medlemsstater i FN har undertecknat ramkonventionen.

Det blev ingen lätt uppgift att komma överrens om en konvention. För att överhuvudtaget få till stånd ett förslag fick en rad frågor lämnas öppna och en hel del andra formuleras så vagt att de gav ett tillräckligt stort tolkningsutrymme för enskilda stater.

KYOTOPROTOKOLLET

Den första förhandlingskonferensen med konventionsstaterna ägde rum 1995. Där enades medlemmarna om en ny förhandlingsprocess som skulle leda fram till ett tilläggsprotokoll som skulle komma att kallas Kyotoprotokollet. Detta skulle specificera utsläppsmål och åtagandeperioder för länder i Nord samt mekanismer för att uppnå dessa mål. Allvaret i klimatfrågan underströks samtidigt av att klimatpanelen publicerade sin andra bedömningsrapport under 1995. Denna markerade stärkt vetenskaplig konsensus kring att människan

påverkade klimatet och blev en viktig faktor i förhandlingarna under 1995-1997.

Förhandlingsprocessen fram till Kyoto var minst lika svår som förhandlingarna kring klimatkonventionen. Resultatet förväntades förtydliga den vaghet som Klimatkonventionen byggt in, och som av många forskare och miljöorganisationer sågs som en allvarlig brist. Förhandlingarna mellan åren 2001 och 2005 beskrivs antagligen bäst i termer av relativt lugn. Dessa år ägnades främst åt tekniska detaljer samt att öka det politiska trycket för att få underskrifter och ratificeringar av protokollet. I och med att Ryssland ratificerade protokollet, i oktober 2004, uppnåddes ”55-gränsen” som markerade att det kunde träda i kraft. Rysslands ratificering även till att det andra kriteriet uppfylldes; att parterna till Kyotoprotokollet stod för minst 55 procent av de reglerade utsläppsminskningarna. Protokollet kom därför att träda i kraft i februari 2005.

Vid en partskonferens senare i Bali 2007 (CMP3) antogs den så kallade Vägkartan mot Köpenhamn. Denna vägkarta eller färdplan krävde att parterna skulle fördjupa förhandlingarna kring långsiktiga gemensamma visioner. Balimötet betydde också att förhandlingsprocess kring nya åtaganden under klimatkonventionen skulle intensifieras.

COP15 I KÖPENHAMN (2009)

Medan Kyotoprotokollet genomförs i praktiken visar ny vetenskap allvaret i klimatfrågan. FN:s klimatförhandlingar fortsätter och det nya avtalet som skall färdigställas i Köpenhamn i december 2009 måste vara ambitiöst. Långt innan mötet i Köpenhamn började stod det klart att knäckfrågorna inte skulle kunna lösas i tid för att en överenskommelse skulle kunna nås i Köpenhamn.

Det betydde dock inte att förhandlingarna helt hade gått i stå. Under den tiden hade en rad revolutionerande genombrott nåtts, inte minst att utvecklingsländerna för första gången gått med på att diskutera egna utsläppsmål. Även inför och under förhandlingarna i Köpenhamn gjordes en rad framsteg bland annat rörande avskogning och tekniköverföring.

KÖPENHAMNSACKORDET

För att möta civilsamhällets förväntningar på COP-15 bildades en inofficiell förhandlingsgrupp, vars syfte var att komma fram till en slags politisk ambition med vida ramar inför framtida förhandlingar. Ett 30-tal nyckelländer bjöds in för att förhandla om vad som skulle komma att kallas ”Köpenhamnsackordet” .

Köpenhamnsackordet satte bland annat upp ett mål för att hålla den globala temperaturökningen under två grader och innehöll löften om kortsiktiga finansiella bidrag på 10 miljarder dollar per år mellan 2010 och 2012 liksom en ambition att generera 100 miljarder dollar per år från och med 2020. Ackordet accepterades dock aldrig i plenum. I stället förnyades de officiella förhandlingsmandaten, denna gång med sikte på Cancún i Mexiko i slutet av 2010.

Efter mötet i Köpenhamn och inför nästa stora möte med de beslutsfattande partskonferenserna under klimatkonventionen och Kyotoprotokollet, i Cancún i december 2010, hölls fyra officiella förhandlingsrundor. Dessa kom att präglas av uppfattningar kring Köpenhamnsackordet som bland många uppfattades som ett försök att sätta Kyotoprotokollet ur spel och i stället fokusera förhandlingarna på ett enda allomfattande nytt avtal. Dessutom kom processen kring ackordet att uppfattas som icke transparent och orättvis. Köpenhamns

eftermäle, en avsaknad av tilltro i processen, kom därför att prägla 2010.

COP16 I CANCÚN (2010)

För att markera att organisationen FN är kapabel till handling och för att underlätta processen mot nya beslut och eventuellt till och med nya avtal i Sydafrika 2011 planerades att fokus för Cancún skulle ligga på ett ”balanserat paket” av en rad beslut i viktiga konvergensfrågor. Förhandlarna var dock oense om exakt vad detta paket skulle innehålla för att i tillräckligt hög grad tillfredsställa samtliga förhandlingsparter.

Sakfrågekonflikterna från Köpenhamn låg kvar och kompromissviljan under året som gått hade varit väldigt låg. Med denna utgångspunkt inleddes förhandlingarna i Cancún väldigt trevande. Å andra sidan är detta något som kännetecknar de flesta klimatförhandlingsrundorna.

Överraskande nog visade sig alla parter betydligt mer förhandlingsvilliga i Cancún än tidigare under året. Det mexikanska ordförandeskapet hade jobbat mycket intensivt med att förtydliga förhandlingsprocessen. Förhandlingstempot ökade markant och tilltron mellan förhandlarna verkade också tillta.

Beslut fattades bland annat om avskogning och skogsvård i fattiga länder samt frågan om att inrätta en speciell klimatfond för finansiering av anpassning och utsläppsreducerande åtgärder, även detta i fattiga länder. Dessutom lyckades förhandlarna enas om ett globalt tvågradersmål och ett ramverk för anpassningsåtgärder antogs.

Dessutom beslutades om ett globalt register för att registrera utsläppsminskande åtgärder, också i utvecklingsländer. Mät- och rapporterbarhet av utsläppsminskningar i den rika världen, liksom av överföring av finansiella medel, rörde sig också framåt. Slutligen bör också nämnas att historiska utsläpp för första gången någonsin, under COP, tydligt kopplats till ett historiskt ansvar.

COP17 I DURBAN (2011)

Processen efter Cancún och inför nästa beslutsfattande klimatkonferens i Durban, Sydafrika, omfattade tre officiella förhandlingsrundor. Dessa hölls i Bangkok, Bonn och Panama. Året präglades inledningsvis framför allt av diskussioner kring dag- och arbetsordningar under de olika rådgivande förhandlingsorganen, både de tillfälliga så kallade ad-hoc grupperna som förhandlar fram nya avtal och de permanenta rådgivande organen för implementering respektive vetenskap och teknik som hanterar bredare frågeställningar inom deras respektive mandat.

Utkomsten av de tre förhandlingsrundorna inför Durban var relativt magert för Kyotospåret. Även om en hel del framgång nåddes inom en begränsad del av de tekniska områdena, så som beräkning av utsläpp från skogs- och markanvändning, så kvarstod de stora frågorna om viljan att stödja en andra åtagandeperiod eller inte. Däremot var processen under 2011 nyttig så till vida att den tydliggjort vilka länder som inte skulle skriva in sina utfästelser under Kyoto och vilka som kunde tänka sig att göra så. Dessutom förtydligades en rad knäckfrågor, såsom frågan om CDM ska bindas till åtagandeperioder eller ej; den andra åtagandeperiodens längd och beräkningsgrunder för åtaganden; hur Kyotospåret hänger samman med, eller inte hänger samman med, Konventionsspåret; samt vilka frågor som får behandlas under det förhandlingsmandat som givits sedan tidigare, och vilka som faller utanför ramen.

Tiden mellan Cancún och Durban kännetecknades av att förhandlingspartnerna konkretiserade sina positioner. Att dessa förtydligats kan tolkas som en större öppenhet och tilltro i processen, vilket underlättade förhandlingarna i Durban. Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att förväntningarna på Durban var relativt lågt ställda. Processen levererade förväntade beslut i en rad frågor av mer teknisk och mindre principiell betydelse, så som att göra teknikmekanism operationaliserbar samt att besluta om några huvudpunkter kring det institutionella ramverket för finansiering. Ytterligare en rad beslut fattades, till exempel kring frågor om referensnivåer för avskogning i fattiga länder och teknik för koldioxidavskiljning och -lagring inom ramen för den så kallade rena utvecklingsmekanismen (CDM) under Kyotoprotokollet.

De stora knäckfrågorna kvarstod dock, och kvarstår alltjämt. Durban markerar, för dessa mer principiella frågor, emellertid ett intressant avstamp vars betydelse fortfarande är svårt att utvärdera. Två centrala, mer principiella, beslutstexter antogs: (i) ett beslut om att fatta beslut kring inrättandet av en andra åtagandeperiod under Kyotoprotokollet i Qatar i december 2012, och (ii) beslut om ett nytt förhandlingsspår under ramkonventionen att konkluderas 2015 och implementeras från 2020.

COP21 I PARIS (2015)

Flera av de svårlösta frågor som följde i kölvattnet av klimatmötet på Bali 2007 och det mandat som där antogs och som skulle resultera i ett nytt klimatavtal vid mötet 2009 i Köpenhamn finns kvar på dagordningen för mötet i Paris. Parallellt skulle en ny åtagandeperiod under Kyotoprotokollet diskuteras, även denna fråga återstår för Paris att fatta beslut om. Bali-mandatets byggstenar består av en gemensam vision, utsläppsminskningar, anpassningsåtgärder och stöd till genomförande. Dessa byggstenar är lika aktuella idag som 2007. På så vis är flera av de knäckfrågor som gjorde Köpenhamn till en stor utmaning, inte minst frågor om ansvarsfördelning, transparens och jämförbarhet, finansiering och rättslig form, fortfarande stora utmaningar för förhandlingarna under det nya mandat som gavs i Durban 2011.

Paris bör jämföras med Köpenhamn för att lära både av det som gick bra och det som gick snett. Det franska ordförandeskapet har också gjort sin hemläxa. Avtalet ska, enligt ordförandeskapet, tas fram i en helt inkluderande och transparent process. Dessutom är Paris annorlunda från Köpenhamn på grund av minst fyra viktiga omständigheter som förändrats under de sex år som gått sedan COP15 och som gör att förutsättningarna för ett avtal ser bättre ut i Paris än de gjorde i Köpenhamn.

För det första: världen har förändrats. Många länder som 1992 hamnade i klimatkonventionens kategori ”icke-Annex 1”, och därmed har mjukare åtaganden, är idag bland de större utsläpparna räknat i totala utsläpp. För det andra: förhandlingarna förs nu under ett samlat mandat, vilket minskar koordineringsproblemen. I Köpenhamn fördes förhandlingarna under två separata mandat, (a) för ett nytt avtal under FN:s klimatkonvention och (b) för ett tillägg i form av en andra åtagandeperiod till Kyotoprotokollet. För det tredje: det finns en ökad förståelse för att avtalet inte är den slutgiltiga lösningen utan början på en delvis ny process för att nå målet. För det fjärde: Sedan 2012 har de tidigare tillsatta permanenta rådgivande organen kunnat förbereda flera viktiga beslut som antagits av konferenserna i Warszawa 2013 och Lima 2014, vilket gör att Parisavtalet vilar på en rad redan förberedda grundstenar.

Över 23 000 representanter från 196 stater var nominerade att delta vid förhandlingarna i Paris. Dessa förhandlare, liksom det franska ordförandeskapet, är värda en stor eloge: att trots en snårig förhandlingstext, kraftigt cementerade åsiktsskillnader och komplicerade processregler kunna enas om ett avtal krävde stora arbetsinsatser. Avtalet är en stor framgång för det FN-ledda klimatsamarbetet.

För första gången någonsin skrivs tvågradersmålet in i en avtalstext. Parallellt stärks också det rättsliga ramverket runt anpassningsåtgärder. Ett globalt anpassningsmål har inrättats genom Parisavtalet om att höja anpassningsförmågan och ekosystemens motståndsförmåga samt att minska samhällenas sårbarhet.

Avtalet sammanfogar viktiga beslut som fattats av Klimatkonventionens partskonferens under det senaste decenniet till en betydligt stabilare helhet än vad som fanns på plats innan Paris. Den grund som lagts i Paris ackompanjeras av en byggplan för att så småningom kunna nå tvågradersmålet. Flera processer har initierats för att öka staternas vilja att bidra till bygget.

En temporär arbetsgrupp – arbetsgruppen för Parisavtalet – har inrättats för att jobba vidare med frågor innan det nya avtalet träder i kraft. Denna ska ta fram och förtydliga hur riktlinjer för vad staternas framtida utfästelser ska innehålla, utfästelserna ska granskas och revideras, den kollektiva ambitionsnivån ska förstås och kunna utvärderas, stöd till fattiga länder ska mätas och rapporteras samt avtalets uppföljningsmekanism ska fungera.

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH DEMOKRATI

https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/

FN:S ARBETE MED MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER OCH DEMOKRATI

De mänskliga rättigheterna täcker in många delar av en människas liv. De syftar till att alla människor ska få möjlighet att leva ett drägligt liv och inkluderar regler om människors möjlighet att överleva, inbegripet föda och husrum, om människors rätt till sina innersta tankar och trosuppfattningar, om skydd för familjen, frihet från tortyr och slaveri, om rätt till utbildning, yttrandefrihet och att delta i landets styrelse.

De mänskliga rättigheterna gäller för alla. De slår fast att alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De mänskliga rättigheterna är universella. De gäller över hela världen, oavsett land, kultur eller specifik situation.

ALLA RÄTTIGHETER ÄR LIKA VIKTIGA

De mänskliga rättigheterna är nerskrivna i konventioner. Presentationen av rättigheterna i kategorier innebär ingen gradering. De är alla viktiga. En rad beslut inom FN har understrukit vikten av att de olika rättigheterna ses som ömsesidigt samverkande och som delar av samma helhet. Den markeringen har kommit som en reaktion på att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna i praktiken har fått lägre prioritet än andra rättigheter och ibland beskrivits som ambitioner snarare än som verkliga rättigheter.

ETT FUNGERANDE RÄTTSSYSTEM ÄR EN NÖDVÄNDIGHET

De mänskliga rättigheterna reglerar förhållandet mellan statsmakten och enskilda människor. De utgör en begränsning av statens makt över

individen och slår samtidigt fast vissa skyldigheter för staten gentemot individen.

Staterna är skyldiga att respektera folkrättens regler. Varje land har ett ansvar för att dess åtaganden vad gäller de mänskliga rättigheterna omsätts i nationell lagstiftning. Det räcker dock inte med lagar som klargör statens skyldigheter eller som förbjuder vissa handlingar. Det måste också finnas ett fungerande rättssystem (poliser, advokater och åklagare, opartiska och rättvisa domstolar) som upprätthåller lagarna. Därutöver krävs kompletterande åtgärder såsom främjande – genom information och på annat sätt – av de mänskliga rättigheterna.

KRÄNKNINGAR AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA
Om en kränkning sker av de mänskliga rättigheterna är det i första hand den aktuella statens ansvar att se till att den enskilde får upprättelse. Men de mänskliga rättigheterna är en internationell angelägenhet och det är därför fullt legitimt för andra stater att framföra åsikter om och försöka påverka situationen i olika länder där rättigheterna kränks.

Inom ramen för de mänskliga rättigheterna är det alltså stater som har skyldigheter och individer som har rättigheter. Enskilda individer är skyldiga att under landets lagar respektera andra människors rättigheter. Enligt huvudregeln är det dock enbart stater som internationellt kan ställas till svars för kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

DEN ALLMÄNNA FÖRKLARINGEN OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/den-allmanna-forklaringen-om-de-manskliga-rattigheterna/

DEN ALLMÄNNA FÖRKLARINGEN OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA
Omedelbart efter denna historiska händelse uppmanade generalförsamlingen alla medlemsstater att offentliggöra förklaringens text och att ”göra den spridd, känd, läst och förstådd framför allt i skolor och andra undervisningsinstitutioner utan hänsyn till olika länders eller regioners politiska förhållanden”.

Efter andra världskriget fanns det en stark vilja att på internationell nivå skapa en gemensam överenskommelse om universella och odelbara rättigheter så att liknande övergrepp inte skulle kunna ske i framtiden. FN:s generalförsamling antog den 10 december 1948 en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna. Förklaringen definierar vilka de grundläggande mänskliga rättigheterna är och togs fram av den dåvarande kommissionen för mänskliga rättigheter under ledning av Eleanor Roosevelt. Den uttrycker den gemensamma viljan och strävan hos FN:s medlemsstater att arbeta för mänskliga rättigheter, rättvisa och jämställdhet i alla världens länder.

Deklarationen säger att envar är berättigad till dessa absoluta rättigheter, utan åtskillnad av något slag. Det handlar om mänsklig värdighet och hur mänsklig värdighet kan beskyddas. Texten säger att det är just erkännandet av människors universella och odelbara rättigheter som ligger till grund för rättvisa, frihet och fred i världen.

30 ARTIKLAR

Den allmänna förklaringen består av 30 artiklar som gemensamt uttrycker de grundläggande och universella fri- och rättigheterna. Artiklarna behandlar både sådant som alla har rätt till, som frihet och utbildning, och sådant som alla har rätt att vara fri från, som slaveri och tortyr.

Det är den första universella förklaringen om att det finns grundprinciper av odelbara rättigheter som gäller för alla och som världens stater gemensamt ska leva upp till. Förklaringen är också utgångspunkten för alla juridiskt bindande internationella folkrättsliga konventioner och den utgör grunden i det internationella arbetet med att övervaka de mänskliga rättigheterna i världens stater.

HELA VÄRLDENS FÖRKLARING

När FN:s generalförsamling antog texten till den allmänna förklaringen 1948 sa man att texten skulle spridas över hela världen, oberoende av regioners politiska förhållanden för att den skulle utgöra ett gemensamt rättesnöre för alla nationer att sträva efter. I dagsläget har nästan alla världens stater accepterat den allmänna förklaringen som ett kontrakt mellan regeringen och deras invånare. Den har också fungerat som en utgångspunkt för det expanderande folkrättsliga systemet om skydd av olika individers och gruppers rättigheter.

Eftersom den allmänna förklaringen antogs den 10 december 1948 är den 10 december den dag då man uppmärksammar mänskliga rättigheter världen över. Den allmänna förklaringen är idag översatt till 360 språk och håller därmed världsrekordet som världens mest översatta dokument.

Läs den fullständiga förklaringen:
Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna
The Universal Declaration of Human Rights

1948-2008 Förenta Nationerna

Förord

Förenta Nationernas generalförsamling antog och kungjorde den 10 december 1948 en allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna. Författarna till förklaringen visade en stor insikt och beslutsamhet, de lyckades skapa ett dokument som sätter de universella mänskliga rättigheterna i ett individuellt sammanhang. Förklaringen har översatts till 360 språk och är den mest översatta texten i världen. Det är ett bevis på hur allmängiltig den är. Förklaringen har fungerat som inspiration för många nya stater då de utformat sin grundlag och den har blivit en måttstock för vad vi anser, eller borde anse, vara rätt och fel.

Det är vår plikt att se till att dessa rättigheter är verklighet för alla, att alla känner till dem, förstår dem och åtnjuter dem. Det är ofta människor som behöver få sina mänskliga rättigheter bättre skyddade som behöver informeras och påminnas om dem.

Förklaringens 60-årsjubileum är ett tillfälle för oss alla att påminna oss om dess vision. Förklaringen är lika relevant idag som den var då den antogs och jag hoppas att du låter den få en central plats i ditt liv.
Ban Ki-moon
FN:s generalsekreterare

Inledning
Idag är det svårt att föreställa sig vilken förändring den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna bidrog till då den antogs för 60 år sedan.

I en efterkrigstida värld, som var sargad av förintelsen, delad av kolonialismen och plågad av orättvisor, var det ett modigt åtagande att utforma den första globala texten som slog fast alla människors värdighet och jämlikhet oberoende av hudfärg, tro eller ursprung. Det var inte heller ett åtagande som var garanterat att lyckas.

Förklaringen har legat som grund för en omfattande struktur som skyddar våra grundläggande fri- och rättigheter. Detta är en hyllning till den vision som textens upphovsmän hade och till alla försvarare av mänskliga rättigheter som under dessa 60 år har arbetat hårt för att göra visionen verklig.

Men mycket arbete återstår och det är även förklaringens styrka. Det är ett levande dokument som kommer att fortsätta att inspirera kommande generationer.

Louise Arbour
FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter

Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna

Ingress

Eftersom erkännandet av det inneboende värdet hos alla som tillhör människosläktet och av deras lika och obestridliga rättigheter är grundvalen för frihet, rättvisa och fred i världen,

Eftersom ringaktning och förakt för de mänskliga rättigheterna har lett till barbariska gärningar som har upprört mänsklighetens samvete, och då skapandet av en värld där människorna åtnjuter yttrandefrihet, trosfrihet och frihet från fruktan och nöd har tillkännagivits som folkens högsta strävan,

Eftersom det är väsentligt för att människorna inte som en sista utväg skall tvingas att tillgripa uppror mot tyranni och förtryck att de mänskliga rättigheterna skyddas genom rättsstatens principer,
Eftersom det är väsentligt att främja utvecklingen av vänskapliga förbindelser mellan nationerna,

Eftersom Förenta Nationernas folk i stadgan åter har bekräftat sin tro på de grundläggande mänskliga rättigheterna, den enskilda människans värdighet och värde samt mäns och kvinnors lika rättigheter och har beslutat att främja sociala framsteg och bättre levnadsvillkor under större frihet,

Eftersom medlemsstaterna har åtagit sig att i samverkan med Förenta Nationerna säkerställa en allmän och faktisk respekt för och efterlevnad av de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna,
Eftersom en gemensam uppfattning om innebörden av dessa rättigheter och friheter är av största betydelse för att uppfylla detta åtagande,

tillkännager
generalförsamlingen
denna
allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna

som en gemensam norm för alla folk och nationer i
syfte att alla människor och samhällsorgan med denna förklaring i ständig åtanke skall sträva efter att genom undervisning och utbildning främja respekten för dessa rättigheter och friheter samt genom progressiva åtgärder, både nationellt och internationellt, se till att de erkänns och tillämpas allmänt och effektivt både bland folken i medlemsstaterna och bland folken i områden som står under deras jurisdiktion.

Artikel 1.
Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De har utrustats med förnuft och samvete och bör handla gentemot varandra i en anda av gemenskap.

Artikel 2.
Var och en är berättigad till alla de rättigheter och friheter som uttalas i denna förklaring utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Ingen åtskillnad får heller göras på grund av den politiska, rättsliga eller internationella status som råder i det land eller det område som en person tillhör, vare sig detta land eller område är oberoende, står under förvaltarskap, är icke-självstyrande eller är underkastat någon annan begränsning av sin suveränitet.

Artikel 3.
Var och en har rätt till liv, frihet och personlig säkerhet.

Artikel 4.
Ingen får hållas i slaveri eller träldom; slaveri och slavhandel i alla dess former skall vara förbjudna.

Artikel 5.
Ingen får utsättas för tortyr eller grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning.

Artikel 6.
Var och en har rätt att överallt erkännas som en person i lagens mening.

Artikel 7.
Alla är lika inför lagen och är berättigade till samma skydd av lagen utan diskriminering av något slag. Alla är berättigade till samma skydd mot alla former av diskriminering som strider mot denna förklaring och mot varje anstiftan till sådan diskriminering.

Artikel 8.
Var och en har rätt till verksam hjälp från sitt lands nationella domstolar mot handlingar som kränker hans eller hennes grundläggande rättigheter enligt lag eller författning.

Artikel 9.
Ingen får godtyckligt anhållas, hållas fängslad eller landsförvisas.

Artikel 10.
Var och en är på samma villkor berättigad till en rättvis och offentlig förhandling vid en oberoende och opartisk domstol vid prövningen av hans eller hennes rättigheter och skyldigheter och av varje anklagelse om brott mot honom eller henne.

Artikel 11.
1. Var och en som är anklagad för brott har rätt
att betraktas som oskyldig till dess att hans
eller hennes skuld lagligen har fastställts vid en offentlig rättegång, där personen åtnjuter alla rättssäkerhetsgarantier som behövs för hans eller hennes försvar.

2. Ingen får fällas till ansvar för en gärning eller underlåtenhet som inte utgjorde ett brott enligt nationell eller internationell lag vid den tidpunkt då den begicks. Det får inte heller utmätas strängare straff än vad som var tillämpligt vid den tidpunkt brottet begicks.

Artikel 12.
Ingen får utsättas för godtyckligt ingripande i fråga om privatliv, familj, hem eller korrespondens och inte heller för angrepp på sin heder eller sitt anseende. Var och en har rätt till lagens skydd mot sådana ingripanden och angrepp.

Artikel 13.
1. Var och en har rätt att fritt förflytta sig och välja bostadsort inom varje stats gränser.
2. Var och en har rätt att lämna varje land, även sitt eget, och att återvända till sitt land.

Artikel 14.
1. Var och en har rätt att i andra länder söka och åtnjuta asyl från förföljelse.
2. Denna rätt får inte åberopas vid rättsliga åtgärder som genuint grundas på icke-politiska brott eller på gärningar som strider mot Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 15.
1. Var och en har rätt till en nationalitet.
2. Ingen får godtyckligt fråntas sin nationalitet eller nekas rätten att ändra nationalitet.

Artikel 16.
1. Fullvuxna män och kvinnor har rätt att utan någon inskränkning med avseende på ras, nationalitet eller religion ingå äktenskap och bilda familj. Män och kvinnor skall ha samma rättigheter i fråga om äktenskaps ingående, under äktenskapet och vid dess upplösning.
2. Äktenskap får endast ingås med de blivande makarnas fria och fulla samtycke.
3. Familjen är den naturliga och grundläggande enheten i samhället och har rätt till samhällets och statens skydd.

Artikel 17.
1. Var och en har rätt att äga egendom, både enskilt och tillsammans med andra.
2. Ingen får godtyckligt fråntas sin egendom.

Artikel 18.
Var och en har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion och trosuppfattning och att, ensam eller i gemenskap med andra, offentligen eller enskilt, utöva sin religion eller trosuppfattning genom undervisning, andaktsutövning, gudstjänst och religiösa sedvänjor.

Artikel 19.
Var och en har rätt till åsiktsfrihet och yttrandefrihet. Denna rätt innefattar frihet att utan ingripande hysa åsikter samt söka, ta emot och sprida information och idéer med hjälp av alla uttrycksmedel och oberoende av gränser.

Artikel 20.
1. Var och en har rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar.
2. Ingen får tvingas att tillhöra en sammanslutning.

Artikel 21.
1. Var och en har rätt att delta i sitt lands styre, direkt eller genom fritt valda ombud.
2. Var och en har rätt till lika tillträde till offentlig tjänst i sitt land.
3. Folkets vilja skall utgöra grundvalen för statsmakternas myndighet. Folkviljan skall uttryckas i periodiska och verkliga val, som skall genomföras med tillämpning av allmän och lika rösträtt och hemlig röstning eller ett likvärdigt fritt röstförfarande.

Artikel 22.
Var och en har, i egenskap av samhällsmedlem, rätt till social trygghet, och är berättigad till att de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som krävs för hävdandet av hans eller hennes människovärde och utvecklingen
av hans eller hennes personlighet, förverkligas genom nationella åtgärder och mellanfolkligt samarbete i enlighet med varje stats organisation och resurser.

Artikel 23.
1. Var och en har rätt till arbete, fritt val av sysselsättning, rättvisa och tillfredsställande arbetsförhållanden samt till skydd mot arbetslöshet.
2. Var och en har utan diskriminering rätt till lika lön för lika arbete.
3. Var och en som arbetar har rätt till en rättvis
och tillfredsställande ersättning som ger honom eller henne och hans eller hennes familj en människovärdig tillvaro och som vid behov kan kompletteras med andra medel för socialt skydd.
4. Var och en har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att värna sina intressen.

Artikel 24.
Var och en har rätt till vila och fritid, innefattande skälig begränsning av arbetstiden samt regelbunden betald ledighet.

Artikel 25.
1. Var och en har rätt till en levnadsstandard
tillräcklig för den egna och familjens hälsa och välbefinnande, inklusive mat, kläder, bostad, hälsovård och nödvändiga sociala tjänster samt rätt till trygghet i händelse av arbetslöshet, sjukdom, invaliditet, makas eller makes död, ålderdom eller annan förlust av försörjning under omständigheter utanför hans eller hennes kontroll.

2. Mödrar och barn är berättigade till särskild omvårdnad och hjälp. Alla barn skall åtnjuta samma sociala skydd, vare sig de är födda inom eller utom äktenskapet.

Artikel 26.
1. Var och en har rätt till utbildning. Utbildningen skall vara kostnadsfri, åtminstone på de elementära och grundläggande stadierna. Den elementära utbildningen skall vara obligatorisk. Yrkesutbildning och teknisk utbildning skall vara tillgänglig för alla. Den högre utbildningen skall vara öppen för alla med hänsyn till deras förmåga.
2. Utbildningen skall syfta till att utveckla personligheten till fullo och till att stärka
respekten för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Utbildningen skall också främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt främja Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.
3. Rätten att välja utbildning för barnen tillkommer i första hand deras föräldrar.

Artikel 27.
1. Var och en har rätt att fritt delta i samhällets kulturella liv, att njuta av konst samt att få ta del av vetenskapens framsteg och dess förmåner.
2. Var och en har rätt till skydd för de ideella och materiella intressen som härrör från vetenskapliga, litterära och konstnärliga verk till vilka han eller hon är upphovsman.

Artikel 28.
Var och en har rätt till ett socialt och internationellt system där de rättigheter och friheter som behandlas i denna förklaring till fullo kan förverkligas.

Artikel 29.
1. Var och en har plikter mot samhället, i vilket den fria och fullständiga utvecklingen av hans eller hennes personlighet ensamt är möjlig.
2. Vid utövandet av sina rättigheter och friheter får en person endast underkastas sådana inskränkningar som har fastställts i lag och enbart i syfte att trygga tillbörlig hänsyn till och respekt för andras rättigheter och friheter samt för att tillgodose ett demokratiskt samhälles berättigade krav på moral, allmän ordning och allmän välfärd.
3. Dessa rättigheter och friheter får inte utövas på ett sätt som är oförenligt med Förenta Nationernas ändamål och grundsatser.

Artikel 30.
Ingenting i denna förklaring får tolkas som att det innebär en rätt för en stat, en grupp eller en enskild person att ägna sig åt en verksamhet eller att utföra en handling som syftar till att omintetgöra någon av de rättigheter eller friheter som anges i förklaringen.

Published by UNRIC Brussels 01-2008
Svenska FN-förbundet www.fn.se UD:s officiella översättning

SÅ SKYDDAR FN DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/sa-skyddar-fn-de-manskliga-rattigheterna/

FN:S RÅD FÖR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/fns-rad-for-manskliga-rattigheter/

INDIVIDUELLA KLAGOMÅL
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/vad-gor-fn-2/fns-arbete-med-manskliga-rattigheter/individuella-klagomal/

FN SOM ORGANISATION
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/

FN-SYSTEMET
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/

FN:S HISTORIA
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fns-historia/

FN:S MEDLEMSLÄNDER
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/medlemslander/

FN:S FINANSIERING
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/finansiering/

SVERIGE OCH FN
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/sverige-och-fn/

FN:S HÖGKVARTER
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/hogkvarteret/

ÖVRIG INFORMATION
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/mer-information/

FN-DOKUMENT
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/mer-information/dokument/. MED MERA

FN-SYSTEMET
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/

FN:S HUVUDORGAN
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/huvudorgan/

Det finns sex huvudorgan vars uppgifter och befogenheter regleras av FN-stadgan. Huvudorganen är: Generalförsamlingen, Säkerhetsrådet, Ekonomiska och sociala rådet, Förvaltarskapsrådet, Internationella domstolen och Sekretariatet. Alla huvudorgan har sitt säte i New York, förutom Internationella domstolen som finns i Haag, Nederländerna.

Av dessa håller generalförsamlingen, säkerhetsrådet, och ekonomiska och sociala rådet regelbundet möten där medlemsländernas representanter fattar beslut. Under dessa tre organ finns det även många andra viktiga enheter som till exempel: rådet för mänskliga rättigheter, fredsbyggande kommissionen och kommissionen för hållbar utveckling.

Sekretariatet förser de övriga organen med beslutsunderlag och verkställer sedan besluten.

Förvaltarskapsrådet har i praktiken fullgjort sin uppgift, i och med att de gamla kolonierna upphört och förvaltarskapsområdena fått sin självständighet. Det krävs en stadgeändring för att lägga ner rådet, och ett förslag om detta är inlämnat.

Den internationella domstolen, som löser mellanstatliga konflikter, övertogs från föregångaren Nationernas Förbund med endast ett fåtal ändringar i stadgan. Som tidigare fick domstolen sitt säte i Haag i Nederländerna.

GENERALFÖRSAMLINGEN
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/huvudorgan/generalforsamlingen/

SÄKERHETSRÅDET
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/huvudorgan/sakerhetsradet/

EKONOMISKA OCH SOCIALA RÅDET
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/huvudorgan/ekonomiska-och-sociala-radet/

FÖRVALTARSKAPSRÅDET
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/huvudorgan/forvaltarskapsradet/

INTERNATIONELLA DOMSTOLEN
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/huvudorgan/internationella-domstolen/

SEKRETARIATET
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/huvudorgan/sekretariatet/

FN:S UNDERORGAN
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/underorgan/

FN:S UNDERORGAN
I takt med att FN:s ansvarsområden utvidgats har FN:s generalförsamling inrättat allt fler underorgan, i många fall på förslag av ekonomiska och sociala rådet, ECOSOC, eller FN-konferenser. De arbetar med ekonomiska, sociala och humanitära frågor, vart och ett med sitt specifika mandat. Underorganen är direkt underställda FN och rapporterar om sin verksamhet till ECOSOC och generalförsamlingen.

Varje underorgan leds av en chef som utnämns av generalförsamlingen eller FN:s generalsekreterare. Underorganen har egna budgetar och finansieras med bidrag från FN:s medlemsländer. Bidragen är frivilliga, vilket gör att många av dem brottas med ständiga ekonomiska problem.

UNCDF (United Nations Capital Development Fund)
FN:s kapitalutvecklingsfond
Denna fond bidrar till att uppnå millenniemålen genom att finansiera projekt och ge mikrokrediter i de minst utvecklade länderna (LDC-länderna) och därigenom bekämpa fattigdomen i världen.

UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development)

FN:s konferens om handel och utveckling
UNCTAD är generalförsamlingens viktigaste instrument inom handel och utveckling. Den första FN-konferensen om handel och utveckling hölls i Genève 1964 och resulterade i att UNCTAD blev ett permanent underorgan. UNCTAD ska särskilt tillvarata utvecklingsländernas intressen i handelsfrågor för att påskynda den ekonomiska utvecklingen och minska fattigdomen.

UNDP (United Nations Development Programme)
FN:s utvecklingsprogram
Detta underorgan har huvudansvaret för FN:s uppföljning av millenniedeklarationens utvecklingsmål och är världens största källa för bistånd till utveckling och har kontor i många länder. Syftet är att öka levnadsstandarden och verka för en bättre miljö och en rättvisare ekonomisk utveckling.

UNEP (United Nations Environment Programme)
FN:s miljöprogram
Verkar för en förbättrad global miljö där en ökad levnadsstandard sker med hänsyn till hållbar utveckling. Organisationen stöder utbildning i miljöfrågor och samarbete i dessa frågor länder emellan.

UNFPA (United Nations Population Fund)
FN:s befolkningsfond
Fonden sysslar med befolkningsfrågor i en vid bemärkelse. Familjeplanering, mödrahälsovård, åtgärder för att hindra spridandet av HIV/AIDS och andra sexuellt överförbara sjukdomar är några uppgifter, men även förhindrande av våld mot kvinnor.

UNHCR (Office of the United Nations High Commissioner for Refugees)
FN:s flyktingkommissariat
Huvuduppgifterna är att ge rättsligt skydd åt flyktingar och asylsökanden, ge materiellt skydd åt människor i humanitära katastrofer och att bistå flyktingar och internflyktingar att återvända hem under säkra förhållanden

UNHSP-UN-Habitat (United Nations Human Settlements Programme)
FN:s program för boende- och bebyggelsefrågor
Främsta syftet med detta program är att förbättra bostadsstandarden för fattiga människor i hela världen. Genom forskning och utbildning i frågor som rör bostadsbyggande, sanitet och slumsanering stöder man myndigheter som vill höja bostadsstandarden.

UNICEF (United Nations Children's Fund)
FN:s barnfond
Detta är det FN-organ som är helt inriktat på att verka för barns skydd, överlevnad och utveckling, speciellt för barn i utvecklingsländer och krigshärjade länder. På agendan står även att skydda barn mot HIV/AIDS, vaccinationsprogram och speciell uppmärksamhet på flickors skolutbildning.

UNODC (United Nations Office on Drugs and Crime)
Kontoret för narkotikakontroll och förebyggande av brott
UNODC är en sammanslagning av två tidigare organisationer, United Nations Drug Control Programme och the Centre for International Crime Prevention. Dess uppgifter är att bekämpa narkotikaproblem, kriminalitet och terrorism. Arbetet sker genom fältprojekt runt om i världen, forskning och utbildning samt medhjälp till stater som vill utveckla sina lagar till effektivare instrument inom dessa områden.

UN WOMEN (United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women)
UN Womens internationella arbete är inriktat mot främst fem tematiska områden:
– öka kvinnors deltagande på ledande positioner
– motverka våld mot kvinnor
– öka kvinnors deltagande i konfliktlösnings- och fredsarbete
– förstärka kvinnors deltagande som ekonomiska aktörer
– förbättra jämställdhetsprioriteringar på nationell och lokal nivå vad gäller budgetplanering

UNRWA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East)
FN:s hjälporganisation för Palestinaflyktingar
Sedan 1950 har hjälporganisationen varit verksam och bistått palestinier som förlorat sina hem och inkomstmöjligheter på grund av den arabisk-israeliska konflikten som startade 1948. Det är enorma penningsummor som kanaliserats via hjälporganisationen och som bl.a. använts till hälsovård, utbildning, katastrofhjälp och livsmedelsbistånd.

UNV (United Nations Volunteers)
FN:s volontärer
Detta är ett program för frivilliga hjälparbetare som är verksamma i många länder. De är yrkesutbildade inom många områden för att kunna hjälpa till med det värdlandet mest behöver. Programmet finansieras och administreras till stor del av UNDP.

WFP (World Food Programme)
Världslivsmedelsprogrammet
Att bistå människor med livsmedel är huvuduppgiften för detta underorgan. Målet är att alla människor ska ha tillgång till den näring de behöver. WFP driver program för att ge skolbarn i fattiga länder näringsrik mat så de kan fullfölja sin grundutbildning. WFP är verksamt både i långsiktiga projekt och i katastrofsituat

FN:S FACKORGAN
https://fn.se/vi-gor/vi-utbildar-och-informerar/fn-info/fn-som-organisation/fn-systemet/fackorgan/

FN:S FACKORGAN
Fackorganen är självständiga internationella organisationer och har hand om det mellanstatliga samarbetet inom bestämda ämnesområden. Det kan handla om att arbeta fram internationella regler för t ex postgång, sjöfart, civilflyg och väderlekstjänst. Utmärkande för fackorganen, jämfört med underorganen, är att de har egna beslutande församlingar bestående av dess medlemsländer. Några fackorgan fanns före FN, andra bildades i anslutning till FN:s tillkomst. Ytterligare andra har tillkommit efteråt.

Fackorganen samarbetar med varandra, FN och FN:s underorgan via Ekonomiska och sociala rådet, ECOSOC, som de rapporterar till en gång per år. Nästan alla fackorgan deltar via FN:s utvecklingsprogram, UNDP, i FN-systemets gemensamma bistånds- och utvecklingsarbete.

FAO (Food and Agriculture Organization of the UN)
FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation
FAO:s övergripande uppdrag är att trygga livsmedelssäkerheten för alla människor genom att förbättra näringsstandard, jordbruksproduktion och lantbygdsbefolkningars levnadsstandard samt bidra till tillväxten i världsekonomin

ICAO (International Civil Aviation Organization)
Internationella civila luftfartsorganisationen
ICAO:s uppgift är att främja en säker och ordnad utveckling av den civila luftfarten i hela världen

ILO (International Labour Organization)
Internationella arbetsorganisationen
ILO arbetar för att främja social rättvisa för arbetstagare i hela världen och utformar internationella riktlinjer och program för att förbättra arbets- och levnadsförhållanden

IFAD (International Fund for Agricultural Development)
Internationella jordbruksutvecklingsfonden
IFAD:s huvudsakliga mål är att skapa resurser för förbättrad livsmedelsproduktion och bättre näringstillgång bland den fattiga befolkningen i utvecklingsländer

IMF (International Monetary Fund)
Internationella valutafonden
IMF uppmuntrar internationellt valutasamarbete och finansiell stablitet genom rådgivning och assistans i dessa frågor

IMO (International Maritime Organization)
Internationella sjöfartsorganisationen
IMO är verksamt inom internationell handelssjöfart med att förbättra standarden för sjösäkerhet och förhindra miljöförstöring till havs

UNESCO (UN Educational, Scientific and Cultural Organization)
FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur
UNESCO arbetar för utbildning åt alla, kulturell utveckling, pressfrihet och skydd av världens natur- och kulturarv. Organisationen uppmuntrar också samarbete mellan nationer inom dessa områden

ITU (International Telecommunication Union)
Internationella teleunionen
ITU har som syfte att öka det internationella samarbetet kring alla slags telekommunikationer och främja utvecklingen av teknisk utrustning för dessa. Härifrån fördelas radio- och TV-frekvenser för hela världen. Det hette tidigare Internationella telegrafunionen och bildades redan 1865

UNIDO (UN Industrial Development Organization)
FN:s organisation för industriell utveckling
UNIDO är FN-systemets centrala samordnande organ för industriell utveckling i utvecklingsländerna

UPU (Universal Postal Union)
Världspostunionen
Unionen skapar regelverket kring internationell posthantering och ger råd i tekniska frågor kring effektiv hantering av post. Den inrättades 1874 och blev ett fackorgan inom FN 1948

WIPO (World Intellectual Property Organization)
Världsorganisationen för den intellektuella äganderätten
WIPO:s uppgift är att skydda upphovsrätten, dels den industriella äganderätten (patent, varumärkesrätt, industriell design m.m.) dels copyright och näraliggande rättigheter(t ex inom litteratur, musik, film och konstnärliga arbeten

WHO (World Health Organization)
Världshälsoorganisationen
WHO:s mål är att alla människor ska uppnå högsta möjliga hälsonivå. De arbetar med hälsoupplysning, vaccinationsprogram, familjeplanering och tillhandahåller läkemedel i utvecklingsländer

World Bank Group
Världsbanksgruppen
Världsbanken är en grupp som består av fem organisationer: den Internationella återuppbyggnads- och utvecklingsbanken IBRD, det Internationella finansieringsbolaget IFC, den Internationella utvecklingsfonden IDA, det Internationella investeringsgarantiorganet MIGA och det Internationella centret för förlikning i investeringstvister, ICSID. Gruppen ger lån och teknisk assistans till utveccklingsländer

WMO (World Meteorological Organization)
Meteorologiska världsorganisationen
WMO:s uppgift är att underlätta globalt samarbete i frågor som rör atmosfärisk miljö och klimatförändringar samt internationellt utbyte av meteorologiska data

UNWTO (World Tourism Organization)
Världsturismorganisationen
WTO uppmuntrar internationell turism som ett medel att förbättra förståelsen mellan människor från olika länder och öka kunskapen om skilda civilisationer. Det blev ett fackorgan inom FN-systemet så sent som 2003

Kapitel 4: Europeiska unionen, EU

415 **EU Europeiska unionen. 17 februari 2018**

415 **Basfakta om EU**

416 **EU-institutionerna**

Europeiska centralbanken

Europeiska revisionsrätten

Europeiska utrikestjänsten

Europeiska ekonomiska och sociala kommittén

Europeiska regionkommittén

Europeiska investeringsbanken

Europeiska datatillsynsmannen

Europaparlamentet

Europeiska rådet

Europeiska unionens råd

EU:s ordförandeskap

Europeiska kommissionen

EU-domstolen

417 **EU-institutionernas ledare**

418 **Europeiska kommissionen**

427 **Europaparlamentet**

EU Europeiska unionen.

http://europa.eu/index_sv.htm 17 februari 2018:

Officiell EU-webbplats

Om EU
EU i korthet, institutioner och organ, länder, symboler, historia, fakta och siffror

Bo, arbeta och resa i EU
Information om din rätt att bo, arbeta, resa, studera och söka vård i andra EU-länder och dina rättigheter som konsument

EU-lagstiftning
Hitta EU:s fördrag, lagar och rättspraxis och läs om hur EU-rätten antas och tillämpas

Politikområden
Information om jordbruk, näringsliv, kultur, hälsa och andra områden

Göra affärer
Information om skatter, tullar, import och export av varor och ekonomiskt stöd till företag

Handlingar och publikationer
Hitta officiella handlingar, publikationer, statistik, öppna data och andra resurser

Barnhörnan
Lär dig mer om EU med spel och frågesporter.

Lärarrummet
Läromedel om EU, till exempel böcker och kartor.

Basfakta om EU

Basfakta

EU – en överblick

Länder
Medlemsländer Vägen till EU-medlemskap Att bli medlem i EU

EU:s symboler
EU-flaggan Europahymnen Europadagen EU:s motto

Pengar och EU
Hur finansieras EU:s verksamhet? Hur används EU:s budget? Euron

Fakta och siffror
Att bo i EU Ekonomin EU:s förvaltning - personal, språk och verksamhetsorter
Europaåret

Historik
EU:s grundare 1945-1959 1960-1969 1970-1979 1980-19891990-1999 2000-2009 2010–nutid

EU-institutionernas ledare

EU:s institutioner, byråer och andra organ

EU:s institutioner och andra organ

EU-byråer

Jobba för och med EU
Arbeta för EU
Praktik för högskoleutbildade Praktik för översättare och tolkar
Praktik för studerande

EU:s stöd och program

EU-institutionerna - Offentlig upphandling

Nedladdningar
Allmän rapport om EU:s verksamhet
Insyn i EU-Politiken - Så fungerar Europeiska unionen
Europa på 12 lektionerArbeta för EU EU-institutionerna

Europaparlamentet

Europeiska rådet

Europeiska unionens råd

EU:s ordförandeskap

Europeiska kommissionen

EU-domstolen

EU-institutionerna

Europeiska centralbanken

Europeiska revisionsrätten

Europeiska utrikestjänsten

Europeiska ekonomiska och sociala kommittén

Europeiska regionkommittén

Europeiska investeringsbanken

Europeiska datatillsynsmannen

EU-institutionernas ledare

EU-institutionernas ledare – vem gör vad?

SIDANS INNEHÅLL

Europaparlamentets talman – Antonio Tajani
Europeiska rådets ordförande – Donald Tusk
EU-kommissionens ordförande – Jean-Claude Juncker
Ordförandeskapet i ministerrådet

Här kan du läsa om.

Europaparlamentets talman – Antonio Tajani

Mandatperiod: Januari 2017 - juli 2019
Vald av: Europaparlamentets ledamöter
Uppgift:
Ser till att parlamentsförfarandena följs.
Övervakar parlamentets verksamhet och utskott.
Företräder parlamentet i rättsliga frågor och internationella kontakter.
Ger det slutliga klartecknet till EU:s budget.

Mer om talmannens arbete
Sök tillgängliga språkversioner
EN•••
Mer om Europaparlamentet

Europeiska rådets ordförande – Donald Tusk

Mandatperiod: Juni 2017–november 2019
Utsedd av: EU-ländernas stats- och regeringschefer
Uppgift:
Leder Europeiska rådets arbete med att fastställa EU:s övergripande politiska inriktning och prioriteringar – tillsammans med kommissionen.
Främjar sammanhållning och samförstånd inom Europeiska rådet.
Företräder EU i utrikes- och säkerhetspolitiska frågor.
Mer om ordförandens arbete
Mer om Europeiska rådet

EU-kommissionens ordförande – Jean-Claude Juncker

Mandatperiod: november 2014 – oktober 2019
Utsedd av: EU-ländernas stats- och regeringschefer med Europaparlamentets samtycke
Uppgift:
Ger kommissionen politisk vägledning.
Kallar till och leder kommissionärernas gemensamma möten.
Leder kommissionens arbete med att genomföra EU-politiken.
Deltar i G7-möten.
Deltar i större debatter i Europaparlamentet och mellan EU-ländernas regeringar i ministerrådet.
Mer om ordförandens arbete
Sök tillgängliga språkversioner
EN•••
Mer om EU-kommissionen
Mer om hur kommissionärerna utses

Ordförandeskapet i ministerrådet
EU:s ministerråd – där medlemsländernas ministrar diskuterar och beslutar om EU-lagstiftning – har ingen permanent ordförande. Arbetet leds i stället av det land som för tillfället håller i ordförandeklubban. Ordförandeskapet roterar var sjätte månad. Det betyder att företrädare för ordförandelandet leder mötena ett halvår i taget.
Mer om ministerrådet

Europeiska kommissionen

SIDANS INNEHÅLL

Översikt
Vad gör kommissionen?
Sammansättning
Hur arbetar kommissionen?
Vänd dig till EU-kommissionen
Kontaktuppgifter till

Översikt

Uppgift: Arbetar för EU:s gemensamma bästa genom att föreslå och genomföra EU:s lagstiftning och politik
Ledamöter: En grupp eller ”kollegium” av kommissionärer, en från varje EU-land
Ordförande: Jean-Claude Juncker
Inrättad: 1958
Plats: Bryssel (Belgien)
Webbplats: Europeiska kommissionen

Europeiska kommissionen är en **politiskt oberoende och verkställande EU-institution**. Kommissionen föreslår nya EU-lagar och genomför Europaparlamentets och rådets beslut.

Vad gör kommissionen?

Föreslår nya lagar
Kommissionen är den enda EU-institution som kan föreslå nya lagar som sedan läggs fram för parlamentet och rådet. Kommissionen ska skydda EU:s och invånarnas intressen i frågor som EU-länderna inte kan lösa bättre på nationell nivå samråda med experter och allmänheten för att hitta den bästa lösningen för alla.

Genomför EU:s politik och anslår EU-bidrag
Fastställer vilka utgifter som ska prioriteras, tillsammans med parlamentet och rådet.
Utarbetar årsbudgeten som antas av parlamentet och rådet.
Övervakar hur pengarna används under överinseende av revisionsrätten.

Ser till att EU-lagarna följs
Ser tillsammans med EU-domstolen till att EU-lagstiftningen tillämpas korrekt i alla medlemsländer.

Företräder EU internationellt
Företräder alla EU-länder i internationella organ, särskilt när det gäller handel och humanitärt bistånd.
Förhandlar fram internationella avtal för EU.

Kommissionens prioriteringar
Jobb, tillväxt och investeringar
Den digitala inre marknaden
Energiunionen och klimatpolitiken
Inre marknaden
En djupare och mer rättvis ekonomisk och monetär union
En balanserad och progressiv handelspolitik för att möta globaliseringen
Rättvisa och grundläggande rättigheter
Migration
En starkare global aktör
Ökad demokrati

Kommissionen består av 28 kommissionärer, inklusive ordföranden och vice ordförandena. Kommissionärerna, en från varje EU land, står för kommissionens politiska ledarskap under sin femåriga mandatperiod. Varje kommissionär ansvarar för ett särskilt politikområde.

Så här arbetar vi
Organisation
Regler och förfaranden
Kalender
Öppenhet
Historik

Ordförande
Jean-Claude Juncker

ORDFÖRANDE
Jean-Claude Juncker

Kommissionärer

Funktion
Projektgrupp
Namn

FÖRSTE VICE ORDFÖRANDE
Frans Timmermans
Bättre lagstiftning, kontakter mellan institutionerna, rättsstatsprincipen och stadgan om de grundläggande rättigheterna

HÖGA REPRESENTANTEN
Federica Mogherini
Unionens höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik/vice ordförande

VICE ORDFÖRANDE
Andrus Ansip
Den digitala inre marknaden

VICE ORDFÖRANDE
Maroš Šefčovič
Energiunionen

VICE ORDFÖRANDE
Valdis Dombrovskis
Vice ordförande med ansvar för euron och dialogen mellan arbetsmarknadens parter samt för finansiell stabilitet, finansiella tjänster och kapitalmarknadsunionen

VICE ORDFÖRANDE
Jyrki Katainen
Sysselsättning, tillväxt, investeringar och konkurrenskraft

KOMMISSIONÄR
Günther Oettinger
Budget och personal

KOMMISSIONÄR
Cecilia Malmström
Handel

KOMMISSIONÄR
Johannes Hahn
Europeiska grannskapspolitiken och utvidgningsförhandlingar

KOMMISSIONÄR
Neven Mimica
Internationellt samarbete och utveckling

KOMMISSIONÄR
Miguel Arias Cañete
Klimatåtgärder och energi

KOMMISSIONÄR
Vytenis Andriukaitis
Hälsa och livsmedelssäkerhet

KOMMISSIONÄR
Karmenu Vella
Miljö, havs- och fiskerifrågor

KOMMISSIONÄR
Dimitris Avramopoulos
Migration, inrikes frågor och medborgarskap

KOMMISSIONÄR
Marianne Thyssen
Sysselsättning, socialpolitik, kompetens och rörlighet på arbetsmarknaden

KOMMISSIONÄR
Pierre Moscovici
Ekonomiska och finansiella frågor, skatter och tullunionen

KOMMISSIONÄR
Christos Stylianides
Humanitärt bistånd och krishantering

KOMMISSIONÄR
Phil Hogan
Jordbruk och landsbygdsutveckling

KOMMISSIONÄR
Violeta Bulc
Transport

KOMMISSIONÄR
Věra Jourová
Rättsliga frågor, konsumentfrågor och jämställdhet

KOMMISSIONÄR
Elżbieta Bieńkowska
Inre marknaden, industri, entreprenörskap samt små och medelstora företag

KOMMISSIONÄR
Tibor Navracsics
Utbildning, kultur, ungdomsfrågor och idrott

KOMMISSIONÄR
Corina Creţu
Regionalpolitik

KOMMISSIONÄR
Carlos Moedas
Forskning, vetenskap och innovation

KOMMISSIONÄR
Margrethe Vestager
Konkurrens

KOMMISSIONÄR
Julian King
Säkerhetsunionen

KOMMISSIONÄR
Mariya Gabriel
Den digitala ekonomin och det digitala samhället

KOMMISSIONÄR (2014-2016)
Jonathan Hill
Finansiell stabilitet, finansiella tjänster och kapitalmarknadsunionen

F.d. kommissionär
Kristalina Georgieva

VICE ORDFÖRANDE (2014-2016)
Kristalina Georgieva
Budget och personal

Europaparlamentet

SIDANS INNEHÅLL

Översikt
Vad gör Europaparlamentet?
Sammansättning
Hur arbetar Europaparlamentet?
Vänd dig till Europaparlamentet
Kontaktuppgifter till

Översikt

Uppgift: Stiftar lagar, utövar kontroll och beslutar om EU-budgeten
Ledamöter: 751
Talman: Antonio Tajani
Inrättat: 1952 som Europeiska kol- och stålgemenskapens gemensamma församling, 1962 som Europaparlamentet (första direkta valen 1979)
Plats: Strasbourg (Frankrike), Bryssel (Belgien) och Luxembourg
Webbplats: Europaparlamentet
Europaparlamentet är en av EU:s **två lagstiftande institutioner** och väljs i **direkta och allmänna val** vart femte år. De senaste valen hölls i maj 2014.

Vad gör Europaparlamentet?

Parlamentet har tre huvuduppgifter:
Lagstiftning
Stiftar EU-lagar tillsammans med rådet, på grundval av EU-kommissionens förslag.
Beslutar om internationella avtal.
Beslutar om EU:s utvidgningar.
Granskar kommissionens arbetsprogram och uppmanar kommissionen att föreslå lagstiftning.
Kontroll
Granskar andra EU-institutioner för att se till att de arbetar på ett demokratiskt sätt.
Väljer kommissionsordförande och godkänner hela kommissionen, och har dessutom möjlighet att avsätta kommissionen genom en misstroendeomröstning.
Beviljar ansvarsfrihet, dvs. godkänner kommissionens förvaltning av budgeten.
Handlägger allmänhetens **framställningar** och tillsätter **utredningar**.
Diskuterar penningpolitik med Europeiska centralbanken.
Ställer frågor till kommissionen och rådet.
Bevakar val.
Budgetarbete
Antar EU:s budget tillsammans med rådet.
Godkänner EU:s långtidsbudget (den fleråriga budgetramen).

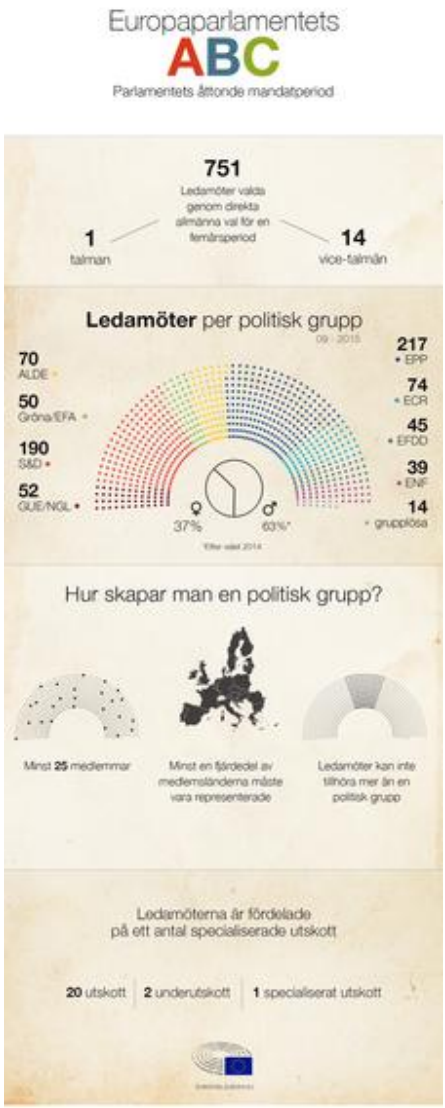

Källa: Europaparlamentet

Sammansättning
Hur många ledamöter varje land har bestäms i princip av **folkmängden**. Inget land får ha färre än 6 eller fler än 96 ledamöter och det totala antalet får inte överstiga 751 (750 plus talmannen). I parlamentet sitter ledamöterna efter politisk tillhörighet, inte nationalitet.

Talmannen **företräder parlamentet** i de andra EU-institutionerna och i övriga världen och ger det slutliga klartecknet till EU-budgeten.

Hur arbetar Europaparlamentet?
Parlamentets arbete sker i två steg:

Utskotten – analyserar lagförslag.
Parlamentet har **20** utskott och två underutskott som ansvarar för varsitt politikområde. Utskotten granskar lagförslag och ledamöterna och de politiska grupperna kan föreslå att förslaget ska ändras eller förkastas. Förslagen diskuteras också inom de politiska grupperna.

Plenarsammanträdet – antar lagstiftning.
Här samlas alla ledamöter för att rösta om lag- och ändringsförslag. Sammanträdena äger vanligen rum i Strasbourg (fyra dagar i månaden), men extra sammanträden hålls ibland i Bryssel.

Vänd dig till Europaparlamentet
Om du vill **uppmana parlamentet att agera** i en viss fråga kan du lämna in en framställning (med post eller på nätet).

Det kan handla om **alla frågor** som ingår i EU:s ansvarsområde.

För att lämna in en framställning måste du vara medborgare eller bosatt i ett EU-land eller företräda ett företag eller en organisation i EU.

Du kan också kontakta din lokala parlamentsledamot eller Europaparlamentets informationskontor i ditt hemland.

I maj 2014 valdes 751 Europaparlamentsledamöter av röstberättigade i hela EU, för att representera unionens över 500 miljoner invånare. Men hur arbetar egentligen parlamentarikerna och hur är deras arbete i parlamentet organiserat?

Från http://www.europarl.europa.eu/portal/sv 17 jan 2018

I Europaparlamentet sitter 20 svenska ledamöter. De tillhör något av de svenska politiska partier som finns representerade i Europaparlamentet. Dessa partier ingår samtidigt i några av parlamentets politiska grupper.

Under namnet på respektive politiskt parti i menyn ovan finns information om ledamöterna, deras kontaktuppgifter samt adresser och telefonnummer till ledamöternas pressansvariga och till kanslierna i Sverige. Där finner du också information om vilka utskott de svenska ledamöterna arbetar i.

De svenska ledamöterna i Europaparlamentet, sorterade efter partitillhörighet och partigrupp i Europaparlamentet:

Socialdemokraterna – (Soc&Dem)Gruppen Progressiva förbundet av Socialdemokrater i Europaparlamentet
http://www.socialistsanddemocrats.eu/gpes/index.jsp?request_locale=EN
Jytte Guteland
Anna Hedh
Olle Ludvigsson
Jens Nilsson
Marita Ulvskog

Feministiskt initiativ – (Soc&Dem) Gruppen Progressiva förbundet av Socialdemokrater i Europaparlamentet
http://www.socialistsanddemocrats.eu/gpes/index.jsp?request_locale=EN
Soraya Post

Miljöpartiet – (De gröna/EFA) Gruppen De gröna/Europeiska fria alliansen http://www.greens-efa.eu/
Max Andersson
Jakop Dalunde
Linnéa Engström
Bodil Valero

Moderaterna – (EPP) Europeiska folkpartiets grupp (kristdemokrater)
Anna Maria Corazza Bildt
Christofer Fjellner
Gunnar Hökmark

Kristdemokraterna – (EPP) Europeiska folkpartiets grupp (kristdemokrater)
Lars Adaktusson

Liberalerna (tid. Folkpartiet) – (ALDE) Gruppen Alliansen liberaler och demokrater för Europa
Jasenko Selimovic
Cecilia Wikström

Centerpartiet – (ALDE) Gruppen Alliansen liberaler och demokrater för Europa
Fredrick Federley

Vänsterpartiet – (GUE/NGL) Gruppen Europeiska enade vänstern/Nordisk grön vänster
Malin Björk

Sverigedemokraterna – (EFDD) Gruppen Frihet och direktdemokrati i Europa
Peter Lundgren
Kristina Winberg
Information om de svenska ledamöterna på Europaparlamentets centrala hemsida

Kapitel 5: Andra aktörer i världspolitiken

433 **World Values Survey**

434 **Kulturkartan 2015**

435 **Världsarvslistan**

435 **Världsnaturfonden WWF**

436 **Utrikespolitiska institutet**

437 **Gapminder**
437 Exempel på statistik: Choose a graph

438 MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I SVENSK UTRIKESPOLITIK

439 **Folkmängd 2017**
439 Afrika söder om Sahara
440 Asien och Oceanien
441 Europa och Centralasien
442 Mellanöstern och Nordafrika
443 Nordamerika Latinamerika och Karibien

444 **Regeringens utredningar om mänskliga rättigheter.**2019
444 Afrika
444 Amerika
445 Asien och Oceanien
445 Europa och Centralasien
446 Mellanöstern och Nordadrika
447 **Amnesty. Årsrapport - mänskliga rättigheter 2016/2017**

449 **Amnestys årsrapport 2016: En politik som demoniserar skapar rädsla och splittring**

455 **MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I VÄRLDEN - LÄGET 2018**

456 **Rights Today ger en ögonblicksbild av hur det såg ut när det gäller mänskliga rättigheter runt om i världen under 2018.**

458 **Amnesty: FN:S DEKLARATION OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA**

459 **sida.se 23 februari 2019**

Från https://www.iffs.se/

World Values Survey

World Values Survey (WVS) är ett globalt forskarnätverk som från 2012 har sitt sekretariat på Institutet för Framtidsstudier. WVS data gör det möjligt att analysera demokratiutvecklingen i världen, människors uppfattning om mänskliga rättigheter, synen på åldrande, ungas plats i samhället, korruption, förtroende visavi samhällets organ och många andra förhållanden av betydelse för våra samhällens framtida utveckling. WVS har sedan 1981 regelbundet genomfört enkätundersökningar i närmare hundra länder och totalt har nära 350 000 personer intervjuats genom åren.

Mer är en miljon människor laddar årligen ner WVS data. De används dels för forskning, dels som underlag i rapporter och analyser av offentliga myndigheter, organisationer och företag i de berörda länderna. En annan viktig grupp är ungdomar på gymnasie- och universitetsnivå. Stor möda har lagts ner på att göra den webbaserade databasen enkel och användbar. WVS data är publika och kan nås via www.worldvaluessurvey.org. Vill du ha direktkontakt med WVS så skriv till wvs@iffs.se

Besök gärna WVS hemsida; där finns ett stort antal intressanta publikationer. En broschyr som sammanfattar WVS arbete kan laddas ned som pdf-fil.

WVS är en ideell förening som styrs av en styrelse. I denna styrelse sitter bland annat generalsekreteraren Bi Puranen, som också är forskare vid Institutet för Framtidsstudier. Organisationen leds av professor i statsvetenskap Christian Haerpfer (president). Ett brett sammansatt internationellt Scientific Advisory Board fungerar vägledande i forskaretiska frågor. WVS dataarkiv är beläget i Madrid. En utförligare beskrivning av WVS organisation återfinns i WVSAs konstitution.

Totalt 100 länder har deltagit i World Values Survey över åren, markerade i rött. Många länder har deltagit i flera av de sex omgångar som studien har gjorts vilket gör det möjligt att se förändringar över tid i de olika områdena. Klicka för större bild.

Kulturkartan
Kulturkartan är ett av de mest kända resultaten av World Values Survey. Den är baserad på ett urval frågor ur studien och visar hur olika länder i världen placerar sig utifrån medborgarnas värderingar.

Länderna placeras ut efter sina värden på två axlar. Den undre axeln, x-axeln, mäter synen på livet i en rangordning från ren överlevnad till livskvalitet, tillit och självförverkligande. Ju längre högerut ett land placerar sig, desto viktigare är individens frihet. Den vänstra axeln, y-axeln, mäter traditionella värderingar där religiösa föreställningar och respekt för auktoriteter hamnar långt ned och sekulära, rationella, hamnar högre upp på skalan.

Den senaste kartan publicerades 2015 och är baserad på den sjätte omgången mätningar genomförda av WVS mellan hösten 2010 och våren 2014. 61 länder deltog i mätningen där 1200–1500 personer i varje land svarade på frågor om hur man t.ex. ser på familj, arbete, religion, politik, samhälle, vetenskap, trygghet, säkerhet, våld, framtiden.

Kulturkartan 2015, WVS6.
Klicka för större bild.
Ange referens: World Values Survey. Ronald Inglehart "Cultural evolution" (2015).

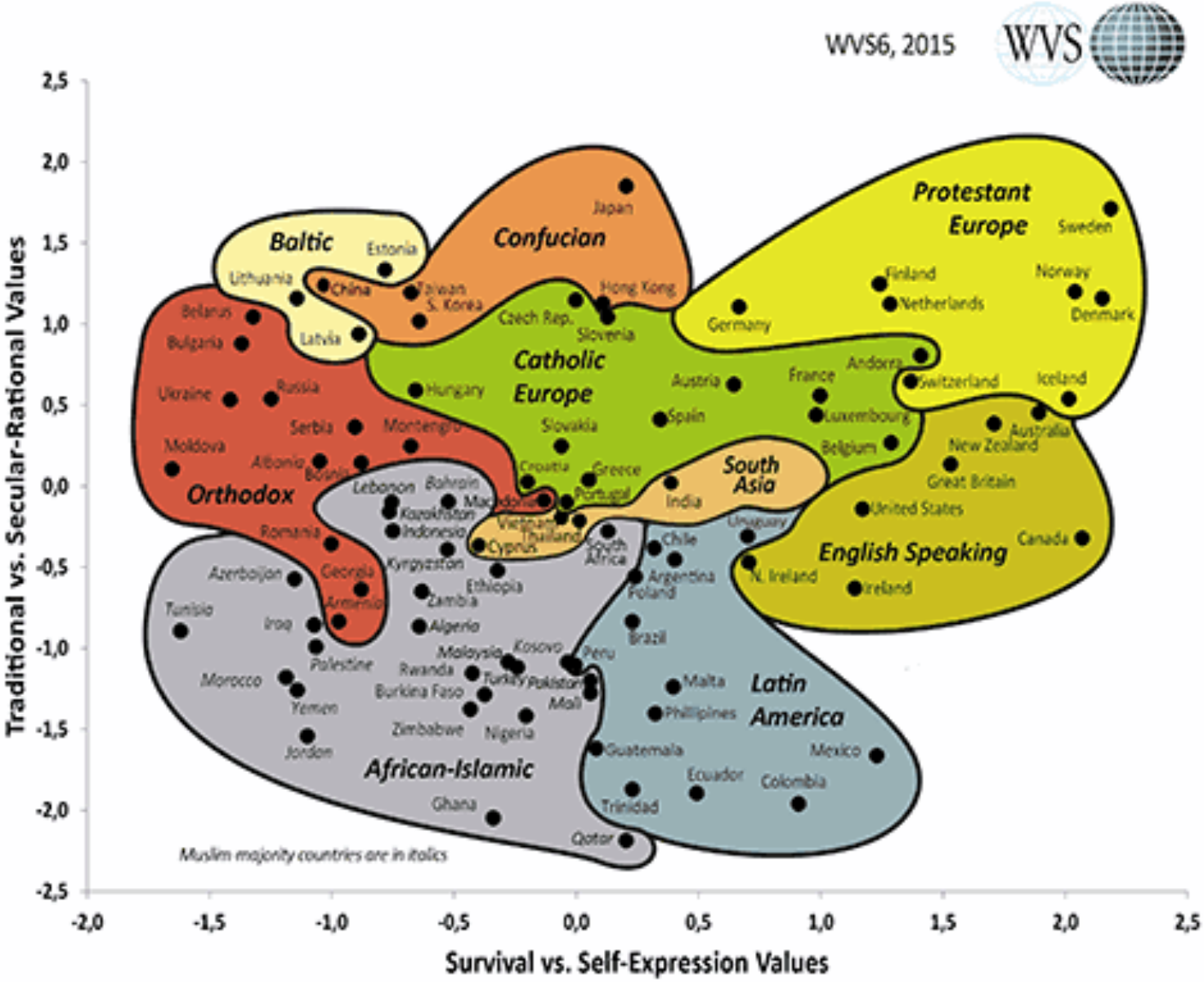

Världsarvslistan

http://wimnell.com/omr91b.pdf (2011)

http://whc.unesco.org/en/list/

23 april 2016 Från http://wimnell.com/omr36-39zzzze.pdf

Världsnaturfonden WWF Hem

Hem
Vårt arbete
Utbildning
Företag
Press
WWF EKO

Om WWF
Frågor och svar
Historik
Lediga jobb
Pressrum
Vad tycker WWF - Remissvar
Organisation
Fiskguiden
Köttguiden
WWF på Facebook
WWF på You tube
Volontär
English

Här arbetar WWF
Arter
Klimat
Ekologiska fotavtryck
Skog
Regnskog
Hav och Fiske
Illegal handel
Hållbara städer
Hållbar ekonomi
Jordbrukslandskap
Våtmarker/Sötvatten
Människa och natur
Innovativ naturvård
Utbildning
Rapporter

Utbildning
Elevrum
Lärarrum
Skolutveckling
Entreprenörskap
Högre utbildning
WWF Education
Kontakt

Företagssamarbeten
Samarbetspartners
Företagsgåva
Vänföretag
Ung företagsamhet

Från http://wimnell.com/omr36-39zzzze.pdf
Från regeringens hemsida 11 april 2016 (+ 20 februari 2017)*
Från ui.se 2 mars 2017

Utrikespolitiska institutet

Utrikespolitiska institutet (UI) är ett oberoende institut och en plattform för forskning och information om utrikespolitiska frågor.

Utrikespolitiska institutets uppdrag är att fördjupa och berika det utrikespolitiska samtalet genom att främja intresset för och vidga kunskapen om utrikespolitiska frågor. Det gör institutet genom forskning, evenemang och medverkan i media. Med egna publikationer, UI-bloggen, deltagande i internationella nätverk och genom Anna Lindh-biblioteket bidrar UI till spridning av kunskap om internationell politik och förhållanden i andra länder.

Institutets sakkunniga inkluderar både forskare och redaktörer med utrikespolitisk kompetens. UI:s perspektiv är brett, men fokus ligger på internationella frågor med särskild betydelse för Sverige.

Forskningen inom institutet baseras på självständig vetenskaplig analys. Uttalanden, rapporter eller policydokument producerade av forskare och experter är alltså deras egna. UI som oberoende organisation tar inte ställning i sakfrågor. UI:s övriga publikationer produceras av en publicistiskt fristående redaktion.

UI har en bred finansieringsbas. Verksamheten finansieras av forskningsanslag, intäkter från försäljning av publikationer samt från evenemangsverksamheten. Utöver det kommer drygt en tredjedel av intäkterna från statliga anslag.

UI är tillsammans med Försvarshögskolan ansvarig för Anna Lindh-biblioteket

– Högskolebiblioteket för försvar, utrikes- och säkerhets-politik. UI är en ideell förening grundad 1938. Huvudman är Utrikespolitiska samfundet.

Årsredovisning 2015, Utrikespolitiska institutet

Riktlinjer för samarbeten mellan Utrikespolitiska institutet och företag

Mer om UI:
2013 fyllde UI 75 år. Till 75-årsfirandet skrevs en bok om UI:s första 75 år. Nu kan du ladda ner den i pdf-format.

Hem
Om UI
Press
Forskning
Butik
Landguiden
Skola
Medlem
Personal
UI Play

Gapminder

Från internet 22 april 2016:

HOME
GAPMINDER WORLD
VIDEOS
DOWNLOADS
TEACH
IGNORANCE
DATA

Andra länkar:

Download PDF Guide
Gapminder Labs
News
FAQ
About
Contact
Our mission
History
Request a speaker
Press and media
Constitution

Gapminder
Kan statistik vara vacker? Gapminder påstår det och det är bara att hålla med! Webbplatsen presenterar statistik om världens utvecklingsfrågor. Jordbruk, naturresurser, koldioxid, befolkning etc. etc. Interaktiva flash-filer, video och lärarhandledning. Delvis på engelska. Mycket användbar svensk resurs.

Exempel på statistik: Choose a graph

Topics

CHILD HEALTH
- Is child mortality falling?
- The Bangladesh Miracle

CLIMATE
- CO2 emissions since 1820
- USA or China, who emits most CO2

DISASTERS
- People killed in earthquakes
- People killed in floods

ECONOMY
- Asia's rise - how and when?
- Does geography matter?

EDUCATION
- Asia best in math

FAMILY
- Arab women marry later and later
- High age at marriage – a long tradition

GLOBAL TRENDS
- 200 years that changed the world
- Africa is not a country
- High age at marriage – a long tradition
- Smaller families and longer lives
- US spends most on health
- Wealth & Health of Nations

HIV
- HIV epidemic 1980-2009
- HIV is concentrated in a few countries.
- The rise, fall and rise of health in Botswana

POVERTY
- Who has the best teeth?
- Yes, most billionaires live in the US

För att få dessa: klicka GAPMINDER WORLD och klicka på “Open graph menu”
Klicka sedan på önskad tabell.

Från regeringens hemsida 11 april 2016 (+ 20 februari 2017)*

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I SVENSK UTRIKESPOLITIK

UD:S RAPPORTER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER
Afrika (söder om Sahara)
Asien och Oceanien
Europa och Centralasien
Mellanöstern och Nordafrika
Nordamerika, Latinamerika och Karibien
Lärarhandledning för gymnasieskolan om mänskliga rättigheter 2014

Antal invånare i länderna i miljontal hämtade 20 februari 2017 från

2016 WORLD POPULATION DATA SHEET, WITH A SPECIAL FOCUS ON HUMAN NEEDS AND SUSTAINABLE RESOURCES

http://www.prb.org/pdf16/prb-wpds2016-web-2016.pdf

Folkmängd 2017
Afrika (söder om Sahara)

Angola	25,8
Benin	10,8
Botswana	2,2
Burkina Faso	19,0
Burundi	11.1
Centralafrikanska Republiken	5,0
Dr Kongo	79,8
Djibouti	0,9
Ekvatorialguinea	0,9
Elfenbenskusten	23,9
Eritrea	5,4
Etiopien	101,7
Gabon	1,8
Gambia	2,1
Ghana	28,2
Guinea-Bissau	1,9
Guinea-Conacry	11,2
Kamerun	24,4
Kap Verde	0,5
Kenya	45,4
Komorerna	0,8
Kongo	4,9
Lesotho	2,2
Liberia	4,6
Madagaskar	23,7
Malawi	17,2
Mali	17,3
Mauretanien	4,2
Mauritius	1,3
Mocambique	27,2
Namibia	2,5
Niger	19,7
Nigeria	186,5
Rwanda	11,9
Sao Tomé Och Principe	0,2
Senegal	14,8
Seychellerna	0,09
Sierra Leone	6,6
Somalia	11,1
Sudan	42,1
Suan syd	12,7
Swaziland	1,3
Sydafrika	55,7
Tanzania	54,2
Tchad	14,5
Togo	7.5
Uganda	36,6
Zambia	15,9
Zimbabwe	16,0

Asien och Oceanien

Afghanistan	33,4
Australien	24,1
Bangladesh	162,9
Bhutan	0,8
Brunei	0,4
Fiji	0,9
Filippinerna	102,6
Hong Kong	7,4
Indien	1328,9
Indonesien	259,4
Japan	125,3
Kambodja	15,8
Kina	1378,0
Kiribati	0,1
Laos	7,1
Macao	0,7
Malaysia	30,8
Maldiverna	0,4
Marshallöarna	0,06
Mikronesien	0,1
Mongoliet	3,1
Myanmar (Burma)	52,4
Nauru	0,01
Nepal	28,4
Nordkorea	25,1
Nya Zeeland	4,7
Pakistan	203,4
Palau	0,02
Papua Nya Guinea	8,2
Salomonöarna	0,7
Samoa	0,2
Singapore	5,6
Sri Lanka	21,2
Sydkorea	50,8
Taiwan	23,5
Thailand	65,3
Tonga	0,1
Tuvalu	0,01
Vanuatu	0,3
Vietnam	92,7
Östtimor	1,3

Europa och Centralasien

Albanien	2,9
Andorra	0,08
Armenien	3,0
Azerbajdzjan	9,8
Belgien	11,3
Bosnien Och Hercegovina	3,5
Bulgarien	7,1
Cypern Mr-Rapport 2010.Doc	
Cypern	1,2
Danmark	5,7
Estland	1,3
Finland	5,5
Frankrike	64,6
Georgien	4,0
Grekland	10,8
Irland	4,7
Island	0,3
Italien	60,6
Kazakstan	17,8
Kirgizistan	6,1
Kosovo	1,8
Kroatien	4,2
Lettland	2,0
Liechtenstein	0,04
Litauen	2,9
Luxemburg	0,6
Makedonien	2,1
Malta	0,4
Moldavien	3,6
Monaco	0,04
Montenegro	0,6
Nederländerna	17,0
Norge	5,2
Polen	38,4
Portugal	10,3
Rumänien	19,8
Ryssland	144,3
San Marino	0,03
Schweiz	8,4
Serbien	7,1
Slovakien	5,4
Slovenien	2,1
Spanien	43,3
Storbritannien	65,6
Tadzjikistan	8,6
Tjeckien	10,6
Turkiet	79,5
Turkmenistan	5,4
Tyskland	82,6
Ukraina	42,7
Ungern	9,8
Uzbekistan	31,9
Vatikanstaten	
Vitryssland	9,5
Österrike	8,8
Sverige	9,9
Channel Islands	0,2

Mellanöstern och Nordafrika

Algeriet	40,8
Bahrain	1,4
Egypten	93,5
Förenade Arabemiraten	9,3
Irak	38,1
Iran	79,5
Israel	8,2
Jemen	27,5
Jordanien	8,2
Kuwait	4,0
Libanon	6,2
Libyen	6,3
Marocko	34,7
Oman	4,4
Palestinska Områdena	4,8
Qatar	2,5
Saudiarabien	31,7
Syrien	17,2
Tunisien	11,3
Västsahara	0,6

Från http://wimnell.com/omr36-39zzzze.pdf

Nordamerika Latinamerika och Karibien

Antigua Och Barbuda	0,09
Argentina	43,6
Bahamas	0,4
Barbados	0,3
Belize	0,4
Bolivia	11,0
Brasilien	206,1
Chile	18,2
Colombia	48,8
Costa Rica	4,9
Dom Rep	10,6
Dominica	0,07
Ecuador	16,5
El Salvador	6,4
Förenta Staterna	323,9
Grenada	0,1
Guatemala	16,6
Guyana	0,3
Haiti	11,1
Honduras	8,2
Jamaica	2,7
Kanada	36,2
Kuba	11,2
Mexiko	128,6
Nicaragua	6,3
Panama	4,0
Paraguay	7.0
Peru	31,5
St Kitts Och Nevis	0,05
St Lucia	0,2
St Vincent Och Grenadinerna	0,1
Surinam	0,5
Trinidad Och Tobago	1,4
Uruguay	3,5
Venezuela	31.0
Curacau	0,2
Guadelooupe	0,4
Martinique	0,4
Puerto Rico	3.4

Från regeringen.se 28 april 2019

Afrika

- Angola
- Burkina Faso
- Burundi
- Centralafrikanska republiken
- Demokratiska republiken Kongo
- Eritrea
- Etiopien
- Gambia
- Kenya
- Liberia
- Mali
- Moçambique
- Niger
- Nigeria
- Republiken Kongo
- Rwanda
- Senegal
- Somalia
- Sudan
- Sydafrika
- Sydsudan
- Tanzania
- Uganda
- Zambia
- Zimbabwe

Amerika

- Argentina
- Bolivia
- Brasilien
- Chile
- Colombia
- Ecuador
- El Salvador
- Guatemala
- Haiti
- Honduras
- Jamaica
- Kanada
- Kuba
- Mexiko
- Nicaragua
- Uruguay
- USA
- Venezuela
- Peru
-

Asien och Oceanien

- Afghanistan
- Australien
- Bangladesh
- Brunei
- Filippinerna
- Hongkong
- Indien
- Indonesien
- Japan
- Kambodja
- Kina
- Malaysia
- Maldiverna
- Myanmar
- Nordkorea
- Pakistan
- Papua Nya Guinea
- Singapore
- Sri Lanka
- Sydkorea
- Thailand
- Vietnam
- Östtimor

Europa och Centralasien

- Albanien
- Armenien
- Azerbajdzjan
- Belgien
- Bosnien och Hercegovina
- Bulgarien
- Cypern
- Danmark
- Estland
- Finland
- Frankrike
- Georgien
- Grekland
- Irland
- Island
- Italien
- Kazakstan
- Kirgizistan
- Kosovo
- Kroatien
- Lettland
- Litauen
- Luxemburg

- Malta
- Nordmakedonien
- Moldavien
- Montenegro
- Nederländerna
- Norge
- Polen
- Portugal
- Rumänien
- Ryssland
- Schweiz
- Serbien
- Slovakien
- Slovenien
- Spanien
- Storbritannien
- Tadzjikistan
- Tjeckien
- Turkiet
- Turkmenistan
- Tyskland
- Ukraina
- Ungern
- Uzbekistan
- Vitryssland
- Österrike

Mellanöstern och Nordafrika

- Algeriet
- Bahrain
- Egypten
- Förenade Arabemiraten
- Iran
- Irak
- Israel
- Jemen
- Jordanien
- Kuwait
- Libanon
- Libyen
- Marocko
- Oman
- Palestina
- Qatar
- Saudiarabien
- Syrien
- Tunisien
- Västsahara

Amnesty. Årsrapport - mänskliga rättigheter 2016/2017

Vi har undersökt situationen när det gäller mänskliga rättigheter i 159 länder och territorier, resultatet presenteras i vår årsrapport som vi ger ut varje år.

Huvudbudskapet i årets rapport handlar om att 2016 var ett år då retoriken av "vi mot dom" fick fäste, och där ledare bland annat pekade ut grupper av människor som hot mot den nationella säkerheten och gjorde dem till syndabockar.

- Ju fler länder som duckar från sina åtaganden om grundläggande mänskliga rättigheter, desto större risk för en dominoeffekt, säger Amnestys generalsekreterare Salil Shetty.

Det rapporten också tydligt visar är att under 2016 stod världen som tysta åskådare samtidigt som vidriga grymheter pågick ibland annat i Syrien, Jemen och Sudan – från bombandet av sjukhus till användandet av kemiska vapen.

Korta fakta
- I minst 23 länder begicks krigsbrott.

- Minst 36 länder tvingade olagligen tillbaka flyktingar till ett land där deras rättigheter hotades.

- I minst 22 länder dödades människor som fredligt stått upp för mänskliga rättigheter.

Läs hela rapporten på engelska här.

Läs vårt pressmeddelande om årsrapporten "En politik som demoniserar skapar rädsla och splittring".

SENAST ÄNDRAD: 22 FEBRUARI 2017 10:32

Svensk text

AFRIKA
AMERIKA
ASIEN
CENTRALASIEN
EUROPA
MELLANÖSTERN
NORDAFRIKA
NORDAMERIKA
SVERIGE
SYDAMERIKA

CONTENTS ANNUAL REPORT 2016/17

Engelsk text

Abbreviations Sida 7
Preface 9
Foreword 12
Africa Regional Overview 16
Americas Regional Overview 24
Asia-Pacific Regional Overview 32
Europe and Central Asia Regional Overview 40
Middle East and North Africa Regional Overview 48

Länkar till länder:

Afghanistan Albania Algeria Angola Argentina Armenia Australia Austria Azerbaijan

Bahamas Bahrain Bangladesh Belarus Belgium Benin Bolivia Bosnia and Herzegovina Botswana Brazil Brunei Darussalam Bulgaria Burkina Faso Burundi

Cambodia Cameroon Canada Central African Republic Chad Chile China Colombia Congo Cote d'Ivoire Croatia Cuba Cyprus Czech RepublicDemocratic Republic of the Congo

Denmark Dominican Republic

Ecuador Egypt El Salvador Equatorial Guinea Eritrea Estonia Ethiopia

Fiji Finland France

Gambia Georgia Germany Ghana Greece Guatemala Guinea Guinea-Bissau

Haiti Honduras Hong Kong Hungary

Iceland India Indonesia Iran Iraq Ireland Israel and Occupied Palestinian Territories Italy

Jamaica Japan Jordan

Kazakhstan Kenya Kuwait Kyrgyzstan

Laos Latvia Lebanon Lesotho Libya Lithuania Luxembourg

Macedonia Madagascar Malawi Malaysia Maldives Mali Malta Mauritania Mexico Moldova Mongolia Montenegro Morocco/ Western Sahara Mozambique Myanmar

Namibia Nauru Nepal Netherlands New Zealand Nicaragua Niger Nigeria North Korea Norway

Oman

Pakistan Palestine (State of) Papua New Guinea Paraguay Peru Philippines Poland Portugal Puerto Rico

Qatar

Romania Russian Federation Rwanda

Saudi Arabia Senegal Serbia Sierra Leone Singapore Slovakia Slovenia Somalia South Africa South Korea South Sudan Spain Sri Lanka Sudan Suriname Swaziland Sweden Switzerland Syria

Taiwan Tajikistan Tanzania Thailand Timor-Leste Togo Tunisia Turkey Turkmenistan

Uganda Ukraine United Arab Emirates United Kingdom United States of America Uruguay Uzbekistan

Venezuela Viet Nam

Yemen

Zambia Zimbabwe

Amnestys årsrapport 2016: En politik som demoniserar skapar rädsla och splittring

Pressmeddelande • Feb 22, 2017 01:15 CET

-Amnesty International släpper sin årsrapport för 2016.

-Risk för ”dominoeffekt” när mäktiga stater backar från sina åtaganden när det gäller mänskliga rättigheter.

-Salil Shetty, Amnestys generalsekreterare, varnar för att orden "aldrig mer" förlorar sin innebörd när stater underlåter att reagera mot omfattande grymheter runtom i världen.

Politiker som använder sig av en hätsk och avhumaniserande ”vi mot dom”-retorik skapar en mer delad och farligare värld, det varnar Amnesty International för när organisationen släpper sin årsrapport.

The State of the World´s Human Rights är den mest omfattande analys som görs när det gäller situationen för de mänskliga rättigheterna i världen och den täcker 159 länder.DOWNLOAD PDF

Rapporten varnar för att ”vi mot dom”-retoriken som sätter agendan på flera håll i Europa, USA och andra delar av världen ger näring åt den skepsis mot mänskliga rättigheter som populistiska makthavare spritt under senare år. Resultatet blir att omvärldens gensvar på grymheter försvagas.

- Splittrande skrämselpropaganda har blivit en farlig kraft i omvärlden. Trump, Orban, Erdogan eller Duterte – allt fler ledare kallar sig för antietablissemangspolitiker och torgför en agenda som förföljer, avhumaniserar och gör människor till syndabockar på grund av tillhörighet till en etnisk grupp eller en tro, säger Salil Shetty, generalsekreterare Amnesty International.

Demoniseringspolitik motarbetar mänskliga rättigheter
Stora politiska förändringar under 2016 visar på faran med hatisk retorik. Donald Trumps hätska kampanjbudskap är ett exempel på den globala trenden av en mer aggressiv och mer söndrande politik, men också andra politiska ledare i världen byggde sina politiska kampanjer på berättelser om rädsla, skuld och splittring.

Retoriken har fått stor inverkan på politik och politiska åtgärder. Under 2016 ignorerade regeringar krigsbrott, pressade fram avtal som underminerar rätten att söka asyl, antog lagar som kränker yttrandefriheten, anstiftade till mord på människor som misstänks missbruka droger, rättfärdigade tortyr och massövervakning och utvidgade redan långtgående polisbefogenheter.

Regeringar vände sig också emot flyktingar och migranter - som ofta görs till syndabockar. Amnesty Internationals årsrapport dokumenterar hur 36 länder har brutit mot internationell rätt genom att olagligen skicka tillbaka människor på flykt till länder där de riskerar att bli utsatta för allvarliga människorättskränkningar.

Nyligen gjorde president Donald Trump verklighet av sin hätska, främlingsfientliga retorik genom en presidentorder för att förhindra flyktingar från att bli vidarebosattai USA. Därmed förhindrades

kvotflyktingar från krigsdrabbade länder som Syrien att komma in i landet.

Samtidigt har Australien ”stängt inne” flyktingar på öarna Nauru och Manus till priset av stort mänskligt lidande. EU har slutit en olaglig uppgörelse med Turkiet för att kunna återsända flyktingar dit även när det är förenat med stora risker för dem, och Mexiko och USA fortsätter att deportera människor som flyr en skenande våldsutveckling i Centralamerika.

Kina, Egypten, Etiopien, Indien, Iran, Thailand och Turkiet är exempel på länder som systematiskt har slagit till mot människorättsförsvarare. I andra länder fortgår integritetskränkande säkerhetsåtgärder såsom förlängda undantagslagar i Frankrike och långtgående övervakningslagar i Storbritannien.

- Gränserna för vad som är acceptabelt har förskjutits. Politiker legitimerar hatisk retorik och bedriver en politik som riktar in sig på människors identitet - som kvinnofientlighet, rasism och homofobi. Den första måltavlan har varit flyktingar, och om det här fortsätter under 2017 kommer andra att hamna i skottlinjen. När vi slutar att se varandra som människor med samma rättigheter närmar vi oss avgrunden, säger Salil Shetty.

Världen har vänt ryggen mot omfattande grymheterAmnesty International varnar för att en frånvaro av politiskt ledarskap när det gäller mänskliga rättigheter på en kaotisk världsscen kommer att leda till att pågående kriser förvärras under 2017. "Vi-och dom"-politiken syns också på internationell nivå och i stället för globalt samarbete ser vi en mer aggressiv och konfrontativ världsordning.

- Grundläggande principer som ansvarsutkrävande för brott och rätten att söka asyl står på spel när världens ledare saknar politisk vilja att utöva påtryckningar på stater som kränker mänskliga rättigheter. Ju fler länder som duckar från sina åtaganden om grundläggande mänskliga rättigheter, desto större risk för en dominoeffekt där allt fler undergräver det existerande rättighetsskyddet, säger Salil Shetty.

Samtidigt som det pågår en rad allvarliga kriser och konflikter i världen saknas politisk vilja att lösa dem, som i till exempel Syrien, Jemen, Libyen, Afghanistan, Centralamerika, Centralafrikanska republiken, Burundi, Irak, Sydsudan och Sudan.

Trots dessa utmaningar fortsätter FN:s säkerhetsråd att vara paralyserat på grund av rivalitet mellan permanenta medlemmar i säkerhetsrådet. Amnesty International konstaterar i sin årsrapport att krigsbrott begåtts i minst 23 länder.

- Hittills under 2017 har flera av världens mäktigaste länder ägnat sig åt nationella intressen på bekostnad av ett internationellt samarbete. Det här riskerar att ta oss till en mer kaotisk och farlig värld, säger Salil Shetty.

Det internationella samfundet har bemött oräkneligagrymheter sombegåtts under 2016 med en bedövande tystnad; situationen i Aleppo, tusentals människor som dödats i Filippinernas "krig mot narkotika", användandet av kemiska vapen och hundratals nedbrända byar i Darfur.

Den stora frågan för 2017 är: hur allvarliga måste övergreppen vara för att omvärlden ska agera.

Vem kommer stå upp för mänskliga rättigheter?
Amnestys årsrapport dokumenterar att människor i 22 länder har dödats för att de fredligt stått upp för mänskliga rättigheter. Bland dem finns personer som utmanat en korrupt ekonomisk maktsfär, eller som försvarat minoriteters, kvinnors och hbtqi-personers rättigheter. Mordet på den välkända urfolksledaren och människorättsförsvararen Berta Cáceres i Honduras den 3 mars 2016 är ett exempel. Ingen har ställts till svars för dådet.

Regeringar utmålar ofta människorättsförsvarare som hot mot till exempel ekonomisk utveckling och säkerhet. Rapporten visar att global solidaritet och allmänhetens engagemang blir allt viktigare för att ge skydd och en plattform åt dem som försvarar mänskliga rättigheter.

- Vi kan inte stå vid sidan av och lita på att regeringar står upp för mänskliga rättigheter. Vi måste, var och en av oss, agera, säger Salil Shetty.

Se filmen We Want här: We Want

FAKTA i siffror
- I minst 23 länder begicks krigsbrott.
- Minst 36 länder tvingade olagligen tillbaka människor på flykt till ett land där deras rättigheter hotades.

- I minst 22 länder dödades människor som fredligt stått upp för mänskliga rättigheter.

FAKTA: Detta säger Amnesty om Sverige
Amnesty tar upp kritik från FN om hur Sverige behandlar utsatta EU-medborgare, bland annat i fråga om bristande tillgång till skolgång och sjukvård. Även romska EU-medborgares särskilda utsatthet för tvångsavhysningar och hatbrott nämns. Amnesty påpekar också att FN kritiserat Sverige för att inte garantera samers urfolksrättigheter, bland annat rätten till mark.

Amnesty lyfter även den tillfälliga så kallade begränsningslagen som innebär att asylsökande som beviljas skydd enbart erhåller tillfälliga uppehållstillstånd och där möjligheterna till familjeåterförening starkt begränsas.

Amnesty konstaterar att ISP (Inspektionen för strategiska produkter) godkände försäljningen av ett radarsystem till Förenade Arabemiraten och att det fortfarande finns frågetecken kring om ett radarsystem som såldes till Saudiarabien 2010 kan ha använts för att möjliggöra brott mot internationell humanitär rätt i Jemen. Amnesty påpekar att en granskning av ISP:s beslut försvåras av att de hemligstämplas.

Som en positiv utveckling tar Amnesty upp förslaget från 2014 års sexualbrottskommitté om att införa en samtyckesbaserad våldtäktslagstiftning.

BAKGRUND
Amnesty International har dokumenterat allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna under 2016 i 159 länder. Nedan följer några exempel på länder där vi kunnat konstatera kraftåtgärder mot gräsrotsrörelser och mot yttrandefriheten, och där vi

sett en ökad användning av en "vi-och dom-retorik" - och vilka konsekvenser det fått.

Bangladesh: Istället för att undersöka mord på aktivister, bloggare och journalister, och erbjuda dem skydd, har myndigheterna drivit rättegångar mot media och oppositionella för bland annat Facebookinlägg.

Burma: Tiotusentals personer från folkgruppen rohingya - som fortsätter att berövas sin nationalitet - har tvångsförflyttats genom så kallade "rensningsoperationer". Samtidigt förekommer rapporter om olagligt dödande, urskillningslöst skjutande mot civila, våldtäkter och godtyckliga gripanden, och debattartiklar i statlig media slår an en mycket avhumaniserande ton.

Demokratiska republiken Kongo: Demokratiaktivister har utsatts för godtyckliga gripanden och ibland fått sitta lång tid i isoleringshäkten.

Egypten: Myndigheterna har använt sig av bland annat reseförbud, finansiella restriktioner och frysta tillgångar för att underminera, förtala och tysta grupper i civilsamhället.

Etiopien: Regeringen har blivit alltmer intolerant mot oliktänkande och har använt sig av anti-terrorlagar och undantagstillstånd för att slå till mot journalister, människorättsförsvarare och den politiska oppositionen. Demonstranter har bemötts med överdrivet och dödligt våld.

Filippinerna: En våg av utomrättsliga avrättningarhar följt på president Dutertes löfte att döda tiotusentals människor som misstänks vara inblandade i droghandel.

Frankrike: Långtgående säkerhetsåtgärder under det förlängda undantagstillståndet har inneburit tusentals husrannsakningar, reseförbud och att människor satts i fängsligt förvar.

Honduras: Berta Cáceres och sju andra människorättsaktivister har mördats.

Indien: Myndigheterna användere repressiva lagar för att begränsa yttrandefriheten och tysta kritiska röster. Människorättsförsvarare och människorättsorganisationer fortsatte att utsättas för trakasserier och hot. Förtryckande lagar har använts för att tysta studentaktivister, akademiker, journalister och människorättsförsvarare.

Iran: Kraftiga begränsningar av rätten till yttrandefrihet, föreningsfrihet, mötesfrihet och religionsfrihet. Fredliga regeringskritiker har fängslats efter flagrant bristfälliga rättegångar inför Revolutionsdomstolar,däribland journalister, advokater, bloggare, studenter, kvinnorättsaktivister, filmskapare och musiker.

Kina: Tillslagen mot advokater och aktivister har fortsatt - såsom “isoleringshäkten”, tv-sända så kallade erkännanden och trakasserier av deras familjemedlemmar.

Ryssland: Regeringen drog åt snaran kring nationella icke-statliga organisationers (NGO- non-governmental organizations) verksamhet i form av ökad propaganda som betecknade kritiker som "icke-önskvärda" eller som "utländska agenter" och det första åtalet mot en sådan organisation under den "utländska agent-lagen" ägde rum. Dussintals oberoende organisationer som fått ekonomiskt stöd från utlandet har

listats som "utländska agenter". I Syrien har ryska styrkor agerat i strid mot internationell humanitär rätt.

Saudiarabien: Kritiker, människorättsförsvarare och minoritetsrättsaktivister har gripits och fängslats på vagt formulerade anklagelsegrunder såsom att ha förolämpat staten. Saudiledda koalitionsstyrkor begick allvarliga kränkningar av internationell rätt i Jemen, som kan uppgå till krigsbrott. Koalitionsstyrkorna bombade skolor, sjukhus, marknader och moskéer och tusentals civila har skadats och dödats genom användandet av vapen som USA och Storbritannien tillhandahållit, inklusive internationellt förbjudna klusterbomber.

Storbritannien: Efter folkomröstningen om att lämna EU följde ett ökat antal hatbrott. En ny övervakningslag beviljade underrättelsetjänsten och andra myndigheter en markant ökad möjlighet till stora intrång i enskildas privatliv.

Sudan: Stark bevisning pekar mot att regeringsstyrkor använt kemiska vapen i Darfur. På andra håll i landet greps och fängslades oppositionella och regeringskritiker godtyckligt. Myndigheterna använde kraftigt övervåld för att skingra folksamlingar, vilket ledde till flera dödsfall.

Sydsudan: Pågående konflikter fortsatte att ha förödande humanitära konsekvenser för civilbefolkningen, medbrott mot mänskliga rättigheter och internationell humanitär rätt.

Syrien: Straffriheten bestod för krigsbrott och allvarliga människorättsbrott - såsom urskillningslösa och riktade attacker mot civila, samt utdragna belägringar som stängde in civila. Så gott som all människorättsaktivism har utplånats eftersom alla aktivister har fängslats, torterats, "försvunnit" eller tvingats på flykt.

Thailand: Undantagslagar, och lagar mot förtal och uppvigling har använts för att begränsa rätten till yttrandefrihet.

Turkiet: Tiotusentals godtyckligt gripna efter den misslyckade kuppen, och hundratals icke statliga organisationer har stängts ner, omfattande attacker har ägt rum mot media och de pågående angreppen mot kurdiska områden har fortsatt.

Ungern: Regeringens retorik har byggt på splittring och gett uttryck för en mörk vision av ett "Fästning Europa". Det här har sedan översatts till en politik som bestått av systematiska kränkningar av flyktingars och migranters rättigheter.

USA: En valkampanj som har präglats av diskriminerande, kvinnofientlig ochfrämlingsfientligretorik har lett till stora frågetecken kring hur starkt USA kommer att skydda och främja de mänskliga rättigheterna, både i det egna landet och globalt.

Venezuela: Det har skett en "backlash" mot frispråkiga människorättsförsvarare som menar att den humanitära krisen har orsakats av regeringens misslyckande när det gäller att tillgodose människors ekonomiska och sociala rättigheter.

Länk till det engelska pressmeddelandet finns här. Mer information om årsrapporten på engelska hittar du här

Årsrapporten finns som bifogad pdf samt finns att ladda ner på flera språk här

Ytterligare material på svenska finns på:http://www.amnesty.se/nyheter/amnestys-arsrapport/

Beställning av årsrapport görs till: distributionen@amnesty.se, kostnad 200 kr + porto (leverans början av april)

Amnesty International har avslöjat, dokumenterat och protesterat mot kränkningar av de mänskliga rättigheterna sedan 1961. Våra brev tänder ljus av hopp för de orättvist fängslade. Våra påtryckningar och protester sätter press på skyldiga makthavare. Och det ger resultat.

Läs mer om vårt globala arbete på **www.amnesty.org**, där hittar du också alla de nyheter, urgent actions och rapporter vi publicerar.

Bifogade filer
PDF-dokument

Ämnen:
Flykting-, migrationsfrågor
Internationellt
Jämställdhet
Mänskliga rättigheter
Oroligheter
Politik
Rasism, diskriminering
Rättsfrågor
Terrorism
Väpnade konflikter

Tags:
amnesty amnesty international mänskliga rättigheter yttrandefrihet tortyr dödsstraff

REGIONALA ÖVERSIKTER UR ÅRSRAPPORTEN
Läs mer om utvecklingen vad det gäller mänskliga rättigheter i olika delar världen.

GLOBALA FRAMSTEG
Årsrapporten visar även en del framsteg. Här har vi samlat goda nyheter från olika delar av världen.

AMNESTYS ÅRSRAPPORT
Amnestys årsrapport tar upp situationen för mänskliga rättigheter runt om i världen. Här hittar du hela rapporten, på engelska.

PRESSKONTAKT ÄR DU JOURNALIST?
För mer information och bokning av intervjuer, kontakta pressekreterare Ami Hedenborg: 070 433 09 16
eller ami.hedenborg@amnesty.se

NYHETER
Nyheter Goda nyheter Amnestys årsrapport Året i bilder Regionala översikter Globala framgångar Uttalanden Amnesty Återblick Remissutlåtanden

AMNESTY SVERIGE
Vad gör vi? Engagera dig Stöd oss Om Amnesty Press & media Jobba hos ossOm cookies

KONTAKTA OSS
Medlemsservice Sekretariat Amnesty i Stockholm Amnesty i Göteborg Amnesty i Malmö

Från **Amnesty**.se 23 februari 2019

"MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I VÄRLDEN - LÄGET 2018

Amnestys tillbakablick 2018: Kvinnors kamp för rättigheter i fokus
Under 2018 har kvinnliga aktivister gått i täten när det gäller kampen för mänskliga rättigheter. Samtidigt har allt för många av världens ledare drivit fram kvinnohatande, främlingsfientliga och homofoba policies under året, som gjort att friheter och rättigheter som vunnits för många år sedan nu äventyras.

Resultaten av tillbakablicken publiceras i "Rights Today", en övergripande genomgång som analyserar människorättssituationen i sju regioner runt om i världen: Afrika, Amerika, östra Asien, Europa och Centralasien, Mellanöstern och Nordafrika, södra Asien samt sydöstra Asien. "

"KVINNOR PROTESTERAR OCH MOBILISERAR

Det är kvinnliga aktivister som stått för rubrikerna under 2018. Kvinnoledda grupper som Latinamerikas Ni una menos har mobiliserat en massrörelse för kvinnors rättigheter i en omfattning som inte skådats tidigare i världen. I Indien och Sydafrika begav sig tusentals kvinnor ut på gatorna för att protestera mot sexuellt våld. I Saudiarabien respektive Iran har kvinnliga aktivister riskerat att gripas när de kämpat emot förbudet att köra bil eller mot att bära den obligatoriska slöjan. I Argentina, Irland och Polen har demonstranter mobiliserat i stora skaror för att kräva ett slut på förtryckande abortlagar. I USA, Europa och Japan anslöt sig miljoner till den andra #MeToo-ledda Womens March för att kräva ett slut på kvinnohat och övergrepp.

Kvinnors rättigheter på efterkälken
- Kvinnors rättigheter har konstant hamnat efter andra rättigheter och friheter hos regeringar som tror att de kan använda sig av en slags "läpparnas bekännelse" utan att göra något i verkligheten för att skydda rättigheterna hos halva befolkningen, säger Kumi Naidoo, generalsekreterare för Amnesty International.

- Vad som är än värre är att många av världens ledare har attackerat kvinnors rättigheter. De driver på en utveckling som förnekar kvinnor deras grundläggande rätt till jämställdhet. "

" **FAKTA - om kvinnors rättigheter i världen**

* 12,8 % av världens jordbruk ägs av kvinnor (UN Women)
* I 104 länder finns lagstiftning som hindrar kvinnor från att arbeta med vissa specifika jobb - däribland i Brasilien, Egypten, Frankrike, Indien och Ryssland. Över 2,7 miljoner kvinnor är därigenom exkluderade från vissa arbeten (Världsbanken)
* Närmare 60 % av kvinnliga förvärvsarbetare (det vill säga närmare 750 miljoner kvinnor) har inte rätt till lagstadgad föräldraledighet (ILO)
*Bara 17 % av världens regeringschefer eller statschefer och 23 % av världens parlament består av kvinnor (UN Women)
* Över 200 miljoner kvinnor i världen saknar tillgång till moderna preventivmedel (UNFPA)
* 40 % av världens kvinnor i barnafödande ålder bor i länder med restriktiva abortlagar (Center for Reproductive Rights) "

Rights Today ger en ögonblicksbild av hur det såg ut när det gäller mänskliga rättigheter runt om i världen under 2018. Här är ingången till en kortfattad sammanfattning för några regioner.

Afrika
Trots en del framgångar i regionen var det under 2018 alltför många regeringar i länder söder om Sahara som fortsatte att utöva ett brutalt förtryck av oppositionella och inskränka utrymmet för människor att försvara sina mänskliga rättigheter. Från Niger till Sierra Leone och från Uganda till Zambia har regeringar använt sig av en repressiv taktik för att tysta människorättsförsvarare, media, demonstranter och andra kritiska röster. Men det fanns också tecken på hopp, som i Etiopien och i Angola - delvis ett resultat av ledarbyte. Det mest positiva är det enorma mod som vanliga människor över hela Afrika visat, bland dem kvinnorättsförsvarare, som utgör sinnebilden för motståndskraft mot förtrycket.
Läs hela sammanfattningen på amnesty.org.

Amerika
För Amerikaregionen utgjorde 2018 en tillbakagång för de mänskliga rättigheterna, med mord på miljöaktivister och andra ledande aktivister i en skrämmande omfattning i länder som Colombia. Till detta kom också framväxten av nya ledare som präglas av en extrem anti-human retorik, som Brasiliens nyvalda president Jair Bolsonaro. Samtidigt har människorättskrisen i Venezuela och Centralamerika tvingat människor att lämna sina hem i sin jakt på säkerhet och trygghet i en aldrig tidigare skådad omfattning i regionen. Medan några länder i regionen har välkomnat dem som är i behov av hjälp, har USAs myndigheter svarat med att skilja ut och separera familjer och begränsa rätten att söka asyl.
Läs hela sammanfattningen på amnesty.org.

Östasien
I Östasien skedde positiva framgångar när det gäller HBTQI-rättigheter, men året utmärktes också av ett krympande utrymme för civilsamhället och förnyade tillslag mot människorättsförsvarare. En av de allvarligaste händelserna har varit massfängslandena av uppemot en miljon uigurer, kazaker och andra i huvudsak muslimska etniska minoritetsgrupper i den uiguriska autonoma regionen Xinjiang i Kina. Oväntade fredssamtal ägde rum mellan Nordkorea och Sydkorea, något som kan få betydande konsekvenser för mänskliga rättigheter på den koreanska halvön.
Läs hela sammanfattningen på amnesty.org.

Europa och Centralasien
I Europa blev 2018 ett år av ökad intolerans, hat och diskriminering i en kontext av ett krympande utrymme för civilsamhället. Asylsökande, flyktingar och migranter har stängts ute eller lämnats i misär medan solidaritetshandlingar alltmer betraktades som brottsliga, med Ungern, Polen och Ryssland som på olika sätt gick i bräschen. Från Vitryssland till Azerbajdzjan och Tadzjikistan har yttrandefriheten ytterligare inskränkts och i Turkiet har den utbredda rädslan fortsatt att frodas. Samtidigt, trots främlingsfientlig retorik och förtryckande politik, finns det ändå en optimism i regionen. Aktivism och protester växer, och vi har sett hur mängder av vanliga människor höjer sina röster för rättvisa och jämställdhet.
Läs hela sammanfattningen på amnesty.org.

Sydasien
Regeringar över hela södra Asien fortsatte att trakassera, skrämma och förfölja både människorättsförsvarare och andra som kämpade för sina rättigheter. I Bangladesh och Pakistan tillämpade myndigheterna extremt tuffa och restriktiva lagar för att kringskära yttrandefriheten. I Indien har myndigheterna försökt demonisera och förfölja aktivister och grupper som hör till civilsamhället och Sri Lanka kastades in i en konstitutionell kris efter den plötsliga utnämningen av Mahinda Rajapaksa som premiärminister. Men det finns också glimtar av hopp - i maj godkände Pakistans parlament en av de mest progressiva lagstiftningarna i världen när det gäller transpersoners rättigheter.
Läs hela sammanfattningen på amnesty.org.

Sydostasien
Situationen när det gäller mänskliga rättigheter i Sydostasien och Stillahavsområdet fortsatte att förvärras under 2018. Myanmars militär utsatte rohingyer för mord, våldtäkter och mordbränder och tvingade på så sätt 720 000 rohingyer att fly. De lever nu i provisoriska flyktingläger i Bangladesh. Regeringar i regionen har visat på en ökad intolerans mot fredliga oliktänkande och mot aktivism. Det har till exempel visat sig i tystandet av den politiska oppositionen i Kambodja. I Filippinerna fortsatte människor, särskilt fattiga, att dödas i "kriget mot drogerna", något som president Rodrigo Dutertes regering är ansvarig för.
Läs hela sammanfattningen på amnesty.org.

Läs hela sammanfattningen för Mellanöstern och Nordafrika på amnesty.org
Läs sammanfattningen av människorättssituationen i Sverige

VÅRA RÄTTIGHETSFRÅGOR

- **DISKRIMINERING**
-
- **KVINNORS RÄTTIGHETER**
-
- **FLYKTINGAR & MIGRANTER**
-
- **FÖRETAGSANSVAR**
-
- **MÄNNISKORÄTTS-FÖRSVARARE**
-
- **DIKTATURER, KRIS & KONFLIKT**
-
- **DÖDSSTRAFF & TORTYR**

VAD ÄR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER?

Från https://www.iffs.se/

FN:S DEKLARATION OM DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna är 70 år. Det vill vi fira genom att säga att vi aldrig kommer sluta kämpa förrän alla människor får lika rättigheter.
Publicerad: 7 December 2018

Vad är den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och varför antogs den?
Den 10 december 1948 antog den nybildade organisationen FN (Förenta nationerna) den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Det är ett dokument som fungerar som en global vägledning för frihet och jämlikhet, och som skyddar varje persons rättigheter över hela världen. För första gången hade världen en överenskommelse som såg alla människor som fria och lika, oavsett kön, hudfärg, religion och annan trosuppfattning, eller andra egenskaper. ....

Vad är meningen med deklarationen?
Deklarationen består av 30 artiklar om friheter och rättigheter som tillhör oss alla och som ingen kan ta ifrån oss. Dessa rättigheter ligger fortfarande till grund för våra internationella lagar om mäniskliga rättigheter. Det är det mest översatta dokumentet i hela världen. De 30 rättigheter och friheter som anges i den allmänna förklaringen inkluderar rätten att vara fri från tortyr, rätten till yttrandefrihet, rätten till utbildning och rätten att söka asyl. Det omfattar medborgerliga och politiska rättigheter, såsom rätten till liv, frihet och integritet. Det omfattar även ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, såsom rätten till social trygghet, hälsa och lämpliga bostäder.

Även om de inte är juridiskt bindande, har skyddet av de rättigheter och friheter som anges i förklaringen införlivats i många länders konstitutioner och rättsliga ramverk. För organisationer som Amnesty, som har åtagit sig att skydda och kämpa för mänskliga rättigheter, fungerar de som en vägledning och inspirationskälla.

Hur ser Amnestys arbete för de rättigheterna ut?
Den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna är grundstenen för de rättigheter som Amnesty och alla våra supportrar runt om i världen kämpar för. Mer än 50 år har gått sedan vårt arbete påbörjades, och vi fortsätter att kämpa för rättvisa, frihet, sanning och värdighet på platser där rättigheterna nekas. Vi gör det genom att utreda och avslöja människorättskränkningar där det sker.
Som global rörelse med miljoner supportrar runt om i världen kan vi belysa och uppmärksamma situationer där människor är i fara och genom att skapa förändring visa kommande generationer att de mänskliga rättigheterna kan bli en verklighet för alla. "

Från sida.se 23 februari 2019

Visa meny

Visa sökruta

Om oss
- Vårt uppdrag
- Organisation
  - Styrelsen
  - Generaldirektörens stab
  - Internrevision
  - Avdelningen för ledningsstöd
  - Avdelningen för HR och kommunikation
  - Avdelningen för verksamhetsstöd
  - Avdelningen för internationella organisationer och tematiskt stöd
  - Avdelningen för partnerskap och innovation
  - Avdelningen för Europa och Latinamerika
  - Avdelningen för Asien, Mellanöstern och humanitärt bistånd
  - Avdelningen för Afrika
  - Sidas vetenskapliga råd
- Så styrs vi
  - Förordning med instruktion
  - Regleringsbrev och återrapportering
  - Policy och strategier
- Budget
- Lediga jobb
- Om webbplatsen
  - Behandling av personuppgifter
  - Sajtkarta

Aktuellt och press
- Nyheter
  - 2019
  - 2018
  - 2017
  - 2016
  - 2015
  - 2014
- På gång
  - Tidigare evenemang
- Development Talks
- Pressrum
  - Pressmeddelanden
  - Pressinbjudningar
  - Pressbilder
  - Sidas bildbank
  - Logotyp
- Debattartiklar
  - 2018
  - 2017
  - 2016
  - 2015
  - 2014
- Sida i medierna

- 2018
- 2017
- 2016
- 2019
- 2015
- 2014
- 2013
- 2012
- Prenumerera

Så arbetar vi

- Biståndets resultat
  - Sidas bistånd 2017
  - Människan i centrum
  - Resultatexempel
- Arbetssätt och metoder
  - Så går en insats till
  - Samordning och samarbetspartners
  - Finansieringsformer
  - Öppenhet och transparens
  - Vårt arbete mot korruption
  - Stöd till forskning
  - Aktörssamverkan
  - Utvärdering
- Våra verksamhetsområden
  - Humanitärt bistånd
  - Demokrati, mänskliga rättigheter och yttrandefrihet
  - Jämställdhet
  - Miljö och klimat
  - Hälsa
  - Marknadsutveckling
  - Lantbruk och tryggad livsmedelsförsörjning
  - Utbildning
  - Hållbar samhällsbyggnad
  - Konfliktlösning, fred och säkerhet
- Det här är svenskt bistånd
  - Två sorters bistånd
  - Sveriges biståndsländer
  - Biståndsbudgeten
  - Frågor och svar om budgetstöd
  - Politik för global utveckling (PGU)
  - Svensk biståndshistoria
  - Om fattigdom
- De svenska biståndsaktörerna
  - Civilsamhället
- Internationellt samarbete
  - Parisdeklarationen
  - Busandeklarationen
  - Globala mål för hållbar utveckling
  - Svenskt bistånd via FN
  - Svenskt bistånd via EU
  - Svenskt bistånd via Världsbanken
  - Samarbete med OECD
- Svensk opinion om bistånd

Här arbetar vi

- Afrika
  - Burkina Faso
  - Demokratiska Republiken Kongo
  - Etiopien
  - Kenya
  - Liberia
  - Mali
  - Mellanöstern och Nordafrika

    - Moçambique
    - Rwanda
    - Somalia
    - Sudan
    - Sydsudan
    - Tanzania
    - Uganda
    - Zambia
    - Zimbabwe
- Asien
    - Regionalt samarbete i Asien och Oceanien
    - Afghanistan
    - Bangladesh
    - Irak
    - Kambodja
    - Mellanöstern och Nordafrika
    - Myanmar (Burma)
    - Palestina
    - Syrien
- Europa
    - Regionalt samarbete i Europa
    - Albanien
    - Bosnien-Hercegovina
    - Georgien
    - Kosovo
    - Moldavien
    - Ryssland
    - Serbien
    - Turkiet
    - Ukraina
    - Vitryssland
- Latinamerika
    - Bolivia
    - Colombia
    - Guatemala
    - Kuba
- Globala utvecklingsinsatser
    - Resultatexempel

Engagera dig

- Att arbeta med bistånd
- Lediga jobb på Sida
    - Tillsatta befattningar
    - Personalstrategi
    - Förmåner och villkor
- Internationella tjänster
    - Bilaterala Biträdande Experter (BBE)
    - Junior Professional Officer (JPO)
    - Special Assistant to the Resident Coordinator (SARC)
    - Junior Professionals in Delegation (JPD)
    - UN Youth Volunteer
    - Experter till internationella organisationer
- Sidas stipendier och praktikprogram
- Boka en föreläsning genom Sida Alumni
- Skolmaterial
    - Journalistik från hela världen
    - Klura med Clara
    - Värderingsövningar
    - We_change, gymnasiesatsning för hållbar utveckling
    - Den livsfarliga historien – kunskap för fred, försoning och framtid
- Tips på annat engagemang
    - Volontärarbete och praktikantprogram

    - Utbildningar
    - Kulturutbyten
    - Föreningar
    - Stipendier
- Vanliga frågor om engagemang

För samarbetsparter

- Aktörsgrupper
    - Civila samhället/ organisationer
    - Forskarsamhället och universitet
    - Näringslivet
    - Offentlig sektor
- Resurser för alla aktörsgrupper
    - Att samarbeta med Sida
    - Kurser och utbildning
    - Metod och verktyg
    - Mål- och resultatstyrning
    - Challenge Funds
    - Utlysningar
    - Upphandlingar
    - Utvärdering
    - Globala målens logotyper
    - Sidas logotyp

OM OSS

Vårt uppdrag

Uppdaterad: 8 juni 2017

Sida är en statlig myndighet som arbetar på uppdrag av Sveriges riksdag och regering för att minska fattigdomen i världen. Genom vårt arbete och tillsammans med andra bidrar vi till att genomföra Sveriges politik för global utveckling, PGU.

Vi arbetar med att genomföra den svenska utvecklingspolitiken som ska skapa förutsättningar för fattiga människor att förbättra sina levnadsvillkor. I vårt uppdrag ingår också att bedriva reformsamarbete i Östeuropa. Den tredje delen av vårt uppdrag är att förmedla humanitärt bistånd till människor i nöd.

Vi bedriver ett fördjupat utvecklingssamarbete med totalt 35 länder i Afrika, Asien, Europa och Latinamerika. Vilka länder vi ska samarbeta med är politiska beslut.

Sidas uppgift är att förmedla bidrag och annan finansiering. Vår verksamhet styrs framför allt genom regeringens förordning, som beskriver hur arbetet ska utföras, samt genom regeringens årliga regleringsbrev, som bland annat anger vilka mål Sida ska ha för årets verksamhet och budgetens storlek.

Våra anställda med sin expertkunskap bistår regeringen med de bedömningar och de underlag den behöver för att kunna utforma och genomföra sin biståndspolitik. Vi medverkar i påverkansarbetet för Sveriges prioriterade frågor inom utvecklingsområdet, och för en dialog med andra länder och internationella organisationer. I

uppgifterna ingår också att rapportera statistik och sprida information om verksamheten.

Vårt arbete finansieras av skattemedel och vi hanterar ungefär hälften av det samlade offentliga biståndet. Den andra hälften kanaliseras framför allt genom Utrikesdepartementet. Allt vårt arbete ska bedrivas kostnadseffektivt och med fokus på resultat.

Sida har över 700 anställda, fördelade mellan våra tre kontor i Sverige samt i våra samarbetsländer.

Läs mer om regeringens internationella utvecklingspolitik.

Basinformation om Sida

- Svenskt utvecklingssamarbete i siffror 2017
- Sidas instruktion

-

Kontakt
Valhallavägen 199. 105 25 Stockholm. Växel: 08-698 50 00
Fax: 08-20 88 64. E-post: sida@sida.se

https://www.sida.se/Svenska/sa-arbetar-vi/

https://www.sida.se/Svenska/Har-arbetar-vi/

https://www.sida.se/Svenska/engagera-dig/

https://www.sida.se/Svenska/Samarbetsparter/

https://www.sida.se/Svenska/Om-oss/

https://www.sida.se/Svenska/aktuellt-och-press/

https://www.sida.se/Svenska/publikationer/

https://www.sida.se/Svenska/Kontakta-oss/

Kapitel 6: Sveriges historia och svensk politik

466 **Sveriges historia i 8 delar från Norstedts förlag.**
466 Sveriges historia: 13000 f.Kr- 600 e.Kr.
466 Sveriges historia: 600 -1350.
467 Sveriges historia: 1350-1600.
467 Sveriges historia: 1600-1721.
468 Sveriges historia: 1721-1830.
468 Sveriges historia: 1830-1920.
469 Sveriges historia: 1920-1965.
469 Sveriges historia: 1965-2012.

470 **Sveriges kungalängd**

473 **Regeringskansliet genom tiderna**
473 Tiden fram till Gustav Vasa
474 Den äldre Vasatiden 1521–1611
475 Stormaktstiden 1611–1718
477 Frihetstiden 1718–1772
479 Gustavianska tiden 1772–1809
479 Karl Johanstiden och den tidiga liberalismen 1809–1840
481 Tiden efter 1840
485 Sverige och EU
485 Regeringskansliets lokaler

487 **Sveriges regeringar under 100 år**

489 **Sverige under 1900-talet**

492 **Inkomstskatterna**

500 **Sveriges Riksdag www.riksdagen.se Februari 2019**

500 **Partierna i riksdagen och antalet ledamöter**

501 **Riksdagens utskott 14 feb 2019**

510 **Så styrs Sverige. Från regeringen.se 28 januari 2019**

511 **Regeringens politik**

512 **Politikområden för politiken**

514 **Myndigheter**

533 **Länsstyrelserna**

539 **Sven Wimnell 9+16+26 maj 2016:**
Sveriges 6 regioner. Länsstyrelser, landsting och kommuner. Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp.
http://wimnell.com/omr36-39zzzq.pdf

540 **Sveriges kommuner och landsting, SKLskl.se januari 2019**

546 **Sven Wimnell 27 februari 2010 + 3 april 2014:**
Fackföreningar och arbetsgivareföreningar 2014. Statistik om arbete och näringar. Arbetsförmedlingens hemsida.
http://wimnell.com/omr658f.pdf

546 **Företagarna**

547 **LO, Landsorganisationen i Sverige**

548 **SN, Svenskt näringsliv**

552 **Kommunallag (2017:725)**

586 **Systemet med mänskliga verksamheter, nedbantat till 44 områden**.

606 **Område 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m.**

613 **Innehållet i Sven Wimnell 20 mars 2018 del 2 av 3: FN, EU, artiklar om utrikes förhållanden samt Sveriges riksdag och Sveriges kommuner, landsting och länsstyrelser.**
http://wimnell.com/omr40zm.pdf

614 **Innehållet i Sven Wimnell 20 mars 2018 de 3 av 3: Samhällsplaneringens problem. Sveriges regering och artiklar om de politiska partierna och deras problem.**
http://wimnell.com/omr40zn.pdf

615 **Innehållet i Sven Wimnell. 16 maj 2018: Boende och bostadsbygge. Levnadsförhållanden, skatter. SCB-statistik. Boverket. SOM-institutet.Vårbudgeten. Första maj och veckor därefter. Löner. TVdebatt. Regeringens verksamheter.**
http://wimnell.com/omr40zo.pdf

622 **Innehållsförteckningar till utredningar från och med 21 december 2018 till 22 april 2019.**

642 **Särskilda utredningar på Sven Wimnells hemsida från och 30 januari 2010**

653 - 667 **Förstamajtal 2019**

Sveriges historia i 8 delar från Norstedts förlag.

Sveriges historia: 13000 f.Kr-600 e.Kr.

av Stig Welinder. Sveriges historia (del 1)

De första människorna i högan nord satt för fjorton eller femton tusen år sedan på några öar på västkusten vid randen av ett ishav och vid några småsjöar - nästan med inlandsisens rand inom synhåll - där nu Skåne ligger.

De sista resterna av isen såg jägare-samlare i Jämtland och Norrbotten smälta bort 7500-7000 f.Kr. På 500-talet e.Kr. satt välbeställda bondesläkter, hövdingar och småkungar på gårdar från Öresund i söder till trakten av Skuleberget i norr. Deras arbetsfolk ärjade kornåkrar, vallade boskap, smälte fram järn och dukade gästabudsbord med bronskittlar och glasbägare från verkstäder på kontinenten och Brittiska öarna. Under de många årtusendena däremellan vimlar *Sveriges historias* första band av högst olikartade människor, som alla levt sina liv inom det område som nu råkar vara kungariket Sverige. Det var långt innan något Sverige fanns. De många och annorlunda människorna är - för oss - föremål och platser; arkeologiska utgrävningar som blivit magasin och arkiv, och de synliga fornlämningarna i landskapet. På bokens sidor har de tysta och stumma föremålen och platserna blivit ord och text. De berättar historia före den skrivna historien om avlägsna och annorlunda människor.

Under våren 2010 inviger Historiska museet en utställning om Sveriges historia som tar sin början i 1000-talet. utställningen beräknas pågå i cirka fem år och är nära knuten till bokverket. Besök museets sida om utställningen. Sveriges Historia – ett samarbete mellan Historiska museet, och Norstedts förlag
Provläs

Sveriges historia: 600-1350

av Dick Harrison. Sveriges historia (del 2)

Det här är historien om hur Sverige grundades under en 750 år lång process som inleddes på 600-talet. Då bestod landet av självstyrande bygder och landskap som på 1100-talet enades under en kung. Riket stärktes sedan under Birger Jarl och hans söner.

Den röda tråden i andra volymen av *Sveriges historia* är det svenska rikets uppkomst. När boken börjar, år 600, finns inte ens en tillstymmelse till riksorganisation. Det område som motsvarar dagens Sverige består av självstyrande bygder med sinsemellan mycket stora ekonomiska och sociala skillnader. När boken slutar, omkring 1350, har allt förändrats; den gamla bygdemakten har fått vika för en expansiv riksmakt med kung, drottning och råd. Under ledning av Birger Jarl och hans familj har det svenska politiska systemet formats till en medeltida monarki med kyrka, frälse, städer, kungamakt och allmoge.

Historien om hur riket skapades är berättelsen om hur ett flertal företeelser från den europeiska kontinenten och Brittiska öarna fördes in i landet och började prägla kulturen, ibland med fredliga medel, ibland med våld. Till det nya hörde så skilda element som kristendomen, skatteväsendet, riddarväsendet, stads- och befästningsbyggandet, myntväsendet och den kontinentala jordbruksteknologin. Mötet mellan allt det nya och allt det gamla var inte sällan dramatisk och blodig, och det är inte märkligt att epoken i efterhand har blivit föremål för omfattande mytbildning. I synnerhet seklerna mellan 800 och 1100 - vikingatiden - har omgetts av ett närmast romantiskt skimmer som har försvårat för oss att inse hur stora och djupgående förändringarna var.

Detta är historien om de bönder, präster, änkor, krigare, handelsmän och invandrare som byggde upp riket, som gav Sverige en riksidentitet som ännu består.
Provläs

Sveriges historia: 1350-1600

av Bo Eriksson Sveriges historia (del 3)

I mitten av 1300-talet drabbades Sverige av den värsta katastrofen i landets historia. Digerdöden, som förhärjade landet år 1350, blev den första av många pestepidemier som drog fram över Europa under senmedeltiden.

Mellan 1350 och 1420 sjönk folkmängden i Sverige med långt mer än hälften. Åkrar lades öde, betesmarker bredde ut sig och kampen om rikets resurser hårdnade. Kungar, drottningar, fogdar, stormän, sjörövare och upproriska bönder kastades in i en spiral av våld som under vissa perioder urartade till ren anarki.

Kort tid efter det att den senmedeltida politiska krisen kulminerade under 1500-talets två första decennier inleddes en remarkabel demografisk och politisk återhämtning som har kommit att förknippas med Gustav Vasa och hans söner. I traditionell svensk historia har detta uppfattats som en vattendelare mellan medeltiden och den nya tiden, men vi intar en annan ståndpunkt. De långa linjerna mellan det sena 1300-talets och det tidiga 1600-talets samhälle betonas, med tonvikt på folkmängd, agrara näringar och politisk kultur. De stora historiska strukturerna speglas i enskilda individer - i vanliga svenskar som rycktes med av pesternas, krigens och det nya maktsamhällets konvulsioner.

I tredje volymen av *Sveriges historia* skildras ett litet, fattigt land i Europas utkant som drabbades av en närmast omänsklig hemsökelse men likväl överlevde.
Provläs

Sveriges historia: 1600-1721

av Nils Erik Villstrand. Sveriges historia (del 4)

Drottning Kristina ansåg att hennes Sverige var fyrkantigt och inte avlångt. Sverige växte på 1600-talet ut till ett Östersjövälde och en betydande maktfaktor på den europeiska arenan. Samtidigt fanns det svenska ambitioner att få fotfäste på andra kontinenter.

Hur var det möjligt att en statsbildning i periferin blev en europeisk stormakt och varför fick stormaktstiden ett så abrupt slut? I fjärde volymen av *Sveriges historia* ägnas stor uppmärksamhet åt vardagen hemma i Sverige för vanliga bönder och borgare, män och kvinnor i skuggan av de nära nog ständiga krig som fördes under en tid som i klimathistorien kallas lilla istiden. I ett bistert klimat blev utmarken en viktig resurs i bondens ekonomi, när kronans krav på resurser blev allt svårare att undgå. Staten blev starkare och förvaltningen byggdes ut så att den blev den mest effektiva i hela Europa och intressant för grannstaterna att kopiera.

Ett intressant drag i Sveriges 1600-tal är öppenheten. Personer med kontakter, kunskap och kapital flyttade in och uppkomlingen kunde kröna sin framgång med ett adelskap. Religionen var en ständigt närvarande tolkningsram och kyrkan hade en stark position i ett Sverige där den rena läran stod i centrum. Mot slutet av seklet blev kungen enväldig men i förhållandet mellan styrande och styrda fanns ändå rum för en dialog som fångat forskarnas intresse.

Provläs

Sveriges historia: 1721-1830

av Elisabeth Mansén. Sveriges historia (del 5)

Det femte bandet av Sveriges historia spänner över perioden 1721 till 1830. Om sextonhundratalet är stramt och barocktungt i mångas ögon, så framställs artonhundratalet ofta som dynamiskt och moraliserande. Däremellan ligger sjuttonhundratalet, slitet och solkigt, men omsvärmat av Bellmans visor och omslingrat av rokokons blomstergirlander.

Flera revolutioner sker under sjuttonhundratalet, ett sekel fullt av försök, högtflygande planer, vittfamnande reformförslag, udda idéer och nya visioner. Frihet är seklets ideal och man provar nya vägar, i teorin såväl som i praktiken. Sverige utvecklar tidens mest avancerade folkrepresentation och toleransen för olika uppfattningar i politiska och religiösa frågor ökar. Livet i fredstid medför nya ideal.

Småskalig industri startas runt om i landet. Naturaliekabinett och kuriosasamlingar vittnar om att naturen står i fokus för intresset som både nytta och nöje. Vetenskapen blomstrar med Linné i spetsen. Konst och kultur premieras vid Gustav III:s hov. Cajsa Warg sprider kokkonstens dofter och Bellman skildrar stadslivets larm. Resandet blir på modet som aldrig förr, men Ostindiska kompaniets import av lyxvaror väcker en häftig debatt om moral och livsstil.

Samtalet blir sjuttonhundratalets existensform. Nya röster hörs på kaffehus och krogar, i politiska diskussioner, i pressen och den framväxande offentligheten. Men mycket sker i skymundan, i brev och dagböcker eller i handskrivna pamfletter som undgår censuren. Där skildras vardagen, men också intresset för ockultism, alkemi och ordensväsende. Under seklets gång växer en ny tid fram i människors tankevärld.

Provläs

Sveriges historia: 1830-1920

av Bo Stråth. Sveriges historia (del 6)

Tiden från 1830 till 1920 präglades av tron på att framtiden kunde gestaltas genom skapande politik och ekonomiska framsteg. Men framtidstron innebar inte att perioden var en lång raksträcka till det demokratiska genombrottet 1920.

Motsättningarna var tidvis starka och flera olika framtidsscenarier tävlade med varandra under starka intressekonflikter. Utgången av konflikterna var absolut inte given på förhand. En konfliktlinje gällde kungamakt eller folkmakt. Andra motsättningar gällde hur fattigfrågan skulle lösas, fördelningskampen mellan arbete och kapital i det framväxande industrisamhället, bildningsfrågan och statskyrkans religiösa och politiska auktoritet. Feminismen tog form och vann i styrka under perioden.

Här beskrivs också Sveriges definitiva etablerande som en småstat efter tidigare århundradens stormaktsprägel. Detta sker mot bakgrund av en dynamisk europeisk geopolitik med växande motsättningar mellan Ryssland, Storbritannien och från 1871 Tyskland, där det gällde för Sverige att hitta en position i Östersjöområdet. En viktig del av den geopolitiska orienteringen gällde unionen Sverige-Norge (1814-1905).

Bandet består av tre delar:
1. Det långsamma letandet efter kompromisser på politiska konflikter som på sikt ledde till framväxten av en kompromisskultur för inre konsolidering.
2. De ekonomiska framstegen och fördelningskonflikterna, härunder också befolkningens förändringar vad gäller storlek, tillväxt och förvärvsarbete i spåren av industrialisering och urbanisering.
3. Det kulturella formandet av Sverige med vetenskap och konst.

Provläs

Sveriges historia: 1920-1965

av Yvonne Hirdman, Jenny Björkman, Urban Lundberg. (del 7)

"Det goda hemmet känner icke till några privilegierade eller tillbakasatta, inga kelgrisar och inga styvbarn. Där ser icke den ene ner på den andre. Där försöker ingen skaffa sig fördel på andras bekostnad, den starke trycker icke ner och plundrar den svage. I det goda hemmet råder likhet, omtanke, samarbete, hjälpsamhet. Tillämpat på det stora folk- och medborgarhemmet skulle detta betyda nedbrytandet av alla sociala och ekonomiska skrankor, som nu skilja medborgarna i privilegierade och tillbakasatta, i härskande och beroende, plundrare och plundrade."

Det är Per Albin Hansson som talar. Han leder det socialdemokratiska partiet i opposition 1928 och utnyttjar det borgerliga ordet "folkhem" för att fylla det med ett socialdemokratiskt innehåll. Och tittar vi på den svenska historien mellan 1920 och 1965 ser vi en utveckling som Per Albin nog skulle ha gillat: siffrorna för livslängd, reallöneökning, semesterveckor, utbildningsgrad, bostadsstorlek, pensioner och valdeltagande har ökat markant, medan de för arbetslöshet, fattigdom och tbc har sjunkit rejält.

Detta land uppe i norr som dessutom - av klokhet eller feghet - klarade sig undan andra världskriget, och som redan av sin samtid betraktades med såväl avund som djup misstro. Sverige tog den förnuftiga medelvägen mellan kapitalism och kommunism, skrev amerikanen Marquis Childs beundrande, medan den österrikiske ekonomen Friedrich von Hayeck varnade för att samma väg kunde leda till träldom.

Gårdagen tolkas ju alltid i ljuset av nutiden, vilket innebär att historikernas frågor och forskningsområden varierat från tid till annan. Likt årsringar på ett träd avlöser de olika inriktningarna varandra: intresset har i takt med tiden fokuserat på politisk historia, facklig historia, social historia, kvinnohistoria, genushistoria. Att fånga in alla dessa berättelser och perspektiv, att söka skriva en översiktlig men ändå vetenskapligt tillförlitlig historia har varit författarnas strävan eftersom det är en historia värd lära känna.
Provläs

Sveriges historia: 1965-2012

av Kjell Östberg, Jenny Andersson. Sveriges historia (del 8)

Den sista delen av serien *Sveriges historia* börjar under 1960-talets gyllene rekordår när den svenska modellen väckte internationell uppmärksamhet. "Paradiset, det måste väl vara som Sverige, fast med mera sol", utbrast den franske presidenten George Pompidou vid denna tid.

Men tiderna förändras. Vi lever i en nutid där världen och Sverige drabbats av en djup ekonomisk kris vars konsekvenser ingen kan överblicka. Under tiden har Sveriges roll i världen förändrats genom murens fall, 11 september, invandring och internet, globalisering och EU-anslutning.

Utvecklingen spänner från en statlig TV-kanal till hundratals i parabolen, från 44-årigt socialdemokratiskt regeringsinnehav till borgerliga alliansregeringar, från du-reformer till ny-niande, från vänstertrafik till högertrafik. Däremellan ryms finansboomar och IT-bubblor, Ingemar Stenmark och Zlatan, vänstervindar och högervågor, u-båtar, 4 oktoberkampanjer, stödstrumpor, ABBA, Olof Palme och Lisbeth Salander, kärnkraftsomröstning, FRA-lagen, proggen och partnerskapslagar.

Finns det en kontinuitet i denna utveckling eller har Sverige förändrats i grunden under ett turbulent halvsekel? Tillhör folkhemmet historien? Det är den grundläggande fråga som styr framställningen i det avslutande bandet av Sveriges historia.

Provläs:
Innehåller 40 sidor, bl a innehållsförteckning på 8 sidor:

Sid 12	Förord	
23	Del I	Ett land som alla andra?
115	Del II	Välfärdslandet
212	Del III	Sjuttiotalets strömkantring
295	Del IV	Brytningstid
351	Del V	I marknadens skugga
423	Del VI	Ett nytt millennium
490	Bilagor	

Från Kungar.info på Internet 23 april 2014

Sveriges kungalängd

Sverige har varit en monarki under mycket lång tid. Monarkins innehåll och makt såväl som Sveriges omfattning har dock varierat över tiden. Även själva ordet Sverige har utvecklats med språket, förändringar som ibland används för att benämna olika epoker av utvecklingen, se vidare Svearike.

De äldsta kungarna är endast kända som sagokungar, men även under den historiska tidens regenter som finns i nedanstående lista finns osäkerheter. Samtliga uppgifter mellan Stenkil och Filip och mellan Inge den yngre och Sverker den äldre är osäkra och det har förmodligen funnits ännu fler kungar och tronpretendenter under denna tid än de vars namn överlevt till våra dagar.

Ordningstal på kungar infördes i Sverige med Erik XIV på 1500-talet. Han utgick från Johannes Magnus bok Historia de omnibus Gothorum Sveonomque regibus som framställde en synnerligen fantasifull lista över alla svenska kungar sedan syndafloden, och kom fram till att han var Erik XIV. Samma sak gäller de kungar som har namnet Karl där Karl Sverkersson är den förste historiskt belagde kungen med detta namn, med ordningsnummer VII enligt Johannes Magnus kunglängd. Som den förste historiskt belagda Erik (VIII) är Erik Segersäll eller eventuellt Erik (VII) Erik Väderhatt beroende på vilken källa man utgår från – den förste som alla är överens om är dock Erik Segersäll.

Namn	Regeringstid	Levnadstid
Erik Segersäll	- ca 995	d. ca 995
Olof Skötkonung	ca 995- ca 1022	d. ca 1022
Anund Jakob	ca 1022- ca 1050	d. ca 1050
Emund den gamle	ca 1050- ca 1060	d. ca 1060

Stenkilska ätten

Stenkil ca	1060- ca 1066	d. ca 1066
Halsten	-ca 1070	d. ca 1070
Anund Gårdske	början av 1070-talet	
Håkan Röde och Blot-Sven	ca 1070	
Inge den äldre		d. ca 1100
Filip	ca 1100- 1118	d. ca 1118
Inge den yngre (samregent med Filip 1110-1118)	ca - ca 1120	
Tronstrider mellan Ragnvald Knaphövde och Magnus Nilsson av Danmark	<1120-talet	

Sverkerska ätten (S) och Erikska ätten (E) med flera

Sverker den äldre (S)	ca 1130-1156	d. 1156
Erik den helige (E)	- ca 1160	d. ca 1160
Magnus Henriksson (ej erkänd som kung i hela riket)	1160-1161	d. 1161
Karl Sverkersson (S)	ca 1161-1167	d 1167

Kol och Burislev Sverkersson (S)(erkända i Östergötland)	ca 1170	båda d. 1170
Knut Eriksson (E)	1167- 1195 el. 1196	d 1195 el.1196
Sverker den yngre Karlsson (S)	1196-1208	d. 1210
Erik Knutsson (E)	1208-1216	d. 1216
Johan Sverkersson (S)	1216-1222	1201-1222
Erik Eriksson (E)	1222-1229	1216-1250
Knut Långe (Knut Holmgersson)	1229-1234	d. 1234
Erik Eriksson (E)	1234-1250	1216-1250

Folkungaätten (även kallad Bjälboätten)

Birger jarl (regerande riksjarl)	1248-1266	d. 1266
Valdemar Birgersson	1250-1275	ca1240-1302
Magnus Ladulås	1275-1290	ca 1240-1290
Birger Magnusson	1290-1318	ca 1280-1321
Mats Kettilmundsson	1318-1319 (rikshövitsman)	d. 1326
Magnus Eriksson	1319-1364	1316-1374
Erik Magnusson (kung över delar av riket i opposition till Magnus Eriksson)	1356-1359	1339-1359
Håkan Magnusson (först i opposition och sedan medregent till Magnus Eriksson)	1362-1364	1340-1380

Unionsregenter erkända i Sverige, inhemska kungar samt riksföreståndare

Margareta	1389-1412	1353-1412
Erik av Pommern	1396-1435 och 1436-1439	1382-1459
Engelbrekt Engelbrekt-sson	1435-1436 (rikshövitsman)	d. 1436
Karl Knutsson(Bonde)	1438-1440 (riksföreståndare)	1408 el. 1409-1470
Kristofer av Bayern	1440-1448	1416-1448
Bengt Jönsson (Oxenstierna) och Nils Jönsson (Oxenstierna)	1448 (riksföreståndare)	trol.1390-talet-el. 1450
Karl Knutsson(Bonde)	1448-1457	trol. 1390-talet-tid. 1450 1408 el. 1409-1470
Jöns Bengtsson(Oxenstierna) och Erik Axelsson (Tott)	1457 (riksföreståndare)	1417-1467 1415-1481
Kristian I	1457-1464	1426-1481
Kettil Karlsson (Vasa)	1464 (riksföreståndare)	1433-1465
Karl Knutsson(Bonde)	1464-1465	1408 el. 1409-1470
Kettil Karlsson (Vasa)	1465 (riksföreståndare)	1433-1465
Jöns Bengtsson (Oxenstierna)	1465-1466 (riksföreståndare)	1417-1467
Erik Axelsson (Tott)	1466-1467 (riksföreståndare)	1415-1481
Karl Knutsson(Bonde)	1467-1470	1408 el. 1409-1470
Sten Sture den äldre	1470-1497 (riksföreståndare)	1440-1503

Hans (Johan II)	1497–1501	1455–1513
Sten Sture den äldre	1501–1503 (riksföreståndare)	1440–1503
Svante Nilsson (Sture)	1504–1511 (riksföreståndare)	1460–1511
Erik Trolle	1512 (riksföreståndare)	1460–1529 el. 1530
Sten Sture den yngre	1512–1520 (riksföreståndare)	1492 el. 1493–1520
Kristian II	1520–1521	1481–1559
Gustav Eriksson(Vasa)	1521–1523 (riksföreståndare)	1496–1560

Vasaätten

Gustav I Vasa	1523–1560	1496–1560
Erik XIV	1560–1568	1533–1577
Johan III	1568–1592	1537–1592
Sigismund	1592–1599	1566–1632
Hertig Karl (IX)	1599–1604 (riksföreståndare)	1550–1611
Karl IX	1604–1611	1550–1611
Gustav II Adolf	1611–1632	1594–1632
Kristina	1632–1654 (förmyndarreg. 1632–1644)	1626–1689

Pfalziska ätten

Karl X Gustav	1654–1660	1622–1660
Karl XI	1660–1697 (förmyndarreg. 1660–1672)	1655–1697
Karl XII	1697–1718 (förmyndarreg. 1697)	1682–1718
Ulrika Eleonora	1719–1720	1688–1741

Hessiska ätten

Fredrik I	1720–1751	1676–1751

Holstein-Gottorpska ätten

Adolf Fredrik	1751–1771	1710–1771
Gustav III	1771–1792	1746–1792
Gustav IV Adolf	1792–1809 (förmyndarreg. 1792–1796)	1778–1837
Hertig Karl (XIII)	1809 (riksföreståndare)	1748–1818
Karl XIII	1809–1818	1748–1818

Bernadotteska ätten

Karl XIV Johan	1818–1844	1763–1844
Oscar I	1844–1859	1799–1859
Karl XV	1859–1872 (regent 1857–1859)	1826–1872
Oscar II	1872–1907	1829–1907
Gustaf V	1907–1950	1858–1950
Gustaf VI Adolf	1950–1973	1882–1973
Carl XVI Gustaf	1973–	1946–

Från regeringens hemsida på Internet 23 april 2014.
Utdrag från Regeringskansliet genom tiderna

Regeringskansliet genom tiderna

Regeringskansliets historia
År 1974 ändrades grundlagen om hur den svenska staten ska vara organiserad. Kungen lämnade över all makt till riksdagen och regeringen. Samtidigt bytte man namn på kungens kansli från Kunglig Majestäts kansli till Regeringskansliet. Ordbytet speglade en viktig förändring av det svenska statsskicket. Parlamentarismen hade slagit igenom fullt ut.

Tiden fram till Gustav Vasa
Den äldre Vasatiden 1521–1611
Stormaktstiden 1611–1718
Frihetstiden 1718–1772
Gustavianska tiden 1772–1809
Karl Johanstiden och den tidigaliberalismen 1809–1840
Tiden efter 1840
Kvinnor och män i Regeringskansliet
Regeringen och EU
Regeringskansliets lokaler

Tiden fram till Gustav Vasa

I Sveriges äldsta historia var landskapen mer eller mindre egna ”länder” med egna lagar och egna domstolar. Först på 1000-talet förenades landskapen till ett land med en gemensam kung. I det nya Sverige var visserligen kungen och hans män en samlande kraft, men landskapen hade rätt att självständigt sköta många egna frågor. Det säger sig självt att det var omöjligt att styra ett land utan att det fanns en administration som kunde hjälpa till. Och en sådan hade bildats kring kungen, först med olika militära ledare. En av dem var jarlen. Han var kungens närmaste rådgivare och tillhörde alltid någon av de förnämsta stormansätterna. Birger Jarl dog 1266 och var den siste jarlen. Ordet jarl motsvarar det engelska ordet earl som är vanligt på vikingatiden och den tidiga medeltiden. Efter Birger Jarls död ersatte man ordet jarl med hertig.

Förmyndarregering bildas
I början av 1200-talet regerar ett råd som förmyndarregering i stället för kung Erik Eriksson, som var för ung för att regera. Rådet får stor betydelse för framtiden. På 1280-talet kom rådet tillbaka, även då som en förmyndarregering för en kung som var för ung för att regera. Från och med nu blev rådet kvar. I rådet ingick biskopar från den mäktiga kyrkan och stormän från de främsta familjerna. De var de viktigaste krafterna i samhället vid sidan av kungamakten. Från början var det tänkt att rådet skulle vara rådgivande åt kungen, men rådsmedlemmarna uppfattade sig mer och mer som företrädare för kyrkan och stormännen. Den här motsättningen skulle bli viktig i framtiden. Viktigt var också att Sverige fick en gemensam lagstiftning för hela landet under 1300-talet. I Magnus Erikssons landslag från 1350 stod det

bland annat hur kungen skulle väljas och hur han skulle styra landet. På den tiden ärvde kungen inte makten.

Kanslern, marsken och drotsen
Kanslern var den förste riksämbetsmannen som inte var militär. En kansler fanns i rådet redan i början av 1200-talet, kanske redan tidigare. Kanslersämbetet hade vuxit fram ur den romerska förvaltningen. Under medeltiden var kanslern chef för en uppsatt persons kansli och var särskilt kunnig i språk och skrivande. I Sverige fick kanslern en hög ställning och ett stort politiskt inflytande. Andra viktiga ämbetsmän under medeltiden var marsken och drotsen, två ämbetsmän som hade stor betydelse vissa perioder. Marsken var befälhavare under krigen, och drotsen var ställföreträdare för kungen ibland.

Den äldre Vasatiden 1521–1611

Under Gustav Vasas tid var det kungen som styrde Sverige. Han styrde landet på ett mycket personligt sätt. Någon mäktig kansler ville han definitivt inte veta av, särskilt inte någon som var knuten till biskopsämbetet i Strängnäs som seden tidigare hade varit. Visserligen hade han både kansler, sekreterare och skrivare, men genom Stockholms blodbad hade adelns ställning kraftigt försvagats. Gustav Vasa utnyttjade därför de adelsmän som fanns tillgängliga vid hovet. Även annan personal arbetade nära kungen.

Kanslern blev chef för kansliet, som hade sina lokaler på Stockholms slott. Där fanns även kammaren som var den lokal där en kammarmästare och en kamrerare arbetade med skatter,kontroll och bokföring.

Ränte- och räknekammaren
Kammaren delades upp i en räntekammare som hanterade skatterna och en räknekammare som kontrollerade fogdarna. Särskilda kammarråd ledde sedan 1560 kamrarna. Det var alltid medlemmar av högadeln som utsågs till kammarråd. Chefen för räknekammaren kallades överste skattmästare från och med 1571. Räknekammaren blev kvar under en lång tid framöver.

Under årtiondena efter Gustav Vasa blev det vanligare att högadliga män arbetade i den centrala förvaltningen och deltog i regeringsarbetet. Det var något som adeln själv ville, för att bevaka sina intressen. Till exempel blev den högadlige Nils Gyllenstierna kansler 1561. Samtidigt var flera av sekreterarna, skrivarna och notarierna tyska.

Sekreterarna fördelade ärende- na inom kansliet efter språk (tyska eller svenska).
Särskilda problem uppstod när Johan III:s son Sigismund ärvde tronen vid sin fars död 1592. Eftersom Sigismund redan var vald till kung i Polen och han bodde där, utsåg man hertig Karl (sedermera Karl IX) till riksföreståndare. Dessutom krävde nu högadeln genom rådet att de skulle få sitta med i Sveriges styrelse. Maktspelet som följde ledde till att Sigismund avsattes 1598 och hertig Karl blev ny kung 1600.

Många sekreterare i det svenska kansliet följde med Sigismund till Polen. Det innebar att Karl måste organisera om kansliet, för att kunna styra landet. Han hade gått hårt fram mot det gamla rådet, till exempel genom Linköpings blodbad 1600 när han lät avrätta rådsherrar som varit lojala mot Sigismund. För att kompensera bristen på rådsherrar skapade han ett nytt råd, helt enligt landslagens bestämmelser om antal rådsherrar och uppgifter. Rådsherrarna fick höga titlar (drots, marsk, kansler), men det var nu en hovkansler som var chef för kansliet. Efter Linköpings blodbad bestämde man att rådet enbart skulle råda och inte regera.

Riksdagen
Riksdagen fick allt större betydelse under 1500-talet, för att från slutet av århundradet bli ett vanligt inslag i det svenska statsskicket. I början av 1600-talet började riksdagen syssla mer regelbundet med skatter. Det hade man bara fått göra ibland på 1500-talet, men då precis som på 1600-talet skedde det helt på regeringens initiativ. Kärnan i riksdagen var rådsherrarna.

Stormaktstiden 1611–1718

Kansliet utvecklades starkt under stormaktstiden. Den som drev på utvecklingen var rikskanslern Axel Oxenstierna. Tillsammans med Gustav II Adolf skapar han på sätt och vis det moderna Sverige. Kungen har inte längre ensam makten, utan styrs av nya lagar och en fast och välorganiserad centralregering. Viktiga punkter i utvecklingen var kungaförsäkran år 1611, en rad olika kansliordningar och slutligen 1634 års regeringsform, den grundlag som bestämmer hur Sverige ska organiseras. Vid kungens sida stod fem höga ämbetsmän som var chefer för varsin avdelning i riksstyrelsen (drots, marsk, amiral, kansler och skattmästare). De var också medlemmar av rådet.

Axel Oxenstierna organiserade sitt kansli som ett ämbetsverk, det vill säga en myndighet som lyder direkt under regeringen. Han samarbetade med fyra kansliråd, som han hämtade ur rådet. Under kanslirådden fanns sekreterare med särskilda arbetsområden och med underordnade skrivare. Dessutom hade man en hovkansler och ett par mer kvalificerade sekreterare, som från och med 1629 kallas statssekreterare. År 1661 fick statssekreterarna ansvar för var sin expedition, en för inrikes och en för utrikes ärenden.

I kansliet förberedde man ärenden som kungen sedan fattade beslut om. Men i vissa frågor kunde kansliet besluta självständigt. Kansliet var organiserat som ett kollegium, det vill säga chefen för kansliet fattade beslut i samråd med ett antal rådgivare. Kansliet svarade för hela regeringen med undantag för frågor om finanser och krig. Räknekammaren (senare kammarkollegiet) ansvarade för finanserna medan krigsrådet (senare krigskollegiet) ansvarade för krigsfrågorna. Även de andra delarna av riksstyrelsen organiserades som kollegier, till exempel amiralitetskollegiet (högsta ledningen för flottan) och riksdrotsens ämbetsverk Svea hovrätt.

Axel Oxenstierna (1583–1654): Trots att han bara var 28 år blev han riksrådets ledande man 1611 när Karl IX dog. Året därpå blev han utnämnd till rikskansler. Axel Oxenstierna utformade Gustav II Adolfs kungaförsäkran. Kungen dog på slagfältet 1632. Eftersom drottning Kristina var för ung för att regera 1634, ledde Axel Oxenstierna en förmyndarregering i hennes ställe. Hur regeringen skulle arbeta slogs fast i regeringsformen.

Förutom de höga riksämbetsmännen skulle ett stort antal rådgivare i kollegierna vara riksråd. De fem riksämbetsmännen handlade som regering i kungens namn. Förutom de fem riksämbetsmännen deltog även andra rådsmedlemmar i regeringssammanträdena. Det var med andra ord rådet som var regering, särskilt när kungen var ute i fält under krigen och när regenten var omyndig (1632–1672). Det är först nu från början av 1600- talet som man kan säga att Stockholm blir förvaltningens medelpunkt. Där finns riksstyrelsen alltid representerad, även när kungen är ute på krigståg.

Kungligt råd

När Karl XI blev myndig 1680 minskade han rådets makt. I stället för att låta rådet självständigt besluta i vissa frågor knöt han rådet närmare till sig och de höga riksämbetena fick förfalla. Chefen för kansliet blev kanslipresident och de kollegiala arbetsformerna fick mindre betydelse. Ett exempel är att statskontoret blev en självständig avdelning inom kammarkollegiet 1680.

Kungen lyssnade på råd från dem han själv hade förtroende för, och det ledde till att fler tjänstemän blev viktiga rådgivare. Bland annat gav kungen två tjänstemän i kansliet som redogjorde för viktiga ärenden samma status som de kungliga råden. De fick titeln statsråd samtidigt som de fortsatte att vara chefer för inrikes- och utrikesexpeditionerna. Detta innebar fler tjänstemän fick dubbla uppdrag: ansvar för kansliet och rådgivare till kungen.

År 1713 organiserade Karl XII om kansliet genom en ny kansliordning. Kansliets uppgift att redogöra för ärenden (föredragning) och utföra uppgifter (expedition) överfördes till sex expeditioner som skötte alla regeringsärenden. Expeditionernas chefer kallades ombudsråd. Förändringen innebar i praktiken att de föredragande och expedierande funktionerna blev ett slags departement ovanför de olika ämbetsverken. Hela den nya organisationen föll med Karl XII:s död 1718.

Axel Oxenstierna:”Som adelsman har jag naturligtvis fått en gedigen utbildning och har studerat vid flera tyska universitet. Efter studietiden fick jag plats vid hovet och valdes snart in i rådet, trots min ungdom. Man ansåg att min analytiska förmåga, kombinerad med stark realism, skulle komma väl till pass. Att jag sedan var taktiskt skicklig och hade en enorm viljestyrka och förmåga att hålla fast vid långsiktigt uppställda mål, fick de lära sig.

Jag hade ett mycket förtroendefullt samarbete med kung Gustav II Adolf. Vi hade båda målet att förvandla Sverige till en ledande europeisk makt. Det arbetet fortsatte jag när jag ledde förmyndarregeringen för drottning Kristina.

Både kungamakten och regeringsmakten (och riksdagen) måste följa grundlagen och ha en fast organisation. Min största seger i det arbetet var 1634 års regeringsform.

För att göra Sverige till en modern stormakt har jag effektiviserat landets administration på central, regional och lokal nivå. Dessutom har jag sett till att adeln, som rikets ledande stånd, har fått ensamrätt till rikets högsta ämbeten.

Andra nödvändiga åtgärder har varit att förbättra utbildningen, stärka krigsmakten, förstärka finanserna och att föra en aktiv utrikespolitik.

Historikerna säger att mina över 30 år som rikskansler, politiker och statsbyggare ger mig en unik plats i svensk historia.”

Frihetstiden 1718–1772

När Karl XII dog 1718 föll också det kungliga enväldet. Kungen fick ge ifrån sig delar av makten till de fyra stånden (adel, präster, borgare och bönder). Som en följd av det fick ämbetsmännen som dominerade i riksdagen mer makt. Hur man organiserade regeringsmakten framgår av de nya regeringsformerna 1719 och 1720. Den nya organisationen innebar att man gick tillbaka till det gamla rådet. Rådet, som nu kallades riksråd, utgjorde själva regeringen och hade kungen som ordförande. Det fungerade också som högsta domstol.

Kanslipresidenten (som motsvarar vår tids statsminister) ingick i riksrådet, som bestod av sexton medlemmar. Medlemmarna fattade besluten genom omröstningar där varje riksråd hade en röst och konungen två röster. Riksdagen kunde avsätta riksråd som den var missnöjd med. Det visar att riksdagen hade verklig makt. Kansliet kallades nu kanslikollegiet och ansvarade för all offentlig verksamhet som inte hade med rättsskipning att göra. Det var uppdelat på två funktioner. Det skulle dels vara förvaltande (utrikes ärenden, postväsen, skolor, akademier, arkiv och bibliotek), dels föredragande och expedierande.

Liknar nutidens departement

Kanslipresidenten såg till att föredragningen sköttes av fyra expeditioner för justitieärenden (Nedre justitierevisionen), utrikesärenden, krigsärenden och inrikescivilärenden (kammarexpeditionen). Expeditionerna liknade vår tids departement. Cheferna för expeditionerna var statssekreterare och såg till att särskilda revisionssekreterare föredrog (redogjorde för) ärendena för riksrådet. Chefen för justitierevisionen kallades justitiekansler. I kanslikollegiet ingick även en hovkansler och ett antal kansliråd.

Avid Horn:

"Jag började mitt yrkesliv som militär och blev sedan diplomat. Men min politiska bana började jag som kungligt råd i kanslikollegiet under Karl XII och därefter som kanslipresident, dvs. riksrådets ledare, under drottning Ulrika Eleonora. Eftersom jag hade en annan åsikt om grundlagen avgick jag – jag har alltid varit motståndare till kungligt envälde – bara för att året därpå vara tillbaka på posten som kanslipresident. Den posten behöll jag i 18 år. Många tycker att jag har varit en stark regeringschef i ett starkt riksråd. Min starka ställning berodde inte på att kungen visade välvilja, utan på att jag var skicklig på att manövrera de fyra stånden. Jag balanserade för- siktigt i utrikespolitiken och var sparsam i inrikespolitiska frågor.

Med åren växte kritiken mot min politik. En grupp yngre adelsmän, borgare och officerare tyckte att jag förde en gammaldags politik. De organiserade sig som opposition och kallade sig hattar – hatt som symbol för frihet och mandom – och hånade mig och min anhängare som nattmössor.

Trots detta har min politiske motståndare Tessin beskrivit mig så här: 'Greve Arvid Horn hade de flesta egenskaper som skapar en stor minister: vackert utseende, lätt talegåva, vänlighet, mod, intryckskraft, erfarenhet, outtröttlighet och ett fantastiskt minne. Efterhängsen i sina anläggningar, hittig i utvägar, skarpsynt i valet av arbetare; något mer hetsig än en kanslipresident vara bör; gudfruktigt hjärta med kan hända för mycket utvärtes sken.'

Vid 1738–1739 års riksdag hade kritiken vuxit sig så stark att jag blev tvungen att begära avsked. Det skedde förstås under stora hedersbetygelser och jag fick behålla min riksrådstitel och samtliga löneförmåner."

På expeditionerna arbetade också expeditions- sekreterare, registratorer, kanslister och kopister. Statssekreterarna hade stor makt över arbetet.

Ständerna tar makten
Kanslipresidenten var den främste i riksrådet, och som sådan blev han den verklige regenten. Vid 1738 års riksdag segrade oppositionen (hattarna) vid valet i riddarhuset. Det ledde till att den sittande kanslipresidenten, den mäktige ledaren för mösspartiet Arvid Horn, avgick. I samband med det avgick även fem av de gamla riksråden. Detta har betecknats som ett slags genombrott för parlamentarismen, de fyra stånden fick makten.

De fyra ståndens makt innebar att kanslipresidenten blev beroende av partiläget inom riksdagen. Det innebar också att det fanns en konflikt mellan kanslikollegiet där kanslipresidenten ingick och kansliets expeditioner. Denna konflikt varade hela frihetstiden.

Den äldsta tryckfrihetsförordningen kom 1766 och var den första av sitt slag i världen.

Carl Gustaf Tessin:
"Min far och min farfar var båda slottsarkitekter. Så intresset för de sköna konsterna föddes jag med. Men mitt intresse för politik var minst lika stort. Efter fem års kulturell utbildning utomlands gav jag mig in i den svenska politiken.

Under frihetstiden, som är min tid i svensk politik, uppstår det vi i dag kallar partier. Efter att ha närmat mig det holsteinska partiet anslöt jag mig till oppositionen mot Arvid Horn och hans mössparti. Jag kom senare att leda oppositionspartiet – hattarna.

Jag valdes till lantmarskalk och var med och störtade Horn. Efter ett mellanspel som ambas- sadör i Paris återvände jag sedan till Sverige där jag hade valts till riksråd.
Mitt utrikespolitiska mål var att frigöra Sverige från Ryssland. Det lyckades jag med under min tid som kanslipresident, med stöd av Preussen och Danmark.

Det resulterade också i två kungliga bröllop. Från Berlin förde jag personligen hem Lovisa Ulrika till Adolf Fredrik. Och senare ordnade jag förlovningen mellan deras son prins Gustav och den danska prinsessan Sofia Magdalena.

Mitt goda förhållande till prinsparet bröts när de vid sitt trontillträde ändrade statsskicket, utökade kungamakten och försvagade partiernas och riksdagens ställning.

Jag hann också ägna mig åt konst och kultur. Visste du att det var Carl Hårleman och jag som introducerade den franska rokokon i Sverige? Och det är min stora konstsamling som är grunden för Nationalmuseums äldre avdelning."

Gustavianska tiden 1772–1809

Gustav III:s statskupp 1772 innebar att de fyra ståndens och riksrådets makt minskade mycket starkt. År 1789 förlorade de makten helt och hållet. Kungen, ”han och ingen annan”, skulle styra Sverige. Gustav III hanterade regeringsärendena i särskilda sammanträden som han kallade kabinett eller konselj. Dit kallade han dem han behagade, till exempel fick flera statssekreterare stort inflytande och deras expeditioner blev lika inflytelserika som senare tiders departement. Ett typiskt exempel på detta är Johan Liljencrantz som blev Gustav III:s motsvarighet till vår tids finansminister.
Gustav III upphävde riksrådet 1789 och förde över rättsfrågorna till en nyinrättad högsta domstol. Samtidigt inrättade han Rikets ärenders allmänna beredning, som skulle bereda handläggningen av regeringsärendena. I denna beredning ingick bland annat statssekreterarna.

Riksstyrelsen organiserade om flera gånger i slutet av 1700-talet och i början av 1800-talet, men det ändrade inte mycket. År 1801 upphävdes kanslikollegiet, vilket ledde till att de tre expeditionerna fick en starkare ställning under beteckningen Kunglig Majestäts kansli. Utrikesärendena behandlades sedan 1791 av ett särskilt kabinett för utrikes brevväxlingen med en kabinettssekreterare som chef. År 1808 tillkom en kunglig beredning för alla ärenden som hörde till de tre expeditionerna utom så kallade kabinettsärenden. Men den upphörde i och med 1809 års revolution.

Karl Johanstiden och den tidiga liberalismen 1809–1840

Regeringsformen 1809 slog fast att det var kungen som skulle styra riket. Det gamla riksrådet uppstod i form av ett statsråd med nio medlemmar. Av dem var två ansvariga för vissa förvaltningsområden, nämligen utrikesstatsministern och justitiestatsministern. En tredje, hovkanslern, var närmast en biträdande utrikesminister med ansvar för tryckfriheten. Övriga sex statsråd var bara rådgivare. Alla regeringsärenden skulle föredras för kungen och avgöras av honom vid statsrådssammanträden. Undantaget var ärenden som handlade om Sveriges förhållanden till främmande makter (ministeriella mål) och ärenden som kungen avgjorde i sin egenskap av högste befälhavare för krigsmakten (kommandomål).

Fyra statssekreterare var chefer för var sin expedition, nämligen krigsexpeditionen, inrikesexpeditionen, handels- och finansexpeditionen samt en nyinrättad ecklesiastikexpedition. Statssekreterarna var föredragande i statsrådet och skulle ge råd och ha samma ansvar som statsråd i de frågor de föredrog. De skulle också delta i den förberedande beredningen som ägde rum i Rikets allmänna ärenders beredning, det nya namnet för Rikets ärenders allmänna beredning från 1789, och som avskaffades först år 1840. Statssekreterarna fick stort inflytande i statsrådet.

En särskild kanslistyrelse tillkom 1809 som skulle granska att expeditionerna skötte sitt arbete. Kanslistyrelsen bestod bland annat av utrikesstatsministern som ordförande, hovkanslern, de fyra statssekreterarna och kabinettssekreteraren.

Statsråden hade även sedan 1816 förberedande överläggningar inför regeringssammanträdena. Överläggningarna kallades för statsråds-

beredning. Det var ett tillfälle för statsråden att överlägga mer informellt innan de mötte kungen i ett formellt regeringssammanträde (konselj). Egendomligt nog var det antingen kronprinsen eller justitiestatsministern som ledde statsrådsberedningen. Statsrådsberedningens informella karaktär framgår av att den inte finns nämnd i regeringsformen och att man inte förde protokoll.

Det fanns en tydlig konflikt mellan å ena sidan statsrådens och rådgivarnas roll och å andra sidan de sakkunniga statssekreterarnas roll.

Den här konflikten präglade de första årtion- dena på 1800-talet. Riksdagen diskuterade frågan flitigt och riksstyrelsen förde fram flera förslag till en omorganisation. Redan år 1833 upphävdes kanslistyrelsen och utrikesstatsministern blev ensam chef för Kunglig Majestäts kansli. År 1840 kom slutligen en genomgripande förändring av riksstyrelsen som innebar att statsråden blev både föredragande och rådgiva-re. Reformen innebar att statssekreterarna blev de ministrar som man länge hade pläderat för i olika sammanhang. Samtidigt lade man ner Rikets allmänna ärenders beredning.

1840 års departementalreform

1840 års reform blev mycket genomgripande. Riksstyrelsens indelning i departement gäller fortfarande i dag.

Statsrådet bestod nu av ett antal departementschefer och några statsråd utan departement. Två av departementscheferna kallades statsminister – justitiestatsministern och utrikesstatsministern. De statsråd som inte var departementschefer var bara rådgivande statsråd. Hovkanslern avskaffades och justitiekanslern tillhörde inte längre statsrådet. Kungen skulle styra riket enligt regeringsformen och var skyldig att samråda med statsrådet, utom i så kallade kommandomål. Det var ärenden där kungen beslutade i sin egenskap av högste befälhavare över krigsmakten. I de ärendena skulle kungen fatta beslut i samråd med chefen för det departement dit ärendet hörde, och behövde inte ta upp frågan i statsrådet.

Cheferna för departementen var alltså statsråd, men de skulle inte styra över de gamla kollegierna eller andra myndigheter – med undantag för utrikesförvaltningen under utrikesstatsministern. Innan ärenden föredrogs hos kungen i statsrådet skulle de beredas av statsråden. Det innebar att statsråden hämtade in upplysningar från statliga ämbetsverk eller myndigheter.

Statsråden hade också andra former för de interna beredningarna, till exempel i statsrådsberedningen som än så länge inte var formaliserad eller förde protokoll.

Expeditionscheferna stod närmast under departementscheferna och hjälpte till vid beredningen av ärenden. Resten av personalen på departementen arbetade med att föra protokoll, kontrolläsa avskrifter mot originaltexter (kollationering), expediera ärenden och skriva rent dokument.

Från början delade man inte upp arbetet inom departementen på något organiserat sätt. De sju departementet hade inte särskilt många ärenden, totalt 1 000 ärenden per år de första årtiondena efter 1840. Jämför det med de 8 300 ärenden som Regeringskansliet hanterade 2000.

Inom departementen diskuterade man ständigt principen om departementens roll i förhållande till underlydande myndigheter och frågan

om ministrar har rätt att besluta utan att samråda med regeringen (ministerstyre).

Departementen 1840
Departementen och deras viktigaste ansvarsområden:

Justitiedepartementet: Frågor om grundlagar och andra lagar. Tryckfri-hetsärenden.

Utrikesdepartementet: Förhållandet till andra länder.

Lantförsvarsdepartementet: Lantförsvaret. Telegrafinrättningar.

Sjöförsvarsdepartementet: Sjöförsvaret. Lots- och fyrväsende.

Civildepartementet: Lanthushållning, bergsrörelse, handel, sjöfart, fabriker, hantverk och andra näringar, allmänna vägar och andra kommunikationer. Lantregeringen.

Finansdepartementet: Jordeboksväsendet, beskattning, tullverket, statsregleringen, mynt- och bankväsendet, postväsendet.

Ecklesiastikdepartementet: Kyrkoväsendet, undervisning, vetenskap, kultur. Medicinal- och allmän hälsovård. Fattigvård.

Tiden efter 1840

Statsministerämbetet
Enligt 1840 års reform fanns två statsråd som kallades statsminister – justitiestatsministern och utrikesstatsministern. Titlarna visade att de hade de högsta posterna jämfört med övriga statsråd. Problemet under tiden närmast efter departementalreformen var att justitiestatsministern var så hårt bunden av sina uppgifter som chef för Justitiedepartementet att han inte hade tid att ägna sig åt allmänna politiska frågor utöver de som departementet ansvarade för.

Därför inrättade man 1876 en ny post i statsrådet – statsministern. En ledamot av statsrådet utsågs till statsminister och blev chef för regeringen utan eget departement. Chefen för Utrikesdepartementet behöll sin ministertitel, den enda ministertiteln vid sidan av statsministern i statsrådet.

Förste statsministern
Den förste statsministern var Louis de Geer 1876–1880. Han var mannen bakom representationsreformen 1865–1866 när den gamla ståndsriksdagen ersattes av tvåkammarriksdagen.

Så länge 1809 års regeringsform gällde var det kungen som utsåg statsministern. I dag är det riksdagens talmans uppgift, det slogs fast i regeringsformen 1974.

Statsministern hade ursprungligen inget egentligt departement. Ett sådant växte fram mycket sent, eftersom Statsrådsberedningen formellt hörde till Justitiedepartementet. Först i början av 1950-talet lades grunden till det departement som statsministern har i dag. Till en början bestod departementet av två sekretariat inom Justitiedepartementet: ett för statsministern och ett för statsråden utan departement

(granskningskonsulterna). I slutet av 1960-talet fick Statsrådsberedningen tydliga-re bestämmelser för administrationen med en egen samling av dokument och handlingar samt register över alla ärenden (diarium). Men fortfarande var det Justitiedepartementet som hanterade frågor om anslag till Statsrådsberedningen.

1974 års regeringsform gav statsministern rätt att själv fatta ett antal beslut. Bland annat utser statsministern departementscheferna, kallar statsråden till regeringssammanträde och kan förordna att en grupp ärenden som hör till ett departement ska föredras av ett annat statsråd än departementschefen. Statsrådsberedningens uppgift är att hjälpa statsministern och övriga statsråd om de inte får hjälp av något departement. Därmed har Statsrådsberedningen fått en starkare ställning inom Regeringskansliet.

Louis De Geer:
"Jag var den förste svenske regeringschef som titulerades statsminister. Tidigare var jag justitiestatsminister och delade ledningen av regeringen med utrikesstatsministern. Dessförinnan satt jag som representant för min ätt med i ett par riksdagar.

Som politiker företrädde jag nog vad som i dag kan betecknas som lagom borgerlig liberalism. Egentligen ogillar jag partiväsendet och ser mig mer som en ämbetsman.

Min största politiska insats var 1866 års representationsreform. Den innebar att ståndsriksdagen (med adel, präster, borgare och bönder) byttes mot en folkrepresentation med två kamrar. Att skriva ihop förslaget krävde all min taktiska begåvning och förmåga att kompromissa. Det blev tillräckligt modernt för liberalerna, tillgodosåg bondernas och medelklassens delvis motsatta krav och var ändå tillräckligt samhällsbevarande för att kunna vinna majoritet i Riddarhuset. De motsträviga prästerna fick rösta sist och följde naturligtvis majoriteten. Reformen antogs!

Under min ledning av regeringen genomfördes även en rad andra reformer som t.ex. näringsfrihet, vidgad religionsfrihet, husagans inskränkande och möjlighet för ogifta kvinnor att bli myndiga.

Efter ett nederlag i en försvarsfråga avgick jag som statsminister och blev kansler för landets universitet. Sedan ägnade jag mig åt min ungdoms stora intresse – att skriva. Mina Minnen del 1 och 2 är en klassiker inom den svenska memoarlitteraturen."

De särskilda samordnings- kanslier som de borgerliga koalitionsregeringarna (Fälldin 1976–1982 och Bildt 1991–1994) inrättade hade uppgifter som i viss utsträckning kan sägas vara desamma som Statsrådsberedningens.

Sedan 1997 är Regeringskansliet organiserat som en enda myndighet. Den består av Statsrådsberedningen, samtliga departement och Förvaltningsavdelningen, som är ett gemensamt administrativt organ för hela Regeringskansliet. Statsministern är chef för myndigheten Regeringskansliet.

Departementen
Eftersom departementen fick fler arbetsuppgifter efter 1840, tyckte många att departementen borde bli fler. Men ingenting förändrades förrän 1900, när man inrättade Jordbruksdepartementet. Under 1900-talet har man organiserat om departementen många gånger. Här är några av de viktigaste förändringarna:

• 1920 slogs de båda försvarsdepartementen ihop till ett departement. Civildepartementet ersattes av två departement: Social- och Kommunikationsdepartementen. Det tillkom också ett helt nytt departement: Handelsdepartementet.

• Krigsåret 1939 bildades Folkhushållningsdepartementet som bestod till 1950. Samma år tillkom ett nytt Civildepartement 1950–1969 för löne- och pensionsväsendet. Redan ett par år tidigare (1947) hade Inrikesdepartementet sett dagens ljus.

• 1969 tömdes Civil- departementet helt på sitt gamla innehåll och skulle i stället ansvara för länsstyrelserna, kommunerna och den fysiska riksplaneringen. Samtidigt tillkom Industridepartementet och året innan hade Ecklesiastikdepartementet bytt namn till Utbildningsdepartementet.

• 1974 bytte Civil- departementet namn till Kommundepartementet och Inrikesdepartementet blev Arbetsmarknadsdepartement. Samtidigt skapades Bostadsdepartementet.

• 1983 blev Kommundepartementet på nytt Civildepartement för att 1996–1998 bli till Inrikesdepartement.

• 1976–1982 delades Finansdepartementet i ett Budget- och ett Ekonomidepartement för att sedan åter slås samman 1983.

• Handelsdepartementet upphörde 1982 och frågorna fördes över till Utrikesdepartementet.

• 1987 tillkom Miljö- och energidepartementet. Namnet har varierat genom åren, men sedan regeringsskiftet 2006 heter departementet Miljödepartementet.

• 1991 bröts kulturfrågorna ut ur Utbildningsdepartementet och Kulturdepartementet bildades. Samma år upphörde Bostadsdepartementet, medan Industridepartementet bytte namn till Närings- departementet (under åren 1996–1998 under namnet Närings- och handelsdeparte-mentet).

• 1999 skapades ”stordepartementet” Näringsdepartemen- tet genom en sammanslagning av Kommunikations-, Arbetsmarknads- och Näringsdepartementen och delar av Inrikesdepartementet (som samtidigt upphörde).

• Arbetsmarknads-departementet tillkom1974 och är bland annat ansvarigt för arbetsmarknadsfrågor. Åren 1999–2006 skötte Näringsdepartementet Arbetsmarknadsdepartementets tidigare ansvarsområden. År 2006 återbildade den borgerliga alliansregeringen Arbetsmarknadsdepartementet.

• År 2007 inrättades Integrations- och jäm-ställdhetsdepartementet som har ansvaret för integrationspolitik, diskrimineringslagstiftning, jämställdhet mellan kvinnor och män, demokratiutveckling och mänskliga rättigheter, minoritetspolitik, folkrörelsepolitik, ungdomspolitik, storstadspolitik samt konsumentpolitik.

Av de ursprungliga sju departementen 1840 fanns alltså fem kvar – Justitiedepartementet, Utrikesdepartementet, Försvarsdepartementet, Finansdepartementet och Utbildningsdepartementet. Indelningen i departement har visat sig vara en ovanligt livskraftig idé.

Annorlunda har det varit med departementens inre organisation. Arbetsbördan för de mycket små departementen ökade hela tiden. År 1874 beslutade riksdagen att departementsexpeditionerna skulle delas

upp i ett antal avdelningar (byråer), vars chefer skulle bereda och föredra ärenden.

Resultatet av 1874 års diskussioner blev att man organiserade om departementens expeditioner och utfärdade en särskild instruktion för ämbets- och tjänstemän i Kunglig Majestäts kansli. Den gällde fram till 1922.

Enligt 1878 års instruktion skulle departementen ha en expeditionschef, ett antal kansliråd och kanslisekreterare samt en registrator. Dessutom skulle man ta emot tjänstemän i början av karriären (amanuenser) i mån av behov. Justitiedepartementet skulle dessutom ha en revisionssekreterare som byråchef för lagärenden. Kansliråden var chefer för byråerna.

Med tiden fick expeditionscheferna ägna sig alltmer åt beredning av ärenden, vilket ledde till att de i långa perioder tvingades ta ledigt för att ägna sig åt att skriva propositioner. Därför delade de flesta departement 1918 upp tjänsten som expeditionschef på två tjänster: statssekre-terare och expedi-tionschef. Enligt 1921 års instruktion skulle expedi-tionschefen fördela föredragningsskyldigheter och arbetet i övrigt, där det inte fanns någon byråindelning. Detta gällde fram till 1965.

Utvecklingen ledde till att man så småning- om organiserade varje departement i avdel- ningar. Alla departement hade minst två avdelningar– en för statssekreterare och en för expeditionschefer. Varje expeditionschefsavdel- ning indelades i sin tur i byråer. Vissa departement delade även in statssekreteraravdelningen i byråer.

I slutet av 1930-talet började även rättsavdelningar successivt växa fram. Indelningen i avdelningar och byråer var kvar till mitten av 1960-talet. Då ersatte man den med den organisation som finns i dag. I dag är departementen är indelade i ett antal enheter, sekretariat och kanslier. Dessutom har alla departement numera särskilda politiskt sakkunniga tjänstemän.

Finansdepartementet fick på 1950-talet ett serviceorgan som framför allt skulle syssla med departementens finanser. 1965 flyttade det över till Statsdepartementens organisationsavdelning, men låg fortfarande kvar i Finansdepartementet. 1997 blev serviceorganet Regeringskansliets förvaltningsavdelning och ansvarar nu för Regeringskansliets ekonomi- och arbetsgivarfrågor, IT- och säkerhetsfrågor, arkiv och bibliotek samt övergripande informations- och kommunikationsfrågor.

En mycket speciell grupp av ärenden som inte berördes av 1965 års omorganisation handlade om regeringsrätten. Regeringsrätten hade tillkommit 1909 som en administrativ högsta domstol och ärendena bereddes i det departement dit de hörde. I några departement blev arbetet så omfattande att de måste inrätta särskilda regeringsrättsbyråer. Det här ledde till att Regeringsrätten omorganiserades till en fristående administrativ högsta domstol 1972.

Sverige och EU

Sverige är medlem av Europeiska unionen (EU) sedan den 1 januari 1995. Det innebär bland annat att vissa beslut som Sveriges riksdag tidigare fattade, numera fattas gemensamt tillsammans med de övriga EU-länderna. Det gäller till exempel regler för handel med länder utanför EU, regler för stöd till jordbruk och landsbygdsutveckling och kvoter för hur mycket fisk som man får fiska i Östersjön varje år. Däremot beslutar EU inte om lagstiftning för skatter, sjukvård och utbildning.

Regeringens roll i EU-arbetet består av att företräda Sverige i Europeiska rådet och Europeiska unionens råd, som ofta kallas ministerrådet. Statsministern har det övergripande ansvaret för utvecklingen och samordningen av Sveriges EU-politik. I Statsrådsberedningen finns också EU-ministern och Kansliet för samordning av EU-frågor. Tillsammans med statsministerns kansli ansvarar EU-kansliet för EU-frågor som berör flera länders ansvarsområden, till exempel EU:s fördrag, långtidsbudget, bemanning av svenskar i EU:s institutioner, Lissabonprocessen, vissa informationsfrågor och övergripande EU-rättsliga frå- gor. EU-kansliet samordnar också instruktio- nerna till Sveriges EU-representation i Bryssel.

Regeringskansliets lokaler

I Regeringskansliet arbetar i dag 4 500 personer, en siffra som kan ställas mot de tio- och hundratal som arbetade i Kunglig Majestäts kansli under flera århundraden från 1500-talet framåt.

Hur de äldsta kanslierna var organiserade mer i detalj vet vi inte, och inte heller vet vi var de låg. Men de följde förmodligen med regenten till de platser där han befann sig. Man vet att det har funnits kanslier i Stockholm, Gripsholm, Vadstena och Nyköping. Alla viktiga dokument förvarades till en början i kistor för att de enkelt skulle kunna fraktas mellan de olika orterna.

Så småningom kom slottet Tre kronor i Stockholm att bli en mer eller mindre fast plats för kansliet som växte fram under vasakungarna, och det var där som kansliets handlingar fanns. Gustav Vasas kansler hade sitt kansli på Stockholms slott där även kammaren låg.

Dåliga lokaler

I slutet av 1500-talet bestämde hertig Karl att kansliets dokument skulle förvaras i skåp i kanslirummen. De var belägna i Tre kronors västra länga vid stora borggården, våningen ovanpå räknekammaren. Men kansliets lokaler var inte de bästa – ibland regnade det in – och läget blev inte bättre förrän 1626 års kansliordning trädde i kraft.

Denna kansliordning slog fast att det dagliga kansliet och Riksarkivet skulle ligga i särskilt utvalda lokaler i Stockholms slott. Kansliordningen gjorde kansliet till ett regelrätt ämbetsverk.

Redan efter några år blev kansliet trångbott och flyttade till nya lokaler i slottet. Den så kallade kanslilängan fanns kvar ända till den stora

slottsbranden 1697. Det var en katastrof i kansliets historia och innebar bland annat att stora delar av rådsprotokollen och avskrifterna av kungliga brev och regeringsbeslut (riksregistraturet) brann upp.

Den kungliga familjen köpte Wrangelska palatset på Riddarholmen och kansliet med arkiv tog plats i det närbelägna Rosenhaneska palatset. Bygget av det nya slottet pågick under lång tid och först 1754 kunde kungafamiljen flytta in. Den nordvästra flygeln, som var tänkt för kansliet, blev inte klar förrän 1763.

Det visade sig snart att de nya lokalerna inte var tillräckliga för kansliet. Dessutom fanns en krog i en angränsande lokal med en ständig ström av löst folk. Behovet av ytterligare lokaler löstes genom att kansliet ständigt flyttade runt inom slottet och att delar av kansliet så småningom flyttade ut.

År 1840, departementalrefor-mens år, krävde dåvarande justitiestatsministern nya lokaler. Det året hade de flesta departementen redan lämnat slottet. Kvar fanns bara Utrikesdepartementet och Statsrådsberedningen. Kravet resulterade i att Justitiedepartementet flyttade över till mynthuset vid nuvarande Mynttorget. Där fanns redan Civil-, Finans- och Ecklesiastikdepartementen. 1850 flyttade även Utrikesdepartementet dit och kort därefter Statsrådsberedningen. Därmed hade hela Kunglig Majestäts kansli lämnat slottet. För att mynthuset skulle bli ett renodlat kanslihus var myntverket tvunget att flytta. Däremot fick inte alla departement rum, så kansliet förblev splittrat på olika lokaler.

År 1906 flyttade Utrikesdepartementet till Arvfurstens palats vid Gustav Adolfs torg och där har det blivit kvar. Det innebar en tillfällig lösning på lokalproblemen men behoven var alltjämt mycket stora. Till slut bestämde man sig för att bygga om mynthuset. Det ombyggda kanslihuset stod helt klart 1937. I kanslihuset inrymdes nu Statsrådsberedningen och sju departement. Genom köp och byte av mark med Stockholms stad byggde man kanslihusannexet 1945–1950 i grannkvarteren. Till annexet flyttade Försvars- och Finansdepartementen.

I mitten av 1960-talet började man planera för en utbyggnad av Regeringskansliet i södra Klarakvarteren. Riksdagen hade under några år lämnat sitt hus på Helgeandsholmen, och bestämde sig 1975 för att flytta tillbaka till sitt ”eget hus”. Detta gjorde att man fick skynda på planeringen av departementsutbyggnaden, eftersom riksdagen behövde använda kanslihuset.

Lämnar Gamla stan

År 1981 lämnade Statsrådsberedningen och Justitiedepartementet kanslihuset och flyttade in i Rosenbad. Redan dessförinnan hade flera departement lämnat Gamla stan för att flytta in i andra lokaler. Efter 1981 flyttade resten av departementen i Gamla stan över Strömmen till södra Klara.

Utbildningsdepartementet var det departement som flyttade sist, 1993 blev det av. Det senaste tillskottet bland fastigheterna är det gamla Centralposthuset på Mäster Samuelsgatan/Vasagatan där många Stockholmare gjorde sina postärenden under 1900-talet. 2008 flyttar delar av Regeringskansliet in i huset.

Efter alla omflyttningar finns nu hela Regeringskansliet norr om Stockholms ström – samlat, fast i olika fastigheter. De flesta departement, Statsrådsberedningen och Förvaltningsavdelningen är förbundna med varandra genom ett underjordiskt kulvertsystem som gör att man kanske kan säga att den gamla drömmen om ett gemensamt kanslihus för regeringens kansli har gått i uppfyllelse.

Sveriges regeringar under 100 år

Nedan finner du en förteckning över de ca 40 olika regeringar som har styrt Sverige under de senaste 1900-talets början.

Årtal Statsminister Typ av regering

1900-09-12
1902-07-0 Fredrik von Otter Borgerlig

1902-07-05
1905-04-13 Erik Gustaf Boström Borgerlig

1905-04-13
1905-08-02 Johan Ramstedt Expeditionsministär

1905-08-02
1905-11-07 Christian Lundeberg Borgerlig samlingsregering

1905-11-07
1906-05-29 Karl Staaff Liberal

1906-05-29
1911-10-07 Arvid Lindman Höger

1911-10-07
1914-02-17 Karl Staaff Liberal

1914-02-17
1917-03-30 Hjalmar Hammarskjöld Höger

1917-03-30
1917-10-19 Carl Swartz Höger

1917-10-19
1920-03-10 Nils Edén Koalition: Liberal, Socialdemokratisk

1920-03-10
1920-10-27 Hjalmar Branting Socialdemokratisk

1920-10-27
1921-02-23 Louis De Geer (dy) Ämbetsmannaministär

1921-02-23
1921-10-13 Oscar von Sydow Ämbetsmannaministär

1921-10-13
1923-04-19 Hjalmar Branting Socialdemokratisk

1923-04-19
1924-10-18 Ernst Trygger Höger

1924-10-18
1925-01-24 Hjalmar Branting Socialdemokratisk

1925-01-24
1926-06-07 Rickard Sandler Socialdemokratisk

1926-06-07
1928-10-02 Carl Gustaf Ekman Koalition: Frisinnad, Liberal

1928-10-02
1930-06-07 Arvid Lindman Höger

1930-06-07
1932-08-06 Carl Gustaf Ekman Frisinnad

1932-08-06
1932-09-24 Felix Hamrin Frisinnad

1932-09-24
1936-06-19 Per Albin Hansson Socialdemokratisk

1936-06-19
1936-09-28 Axel Pehrsson (i Bramstorp) Bondeförbundet

1936-09-28
1939-12-13 Per Albin Hansson Koalition: Socialdemokratisk, Bondeförbundet

1939-12-13
1945-07-31 Per Albin Hansson Koalition: Socialdemokratisk, Bondeförbundet, Folkpartiet och Högern

1945-07-31
1946-10-06 Per Albin Hansson Socialdemokratisk

1946-10-11
1951-10-01 Tage Erlander Socialdemokratisk

1951-10-01
1957-10-31 Tage Erlander Koalition: Socialdemokratiskt, Bondeförbundet

1957-10-31
1969-10-14 Tage Erlander Socialdemokratisk

1969-10-14
1976-10-08 Olof Palme Socialdemokratisk

1976-10-08
1978-10-18 Thorbjörn Fälldin Koalition: Centerpartiet, Moderata samlingspartiet och Folkpartiet

1978-10-18
1979-10-12 Ola Ullsten Folkpartiet

1979-10-12
1981-05-19 Thorbjörn Fälldin
Koalition: Centerpartiet, Moderata samlingspartiet och Folkpartiet

1981-05-19
1982-10-08 Thorbjörn Fälldin Koalition: Centerpartiet, Folkpartiet

1982-10-08
1986-02-28 Olof Palme Socialdemokratisk

1986-03-01
1990-02-26 Ingvar Carlsson Socialdemokratisk

1990-02-26
1991-10-04 Ingvar Carlsson Socialdemokratisk

1991-10-04
1994-10-07 Carl Bildt Koalition: Moderata samlingspartiet, Centerpartiet, Folkpartiet och Kristdemokratiska samhällspartiet

1994-10-07
1996-03-22 Ingvar Carlsson Socialdemokratisk

1996-03-22
2006-10-06 Göran Persson Socialdemokratisk

2006-10-06 Fredrik Reinfeldt Koalition: Moderata samlingspartiet, Centerpartiet, Kristdemokraterna och Folkpartiet

I september 2014 förlorade de borgerliga valet och en regering Stefan Löfven med socialdemokrater och miljöpartister trädde till.
Januari 2019 Stefan Löfven med S och MP + C och L i riksdag

Sverige under 1900-talet.

Riksdagens tidning, Från Riksdag och departement, nr 40 1999: Inför år 2000. Så började och slutade 1900-talet.

1900 John Filip Nordlund, mördaren på Prins Carl, halshuggs.
1901 Allmän värnplikt införs.
1902 Gatukravaller och tre dagars storstrejk för allmän rösträtt.
1903 Lapplands-Expressen avgår från Stockholm till Narvik.
1904 Den första biografen öppnas.
1905 Unionen med Norge upplöses. Det nya riksdagshuset på Helgeandsholmen tas i bruk.
1906 LO och SAF erkänner varandra i avtal. I Mölle har damer och herrar setts bada tillsammans.
1907 Oscar II avlider och efterträds av Gustav V.
1908 Dramaten sätter upp Strindbergs ”Mäster Olof”.
1909 Allmän rösträtt för män till andra kammaren. Stor lockout och storstrejk berör 300000 arbetare. Efter en månad gav arbetarsidan upp.
1910 Den sista avrättningen äger rum i Sverige. Hinke Berggren håller föredraget "kärlek utan barn"och döms till fängelse.
1911 Karl Staaff (lib) bildar regering.
1912 Olympiska spel i Stockholm.
1913 Folkpension, som dock är för liten för att man ska kunna leva på den.
1914 Bondetåg, borggårdskris och nyval.
1915 Matpriserna stiger kraftigt.
1916 På två år har 40 svenska fartyg drabbats av tyska torpeder eller minor vilket kostat 128 människor livet.
1917 Parlamentarismens genombrott. Nils Eden (lib) bildar regering tillsammans med Hjalmar Branting (s). Hungerdemonstrationer i Västervik och Stockholm. Brödbutiker och bagerier plundras i Norrköping, Göteborg och Seskarö. Militärer sätts in.
1918 Klädransonering. Spanska sjukan bryter ut i Malmö, 27 000 människor dör i epidemin under året.
1919 Riksdagen beslutar om åtta timmars arbetsdag.
1920 Motbok införs i hela landet, tilldelningen är 4 liter starksprit i månaden. Sverige går med i Nationernas Förbund. Den första rent socialdemokratiska ministären bildas.
1921 Allmän och lika rösträtt för män och kvinnor. NF beslutar att Åland ska vara finskt.
1922 Folkomröstning om alkoholförbud. Motståndarna vinner med 51 procent.
1923 För första gången sänds en gudstjänst i radio.
1924 Allsvenskan i fotboll startar.
1925 Radion börjar sända reguljärt.
1926 Det första eldrivna tåget går mellan Stockholm och Göteborg.
1927 Den första serietillverkade Volvobilen. Fem bilar produceras per dag. Telefonlinjer öppnas till Paris, London och New York.
1928 Stora protester mot riksdagens lag om kollektivavtal och arbetsdomstol.
1929 Diktantologin "Fem unga" utkommer.
1930 Riksdagen beslutar om fri fart på vägarna. Passfrihet vid resor över Öresund.
1931 Militär skjuter fem demonstrerande arbetare i Ådalen. Arbetslösheten stiger. Devalvering. Riksbanken överger guldmyntfoten.
1932 Ivar Kreuger skjuter sig i Paris. Bankkris och ruin för småsparare. Per Albin Hansson (s) bildar regering.
1933 Kohandel mellan socialdemokraterna och bondeförbundet. Ernst Wigforss lägger en expansiv statsbudget.
1934 Riksdagen inför arbetslöshetsförsäkring. Rekordlåga födelsetal.
1935 En statlig utredning föreslår övergång till högertrafik.
1936 Skolplikten förlängs till 7 år. Den borgerliga riksdagen beslutar mot s-regeringens vilja att försvaret ska rustas upp. Regeringskris. Semesterregering. Efter valet koalitionsregering (s och bf).

1937 Riksdagen förbjuder svenskar att ta värvning i spanska inbördeskriget.
1938 Lag om två veckors betald semester. LO och SAF undertecknar "Saltsjöbadsavtalet".
1939 Regeringen avger en neutralitetsförklaring i samband med att andra världskriget börjar. Ransoneringskort utdelas. De fyra stora riksdagspartierna bildar samlingsregering. En militär frivilligkår för Finland börjar organiseras. Ture Nermans "Trots Allt!" tas i beslag.
1940 För att spara bensin förbjuds all privatbilism. Riksdagen tillåter censur. Livsmedelsransoneringar införs. Regeringen godkänner ysk transitering av personal och krigsmaterial till Norge. En Karl Gerhard-revy förbjuds.
1941 Rösträttsåldern sänks från 23 till 21 år. Regeringen tillåter att tysk trupp passerar från Norge till Finland. Gunder Hägg sätter världsrekord på 1500 meter. Vilhelm Moberg ger ut "Rid i natt! Eyvind Jonsson "Grupp Krilon".
1942 Livsmedelsransonerna är knappa. Det är brist på eldningskol. Två svenska malmbåtar på väg till Tyskland torpederas.
1943 Läger inrättas. Ubåten Ulven minsprängs. Efter tyskarnas nederlag på östfronten stoppar regeringen den tyska transittrafiken till Norge. Nöjesskatt på dans införs.
1944 Exporten av kullager till Tyskland upphör. I stället går exporten till England. Under hösten flyr 30 000 balter till Sverige. Statsystemet i jordbruket avskaffas.
1945 Tyskland kapitulerar. Samlingsregeringen ersätts av en s-regering. Metallstrejken pågår i fem månader.
1946 Sverige utlämnar 146 balter (flyktingar i tysk uniform) till Sovjetunionen. Engelska blir första främmande språk i alla skolor. Riksdagen beslutar om fria skolböcker och skolmåltider. Sverige blir medlem av FN. Tage Erlander blir statsminister efter Per Albin Hansson.
1947 Födelsenummer införs och källskatten dras på lönen. Penicillin börjar säljas på apoteket. Bilkörning på söndagar förbjuds för att minska bensinimporten. Barnbidrag införs.
1948 Ungdomskravaller på Södermalm i Stockholm. FN-medlaren. Folke Bernadotte, mördas av Stemligan i Jerusalem. Bertil Ohlin blir oppositionsledare för folkpartiet.
1949 Ny tryckfriheÎtsförordning. Kronan devalveras med 30 procent mot dollarn.
1950 Nioårig enhetsskola.
1951 Koalitionsregering (s och bf). Lagstadgade semestern förlängs från två till tre veckor. Religionsfrihetslag antas.
1952 Passfrihet införs i Norden. Ett svenskt militärflygplan av typ DC 3 försvinner över Östersjön.
1953 Dag Hammarskjöld blir generalsekreterare i FN.
1954 TV-sändningar börjar. Norden blir en gemensam arbetsmarknad.
1955 Motboken avskaffas. Det blir ett bestämt nej i folkomröstning om högertrafik (82,9 %). Allmän sjukförsäkring införs.
1956 Torsten Kreuger säljer Stockholms-Tidningen och Aftonbladet till LO.
1957 Folkomröstning om ATP. Bondeförbundet lämnar regeringen i protest.
1958 Nyval till andra kammaren.
1959 Med en rösts övervikt beslutar riksdagen att införa ATP.
1960 Omsättningsskatt införs. Sverige sänder en FN-styrka till Kongo.
1961 Sverige beslutar att inte söka medlemskap i EEC. Dag Hammarskjöld omkommer i en flygolycka i Kongo.
1962 Riksdagen beslutar att minska antalet kommuner till cirka 300.
1963 Fyra veckors semester. Riksdagen beslutar att införa högertrafik.
1964 Polisväsendet förstatligas.
1965 Rösträttsåldern sänks från 21 till 20 år. Asea får en order att ställa i ordning det första kärnkraftverket i Oskarshamn.
1966 Amerikanska flaggan bränns utanför USA:s ambassad i samband med Vietnamdemonstrationer.
1967 Vietnamdemonstranter och polis drabbar samman.

1968 Olof Palme, då utbildningsminister, går i en Vietnamdemonstration tillsammans med Nordvietnams Moskva-ambasadör och håller ett USA-kritiskt tal. USA kallar hem sin Stockholmsambassadör. Femdagarsvecka införs. Kårhusockupationen.

1969 Olof Palme efterträder Tage Erlander. Högerpartiet byter namn till moderata samlingspartiet. Riksdagen beslutar att avskaffa ett- och tvåöringarna. Den vilda strejken vid LKAB:s gruvor varar i fyra månader.

1970 Sydkraft får tillstånd att uppföra den första reaktorn i Barsebäck. TV sänder i färg. En värnpliktig döms till fängelse för att ha vägrat att klippa sitt långa hår. Val hålls till den nya enkammarriksdagen.

1971 Enkammarriksdagen med 350 ledamöter öppnar. Riksdagen flyttar tillfälligt till Kulturhuset vid Sergels torg.

1972 Olof Palme jämför USA:s bombningar i Vietnam med nazisternas terrordåd.

1973 Riksdagsvalet resulterar i två jämnstarka block, 175 mandat mot 175 mandat. IB-affären. Opec minskar utbudet av olja och oljepriserna stiger.

1974 Riksdagen antar en ny regeringsform och ny riksdagsordning. Parlamentarismen grundlagsfästs. Kungen får bara ceremoniella uppgifter. Rösträtts- och myndighetsåldern sänks till 18 År.

1975 Riksdagen (s och m) beslutar om fortsatt utbyggnad av kärnkraften.

1976 Riksdagen beslutar om en rejäl daghemsutbyggnad. Medbestämmandelagen antas. LO lägger fram sitt löntagarfondsförslag. Socialdemokraterna förlorar regeringsmakten efter 44 år. Thorbjörn Fälldin blir statsminister för en trepartiregering. Regeringen ger klartecken till laddning av Barsebäck II.

1977 De statliga budgetunderskotten börjar växa. Lag om fem veckors semester. Kronan devalveras med 10 procent Stora demonstrationer mot kärnkraften.

1978 Centern godtar att Forsmark III byggs. Trepartiregeringen faller på kärnkraftsfrågan. Ola Ullsten (fp) blir statsminister.

1979 Efter reaktorhaveriet i Harrisburg bestäms det att en folkomröstning ska avgöra kärnkraftsfrågan. De borgerliga partierna vinner riksdagsvalet med ett mandat.

1980 Folkomröstning om kärnkraften. Inget alternativ vinner majoritet. Riksdagen tolkar resultatet som att de tolv reaktorerna ska vara avvecklade till år 2010. Storkonflikt på arbetsmarknaden.

1981 Moderaterna lämnar trepartiregeringen sedan mittenpartierna gjort upp med socialdemokraterna om skatten. Kronan devalveras med 10 procent. En soövjetisk ubåt går på grund i Karlskrona skärgård.

1982 Socialdemokraterna gör ett bra riksdagsval och återtar regeringsmakten. Kronan devalveras med 16 procent.

1983 I Stockholm samlar 4-oktoberkommitten 75 000 demonstranter mot löntagarfondema. U-båtsjakter pågår, bland annat i Horsfjärden.

1984 FN-konferensen i Stockholm.

1985 Sverige får sin första kvinnliga partiledare i Karin Söder (c).

1986 Olof Palme mördas på Sveavägen i Stockholm. Ingvar Carlsson utses till statsminister.

1987 Socialdemokraterna beslutar att avskaffa kollektivanslutningen av LO-medlemmar till partiet.

1988 Miljöpartiet kommer in i riksdagen. Ebbe Carlsson-affären leder till att riksdagens konstitutionsutskott inleder TV-sända utfrågningar.

1989 Rättegången mot Christer Pettersson inleds. Tingsrätten dömer Pettersson för mordet på Olof Palme, men hovrätten frikänner honom. För första gången påÖ länge finns inget underskott i statsbudgeten. En okänd kommunalpolitiker från Katrineholm, Göran Persson, blir skolminister.

1990 Den socialdemokratiska regeringen gör en helomvändning och vill föra in Sverige i EG. En stor skattereform genomförs.
1991 Ny demokrati lyckas komma in i riksdagen. Miljöpartiet åker ur riksdagen. Carl Bildt bildar en fyrpartiregering (m, kd, fp och c).
1992 Stora budgetunderskott. Löntagarfonderna avskaffas. Bankkris. Ränte- och valutakris. Regeringen och socialdemokraterna lägger fram flera gemensamma krisprogram. Försvaret av kronan misslyckas och i november börjar kronan flyta fritt.
1993 Arbetslösheten är mycket hög.
1994 Passagerarfärjan"Estonia" går under, 852 människor omkommer. Socialdemokraterna vinner riksdagsvalet. Ny demokrati åker ut och miljöpartiet kommer tillbaka. EG-omröstningen slutar med 52,3 prEocent ja och 46,6 procent nej.
1995 Sverige blir medlem av europeiska unionen. Mona Sahlins kontokortsaffär gör henne omöjlig som partiledare och statsminister efter Ingvar Carlsson.
1996 Göran Persson blir socialdemokratisk partiordförande och statsminister. För första gången sedan 1940-talet råder deflation.
1997 Spel på Joker för 12 kronor ger 61 miljoner kronor i spelvinst.
1998 Den socialdemokratiska regeringen samarbetar med miljöpartiet och vänsterpartiet i riksdagen. Vid en diskoteksbrand i Göteborg omkommer 63 ungdomar, cirka 140 skadas.
1999 En av kärnkraftsreaktorerna i Barsebäck stängs. Aktiekursema på Stockholmsbörsen går upp med cirka 50 procent.

Inkomstskatterna

Sverige var under 1800-talet ett utpräglat klassamhälle. Sverige styrdes av kungen med hjälp av de fyra stånden i riksdagen, adel, präster, borgare och bönder. Någon plats för arbetare fanns inte.

Ståndsriksdagen avskaffades 1865 och ersattes med ett tvåkammarsystem. Arbetare med inkomst eller förmögenhet som var tillräckligt stor fick rösta, men det var till föga hjälp.

Socialdemokratiska partiet bildades 1889 och hade som första mål åttatimmarsdag och rösträtt för alla. Åttatimmarsdagen blev lag i slutet på 1910-talet. Rösträtten ökade steg för steg, först för män och sist för kvinnor som med full rätt kunde rösta första gången 1924. Det året fick de också komma in i läroverk, tidigare hade det inte varit möjligt. Kommuner hade möjlighet att i stället ordna kommunala flickskolor för realskolenivån.

Parlamentarismens principer att riksdagen skulle ha det översta ansvaret för styrningen av Sverige och inte kungen genomfördes informellt på 1910-talet men blev inte lag förrän 1974 då talmannen fick en central roll när en ny regering ska bildas.

På 1920-talet hämtades statsministern ibland från de borgerliga partierna, ibland från socialdemokraterna , men 1932 hade socialdemokraterna blivit så starka att de kunde inneha statsministerposten i 44 år till 1976.

Före andra värdskriget rådde en tradition att kvinnornas främsta uppgift var att bli gifta och försörjda av en man. De blev då “hemmafruar” med uppgift att sköta hushåll och barn, med hjälp av pigor om mannen hade hög inkomst.

Att föda barn utan att vara gift ansågs som skamligt. De som råkade ut för det försökte se till att de kunde föda i hemlighet någonstans. Tidningen Husmodern innehöll massor av annonser om det.

När de fått barnet gällde det att skaffa inkomster till försörjning eller adoptera bort. Det var ont om yrken för kvinnor: sjuksköterskor, sjukvårdsbiträden, barnmorskor. lärarinna på småskolor, hushållsarbete, butiksbiträde, serveringspersonal, enklare kontorsarbtete, skrivmaskinsarbete o d, hantverk i kvinnovänligt arbete, sömmerska, textilarbetare, man kunde inte bli polis, militär eller präst. Blev man gift med en general eller prost blev man generalska eller prostinna.

Under kriget fick kvinnor överta mäns arbete när de var inkallade. I början av 1900-talet var jordbruket den största branschen. med teknikens utveckling miskade behovet av arbetskraft i jordbruket, städerna växte. Kvinnorna blev mer och mer självständiga.

Efter kriget beskattades makar gemensamt enligt regler om sambeskattning. Det ogillades mer och mer och det kom krav om särbeskattning. Allmänna skatteberedningen gjorde en stor utredning om det men kom inte med förslag om hur det skulle gå till. Ett par andra statliga utredningar gav heller inte förslag och finansminister Gunnar Sträng åtog sig att lösa problemet. Han kom med 1970 års skattereform. Förslaget minskade antalet statliga skatteskikt och marginalskatterna för de högsta inkomster sänktes. “Dynamiska effekter” skulle göra att statens skatteinkomster inte skulle bli för låga.

Skatteomläggningen borde i möjligaste mån ske så att skatten blev efter förmåga. Ett problem var att förvärvarbetande make med hemmafru utan inkomst skulle få samma skatt som förvärvsarbetande ensamstående. Det löstes med ett hemmamakeavdrag. Avdraget var inte idexreglerat och realvärdet minskade vartefter med inflationen. När realvärdet kommit nära noll avskaffades det, men då hade de flesta hemmafruarna försvunnit.

Ett annat problem var att de lägsta rimliga levnadskostnaderna för förvärvsarbetande makar då som nu inte var dubbelt så stora som för förvärvsarbetande ensamstående utan bara cirka 150%. Det hade gått att lösa med olika storlekar på grundavdrag för makar och ensamma, men det accepterades inte. Grundavdraget blev lika stort per person, men det sattes relativt lågt. Det medförde att de med de lägsta lönerna fick orimligt höga skatter, något som partierna inte kompenserat tillräckligt för.

Ett annat problem var att kapitalinkomstskatten inte blev väl ordnad. Kvar blev att skuldräntor fick avdrag med den marginaleffekt som blev för arbetsinkomsterna och således större ju större inkomsterna var, vilket inte var bra. Det förbättrades något av statsminister Torbjörn Fälldin (C) i förslag 1982, som genomfördes av socialdemokraterna eftersom Fälldin förlorade valet 1982

I skattereformen 1990 fick kapitalinkomstskatten nuvarande form med statlig skatt 30% oavsett inkomstens storlek. Den sattes till 30% för att ungefär motsvara kommunalskatterna som ligger ungefär där.

De flesta betalar ingen statlig inkomstskatt, bara kommunal inkomstskatt. Kapitalinkomstskatten på 30 % är för de flesta ungefär som kommunalskatten.

Progessiviteten i inkomstskattesystemet ombesörjs av den staliga inkomstskatten som 2017 börjar vid inkomst cirka 38000 kr per månad. I sista minuten 1990 gjordes i skattereformen på förslag av LO en

ändring av reglerna för kommunalskatten. För att lindra skatten för de lägsta inkomsterna bestämes att grundavdraget vid låga inkomster skulle ökas ett antal procent upp till inkomt litet över 100 000 kr per år, istället skulle sedan grundavdaget minska en viss procent vid inkomst däröver.

Inkomtsskattesystemet består enligt detta av en kommunalskatt som med nyss nämnda undantag är lika med den skatt kommunerna bestämmer samt en statlig skatt vid inkomst över en viss nivå som riksdagen avgör. Till det en kapitalinkomstskatt på 30% oavsett arbetsinkomstens storlek. Man bör observera, att skuldräntor (negativ kapitalinkomst) bör medge avdrag 30%.

Kvar står sedan att de med de lägta inkomsterna får orimligt höga skatter på grund av att grundavdraget inte når upp till lägsta rimliga levnadskostnader.

Från omr 36-39zz sid 32 m m (Nedbantat)

Mer om skatter och bidrag.

Politikerna har under årens lopp då och då talat om att skatt ska utgå efter bärkraft och skattekraft och bidrag ska utgå efter behov. Men varken regeringen, riksdagen eller partierna har någonsin under de senaste femtio åren visat upp hushållsbudgetar som visar behov eller visat hur bärkraft hänger ihop med hushållsbudgetar.

Jag har nästan varje år under denna tid redovisat hushållsbudgetar och påpekat att inkomsterna vid låga inkomster inte räcker till hushållsbudgetarna och att skatter och bidrag bör bestämmas med hänsyn till det. Tyvärr har politikerna inte rätttat sig efter det, och fortfarande måste många med låga inkomster betala skatter trots att inkomsterna inte räcker till rimliga levnadskostnader.

Skattefördelningen bör ske efter bärkraft. Den bör ske med hänsyn till inkomst och med hänsyn till hushållsutgifter för rimliga behov.

Skattefördelningen har två dimensioner: Vertikal och horisontell fördelning.

Den vertikla fördelningen gäller fördelningen på personer med samma rimliga utgifter men med olika höga inkomster. Den horisontella fördelningen gäller fördelning på personer med olika rimliga utgifter men samma inkomster.

I den allmänna skattedebatten talas nästan bara om den vertikala fördelningen av skatterna - med hänsyn till inkomstens storlek.

Den vanligaste komplikationen i den horisontella fördelningen är förekomsten av barn. Oberoende av inkomstens storlek medför barn kostnader som det finns skäl att ta hänsyn till vid fördelningen av skatter och bidrag.

Eftersom vi har ett progressivt skattesystem som innebär att man procentuellt tar ut mer skatt vid högre inkomster än vid låga är det olämpligt att utforma hänsynen till barnkostnader som ett avdrag på inkomsten, det innebär att skattelättnad för barn blir större vid höga inkomster än vid låga. Därför sker hänsynen till barn genom barnbidrag som är lika stora oberoende av inkomstens storlek. Barnbidragen kan ses som en negativ skatt.

Före skattereformen 1970 sambeskattades makar. Det ville man komma ifrån och i reformen infördes särbeskattning, dvs makara beskattades var för sig efter sina inkomster. På den tiden var det vanligt att makar fördelade sina insatser så att mannen hade heltidsarbete med penninginkomster medan frun var hemma med barnen och stod vid spisen och tvättbaljan, utan penninginkomster, var hemmafru.

Vid övergång till särbeskattning uppstod problem för hemmafruarna. Mannen behövde kompensation för att han försörjde en hemmafru. Hemmafrun kunde inte spara in på hushållsutgifterna till de kostnader hon förorsakade mannen. Man införde då ett hemmamakeavdrag som var en horisontell fördelningsfaktor och lika stor vid alla inkomster. Hade man utformat det som ett avdrag på skatten skulle män med höga inkomster och större marginalskatter få större skattelättnader än de med låga inkomster.

När åren gick blev det färre hemmafruar och hemmamakeavdraget smälte i någon takt med det bort med inflationen. Till slut togs hemmamakeavdraget bort när hemmamakarna (hemmafruarna) var nära utrotade.

I början efter skattereformen 1970 hade man kvar bl a sättet att dra av för räntekostnader, avdrag gjordes med samma maginaleffekt som för inkomsten, dvs ju högre inkomst man hade och ju högre marginalskatt man hade desto mer tjänade man på ränteavdragen,

Direktören med hög lön och hög maginalskatt kunde få större skattelättnader av skuldränteavdragen än den lägst betalda i firman om man hade samma sorts hus att bo i och samma skuldräntor. Det var inte bra. I skatterformen 1982 rättades detta till något, men i reformen 1990 blev det klart att ränteavdragen blev samma vid olika inkomster. Man stannade då för 30% skatt på ränteinkomster och 30% skatteavdrag för skuldräntor. Hänsynen till räntorna hör till den horisontella fördelningen, räntorna har inget med inkomsterna att göra. Nu får direkören och springpojken vid inkomstbeskattningen samma hänsyn.

Bostadsbidragen hör till de horisontella fördelningshänsynen, men är också dimensionerade efter inkomstens storlek. För barnfamiljerna trappas de av med 20% av ökande inkomst.

Det borgerliga blocket vann valet 2006 med löften om skattesänkningar för låg- och medelinkomsttagare och åtgärder som skulle ge jobb åt arbetslösa och minska “utanförskapet”. Det blev stora skattesänkningar för dem med höga inkomster och nedskärningar som mest drabbar dem med låga inkomster. Arbetslösheten är stor. De borgerliga har ställt i utsikt att de ska forsätta på samma sätt.

En central fråga, som alltid, är skatterna. Vem ska betala dem och vad ska de användas till. De som ska betala är individer, hushåll och företag och skatterna ska gå till saker som är till nytta för de kategorierna. Skatterna tas ut på skattebaser: skatter på arbetsinkomster, inkomster av företag, vinster och kapital, skatt på varor mm.

En högerfilosofi är att de som har höga arbetsinkomster inte arbetar om de inte får lägre skatter och högre bidrag och att de med låga inkomster inte arbetar om de får lägre skatter och högre bidrag.

Den borgerliga alliansen hatar bidrag och har satt ett annat namn på jobbskatteavdragen, nämligen avdrag, som är detsamma som bidrag. Jobbskatteavdragsbidragen är vid höga inkomster mycket stora.

Folkpartiet framför krav om att den s k värnskatten ska tas bort, annars vill ingen utbilda sig, och utbildat folk är nödvändigt i den globala konkurrensen. Kravet är nonsens. De som inte vill utbilda sig på grund av värnskatten har fel inställning till utbildning och om de avstår utbildning är det bara bra. Samhället bör undvika att släppa fram giriga personer till välbetalda platser där de bara tänker på att skaffa sig själva förmåner.

De som nu ihärdigt propagerar för lägre skatter för höginkomster borde istället intressera sig för dem med låga och de lägsta inkomsterna och kräva förbättringar för dem. Skattesänkningarna bör bedömas med hänsyn till levnadskostnaderna.....

Skattereformen 1970 föregicks av många skatteutredningar. I en utredning stod att det inte gick att hitta ett belopp för levnadskostnader som kunde ligga till grund för skattefördeningar. Det var mycket dumt skrivet. Redan då fanns socialbidragsbelopp att utgå från. Nu är dessa belopp tydligare och grundar sig på bantade belopp i konsumentverkets budgetar.

Bostadskostnader är inte med i de beloppen utan bedöms från fall till fall. Emellertid finns statistik om svenska folkets bostadsstandard och statistik om bostadskostnader. En lägsta rimlig levnadskostnad kan beräknas från konsumentverkets budgetar och från statistik om hyror i hyreslägenheter i riket eftersom sådana lägenheter är de enda som är aktuella vid de lägsta inkomsterna. Det är tillräckligt många hyresboende för att det ska duga som grund. Statistiken för andra boendeformer ger skäl för att det är lämpligt. När det gäller bostadsstandard ger statistik och utrymmesnormer från Boverket skäl räkna med 2rok för ensam och 3rok för makar/sambor.....

Ett problem när man ska avväga inkomstskatterna vid de lägsta inkomsterna är att det per person är dyrare levnadskostnader för en ensam än för makar/sambor. Sambeskattningen togs bort i skattereformen 1970 och man kan inte få en lämplig skattefördelning genom att höja grundavdraget, eftersom det bör vara lika per person. Om man sätter grundavdraget så att ensamma får lämplig skatt får makar för låg skatt och sätter man grundavdraget så att makar får lämplig skatt får ensamma för hög skatt. Det är därför lämpligt att lösa det problemet med bostadsbidrag som kan formas så att man får en bättre fördelning vid låga inkomster. Det är här fråga om horisontell fördelning där rimliga hushållskostnader är olika för ensamma och makar.

Som komplement till inkomstskattesystemet finns nu barnbidrag, flerbarnstillägg och bostadsbidrag för barnfamiljer som avses korrigera skattesystemets skevheter. För barnlösa ungdomar finns också bostadsbidrag och för barnlösa äldre låginkomster har funnits bostadbidrag, som dock tagits bort. Det är skäl att återinföra bostadsbidrag för barnlösa äldre icke-pensionärer.

Det är möjligt beräkna levnadskostnader för barnfamiljer, men det är mer komplicerat än för kategorierna vuxna ensamma och vuxna makar och man måste då också ta med barntillsynskostnader. Det är regeringens och riksdagens uppgift att följa barnkostnaderna och vartefter justera belopp för barnbidrag o d.

Tillsynskostnaderna är relativt stora för småbarn, men kostnaderna för mat och kläder mm är då relativt låga. För mellanbarn är tillsynskostnaderna lägre och för de största barnen inga alls, men ju äldre barnen blir desto högre blir kostnadena för mat och kläder etc.

Beräkningar av barnkostnader har gjorts i Sven Wimnell 10+12 maj 2011+ 7 feb 2013: Barnfattigdom och annan fattigdom. http://wimnell.com/omr36-39zm.pdf

Det är tidsödande att göra sådana beräkningar, de måste göras för olika barnatal, olika åldrar på barnen, olika inkomstnivåer och för ensamma och makar. Genomsnittskostnaden var 2011 inklusive bostadskostnader omkring 38 000 kr per barn och år, Partierna borde redovisa sådant men tycks sakna både förmåga och intresse för det. I detta sammanhang är det lämpligt påpeka TV-avgiftens inverkan. Den är orättvis och missgynnar ensamma. Den bör avskaffas för hushållen och ersättas med en kollektivavgift för hushållen som betalas av riksdagen och som kan bindas till folkmängdens utveckling om riksdagen inte förmår fortsätta att avgöra hur mycket som ska läggas på TV. Avgiften är nu drygt 2000 kr per år och är en stor belastning vid låga inkomster. TV har haft en löjlig patrull som åkt omkring och sjungit för sådana som betalar avgiften samtidigt som man påstår att SVT är fri television. Avskaffa snarast TV-avgiften som är att se som en skatt. De pengar som behövs för det kan tas från Jobbskatteavdragen enligt förslag.

Pensionärer med låga inkomster: Det nya systemt med garantipensioner ger det omöjligt att kontrollera om pensionerna som utbetalas är riktiga. Reglerna för bostadstilläggen är orimliga och bör ändras på flera punkter. Det gäller bland annat reglerna för hur kapitalförekomst ska påverka.

Fastighetsskatter och förmögenhetsskatter.

Kd-ledaren Göran Hägglund gjorde en stor insats för att förbättra fastighetsbeskattningen. En stor del av befolkningen äger småhus och för dem har fastighetsskatten många år varit en pina. Skatten har byggt på fastighetstaxeringarna, som bygger på uppmätta marknadspriser för fastigheter i omvärlden. Skatterna har byggt på fiktiva inkomster på husen, inkomster som i verkligheten inte funnits. Husägarna har inte haft inkomster av husen som kunnat användas till fastighetsskatten.

Det gamla systemet har fått en bättre efterföljare. För reavinstskatten finns förmånliga regler om uppskov som kostar mycket pengar för staten, regler som kanske är alltför förmånliga.

Fastighetsskatten, förmögenhetsskatten, arvs- och gåvoskatterna bör ej återinföras. Statliga inkomstskatten bör ej tas bort.

Fastighetsskatterna och förmögenhetsskatterna är ett elände därför att fastigheter och förmögenheter för många inte alltid inbringar pengar som räcker till skatterna. Arvs- och gåvoskatter ger upphov till onödigt manipulerande.

Den mest rättvisa skatten är skatten på förvärvsinkomster som handlar om pengar man disponerar och är mer kontrollerbara än de andra skatterna.

Om förmögenheter: det finns olika slags förmögenheter, man kan ha ett hus eller pengar på banken, men en viktig typ av förmögenhet är den förmåga man har genom kunskaper och erfarenheter. Denna förmögenhet beskattas inte, man beskattar avkastningen av kunnandet, dvs inkomster man har av kunnandet, avkastningen av kunnandet. Samma bör gälla för de materiella förmögenheterna, man beskattar avkastningen.

Ränteavdrag och kapitalinkomstskatter bör ligga kvar på 30%

De svenska politiska partierna har aldrig förstått sig på problemen med fördelningen av inkomstskatterna, isynnerhet för de lägsta inkomsterna där de olika hushållkostnaderna, mest på grund av bostadskostnaderna, för ensamma och makar/sambor spelar stor roll.

För pensionärerer och barnfamiljer görs en sorts anpassning genom bostadstillägg vid låga inkomster. Samma sorts anpassning borde ske för icke-pensionärer utan barn, för dem borde införas lämpliga bostadstillägg. Sådana tillägg har funnits en tid men tagits bort.

Genom jobbskatteavdragen har skattefördelningen ytterligare försämrats.

Man bör observera, att makar/sambor (utan barn) vanligen klarar sig bra om båda har inkomster. Ensamstående är missgynnade i skattesystemet eftersom de ensamma ska betala hela levnadsstandarden. Om man sänker skatterna så att ensamma klarar sig vid låga inkomster kommer makar/sambor att bli överkompenserade. Man kan klara detta problem bara med hjälp av lämpligt utformade bostadsbidrag.

Under de senaste 40 åren har man i riksdagen inte kunnat få syn på någon vettig sammanhängande framställning om skatte- och bidragsfördelningsproblem. Varken de rödgröna eller de borgerliga partierna har gjort någon redovisning om levnadskostnaderna och satt skatter och bidrag i relation till det. Skattelättnaderna: bör bedömas med hänsyn till levnadskostnaderna.....

I det man bör göra ingår intresse och förbättringar för de lägsta inkomsterna och minskning av gapet mellan fövärvsarbetande och andra.

Vi har offentliga verksamheter och privata verksamheter för hushållen och för näringsverksamheter.

Socialdemokraternas fiender är inte näringsverksamheterna utan de andra partierna. Därför bör socialdemokraterna inte beskatta näringslivets kapital utan beskatta näringslivets kapitalinkomster. Till kapialinkomster hör vinster.

Alla verksamheter bör omges av lämpliga restriktioner som hindrar skador och leverans av onyttigheter. Näringslivet ska hålla god arbetsmiljö, goda löner och trygghet i anställning. Vinster bör beskattas, men att beskatta kapitalet lär inte ha mycket gott med sig, bara leda till onödigt krångel. När kapital säljs kan finns skäl att ta ut skatt, men då är ju kapitalet en vara. .....

Förbättringar för låginkomster har föreslagits genom införande av bostadsbidrag för barnlösa i förvärvsarbetande åldrar och genom att slopa den nuvarande TV-avgiften och istället minska jobbskatteavdragen med 100 kr per månad utom för låga inkomster och pensionärer.

Skattesystemet innehåller inte bara inkomstskatter utan också andra skatter, och välfärdsfördelningen beror också på gemensamma saker som bekostas med skattemedel, t ex skolor, försvar och bidrag av olika slag. Inkomstskattesystemet är en viktig faktor eftersom det reglerar hushållens tillgång till pengar som behövs för hushållens levnadskostnader.

Hur de gemensamma anordningarna påverkar välfärden för de olika hushållen är oklart och något som de politiska partierna inte försöker redovisa. men gärna spekulerar om.

<u>Ensam förvärvsarbetande icke-pensionär utan barn. 2019</u>
De som tjänar 6000-7000 kr i månaden har 2019 underskott i hushållsbudgeten på 100-110 tusen kr per år och betalar 10-12 % av inkomsten i skatt.

De som tjänar 18-19 tusen kr per månad 2019 har efter skatt så att de nätt och jämt klarar hushållsbudgeten och betalar 20-21 % av inkomsten i skatt.

De som tjänar 55-60 tusen kr per månad 2019 har efter skatt överskott på 270-300 tusen kr per år och betalar 33-35 % av inkomsten i skatt. Dagens Nyheter har som oberoende liberal den 21mars 2017 huvudledare där det nämns att två nationalekonomer i tankesmedjan Timbro nämnt 75% marginalskatt på de högsta inkomsterna. "Skatterna är en fråga om såväl rättvisa som ekonomiska realiteter" skriver ledaren. Men ledaren beskriver inte viktiga realiteter om fördelningen av inkomstskatterna på olika inkomstnivåer och marginalskatter för lägre inkomster som också kan vara stora.

De stora underskotten vid de lägsta inkomsterna beror på att inkomstskattesystemet inte är konstruerat efter bärkraft utan efter krav om särbeskattning. Grundavdraget är inte satt med hänsyn till levnadskostnader utan är en byråkratisk konstruktion som inte har med levnadskostnaderna att göra. Systemet är gjort med hänsyn till fördelningar vid högre inkomster. Det negativa utfallet vid de lägsta inkomsterna måste kompenseras med bidrag för att få bättre fördelning efter bärkraft. Bostadsbidrag är därvid lämpligt.

Nyss har nämnts om kapital:

"Fastighetsskatten, förmögenhetsskatten, arvs- och gåvoskatterna bör ej återinföras. Statliga inkomstskatten bör ej tas bort.

Fastighetsskatterna och förmögenhetsskatterna är ett elände därför att fastigheter och förmögenheter för många inte alltid inbringar pengar som räcker till skatterna. Arvs- och gåvoskatter ger upphov till onödigt manipulerande.

Den mest rättvisa skatten är skatten på förvärvsinkomster som handlar om pengar man disponerar och är mer kontrollerbara än de andra skatterna.

Om förmögenheter: det finns olika slags förmögenheter, man kan ha ett hus eller pengar på banken, men en viktig typ av förmögenhet är den förmåga man har genom kunskaper och erfarenheter. Denna förmögenhet beskattas inte, man beskattar avkastningen av kunnandet, dvs inkomster man har av kunnandet, avkastningen av kunnandet. Samma bör gälla för de materiella förmögenheterna, man beskattar avkastningen.

Ränteavdrag och kapitalinkomstskatter bör ligga kvar på 30%

De svenska politiska partierna har aldrig förstått sig på problemen med fördelningen av inkomstskatterna, isynnerhet för de lägsta inkomsterna där de olika hushållkostnaderna, mest på grund av bostadskostnaderna, för ensamma och makar/sambor spelar stor roll.

Sveriges Riksdag www.riksdagen.se Februari 2019

Riksdagens myndigheter och nämnder

- **Riksdagens ombudsmän, JO**
- **Riksrevisionen**
- **Riksbanken**
- **Nämnden för lön till riksdagens ombudsmän och riksrevisorerna**
- **Nämnden för prövning av statsråds och statssekreterares övergångsrestriktioner**
- **Partibidragsnämnden**
- **Riksdagens ansvarsnämnd**
- **Riksdagens arvodesnämnd**
- **Riksdagens överklagandenämnd**
- **Statsrådsarvodesnämnden**
- **Valprövningsnämnden**
- **Utrikesnämnden**
- **Krigsdelegationen**

Partierna i riksdagen och antalet ledamöter

Riksdagen har 349 ledamöter som väljs vart fjärde år. För att kunna bli ledamot måste man ha rösträtt och vara nominerad av ett politiskt parti. Åtta partier finns representerade i riksdagen under valperioden 2018–2022.

100
Socialdemokraterna

70
Moderaterna

62
Sverigedemokraterna

31
Centerpartiet

28
Vänsterpartiet

22
Kristdemokraterna

20
Liberalerna

16
Miljöpartiet

Riksdagens utskott 14 feb 2019

Klicka på länkarna

Alla utskott och EU-nämnden
http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/#alla-utskott--eu-namnden

Arbetsmarknadsutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/arbetsmarknadsutskottet/

Civilutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/civilutskottet/

Finansutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/finansutskottet/

Försvarsutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/forsvarsutskottet/

Justitieutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/justitieutskottet/

Konstitutionsutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/konstitutionsutskottet/

Kulturutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/kulturutskottet/

Miljö- och jordbruksutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/miljo--och-jordbruksutskottet/

Näringsutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/naringsutskottet/

Skatteutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/skatteutskottet/

Socialförsäkringsutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/socialforsakringsutskottet/

Socialutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/socialutskottet/

Trafikutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/trafikutskottet/

Utbildningsutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/utbildningsutskottet/

Utrikesutskottet http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/utrikesutskottet/

EU-nämnden http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/eu-namnden/

Sammansatta utrikes- och försvarsutskottet

http://www.riksdagen.se/sv/utskotten-eu-namnden/sammansatta-utrikes--och-forsvarsutskottet/

Arbetsmarknadsutskottet (AU)

Arbetsmarknadsutskottet ska bereda ärenden om
1. arbetsmarknadspolitik,
2. arbetslivspolitik med arbetsrätt,
3. integration,
4. åtgärder mot diskriminering i den mån ärendena inte tillhör något annat utskotts beredning samt
5. jämställdhet mellan kvinnor och män i den mån ärendena inte tillhör något annat utskotts beredning.

Ärenden om anslag inom utgiftsområdena 13 Integration och jämställdhet och 14 Arbetsmarknad och arbetsliv bereds av arbetsmarknadsutskottet. *Lag (2008:757)*.

Civilutskottet (CU)

Civilutskottet skall bereda ärenden om
1. äktenskaps-, föräldra-, ärvda-, handels-, jorda- och utsökningsbalkarna och lagar som ersätter eller anknyter till föreskrifter i dessa balkar, i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning,
2. försäkringsavtalsrätt,
3. bolags- och föreningsrätt,
4. skadeståndsrätt,
5. transporträtt,
6. konkursrätt,
7. konsumentpolitik,
8. internationell privaträtt,
9. lagstiftning i andra ärenden av allmänt privaträttslig beskaffenhet,
10. bostadspolitik,
11. vattenrätt,
12. bebyggelseplanläggning,
13. byggnadsväsendet,
14. fysisk planering samt
15. expropriation, fastighetsbildning och lantmäteriväsendet.

Ärenden om anslag inom utgiftsområde 18 Samhällsplanering, bostadsförsörjning, byggande samt konsumentpolitik bereds av civilutskottet. *Lag (2006:885)*.

Finansutskottet (FiU)

Finansutskottet ska bereda ärenden om
1. penning-, kredit-, valuta- och statsskuldspolitiken,
2. kredit- och fondväsendet,
3. det affärsmässiga försäkringsväsendet,
4. Riksrevisionen i den mån ärendena inte tillhör konstitutionsutskottets beredning,
5. den kommunala ekonomin,
6. statliga arbetsgivarfrågor, statlig statistik, redovisning, revision och rationalisering,
7. statens egendom och upphandling i allmänhet,
8. förvaltningsekonomiska frågor i övrigt som inte rör enbart ett visst ämnesområde samt
9. budgettekniska frågor.

Utskottet ska även granska beräkningen av statens inkomster, sammanställa statsbudgeten och granska årsredovisning för staten.

Ärenden om anslag inom utgiftsområdena 2 Samhällsekonomi och finansförvaltning, 25 Allmänna bidrag till kommuner, 26 Statsskulds-räntor m.m. samt 27 Avgiften till Europeiska unionen bereds av finansutskottet. *Lag (2010:1417)*.

Försvarsutskottet (FöU)

Försvarsutskottet ska bereda ärenden om
1. totalförsvar,
2. samhällets räddningstjänst,
3. åtgärder för att minska samhällets sårbarhet,
4. kärnteknisk säkerhet och strålningsskydd samt
5. sjö- och kustövervakning,

allt i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning. Ärenden om anslag till utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap bereds av försvarsutskottet. *Lag (2008:757)*.

Justitieutskottet (JU)

Justitieutskottet skall bereda ärenden om
1. domstolarna,
2. arrendenämnderna och hyresnämnderna,
3. åklagarväsendet,
4. polisväsendet,
5. rättsmedicinen,
6. kriminalvården samt
7. brottsbalken, rättegångsbalken och lagar som ersätter eller har nära samband med föreskrifter i dessa balkar.

Ärenden om anslag inom utgiftsområde 4 Rättsväsendet bereds av justitieutskottet. *Lag (2003:180)*.

Konstitutionsutskottet (KU)

Konstitutionsutskottet ska bereda ärenden om
1. lagstiftning i konstitutionella och allmänt förvaltningsrättsliga ämnen,
2. lagstiftning om radio, television och film,
3. yttrandefrihet, opinionsbildning och religionsfrihet,
4. press- och partistöd,
5. Riksrevisionen, såvitt avser val av riksrevisor, skiljande av riksrevisor från uppdraget och åtal mot riksrevisor,
6. riksdagen och riksdagens myndigheter i övrigt utom Riksbanken,
7. länsförvaltningen och rikets administrativa indelning,
8. den kommunala självstyrelsen samt
9. medgivande från riksdagen att väcka talan mot en riksdagsledamot eller att ingripa i en ledamots personliga frihet.

Ärenden om anslag inom utgiftsområde 1 Rikets styrelse bereds av konstitutionsutskottet *Lag (2010:1417)*.

Kulturutskottet (KRU)

Kulturutskottet skall bereda ärenden om
1. allmänna kultur- och bildningsändamål,
2. folkbildning,
3. ungdomsverksamhet,
4. internationellt kulturellt samarbete,
5. idrotts- och friluftsverksamhet,
6. trossamfunden i den mån de inte tillhör konstitutionsutskottets beredning samt
7. radio och television i den mån de inte tillhör konstitutionsutskottets beredning.

Ärenden om anslag inom utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid bereds av kulturutskottet. *Lag (2003:180)*.

Miljö- och Jordbruksutskottet (MJU)

Miljö- och jordbruksutskottet ska bereda ärenden om
1. jordbruk, skogsbruk, trädgårdsnäring, jakt och fiske,
2. vädertjänst,
3. naturvård samt
4. miljövård i övrigt som inte tillhör något annat utskotts beredning.

Ärenden om anslag inom utgiftsområdena 20 Allmän miljö- och naturvård samt 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel bereds av miljö- och jordbruksutskottet. *Lag (2009:928)*.

Näringsutskottet (NU)

Näringsutskottet ska bereda ärenden om
1. allmänna riktlinjer för näringspolitiken och därmed sammanhängande forskningsfrågor,
2. industri och hantverk,
3. handel,
4. immaterialrätt,
5. energipolitik,
6. regional tillväxtpolitik,
7. statlig företagsamhet samt
8. pris- och konkurrensförhållanden i näringslivet.

Ärenden om anslag inom utgiftsområdena 19 Regional tillväxt, 21 Energi och 24 Näringsliv bereds av näringsutskottet. *Lag (2008:757)*.

Skatteutskottet (SkU)

Skatteutskottet skall bereda ärenden om
1. taxering och skattebetalning,
2. folkbokföring samt
3. exekutionsväsendet.

Ärenden om anslag inom utgiftsområde 3 Skatt, tull och exekution bereds av skatteutskottet. *Lag (2003:180)*.

Socialförsäkringsutskottet (SfU)

Socialförsäkringsutskottet skall bereda ärenden om
1. allmän försäkring,
2. allmän pension,
3. arbetsskadeförsäkring,
4. ekonomiskt stöd åt barnfamiljer,
5. svenskt medborgarskap samt
6. migration.

Ärenden om anslag inom utgiftsområdena 8 Migration, 10 Ekonomisk trygghet vid sjukdom och handikapp, 11 Ekonomisk trygghet vid ålderdom och 12 Ekonomisk trygghet för familjer och barn bereds av socialförsäkringsutskottet. *Lag (2006:885)*.

Socialutskottet (SoU)

Socialutskottet ska bereda ärenden om
1. omsorger om barn och ungdom i den mån ärendena inte tillhör ett annat utskotts beredning,
2. omsorg om äldre och handikappade,
3. åtgärder mot missbruk och andra socialtjänstfrågor,
4. alkoholpolitiska åtgärder,
5. hälso- och sjukvård samt
6. sociala ärenden i övrigt.

Ärenden om anslag inom utgiftsområde 9 Hälsovård, sjukvård och social omsorg bereds av socialutskottet. *Lag (2010:867)*.

Trafikutskottet (TU)

Trafikutskottet skall bereda ärenden om
1. vägar och vägtrafik,
2. järnvägar och järnvägstrafik,
3. hamnar och sjöfart,
4. flygplatser och luftfart,
5. post,
6. elektroniska kommunikationer samt
7. IT-politik.

Ärenden om anslag inom utgiftsområde 22 Kommunikationer bereds av trafikutskottet. *Lag (2006:885)*.

Utbildningsutskottet (UbU)

Utbildningsutskottet ska bereda ärenden om
1. skolväsendet, vissa särskilda utbildningsformer och annan pedagogisk verksamhet,
2. högre utbildning och forskning samt
3. studiestöd.

Ärenden om anslag inom utgiftsområdena 15 Studiestöd och 16 Utbildning och universitetsforskning bereds av utbildningsutskottet. *Lag (2010:867)*.

Utrikesutskottet (UU)

Utrikesutskottet skall bereda ärenden om
1. rikets förhållande till och överenskommelser med andra stater och mellanfolkliga organisationer,
2. bistånd till andra länders utveckling samt
3. utrikeshandel i övrigt och internationellt ekonomiskt samarbete,
allt i den mån ärendena inte tillhör något annat utskotts beredning.
Ärenden om anslag inom utgiftsområdena 5 Internationell samverkan och 7 Internationellt bistånd bereds av utrikesutskottet. *Lag (2003:180).*

EU-nämnden

EU-nämnden
9 § För samråd enligt 10 kap. 10 § regeringsformen ska riksdagen för varje valperiod inom sig tillsätta en nämnd för Europeiska unionen (EU-nämnden).
EU-nämnden ska bestå av ett udda antal ledamöter, lägst femton.
Vid nämndens sammanträden har varje partigrupp som är representerad i nämnden rätt att ersätta en ledamot i nämnden med en ledamot av det utskott vars område berörs av de frågor som nämndens överläggningar med regeringen rör. Denna rätt har dock inte en partigrupp som redan har en ledamot eller suppleant i nämnden som samtidigt är ledamot av det berörda utskottet. *Lag (2010:1411).*
Tilläggsbestämmelse
10.9.1
Antalet ledamöter i EU-nämnden fastställs av riksdagen på förslag av valberedningen. *Lag (2009:1332).*
Regeringens skyldighet att underrätta och rådgöra med EU- nämnden
10 § Regeringen skall underrätta EU-nämnden om frågor som skall beslutas i Europeiska unionens råd. Regeringen skall också rådgöra med nämnden om hur förhandlingarna i rådet skall föras inför besluten i rådet.
Regeringen skall överlägga med EU-nämnden i andra frågor rörande arbetet i Europeiska unionen när nämnden på grund av särskilda skäl påkallar sådan överläggning.
Regeringen skall rådgöra med nämnden inför möten i Europeiska rådet. *Lag (2009:1332).*

Från regeringen.se 28 januari 2019

Så styrs Sverige

Sverige är en demokrati med ett parlamentariskt styrelsesätt. Det betyder att den offentliga makten utgår från folket. Svenska folket väljer representanter till riksdagen i riksdagsvalet vart fjärde år. Riksdagen utser en statsminister och det är statsministern som får i uppdrag att bilda en regering.

Regeringen styr Sverige genom att den verkställer det som riksdagen har beslutat. Regeringen tar också initiativ till nya lagar och ändrar i befintliga lagar. Till sin hjälp i arbetet har regeringen Regeringskansliet och cirka 220 andra statliga myndigheter.
Publicerad 23 september 2014 · Uppdaterad 01 april 2015

Undernavigering

Så styrs Sverige

- Det demokratiska systemet i Sverige
- Lagstiftningsprocessen
- Budgetprocessen
- Så arbetar regeringen och Regeringskansliet
- Myndigheter och bolag med statligt ägande
- Så fungerar EU
- Nordiskt samarbete
- Internationellt samarbete

Kontakt

Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Växel 08-405 10 00

Innehåll på regeringen.se

- Sveriges regering
- Regeringens politik
- Veckans regeringssammanträde
- Kalendarium
- Så styrs Sverige
- Sverige i EU
- Rättsliga dokument
- Om Regeringskansliet
- Om webbplatsen
- Prenumerera via e-post
- Press
- Kontakt
- Jobba hos oss
- Regeringens utlysningar
- UD:s reseinformation
- Other languages

Departement

- Statsrådsberedningen
- Arbetsmarknadsdepartementet
- Finansdepartementet
- Försvarsdepartementet
- Justitiedepartementet
- Kulturdepartementet
- Miljö- och energidepartementet
- Näringsdepartementet
- Socialdepartementet
- Utbildningsdepartementet
- Utrikesdepartementet

Regeringens politik

Här hittar du regeringens politik och satsningar inom olika områden. Med anledning av regeringsskiftet uppdateras nu information på regeringen.se.

Relaterad navigering

- Regeringsförklaringen
- Statens budget
- Handlingskraftig politik för att möta utmaningar
- Utrikesdeklarationen

Områden

- Arbetsmarknad
- Arbetsrätt och arbetsmiljö
- Barn- och ungdomsutbildning
- Barnets rättigheter
- Bekämpning av terrorism
- Boende och byggande
- Bolag med statligt ägande
- Civila samhället
- Demokrati och mänskliga rättigheter
- Digitaliseringspolitik
- Ekonomisk politik
- Energi
- Familjerätt
- Finansmarknad
- Folkbildning
- Folkhälsa och idrott
- Folkrätt
- Funktionshinder
- Försvar
  - Civilt försvar
  - Militärt försvar
- Grundlagar och integritet
- Handel och investeringsfrämjande
- Högskola och forskning
- Innovation
- Internationellt utvecklingssamarbete
- Jämställdhet
- Kommuner och landsting
- Konsumentpolitik
- Krisberedskap
- Kultur
- Landsbygd, livsmedel och areella näringar
- Medier
- Migration och asyl
- Miljö och klimat
- Nyanländas etablering
- Näringspolitik
- Offentlig upphandling
- Regional tillväxt
- Rättsväsendet
- Sjukvård
- Skatt och tull
- Socialförsäkringar
- Socialtjänst inklusive äldreomsorg
- Spelpolitik
- Statlig förvaltning
- Transporter och infrastruktur
- Ungdomspolitik
- Utrikes- och säkerhetspolitik
- Vuxenutbildning

Politikområden för politiken 21 januari 2019

Under årens lopp har innehållet i dominerande politikområden skiftat. Utredningar har visat att dagens politiska problem kan inordnas i politikområden som hvudsakligen stämmer överens med regeringens ministerområden. http://www.regeringen.se Här en provisorisk lista innan regeringen hunnit ordna sin hemsida.

*** Partiledaren/statsministern Stefan Löfven.**
*** Allmänt om regeringens politik.**
Statsminister Stefan Löfven
statsradsberedningen.registrator@regeringskansliet.se

*** Europapolitik.**
Politik för EU
EU-minister Statsrådsberedningen Hans Dahlgren
sb.registrator@regeringskansliet.se

*** Utrikespolitik.**
Politik för en utrikesminister.
Utrikesminister Margot Wallström
utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Politik för juridik och migration.**
Politik för en justitie-och migrationsminister.
Justitie- och migrationsminister Morgan Johansson
justitiedepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Försvar.**
Politik för en försvarsminister.
Försvarsminister Peter Hultqvist
forsvarsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Miljö och klimat.**
Politik för miljöminister för fysiska och sociala miljöer i regioner och kommuner. Politik för klimat.
Miljö- och klimatminister samt vice statsminister Isabella Lövin
m.registrator@regeringskansliet.se Miljödepartementet

*** Transporter och infrastruktur.**
Politik för en infrastrukturminister.
Infrastrukturminister Tomas Eneroth
n.registrator@regeringskansliet.se (Infrastrukturdepartement ?)

*** Energi- och digitalisering.**
Politik för energi och digitalisering
Energi- och digitaliseringsminister Anders Ygeman
n.registrator@regeringskansliet.se (Infrastrukturdepartement ?)

*** Landsbygdspolitik.**
Politik för en landsbygdsminister.
Landsbygdsminister Jennie Nilsson
naringsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Internationellt utvecklingssamarbete. Bistånd.**
Minister med ansvar för internationellt utvecklingssamarbete.
Biståndsminister. Peter Eriksson
utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Sjuk- och hälsovård o d.**
Politik för en socialminister med hälso- och sjukvård.
Socialminister Lena Hallengren
socialdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

*** Hushållet.Mat, boende, konsumtion, hushållsekonomi o d**
Politik för en socialförsäkringsminister. som borde ha ansvar för hushållsverksamheter.
Socialförsäkringsminister Annika Strandhäll
socialdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Jämställdhet. Diskriminering. Segregation**
Politik för jämställdhet och mot diskriminering och segregation

Jämställdhetsminister samt minister med ansvar för arbetet mot diskriminering och segregation Åsa Lindhagen
arbetsmarknadsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Utbildning.**
Politik för utbildning i skolor. Ungdomspolitik

Utbildningsminister Anna Ekström
utbildningsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Högre utbildning och forskning.**

Minister för högre utbildning och forskning Matilda Ernkrans
utbildningsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Information, konst, kultur o d. Demokrati. Idrott.**
Politik för en kultursminister. Med demokrati och idrott

Kultur- och demokratiminister Amanda Lind
kulturdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Jobb.**
Politik för en arbetsmarknadsminister.

Arbetsmarknadsminister Ylva Johansson
arbetsmarknadsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Näringar.**
Politik för en näringsminister.

Näringsminister Ibrahim Baylan
naringsdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Handel.**
Politik för en handelsminiser.

Utrikeshandelsminister och minister med ansvar för nordiska frågor Ann Linde
utrikesdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Migration.**
Politik för en migrationsminister.

Migrationsminister Morgan Johansson
justitiedepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Polisen. Brott. Kriminalvård.**
Politik för en inrikesminister för brott och polis o d

Inrikesminister Mikael Damberg
justitiedepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Politik för statens finanser och statens stöd till regioner och kommuner o d.**
Politik för finans- finansmarknads- och civilministrar.

Finansminister Magdalena Andersson
finansdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

Finansmarknads- och bostadsminister, biträdande finansminister Per Bolund
finansdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

Civilminister Ardalan Shekarabi
finansdepartementet.registrator@regeringskansliet.se

* **Andra aktörer**

Partisekreterare (S) Lena Rådström Baastad
Socialdemokraterna Partiet info@socialdemokraterna.se

Karl-Petter Thorwaldsson. Ordförande i LO
karl-petter.thorwaldsson@lo.se

Vänsterpartiledare Jonas Söstedt
Sjöstedt Jonas <jonas.sjostedt@riksdagen.se>

Ulla Andersson, vänsterpartiet. <ulla.andersson@riksdagen.se>

Vice gruppledare för S i riksdagen. annelie.karlsson@riksdagen.se

Myndigheter

Statsrådsberedningen

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/statsradsberedningen/

Myndigheter

- **Svenska institutet för europapolitiska studier (Sieps)**
  18 december 2014 från Statsrådsberedningen

- **Harpsundsnämnden**
  18 december 2014 från Statsrådsberedningen

Utrikesdepartementet

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/utrikesdepartementet/

Myndigheter

- **Business Sweden**
  02 september 2015 från Utrikesdepartementet

- **Sweden House**
  10 augusti 2015 från Utrikesdepartementet

- **Styrelsen för ackreditering och teknisk kontroll, SWEDAC**
  26 maj 2015 från Utrikesdepartementet

- **Nordiska Afrikainstitutet**
  09 februari 2015 från Utrikesdepartementet

- **Svenska institutet, SI**
  06 februari 2015 från Utrikesdepartementet

- **Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete, Sida**
  06 februari 2015 från Utrikesdepartementet

- **Kommerskollegium**
  06 februari 2015 från Utrikesdepartementet

- **Exportkreditnämnden (EKN)**
  06 februari 2015 från Utrikesdepartementet

- **Folke Bernadotteakademin**
  06 februari 2015 från Utrikesdepartementet

Justitiedepartementet

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/justitiedepartementet/

Myndigheter

- **Revisorsinspektionen (RI)**
  19 april 2017 från Justitiedepartementet

- **Polismyndigheten**
  11 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Inspektionen för strategiska produkter, ISP**
  06 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Stiftelsen Gällöfsta utbildningscentrum**
  05 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Justitiekanslern (JK)**
  05 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Statens haverikommission (SHK)**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Sveriges Domstolar**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Säkerhets- och integritetsskyddsnämnden**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Rättshjälpsmyndigheten**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Migrationsverket**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

-
- **Kriminalvården**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Ekobrottsmyndigheten (EBM)**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Domarnämnden**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Brottsoffermyndigheten (BrOM)**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Brottsförebyggande rådet (Brå)**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Åklagarmyndigheten**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Kustbevakningen (KBV)**
  04 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB)**
  02 februari 2015 från Justitiedepartementet

- **Säkerhetspolisen**
  05 januari 2015 från Justitiedepartementet

- **Rättsmedicinalverket (RMV)**
  05 januari 2015 från JustitiedepartementetMorgan Johansson
-
- **Genteknikmnden**
  05 januari 2015 från Justitiedepartementet

- **Datainspektionen**
  05 januari 2015 från Justitiedepartementet

Försvarsdepartementet

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/forsvarsdepartementet/

Myndigheter

- **Myndigheten för digital förvaltning**
  07 september 2018 från Finansdepartementet

- **Totalförsvarets rekryteringsmyndighet**
  05 februari 2015 från Försvarsdepartementet

- **Totalförsvarets forskningsinstitut (FOI)**
  05 februari 2015 från Försvarsdepartementet

- **Statens inspektion för försvarsunderrättelseverksamheten (Siun)**
  05 februari 2015 från Försvarsdepartementet

- **Försvarsunderrättelsedomstolen**
  05 februari 2015 från Försvarsdepartementet

- **Försvarsmakten**
  05 februari 2015 från Försvarsdepartementet

- **Försvarets radioanstalt (FRA)**
  05 februari 2015 från Försvarsdepartementet

- **Försvarets materielverk (FMV)**
  05 februari 2015 från Försvarsdepartementet

Miljö- och energidepartementet

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/miljodepartementet/

Myndigheter

- **Stiftelsen Institutet för vatten- och luftvårdsforskning, SIVL**
  28 april 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Stiftelsen för miljöstrategisk forskning, Mistra**
  28 april 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Stiftelsen för Internationella institutet för industriell miljöekonomi vid Lunds universitet**
  28 april 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **De lokala säkerhetsnämnderna vid kärntekniska anläggningar**
  28 april 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Svenska Miljöinstitutet AB, IVL**
  28 april 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut, SMHI**
  02 februari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Kemikalieinspektionen, KemI**
  27 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Energimyndigheten**
  27 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Statens geotekniska institut (SGI)**
  26 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Strålsäkerhetsmyndigheten**
  26 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Oljekrisnämnden**
  26 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Naturvårdsverket**
  26 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Kärnavfallsfonden**
  26 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Havs- och vattenmyndigheten, HaV**
  26 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, Formas**
  26 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Energimarknadsinspektionen**
  26 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Elsäkerhetsverket**
  26 januari 2015 från Miljö- och energidepartementet

- **Statens va-nämnd**
  19 december 2014 från Miljö- och energidepartementet

- **Svenska kraftnät**
  08 december 2014 från Miljö- och energidepartementet

Socialdepartementet

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/socialdepartementet/

Myndigheter

- **Jämställdhetsmyndigheten**
  21 mars 2018 från Socialdepartementet

- **Myndigheten för vård- och omsorgsanalys**
  06 februari 2015 från Socialdepartementet

- **Läkemedelsverket (LV)**
  06 februari 2015 från Socialdepartementet

- **Stiftelsen WHO Collaborating Centre for International Drug Monitoring**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Provinsialläkarstiftelsen**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Systembolaget Aktiebolag**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Apotek Produktion & Laboratorier AB (APL)**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket (TLV)**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Statens institutionsstyrelse (SiS)**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

  Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU)
  19 december 2014 från Socialdepartementet

-
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Pensionsmyndigheten**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF)**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Myndigheten för delaktighet**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Inspektionen för socialförsäkringen (ISF)**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd (HSAN)**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Försäkringskassan**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd (FORTE)**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Folkhälsomyndigheten**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

E-hälsomyndigheten
19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Barnombudsmannen (BO)**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Arvsfonden**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Alkoholsortimentsnämnden**
  19 december 2014 från Socialdepartementet

- **Inspektionen för vård och omsorg (IVO)**
  18 december 2014 från Socialdepartementet

Utbildningsdepartementet

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/utbildningsdepartementet/

Myndigheter

- **Etikprövningsmyndigheten**
  24 januari 2019 från Utbildningsdepartementet

- **Karlstads universitet**
  23 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Högskolan i Skövde**
  23 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Högskolan i Halmstad**
  23 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Högskolan i Borås**
  23 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Högskolan Dalarna**
  23 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Göteborgs universitet**
  23 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Gymnastik- och idrottshögskolan (GIH)**
  23 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Försvarshögskolan**
  23 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Centrala studiestödsnämnden (CSN)**
  23 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Blekinge tekniska högskola (BTH)**
  23 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Överklagandenämnden för högskolan**
  18 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS)**
  18 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Örebro universitet**
  18 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Vetenskapsrådet**
  18 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Uppsala universitet**
  18 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Universitetskanslersämbetet (UKÄ)**
  18 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Universitets- och högskolerådet (UHR)**
  18 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Södertörns högskola**
  18 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Stockholms universitet**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Stockholms konstnärliga högskola (SKH)**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Statens skolverk**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Statens skolinspektion**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM)**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Skolforskningsinstitutet**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Sameskolstyrelsen**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Rymdstyrelsen**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Polarforskningssekretariatet**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet

- **Mälardalens högskola (MDH)**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH)**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Mittuniversitetet**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Malmö universitet**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Lunds universitet**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Luleå tekniska universitet**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Linnéuniversitetet**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Linköpings universitet**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Kungl. Tekniska högskolan (KTH)**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Kungl. Musikhögskolan i Stockholm (KMH)**
  17 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Kungl. Konsthögskolan**
  13 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Kungl. biblioteket (KB)**
  13 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Konstfack**
  12 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Karolinska institutet (KI)**
  12 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Institutet för rymdfysik**
  11 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Högskolan Väst**
  11 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Högskolan i Kristianstad (HKR)**
  11 januari 2017 från Utbildningsdepartementet
- **Umeå universitet**
  05 februari 2015 från Utbildningsdepartementet
- **Skolväsendets överklagandenämnd**
  05 februari 2015 från Utbildningsdepartementet

Kulturdepartementet

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/kulturdepartementet/

Myndigheter

- **Nationalmuseum**
  02 januari 2018 från Kulturdepartementet

- **Delegationen mot segregation**
  02 januari 2018 från Kulturdepartementet

- **Myndigheten för stöd till trossamfund**
  01 juli 2017 från Kulturdepartementet

- **Sveriges Fängelsemuseum**
  02 januari 2017 från Kulturdepartementet

- **Nämnden för hemslöjdsfrågor**
  21 november 2016 från Kulturdepartementet

- **Myndigheten för press, radio och tv**
  27 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Myndigheten för tillgängliga medier**
  27 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Statens musikverk**
  27 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Statens konstråd**
  27 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Statens försvarshistoriska museer**
  27 februari 2015 från Kulturdepartementet
- **Riksantikvarieämbetet**
  27 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Naturhistoriska riksmuseet**
  27 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Myndigheten för kulturanalys**
  27 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Moderna museet**
  27 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Konstnärsnämnden**
  24 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Institutet för språk och folkminnen**
  24 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Forum för levande historia**
  24 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Svenska Artisters och Musikers Intresseförening (SAMI)**
  20 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Dansmuseifonden**
  20 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Sveriges Radio**
  20 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Nordicom**
  20 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Riksteatern**
  20 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Valmyndigheten**
  05 februari 2015 från Kulturdepartementet

- **Zornsamlingarna**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Thielska galleriet**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Tekniska museet**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Strindbergsmuseet**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Skansen**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Nordiska museet**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Föremålsvård i Kiruna**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Carl och Olga Milles Lidingöhem**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Arbetets museum**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Riksförbundet Sveriges museer**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Nobelmuseet**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Judiska museet i Stockholm**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Áttje, Svenskt fjäll- och samemuseum**
  26 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Voksenåsen AS**
  21 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Drottningholms Slottsteater**
  21 januari 2015 från Kulturdepartementet

- **Kungliga Operan AB (Operan)**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Föreningen Svensk Form**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Diskrimineringsombudsmannen, DO**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Utbildningsradion**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Sveriges Television**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Sveriges författarfond**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Svenska Tonsättares Internationella Musikbyrå (STIM)**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Svenska Filminstitutet**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Stiftelsen Dansens Hus**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Statens museer för världskultur**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Statens medieråd**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Statens maritima museer**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet
- **Statens kulturråd**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Statens historiska museer**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Statens centrum för arkitektur och design**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Sametinget**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Röhsska museet i Göteborg**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Riksarkivet**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Nämnden mot diskriminering**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Kungliga Dramatiska teatern AB (Dramaten)**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Bildkonst Upphovsrätt i Sveriges (BUS)**
  19 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Sveriges Författarförbund**
  11 december 2014 från Kulturdepartementet

- **Bildmuseet i Umeå**
  11 december 2014 från Kulturdepartementet

Arbetsmarknadsdepartementet

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/arbetsmarknadsdepartementet/

Myndigheter

- **Myndigheten för arbetsmiljökunskap**
  16 augusti 2018 från Arbetsmarknadsdepartementet
- **Arbetsmiljöverket**
  07 mars 2016 från Arbetsmarknadsdepartementet
- **Statens nämnd för arbetstagares uppfinningar, SNAU**
  15 oktober 2015 från Arbetsmarknadsdepartementet
- **Arbetsdomstolen**
  02 februari 2015 från Arbetsmarknadsdepartementet
- **Svenska ILO-kommittén**
  02 februari 2015 från Arbetsmarknadsdepartementet
- **Svenska ESF-rådet, Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige**
  02 februari 2015 från Arbetsmarknadsdepartementet
- **Nämnden för styrelserepresentationsfrågor**
  02 februari 2015 från Arbetsmarknadsdepartementet
- **Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, IFAU**
  02 februari 2015 från Arbetsmarknadsdepartementet
- **Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, IAF**
  02 februari 2015 från Arbetsmarknadsdepartementet
- **Arbetsförmedlingen**
  02 februari 2015 från Arbetsmarknadsdepartementet
- **Medlingsinstitutet**
  03 december 2014 från Arbetsmarknadsdepartementet

Näringsdepartementet

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/naringsdepartementet/

Myndigheter

- **Teracom Group AB (Teracom)**
  22 november 2017 från Näringsdepartementet

- **European company for the financing of railroad rolling stock (EUROFIMA)**
  09 april 2015 från Näringsdepartementet

- **Stiftelsen Norrlandsfonden (Norrlandsfonden)**
  09 april 2015 från Näringsdepartementet

- **Stiftelsen Industrifonden (Industrifonden)**
  09 april 2015 från Näringsdepartementet

- **Centrala djurförsöksetiska nämnden**
  06 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Skogsstyrelsen**
  06 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Statens veterinärmedicinska anstalt (SVA)**
  06 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Livsmedelsverket (SLV)**
  06 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Statens jordbruksverk (SJV)**
  06 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Sveriges lantbruksuniversitet (SLU)**
  06 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Lernia AB (Lernia)**
  05 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Orio AB (Orio)**
  05 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Verket för innovationssystem (Vinnova)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Vattenfall AB (Vattenfall)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Vasallen AB (Vasallen)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **V.S. VisitSweden AB (VisitSweden)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Transportstyrelsen**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Trafikverket**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Trafikanalys**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Tillväxtverket**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **TeliaSonera Aktiebolag (TeliaSonera)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Svevia AB (publ) (Svevia)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Sveriges geologiska undersökning (SGU)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Svensk-Danska Broförbindelsen SVEDAB AB (Svedab)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Svenska skeppshypotekskassan (Svenska Skeppshypotek)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Svenska rymdaktiebolaget (SSC)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Swedfund International AB (Swedfund)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Swedesurvey Aktiebolag (Swedesurvey)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Swedavia AB (Swedavia)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Sveaskog AB (Sveaskog)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Statens väg- och transportforskningsinstitut (VTI)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Statens Bostadsomvandling AB (Sbo)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Specialfastigheter Sverige Aktiebolag (Specialfastigheter)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **SOS Alarm Sverige AB (SOS Alarm)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Sjöfartsverket**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **SJ AB (SJ)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **SBAB Bank AB (publ) (SBAB)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **SAS AB (SAS)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **Samhall Aktiebolag (Samhall)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet
- **RISE Research Institutes of Sweden AB (RISE)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **PostNord AB (PostNord)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Post- och telestyrelsen (PTS)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Patentombudsnämnden**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Patent- och registreringsverket (PRV)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Myndigheten för tillväxtpolitiska analyser och utvärderingar (Tillväxtanalys)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Metria AB (Metria)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Luossavaara-Kiirunavaara Aktiebolag (LKAB)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Luftfartsverket (LFV)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Konkurrensverket (KKV)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Jernhusen AB (Jernhusen)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Inlandsinnovation AB (Inlandsinnovation)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Infranord AB (Infranord)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Green Cargo AB (Green Cargo)**
  04 februari 2015 från

- **Fouriertransform Aktiebolag (Fouriertransform)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Bolagsverket**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Arlandabanan Infrastructure AB (Arlandabanan)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Apoteksgruppen i Sverige Holding AB (Apoteksgruppen)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Apoteket AB (Apoteket)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Ansvarsnämnden för djurens hälso- och sjukvård**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **ALMI Företagspartner AB (ALMI)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Aktiebolaget Svensk Exportkredit (SEK)**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Aktiebolaget Svensk Bilprovning**
  04 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Aktiebolaget Bostadsgaranti (AB Bostadsgaranti)**
  03 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Akademiska Hus Aktiebolag (Akademiska Hus)**
  03 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **AB Svenska Spel (Svenska spel)**
  03 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **AB Göta kanalbolag (Götakanal)**
  03 februari 2015 från Näringsdepartementet

- **Styrelsen för samefonden**
  19 december 2014 från Näringsdepartementet

- **Lantmäteriet**
  19 december 2014 från Näringsdepartementet

- **Boverket**
  19 december 2014 från Näringsdepartementet

Finansdepartementet

https://www.regeringen.se/sveriges-regering/finansdepartementet/

Myndigheter

- **Myndigheten för digital förvaltning**
  07 september 2018 från Finansdepartementet

- **Upphandlingsmyndigheten**
  25 november 2015 från Finansdepartementet

- **Trygghetsstiftelsen**
  25 juni 2015 från Finansdepartementet

- **Miljömärkning Sverige AB (Miljömärkning Sverige)**
  19 maj 2015 från Finansdepartementet

- **Statistiska centralbyrån**
  06 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Statens skadereglerings nämnd**
  06 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Statens Personadressregisternämnd**
  06 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Resegarantinämnden**
  06 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Kammarkollegiet**
  06 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Fastighetsmäklarinspektionen**
  06 februari 2015 från Finansdepartementet
- **Allmänna reklamationsnämnden (ARN)**
  06 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Första AP-fonden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Stipendiestiftelsen för studier av japanskt näringsliv**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Tredje AP-fonden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Tullverket**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Sparbankernas säkerhetskassa**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Skatteverket**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Skatterättsnämnden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Sjätte AP-fonden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Sjunde AP-fonden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Riksgälden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Prövningsnämnden för stöd till kreditinstitut**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Länsstyrelserna**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Lotteriinspektionen**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Krigsförsäkringsnämnden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Konsumentverket**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Kronofogdemyndigheten**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Konjunkturinstitutet**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Forskarskattenämnden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Fjärde AP-fonden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet
-
- **Finanspolitiska rådet**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Finansinspektionen**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Ekonomistyrningsverket**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Bokföringsnämnden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Arbetsgivarverket**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Andra AP-fonden**
  05 februari 2015 från Finansdepartementet

- **Statskontoret**
  19 december 2014 från Finansdepartementet

- **Statens överklagandenämnd**
  19 december 2014 från Finansdepartementet

- **Statens tjänstepensions- och grupplivnämnd**
  19 december 2014 från Finansdepartementet

- **Statens servicecenter**
  19 december 2014 från Finansdepartementet

- **Statens fastighetsverk (SFV)**
  19 december 2014 från Finansdepartementet

- **Statens ansvarsnämnd**
  19 december 2014 från Finansdepartementet

- **Fortifikationsverket**
  19 december 2014 från Finansdepartementet

- **Statens tjänstepensionsverk (SPV)**
  18 december 2014 från Finansdepartementet

- **Skiljenämnden i vissa trygghetsfrågor**
  18 december 2014 från Finansdepartementet

- **Offentliga sektorns särskilda nämnd**
  18 december 2014 från Finansdepartementet

Länsstyrelserna (Från regeringen. Regioner?)

Sverige är indelat i 21 län som alla har en länsstyrelse och en landshövding. Länsstyrelsen är en statlig samordnande myndighet, en servicemyndighet, en överklagandeinstans och med tillsynsansvar. Länsstyrelsen står som garant för att de av regeringen beslutade nationella målen genomförs.
Länsstyrelsernas webbplats

Publicerad 17 december 2014 · Uppdaterad 05 februari 2015

Länsstyrelsen Blekinge län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Läsa våra senaste nyheter Läsa mer om oss Besöka ett naturreservat Våra remisser Ring rätt telefonnummer vid kriser

Dalarnas län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Kontakta oss Sök i Länsstyrelsens diarium Hitta publikationer
Hitta ett naturreservat Läs om landshövding och länsledning

Gotlands län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Få utflyktstips Kontakta oss Anmäla bristande djurhållning
Ansöka om stöd i Landsbygdsprogrammet Jobba hos oss

Gävleborgs län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Anmäla bristande djurhållning Söka solcellsstöd Titta i vårt diarium Veta mer om motortrafik i naturen Veta mer om hotade arter (ÅGP) Läsa våra nyheter

Hallands län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Läsa våra nyheter Söka jobb Söka stöd till solceller Läsa våra kungörelser Kontakta oss Ansöka om strandskyddsdispens Anmäl för miljöprövning av vattenkraft

Jämtlands län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Jobba hos oss Evenemang på gång Kungörelser Aktuella jaktbeslut och domar Komplettering eller yttrande i ärende

Jönköpings län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Jobba hos oss Evenemang på gång Kungörelser Aktuella jaktbeslut och domar Komplettering eller yttrande i ärende

Kalmar län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Läsa nyheter Kontakta oss Anmäla att djur far illa Söka karta eller geotjänster Läsa fiskeregler Ansöka om medborgarskap Publikationer

Kronobergs län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Anmäla vattenkraft till miljöprövning Ta del av kungörelser Anmälan om vattenverksamhet Söka stöd till solceller Kolla lediga jobb

Norrbottens län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Jobba hos oss Veta mer om årets älgjakt Söka i diariet Läsa våra senaste nyheter Veta mer om landshövdingen

Skåne län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Söka solcellsstöd Överklaga kommuns beslut Ansöka om tillstånd för djurverksamhet Söka stiftelser och stipendier Ansöka om medborgarskap

Stockholms län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Registrera stiftelse Anmäla att djur far illa Kontakta Länsstyrelsen Jobba hos oss

Södermanlands län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Läsa våra senaste nyheter Jobba hos oss Veta mer om Länsstyrelsen Anmäla vattenverksamhet Ansöka om tillstånd för djurverksamhet Ansöka om förprövning av djurstallar

Uppsala län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Läsa nyheter Söka jobb Läsa kungörelser Skaffa en digital brevlåda Söka stöd för naturvård Överklaga kommunens beslut Hyra boende i naturreservat

Värmlands län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Se om vi har lediga tjänster Läsa om nya regler för vattenkraft 2019 Hitta ett naturreservat Läsa nyheter Söka energistöd Delta i Regional samverkanskurs - RSK - 2019

Västerbottens län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Anmäla bristande djurhållning Anmäla vattenkraft till nationell plan för miljöprövning Söka i Länsstyrelsens diarium Läsa våra nyheter Ladda ner en publikation Jobba hos oss

Västernorrlands län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Besöka ett naturreservat Läsa våra publikationer Hitta en författning Söka i vårt diarium

Västra Götalands län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Läsa våra nyheter Kolla status på vattnet och musslor i Västerhavet Ansöka om medborgarskap Registrera stiftelse Jobba hos oss Komplettera ditt ärende Söka i våra karttjänster och geodata

Örebro län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Läsa nyheter Kontakta oss Söka jobb Ladda ner en publikation Använda karttjänster och geodata Hitta naturreservat eller kulturmiljö

Östergötlands län

Privat Företag Förening Lantbruk och landsbygd Stat och kommun Besök och upptäck

Bygga och bo
Djur och natur
Jakt och fiske
Livshändelser

Ansöka om bidrag för vård av kulturhistoriska miljöer
Ansöka om bidrag till solceller Hitta en vigselförrättare
Söka stiftelser i vår stiftelsedatabas Samråd för ändring i naturmiljön

Sven Wimnell 9+16+26 maj 2016:

Sveriges 6 regioner. Länsstyrelser, landsting och kommuner. Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp.

http://wimnell.com/omr36-39zzzq.pdf

Innehåll:

Sida

3 **Sveriges regioner.**

10 **Länsstyrelser, landsting och kommuner. Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp**.
Kompletteringar har skett den 14 och 16 maj 2016:
För varje län har lagts till:
* Skattesatser 2016 i kommuner, län riket. Uppgifter från SCB.
* Sammanräknad förvärvsinkomst per kommun år 2014 för kvinnor och män. Uppgifter från SCB.
* Samtliga förväntade påbörjade bostäder genom nybyggnad, Uppgifter från boverkets intervjuundersökningar presenterade i maj 2016.
* Antal förvärvsarbetande (dagbefolkning) efter sektor och kommun År 2014. Uppgifter från SCB.
* Svenskt Näringslivs hemsidor för länen.
* Arbetsförmedlingarna i länen.
* Handelsbanken

11 1) Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län.

29 2) Dalarnas, Gävleborgs, Södermanlands, Uppsala, Västmanlands och Örebro län.

55 3) Östergötlands, Jönköpings, Kalmar och Kronobergs län.

74 4) Gotlands och Stockholms län.

84 5) Hallands, Värmlands och Västra Götalands län.

106 6) Blekinge och Skåne län.

119 **Detaljer om kommunerna. Folkmängd per tätort och småort per kommun 2005 (enligt SCB)**

121 1) Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län.

144 2) Dalarnas, Gävleborgs, Södermanlands, Uppsala, Västmanlands och Örebro län.

177 3) Östergötlands, Jönköpings, Kalmar och Kronobergs län.

200 4) Gotlands och Stockholms län.

212 5) Hallands, Värmlands och Västra Götalands län.

246 6) Blekinge och Skåne län.

267 **Pressinbjudan: Indelningskommittén presenterar diskussionsunderlag angående Sveriges framtida regionala indelning.**

277 **Några kommentarer den 14 maj 2016.**

280 **Innehållet i hemsidor hos boverket, naturvårdsverket och socialstyrelsen samt arbetsuppgifter för den nya regeringen.**

293 **Människor påverkas hela livet av fysiska och sociala miljöer de vistas i.**

294 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.

297 Utvecklingens krafter

298 Systemet för mänskliga verksamheter

301 Den fundamentala påverkanskedjan

303 Sven Wimnells hemsida på Internet: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?

305 Något om välfärd och näringsliv. 26 maj 2016.

307 Näringslivet.

308 Svenskt Näringaliv

317 Arbetsförmedlingen

324 Handelsbanken

Sveriges kommuner och landsting, SKL

skl.se januari 2019

-
- **Om SKL**
- **Arbetsgivare, kollektivavtal**
- **Demokrati, ledning, styrning**
- **Ekonomi, juridik, statistik**
- **Hälsa, sjukvård**
- **Integration, social omsorg**
- **Näringsliv, arbete, digitalisering**
- **Samhällsplanering, infrastruktur**
- **Skola, kultur, fritid**

https://skl.se/skolakulturfritid.27.htm

Om SKL

- Politisk organisation
- Om kongressen
- Styrelse och beredningar
- Remissyttranden
- Kansliorganisation
- Inriktning och verksamhet
- Uppföljning och utvärdering
- Våra företag
- Servicelöfte
- Lediga jobb på SKL
- Vi vässar välfärden
- Ordförandedagen
- Dataskydd inom SKL
- SKL:s framtida lokalbehovKommuner & regioner
-

- **Om SKL**

SKL är en arbetsgivar- och intresseorganisation. Vi är en medlemsorganisation för alla kommuner och regioner.

SKL:s uppgift är att stödja och bidra till att utveckla kommuner och regioners verksamhet. Vi fungerar som ett nätverk för kunskapsutbyte och samordning. I vår roll ingår att ge service och professionell rådgivning inom alla de frågor som kommuner och regioner är verksamma inom. Vi erbjuder även kurser och konferenser inom många ämnen.
SKL:s medlemmar

Sveriges största arbetsgivarorganisation
SKL är arbetsgivarorganisation för alla kommuner och regioner. De är tillsammans arbetsgivare för mer än en miljon människor. SKL har till uppgift att teckna centrala kollektivavtal om lön och allmänna anställningsvillkor.

Arbetsgivarfrågor
Det går att göra skillnad
SKL:s ambition är att ligga steget före och belysa viktiga omvärldsförändringar. På så vis kan vi påverka utvecklingen i den riktning som ger störst nytta för våra medlemmar, och som i förlängningen bäst gynnar allmänheten. Genom intressebevakning arbetar vi för att påverka beslutsfattare såväl nationellt som internationellt.

Internationellt
Lättläst information om Sveriges Kommuner och Landsting

Kontakta SKL

Publicerad: 1 januari 2019 från SKL

Kommuner och regioner

Det finns 290 kommuner och 20 regioner i Sverige.

Gotland är kommun med landstingsuppgifter och regionalt utvecklingsansvar och har också rätt att kalla sig region.

Kommuner
Kommunerna ansvarar för en stor del av den samhällsservice som finns där vi bor. Bland de viktigaste uppgifterna är förskola, skola, socialtjänst och äldreomsorg.
Kommunerna är skyldiga att ha vissa verksamheter enligt lag. Andra verksamheter är frivilliga och beslutas av lokalpolitikerna.
Kommunernas obligatoriska och frivilliga åtaganden

Regioner
Regionerna ansvarar för uppgifter som är gemensamma för stora geografiska områden och som ofta kräver stora ekonomiska resurser. Till exempel hälso- och sjukvården, kultur, kollektivtrafik och att stärka regionernas tillväxt och utveckling.

Regioners obligatoriska uppgifter
- Hälso- och sjukvård
- Tandvård för barn och unga upp till 22 års ålder (från och med 1 januari 2018)
- Regionalt utvecklingsansvar

Frivilliga uppgifter
- Kultur
- Utbildning
- Turism

Gemensam, obligatorisk uppgift för kommuner och regioner
- Regional och lokal kollektivtrafik

Kommuner & regioner
- Fakta, kommuner och regioner
- Kommuner, lista
- Regioner, lista

- **Arbetsgivare, kollektivavtal**

Publicerad: 31 januari 2019

SKL är landets största arbetsgivarorganisation. Vi tecknar centrala kollektivavtal för över en miljon medarbetare i kommuner och regioner. Genom att skapa attraktiva villkor och erbjuda intressanta jobb kan arbetsgivare attrahera medarbetare med rätt kompetens och trygga kompetensförsörjningen för framtidens välfärd. SKL ger medlemmarna stöd i det arbetet.

- **Arbetsgivare, kollektivavtal**
- Arbetsmiljö
- Arbetsrätt, lagar
- Avtalsrörelse
- Chefs- och ledarskap
- Förtroendevaldas arbetsgivaransvar
- Internationellt, EU
- Kollektivavtal
- Lönebildning
- Personal- och kompetensförsörjning
- Snabbspår, nyanlända
- Sveriges Viktigaste Jobb
- Uppföljning, analys

- **Demokrati, ledning, styrning**

Publicerad: 1 januari 2019

Detta gör SKL

SKL arbetar för att stärka och utveckla den kommunala självstyrelsen. Det gör vi bland annat i form av stöd till förtroendevalda och fritidspolitiker.

Politiska ledare ska vara rustade för att leda i förändring och driva en effektiv verksamhet med en stark medborgerlig förankring.

Mest besökta sidor

- Så styrs en kommun
- Tillämpning av lagen om valfrihet (LOV)
- Kommunens Kvalitet i Korthet
- Så styrs regioner
- Ledningssystem, kvalitetsarbete
-

Demokrati, ledning, styrning

- Driftformer, valfrihet
- EU, internationellt
- Medborgardialog, delaktighet
- Mänskliga rättigheter, jämställdhet
- Politisk styrning, förtroendevalda
- Revision
- Stöd för att styra och leda
- Upphandling
- Val, maktfördelning
- Våldsbejakande extremism

- **Ekonomi, juridik, statistik**

Detta gör SKL
SKL arbetar för att skapa stabila och förutsägbara ekonomiska förutsättningar för medlemmarna. Vi tar fram prognoser för skatteintäkter, kostnader och sysselsättning.

Vi utvecklar former för styrning och uppföljning. Statistik och öppna jämförelser är viktiga verktyg.

SKL ger juridisk vägledning till kommuner och regioner inom exempelvis upphandlingsfrågor och kommunal- och civilrättsliga frågor.

Mest besökta sidor
- **Cirkulär till kommuner, ekonomi**
- **Löner, personalstatistik**
- Juridisk service
- Arbetsgivaravgifter
- Prisindex
-

Ekonomi, juridik, statistik
- Ekonomi
- Juridik
- Statistik

- **Hälsa, sjukvård**

Publicerad: 16 januari 2019

SKL arbetar för att utveckla sjukvården med patienten i fokus. Vården ska präglas av patientsäkerhet, tillgänglighet och hög medicinsk kvalitet. Vårdens digitalisering och patientens väg genom vården är centrala utvecklingsområden där SKL:s engagemang är stort.

Hälsa, sjukvård
- E-hälsa
- Folkhälsa
- Jämlik vård och hälsa
- Kunskapsstöd, vård och behandling
- Läkemedel
- Patientinflytande
- Patientsäkerhet
- Psykisk hälsa
- Sjukskrivning och rehabilitering
- Strategi för hälsa
- Verksamhetsutveckling
- Vård av personer från andra länder

- **Integration, social omsorg**

Publicerad: 1 januari 2019

Detta gör SKL
SKL arbetar för att kommuner och regioner ska ha goda förutsättningar att ge barn och vuxna som flyr till Sverige ett bra mottagande och goda förutsättningar till integration. Vi driver våra medlemmars intressen och för fram behov och synpunkter till regering och myndigheter.

SKL arbetar för att höja kvaliteten på stöd och omsorg till utsatta grupper, bland annat genom att stärka socialtjänsten och underlätta samverkan med olika utförare och andra intressenter.

Mest besökta sidor
Rekommendationer för familjehemvård till kontaktpersoner och kontaktfamiljer
Särskilt förordnad vårdnadshavare
GDPR för socialtjänsten
Kvalitet i äldreboenden
Stöd till personer med funktionsnedsättning

Integration, social omsorg

- Asyl- och flyktingmottagande, integration
- Ekonomiskt bistånd, försörjning
- Social omsorg

- **Näringsliv, arbete, digitalisering**

Publicerad: 24 maj 2018

Detta gör SKL
SKL stöder kommuner att utveckla arbetsmarknadsinsatser, inte minst för unga och nyanlända. Vi jobbar brett med näringslivsfrågor – ett bra företagsklimat är centralt för jobb, tillväxt och välfärd.

Det behövs smarta digitala tjänster som gör det lätt att ta del av offentlig information, starta företag, komma i kontakt med vården, eller planera en utbyggnad av villan. SKL driver på i det arbetet.

Mest besökta sidor

- Dataskyddsförordningen, GDPR
- E-arkiv
- Leda för smartare välfärd
- Mål och strategier för digitalisering
- Informationssäkerhet
-

Näringsliv, arbete, digitalisering

- Arbetsmarknad, sysselsättning
- Digitalisering
- Forskning och innovation
- Näringsliv, företagsklimat

- **Samhällsplanering, infrastruktur**

Publicerad: 1 januari 2019

Detta gör SKL
SKL arbetar för att kommunerna och regionerna ska få bättre förutsättningar att bygga hållbara och attraktiva städer och samhällen. Vi driver våra medlemmars intressen och ger stöd i form av bland annat underlag till taxor och vägledningar om upphandling av kollektivtrafik.

Mest besökta sidor

- Lagstiftning skolskjuts
- Taxa, plan- och bygglov
- Taxa, miljöbalkens område
- Exempelsamling PBL
- Delegationsordning, lov och byggande

Samhällsplanering, infrastruktur

- Besöksnäring
- Fastigheter
- Miljö, hälsa
- Planera, bygga, bo
- Regional utveckling
- Trafik, infrastruktur
- Trygghet, säkerhet

Skola, kultur, fritid

https://skl.se/skolakulturfritid.27.htm
Publicerad: 14 december 2018

Detta gör SKL
SKL arbetar för att elevernas resultat i skolan ska förbättras. Skickliga lärare, god arbetsmiljö och bra ledarskap är avgörande. SKL stöder också kommunerna i arbetet med förskola och fritids.

Inom kultur och fritid arbetar SKL för goda förutsättningar i hela landet. Det gäller exempelvis områden som idrottsanläggningar, e-böcker på folkbibliotek och föreningsliv. SKL arbetar också för att beslut om kulturlivet ska fattas så nära medborgarna som möjligt.

Mest besökta sidor

- Skolan och dataskyddsförordningen
- Så mycket kostar skolan
- Handlingsplan för skolans digitalisering
- Måttboken
- Mer för fler - hur når vi fler inom kulturområdet
-

Skola, kultur, fritid

- Förskola, grund- och gymnasieskola
- Kultur, fritid

Sven Wimnell 27 februari 2010 + 3 april 2014:

Fackföreningar och arbetsgivareföreningar 2014. Statistik om arbete och näringar. Arbetsförmedlingens hemsida.
http://wimnell.com/omr658f.pdf

Innehåll

Sid

Innehållet hämtat från Internet 2-3 april 2014.

3 LO, LANDSORGANISATIONEN I SVERIGE
http://www.lo.se

40 TCO. Tjänstemännens Centralorganisation.
TCO

74 SACO, Sveriges akademikers centralorganisation.
http://www.saco.se

99 SN. Svenskt Näringsliv.
http://www.svensktnaringsliv.se/

132 Företagarna.
http://www.foretagarna.se

149 Statistisk årsbok för Sverige 2014.
Statistik om arbetsmarknad och näringsverksamhet

152 Arbetsförmedlingen 3 april 2014
http://www.arbetsformedlingen.se

161 Andra företagareföreningar

163 Arbetsrätten på bordet under ett unikt möte

Företagarna

https://www.foretagarna.se/

Om Företagarna
- Om Företagarna
- Personuppgiftshantering
- Press
- Redaktör - logga in

Om medlemskap
- Bli medlem
- Våra medlemskap
- Medlemsförmåner
- Juridisk rådgivning FAQ

Kontakta oss
Företagarna
Rådmansgatan 40
info@foretagarna.se
08-406 17 00
Fler kontakter
FÖLJ OSS I SOCIALA MEDIER

LO, Landsorganisationen i Sverige LO.se

- Det gör LO
- Löner, arbetsmiljö och avtal
- Facket försäkrar
- Politiska sakfrågor
- Internationellt
- Om oss
  - De 14 förbunden
  - Organisation
  - LOs hantering av personuppgifter
  - Lediga tjänster
  - Kansli
  - Ledningen
  - LO-distrikten
  - LO FAKTA
  - FACKET DIREKT
  - MEDIERUM
  - MATERIAL
  - LO PLAY
  - LO BLOGGEN
  - KONTAKT

LO-SEARCH

- Hitta förbund
- Lyssna
- English
- Teckenspråk
- Lättläst

FACKET NÄRA DIG
LO finns i hela Sverige

SN, Svenskt näringsliv

https://www.svensktnaringsliv.se/

PLAY
FRÅGOR VI ARBETAR MED
VÅRT MATERIAL
Allt vårt material
Rapporter
Pressmeddelanden
Remissvar
Nyhetsbrev
Webbutik
Nyhetsarkiv
Skolmaterial
Skiljenämnden i uppfinnar- och konkurrensklausulstvister

KALENDARIUM
REGIONKONTOR

OM OSS
Innehåll A–Ö
Nyhetsbrev
Pressrum

PLAY
FRÅGOR VI ARBETAR MED
VÅRT MATERIAL
KALENDARIUM
REGIONKONTOR

Webb-tv

Innehåll A–Ö

A
Adress
Allmänna löneavgiften
Almedalen
Arbetsförmedlingen
Arbetsgivaravgift
Arbetsgivareförbund
Arbetskraftsinvandring
Arbetslöshet
Arbetstider
Avsked
Avtalsrörelsen
B
Beställ
Blanketter för avsked
Blanketter för uppsägning
Blekinge län
Bli medlem
Bolagsskatt
Branschföreningar
Bryssel
C
Cookies
CSR
Curt Nicolin-priset
D
Dalarnas län
Debattartiklar
Digitalisering

Dolda skatter
E
Ekonomiska läget
Elmarknaden
Energi
Energiskatt
English
Enkla jobb
Entreprenörskap i skolan
EU:s inre marknad
Europa
Europeisk arbetsmarknad
Event
F
Facebook
Fakta om löner och arbetstider
Falun
Fokus på jobben
Fokus på skatterna
Forskning
Frihandel
Företag
Företagens betydelse för samhället
Företagsamt med Carola Lemne
Företagsklimat
Förhandling
G
Gotland
Gotlands län
Grafisk profil
Gävle
Gävleborgs län
Göteborg
H
Hallands län
Halmstad
Högupplösta bilder
I
In English
Infrastruktur
Innovationer
Integration
Integritetspolicy
Invandring
J
Jobb
Jobba med lönen
Jämställdhet
Jämtlands län
Jönköping
Jönköpings län
K
Kalendarium
Kalmar
Kalmar län
Kapitalbeskattning
Karlshamn
Karlstad
Kilometerskatt
Klimat
Kollektivavtal
Kollektivavtal - så funkar det

Kommentaren
Kommunranking
Kompetensförsörjning
Konfliktregler
Konjunktur
Konjunkturrapport
Konkurrensrätt
Kontakta oss
Kontaktuppgifter
Kort om sajten
Kronobergs län
Kvinnor styrelser
Kvotering
L
Lagen om anställningsskydd
LAS
Lediga tjänster
Linkedin
Linköping
Logotyp
Lokalt företagsklimat
Luleå
Läromedel
Lönebildning
Lönestatistik
M
Malmö
Matchning på arbetsmarknaden
Medarbetare
Medlemsavgift
Medlemskap
Medlemsorganisationer
Medlemsuppgift
Miljö
Miljölagstiftning
Miljörätt
Moms
N
Nicolinpriset
Norrbottens län
NSD
Nyföretagande
Nyhetsarkiv
Nyhetsbrev
NYK
Nytt från Skola & Näringsliv
Nytt från Svenskt Näringsliv
Näringslivets Säkerhetsdelegation
O
Offentlig upphandling
Organisationsschema
Osund konkurrens
P
Peter Isling
Play
Prenumerera på pressmeddelanden
Pressmeddelanden
Pressrum
Punktskatt
R
Rapporter
Rapportera löner
Regelkrångel
Regionkontor
Registrator för remisser
Rekryteringsenkäten
Remissvar
Rot-avdrag
Rut-avdrag
Rätt till heltid

S
Seminarier
Sjukfrånvaro
Skatt på arbete
Skatt på företagande
Skatt på ägande
Skatteavtal
Skattemål
Skattetryck
Skellefteå
Skiljedomsreferat
Skola och näringsliv
Skolmaterial
Skrivelser
Skåne län
SME-kommittén
SMS-bevakning
Småföretag
Socialförsäkring
SPN
Stockholm
Stockholms län
Styrelsen
Sundsvall
Svensk ekonomi
Sverige tar matchen
Sympatiåtgärder
Sällskapet Politik & Näringsliv
Södermanlands län
T
Telefonnummer
Tillväxt
Tryckt material
TTIP
Turordningsregler
TV
Twitter
U
Umeå
Ungdomsarbetslöshet
Upphandling
Uppsala
Uppsala län
Uppsägning
Utbildning som bransch
V
Vardagsjobb
Vd-löner – vägledning
Välfärd
Värmlands län
Västerbottens län
Västernorrlands län
Västerås
Västmanlands län
Västra Götalands län
Växjö
W
Webbtv
Webbutik
Y
YouTube
Yrkeskoder
Ö
Örebro
Örebro län
Östergötlands län
Östersund

Kommunallag (2017:725)

Svensk författningssamling 2017:725
SFS nr: 2017:725
Departement/myndighet: Finansdepartementet K
Utfärdad: 2017-06-22
Ändringsregister: SFSR (Lagrummet)
Källa: Regeringskansliet / Lagrummet.se

Innehåll:

- 1 kap. Grunderna för den kommunala verksamheten
- 2 kap. Kommunala angelägenheter
- 3 kap. Kommunernas och landstingens organisation och
- 4 kap. Förtroendevalda
- 5 kap. Fullmäktige
- 6 kap. Styrelsen och övriga nämnder
- 7 kap. Anställda
- 8 kap. Delaktighet och insyn
- 9 kap. Kommunal samverkan
- 10 kap. Överlämnande av kommunala angelägenheter
- 11 kap. Ekonomisk förvaltning
- 12 kap. Revision
- 13 kap. Laglighetsprövning
- Övergångsbestämmelser

1 kap. Grunderna för den kommunala verksamheten

Kommuner och landsting

1 § Sverige är indelat i kommuner och landsting. Varje landsting omfattar ett län, om inte något annat är särskilt beslutat.

2 § Kommuner och landsting sköter på demokratins och den kommunala självstyrelsens grund de angelägenheter som anges i denna lag eller annan författning.

Rätt att ta ut skatt och meddela föreskrifter

3 § Bestämmelser om att kommuner och landsting har rätt att ta ut skatt för skötseln av sina uppgifter och att meddela föreskrifter finns i regeringsformen.

Röstberättigade medlemmar utser valda församlingar

4 § Beslutanderätten i kommuner och landsting utövas av valda församlingar (fullmäktige) som utses av röstberättigade medlemmar i allmänna val.
Beslut kan också fattas av andra kommunala organ i enlighet med vad som anges i denna lag eller annan författning.

Medlemskap

5 § Medlem av en kommun är den som är folkbokförd i kommunen, äger fast egendom i kommunen eller ska betala kommunalskatt där.
Medlem av en kommun är också en medborgare i någon av Europeiska unionens medlemsstater (unionsmedborgare) som är bosatt i kommunen men som, enligt 5 § andra stycket folkbokföringslagen (1991:481), inte ska folkbokföras där.
6 § Medlem av ett landsting är den som är medlem av en kommun inom landstinget.

Rösträtt

7 § Rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i kommunfullmäktige har den som är folkbokförd i kommunen, senast på valdagen fyller 18 år och
1. är svensk medborgare eller annan unionsmedborgare,

2. är medborgare i Island eller Norge, eller
3. varit folkbokförd i Sverige tre år i följd före valdagen.
Rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i kommunfullmäktige har också en sådan unionsmedborgare som avses i 5 § andra stycket.
8 § Rösträtt vid val av ledamöter och ersättare i landstingsfullmäktige har den som är röstberättigad vid val av ledamöter och ersättare i kommunfullmäktige i en kommun inom landstinget.
9 § Frågor om rösträtt enligt 7 och 8 §§ avgörs på grundval av en röstlängd som upprättas före valet.

Ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting
10 § Bestämmelser om indelningsändringar finns i lagen (1979:411) om ändringar i Sveriges indelning i kommuner och landsting.

2 kap. Kommunala angelägenheter

Allmänna befogenheter och lokaliseringsprincipen
1 § Kommuner och landsting får själva ha hand om angelägenheter av allmänt intresse som har anknytning till kommunens eller landstingets område eller deras medlemmar.

Uppgifter som andra ska ha hand om
2 § Kommuner och landsting får inte ha hand om sådana angelägenheter som enbart staten, en annan kommun, ett annat landsting eller någon annan ska ha hand om.

Likställighetsprincipen
3 § Kommuner och landsting ska behandla sina medlemmar lika, om det inte finns sakliga skäl för något annat.

Förbud mot beslut med tillbakaverkande kraft
4 § Kommuner och landsting får inte fatta beslut med tillbakaverkande kraft till nackdel för medlemmarna. Sådana beslut får dock fattas om det finns synnerliga skäl för det.

Rätt att ta ut avgifter
5 § Kommuner och landsting får ta ut avgifter för tjänster och nyttigheter som de tillhandahåller. För tjänster eller nyttigheter som de är skyldiga att tillhandahålla får dock avgifter endast tas ut om det följer av lag eller annan författning.

Självkostnadsprincipen
6 § Kommuner och landsting får inte ta ut högre avgifter än som motsvarar kostnaderna för de tjänster eller nyttigheter som de tillhandahåller.

Kommunal näringsverksamhet
7 § Kommuner och landsting får driva näringsverksamhet, om den drivs utan vinstsyfte och syftar till att tillhandahålla allmännyttiga anläggningar eller tjänster åt medlemmarna.

Stöd till andra näringsverksamheter
8 § Kommuner och landsting får genomföra åtgärder för att allmänt främja näringslivet i kommunen eller landstinget.
Individuellt inriktat stöd till enskilda näringsidkare får lämnas endast om det finns synnerliga skäl för det.

Särskilda befogenheter
9 § Bestämmelser om kommunernas och landstingens angelägenheter finns även i lagen (2009:47) om vissa kommunala befogenheter och i annan lag eller annan författning.

3 kap. Kommunernas och landstingens organisation och verksamhetsformer

Fullmäktige
1 § I varje kommun och i varje landsting finns det en beslutande församling, ett fullmäktige.

Fullmäktigeberedningar
2 § Fullmäktige får inrätta fullmäktigeberedningar för beredning av ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden som ska avgöras av fullmäktige.

Styrelsen och övriga nämnder
3 § Fullmäktige ska tillsätta en styrelse.
4 § Fullmäktige ska tillsätta de nämnder som utöver styrelsen behövs för att fullgöra kommunens eller landstingets uppgifter enligt lag eller annan författning och för övrig verksamhet.

Utskott och nämndberedningar
5 § Fullmäktige får bestämma att en nämnd ska ha ett eller flera utskott.
Om fullmäktige inte har bestämt något om utskott, får nämnden själv bestämma att utskott ska finnas.
En nämnd får tillsätta de nämndberedningar som behövs.

Partssammansatta organ och självförvaltningsorgan
6 § Kommuner och landsting får inrätta partssammansatta organ som inom en nämnds verksamhetsområde ska svara för beredning, förvaltning och verkställighet av de ärenden som fullmäktige har bestämt.

7 § Kommuner och landsting får besluta att en nämnd får uppdra åt ett självförvaltningsorgan under nämnden att helt eller delvis sköta driften av en viss anläggning eller en viss institution.

Kommunalförbund
8 § Kommuner och landsting får bilda kommunalförbund och lämna över skötseln av kommunala angelägenheter till sådana förbund.

Gemensam nämnd
9 § Kommuner och landsting får besluta att en nämnd ska vara gemensam med en annan kommun eller ett annat landsting.

Revisorer
10 § Kommuner och landsting ska utse revisorer för granskning av den kommunala verksamheten.

Kommunala bolag, stiftelser och föreningar
11 § Kommuner och landsting får, med de begränsningar som framgår av lag, överlämna skötseln av kommunala angelägenheter till kommunala bolag, stiftelser och föreningar.

Privata utförare
12 § Kommuner och landsting får, med de begränsningar som framgår av lag, överlämna skötseln av kommunala angelägenheter till privata utförare.
Bestämmelser om krig eller krigsfara och extraordinära händelser i fredstid
13 § Bestämmelser om den kommunala organisationen under krig eller krigsfara finns i lagen (1988:97) om förfarandet hos kommunerna, förvaltningsmyndigheterna och domstolarna under krig eller krigsfara m.m.

Bestämmelser om kommuners och landstings organisation och befogenheter vid extraordinära händelser i fredstid finns i lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.
Bestämmelser om beteckningen regionfullmäktige och regionstyrelsen
14 § Bestämmelser om att vissa landsting samt Gotlands kommun får beteckna fullmäktige och styrelsen som regionfullmäktige och regionstyrelsen finns i lagen (2010:630) om regionalt utvecklingsansvar i vissa län.

4 kap. Förtroendevalda

Definition av förtroendevalda

1 § Med förtroendevalda avses i denna lag ledamöter och ersättare i fullmäktige, nämnder och fullmäktigeberedningar, de som fullgör förtroendeuppdrag som anges i 2 § första stycket samt revisorer.
Med förtroendevalda avses också ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen, förbundsstyrelsen eller någon annan nämnd, de beslutande församlingarnas beredningar samt revisorer i ett kommunalförbund.

Kommunal- och landstingsråd

2 § Den som inom kommunen eller landstinget fullgör ett förtroendeuppdrag på heltid eller betydande del av heltid ska ha benämningen kommunalråd, borgarråd, landstingsråd, oppositionsråd eller en annan benämning som fullmäktige bestämmer.
En sådan förtroendevald får tidigast väljas av fullmäktige vid första sammanträdet efter det att val av fullmäktige har hållits i hela landet.

Valbarhet

3 § Ledamöter och ersättare i fullmäktige väljs bland dem som har rösträtt enligt 1 kap. 7 och 8 §§.
Vid valen av ledamöter och ersättare i nämnderna är, oberoende av vad som framgår av röstlängden, den valbar som vid tidpunkten för sådant val uppfyller de villkor som uppställs i 1 kap. 7 och 8 §§. Detsamma gäller vid valen av fullmäktigeberedningar och förtroendevalda som anges i 2 § första stycket samt vid val av revisorer.
4 § Den som är vald till ledamot eller ersättare i fullmäktige är inte valbar som revisor inom den kommunen eller det landstinget.
Den som är redovisningsskyldig till kommunen eller landstinget är inte valbar som revisor för granskning av verksamhet som omfattas av redovisningsskyldigheten. Detsamma gäller make, sambo, förälder, barn, syskon eller andra närstående till den redovisningsskyldige.
5 § Den som är vald till revisor är inom den kommunen eller det landstinget inte valbar som
1. ledamot eller ersättare i fullmäktige, i en nämnd eller en fullmäktigeberedning, eller
2. ledamot eller ersättare i en sådan juridisk person som avses i 10 kap. 2-6 §§.

Uppdragets upphörande

6 § Fullmäktige ska befria en förtroendevald från uppdraget när den förtroendevalde önskar avgå, om det inte finns särskilda skäl mot det.
7 § Om en förtroendevald upphör att vara valbar upphör uppdraget genast. För en förtroendevald som valts av fullmäktige upphör uppdraget vid nästa fullmäktigesammanträde om inte fullmäktige, efter ansökan, beslutar att den förtroendevalde får ha kvar sitt uppdrag under återstoden av mandattiden.
8 § Uppdragen för de förtroendevalda som har valts av fullmäktige upphör om

1. valet till fullmäktige har upphävts och omval har hållits,
2. rättelse har skett genom förnyad sammanräkning och mandatfördelningen mellan partierna har ändrats, eller
3. extra val till fullmäktige har hållits.

När omvalet, sammanräkningen eller extra valet har avslutats, ska fullmäktige hålla nytt val av förtroendevalda för återstoden av mandattiden.

Uppdragen ska upphöra två månader efter det att omvalet, sammanräkningen eller extra valet har avslutats. Fullmäktige får dock besluta att de förtroendevalda som valts enligt andra stycket ska tillträda vid en tidigare tidpunkt. Uppdragen för de förtroendevalda enligt första stycket upphör då samtidigt.

9 § Fullmäktige får återkalla uppdraget för en förtroendevald som har valts av fullmäktige, om den förtroendevalde
1. har vägrats ansvarsfrihet, eller
2. har dömts för ett brott på vilket fängelse i lägst två år kan följa och domen har fått laga kraft.

10 § Fullmäktige får återkalla uppdragen för samtliga förtroendevalda i en nämnd eller för samtliga förtroendevalda som anges i 2 § första stycket
1. när den politiska majoriteten i nämnden inte längre är densamma som i fullmäktige, eller
2. vid förändringar i nämndorganisationen.

Förtroendeuppdragen upphör att gälla när val av nya ledamöter och ersättare har hållits eller när en ny nämndorganisation träder i kraft.

Ledighet från anställning

11 § Förtroendevalda har rätt till den ledighet från sina anställningar som behövs för att de ska kunna fullgöra sina uppdrag. Ledigheten ska omfatta tid för
1. möten i kommunala organ,
2. andra möten som är nödvändiga för uppdragen,
3. resor till och från mötena, och
4. behövlig dygnsvila omedelbart före eller efter mötena.

Rätten till ledighet ska gälla även av fullmäktige utsedda styrelseledamöter, styrelsesuppleanter och lekmannarevisorer eller motsvarande andra revisorer och deras suppleanter i sådana juridiska personer som avses i 10 kap. 2-6 §§.

Förmåner

12 § Förtroendevalda har rätt till skälig ersättning för de arbetsinkomster och ekonomiska förmåner som de förlorar när de fullgör sina uppdrag.

13 § Förtroendevalda med funktionsnedsättning har rätt till skälig ersättning för resekostnader som uppkommer när de fullgör sina uppdrag.

14 § Förtroendevalda med barn som har behov av tillsyn har rätt till skälig ersättning för kostnader för barntillsyn som uppkommer när de fullgör sina uppdrag.

15 § Fullmäktige ska besluta om riktlinjer för ersättning enligt 12-14 §§.

16 § Fullmäktige får besluta att förtroendevalda i skälig omfattning ska få
1. ersättning för resekostnader och andra utgifter som föranleds av uppdraget utöver vad som följer av 13 och 14 §§,
2. arvode för det arbete som är förenat med uppdraget,
3. pension, och
4. andra ekonomiska förmåner.

Om fullmäktige beslutar att arvode ska betalas, ska arvodet bestämmas till lika belopp för lika uppdrag.

17 § Bestämmelserna i 12-14 §§ och 16 § andra stycket gäller inte förtroendevalda som anges i 2 § första stycket.

18 § Fullmäktige får besluta att en sådan förtroendevald som anges i 2 § första stycket för sina uppdrag ska få ekonomiska och andra förmåner som svarar mot de löne- och anställningsvillkor som gäller för dem som är anställda hos kommunen eller landstinget.
Fullmäktige får bestämma hur ersättare ska utses för förtroendevalda som beviljas ledighet till följd av bestämmelsen i första stycket.

Initiativrätt
19 § Varje ledamot i fullmäktige får väcka motioner samt ställa interpellationer och frågor enligt 5 kap. 59-64 §§.
20 § Varje ledamot i en nämnd får väcka ärenden i nämnden.
21 § Varje revisor får väcka ärenden i en nämnd eller i en fullmäktigeberedning om ärendet rör granskningen av verksamheten i nämnden eller beredningen.

Ersättare
22 § När ersättare tjänstgör har de samma rättigheter som ledamöter.

Förtroendevalda med funktionsnedsättning
23 § Kommuner och landsting ska verka för att förtroendevalda med funktionsnedsättning kan delta i handläggningen av ärenden på samma villkor som andra förtroendevalda.

Omröstning och beslut
24 § Varje ledamot i fullmäktige eller i en nämnd har en röst.
25 § En ledamot i fullmäktige eller i en nämnd har rätt att avstå från att delta i en omröstning eller i ett beslut.
Ordföranden är dock alltid skyldig att rösta, när det behövs för att ärendet ska kunna avgöras.
26 § En ledamot i en nämnd som deltar i handläggningen av ett ärende ska delta i avgörandet av ärendet, om ärendet avser myndighetsutövning mot någon enskild. Detta innebär ingen skyldighet att rösta för fler än ett förslag.

Reservation
27 § En förtroendevald som har deltagit i avgörandet av ett ärende får reservera sig mot beslutet. Reservationen ska anmälas innan sammanträdet avslutas.

Närvarorätt
28 § Fullmäktige får besluta att en förtroendevald som inte är ledamot eller ersättare i en viss nämnd ska få närvara vid nämndens sammanträden och delta i överläggningar men inte i besluten.
Beslutet får även innefatta att den förtroendevalde ska ha rätt att få sin mening antecknad i protokollet.

Partistöd
29 § Kommuner och landsting får ge ekonomiskt bidrag och annat stöd till politiska partier för att stärka deras ställning i den kommunala demokratin (partistöd).
Partistöd får ges till de politiska partier som är representerade i fullmäktige och som är juridiska personer. Ett parti är representerat om det har fått mandat i fullmäktige för vilket en vald ledamot är fastställd enligt 14 kap. vallagen (2005:837).
Partistöd får ges också till ett parti som har upphört att vara representerat i fullmäktige, dock endast under ett år efter det att representationen upphörde.
30 § Fullmäktige ska besluta om partistödets omfattning och formerna för det. Stödet får inte utformas så att det otillbörligt gynnar eller missgynnar ett parti. Fullmäktige får besluta att endast mandat för vilket en vald ledamot är fastställd enligt 14 kap. vallagen (2005:837) ska beaktas vid fördelningen av partistödet.

31 § Beslut om partistöd ska innehålla ett krav på att mottagaren av partistödet årligen ska lämna en skriftlig redovisning som visar att partistödet har använts för det ändamål som anges i 29 § första stycket. Redovisningen ska avse perioden 1 januari-31 december och ges in till fullmäktige senast sex månader efter redovisningsperiodens utgång.
En av mottagaren utsedd särskild granskare ska granska om redovisningen ger en rättvisande bild av hur mottagaren har använt partistödet. Granskarens rapport över granskningen ska bifogas redovisningen.
Fullmäktige får besluta att stöd inte ska betalas till ett parti som inte lämnar redovisning och granskningsrapport enligt första och andra styckena.
32 § Beslut om att betala ut partistöd ska fattas av fullmäktige minst en gång per år.

Politiska sekreterare
33 § Kommuner och landsting får anställa politiska sekreterare för att biträda de förtroendevalda i det politiska arbetet.
Politiska sekreterare får inte anställas för längre tid än till utgången av det år då val av fullmäktige ska hållas nästa gång i hela landet.
Bestämmelserna i lagen (1982:80) om anställningsskydd ska inte tillämpas för politiska sekreterare.
34 § En politisk sekreterare har rätt till den ledighet från sin anställning som behövs för tjänstgöringen.

5 kap. Fullmäktige

Fullmäktiges uppgifter
1 § Fullmäktige beslutar i ärenden av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt för kommunen eller landstinget, främst
1. mål och riktlinjer för verksamheten,
2. budget, skatt och andra viktiga ekonomiska frågor,
3. nämndernas organisation och verksamhetsformer,
4. val av ledamöter och ersättare i nämnder och beredningar,
5. val av revisorer,
6. grunderna för ekonomiska förmåner till förtroendevalda,
7. årsredovisning och ansvarsfrihet,
8. folkomröstning i kommunen eller landstinget, och
9. extra val till fullmäktige.

Fullmäktige beslutar också i andra ärenden som anges i denna lag eller i andra författningar.
2 § Fullmäktige får uppdra åt en nämnd att i fullmäktiges ställe besluta i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. Ärenden som anges i 1 § första stycket eller som enligt lag eller annan författning ska avgöras av fullmäktige får dock inte delegeras till nämnderna.
3 § Fullmäktige ska för varje mandatperiod anta ett program med mål och riktlinjer för sådana kommunala angelägenheter som utförs av privata utförare.
I programmet ska det också anges hur fullmäktiges mål och riktlinjer ska följas upp och hur allmänhetens insyn ska tillgodoses.
4 § I samband med att budgeten fastställs eller anslag annars beviljas får fullmäktige uppdra åt en nämnd att genomföra en viss verksamhet inom ramen för de riktlinjer om verksamheten som fullmäktige har fastställt, om inte något annat följer av lag eller annan författning.

Antalet ledamöter och ersättare
5 § Fullmäktige bestämmer hur många ledamöter som fullmäktige ska ha.
Antalet ska bestämmas till ett udda tal och till minst
1. 21 i kommuner med högst 8 000 röstberättigade,
2. 31 i kommuner med över 8 000 röstberättigade och i landsting med högst 140 000 röstberättigade,

3. 41 i kommuner med över 16 000 röstberättigade,
4. 51 i kommuner med över 24 000 röstberättigade och i landsting med över 140 000 röstberättigade,
5. 61 i kommuner med över 36 000 röstberättigade,
6. 71 i landsting med över 200 000 röstberättigade, och
7. 101 i kommuner med över 600 000 röstberättigade och i landsting med över 300 000 röstberättigade.

6 § Vid tillämpningen av 5 § ska antalet röstberättigade beräknas på grundval av uppgifterna i folkbokföringsdatabasen enligt lagen (2001:182) om behandling av personuppgifter i Skatteverkets folkbokföringsverksamhet den 1 mars året före valåret.

7 § Om fullmäktige beslutar att antalet ledamöter i fullmäktige ska ändras, ska beslutet tillämpas först när val av fullmäktige hålls nästa gång i hela landet. Beslutet ska fattas före utgången av februari månad valåret. Länsstyrelsen ska genast underrättas om beslutet.

8 § För ledamöter i fullmäktige ska det finnas ersättare. Fullmäktige bestämmer hur många ersättarna ska vara. Antalet ska utgöra en viss andel, dock högst hälften, av det antal platser som varje parti får i fullmäktige. Beslutet ska fattas före utgången av februari månad valåret. Länsstyrelsen ska genast underrättas om beslutet.

Ordinarie val

9 § Ledamöterna och ersättarna i fullmäktige ska väljas för fyra år räknat från och med den 15 oktober valåret.
Om Valprövningsnämnden har beslutat om omval enligt 14 kap. 27 § vallagen (2005:837), ska dock mandattiden förlängas till dess omvalet har avslutats.

Extra val

10 § Fullmäktige får besluta om extra val till fullmäktige mellan ordinarie val. Extra val ska hållas om minst två tredjedelar av de närvarande ledamöterna röstar för det. Ett beslut om extra val får dock inte fattas förrän sex månader har gått från det nyvalda fullmäktiges första sammanträde.
Ordförande och vice ordförande (fullmäktiges presidium)

11 § Fullmäktige väljer bland sina ledamöter en ordförande och en eller flera vice ordförande som tillsammans utgör fullmäktiges presidium. Fullmäktige bestämmer tiden för uppdragen.

Tidpunkt för sammanträdena

12 § Fullmäktige bestämmer när ordinarie sammanträden ska hållas. Sammanträde ska hållas också om styrelsen eller minst en tredjedel av fullmäktiges ledamöter begär det eller om ordföranden anser att det behövs.

Hur sammanträdena tillkännages

13 § Ordföranden ska tillkännage tid och plats för varje sammanträde med fullmäktige och uppgifter om de ärenden som ska behandlas. Fullmäktiges sammanträden ska tillkännages på kommunens eller landstingets anslagstavla minst en vecka före sammanträdesdagen.

14 § Om ett ärende är så brådskande att det inte hinner tillkännages enligt 13 §, ska uppgift om ärendet tillkännages på anslagstavlan senast vardagen närmast före sammanträdesdagen.

Kallelse till sammanträde

15 § Varje ledamot och ersättare ska kallas till sammanträde minst en vecka före sammanträdesdagen. Kallelsen ska innehålla uppgift om tid och plats för sammanträdet och om de ärenden som ska behandlas. Information om sådana ärenden som tillkännagetts enligt 14 § ska lämnas till varje ledamot och ersättare så att den kan antas nå dem senast vardagen närmast före sammanträdesdagen.

Deltagande på distans
16 § Ledamöter får delta i fullmäktiges sammanträden på distans om fullmäktige har beslutat det. Deltagandet ska i sådant fall ske genom ljud- och bildöverföring i realtid samt på ett sådant sätt att samtliga deltagare kan se och höra varandra och delta på lika villkor.
En ledamot som deltar på distans ska anses vara närvarande vid fullmäktiges sammanträde.

Ersättarnas tjänstgöring
17 § Om en ledamot är förhindrad att inställa sig till ett sammanträde eller att fortsätta delta i ett sammanträde, ska en ersättare tjänstgöra i ledamotens ställe.
18 § Ersättarna ska tjänstgöra enligt den ordning som är bestämd mellan dem. En ersättare som har börjat tjänstgöra har dock alltid företräde oberoende av turordningen. En ersättare som avbryter tjänstgöringen på grund av jäv i ett ärende får åter tjänstgöra, sedan ärendet har handlagts.
19 § En ledamot som inställer sig under ett pågående sammanträde eller till ett fortsatt sammanträde har rätt att tjänstgöra även om en ersättare har trätt in i ledamotens ställe.
20 § En ledamot som har avbrutit tjänstgöringen vid ett sammanträde på grund av något annat hinder än jäv får därefter under samma dag inte tjänstgöra vid sammanträdet.
21 § I kommunfullmäktige har ersättare från samma valkrets som ledamoten företräde till tjänstgöring.
Om samtliga ersättare för en ledamot i kommunfullmäktige är förhindrade att inställa sig eller att fortsätta delta i ett sammanträde, ska i ledamotens ställe den ersättare inträda som enligt den bestämda ordningen står i tur att tjänstgöra för den ledamot som har fått den första platsen för partiet i valkretsen. Om en sådan ersättare inte kan tjänstgöra, ska den ersättare inträda som står i tur att tjänstgöra för den ledamot som har fått den andra platsen för partiet i valkretsen och så vidare efter samma grund.
Om partiets samtliga ersättare i valkretsen är förhindrade att inställa sig eller att fortsätta delta i ett sammanträde, ska den ersättare inträda som har utsetts för partiet i någon annan valkrets efter den grund som anges i första och andra stycket. Den ersättare som har utsetts i den valkrets där partiets röstetal är högst har då företräde.

Ärenden i fullmäktige
22 § Ärenden i fullmäktige får väckas av
1. en nämnd,
2. en ledamot genom motion,
3. en revisor, om ärendet gäller förvaltning som har samband med revisionsuppdraget eller om ärendet gäller granskningen,
4. en fullmäktigeberedning, om fullmäktige har beslutat det, eller
5. styrelsen i en sådan juridisk person som avses i 10 kap. 2-6 §§, om fullmäktige har beslutat det för särskilda fall.

Ärenden i fullmäktige får även väckas genom medborgarförslag och folkinitiativ enligt 8 kap. 1 och 2 §§.
23 § Fullmäktige ska besluta i ärenden som avses i 22 §.
Fullmäktige får dock överlåta till styrelsen eller en annan nämnd att besluta i ett ärende som har väckts genom medborgarförslag, utom i de fall som anges i 1 §.

Ansvarsfrihet och anmärkning
24 § Fullmäktige ska vid ett sammanträde före utgången av juni månad året efter det år som revisionen avser, besluta om ansvarsfrihet ska beviljas eller vägras. Beslutet ska motiveras om det inte är uppenbart obehövligt.
Om revisorerna enligt 12 kap. 13 § riktat anmärkning mot en nämnd eller en fullmäktigeberedning eller mot enskilda förtroendevalda i

sådana organ, ska fullmäktige besluta om även fullmäktige ska rikta anmärkningen. Fullmäktige får rikta anmärkning även om revisorerna inte gjort det. Beslut om anmärkning ska motiveras.
25 § Om ansvarsfrihet vägras, får fullmäktige besluta att skadeståndstalan ska väckas.
Talan som inte grundas på brott ska väckas inom ett år från det att beslutet om vägrad ansvarsfrihet fattades.
Bestämmelser om att fullmäktige får återkalla uppdraget vid vägrad ansvarsfrihet finns i 4 kap. 9 §.

Hur ärendena bereds

26 § Innan ett ärende avgörs av fullmäktige, ska det ha beretts antingen av en nämnd vars verksamhetsområde ärendet berör eller av en fullmäktigeberedning.
27 § Om ett ärende har beretts bara av en fullmäktigeberedning, ska en nämnd vars verksamhetsområde ärendet berör alltid ges tillfälle att yttra sig.
28 § Styrelsen ska alltid ges tillfälle att yttra sig i ett ärende som har beretts av en annan nämnd eller av en fullmäktigeberedning.
Styrelsen ska lägga fram förslag till beslut i ett ärende, om inte någon annan nämnd eller en fullmäktigeberedning har gjort det.
29 § Fullmäktige får hålla val utan föregående beredning.
Ett ärende som avser avsägelse från ett uppdrag som förtroendevald behöver inte heller beredas.
30 § De år val av fullmäktige har hållits i hela landet får nyvalda fullmäktige besluta att ändra mandattiden för en nämnd eller att ändra antalet ledamöter eller ersättare i en nämnd utan föregående beredning.
31 § Fullmäktige får besluta om extra val till fullmäktige utan föregående beredning.
32 § Fullmäktige får behandla revisionsberättelsen utan föregående beredning. Fullmäktige ska dock från de ansvariga hämta in förklaring över
1. anmärkning som framställts i revisionsberättelsen, och
2. revisorernas uttalande att ansvarsfrihet inte tillstyrks.
Revisorerna och deras sakkunniga ska alltid ges tillfälle att yttra sig vid fullmäktiges behandling av revisionsberättelsen.
Om en förtroendevald har vägrats ansvarsfrihet, får fullmäktige också utan ytterligare beredning besluta att den förtroendevaldes uppdrag ska återkallas enligt 4 kap. 9 §.
33 § Ett brådskande ärende får avgöras trots att ärendet inte har beretts, om samtliga närvarande ledamöter är ense om beslutet.
34 § Fullmäktiges beslut att enligt 23 § andra stycket överlåta till styrelsen eller en annan nämnd att besluta i ett ärende som har väckts genom medborgarförslag får fattas utan föregående beredning.
35 § En motion eller ett medborgarförslag ska om möjligt beredas på sådant sätt att fullmäktige kan fatta beslut inom ett år från det att motionen eller medborgarförslaget väcktes.
Om beredningen inte kan avslutas inom denna tid, ska detta och vad som har kommit fram vid beredningen anmälas till fullmäktige inom samma tid. Fullmäktige får då avskriva motionen eller medborgarförslaget från vidare handläggning.
36 § Fullmäktige får besluta att det, som ett led i beredningen av ett ärende som fullmäktige ska handlägga, ska hämtas in synpunkter från medlemmarna.
Detta kan ske genom folkomröstning, opinionsundersökning eller något liknande förfarande. Vid opinionsundersökning eller liknande förfarande får valnämnden i kommunen anlitas, om nämndens verksamhet i övrigt inte hindras av det.

Ska synpunkter hämtas in genom en folkomröstning får fullmäktige besluta att röstlängd och röstkort ska framställas för omröstningen enligt 5 kap. vallagen (2005:837).
37 § Har ett folkinitiativ väckts enligt 8 kap. 2 § ska fullmäktige besluta att folkomröstning ska hållas, om
1. den fråga som initiativet avser är sådan att fullmäktige kan besluta om den, och
2. inte minst två tredjedelar av de närvarande ledamöterna röstar mot förslaget.
Vid sådan folkomröstning ska 36 § tredje stycket tillämpas.
38 § Kommunen har rätt att få ersättning för de kostnader som föranleds av att ett landsting anlitar valnämnden.

Rätt och skyldighet för andra än ledamöterna att medverka
39 § En förtroendevald som anges i 4 kap. 2 § första stycket och som inte är ledamot i fullmäktige har rätt att närvara vid fullmäktiges sammanträden. Sådan förtroendevald får delta i överläggningar och framställa förslag men inte delta i besluten.
40 § Fullmäktige får bestämma att också andra än ledamöter och de som anges i 39 § ska ha rätt att delta i överläggningar men inte i besluten.
41 § Ordföranden och vice ordföranden i en nämnd, revisorerna och de anställda i kommunen eller landstinget är skyldiga att lämna upplysningar vid fullmäktiges sammanträden, om fullmäktige begär det och om det inte finns något hinder mot det på grund av sekretess.

Offentlighet och ordning vid fullmäktiges sammanträden
42 § Fullmäktiges sammanträden är offentliga.
Fullmäktige får dock besluta att överläggningen i ett visst ärende ska hållas inom stängda dörrar. Ersättarna får närvara vid en sådan överläggning, även när de inte tjänstgör.
43 § Ordföranden leder fullmäktiges sammanträden och ansvarar för ordningen vid sammanträdena.
Ordföranden får visa ut den som uppträder störande och inte rättar sig efter tillsägelse.

Offentlighet vid fullmäktigeberednings sammanträden
44 § En fullmäktigeberednings sammanträden ska hållas inom stängda dörrar. En sådan beredning får dock besluta att dess sammanträden ska vara offentliga, om fullmäktige har medgett det.

Beslutsförhet
45 § Fullmäktige får handlägga ett ärende bara om mer än hälften av ledamöterna är närvarande. Fullmäktige får dock bestämma att interpellationer och frågor får besvaras även om färre ledamöter är närvarande.
46 § Om en ledamot enligt 47 eller 48 § är jävig i ett ärende, får fullmäktige handlägga ärendet, även om antalet deltagande på grund av jävet inte uppgår till det antal som föreskrivs i 45 §.

Jäv
47 § En ledamot får inte delta i handläggningen av ett ärende som personligen rör ledamoten själv, ledamotens make, sambo, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående.
I fråga om jäv för ledamöter ska 6 kap. 30 § andra och tredje styckena tillämpas. Vid fullmäktiges beslut i fråga om jäv gäller 6 kap. 32 §. Vad som sägs om nämnd i dessa bestämmelser ska i stället gälla fullmäktige.
48 § Den som är redovisningsskyldig till kommunen eller landstinget får inte delta i
1. val av revisor för granskning av verksamhet som omfattas av redovisningsskyldigheten, eller

2. handläggningen av ärenden om ansvarsfrihet för verksamheten. Detsamma gäller make, sambo, förälder, barn, syskon eller någon annan närstående till den redovisningsskyldige.
49 § Enskilda förtroendevalda mot vilka anmärkning kan riktas enligt 12 kap. 13 § får, trots vad som anges i 48 §, delta i fullmäktiges överläggningar, när revisionsberättelsen över den verksamhet som de har ansvaret för behandlas.
Ordföranden och vice ordföranden i en nämnd får också delta i fullmäktiges överläggning när verksamhet inom den egna nämnden behandlas.
Första och andra styckena gäller även om de förtroendevalda inte är ledamöter i fullmäktige.

Bordläggning och återremiss
50 § Ett ärende ska bordläggas eller återremitteras, om det begärs av minst en tredjedel av de närvarande ledamöterna. Enkel majoritet krävs dock om ärendet tidigare bordlagts eller återremitterats på begäran av en minoritet.
För bordläggning eller återremiss i fråga om val krävs enkel majoritet. Ett ärende om extra val ska dock alltid bordläggas första gången det tas upp till behandling.
Motiveringen till ett beslut om återremiss ska bestämmas av de ledamöter som begärt återremittering. Vid flera motiveringar får ordföranden pröva vilken motivering som biträds av minst en tredjedel av de närvarande ledamöterna.
51 § Ett bordlagt ärende ska behandlas på fullmäktiges nästa sammanträde, om fullmäktige inte beslutar något annat.

Hur ärendena avgörs
52 § Ordföranden ska se till att bara sådana ärenden avgörs som har tillkännagetts enligt 13 eller 14 §.
Ett brådskande ärende får dock avgöras om samtliga närvarande ledamöter beslutar det.
53 § När överläggningen har avslutats, lägger ordföranden fram förslag till beslut.
Förslagen ska utformas så, att de kan besvaras med ja eller nej. Ordföranden redovisar därefter sin uppfattning om vad som har beslutats och bekräftar beslutet med ett klubbslag, om inte omröstning begärs.
54 § Om omröstning begärs, ska den ske öppet utom i ärenden som avser val eller anställning av personal.
55 § Utgången bestäms genom enkel majoritet, om inte något annat anges i denna lag eller annan författning.
56 § Vid lika röstetal har ordföranden utslagsröst.
I ärenden som avser val eller anställning av personal fattas beslutet dock genom lottning.
57 § Ordföranden ska vägra att lägga fram ett förslag till beslut, om ordföranden anser att förslaget innebär att ett nytt ärende väcks. Ordföranden får vägra att lägga fram ett förslag till beslut, om ordföranden anser att förslaget skulle leda till ett beslut som strider mot lag eller annan författning. Fullmäktige får dock besluta att förslaget ändå ska läggas fram.

Proportionella val
58 § Om det begärs av det antal väljande som anges i 2 § lagen (1992:339) om proportionellt valsätt ska följande val vara proportionella:
1. val av ledamöter och ersättare i nämnder och beredningar,
2. val av revisorer som avses i 12 kap. 4 och 5 §§,
3. val av ledamöter och suppleanter i styrelsen för aktiebolag,
4. val av ledamöter och suppleanter i styrelsen för ekonomiska föreningar eller stiftelser, och

5. val av revisorer, revisorssuppleanter och lekmannarevisorer som ska granska styrelsens förvaltning i aktiebolag, ekonomiska föreningar och stiftelser.
Första stycket 1 ska inte gälla vid val till en nämnd som avses i 6 kap. 2 § 2, om två tredjedelar av de närvarande ledamöterna i fullmäktige vid inrättandet av nämnden har röstat för att ledamöter i nämnden ska väljas på någon annan grund än partipolitisk.

Interpellationer

59 § Interpellationer får ställas av ledamöterna och riktas till ordföranden i en nämnd eller en fullmäktigeberedning samt till de förtroendevalda i övrigt som fullmäktige bestämmer.
Fullmäktige får besluta att interpellationer får ställas endast till sådan förtroendevald som anges i 4 kap. 2 § första stycket.
60 § Interpellationerna ska ha ett bestämt innehåll och vara försedda med motivering.
61 § Interpellationer ska avse ämnen som hör till fullmäktiges, en nämnds eller en fullmäktigeberednings handläggning. De får dock inte avse ärenden som rör myndighetsutövning mot någon enskild.
Interpellationer bör ställas endast i angelägenheter av större intresse för kommunen eller landstinget.
62 § Fullmäktige beslutar utan föregående överläggning om en interpellation får ställas.
63 § Fullmäktige får besluta att ordföranden i en nämnd får överlåta besvarandet av en interpellation till en av fullmäktige utsedd ledamot i styrelsen för en sådan juridisk person som avses i 10 kap. 2-6 §§ eller till ordföranden i styrelsen eller annan nämnd i ett kommunalförbund som kommunen eller landstinget är medlem i.

Frågor

64 § För att hämta in upplysningar får ledamöterna ställa frågor. Bestämmelserna i 59 §, 61 § första stycket, 62 och 63 §§ ska då tillämpas.
En fråga ska ha ett bestämt innehåll. Den får vara försedd med en kort inledande förklaring.
När en fråga besvaras, får bara den som ställer frågan och den som svarar delta i överläggningen.

Protokollet

65 § Vid sammanträden ska protokoll föras på ordförandens ansvar.
66 § Protokollet ska redovisa vilka ledamöter och ersättare som har tjänstgjort och vilka ärenden som har handlagts.
67 § Protokollet ska för varje ärende redovisa
1. vilka förslag och yrkanden som har lagts fram och inte tagits tillbaka,
2. i vilken ordning ordföranden har lagt fram förslag till beslut,
3. genomförda omröstningar och resultaten av dem,
4. vilka beslut som har fattats,
5. vilka ledamöter som har deltagit i besluten och hur de har röstat vid öppna omröstningar, och
6. vilka reservationer som har anmälts mot besluten.
68 § I protokollet ska det anges vilka interpellationer och frågor som har ställts och vilka som har besvarats.
69 § Ett protokoll ska justeras senast fjorton dagar efter sammanträdet på det sätt som fullmäktige har bestämt.
70 § Bestämmelser om att justering av protokollet ska tillkännages på anslagstavlan finns i 8 kap. 12 §.

Arbetsordningen
71 § Fullmäktige ska anta en arbetsordning av vilken det ska framgå vad som i övrigt ska gälla för fullmäktiges sammanträden och handläggningen av ärenden.
72 § I arbetsordningen ska regleras
1. antalet ledamöter i fullmäktige,
2. när sammanträden ska hållas,
3. anmälan av hinder att delta i sammanträden,
4. inkallande av ersättare och deras tjänstgöring,
5. vem som ska föra ordet tills ordförande utsetts,
6. rätten att delta i fullmäktiges överläggningar,
7. förfarandet vid omröstningar,
8. handläggningen av motioner, interpellationer och frågor,
9. formerna för justeringen av protokollet, och
10. fullmäktigepresidiets arbetsuppgifter.

Om fullmäktige med stöd av 8 kap. 1 § har beslutat att medborgarförslag får väckas, ska arbetsordningen reglera hur sådana förslag ska handläggas.
Om fullmäktige har beslutat att ledamöter får delta i fullmäktiges sammanträden på distans, ska arbetsordningen reglera i vilken utsträckning sådant deltagande får ske.

6 kap. Styrelsen och övriga nämnder

Uppgifter
1 § Styrelsen ska leda och samordna förvaltningen av kommunens eller landstingets angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnders verksamhet.
Styrelsen ska också ha uppsikt över kommunal verksamhet som bedrivs i sådana juridiska personer som avses i 10 kap. 2-6 §§ och sådana kommunalförbund som kommunen eller landstinget är medlem i.
2 § Fullmäktige ska, om inte något annat anges i lag eller annan författning, bestämma nämndernas verksamhetsområden och inbördes förhållanden. Fullmäktige får besluta
1. att en nämnd ska ha hand om en eller flera verksamheter i hela kommunen eller landstinget,
2. att en nämnd ska ha hand om en eller flera verksamheter för en del av kommunen eller landstinget,
3. att en nämnd ska ha hand om verksamheten vid en eller flera anläggningar, och
4. att en nämnd ska tillhandahålla tjänster åt en annan nämnd.

3 § Nämnderna beslutar i frågor som rör förvaltningen och i frågor som de enligt lag eller annan författning ska ha hand om.
Nämnderna beslutar också i frågor som fullmäktige har delegerat till dem.
4 § Nämnderna bereder fullmäktiges ärenden och ansvarar för att fullmäktiges beslut verkställs.
5 § Nämnderna ska redovisa till fullmäktige hur de har fullgjort sådana uppdrag som fullmäktige har lämnat till dem med stöd av 5 kap. 2 och 4 §§.
Fullmäktige ska besluta om omfattningen av redovisningen och formerna för den.
6 § Nämnderna ska var och en inom sitt område se till att verksamheten bedrivs i enlighet med de mål och riktlinjer som fullmäktige har bestämt samt de bestämmelser i lag eller annan författning som gäller för verksamheten.
De ska också se till att den interna kontrollen är tillräcklig och att verksamheten bedrivs på ett i övrigt tillfredsställande sätt.
Detsamma gäller när skötseln av en kommunal angelägenhet med stöd av 10 kap. 1 § har lämnats över till någon annan.

7 § En nämnd får inte bestämma om rättigheter eller skyldigheter för kommunen eller landstinget i ärenden där nämnden företräder kommunen eller landstinget som part.
En nämnd får inte heller utöva i lag eller annan författning föreskriven tillsyn över sådan verksamhet som nämnden själv bedriver.

Särskilt om styrelsens uppgifter

8 § Fullmäktige får besluta att styrelsen får fatta beslut om särskilt angivna förhållanden som rör andra nämnders verksamhet. Styrelsen får dock inte ges rätt att fatta beslut som rör andra nämnders myndighetsutövning, tillämpningen av lag eller ärenden som i övrigt rör enskilda.
9 § Styrelsen ska i årliga beslut för varje sådant aktiebolag som avses i 10 kap. 2 § pröva om den verksamhet som bolaget har bedrivit under föregående kalenderår har varit förenlig med det fastställda kommunala ändamålet och utförts inom ramen för de kommunala befogenheterna. Om styrelsen finner att så inte är fallet, ska den lämna förslag till fullmäktige om nödvändiga åtgärder.
10 § Styrelsen ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att de krav som anges i 10 kap. 3-5 §§ är uppfyllda i fråga om sådana aktiebolag som avses i de bestämmelserna.
11 § Styrelsen ska följa de frågor som kan inverka på kommunens eller landstingets utveckling och ekonomiska ställning.
Styrelsen ska också hos fullmäktige, övriga nämnder och andra myndigheter göra de framställningar som behövs.
12 § Styrelsen får från övriga nämnder, beredningar och anställda i kommunen eller landstinget begära in de yttranden och upplysningar som behövs för att styrelsen ska kunna fullgöra sina uppgifter.
13 § Styrelsen ska särskilt
1. bereda eller yttra sig i ärenden som ska handläggas av fullmäktige, med de begränsningar som framgår av 5 kap. 29-33 §§,
2. ha hand om den ekonomiska förvaltningen,
3. verkställa fullmäktiges beslut, och
4. i övrigt fullgöra de uppdrag som fullmäktige har lämnat över till styrelsen.
14 § Fullmäktige får besluta att en annan nämnd än styrelsen helt eller delvis ska ha hand om förvaltningen och verkställigheten i fråga om egendom samt verkställigheten av fullmäktiges beslut. Fullmäktige får också besluta att en annan nämnd helt eller delvis ska ha hand om sin egen medelsförvaltning.
15 § Styrelsen får själv eller genom ombud företräda kommunen eller landstinget i alla mål och ärenden, om inte någon annan ska göra det på grund av lag eller annan författning eller beslut av fullmäktige. Detta gäller också mål där någon har begärt laglighetsprövning av fullmäktiges beslut, om inte fullmäktige beslutar att själv företräda kommunen eller landstinget i målet.

Ledamöter och ersättare

16 § Ledamöter och ersättare i en nämnd väljs av fullmäktige till det antal som fullmäktige bestämmer. I styrelsen ska antalet ledamöter och antalet ersättare vara minst fem.
Om ersättarna inte väljs proportionellt, ska fullmäktige bestämma i vilken ordning de ska tjänstgöra.
17 § Fullmäktige ska besluta om ersättarnas tjänstgöring i nämnderna. Ersättarna ska underrättas om tid och plats för sammanträdena. Även ersättare som inte tjänstgör får närvara vid sammanträdena.
Fullmäktige ska besluta i vilken utsträckning ersättarna ska ha rätt att delta i överläggningar och få sin mening antecknad i protokollet.

Mandattider
18 § Ledamöterna och ersättarna i styrelsen väljs för fyra år, räknat från och med den 1 januari året efter det år då val av fullmäktige har hållits i hela landet.
Fullmäktige får dock bestämma att styrelsens mandattid ska räknas från och med det fullmäktigesammanträde då valet hålls intill det sammanträde då val av styrelse hålls nästa gång. I ett sådant fall ska nyvalda fullmäktige välja styrelsen vid fullmäktiges första sammanträde.
19 § Fullmäktige bestämmer mandattiderna för andra nämnder än styrelsen.
20 § Om en ledamot avgår under mandattiden, ska fyllnadsval hållas. Om ledamoten har utsetts vid ett proportionellt val, inträder i stället en ersättare i enlighet med den ordning som har bestämts för ersättarnas tjänstgöring.
Om fullmäktige har återkallat uppdragen för de förtroendevalda enligt 4 kap. 10 §, ska val av nya ledamöter och ersättare hållas.
Ordförande och vice ordförande (nämndens presidium)
21 § Fullmäktige ska bland nämndens ledamöter välja en ordförande och en eller två vice ordförande. Dessa utgör tillsammans nämndens presidium. Fullmäktige bestämmer tiden för uppdragen.
Om den politiska majoriteten i fullmäktige har förändrats på ett sådant sätt att det parti som nämndens ordförande företräder inte längre ingår i den politiska majoriteten, får fullmäktige välja ett nytt presidium.
22 § Fullmäktige bestämmer vem som ska fullgöra ordförandens uppgifter när varken ordföranden eller en vice ordförande kan tjänstgöra.

Tidpunkt för sammanträden
23 § Nämnderna bestämmer tid och plats för sina sammanträden. Sammanträden ska hållas också om minst en tredjedel av nämndens ledamöter begär det eller om ordföranden anser att det behövs.

Deltagande på distans
24 § Fullmäktige ska besluta i vilken utsträckning ledamöter får delta i en nämnds sammanträden på distans. Deltagande på distans ska ske på det sätt som anges i 5 kap. 16 §.
En ledamot som deltar på distans ska anses vara närvarande vid nämndens sammanträde.

Offentlighet och närvarorätt vid nämndsammanträden
25 § En nämnds sammanträden ska hållas inom stängda dörrar. Nämnden får dock besluta att dess sammanträden ska vara offentliga, om fullmäktige har medgett det.
Om fullmäktige har medgett det, får nämnden besluta att den eller de som har väckt ett ärende genom medborgarförslag får närvara när nämnden behandlar ärendet och delta i överläggningar men inte i besluten.
En nämnds sammanträden ska dock alltid hållas inom stängda dörrar i ärenden
1. som avser myndighetsutövning, eller
2. i vilka det förekommer uppgifter som omfattas av sekretess hos nämnden.
26 § En nämnd får kalla en ledamot eller en ersättare i fullmäktige, en annan nämnd eller beredning, en revisor, en anställd hos kommunen eller landstinget eller en särskild sakkunnig att närvara vid ett sammanträde med nämnden för att lämna upplysningar.
Den som har kallats till ett sammanträde får, om nämnden beslutar det, delta i överläggningarna men inte i besluten.

Beslutsförhet
27 § En nämnd får handlägga ärenden endast om fler än hälften av ledamöterna är närvarande.

Jäv
28 § En förtroendevald är jävig, om
1. saken angår honom eller henne själv eller hans eller hennes make, sambo, förälder, barn eller syskon eller någon annan närstående eller om ärendets utgång kan väntas medföra synnerlig nytta eller skada för den förtroendevalde själv eller någon närstående,
2. han eller hon eller någon närstående är ställföreträdare för den som saken angår eller för någon som kan vänta synnerlig nytta eller skada av ärendets utgång,
3. ärendet rör tillsyn över sådan kommunal verksamhet som han eller hon själv är knuten till,
4. han eller hon har fört talan som ombud eller mot ersättning biträtt någon i saken, eller
5. det i övrigt finns någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hans eller hennes opartiskhet i ärendet.
29 § Om det är uppenbart att frågan om opartiskhet saknar betydelse, ska nämnden bortse från jäv.
30 § En förtroendevald som är jävig i ett ärende hos en nämnd får inte delta eller närvara vid handläggningen av ärendet. Den förtroendevalde får dock vidta åtgärder som inte någon annan kan utföra utan att handläggningen försenas avsevärt.
Den som känner till en omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom eller henne ska självmant uppge det.
Har det uppkommit en fråga om jäv mot en förtroendevald och har någon annan inte trätt i dennes ställe, ska nämnden snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om nämnden annars inte är beslutsför och någon annan inte kan tillkallas utan olägligt uppskov.
31 § Om ett ärende hos en nämnd berör ett aktiebolag där kommunen eller landstinget äger minst hälften av aktierna eller en stiftelse där kommunen eller landstinget utser minst hälften av styrelseledamöterna, ska den som handlägger ärendet inte anses jävig enligt 28 § 2 eller 5 enbart på grund av att han eller hon är ställföreträdare för bolaget eller stiftelsen eller på något annat sätt är knuten dit. Detta gäller inte när en nämnd handlägger ärenden som avser myndighetsutövning mot enskilda.
Den som handlägger ett ärende hos en nämnd ska inte heller anses jävig enligt 28 § 5 enbart på grund av att han eller hon tidigare har deltagit i handläggningen av ärendet hos en annan nämnd.
32 § Ett beslut om jäv får överklagas endast i samband med överklagande av det beslut genom vilket nämnden avgör ärendet.

Hur ärendena avgörs
33 § I fråga om förfarandet när en nämnd fattar beslut ska 5 kap. 53-56 §§ tillämpas.
För bordläggning av ett ärende i en nämnd krävs det enkel majoritet.
34 § Ett ärende som väckts genom medborgarförslag ska om möjligt handläggas så att ärendet kan avgöras inom ett år från det att det väcktes i fullmäktige.
En nämnd som handlägger sådana ärenden ska minst en gång om året informera fullmäktige om de beslut som fattats i ärendena. Nämnden ska även informera om de ärenden som inte har avgjorts inom den tid som anges i första stycket.

Protokollet
35 § Vid ett sammanträde ska protokoll föras.
I fråga om hur protokollet ska föras, protokollets innehåll, justering av protokollet och hur justeringen ska tillkännages ska 5 kap. 65-67 och 69 §§ och 8 kap. 12 § tillämpas.

Delgivning
36 § Delgivning med en nämnd sker med ordföranden eller med den som enligt ett reglemente eller ett särskilt beslut är behörig att ta emot delgivningar.

Delegering av ärenden
37 § En nämnd får uppdra åt presidiet, ett utskott, en ledamot eller ersättare att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. En nämnd får även uppdra åt en anställd att besluta enligt 7 kap. 5-8 §§.
38 § Beslutanderätten får inte delegeras när det gäller
1. ärenden som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet,
2. framställningar eller yttranden till fullmäktige liksom yttranden med anledning av att beslut av nämnden i dess helhet eller av fullmäktige har överklagats,
3. ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda, om de är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt,
4. ärenden som väckts genom medborgarförslag och som lämnats över till nämnden, eller
5. ärenden som enligt lag eller annan författning inte får delegeras.
39 § En nämnd får uppdra åt ordföranden, eller en annan ledamot som nämnden har utsett, att besluta på nämndens vägnar i ärenden som är så brådskande att nämndens avgörande inte kan avvaktas.

Anmälan av beslut
40 § Nämnden ska besluta i vilken utsträckning beslut som har fattats med stöd av uppdrag enligt 37 § ska anmälas till den. Beslut som inte anmäls ska protokollföras särskilt, om beslutet får överklagas enligt bestämmelserna i 13 kap.
Sådana beslut som avses i 39 § ska anmälas vid nämndens nästa sammanträde.

Utskott
41 § En nämnds beslutanderätt får enligt 37 § delegeras till ett utskott. Ett utskott kan också ha till uppgift att bereda nämndens ärenden.
42 § En nämnd ska välja utskott bland ledamöterna och ersättarna i nämnden. Bestämmelserna i 2 § lagen (1992:339) om proportionellt valsätt ska då tillämpas.

Val till nämndberedningar
43 § Nämnden får till nämndberedning välja även andra än förtroendevalda.

Reglementen
44 § Fullmäktige ska anta reglementen om nämndernas verksamhet och arbetsformer.

7 kap. Anställda

Direktören
1 § Styrelsen ska utse en direktör. Direktören ska ha den ledande ställningen bland de anställda och vara chef för den förvaltning som finns under styrelsen.
Styrelsen får besluta att direktören ska ha en annan benämning.

2 § Styrelsen ska i en instruktion fastställa hur direktören ska leda förvaltningen under styrelsen. Instruktionen ska också fastställa direktörens övriga uppgifter.

Valbarhetshinder för anställda
3 § Direktören är inte valbar till förtroendeuppdrag i kommunen, landstinget eller kommunalförbund som kommunen eller landstinget är medlem i.
Den som är chef för en förvaltning som hör till en nämnds verksamhetsområde får inte väljas till ledamot eller ersättare i nämnden.

Jäv
4 § I fråga om jäv för de anställda ska bestämmelserna i 6 kap. 28-32 §§ tillämpas.

Delegering av ärenden
5 § En nämnd får uppdra åt en anställd hos kommunen eller landstinget att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden, dock inte i de fall som avses i 6 kap. 38 §.
6 § Om en nämnd med stöd av 5 § uppdrar åt en förvaltningschef inom nämndens verksamhetsområde att fatta beslut, får nämnden överlåta åt förvaltningschefen att i sin tur uppdra åt en annan anställd inom kommunen eller landstinget att fatta beslutet.
7 § Om en nämnd med stöd av 5 § uppdrar åt en anställd att besluta på nämndens vägnar, får nämnden ställa upp villkor som innebär att brukarna av nämndens tjänster ska ges tillfälle att lägga fram förslag eller att yttra sig, innan beslutet fattas.
Nämnden får också bestämma att en anställd får fatta beslut endast om företrädare för brukarna har tillstyrkt beslutet.

Anmälan av beslut
8 § Nämnden ska besluta om i vilken utsträckning beslut som har fattats med stöd av uppdrag enligt 5 och 6 §§ ska anmälas till den. Beslut som inte anmäls ska protokollföras särskilt, om beslutet får överklagas enligt bestämmelserna i 13 kap.

Skyldighet att lämna upplysningar
9 § Bestämmelser om de anställdas skyldighet att lämna upplysningar vid fullmäktiges sammanträden och till revisorerna finns i 5 kap. 41 § och 12 kap. 9 § första stycket.

Personalföreträdare
10 § Företrädare för de anställda (personalföreträdare) utses särskilt för varje nämnd bland de anställda, i första hand bland dem som är anställda inom nämndens verksamhetsområde.
Högst tre personalföreträdare och en ersättare för var och en av dem får finnas för varje nämnd.
11 § Personalföreträdarna utses av den eller de lokala arbetstagarorganisationer som kommunen eller landstinget har kollektivavtal med.
12 § Personalföreträdare får, i den omfattning som anges i 13-16 §§, närvara vid sammanträden med andra nämnder än styrelsen. Närvarorätt saknas dock vid revisorernas sammanträden, i patientnämnder, valnämnder och överförmyndarnämnder.
13 § Personalföreträdarna har rätt att närvara vid en nämnds behandling av ärenden som rör förhållandet mellan kommunen eller landstinget som arbetsgivare och dess anställda. Nämnden får i enskilda fall besluta att personalföreträdarna får närvara även vid behandlingen av andra ärenden.

14 § Personalföreträdarna har inte rätt att närvara vid handläggning av
1. ärenden som avser myndighetsutövning mot någon enskild, såvida inte ärendet rör en obestämd krets av enskilda,
2. förhandlingar med en arbetstagarorganisation,
3. uppsägningar av kollektivavtal,
4. arbetskonflikter,
5. rättstvister mellan kommunen eller landstinget och en arbetstagarorganisation, eller
6. ärenden som avser beställning eller upphandling av varor och tjänster.

15 § Personalföreträdarna har rätt att delta i nämndens överläggningar men inte i besluten.

16 § Med iakttagande av bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) är en nämnd skyldig att lämna personalföreträdarna de upplysningar som behövs för deras verksamhet.

17 § I fråga om jäv för personalföreträdare i nämnden ska bestämmelserna i 6 kap. 28-32 §§ tillämpas.
Personalföreträdaren ska dock inte anses jävig enligt 6 kap. 28 § 5 enbart på grund av att han eller hon
1. är förtroendeman eller funktionär hos en arbetstagarorganisation som har intressen att bevaka i ärendet, eller
2. har företrätt organisationen som förtroendeman eller funktionär i en sådan förhandling i ärendet som har ägt rum enligt lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet.

18 § Personalföreträdarna ska kallas till sammanträden på samma sätt som gäller för ledamöterna i nämnden. Ersättarna ska endast kallas när de ska tjänstgöra som personalföreträdare.

19 § Beslut som fattas vid ett sammanträde som personalföreträdarna har tillträde till blir inte ogiltiga på grund av att personalföreträdarna eller någon av dem inte har kallats till sammanträdet.

Partssammansatta organ

20 § Fullmäktige får inrätta partssammansatta organ för sådana ärenden som rör förhållandet mellan kommunen eller landstinget som arbetsgivare och dess anställda eller, i fråga om en gemensam nämnd, förhållandet mellan de samverkande kommunerna eller landstingen som arbetsgivare och deras anställda. Detta gäller dock inte om något annat följer av lag eller annan författning.
De partssammansatta organen ska inom en nämnds verksamhetsområde svara för beredning, förvaltning och verkställighet av de ärenden som fullmäktige har bestämt enligt första stycket.

21 § Fullmäktige ska fastställa ett partssammansatt organs uppgifter, sammansättning, mandattid och verksamhetsformer i ett reglemente.

22 § Partssammansatta organ får inte avgöra frågor som avser verksamhetens mål, inriktning, omfattning eller kvalitet.
De får inte heller avgöra ärenden som avser myndighetsutövning mot någon enskild.

23 § Ett partssammansatt organ ska bestå av företrädare för dels kommunen eller landstinget, dels de anställda.
Kommunens eller landstingets företrädare väljs av fullmäktige eller, om fullmäktige bestämmer det, av en nämnd.
De anställdas företrädare utses av den eller de lokala arbetstagarorganisationer som kommunen eller landstinget har slutit kollektivavtal med om partssammansatta organ.

24 § För partssammansatta organ ska följande bestämmelser tillämpas:
1. 4 kap. 27 § om reservation,
2. 6 kap. 28-32 §§ om jäv, och
3. 5 kap. 65-67 och 69 §§ och 8 kap. 12 § om hur protokollet ska föras, protokollets innehåll, justering av protokollet och hur justeringen ska tillkännages.

25 § En nämnd inom vars verksamhetsområde ett partssammansatt organ har tillsatts får återkalla uppdrag som har lämnats över till organet, om det finns synnerliga skäl för det.

8 kap. Delaktighet och insyn

Medborgarförslag

1 § Den som är folkbokförd i kommunen eller i en kommun inom landstinget får, om fullmäktige har beslutat det, väcka ärenden i fullmäktige (medborgarförslag). Detsamma gäller unionsmedborgare som avses i 1 kap. 5 § andra stycket.

Folkinitiativ

2 § Ärende om att hålla folkomröstning i en viss fråga får i fullmäktige väckas av minst tio procent av de röstberättigade kommun- eller landstingsmedlemmarna enligt lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar (folkinitiativ). Initiativet ska vara skriftligt, ange den aktuella frågan samt innehålla initiativtagarnas egenhändiga namnteckningar, uppgifter om när namnteckningarna gjorts, namnförtydliganden, personnummer och uppgift om deras adresser. Vid beräkningen av antalet initiativtagare ska endast de räknas med som har skrivit under initiativet under den sexmånadersperiod som föregått inlämnandet.

Brukarinflytande

3 § Nämnderna ska verka för att samråd sker med dem som brukar deras tjänster.

Självförvaltningsorgan

4 § Fullmäktige får besluta att en nämnd får uppdra åt ett självförvaltningsorgan under nämnden att helt eller delvis sköta driften av en viss anläggning eller en viss institution, om inte något annat följer av lag eller annan författning. Fullmäktige får i ett sådant fall även besluta att nämnden får uppdra åt självförvaltningsorganet att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. Ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda eller som i övrigt avses i 6 kap. 38 § får dock inte delegeras till ett självförvaltningsorgan.

5 § Nämnden ska fastställa självförvaltningsorganets uppgifter, sammansättning, arbetsformer och mandattid.

De beslut som självförvaltningsorganet fattar med stöd av uppdrag enligt 4 § ska anmälas till nämnden på det sätt som nämnden bestämmer.

6 § Ett självförvaltningsorgan ska bestå av företrädare för dem som brukar anläggningen eller institutionen och de anställda där. Företrädarna för sådana brukare ska vara fler än dem som företräder de anställda.

Nämnden väljer på förslag av brukarna de ledamöter och ersättare som ska företräda brukarna och på förslag av de anställda dem som ska företräda de anställda.

7 § De ledamöter och ersättare som företräder brukarna har rätt till den ledighet från sina anställningar som behövs för uppdraget och de ekonomiska förmåner som fullmäktige bestämt för de förtroendevalda.

8 § En nämnd får helt eller delvis återkalla ett uppdrag som har getts till ett självförvaltningsorgan eller en enskild ledamot, om det finns särskilda skäl för det.

Anslagstavlan

9 § Varje kommun och landsting ska på sin webbplats ha en anslagstavla. Anslagstavlan ska vara lättillgänglig och kunna särskiljas från övrigt innehåll på webbplatsen.

Kommuner och landsting ska i sina lokaler eller på annan plats ge allmänheten möjlighet att ta del av innehållet på anslagstavlan.

10 § Anslagstavlan ska innehålla

1. tillkännagivanden om fullmäktiges sammanträden,
2. tillkännagivanden av justerade protokoll,
3. tillkännagivanden av delegationsbeslut som inte ska anmälas till en nämnd,
4. justerade protokoll i den utsträckning kommunen eller landstinget bestämmer och det inte strider mot lag eller annan författning, och
5. upplysningar om hur beslut kan överklagas enligt 13 kap.

Anslagstavlan ska även innehålla kungörelser, tillkännagivanden eller annan information som med stöd av lag eller annan författning ska meddelas på anslagstavlan.

När en handling, som anslagits med stöd av andra stycket, varit anslagen under föreskriven tid ska den som begärt åtgärden få ett bevis om det.

11 § Anslagstavlan får utöver det som anges i 10 § endast innehålla tillkännagivanden om styrelsens och övriga nämnders sammanträden samt beslutsunderlag inför fullmäktiges, styrelsens och övriga nämnders sammanträden.

Tillkännagivande av protokoll

12 § Senast andra dagen efter det att protokollet har justerats ska justeringen tillkännages på anslagstavlan. Av tillkännagivandet ska det framgå var protokollet finns tillgängligt samt vilken dag det har tillkännagetts. Tillkännagivandet får inte tas bort från anslagstavlan före överklagandetidens utgång enligt 13 kap. 5 § första stycket.

Kommunala föreskrifter

13 § Kommunala föreskrifter ska kungöras genom att det på kommunens eller landstingets anslagstavla tillkännages att protokollet för de beslutade föreskrifterna har justerats.

Gällande kommunala föreskrifter ska finnas tillgängliga för allmänheten på kommunens eller landstingets webbplats. De ska där vara samlade i kommunens eller landstingets författningssamling eller på något annat sätt. Innehållet i samlingen ska framgå av ett register eller någon annan förteckning på webbplatsen.

Första och andra styckena gäller inte om

1. det i lag eller annan författning anges att föreskrifterna ska kungöras eller göras tillgängliga på något annat sätt, eller
2. föreskrifterna på grund av sekretess inte får lämnas ut till var och en.

Insyn i budgeten

14 § Styrelsens förslag till budget ska hållas tillgängligt för allmänheten på kommunens eller landstingets webbplats från och med tillkännagivandet av det sammanträde med fullmäktige då budgeten ska fastställas.

Insyn i årsredovisningen

15 § Årsredovisningen ska hållas tillgänglig för allmänheten på kommunens eller landstingets webbplats från och med tillkännagivandet av det sammanträde med fullmäktige då årsredovisningen ska godkännas.

16 § Fullmäktige får bestämma att allmänheten får ställa frågor om årsredovisningen vid ett sammanträde med fullmäktige.

Insyn i privata utförares verksamhet
17 § Bestämmelser om allmänhetens insyn i verksamhet som genom avtal lämnas över från en kommun, ett landsting eller ett helägt kommunalt bolag till en privat utförare finns i 10 kap. 3 och 9 §§.

Information till enskilda
18 § När enskilda kan välja mellan olika utförare av en nämnds tjänster ska nämnden lämna information om samtliga utförare, om inte annat framgår av lag eller annan författning.
Sådan information ska vara saklig, relevant, jämförbar, lättförståelig och lättillgänglig.

9 kap. Kommunal samverkan

Kommunalförbund

Bildande av kommunalförbund
1 § Ett kommunalförbund enligt 3 kap. 8 § bildas genom att förbundsmedlemmarnas fullmäktige antar en förbundsordning.
Förbundsmedlemmarna kan också i förbundsordningen ange en senare tidpunkt vid vilken kommunalförbundet ska bildas.

Bestämmelser som ska tillämpas för kommunalförbund
2 § Om inget annat anges eller följer av bestämmelserna om kommuner och landsting i denna lag, tillämpas dessa även för kommunalförbund.
När ett kommunalförbund har hand om en angelägenhet som det finns bestämmelser om i en särskild författning, ska den författningens bestämmelser om kommuner eller landsting tillämpas för förbundet.
Om det i någon annan författning finns särskilda bestämmelser om kommunalförbund för ett visst ändamål, ska de tillämpas i stället för bestämmelserna i denna lag.

Beslutande församling, förbundsstyrelse och övriga organ
3 § I ett kommunalförbund ska det som beslutande församling finnas ett förbundsfullmäktige eller en förbundsdirektion.
Ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen väljs av förbundsmedlemmarnas fullmäktige enligt vad som anges i förbundsordningen.
Varje förbundsmedlem ska vara representerad i den beslutande församlingen med minst en ledamot och en ersättare. Antalet ersättare ska vara lika många som antalet ledamöter.
4 § Den beslutande församlingen väljs för fyra år, om inte en kortare mandattid anges i förbundsordningen.
Mandattiden räknas från och med den 1 januari året efter det år då val av fullmäktige har hållits i hela landet, om inte annat anges i förbundsordningen.
5 § Den beslutande församlingen ska tillsätta en förbundsstyrelse. Om ett förbund är organiserat med förbundsdirektion, ska direktionen också vara förbundsstyrelse.
Den beslutande församlingen ska tillsätta de organ som utöver förbundsstyrelsen behövs för att fullgöra kommunalförbundets uppgifter.

Förbundsordningen
6 § Förbundsordningen ska ange
1. kommunalförbundets namn och den ort där förbundet ska ha sitt säte samt förbundets medlemmar och ändamål,

2. förbundets organisation, organens uppgifter och inbördes förhållanden samt om interimsorgan får inrättas och om förbundsstyrelsen ska få vara ställföreträdare för förbundsfullmäktige,
3. antalet ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen och hur förbundsmedlemmarna ska vara representerade samt mandattiden i de fall som anges i 4 §,
4. antalet revisorer och deras mandattid,
5. i fråga om förbund med förbundsdirektion, på vilket sätt som revisorer ska utses,
6. om en förbundsmedlem ska ha rätt att väcka ärenden i den beslutande församlingen,
7. om det för beslut ska krävas kvalificerad majoritet i den beslutande församlingen och för vilka ärenden detta ska gälla,
8. om en förtroendevald hos en förbundsmedlem som inte är ledamot i den beslutande församlingen ska ha rätt att delta vid sammanträden enligt 5 kap. 40 §,
9. om en förtroendevald hos en förbundsmedlem som inte är ledamot eller ersättare i förbundsstyrelsen eller någon annan nämnd ska ha sådan närvarorätt som anges i 4 kap. 28 §,
10. på vilken webbplats förbundets anslagstavla ska finnas,
11. förbundsmedlemmarnas andelar i förbundets tillgångar och skulder och fördelningen av förbundets kostnader mellan medlemmarna,
12. förbundsmedlemmarnas styrning av och insyn i förbundets ekonomi och verksamhet,
13. riktlinjer om förbundets budgetprocess,
14. om allmänheten ska ha rätt att ställa frågor om årsredovisningen vid ett sammanträde och i så fall förutsättningarna för detta,
15. förfarandet vid en förbundsmedlems utträde ur förbundet,
16. förutsättningarna för och förfarandet vid förbundets likvidation och upplösning samt grunderna för skifte av förbundets behållna tillgångar när förbundet upplöses,
17. ordningen för att lösa tvister mellan förbundet och dess medlemmar, och
18. ordningen för att bestämma ekonomiska förmåner till ledamöterna och ersättarna i den beslutande församlingen samt, i fråga om förbund med förbundsdirektion, till revisorerna.

Ledamöter och ersättare

7 § En förbundsmedlem får till ledamot eller ersättare i den beslutande församlingen välja endast den som är ledamot eller ersättare i förbundsmedlemmens fullmäktige.
Ledamöter och ersättare i förbundsstyrelsen och andra nämnder samt revisorer väljs bland dem som har rösträtt vid val till någon av förbundsmedlemmarnas fullmäktige.

Proportionella val

8 § Om det begärs av det antal väljande som anges i 2 § lagen (1992:339) om proportionellt valsätt ska val av ledamöter och ersättare i den beslutande församlingen samt revisorer vara proportionella.
Om inte något annat följer av förbundsordningen ska det som sägs i första stycket tillämpas när den beslutande församlingen väljer ledamöter och ersättare i förbundsstyrelsen, andra nämnder och de beslutande organens beredningar samt revisorer.

Budgetprocessen

9 § Det som sägs om budgetprocessen i 11 kap. 8 och 10 §§ gäller inte kommunalförbund.
10 § I kommunalförbund med förbundsdirektion ska det sammanträde vid vilket budgeten fastställs vara offentligt. Sammanträdet ska tillkännages på kommunalförbundets anslagstavla minst en vecka före sammanträdesdagen.

Förbundsmedlemmarnas ekonomiska ansvar
11 § Om ett kommunalförbund saknar tillgångar för att betala en skuld, är förbundsmedlemmarna skyldiga att fylla bristen. Varje medlem ska skjuta till så stor del av bristen som svarar mot medlemmens andel i skulden efter de grunder som anges i förbundsordningen.

Revision
12 § Det som sägs om val av revisorer i 12 kap. 4 och 5 §§ gäller inte för kommunalförbund.
I kommunalförbund med förbundsfullmäktige väljs revisorer av förbundsfullmäktige. I kommunalförbund med förbundsdirektion väljs revisorer enligt vad som anges i förbundsordningen.
13 § I kommunalförbund med förbundsdirektion ska revisorerna lämna en revisionsberättelse till var och en av förbundsmedlemmarnas fullmäktige. Det som sägs om fullmäktige i 5 kap. 24, 25, 32 och 49 §§ ska för sådana förbund gälla förbundsmedlemmarnas fullmäktige.
14 § Om en förbundsdirektion tillsatt en eller flera nämnder, ska revisorerna lämna en särskild revisionsberättelse som avser nämndernas verksamhet till förbundsdirektionen.
Direktionen prövar om ansvarsfrihet ska beviljas eller inte för de nämnder som den tillsätter.
15 § Revisorer i ett kommunalförbund är skyldiga att på begäran lämna upplysningar till de förtroendevalda revisorerna i varje kommun eller landsting som är medlem i kommunalförbundet. Skyldigheten gäller upplysningar om
1. kommunalförbundets angelägenheter, och
2. sådana juridiska personer som omfattas av 2 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och till vilka kommunalförbundet enligt 10 kap. 2-6 §§ lämnat över skötseln av en kommunal angelägenhet.

Folkomröstning
16 § Kommunalförbund får inte anordna folkomröstning eller anlita valnämnden i en kommun som är förbundsmedlem.

Anslagstavlan
17 § Det som anges om fullmäktige och styrelsen i bestämmelserna om anslagstavlan i 8 kap. 9-11 §§ ska i stället avse förbundsfullmäktige, förbundsdirektion och förbundsstyrelsen.

Utträde
18 § En förbundsmedlem har rätt att utträda ur ett kommunalförbund. Uppsägningstiden ska vara tre år, om inte en kortare tid anges i förbundsordningen.

Gemensam nämnd

Tillsättande av gemensam nämnd
19 § Fullmäktige får besluta att en nämnd ska vara gemensam med en annan kommun eller ett annat landsting.
20 § En gemensam nämnd tillsätts i någon av de samverkande kommunerna eller landstingen och ingår i denna kommuns eller detta landstings organisation.

Uppgifter
21 § Kommuner och landsting får genom en gemensam nämnd fullgöra uppgifter enligt 3 kap. 4 §.
En gemensam nämnd får fullgöra uppgifter för vilka det enligt lag eller annan författning ska finnas en eller flera nämnder i varje kommun eller landsting. Uppgifter som kommun- eller landstingsstyrelsen har vid höjd beredskap enligt lagen (2006:544) om kommuners och

landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap får dock inte fullgöras av en gemensam nämnd.
22 § En gemensam nämnds uppgifter ska närmare preciseras i en överenskommelse mellan de berörda kommunerna och landstingen.

Bestämmelser som ska tillämpas för gemensam nämnd
23 § Det som gäller för en nämnd enligt denna lag ska, om inget annat sägs, även tillämpas för en gemensam nämnd.

Ledamöter och ersättare
24 § Ledamöter och ersättare väljs av fullmäktige i de samverkande kommunerna och landstingen. Var och en av de samverkande kommunerna och landstingen ska vara representerade i den gemensamma nämnden med minst en ledamot och en ersättare. Antalet ersättare ska vara lika många som antalet ledamöter.

Ekonomiska förmåner
25 § Förtroendevalda i en gemensam nämnd har rätt till ersättning av den kommun eller det landsting som har valt dem.

Budget
26 § Budgeten upprättas av den kommun eller det landsting som har tillsatt nämnden. Budgeten ska upprättas efter samråd med de övriga samverkande kommunerna och landstingen.

Rätt till upplysningar
27 § Fullmäktige i en kommun eller ett landsting som bildat en gemensam nämnd har rätt att begära upplysningar från nämnden. Ordföranden och vice ordföranden i nämnden samt de anställda i de samverkande kommunerna och landstingen är skyldiga att lämna upplysningar vid fullmäktiges sammanträden, om det inte finns något hinder mot det på grund av sekretess.

Närvarorätt för personalföreträdare
28 § Företrädare för anställda i kommuner eller landsting som samverkar i en gemensam nämnd får i den omfattning som anges i 7 kap. 13-16 §§ närvara vid sammanträden med den gemensamma nämnden.

Interpellationer och frågor
29 § Ledamöter i fullmäktige i kommuner eller landsting som bildat en gemensam nämnd får ställa interpellationer om nämndens handläggning. För att hämta in upplysningar får ledamöterna ställa frågor. Interpellationer och frågor ska riktas till nämndens ordförande.

Delegering av ärenden
30 § En gemensam nämnd får, utöver vad som anges i 7 kap. 5 §, även under samma förutsättningar uppdra åt en anställd i någon av de samverkande kommunerna eller landstingen att besluta på nämndens vägnar.
31 § Om en gemensam nämnd med stöd av 7 kap. 5 § uppdrar åt en förvaltningschef inom nämndens verksamhetsområde att fatta beslut, får nämnden överlåta åt förvaltningschefen att i sin tur uppdra åt en annan anställd inom kommunen eller landstinget eller i någon av de samverkande kommunerna eller landstingen att fatta beslutet.

Tillkännagivande av protokoll
32 § Justeringen av en gemensam nämnds protokoll ska tillkännages på var och en av de samverkande kommunernas och landstingens anslagstavlor.

Reglemente
33 § Reglementet för en gemensam nämnd ska antas av fullmäktige i var och en av de samverkande kommunerna eller landstingen.

Revision
34 § En gemensam nämnd ska granskas av revisorerna i var och en av de samverkande kommunerna eller landstingen.

Ansvarsfrihet och anmärkning
35 § Fråga om ansvarsfrihet och om anmärkning för en gemensam nämnd ska prövas av fullmäktige i var och en av de samverkande kommunerna eller landstingen.

Gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet
36 § Särskilda bestämmelser om gemensam nämnd finns i lagen (2003:192) om gemensam nämnd inom vård- och omsorgsområdet.

10 kap. Överlämnande av kommunala angelägenheter

Överlämnande
1 § Fullmäktige i kommuner eller landsting får, om det inte i lag eller annan författning anges att angelägenheten ska bedrivas av en kommunal nämnd, besluta att lämna över skötseln av en kommunal angelägenhet till en juridisk person eller en enskild individ.
Om skötseln av angelägenheten innefattar myndighetsutövning, får den lämnas över endast om det finns stöd för det i lag.

Kommunala bolag

Definitioner
2 § Med ett helägt kommunalt bolag avses ett aktiebolag där kommunen eller landstinget direkt eller indirekt innehar samtliga aktier.
Med ett delägt kommunalt bolag avses ett aktiebolag eller handelsbolag där kommunen eller landstinget bestämmer tillsammans med någon annan.

Överlämnande till helägda bolag
3 § Om en kommun eller ett landsting med stöd av 1 § lämnar över skötseln av en kommunal angelägenhet till ett helägt kommunalt bolag, ska fullmäktige
1. fastställa det kommunala ändamålet med verksamheten,
2. se till att det fastställda kommunala ändamålet och de kommunala befogenheterna som utgör ram för verksamheten anges i bolagsordningen,
3. utse samtliga styrelseledamöter,
4. se till att det anges i bolagsordningen att fullmäktige får ta ställning till sådana beslut i verksamheten som är av principiell beskaffenhet eller annars av större vikt innan de fattas,
5. utse minst en lekmannarevisor, och
6. se till att bolaget ger allmänheten insyn i den verksamhet som genom avtal lämnas över till privata utförare.

Överlämnande till delägda bolag
4 § Innan skötseln av en kommunal angelägenhet lämnas över till ett delägt kommunalt bolag, ska fullmäktige se till att bolaget blir bundet av de villkor som avses i 3 § i en omfattning som är rimlig med

hänsyn till andelsförhållandena, verksamhetens art och omständigheterna i övrigt.
I delägda kommunala bolag som inte omfattas av 2 kap. 3 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), ska fullmäktige verka för att allmänheten ska ha rätt att ta del av handlingar hos bolaget enligt de grunder som gäller för allmänna handlingars offentlighet i 2 kap. tryckfrihetsförordningen och offentlighets- och sekretesslagen.

Lekmannarevisorer
5 § Till lekmannarevisor i hel- eller delägda kommunala bolag ska fullmäktige utse någon av de revisorer som valts enligt 12 kap. 4 §.

Kommunala stiftelser och föreningar
6 § Det som anges i 3 § 1-4 och 6 gäller också när kommunen ensam eller landstinget ensamt bildar en stiftelse för en kommunal angelägenhet. Fullmäktige ska även utse minst en revisor i en sådan stiftelse. Till revisor i stiftelsen ska fullmäktige utse någon av de revisorer som valts enligt 12 kap. 4 §.
Det som anges i 4 § gäller också en förening där kommunen eller landstinget bestämmer tillsammans med någon annan och en stiftelse som kommunen eller landstinget bildar tillsammans med någon annan för en kommunal angelägenhet.
Det som anges i 3 § om bolagsordningen ska vid tillämpningen av första och andra styckena i stället avse stadgarna i en förening och stiftelseförordnandet eller stiftelseurkunden i en stiftelse.

Privata utförare
7 § Med en privat utförare avses en juridisk person eller en enskild individ som har hand om skötseln av en kommunal angelägenhet enligt 1 §. Med en privat utförare avses inte ett hel- eller delägt kommunalt bolag och inte heller en sådan stiftelse eller förening som avses i 6 §.
8 § När skötseln av en kommunal angelägenhet genom avtal har lämnats över till en privat utförare, ska kommunen eller landstinget kontrollera och följa upp verksamheten.
9 § Om en kommun eller ett landsting sluter avtal med en privat utförare, ska kommunen eller landstinget genom avtalet tillförsäkra sig information som gör det möjligt att ge allmänheten insyn i den verksamhet som lämnas över.

11 kap. Ekonomisk förvaltning

Mål för den ekonomiska förvaltningen
1 § Kommuner och landsting ska ha en god ekonomisk hushållning i sin verksamhet och i sådan verksamhet som bedrivs genom sådana juridiska personer som avses i 10 kap. 2-6 §§. Fullmäktige ska besluta om riktlinjer för god ekonomisk hushållning för kommunen eller landstinget. Om kommunen eller landstinget har en sådan resultatutjämningsreserv som avses i 14 §, ska riktlinjerna även omfatta hanteringen av den.

Medelsförvaltningen
2 § Kommuner och landsting ska förvalta sina medel på ett sådant sätt att krav på god avkastning och betryggande säkerhet kan tillgodoses.
3 § Fullmäktige ska besluta om riktlinjer för medelsförvaltningen.
4 § Fullmäktige ska utöver vad som följer av 3 § besluta om riktlinjer för förvaltningen av medel avsatta för pensionsförpliktelser. I riktlinjerna ska det anges hur medlen ska förvaltas. Tillåten risk vid placering av medlen ska då fastställas. Det ska också anges hur uppföljning och kontroll av förvaltningen ska ske.

Budgetens innehåll

5 § Kommuner och landsting ska varje år upprätta en budget för nästa kalenderår (budgetår).

Budgeten ska upprättas så att intäkterna överstiger kostnaderna.

Undantag från andra stycket får göras

1. i den utsträckning som medel från en resultatutjämningsreserv tas i anspråk enligt 14 §, eller
2. om det finns synnerliga skäl.

6 § I budgeten ska skattesatsen och anslagen anges. Av budgeten ska det vidare framgå hur verksamheten ska finansieras och hur den ekonomiska ställningen beräknas vara vid budgetårets slut. De finansiella mål som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning ska anges.

Budgeten ska även innehålla en plan för verksamheten under budgetåret. I planen ska det anges mål och riktlinjer som är av betydelse för en god ekonomisk hushållning.

Budgeten ska också innehålla en plan för ekonomin för en period av tre år. Budgetåret ska då alltid vara periodens första år. Planen ska innehålla sådana finansiella mål som anges i första stycket.

7 § Fullmäktige får besluta att inte anvisa några medel till en nämnd.

Budgetprocessen

8 § Förslag till budget ska upprättas av styrelsen före oktober månads utgång. Förslag till budget för revisorernas verksamhet ska upprättas av fullmäktiges presidium senast vid samma tidpunkt.

Om det finns särskilda skäl för det, får budgetförslaget upprättas i november månad. I så fall ska styrelsen före oktober månads utgång föreslå skattesatsen för den kommunalskatt eller landstingsskatt som ingår i den preliminära inkomstskatten under det följande året.

9 § Styrelsen bestämmer när övriga nämnder senast ska lämna in sina särskilda budgetförslag till styrelsen.

10 § Budgeten fastställs av fullmäktige före november månads utgång. De år då val av fullmäktige har hållits i hela landet ska budgeten fastställas av nyvalda fullmäktige.

11 § Om budgeten på grund av särskilda skäl inte kan fastställas före november månads utgång, ska fullmäktige ändå fastställa skattesatsen och, i förekommande fall, avgiftssatsen för begravningsavgiften enligt 9 kap. begravningslagen (1990:1144) inom denna tid.

Budgeten ska därefter fastställas före december månads utgång. Fullmäktige får då fastställa en annan skatte- eller avgiftssats än den som har bestämts tidigare.

Reglering av balanskravsresultat

12 § Om balanskravsresultatet enligt 4 kap. 3 a § lagen (1997:614) om kommunal redovisning för ett visst räkenskapsår är negativt, ska det regleras under de närmast följande tre åren.

Fullmäktige ska anta en åtgärdsplan för hur regleringen ska ske.

Beslut om reglering ska fattas senast i budgeten det tredje året efter det år då det negativa balanskravsresultatet uppkom.

13 § Fullmäktige får besluta att en reglering av ett negativt balanskravsresultat inte ska göras om det finns synnerliga skäl.

Resultatutjämningsreserver

14 § Kommuner och landsting får till en resultatutjämningsreserv reservera medel som får användas för att utjämna intäkter över en konjunkturcykel.

Reservering får göras med högst ett belopp som motsvarar det lägsta av antingen den del av årets resultat eller den del av årets resultat efter balanskravsjusteringar enligt 4 kap. 3 a § lagen (1997:614) om kommunal redovisning, som överstiger

1. en procent av summan av skatteintäkter samt generella statsbidrag och kommunalekonomisk utjämning, eller

2. två procent av summan av skatteintäkter samt generella statsbidrag och kommunalekonomisk utjämning, om kommunen eller landstinget har ett negativt eget kapital, inklusive ansvarsförbindelsen för pensionsförpliktelser.

Utgiftsbeslut under budgetåret
15 § Om fullmäktige beslutar om en utgift under löpande budgetår, ska beslutet också innefatta en anvisning om hur utgiften ska finansieras.

Delårsrapport
16 § Fullmäktige ska behandla minst en delårsrapport som upprättats enligt 9 kap. 1 § lagen (1997:614) om kommunal redovisning.

Räkenskaper
17 § Styrelsen och övriga nämnder ska fortlöpande föra räkenskaper över de medel som de förvaltar.
18 § Styrelsen bestämmer när övriga nämnder senast ska redovisa sin medelsförvaltning under föregående budgetår till styrelsen.

Årsredovisning
19 § När styrelsen har fått övriga nämnders redovisningar, ska den upprätta en årsredovisning.
20 § Årsredovisningen ska lämnas över till fullmäktige och revisorerna snarast möjligt och senast den 15 april året efter det år som redovisningen avser.
21 § Årsredovisningen ska godkännas av fullmäktige. Det ska ske innan fullmäktige beslutar om ansvarsfrihet enligt 5 kap. 24 §.

Förbud mot pantsättning
22 § Kommuner och landsting får inte upplåta panträtt i sin egendom till säkerhet för en fordran. Vid förvärv av egendom får de dock överta betalningsansvaret för lån som tidigare har tagits upp mot säkerhet av panträtt i egendomen.

Underrättelse om skattesats
23 § Bestämmelser om skyldighet för styrelsen att underrätta vissa myndigheter om skattesatsen och om avgiftssatsen för begravningsavgiften finns i lagen (1965:269) med särskilda bestämmelser om kommuns och annan menighets utdebitering av skatt, m.m.

Bestämmelser om kommunal redovisning
24 § Bestämmelser om bokföring och årsredovisning finns i lagen (1997:614) om kommunal redovisning.

12 kap. Revision

Revisorernas uppgifter
1 § Revisorerna granskar årligen i den omfattning som följer av god revisionssed all verksamhet som bedrivs inom nämndernas eller fullmäktigeberedningarnas verksamhetsområden. De granskar på samma sätt, genom de revisorer eller lekmannarevisorer som utsetts i juridiska personer enligt 10 kap. 2-6 §§, även verksamheten i de juridiska personerna.
Revisorerna prövar om verksamheten sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt, om räkenskaperna är rättvisande och om den interna kontrollen som görs inom nämnderna är tillräcklig.
Om revisorerna i sin granskning finner att det föreligger misstanke om att brott av förmögenhetsrättslig karaktär förövats eller om att allmän förvaltningsdomstols avgörande åsidosatts, ska de anmäla förhållandet till berörd nämnd. Om nämnden efter en sådan anmälan inte vidtar

åtgärder utan oskäligt dröjsmål, är revisorerna skyldiga att rapportera det till fullmäktige. Revisorerna får dock avstå från att anmäla misstanke om brott till fullmäktige om nämnden funnit att det inte föreligger en sådan misstanke.
2 § Revisorerna ska bedöma om resultaten i den delårsrapport som enligt 11 kap. 16 § ska behandlas av fullmäktige och årsredovisningen är förenliga med de mål fullmäktige beslutat. Revisorernas skriftliga bedömning ska lämnas till fullmäktige inför behandlingen av delårsrapporten och årsredovisningen.
3 § Revisorernas granskning omfattar inte ärenden som avser myndighetsutövning mot någon enskild i andra fall än
1. när handläggningen av sådana ärenden har vållat kommunen eller landstinget ekonomisk förlust,
2. när granskningen gäller hur nämnderna verkställer egna gynnande beslut enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och socialtjänstlagen (2001:453),
3. när granskningen gäller hur nämnderna verkställer avgöranden av allmänna förvaltningsdomstolar, eller
4. när granskningen sker från allmänna synpunkter.

Val av revisorer
4 § Under de år då val av fullmäktige har hållits i hela landet ska nyvalda fullmäktige välja revisorer för granskning av verksamheten under de fyra följande åren.
5 § Vid en samlad revision av hela verksamheten ska minst fem revisorer väljas.
Vid en särskild revision för granskning av en viss eller vissa nämnders verksamhet ska minst fem revisorer väljas för varje nämnd eller grupp av nämnder.
6 § Om en revisor avgår under mandattiden får fullmäktige hålla fyllnadsval för återstoden av denna tid.

Revisorernas ställning
7 § Varje revisor fullgör sitt uppdrag självständigt.

Sakkunnigt biträde
8 § Revisorerna ska i sin granskning biträdas av sakkunniga som de själva väljer och anlitar i den omfattning som behövs för att fullgöra granskningen enligt god revisionssed.
Lekmannarevisorer som utses med stöd av 10 kap. 3 och 4 §§ ska i sin granskning biträdas av sakkunniga som de själva väljer och anlitar i den omfattning som behövs för att fullgöra uppdraget enligt god sed vid detta slag av granskning.
De sakkunniga ska ha den insikt och erfarenhet av kommunal verksamhet som fordras för att kunna fullgöra uppdraget.

Revisorernas rätt till information
9 § Nämnderna, fullmäktigeberedningarna, de enskilda ledamöterna och ersättarna i dessa, samt de anställda är skyldiga att lämna revisorerna de upplysningar som behövs för revisionsarbetet.
De ska också ge revisorerna tillfälle att när som helst inventera de tillgångar som nämnderna eller fullmäktigeberedningarna har hand om och ta del av de räkenskaper och andra handlingar som berör deras verksamhet.

Revisorernas förvaltning
10 § Revisorerna svarar själva för den förvaltning som har samband med revisionsuppdraget, om inte fullmäktige bestämmer något annat.
11 § De beslut som revisorerna fattar om sin förvaltning och om jäv ska tas upp i protokoll.
Bestämmelserna i 5 kap. 65-67 och 69 §§ och 8 kap. 12 § om hur protokollet ska föras, protokollets innehåll, justering av protokollet

och hur justeringen ska tillkännages, ska tillämpas också på revisorernas protokoll.

Revisionsberättelse

12 § Revisorerna ska varje år till fullmäktige lämna en berättelse med redogörelse för resultatet av den revision som avser verksamheten under det föregående budgetåret. De sakkunnigas rapporter ska bifogas revisionsberättelsen.

Granskningsrapport enligt 10 kap. 5 § aktiebolagslagen (2005:551) som har lämnats för ett aktiebolag som avses i 10 kap. 2 § ska också bifogas revisionsberättelsen.

Revisionsberättelsen för sådana kommunalförbund som kommunen eller landstinget ingår i ska också bifogas revisorernas berättelse utom i det fall som avses i 9 kap. 13 §. Vidare ska revisionsberättelsen för aktiebolag, handelsbolag, ekonomisk förening och stiftelse till vilken kommunen eller landstinget lämnat över skötseln av en kommunal angelägenhet enligt 10 kap. 2-6 §§ bifogas revisionsberättelsen.

13 § Anmärkningar får riktas mot

1. nämnder och fullmäktigeberedningar, och
2. de enskilda förtroendevalda i sådana organ.

Anledningen till anmärkningen ska anges i revisionsberättelsen.

Revisionsberättelsen ska också innehålla ett särskilt uttalande om huruvida ansvarsfrihet tillstyrks eller inte.

Jäv

14 § I fråga om jäv för en revisor ska bestämmelserna i 6 kap. 28 § om jäv tillämpas.

15 § Från jäv ska bortses när frågan om opartiskhet uppenbarligen saknar betydelse.

16 § En revisor som är jävig i ett ärende får inte delta eller närvara vid behandlingen av ärendet. Revisorn får dock vidta åtgärder som inte någon annan kan utföra utan att behandlingen försenas avsevärt.

En revisor som känner till en omständighet som kan antas utgöra jäv mot honom eller henne ska självmant uppge det.

Har det uppkommit en fråga om jäv mot någon av revisorerna ska de gemensamt och snarast besluta i jävsfrågan. Den som jävet gäller får delta i prövningen av jävsfrågan endast om revisorerna annars inte är beslutsföra och någon annan inte kan tillkallas utan olägligt uppskov.

17 § Ett beslut om jäv får överklagas endast i samband med överklagande av det beslut genom vilket ärendet avgörs.

Revisionsreglemente

18 § Fullmäktige får anta ett reglemente om revisionen.

13 kap. Laglighetsprövning

Vem som får överklaga

1 § Varje medlem av en kommun eller ett landsting har rätt att få lagligheten av kommunens eller landstingets beslut prövad genom att överklaga beslutet till förvaltningsrätten.

Lagligheten av en gemensam nämnds beslut får överklagas på samma sätt av varje medlem av de samverkande kommunerna och landstingen.

Lagligheten av ett kommunalförbunds beslut får överklagas på samma sätt av varje medlem av de kommuner eller landsting som ingår i kommunalförbundet samt av förbundsmedlemmarna.

Vilka beslut som får överklagas

2 § Följande beslut får överklagas:

1. beslut av fullmäktige eller den beslutande församlingen i ett kommunalförbund,
2. beslut av en nämnd eller ett partssammansatt organ, om beslutet inte är av rent förberedande eller rent verkställande art,
3. beslut av förbundsstyrelsen eller en annan nämnd eller ett partssammansatt organ i ett kommunalförbund, om beslutet inte är av rent förberedande eller rent verkställande art, och
4. sådana beslut av revisorerna som avses i 12 kap. 11 §.

3 § Bestämmelserna i detta kapitel gäller inte om det i lag eller annan författning finns särskilda bestämmelser om överklagande.

Hur besluten överklagas

4 § Ett beslut överklagas skriftligt.
I överklagandet ska klaganden ange vilket beslut som överklagas och de omständigheter som överklagandet grundas på.
Överklagandet ska ges in till förvaltningsrätten.

Tiden för överklagande

5 § Överklagandet ska ha kommit in till förvaltningsrätten inom tre veckor från den dag då det tillkännagavs på kommunens, landstingets eller kommunalförbundets anslagstavla att protokollet över beslutet justerats. Tiden för överklagande av en gemensam nämnds beslut räknas från det att tillkännagivandet skett på anslagstavlorna i samtliga samverkande kommuner och landsting.
Tillkännagivandet av protokollsjusteringen måste finnas på anslagstavlan under hela överklagandetiden för att tiden ska löpa ut.

6 § Om överklagandet före överklagandetidens utgång har kommit in till kommunen, landstinget eller kommunalförbundet i stället för till förvaltningsrätten, ska överklagandet ändå prövas. Detsamma gäller när överklagandet av en gemensam nämnds beslut kommit in till någon av de samverkande kommunerna eller landstingen.

Grunder för upphävande av besluten

7 § Vid prövningen av överklagandet får domstolen inte beakta andra omständigheter än sådana som klaganden har hänvisat till före överklagandetidens utgång.

8 § Ett överklagat beslut ska upphävas, om
1. det inte har kommit till på lagligt sätt,
2. beslutet rör något som inte är en angelägenhet för kommunen eller landstinget,
3. det organ som har fattat beslutet inte har haft rätt att göra det, eller
4. beslutet annars strider mot lag eller annan författning.

Första stycket 3 och 4 gäller inte beslut enligt 11 kap. 5 § andra och tredje styckena samt 12 och 13 §§ och beslut om att använda medel från en resultatutjämningsreserv enligt 14 §.
Domstolen får inte ersätta det överklagade beslutet med något annat beslut.

9 § Om ett fel har saknat betydelse för ärendets utgång, behöver beslutet inte upphävas. Detsamma gäller om beslutet har förlorat sin betydelse till följd av senare inträffade förhållanden.

Handläggningen i domstol

10 § Vid tillämpningen av förvaltningsprocesslagen (1971:291) ska kommunen, landstinget, den gemensamma nämnden eller kommunalförbundet anses som part.

11 § Ett föreläggande enligt 5 § förvaltningsprocesslagen (1971:291) får inte gälla sådana brister som består i att det i överklagandet inte anges de omständigheter som överklagandet grundas på.
Bestämmelsen i 29 § förvaltningsprocesslagen om rätt att utan yrkande besluta till det bättre för enskild ska inte tillämpas.

12 § Bestämmelser om hur förvaltningsrättens beslut överklagas finns i förvaltningsprocesslagen (1971:291).
Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

13 § Om förvaltningsrättens eller kammarrättens beslut har gått klaganden emot, får endast klaganden överklaga beslutet.
Om förvaltningsrätten eller kammarrätten har upphävt ett beslut eller förbjudit att det verkställs, får domstolens beslut överklagas av kommunen eller landstinget och av deras medlemmar.
Om förvaltningsrätten eller kammarrätten har upphävt ett beslut av ett kommunalförbund eller en gemensam nämnd eller förbjudit att det verkställs, får domstolens beslut överklagas av förbundet eller av nämnden, liksom av varje kommun och landsting som är medlem i förbundet eller samverkar i nämnden och av deras medlemmar.

När beslut får verkställas
14 § Ett beslut som kan överklagas enligt detta kapitel får verkställas innan det fått laga kraft om inte särskilda skäl talar mot det. Vid bedömningen ska särskild hänsyn tas till om verkställigheten av beslutet kommer att kunna rättas.

Rättelse av verkställda beslut
15 § Om ett beslut har upphävts genom ett avgörande som fått laga kraft och om beslutet redan har verkställts, ska det organ som har fattat beslutet se till att verkställigheten av det rättas i den utsträckning som det är möjligt. Ett beslut om rättelse ska meddelas utan oskäligt dröjsmål.

Övergångsbestämmelser
2017:725
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2018.
2. Bestämmelserna i 4 kap. 5 § 1 om att en revisor inte är valbar till ledamot eller ersättare i fullmäktige och bestämmelserna i 6 kap. 16 § första stycket om antalet ersättare i styrelsen tillämpas första gången efter det att det första ordinarie valet efter ikraftträdandet har hållits i landet.
3. Genom lagen upphävs
a) kommunallagen (1991:900), och
b) lagen (1970:462) om vissa anslag på kommuns anslagstavla.
4. Den upphävda kommunallagen gäller fortfarande för överklagande av beslut som har tillkännagetts före ikraftträdandet.
5. Fram till dess att det första ordinarie valet efter ikraftträdandet har hållits i landet gäller den upphävda kommunallagen i fråga om
a) sådana underställda nämnder som fullmäktige beslutat om före ikraftträdandet, och
b) bestämmelserna om att fullmäktige får föreskriva att en lokal nämnd inte får väcka ärenden i fullmäktige.

Systemet med mänskliga verksamheter, nedbantat till 44 områden. Kan vara lämplig uppställning på biblioteken. Från zzzzl

Här har SABs ämnen lagts in. Individernas inre verkligheter behöver förbättras genom utbildningar i skolor på alla nivåer. Observera att SAB har dålig redovisning för område 3 om politik. Regeringen har dålig hand med området 64 om hushållsverksamheter. Regeringen har ansvariga statsråd för alla politikområden utom för hushållsverksamheterna som är grunden för välfärden. (SAB= system på biblioteken)

SW 1 Psykologiska och filosofiska verksamheter.

O SW 10 Samlade kunskaper och övergripande värderingar

SW . 101 Bibliografiska verksamheter. Arkiv.
SW . 102 Biblioteksverksamheter. Databaser. Internetsökning
SW . 103 Allmänna encyklopedier. Övergripande värderingar.
SW . 104 Övergripande filosofiska verksamheter om samband
SW . 105 Övergripande om forskning
SW . 106 Övergripande om ekonomiska verksamheter
SW . 107 Övergripande filosofier om utbildning o d.
SW . 108 Samhällskunskap.
SW . 109 Ide- filosofi- och lärdomshistoria.

Ac Arkiv11152 träffar
Aa Bibliografi72330 träffar
Ab Bibliotek33294 träffar
Ba Allmänna encyklopedier3393 träffar
Be Allmän idé- och lärdomshistoria10295 träffar
Bf Allmän vetenskaplig och kulturell verksamhet16245 träffar
Db Filosofins historia

O SW 11/19 Individernas inre verkligheter.

SW 11 Individens lager av kunskaper, erfarenheter o d.
SW 12 Individens visioner, framtidsvisioner o d.
SW 13 Individens känslor, värderingar od. Estetik.
SW 14 Individens ideologi / uppfattning om samband o d.
SW 15 Individens psykiska mekanismer Psykologi o d.
SW 16 Individens logik. Vetenskpsteori o d.
SW 17 Individens moral och uppfattningar om moral.
SW 18/19 Filosofer, äldre och senare, i öst och väst.

D(x) Filosofiska lexikon334 träffar
D:d Filosofisk teori och metodlära75 träffar
Df Estetik3423 träffar
De Värdefilosofi: allmänt468 träffar
Dj Verklighetsuppfattningar (metafysik, ontologi, kosmologi m m)5262 tr
Dh Filosofisk antropologi4683 träffar
Do Psykologi69173 träffar
Dd Kunskapsteori och vetenskapsteori12632 träffar
Dc Logik och språkligt orienterad filosofi6341 träffar
Dg Etik18582 träffar
Da Äldre västerländsk samt icke-västerländsk filosofisk litteratur5654 träffar
Db Filosofins historia43514 träffar
Dba Antikens filosofi3099 träffar
Dbb Medeltidens och renässansens filosofi1452 träffar
Dbc Nya tidens filosofi (fr o m Descartes)12017 träffar
Dbd Icke-västerländsk filosofi2611 träffar
Dbz Särskilda filosofer24621 träffar

O SW 2 Religiösa verksamheter o d.

CReligion
C(x) Religionslexikon118 träffar
C:d Religionsfilosofi och -psykologi7141 träffar
C:oa Religionssociologi2246 träffar
Ca Kristendomen: allmänt6644 träffar
Cb Bibelutgåvor9294 träffar
Cc Exegetik och litteratur om Bibeln32998 träffar
CdÄldre teologisk litteratur7302 träffar
Ce Dogmatik och symbolik20777 träffar
Cf Teologisk etik4851 träffar
Cg Praktisk teologi14366 träffar
ChGudstjänsten7219 träffar
Ci Uppbyggelselitteratur20632 träffar
Cj Kyrkohistoria45869 träffar
Ck Kristna samfund25627 träffar
Cl Kristen mission4441 träffar
Cm Religionshistoria57604 träffar
Cn Moderna religionsbildningar3399 träffar

SW 3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.
O
SW 31 Statistik och demografi.
SW 32 Statsvetenskap.
SW 33 Nationalekonomi, internationell ekonomi.
SW 34 Lagar o förordningar, traktat, juridik.

Oi Statistik7682 träffar
Oi(x) Statistiklexikon50 träffar
Oi:d Statistisk teori och undersökningsmetodik1116 träffar
Oi:k Statistikens historia45 träffar

Oj Demografi (befolkningsvetenskap)10117 träffar
Oj:bf Demografiska institutioner19 träffar
Oj:d Demografisk teori, filosofi och metodlära289 träffar
Oj:k Demografisk forskningshistoria161 träffar
Oj:oi Statistiska demografiska tabeller62 träffar
Oj- Allmänt: särskilda länder och områden3887 träffar
Oja Nativitet och mortalitet737 träffar
Ojc Flyttningar och befolkningsändringar2181 träffar
Ojd Befolkningssammansättning och -fördelning491 träffar
Ojf Folkbokföring240 träffar
Ojp Befolkningspolitik520 träffar

Oc Statskunskap och politik136937 träffar
Oc(x) Allmänt: lexikon205 träffar
Oc:bf Organisationer och institutioner42 träffar
Oc:d Politisk teori, politisk psykologi och metodlära5128 träffar
Oc:k Statskunskapens vetenskapshistoria584 träffar
Oc:oa Politisk sociologi1672 träffar

Oc.0 Särskilda statsvetenskapliga och politiska delområden, politiska skrifter13592 träffar
Ocb Statsrätt7253 träffar
Occ Sveriges statskunskap och politik17489 träffar
Ocf Främmande länders statskunskap och politik44858 träffar
Ocg Politiska begrepp och politiska åskådningar39099 träffar
Ocl Utomparlamentariska metoder, konspirativ verksamhet, terrorism m m4690 träffar

Qa(x) Nationalekonomiska etc lexikon

Qa:k Nationalekonomins historia361 träffar
Qa:oe Lagstiftning8 träffar

Oe Rättsvetenskap114353 träffar
Oe(x) Juridiska lexikon459 träffar
Oe(u) Lagar och lagförslag: allmänt16 träffar
Oe:d Rättsfilosofi och rättsvetenskaplig metodlära3655 träffar
Oe:oa Rättssociologi889 träffar
Oe- Juridik: särskilda länder och områden8863 träffar
Oea Civilrätt46145 träffar
Oeb Straffrätt7950 träffar
Oek Processrätt10811 träffar
Oel Tryckfrihetsrätt1241 träffar
Oep Kriminologi och polisväsen15455 träffar till 7955
Oeq Kriminalvård3233 träffar till 7955
Oer Rättsfall4887 träffar
Oes Försvars- och krigslagstiftning1109 träffar
Oet Rättshistoria10036 träffar
Oeö Särskilda verksamheters juridik25 träffar

O(x) Samhälls- och rättsvetenskapliga lexikon169 träffar
O:bf Samhälls- och rättsvetenskapliga institutioner29 träffar
O:d Samhälls- och rättsvetenskapens filosofi och metodlära11011 träffar
O:k Samhälls- och rättsvetenskapens historia175 träffar

O- Allmänt: särskilda länder och områden4022 träffar
O-a Europa: allmänt81 träffar
O-b Norden: allmänt52 träffar
O-c Sverige967 träffar
O-dÖvriga Norden182 träffar
O-e Brittiska öarna (Storbritannien)122 träffar
O-f Mellaneuropa270 träffar
O-g Nederländerna, Belgien och Luxemburg20 träffar
O-h Schweiz16 träffar
O-i Italien (inkl Vatikanstaten, San Marino och Malta)59 träffar
O-j Frankrike och Monaco134 träffar
O-k Spanien (inkl Andorra och Gibraltar)22 träffar
O-l Portugal18 träffar
O-mÖsteuropa296 träffar
O-n Balkanländerna95 träffar
O-o Asien758 träffar
O-p Afrika407 träffar
O-q Amerika550 träffar
O-r Oceanien (Australien, Nya Zeeland, Melanesien, Polynesien, Mikronesien)51 träffar
O-s Polarländerna7 träffar

Ob Internationella relationer51526 träffar
Ob(x) Allmänt: lexikon64 träffar
Ob:bf Allmänt: institutioner83 träffar
Ob:k Allmänt: historia90 träffar

Ob.09 Allmänt: politiska skrifter286 träffar
Oba Folkrätt10884 träffar
Obb Freds- och nedrustningsfrågor8780 träffar
Obd Internationellt samarbete: allmänt1946 träffar
Obe Nationernas förbund (NF)440 träffar
Obf Förenta nationerna (FN)3985 träffar
Obk Regionalt mellanfolkligt samarbete6743 träffar
Obl Försvarspakter735 träffar
Obn Nordiskt samarbete953 träffar
Obq Utvecklingsbistånd och internationell hjälpverksamhet7528 träffar
Obr Röda korset (och likvärdiga organisationer)483 träffar

O SW 35 De demokratiskt valda församlingarnas verksamheter.

Här församlingarnas egna dokument. Oklart var SAB har dem.

O SW 36/39 Politiska krav och politiska planeringar:

Oh Sociala frågor och socialpolitik173566 träffar se7951
Här politiska krav och politiska planeringar. Oklart var SAB har dem.

O SW 4 Sambandsforskningsverksamheter.

Finns inte i SAB

O SW 5 Naturforsknings- och matematikverksamheter.

T Matematik

Ta Matematik: allmänt20686 träffar
Tb Aritmetik463 träffar
Tc Algebra7432 träffar
Td Analys11819 träffar
Te Geometri5824 träffar
Tf Mått, mål och vikt611 träffar
Th Sannolikhetskalkyl och matematisk statistik12869 träffar

U Naturvetenskap

U(x) Naturvetenskapliga lexikon407 träffar
U:b Naturvetenskaplig forskning och n naturvetenskapliga institutioner530 träffar
U:d Naturvetenskaplig teori, filosofi och metodlära1413 träffar
U:k Naturvetenskapens historia2319 träffar
U:oa Naturvetenskapens sociologi133 träffar
U.02 Allmän instrumentlära683 träffar

Ua **Astronomi**15199 träffar
Ua(y) Astronomiska kartor, stjärnkataloger och bilderböcker48 träffar
Ua:bf Astronomiska institutioner74 träffar
Ua:k Astronomins historia1307 träffar
Ua.02 Instrumentlära324 träffar
Uaa Universum2504 träffar
Uab Solsystemet2247 träffar
Uac Stjärnor1230 träffar
Uae Praktisk astronomi874 träffar
Uaf Tidmätning1484 träffar
Uag Celest mekanik227 träffar

Uah Sfärisk astronomi och positionsastronomi111 träffar
Uai Astrofysik1032 träffar

Ub **Geofysik**17337 träffar
Ub.02 Instrumentlära: allmänt8 träffar
Uba Meteorologi6524 träffar
Ubb Oceanografi och hydrologi6125 träffar
Ubc Geodesi1764 träffar
Ubd Jordmagnetism407 träffar
Ube Vulkaner och jordbävningar1012 träffar

Uc **Fysik och kemi**71241 träffar
Uc.bf Institutioner0 träffar
Uc:k Fysikens och kemins historia360 träffar
Ucb Mekanik5380 träffar
Ucc Fysik27528 träffar
Ucd Molekyl-, atom-, kärn- och partikelfysik7146 träffar
Uce Kemi27368 träffar

Ud **Geologi och paleontologi**26607 träffar
Ud:bf Geologiska och paleontologiska institutioner57 träffar
Ud:k Geologins och paleontologins historia199 träffar
Ud.02 Instrumentlära8 träffar
Ud- Särskilda länder och områden3186 träffar
Uda Allmän och historisk geologi7438 träffar
Udb Paleontologi4005 träffar
Udt Geokemi462 träffar
Udu Mineralogi2407 träffar
Udv Petrologi1358 träffar
UdxEkonomisk geologi2978 träffar
J Arkeologi

Ue **Biologi**37710 träffar
Ue:bf Biologisinstitutioner42 träffar
Ue:k Biologins historia661 träffar
Ue.0 Särskilda biologiska aspekter och delområden20173 träffar
Uea Utvecklingslära och genetik6109 träffar
Ueb Fysisk antropologi1735 träffar
Uec Mikrobiologi2095 träffar
Ued Bioteknik1481 träffar

Uf **Botanik**29412 träffar
Uf:bf Botanikinstitutioner251 träffar
Uf:k Botanikens historia559 träffar
Uf.0Särskilda botaniska aspekter och delområden11570 träffar
Ufa Särskilda grupper av växter2464 träffar
Ufe Fröväxter (Fanerogamer): allmänt962 träffar
Uff Fanerogamer: gömfröiga (Magnoliophytina)2724 träffar
Ufg Fanerogamer: nakenfröiga (Pinophytina)287 träffar
Ufh Kryptogamer5684 träffar

Ug **Zoologi**36507 träffar
Ug:bf Zoologiinstitutioner115 träffar
Ug:k Zoologins historia233 träffar
Ug.0 Särskilda zoologiska aspekter och delområden7168 träffar
Uge Ryggradsdjur (Vertebrata)531 träffar
Ugf Däggdjur (Mammalia)5257 träffar
Ugg Fåglar (Aves)6556 träffar
Ugh Kräldjur (Reptilia) och groddjur (Amphibia)999 träffar
Ugi Fiskar (Pisces) och rundmunnar (Cyclostomi)2329 träffar
Ugj Ryggradslösa djur (Evertebrata)11027 träffar

Uh Miljöfrågor och naturskydd41368 träffar till 71

SW 6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.

O SW 60 Allmänt om teknologiska o ekonomiska verksamheter.

Kv Allmän ekonomisk historia19921 träffar

O SW 61 Hälso- o sjukvårdsverks., räddning o d. Veterinärverks.

V Medicin

V(x) Medicinska lexikon666 träffar
V:b Medicinsk forskning och medicinska institutioner623 träffar
V:d Medicinens filosofi och metodlära1487 träffar
V:k Medicinhistoria6408 träffar
V:oa Allmänt: medicinsk sociologi741 träffar
V:oe Allmänt: medicinlagstiftning52 träffar
V:oi Allmänt: medicinstatistik62 träffar
Va Medicinsk genetik, mikrobiologi, immunologi m fl icke-kliniska discipliner6597 träffar
Vb Anatomi4013 träffar
Vc Medicinsk fysiologi, biofysik och kemi8182 träffar
Vd Farmakologi8243 träffar
Ve Allmän medicin51942 träffar
Vf Kirurgi och anestesi8641 träffar
Vg Gynekologi och andrologi6128 träffar
Vh Pediatrik4490 träffar
Vi Oftalmologi (ögat)2109 träffar
Vj Otorinolaryngologi2486 träffar
Vk Odontologi5159 träffar
Vl Psykiatri24284 träffar
VmTerapimetoder8514 träffar
Vn Samhällsmedicin, hygien, sexologi25450 träffar
Vo Rättsmedicin459 träffar
Vp Hälso- och sjukvård29201 träffar
Vs Geriatrik1844 träffar
Vt Flyg- och navalmedicin, rymdmedicin181 träffar
Vu Idrottsmedicin773 träffar
Vx Militärmedicin1166 träffar
Qdfb Veterinärmedicin2005 träffar
Qdfb:bf Organisationer och institutioner14 träffar
Qdfb:k Historia101 träffar
Qdfb:oe Lagstiftning13 träffar

Ps Brandteknik och brandväsen2731 träffar. Delar om brandkår och räddningstjänst ingår i 61

O SW 62 Ingenjörsverksamheter (konstruktion o d)

P Teknik, kommunikationer ... Del om ingenjörsverksamheter , konstruktion o d. Tillverkning ingår i 66-69. Drift av kommunikationer ingår i 654+656. Drift av energi- och hygienproduktion o d ingår i 64. Allmänt om drift av datorer och datorbehandling Ingår i 651.

P(x) Tekniklexikon693 träffar
P:d Teknisk teori och filosofi405 träffar
P:k Allmän teknikhistoria1548 träffar
P:oa Allmänt: sociologiska aspekter964 träffar
P.0 Allmänt: särskilda aspekter, amatör- och hobbyverksamhet31872 träffar
Pa Teknisk fysik9422 träffar
Pb Maskinteknik12532 träffar
Pc Elektroteknik och elektrisk industri32335 träffar
Pd Bergsbruk9320 träffar
Pe Metallbearbetning och metallindustri7705 träffar
Industrier Pf o s v förtecknas på 66-69.
Pp Byggnadsteknik, byggnadsproduktion, teknisk hygien40657 träffar
Pr Transportmedel och kommunikationer50745 träffar
Ps Brandteknik och brandväsen2731 träffar. Delar om brandkår och räddningstjänst ingår i 61
Pt Patentbeskrivningar231 träffar
Pu Datorer och databehandling69084 träffar

O SW 63 Biologisk produktion. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske od.

Qd Lantbruk46433 träffar
Qd(x) Lantbrukslexikon80 träffar
Qd:bf Lantbruksorganisationer och -institutioner61 träffar
Qd:k Lantbrukets och lantbruksforskningens historia846 träffar
Qd:oe Lantbrukslagstiftning32 träffar
Qd- Särskilda länder och områden12333 träffar
Qda Lantbruksekonomi2258 träffar
Qdb Lantbrukets byggnader, redskap och maskiner1263 träffar
Qdc Jordbrukslära3467 träffar
Qdd Växtodlingslära3142 träffar
Qde Växternas sjukdomar och skadedjur, växtskydd1608 träffar
QdfHusdjurslära16986 träffar
Qdg Mjölkproduktion475 träffar
Qdh Äggproduktion31 träffar
Qdi Köttproduktion133 träffar
Qdfb Veterinärmedicin2005 träffar till 61

Qe(x) Trädgårdsexikon38 träffar
Qe:k Trädgårdsskötselns och trädgårdsforskningens historia128 träffar
Qe Trädgårdsskötsel7959 träffar
Qe- Särskilda länder och områden1686 träffar
Qec Trädgårdsarbete261 träffar
Qed Köksväxtodling526 träffar
Qee Frukt- och bärodling842 träffar
Qef Prydnadsväxtodling2164 träffar

Qf Skogsbruk9821 träffar
Qf(x) Skogsbrukslexikon32 träffar
Qf:bf Skogsbruksorganisationer och -institutioner20 träffar
Qf:k Skogsbrukets och skogsforskningens historia94 träffar
Qf- Särskilda länder och områden4329 träffar
Qfb Skogsekonomi296 träffar
Qfd Skogsbotanik727 träffar
Qfe Skogsvård813 träffar
Qfh Avverkning och transport454 träffar
Qfj Skogsuppskattning och virkesmätning259 träffar
QfkFlottning och sortering264 träffar

Qg Jakt och fiske9402 träffar
Qg- Allmänt: ärskilda länder och områden96 träffar
Qga Jakt3576 träffar
Qgb Fiske5560 träffar

O SW 64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.

Qc Hem och hushåll41918 träffar
Qc(x) Allmänt: lexikon29 träffar
Qc- Särskilda länder och områden1087 träffar
Qca Mat och dryck (inkl kulturhistoriska arbeten)27057 träffar
Qcb Hemmets vård2195 träffar
Qcc Kläder och sömnad5413 träffar
Qcd Personlig hygien1173 träffar
Qcg Umgängeskonst, etikettfrågor och andra personliga förhållanden1233 träffar
Qci Privatekonomi1953 träffar
Qm Hotell, restauranger och turism7078 träffar

P Teknik, kommunikationer ... Drift av energi- och hygienproduktion o d ingår i 64.

SW 65 Adm, distribution, kommunikation, organisation o d.

O SW . 651 Kontorsarbete o d. Datoranvändning.

Qbg Kontorsteknik3071 träffar
Pu Datorer och databehandling69084 träffar delar om drift.

O SW . 6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning.

Od Förvaltning46142 träffar
Od(x) Allmänna förvaltningslexikon19 träffar
Od:d Allmän förvaltningseori och metodlära225 träffar
Od:k Allmän förvaltningshistoria39 träffar
Od.0 Allmän central- och lokalförvaltning405 träffar
Odb Förvaltningsrätt3324 träffar
Odc Förvaltning: Sverige14084 träffar
Odf Främmande länders förvaltning5511 träffar
Odg Samhällsplanering20410 träffar till 71

O SW . 6525-6529 Militära verksamheter.

S Militärväsen

S(x) Militära lexikon128 träffar
S:bf Militära institutioner28 träffar
S:do Allmänt: militär psykologi179 träffar
S:k Allmän krigshistoria och krigskonstens historia2002 träffar
S:oa Allmänt: militär sociologi251 träffar
S.0 Allmänt: särskilda militära aspekter3617 träffar
S- Allmänt: särskilda länder och områden12851 träffar
Sa Lantkrigsväsen5784 träffar
Sb Sjökrigsväsen9059 träffar
Sc Luftkrigsväsen4066 träffar
Se Total krigföring1924 träffar
Sf Kärnvapenkrigföring1325 träffar
Sg Kemisk och biologisk krigföring409 träffar
Sh Psykologiskt försvar227 träffar
Si Civilförsvar852 träffar
Sj Ekonomiskt försvar88 träffar
Sk Frivilligt försvarsarbete649 träffar
Sv Vapen5481 träffar

O SW . 653 Handelsverksamheter.

Qi Handel13303 träffar
Qi(x) Allmänt: lexikon och uppslagsverk139 träffar
Qi:k Handelns historia148 träffar
Qi:oe Handelslagstiftning64 träffar
Qi-Särskilda länder och områden4168 träffar
Qia Handelsteknik822 träffar
Qik Varukännedom118 träffar
Qil Handelskalendrar och -lexikon428 träffar
Qim Handel med speciella varor3616 träffar
Qis Marknader och varumässor394 träffar
Qiv Handelskammare, handelsrepresentation267 träffar

O SW . 654 Telekommunikationsverksamheter.

P Teknik, kommunikationer ... Del om drift av televerksamheter

Qjg Televäsen1485 träffar
Qjg:bf organisationer och institutioner17 träffar
Qjg:k Televäsendets historia33 träffar
Qjg:oe Telelagstiftning37 träffar
Qjg- Särskilda länder och områden931 träffar

O SW . 655 Förlagsverksamheter o d.

Ad Bokförlag och bokhandel6476 träffar
Ad:k Bokförlagens och bokhandelns historia68 träffar
Ad- Särskilda länder och områden4435 träffar
Ada Bokhandelsteknik och -organisation177 träffar
Ads Lagerkataloger273 träffar
Adt Bokauktionskataloger465 träffar
Ae Bokväsen14489 träffar

O SW . 656 Transportverksamheter, resbyrå, lagring o d.

P Teknik, kommunikationer ... Del om drift av transporter
Pra Landsvägsfordon och landsvägstrafik15600 träffar
Prb Järnvägar och spårvägar4531 träffar
Prc Fartyg och sjöfart15778 träffar
Prd Luft- och rymdfarkostteknik8471 träffar
Prf Svävare, amfibiefarkoster m m44 träffar
PrtTransportväsen4375 träffar
Prt-Särskilda länder och områden870 träffar
Prtg Godstransporter (inkl containertrafik)827 träffar
Prtp Persontransporter (inkl kollektivtrafik)915 träffar
Qjf Postväsen2276 träffar

O SW . 657 Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.

Ok Försäkring11994 träffar
Om Kooperation1711 träffar
Qaa Ekonomisk teori27779 träffar
Qab Ekonometri2459 träffar
Qac Konjunkturteori och konjunkturlära1891 träffar
Qad Ekonomiska förhållanden68420 träffar
Qae Penning- och bankväsen23674 träffar
Qaf Finansväsen med finansrätt20234 träffar
Qbc Redovisning13451 träffar

O SW . 658 Allm.företagsekonomi, Arbets-förmedling o -marknad.

Qb Företagsekonomi97354 träffar
Qb(x) Företagsekonomiska lexikon217 träffar
Qb:bf Allmänt: Organisationer och institutioner14 träffar
Qb:d Företagsteori, metodlära539 träffar
Qb:k Företagsekomomins historia148 träffar
Qb-Särskilda länder och områden1221 träffar
Qba Företagsorganisation, företagsformer, företagsledning36814 träffar
Qbb Standardisering707 träffar
Qbc Redovisning13451 träffar till 657
Qbd Anläggningar och inventarier821 träffar
Qbf Personaladministration9735 träffar
Qbg Kontorsteknik3071 träffar till 651
Qbi Driftsorganisation11573 träffar
Qbk Materialadministration2864 träffar
Qbl Försäljningsorganisation. Marknadsföring12145 träffart 659
Qbm Reklam och PR (public relations)4594 träffar till 659
Qz Särskilda företag19026 träffar

O SW . 659 Marknadsförings- och reklamverksamheter od.

Qbl Försäljningsorganisation. Marknadsföring12145 träffar
Qbm Reklam och PR (public relations)4594 träffar

O SW 66/68 Tillverkning av varor.

P Teknik, kommunikationer ... Del om tillverkning av varor. Konstruktion se 62

Pa Teknisk fysik9422 träffar
Paa Teknisk akustik1455 träffar
Pab Teknisk optik5481 träffar
Pac Teknisk värmelära1351 träffar

Pb Maskinteknik12532 träffar
Pb.0 Särskilda aspekter52 träffar
Pba Maskinelement6072 träffar
Pbb Värmemotorer1375 träffar
Pbc Vattenmotorer och pumpar671 träffar
Pbd Vindmotorer m m327 träffar
Pbe Transportanordningar522 träffar
Pbf Kylteknik, Tryckluftteknik, luftpumpar870 träffar

Pc Elektroteknik och elektrisk industri32335 träffar
Pc:bf Allmänt: institutioner5 träffar
Pc:oe Allmänt: lagstiftning8 träffar
Pc.0 Alllmänt: särskilda aspekter342 träffar
Pca Elektrisk kraftproduktion523 träffar
Pcb Elektrisk kraftöverföring och distribution2091 träffar
Pcc Elektriska maskiner844 träffar
Pcf Elektrisk ljusteknik531 träffar
Pcg Elektrisk värmeteknik63 träffar
Pch Teknisk elektrokemi455 träffar
Pci Elektronik10078 träffar
Pcj Radio- och teleteknik11381 träffar

Pd Bergsbruk9320 träffar
Pd:bf Institutioner27 träffar
Pd:oe Lagstiftning35 träffar
Pd.05 Industri134 träffar
Pda Prospektering och mineralutvinning3062 träffar
Pdb Metallurgi4079 träffar

Pe Metallbearbetning och metallindustri7705 träffar
Pe.0 Allmänt: särskilda aspekter, amatör- och hobbyverksamhet541 träffar
Pea Gjutning406 träffar
Pec Bearbetning och formning930 träffar
Ped Värme- och köldbehandling152 träffar
Pee Svetsning, skärning, lödning, limning841 träffar
Peg Ytbehandling541 träffar
Peh Metallprodukter141 träffar
Pej Metallmanufaktur och smideshantverk1035 träffar
Pel Finmekanik1402 träffar

Pf Stenindustri974 träffar

Pg Glas, keramik, porslin2830 träffar
Pg.0 Allmänt: särskilda aspekter, amatör- och hobbyverksamhet507 träffar
Pga Glas1296 träffar
Pgb Keramik och porslin560 träffar

Ph Träteknik och träindustri3955 träffar
Ph.0 Allmänt: särskilda aspekter, amatör- och hobbyverksamhet623 träffar
Pha Virkesframställning513 träffar
Phc Lagring av virke34 träffar
Phd Träbearbetning401 träffar
Phh Träprodukter359 träffar

Phi Finsnickeri1338 träffar
Phj Kork och korkprodukter15 träffar

Pi Pappersindustri3451 träffar
Pi.05 Industri208 träffar
Pia Cellulosa- och pappersmasseindustri608 träffar
Pib Papper och papp1109 träffar
Pic Pappersprodukter389 träffar

Pj Textil- och beklädnadsindustri3572 träffar
Pj.0 Allmänt: särskilda aspekter192 träffar
Pja Textil- och konstfiberindustri1649 träffar
Pjb Textilkemi635 träffar
Pjc Beklädnadsvaror588 träffar
Pjd Övriga textilprodukter127 träffar

Pk Läder- och pälsvaruindustri781 träffar
Pk.05 Allmänt: industri18 träffar
Pk.09 Allmänt: amatör- och hobbyverksamhet9 träffar
Pka Läderbearbetning188 träffar
Pkb Pälsberedning48 träffar
Pkc Skor och andra lädervaror456 träffar
Pl Övriga produkter516 träffar
Pl.09 Amatör- och hobbyverksamhet308 träffar
Plb Leksaker92 träffar
Plc Halm- och hårarbeten m m65 träffar

Pm Kemisk teknik och kemisk industri21529 träffar
Pm:oe Allmänt: lagstiftning8 träffar
Pm.0 Allmänt: särskilda aspekter454 träffar
Pma Bränslen och sprängämnen3547 träffar
Pmb Livsmedel och njutningsmedel7728 träffar
Pmc Läkemedel och kosmetika1178 träffar
Pmg Oljor, fetter och vaxer264 träffar
Pmh Färger och lacker1410 träffar
Pmi Gummi och plaster1617 träffar
Pmö Övrig kemisk-teknisk industri989 träffar

Pn Fotografi och filmteknik7261 träffar
Pna Fotografi4139 träffar
Pnb Filmteknik, TV- och videofotografering1030 träffar
Pnd Vetenskaplig och teknisk fotografi983 träffar
Pny Fotografi och filmteknik: restaurering och konservering131 träffar

Po Tryckeri och bokbinderi2487 träffar
Po.05 Allmänt: industri70 träffar
Poa Tryckeri1763 träffar
Pob Bokbinderi336 träffar

Pr Transportmedel och kommunikationer50745 träffar
Pra Landsvägsfordon och landsvägstrafik15600 träffar
Prb Järnvägar och spårvägar4531 träffar
Prc Fartyg och sjöfart15778 träffar
Prd Luft- och rymdfarkostteknik8471 träffar
Prf Svävare, amfibiefarkoster m m44 träffar
Prt Transportväsen4375 träffar

O SW 69 Tillverkning/ byggande av byggnader o anläggningar.

P Teknik, kommunikationer ... Del om tillverkning/byggande av byggnader och anläggningar. Konstruktion se 62

Pp Byggnadsteknik, byggnadsproduktion, teknisk hygien40657 träffar
Pp:bf Allmänt: organisationer och institutioner61 träffar
Pp:oe Byggnadslagstiftning365 träffar
Pp.0 Allmänt: särskilda aspekter422 träffar
Ppa Byggnadsteknik9156 träffar
Ppb Byggnadsproduktion: husbyggnad9363 träffar
Ppc Bygnadsproduktion: väg- och vattenbyggnad6287 träffar
Ppd Teknisk hygien, vatten och avlopp, värmeförsörjning m m9198 träffar

SW 7 Formgivning av fysiska och sociala miljöer.

O SW 70 Allmänt om konst o kultur.
Ia Konst: allmänt10951 träffar
Ib Konsthistoria95037 träffar
O
SW 71 Övergripande planering av fysiska miljöer. samt
SW 72 Formgivning av byggnader o anläggningar, arkitektur.

Odg Samhällsplanering20410 träffar
Odg(x) Allmänt: lexikon19 träffar
Odg:bf Organisationer och institutioner11 träffar
Odg:d Samhällsplneringens teori, filosofi och metodlär181 träffar
Odg:k Samhällsplaneringens histori28 träffar
Odg:oe Lagstiftning33 träffar
Odg- Allmänt: särskilda länder och områden5957 träffar
Odgb Riksplanering74 träffar
Odgc Regionplanering2387 träffar
Odgd Kommunal planering5690 träffar
Odgl Planering för bostäder710 träffar
Odgm Planering för rekreation, lek, fritid och kultur583 träffar
Odgp Planering för handel, industri och arbetsplatser277 träffar
Odgq Planering för kommunikationer och transporter1534 träffar
Op Framtidsstudier1604 träffar
Uh Miljöfrågor och naturskydd41368 träffar
Ic Arkitektur64589 träffar
Ic:bf Arkitekturorganisationer och -institutioner41 träffar
Ic:d Arkitekturteori och -psykologi1713 träffar
Ic:do Arkitekturpsykologi174 träffar
Ic:k Vetenskapshistoria82 träffar

Ic. Särskilda perioder3428 träffar
Ic- Särskilda länder och områden35673 träffar
Icd Byggnader för särskilda ändamål10412 träffar
Ict Stadsplanekonst3929 träffar
Icu Landskapsarkitektur4153 träffar
Icv Byggnadsvård3914 träffar

O
SW 73 Skulptur o d. Museiverksamheter, konstutställning. Samt
SW 74 Konsthantverk, formgivning av bruksföremål. Inredning.
SW 75 Konstmåleri. 76 Grafisk konst, teckenkonst. 77 Fotografi.

Id Skulptur7222 träffar
Bg Allmänna museer14987 träffar
Bh Allmänna utställningar1538 träffar
Ie Målarkonst19432 träffar
If Grafisk konst7647 träffar
Ig Teckningskonst7391 träffar
Ih Konsthantverk39390 träffar
Ii Konstsamlingar och -utställningar18292 träffar
In Fotokonst12369 träffar
Af Skrift3418 träffar
Ky Historiska hjälpvetenskaper16163 träffar delar

O SW 78 Musik (konserter o d till 792)
Ij Musik89664 träffar (konserter, evenemang od till 792)
X Musikalier (noter)
Y Musikinspelningar

SW 79 Seder o bruk, nöjen, sociala miljöer o verks. Sport.
Allmänt om sociala miljöer

O SW . 7911-7913 Seder och bruk.

Oa Sociologi64809 träffar
Oa(x) Sociologiska lexikon116 träffar
Oa:bf Sociologiska institutioner8 träffar
Oa:d Sociologisk teori, filosofi och metodlära5133 träffar
Oa:k Sociologins historia715 träffar
Oaa Socialpsykologi11628 träffar kan ingå i 15
Oab Sociala strukturer31995 träffar
Oac Familjesociologi6571 träffar

M Etnografi, socialantropologi
M(x) Etnografiska etc. lexikon112 träffar
M:b Etnografisk etc. forskning. Institutioner337 träffar
M:d Etnografisk etc teori, filosofi och metodlära2649 träffar
M:k Etnografins etc historia507 träffar
Ma Europa: allmänt1767 träffar
Mb Norden: allmänt373 träffar
Mc Sverige9481 träffar
Md Övriga Norden1365 träffar
Me Brittiska öarna (Storbritannien)434 träffar
Mf Mellaneuropa1064 träffar
Mg Nederländerna, Belgien och Luxemburg89 träffar
Mh Schweiz113 träffar
Mi Italien (inkl Vatikanstaten, San Marino och Malta)192 träffar
Mj Frankrike338 träffar
Mk Spanien (inkl Andorra och Gibraltar)233 träffar

Ml Portugal93 träffar

Mm Östeuropa1158 träffar
Mn Balkanländerna464 träffar
Mo Asien4523 träffar
Mp Afrika3277 träffar
Mq Amerika5608 träffar
Mr Oceanien1499 träffar
Ms Polarländerna549 träffar
Mu Bebyggelse och byggnader2315 träffar
Mv Föremål1351 träffar
Mx Näringsliv och arbetsliv3887 träffar
My Samhälls- och familjeliv3531 träffar
Mz Folktro och folkseder10687 träffar
Bl Omstridda fenomen och företeelser2995 träffar

O
SW . 7914-7919 Film, radio, TV, offentliga fester mm. Samt
SW . 792 Teater. Opera. Konserter. Revyer. Konstdans. och
SW . 793 Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. Lek.
SW . 794 Spel. Skicklighets-och turspel. Lotteri. Lotto. Tips etc.

Im Film26097 träffar
Ik Teater30897 träffar
Rc Danslekar och dans1723 träffar
Rh Scoutrörelsen684 träffar
Rd Spel och tidsfördriv7462 träffar
Re Lotteri, vadhållning, tips499 träffar

SW 795 Sociala miljöer och sociala verksamheter.

O SW . 7951 Socialvård.

Oh Sociala frågor och socialpolitik173581 träffar
Oh:oe Allmänt: sociallagstiftning140 träffar
Oh- Allmänt: särskilda länder och områden7023 träffar
Oha Arbete och arbetsmarknad54266 träffar
Ohc Bostäder8400 träffar
Ohd Emigration och immigration12477 träffar även 7958
Ohe Minoriteter12938 träffar
Ohf Social omsorg29923 träffar
Ohg Frivillig hjälpverksamhet3148 träffar
Ohi Alkohol-, narkotika- och nikotinfrågor10907 träffar
Ohj Genusfrågor35587 träffar
Ohk Fritidsverksamhet2265 träffar
Ohm Allmänna samlingslokaler516 träffar

O SW . 7952/7956 Sociala miljöer, sociala verksamheter.

Planering av sociala miljöer för **Odgm**-**Odgq** se 71+72
Odgm Planering för rekreation, lek, fritid och kultur583 träffar
Odgp Planering för handel, industri och arbetsplatser277 träffar
Odgq Planering för kommunikationer och transporter1534 träffar
Oep Kriminologi och polisväsen15455 träffar
Oeq Kriminalvård3233 träffar

O SW . 7957 Undervisning o d.

EUppfostran och undervisning
E:b Uppfostran och undervisning: forskning44 träffar
E:bf Organisationer och institutioner26 träffar
E:d Uppfostran och undervisning: teori och filosofi1395 träffar
E:k Uppfostran och undervisning: historia1888 träffar
E:oa Uppfostran och undervisning: sociologi293 träffar
Ea Pedagogik60803 träffar
Eh Uppfostran i hemmiljö1475 träffar
Em Undervisningsväsen (ej högskolor)47580 träffar
Ep Högskolor35133 träffar
Et Ungdomsvårdsskolor235 träffar
Eu Elever med särskilda behov8568 träffar
Ev Folkbildning5026 träffar
Ex Yrkesval1496 träffar

O SW . 7958 Sociala miljöer o sociala verksamheter i boendet.

Odgl Planering för bostäder710 träffar se 71+72
Ohd Emigration och immigration12477 träffar

O SW . 7959 Sociala miljöer o verks.i allmänna grupper o d.

Bi Förenings- och mötesteknik1107 träffar
Bk Allmänna sällskap och föreningar3306 träffar

O SW 796/799 Sport, idrott o d.

Ra Gymnastik3153 träffar
RagMotion1185 träffar
Rah Bodybuilding314 träffar
Rai Yoga277 träffar
Raj Akrobatik12 träffar
Rb Idrott och sport28365 träffar
Rb:bf Idrottsorganisationer och -institutioner160 träffar
Rb:do Idrottspsykologi731 träffar
Rb:k Idrottsforskningens historia367 träffar
Rb:oa Idrottssociologi917 träffar
Rb- Särskilda länder och områden4253 träffar
Rba Allmän idrott. Friidrott725 träffar
Rbb Boll- och kägelsport4213 träffar
Rbc Simning, simhopp, dykning m m622 träffar
Rbd Sjösport. Båtsport1366 träffar
Rbe Djursport1600 träffar
Rbf Cykel-, motor- och flygsport1137 träffar
Rbg Vintersport1710 träffar
Rbh Rullskridskor, rullbräda, rullskidor90 träffar
Rbi Budo (kampsporter)502 träffar
Rbj Brottning145 träffar
Rbk Boxning218 träffar
RblTyngdlyftning49 träffar
Rbm Orienteringssport (inkl skidorientering)1599 träffar
Rbn Alpinism368 träffar
Rbo Friluftsliv1471 träffar
Rbp Fäktning183 träffar
Rbq Skytte340 träffar
Rbr Handikappidrott163 träffar
Rbv Olympiska spelen691 träffar
Rbz Särskilda idrottsutövare2594 träffar

SW 8 Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur

O SW 80 Språkliga verksamheter. 802/809 motsvarar 82/89.

F Språkvetenskap

F(x) Flerspråkiga lexikon och språkvetenskapliga uppslagsverk1123 träffar
F:b Språkvetenskaplig forskning, organisationer och institutioner177 träffar
F:d Språkteori och -filosofi10397 träffar
F:k Språkvetenskapens historia1329 träffar
F:oa Språksociologi6526 träffar
F:oi Språkstatistik73 träffar
F:pu Datalingvistik1334 träffar
F:t Matematisk lingvistik81 träffar
F.0 Allmänt: särskilda språkvetenskapliga aspekter20983 träffar
Fb Indoeuropeiska språk: allmänt5008 träffar
Fc Svenska24043 träffar
Fd Övriga nordiska språk5173 träffar
Fe Engelska24149 träffar
Ff Tyska16219 träffar
Fg Nederländska1637 träffar
Fh Romanska språk: allmänt2891 träffar
Fi Italienska3959 träffar
Fj Franska11394 träffar
Fk Spanska6634 träffar
Fl Portugisiska1048 träffar
FmSlaviska och baltiska språk18187 träffar
Fn Keltiska språk772 träffar
Fo Grekiska och latin15432 träffar
Fp Indo-ariska språk2495 träffar
Fq Iranska språk1553 träffar
Fr Övriga indoeuropeiska språk998 träffar
Fs Semitiska språk11097 träffar
Ft Hamitiska språk och tchadspråk1909 träffar
Fu Finsk-ugriska och altaiska språk10458 träffar
Fv Sinotibetanska och austroasiatiska m.fl. språk3094 träffar
Fx Övriga språk7413 träffar
Fy Konstgjorda språk566 träffar
Få Teckenspråk550 träffar

O SW 81 Litteraturvetenskap. Litteraturhistoria.

G Litteraturvetenskap

G(x) Litteraturvetenskapliga lexikon802 träffar
G:b Litteraturvetenskaplig forskning, organisationer och institutioner178 träffar
G:dd Litteraturvetenskaplig metodlära1357 träffar
G:df Litteraturestetik8370 träffar
G:dg Litteraturkritik3012 träffar
G:do Litteraturpsykologi1164 träffar
G:k Litteraturvetenskapens historia475 träffar
G:oa Litteratursociologi2804 träffar
G.0 Särskilda litterära genrer och motiv27810 träffar
G. Allmänt: särskilda litterära perioder31799 träffar
Gb Germansk och nordisk litteraturhistoria: allmän1434 träffar
Gc Svensk litteraturhistoria28437 träffar
Gd Övrig nordisk litteraturhistoria7197 träffar
Ge Engelsk litteraturhistoria44252 träffar
Gf Tysk litteraturhistoria25513 träffar
Gg Nederländsk litteraturhistoria822 träffar
Gh Romansk litteraturhistoria: allmän1002 träffar
Gi Italiensk litteraturhistoria4836 träffar

Gj Fransk litteraturhistoria20285 träffar
Gk Spansk litteraturhistoria8600 träffar
Gl Portugisisk litteraturhistoria1668 träffar
Gm Slavisk och baltisk litteraturhistoria24365 träffar
Gn Keltisk litteraturhistoria366 träffar
Go Grekisk och latinsk litteraturhistoria12880 träffar
Gp Indo-arisk litteraturhistoria1190 träffar
Gq Iransk litteraturhistoria911 träffar
Gr Övrig indoeuropeisk litteraturhistoria160 träffar
Gs Semitisk litteraturhistoria3993 träffar
Gt hamitiska språk och tchadspråk129 träffar
Gu Finsk-ugrisk och altaisk litteraturhistoria4207 träffar
Gv Litteraturhistoria: sino-tibetanska och austroasiatiska språk1443 träffar
Gx Övrig litteraturhistoria2706 träffar
Gz Särskilda utländska författare6100 träffar

O SW 82/89 Skönlitteratur på olika språk.

H Skönlitteratur
H.07 Folkdiktning: allmänt1506 träffar
Hbn Nordisk skönlitteratur: samlingar510 träffar
Hc Svensk skönlitteratur264319 träffar
Hd Övrig nordisk skönlitteratur22540 träffar
He Engelsk skönlitteratur111581 träffar
Hf Tysk skönlitteratur29946 träffar
Hg Nederländsk skönlitteratur2645 träffar
Hh Romansk skönlitteratur1176 träffar
Hi Italiensk skönlitteratur8110 träffar
Hj Fransk skönlitteratur26798 träffar
Hk Spansk skönlitteratur18943 träffar
Hl Portugisisk skönlitteratur4602 träffar
Hm Slavisk och baltisk skönlitteratur47428 träffar
Hn Keltisk skönlitteratur323 träffar
Ho Grekisk och latinsk litteratur25654 träffar
Hp Indisk litteratur4321 träffar
Hq Iransk litteratur5971 träffar
Hr Övrig indoeuropeisk litteratur1395 träffar
Hs Semitisk litteratur12166 träffar
Ht Litteratur på hamitiska språk och tchadspråk620 träffar
Hu Finsk-ugrisk och altaisk skönlitteratur19683 träffar
Hv Skönlitteratur på sinotibetanska och austroasiatiska m.fl. språk6319 träffar
Hx Övrig skönlitteratur6009 träffar
Hy Skönlitteratur på konstgjorda språk139 träffar
Hå Skönlitteratur på teckenspråk229 träffar

SW 9 Saklitterära verks.Allmän geografi o historia. Biografi.

O SW 90 Tidningar, tidkrifter, journalistik. Blandade ämnen.

Ä Tidningar

Bd Allmänna tidskrifter och allmänna serier9483 träffar
Bb Allmänna samlingsverk9362 träffar
Br Kommunikation, cybernetik, informationsteori6897 träffar
Bs Masskommunikation: allmänt13047 träffar
Bt Publicistik (inkl tidningsväsen och -historia)13022 träffar
Bu Masskommunikation: radio och television7423 träffar
Bv Informationsteknik (IT)5082 träffar

O SW 91 Allmän geografi, reseskildringar. 913/919 mots. 93/99.

N Geografi och lokalhistoria

N(x) Allmänt: geografiska lexikon453 träffar
N(y) Allmänt: kartor och bilder2829 träffar
N:d Geografisk teori, filosofi och metodlära680 träffar
N:k Geografiforskningens historia1898 träffar
N.0 Allmänt: reseskildringar och -handböcker, särskilda geografiska aspekter6401 träffar
Na Europa: allmänt2573 träffar
Nb Norden: allmänt2031 träffar
Nc Sverige79719 träffar
Nd Övriga Norden9805 träffar
Ne Brittiska öarna (Storbritannien)4697 träffar
Nf Mellaneuropa9987 träffar
Ng Nederländerna, Belgien och Luxemburg1154 träffar
Nh Schweiz1086 träffar
Ni Italien4287 träffar
Nj Frankrike4121 träffar
Nk Spanien1958 träffar
Nl Portugal482 träffar
Nm Östeuropa6915 träffar
Nn Balkanländerna2880 träffar
No Asien16466 träffar
Np Afrika7168 träffar
Nq Amerika10113 träffar
Nr Oceanien (Australien, Nya Zeeland, Melanesien, Polynesien, Mikronesien)2084 träffar
Ns Polarländerna2285 träffar
Nt Oceaner och hav831 träffar
Ny Kartografi3678 träffar

O SW 92 Biografiska verksamheter, släkthistoria o d.

L Biografi med genealogi

L:k Vetenskapshistoria7 träffar
Ld Genealogi9789 träffar
Lk Biografisk vetenskap660 träffar
Lm Biografiska uppslagsverk15002 träffar
Ls Biografiska samlingar10970 träffar
Lz Biografi: särskilda personer130729 träffar

O SW 93/99 Historieskrivande verksamheter, allmän historia.

K Historia

K(x) Historiska lexikon252 träffar
K:bf Historiska organisationer och institutioner146 träffar
K:d Historisk teori, filosofi och metodlära4808 träffar
K:k Historieforskningens historia4174 träffar
K. Allmänt: särskilda historiska perioder45052 träffar
Ka Europa: allmänt6460 träffar
Kb Norden: allmänt4345 träffar
Kc Sverige28531 träffar
Kd Övriga Norden14266 träffar
Ke Brittiska öarna (Storbritannien)15845 träffar
Kf Mellaneuropa30066 träffar
Kg Nederländerna, Belgien och Luxemburg1854 träffar
Kh Schweiz815 träffar
Ki Italien5268 träffar
Kj Frankrike13523 träffar
Kk Spanien4401 träffar
Kl Portugal851 träffar
Km Östeuropa26727 träffar
Kn Balkanländerna6073 träffar
Ko Asien52814 träffar
Kp Afrika12429 träffar
KqAmerika29025 träffar
Kr Oceanien1087 träffar
Ks Polarländerna243 träffar
Kt Allmän kulturhistoria21717 träffar
Ku Allmän socialhistoria22902 träffar
Kv Allmän ekonomisk historia19921 träffar till 60
Ky Historiska hjälpvetenskaper16163 träffar delar till 73

Sven Wimnell 20 mars 2018 1 av 3: Samhällsplaneringens problem. Område 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m.

http://wimnell.com/omr40zl.pdf **del 2=40zm.pdf. del 3=40zn.pdf**

Innehåll:

Kapitel 1: Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter. Systemet för mänskliga verksamheter.

Mäniskornas levnadsvillkor beror av individernas materiella och psykiska förhållanden och av de fysiska och sociala miljöer de vistas i.

Utvecklingen i världen beror av människornas verksamheter som har ordnats in i ett system för 129 mänskliga verksamheter i 9 huvudområden.

Individerna behöver kunskaper om alla verksamhetsområden för att klara vardagslivet och behöver inkomster från yrken som de trivs med och som är till nytta för samhällena.

De behöver också kunskaper om alla verksamhetsområden och samspelet mellan dem för att i demokratiska processer kunna påverka utvecklingen mot framtiden på lämpligt sätt.

Systemet för mänskliga verksamheter beskrivs kort med hjälp av Systemet Libris för svenska bibliotek.

Kapitel 2: Något om världshistoria och Sveriges historia.
I korthet beskrivs historien som en förutsättning för det följande.

Kapitel 3: Något om områdena 1-5. Cirka 370 sidor.

1. Psykologiska och filosofiska verksamheter.

10 Samlade kunskaper och övergripande värderingar
101 Arkiv och 102 bibliotek. Om det vetande som finns.
103. Encyklopedier och övergripande värderingar
104. Övergripande filosofiska versamheter om samband
105. Övergripande om forskning. Om det mer vetande man vill ha
106-107. Övergripande om ekonomiska och kulturella verksamheter
108. Samhällskunskap
109. Filsofins historia. Idé- och lärdomshistoria

11-19. Individernas inre verkligheter

2. Religiösa verksamheter.

3 Politiska verksamheter
31-34. Politiska vetenskaper
35. De demokratiskt valda församlingarnas verksamheter
36-39. Politiska partier och organisationer. Politiskt verksamma. SOU

4. Sambandsforskningsverksamheter

5. Matematik och naturvetenskap.

Detta är verksamhetsområden som de demokratiska församlingarna, politiska partier, andra politiska aktörer och regeringen i stor utsträckning försummar.

Område 10 ger en översikt över samhällenas vetande och värderingar. Börjar med arkiv och bibliotek och slutar med filosofihistoria och idé- och lädomshistoria. Däremellan översikter om ekonomiska och kulturella verksamheter m m.

Man bör isynnerhet observera området 11-19 Individernas inre verkligheter, som har avgörande betydelse för hur man röstar fram personer till förtroendeposter i de demokratiska föramlingarna, till personer i regeringar och i myndigheter och organisationer o d som medverkar till styrningen av världen.

Världens utveckling beror av de inre verkligheterna hos världens nu cirka 7 miljarder personer. Och Sveriges utveckling beror av utvecklingen i världen och av svenskarnas utveckling av världen och Sverige.

I Sverige bör politiken gå ut på att förbättra de inre verkligheterna och de demokratiska processerna samtidigt som man utvecklar de ekonomiska och kulturella varksamhetarna i verksamhetsområdena 6-9.

De inre verkligheterna styr de demokratiska processerna, som styr alla verksamheterna i verksamhetsområdena 1-9 , som avgör individernas levnadsförhållanden, de mänskliga rättigheterna och jämlikheten.

För de mänskliga rättigheterna och levnadsvillkoren i världen har Förenta Nationerna rekommendationer som de flesta av världens länder anslutit sig till. För Sverige gäller dessutom svenska lagar och förordningar.

Viktigt är individerna levnadsförhållanden och då är viktigt hur man behandlar de demokratiska processerna. Det är viktigt att undvika de populistiska/nationalistiska idéerna och viktigt att understödja de globala perspektiven.

Kapitel 4: Statliga myndigheter stiftelser och bolag. Professorer vid universitet och högskolor. Cirka 370 sidor

I kapitlet har i systemet för mänskliga verksamheter angetts kunskapsområden och poliikområden samt regeringens myndigheter o d enligt senaste tillgängliga statistik samt professorer/ professurer vid universitet, högskolor o d. Hänvisningar finns till sammanställningar där yrken, näringsgrenar, utbildningar, forskningar statistik mm förtecknas.

Viktigt är området 90 om tidningar, tidkrifter, journalistik o d som medverkar till utvecklingen av individernas inre verkligheter och utveckligen av de politiska processerna. Men till det medverkar också verksamheter om reklam och underhållning m m som nämns bl a i annonser och s k sociala medier. Individerna inre verligheter utsätts för påverkan i många verksamheter.

Kapitlen 3 och 4 är för stora för att kunna införas i utredningen nu. Klicka därför på http://wimnell.com/omr40zl.pdf och läs de viktiga kapitlen 3 och 4.

Sven Wimnell 20 mars 2018 del 1 av 3: Samhällsplaneringens problem. Områden 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m.
http://wimnell.com/omr40zl.pdf. del 2=40zm.pdf. del 3=40zn.pdf

Innehåll:

7 **Kapitel 1: Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter. Systemet för mänskliga verksamheter.**

7 Mänskligheten har förändrats mycket sedan tidernas begynnelse.

8 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter

11 Utvecklingens krafter.

12 Systemet för mänskliga verksamheter

15 Den fundamentala påverkanskedjan

17 Systemet med mänskliga verksamheter, nedbantat till 44 områden. Kan vara lämplig uppställning på biblioteken.

37 Sveriges regeringar under 100 år

39 Makthavare i världen efter andra världskriget.

41 Världskarta med världens befolkning

42 Sven Wimnells hemsida på Internet: Samhällsplaneringens problem.Hur ska man kunna förbättra världen ?

52 **Kapitel 2: Något om världshistoria och Sveriges historia**

53 ÅKE HOLMBERG: Vår världs historia.

61 World Values Survey
62 Kulturkartan 2015

63 Världsarvslistan
63 Världsnaturfonden WWF

64 Utrikespolitiska institutet

65 Gapminder
65 Exempel på statistik: Choose a graph

66 MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I SVENSK UTRIKESPOLITIK
67 Afrika söder om Sahara
68 Asien och Oceanien
69 Europa och Centralasien
70 Mellanöstern och Nordafrika
71 Nordamerika Latinamerika och Karibien

72 Amnesty. Årsrapport - mänskligarättigheter 2016/2017
74 Amnestys årsrapport 2016: En politik som demoniserar skapar rädsla och splittring

80 Sveriges historia
85 Vänstervåg. Högervåg
89 Sveriges kungalängd
92 Regeringskansliet genom tiderna
106 Palm, August, "Mäster Palm"

107 **Kapitel 3: Något om områdena 1-5**

110 **SW 1 Psykologiska och filosofiska verksamheter.**

111 **101 Arkiv och 102 bibliotek. Om det vetande som finns.**
111 Kungliga biblioteket - SverigesNationalbibliotek.
117 Klassifikationssystemet för verksamheter och biblioteks-systemen.
118 Om klassifikation
120 LIBRIS/SAB klassifikationssystem
121 Dewey decimalklassifikation

124 **103. Encyklopedier och övergripande värderingar**
123 Encyklopedi
125 FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter
126 Europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna
127 Medborgerliga fri- och rättigheter

129 **104. Övergripandefilosofiska versamheter om samband**
130 Systemet för mänskliga verksamheter
139 Kommentarer till Samhällsplaneringens problem.
142 Kort om skillnader mellan klassifikationssystemet för mänskliga verksamheter och biblioteksystemen DC, DK och SAB.

148 **105. Övergripande om forskning. Om det mer vetande man vill ha**
148 Samhällsplaneringens problem.
150 Standard för svensk indelning av forskningsämnen 2016
177 Vetenskapsrådet
181 forskning.se
183 Formas
184 Forte
185 Riksbankens Jubileumsfond
186 VINNOVA
186 KK-stiftelsen

187 **106-107. Övergripande om ekonomiska och kulturella verksamheter**
187 Yrkesverksamheter enligt SSYK 2012. Näringsliv enligt SNI 2007. Utbildning enligt SUN 2000, SCBs statistik om allt.

189 Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011 Reviderad 2016
194 Gymnasiet

208 **108. Samhällskunskap**
208 Klassifikationssystemet för verksamheter. Med några förtydligande kommentarer
214 Mer om verksamheter
216 Sociologi
222 Framtidsplaneringar
223 Schema över påverkans- och förändringsproblem
224 Förteckning över verksamheter

225 **109. Filsofins historia. Idé- och lärdomshistoria**
226 Filosofi
234 Filosofins historia. Bertrand Russel om västerlandets visdom.
235 De stora filosoferna
236 Ludwig Wittgenstein
238 Idé- och lärdomshistoria
241 I skuggan av framtiden. Modernitetens idéhistoria.

262 **11-19. Individernas inre verkligheter**

262 **SW 11 Individens lager av kunskaper, erfarenheter**
263 Schema om inre och yttre verkligheter och verksamheter
264 Hjärnan
285 människosyn
287 tro och vetande
288 erfarenhet
289 minne
294 bildning
297 realism
300 idealism
302 förnuft
303 intuition
304 attityd
306 inlärning
307 intellektualism
310 antiintellektualism
313 vanföreställning
314 dagdröm
315 hallucination
317 fördom
318 opinion
320 norm
321 institution

323 **SW 12 Individens visioner, framtidsvisioner o d**.
324 förändring.
354 framstegstanken
327 tradition
328 framtidsforskning
330 Framtidskonventet
332 växthuseffekten

338 **SW 13 Individens känslor, värderingar od. Estetik.**
339 värdering
340 emotion
341 empati
343 sympati
344 kärlek
352 erotik
353 estetik
358 stress
360 depression

362 **SW 14 Individens ideologi / uppfattning om samband o d**.
363 nätverk
364 världsbild
366 världsåskådning
367 livsåskådning
368 ideologi
370 religion
372 buddhistisk filosofi
374 indisk filosofi
375 islam
382 konservatism
385 liberalism
389 socialism
392 kapitalism
395 globalisering
397 nationalism
399 populism
400 rasism
403 främlingsfientlighet
404 hedersvåld
406 islamisk kvinnosyn.
407 etnicitet
408 integration
409 levnadsnivå
410 livskvalitet
411 politik

413 **SW 15 Individens psykiska mekanismer Psykologi o d.**
414 biologisk psykologi
417 personlighetsutveckling
418 personlighetspsykolog
420 perceptionsstörning
421 ADHD
422 psykisk störning
424 psykossjukdom
425 psykiatri
429 socialpsykologi

430 **SW 16 Individens logik. Vetenskpsteori o d.**
431 logik

437 **SW 17 Individens moral och uppfattningar om moral.**
438 etik
443 moral
444 kardinaldygder
445 dödssynd
446 rättvisa
447 brottslighet
448 polisen
454 Tidningsutgivarna
455 dagstidning

460 **SW 18/19 Filosofer, äldre och senare, i öst och väst.**

461 Informationsstress vår nya folksjukdom.
462 Opinionsundersökningar.SOM-institutet

464 **2. Religiösa verksamheter.**

465 **31-34. Politiska vetenskaper**

466 **35. De demokratiskt valda församlingarnas verksamheter**
467 SW . 351 Sveriges riksdag

468 SW . 352 Kommun- och landstingsfullmäktige

469 Sven Wimnell 9+16+26 maj 2016: Sveriges 6 regioner. Länsstyrelser, landsting och kommuner. Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp. http://wimnell.com/omr36-39zzzq.pdf

470 SW . 353 Sveriges regering
471 Politikområden för politiken 28 juli 2017
473 Politiska och opolitiska planeringar

474 SW . 354 Mellanfolkliga centrala organ (FN, EU o d).

475 **36-39. Politiska partier och organisationer. Politiskt verksamma personer. SOU.**
475 Politiska partier i Sverige
475 Statens Offentliga Utredningar, SOU
475 Sven Wimnell 27 februari 2010 + 3 april 2014: Fackföreningar och arbetsgivareföreningar 2014. Statistik om arbete och näringar. Arbetsförmedlingens hemsida. http://wimnell.com/omr658f.pdf

476 **4. Sambandsforskningsverksamheter**

477 **5. Matematik och naturvetenskap.**

478 **Kapitel 4: Statliga myndigheter stiftelser och bolag. Professorer vid universitet och högskolor**

479 Kompletteringar med yrken, näringsliv, utbildning m m

480 **SW 1 Psykologiska och filosofiska verksamheter.**

515 **SW 2 Religiösa verksamheter o d.**

521 **SW 3 Politikvetenskaper och politiska verksamheter.**

535 **SW 4 Sambandsforskningsverksamheter.**

536 **SW 5 Naturforsknings - och matematikverksamheter.**

549 **SW 6 Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.**
550 SW 60 Allmänt om teknologiska o ekonomiska verksamheter.
551 SW 61 Hälso- o sjukvårdsverks., räddning o d. Veterinärverks.
570 SW 62 Ingenjörsverksamheter (konstruktion o d)
586 SW 63 Biologisk produktion. Jordbruk, skogsbruk, jakt, fiske o
595 SW 64 Hushållsarbeten. Energi- och hygienförsörjning.

605 SW 65 Administration, distribution
606 SW . 651 Kontorsarbete o d. Datoranvändning.
607 SW . 6520-6524 Opolitisk offentlig civil förvaltning.
608 SW . 6525-6529 Militära verksamheter o d
614 SW . 653 Handelsverksamheter.
623 SW . 654 Telekommunikationsverksamheter
624 SW . 655 Förlagsverksamheter o d.
625 SW . 656 Transportverksamheter, resbyrå,lagring o d.
628 SW . 657 Penningverksamheter. Finans. Försäkring. Skatter.
633 SW . 658 Företagsekonomi, Arbetsförmedling. Arbetsmarknad.
642 SW . 659 Marknadsförings- och eklamverksamheter od

643 SW 66/68 Tillverkning av varor.
646 SW 69 Tillverkning/ byggande avbyggnader o anläggningar

647 **SW 7 Formgivning av fysiska och sociala miljöer.**
648 SW 70 Allmänt om konst o kultur

653 SW 71 Övergripande formgivning/ planering fysiska miljöer.
SW 72 Formgivning av byggnader o anläggningar, arkitektur.
664 SW 73 Skulptur o d. Museiverksamheter, konstutställning
667 SW 74 Konsthantverk, formgivning av bruksföremål.
672 SW 75 Konstmåleri. 76 Grafisk konst, tecken 77 Fotografi.
675 SW 78 Musik (konserter o d 792)

681 SW 79 Seder o bruk, nöjen, sociala miljöer o verks. Sport.
683 SW . 7911-7913 Seder och bruk.
686 SW . 7914-7919 Film, radio, TV, offentliga fester mm.
688 SW . 792 Teater. Opera. Konserter. Revyer. Konstdans.
691 SW . 793 Sällskapsnöjen. Sällskapsdans. Lek.
692 SW . 794 Spel. Skicklighets-och turspel. Lotteri. Lotto. Tips
693 SW 795 Sociala miljöer och sociala verksamheter.
694 SW . 7951 Socialvård..
695 SW . 7952/7956 Sociala miljöer, sociala verksamheter.
701 SW . 7957 Undervisning o d.
724 SW . 7958 Sociala miljöer o sociala verksamheter i boendet
725 SW . 7959 Sociala miljöer i allmänna grupper o d.
726 SW 796/799 Sport, idrott o d.

730 **SW 8 Språkvetenskap. Litteraturvetenskap. Skönlitteratur**
731 SW 80 Språkliga verksamheter. 802/809 motsvarar 82/89.
735 SW 81 Litteraturvetenskap.Litteraturhistoria.
737 SW 82/89 Skönlitteratur på olika språk.

738 **SW 9 Saklitterära verksamheter. Allmän geografi och historia. Biografi.**
739 SW 90 Tidningar, tidkrifter, journalistik. Blandade ämnen.
741 SW 91 Allmän geografi, reseskildringar. 913/919 mots. 93/99.
743 SW 92 Biografiska verksamheter, släkthistoria o d.
744 SW 93/99 Historieskrivande verksamheter, allmän historia.

Innehållet i

Sven Wimnell 20 mars 2018 del 2 av 3:
FN, EU, artiklar om utrikes förhållanden samt Sveriges riksdag och Sveriges kommuner, landsting och länsstyrelser.
http://wimnell.com/omr40zm.pdf

Innehåll:

Sida

3 **Kapitel 5: Kommentarer till del 1**

10 **Kapitel 6: Förenta nationerna, FN och Europeiska unionen, EU**
11 Förenta Nationerna, FN 12 februari 2018. Engelsk text
13 Svenska FN-förbundet 17 februari 2018. Svensk text.
15 INFO OM FN
18 17 GLOBALA MÅL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING
33 Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna
38 FN SOM ORGANISATION
39 GENERALFÖRSAMLINGEN
39 SÄKERHETSRÅDET
39 EKONOMISKA OCH SOCIALA RÅDET
39 FÖRVALTARSKAPSRÅDET
39 INTERNATIONELLA DOMSTOLEN
39 SEKRETARIATET
40 FN:S UNDERORGAN
43 FN:S FACKORGAN

48 EU Europeiska unionen. 17 februari 2018
49 EU-institutionerna
50 EU-institutionernas ledare
51 Europeiska kommissionen
60 Europaparlamentet

64 **Kapitel 7: Utrikes förhållanden**
65 Syrien
85 Turkiet
89 Ryssland
158 Ukraina
161 Georgien
165 Saudiarabien
169 USA
228 Tyskland
240 Italien
263 Frankrike
274 England
287 Polen
293 Spanien
295 Slovakien
298 Sydafrika
300 Kina
306 Burma
309 Korea
324 Australien
326 Världen

341 **Kapitel 8: Sveriges Riksdag**
352 Riksdagens utskott
390 Riksmötets öppnande 2017
401 Riksdagens snabbprotokoll 2017/18: 56 Onsdagen den 17 januari. 2018. Partiledardebatt
456 Riksdagens rotokoll 2015/16:69 Onsdagen den 24 februari 2018 Utrikespolitisk debatt.

540 **Kapitel 9: Kommuner, Landsting och Länsstyrelser.**
541 Sven Wimnell 9+16+26 maj 2016: Sveriges 6 regioner. Länsstyrelser, landsting och kommuner. Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp. **http://wimnell.com/omr36-39zzzq.pdf**

542 Sveriges regioner.
657 Kommunallag (2017:725)
691 SKL - Sveriges Kommuner och Landsting. 20 februari 2018

Innehållet i

Sven Wimnell 20 mars 2018 de 3 av 3: Samhällsplaneringens problem. Sveriges regering och artiklar om de politiska partierna och deras problem.
http://wimnell.com/omr40zn.pdf

Innehåll:

Sida

3 **Innehåll i kapitlen 1-9.**

5 **Innehåll i Sven Wimnell 20 mars 2018 del 1 av 3: Samhällsplaneringens problem. Områden 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m.**
http://wimnell.com/omr40zl.pdf

10 **Innehåll i Sven Wimnell 20 mars 2018 del 2 av 3: FN, EU, artiklar om utrikes förhållanden samt Sveriges riksdag och Sveriges kommuner, landsting och länsstyrelser.**
http://wimnell.com/omr40zm.pdf

11 **Kapitel 10: Sveriges Regering**
12 Så styrs Sverige
14 Sveriges regering
17 Statsråden och departementen
23 Regeringens politik
81 Länsstyrelsernas webbplats
104 Förteckningar över ministrarnas verksamheter

306 **Kapitel 11: Skatterna**
307 Inkomstskatterna
310 Konsumentverkets beräkningar 2017
316 Årskostnader år 2017, förvärvs- arbetande icke-pensionärer.
324 Underskott och överskott i hushållsbudgetarna
333 Förslag om förbättringar för de lägsta inkomsterna

335 **Kapitel 12: Regeringen styr Sverige, men inte allt direkt.**
339 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.
344 Systemet för mänskliga verksamheter.
357 Politikområden för politiken
359 Regeringens verksamheter
379 Sammanfattningsvis. Sverige bör ha en minister för hushållen och hushållsverksamheterna, som redovisar hur det var, är, kan bli och bör bli, och som ser till att de blir bra.
380 Hushållsministern.
402 Regeringen bör ha en regionplanering för jämlikhet som visar alla förhållanden och skillnader i landets olika delar: hur var det, är det, kan det bli och hur bör det bli?
412 Sverige bör sträva till ett hållbart Sverige och en hållbar värd med hänsyn till mänskliga rättigheter, sekulär demokrati och jämlikhet.

413 **Kapitel 13: Något om de politiska partierna och**
-970 **deras problem.**

Innehållet i

Sven Wimnell. 16 maj 2018:
Boende och bostadsbygge. Levnadsförhållanden, skatter. SCB-statistik. Boverket. SOM-institutet.Vårbudgeten. Första maj och veckor därefter. Löner. TVdebatt. Regeringens verksamheter.
http://wimnell.com/omr40zo.pdf

Innehåll

Kapitel 1: Introduktion. Om hur Sverige och världen fungerar - och inte fungerar.

"Samhällsplaneringens problem, Hur ska man kunna förbättra världen." är ett projekt som sedan 29 april 1998 redovisas på internet på hemsidan **wimnell.com**. De senaste sammanställningarna där, är :

Sven Wimnell 20 mars 2018 del 1 av 3: Samhällsplaneringens problem. Områden 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m.
http://wimnell.com/omr40zl.pdf.

Sven Wimnell 20 mars 2018 del 2 av 3: FN, EU, artiklar om utrikes förhållanden samt Sveriges riksdag och Sveriges kommuner, landsting och länsstyrelser.
http://wimnell.com/omr40zm.pdf

Sven Wimnell 20 mars 2018 de 3 av 3: Samhällsplaneringens problem. Sveriges regering och artiklar om de politiska partierna och deras problem.
http://wimnell.com/omr40zn.pdf

De tre hänger ihop och är en beskrivning om hur Sverige och världen fungerar - och inte fungerar.

12 **Kapitel 2: Boende och bostadsbygge.**

13 Tidigare dokument om boende och byggande.

19 Snabbare handläggning av investeringsstöd för bostäder
19 Stöd för hyresbostäder och bostäder för studerande
21 Investeringsstöd för hyresbostäder utökas

22 Tuffare krav på låntagarna stoppar byggen
25 Brist på helhet bakom minskat byggande
26 Rekordmånga nya bostäder står utan köpare
27 Därför ska man inte kalla fattiga områden för getton
30 "Stort utbud av villor till salu – men priserna stabiliser
32 Stockholm spås bli europeisk tillväxtraket

33 Befolkningsstorlek per kommun, 2015
34 Antal hushåll efter boendeform och bostadsarea,
37 En rapport om trångboddheten i Sverige
38 Antal hushåll efter hushållstyp

42 De föreslagna nya lägenhetstyperna
44 Bostad 2 rum och kök och 3 rum och kök i mindre skala
45 Bostad 2 rum och kök i större skala
46 Bostad 3 rum och kök i större skala
47 Fyra rum och kök.
48 Två studentbostäder med gemensamma utrymmen
49 Bostad 2 rum och kök med större sovrum
50 Bostad 2 r o k, beskrivning
50 Bostad 3 r o k, beskrivning
51 Bostad 4 r o k, beskrivning
51 Två studentbostäder med gemensamma utrymmen

52 Bostad 2 r o k med större sovrum, beskrivning
52 Det är viktigt med rejäla balkonger

53 Antal lägenheter i flerbostadshus efter storlek. Riket
54 Trångboddhet
58 Bostadsmarknadsanalyserna för 2017

59 Vad man har och vad man gör i bostäderna.
59 641- 642 Det börjar med maten.
60 643. När det gäller bostaden har boverket krav
60 644. Teknisk utrustning för vatten och avlopp, energi m m
60 645 Hushållen har mycket utrustning av olika slag
61 646 Utveckling av de inre verkligheterna
63 647 Allmän hushållsekonomi. Inkomster och utgifter,
63 649 Personvård: barn, hemsjukvård o d .

64 Fem råd att följa för ett längre liv
65 Nyktra veckor före operationen kan halvera risker
68 Fakta i frågan: Hur stor är bostadsbristen?
74 Äter svenskarna allt mindre kött?
78 Skolan som enbart serverar vegetarisk mat
80 Barnadödlighet
82 Låg kunskap om kronisk trötthet
83 Hälsan blir bättre – men inte för alla
85 Det här dör vi av. Dödligt våld tar fler liv
86 Orättvist att hälsoklyftorna i samhället har ökat
87 Statligt stöd ojämställt mellan pojkar och flickor
89 Kan små barn ha ”psykopatiska drag”?
92 Stäng den svarta marknaden
94 Hyresgästföreningen kritisk till förslaget om slopad bytesrätt
95 Elbilen vinner på låga milkostnader
98 Små ekonomiska marginaler gör hushåll sårbara

99 **Kapitel 3: Levnadsförhållanden, inkomstskatter, barnbidrag, bostadsbidrag o d.**

100 Inkomstskatterna
102 Konsumentverkets beräkningar 2017
105 Förvärvsarbetande i åldrar 18-65 år. 2017
108 Utrymmesstandard

109 Månadskostnader år 2017, förvärvsarbetande icke-pensionärer.
109 Årskostnader år 2017, förvärvsarbetande icke-pensionärer.
110 Pensionärer 2017
110 Årskostnader år 2017, pensionärer
112 Exempel:Vad det kan kosta för en 20-åring

112 2017 Förvärvsarbetande icke-pensionärer utan barn. Inkomstskatt i % av inkomst
113 2006-2016 Förvärvsarbetande icke-pensionärer utan barn. Över- och underskott
118 Underskott och överskott i hushållsbudgetarna Skillnad 2006-2014.
119 Skillnad i överskott mellan ensamma och makar/sambor.
120 Ensamstående missgynnas och makar/sambor gynnas i inkomstskattesystemet.

120 Mer om skatter och bidrag.
123 Barnkostnader
123 Fastighetsskatter och förmögenhetsskatter.

126 Förslag om förbättringar för de lägsta inkomsterna

128 **Kapitel 4: Statistik från SCB om hushåll, inkomster och boende.**

129 Befolkningsstorlek per kommun, 2015
130 Antal hushåll efter hushållstyp
134 Sammanräknad förvärvsinkomst 2016
136 Taxeringen år 2017 i sammandrag Hela riket,
139 Personer 55 år och äldre efter ålder, kön och typ av pension

142 Nya svenska medborgare från drygt 160 länder
146 Förväntad medellivslängd per län efter kön, 2013–2017
148 Förändring av antal hushåll per kommun 2017
150 Hushållens boende
150 Högst utbildningsnivå i Stockholmsområdet
151 Invånare med minst treårig eftergymnasial utbildning
152 Utbildningsnivå efter kön
153 Boendeform efter ålder
154 Antal personer/hushåll efter antal rum och kök

155 Drygt 4,8 miljoner bostäder i Sverige
156 Andel hyresrätter och bostadsrätter
157 Antal lägenheter i flerbostadshus
160 Antal och andel hushåll efter boendeform, bostadsarea
163 Genomsnittlig bostadsarea per person efter hushållstyp
167 Låginkomsttagare bor ofta i hyresrätt
167 Ägt småhus vanligaste boendeformen för barn
168 Storstadsområden
169 Övriga kommuner
172 Stora skillnader i lön mellan de högst och lägst betalda yrkena.
176 SCB:s statistik om löner

177 **Kapitel 5: Från Boverkets hemsida om bostadsplanering.**

178 Bostadsplanering
178 Bostadsmarknaden
179 Bostadsbyggandet kan nå en topp i år
181 Marknadsrapporter
181 Bostadsmarknadsenkäten 2017
182 Bostadsmarknaden i regioner och kommuner
183 Bostadsmarknaden för olika grupper

184 Kommunernas verktyg
185 Allmännyttan finns i de flesta kommuner
186 Förändringar i allmännyttans bestånd
188 Utdelningar från allmännyttiga bostadsföretag

192 Riktlinjer för bostadsförsörjningen
195 Digital handbok om kommunernas bostadsförsörjningsansvar
196 Ägardirektiv, bostadsförmedling och hyresgarantier
198 Samverkan inom och mellan kommunerna
200 Mark – ett kommunalt verktyg för bostadsförsörjningen

203 Bostadsbeståndet i Sverige
204 Upplåtelseformer och boendeformer i Sverige
206 Regionala bostadsmarknadsanalyser 2017
207 Bostadsmarknadsanalysernas innehåll 2017
211 Seminarier med länsstyrelserna 2017
213 Länsstyrelsen ger råd, information och underlag

214 Boverket ger stöd i bostadsmarknadsfrågor

216 **Kapitel 6: SOM-institutet. Samhälle Opinion Medier**

217 SOM-institutet. Samhälle Opinion Medier.

217 SOM-seminariet 2018
Trenduppdatering och översikt
Alltmer polariserat medieförtroende
Älska din nästa - Partiernas sympatikapital inför valet 2018
Svenskarnas förtroende för försvaret
Svensk Samhällsoro
Betyg på regeringen
Opinion om migration och religion
Biblioteksbesök och läsning i Sverige
Är svensk demokrati (o)jämlik?
Svenskarnas viktigaste samhällsfrågor
Hela förmiddagspasset
Hela eftermiddagspasset
Se hela seminariet i efterhand på SVT-play

218 Klimatet och terrorismen oroar svenskarna mest
220 De tio saker som oroar mest

221 **Kapitel 7:Vårbudgeten och den tillhörande riksdagsdebatten. Budgetmotioner**

222 Vårbudgeten 2018 på fem minuter
225 Vårens budget innehåller reformer för 2,6 miljarder

228 Rksdagsdebatt med anledning av vårpropositionens avlämnande

277 Moderaternas vårbudgemotion 2018
279 Vi vill satsa på välfärden – och minska bidragen

282 Kristdemokraternas vårbudgemotion 2018

285 Liberalernas vårbudgemotion 2018

288 Centerpartiets vårbudgemotion 2018

289 Sverigedemokraternas vårbudgemotion 2018
293 "SD öppnar för att stödja M-förslag om skattesänkningar genom lägre bidrag

294 Oppositionens förslag

296 **Kapitel 8: Förstamaj och något om ett par veckor därefter.**

298 Stefan Löfvens tal på 1 maj 2018: Det starka samhället.
305 Tillbaka till 50-talet med Löfvens vision
307 S: 600 kronor mer till dem med låg pension

308 Magdalena Andersson riktade hård kritik mot SD
309 Politiken ska ge människor möjlighet delta i förändringen
312 Krav på ökad flygskatt inför MP-kongress
313 Jonas Sjöstedts tal på 1 maj 2018, Stockholm

318 Karl-Petter Thorwaldssons Förstamajtal 2018
330 Fackföreningar och arbetsgivareföreningar 2014. Statistik om arbete och näringar. Arbetsförmedlingens hemsida.

330 Arbetande inom industrin
331 Stark uppgång trots färre anställda
331 10 frågor till Mikael Damberg
331 66/68 Tillverkning av varor
335 69 Tillverkning / byggande av byggnader och anläggningar.
335 Skogens nya guldålder
339 Så vändes misstro till makt i medieskuggans Hofors
348 Goodenoughs uppfinning blev tillräckligt bra
352 Rusningen på batterier sätter press på Northvolt
354 ABB har investerat 10 miljoner euro

355 Miljökrav på bränsle ger ökade utsläpp
356 Skärpta åtgärder mot utsläpp från mat och flyg krävs
358 Vatten hotar gator och källare
359 Nya mätvärden ska göra lastbilarna bränslesnålare
360 Dyra körkort och ointresse hos unga förvärrar förarbristen

361 "Peter Wolodarski: Släpp fram Europatåget nu, inte 2040
363 Tips inför tågresan utomlands
365 Tacka internet för enklare tågresor i Europa
366 Nytt program sänkte antalet långtidssjuka

367 M: S-styrda majoriteten skönmålar socialtjänsten
368 Nyanlända har fått arbete snabbare
369 Fler med utländskt påbrå studerar vidare på högskolor
371 Människohandel med arbetare ökar kraftigt
373 Kvinnor födda i utlandet skapar jobb åt invandrare
376 Hon vill hjälpa nya företagare med nätverk
378 Klyftorna är mindre i länder där många är med i facket

379 Vilket parti vågar styra upp den ohämmande kapitalismen
381 Amazon och konsten att spela monopol
383 Så lätt får ex-politiker tillgång till makthavarna
389 Sverige har en naiv syn på lobbying
390 Kritik mot kort: ”Subvention till lobbyister
392 Synen på lobbyister i andra länder
394 Regeringen passiv när andra länder sänker digitalmomsen

396 M lovar mer fokus på klimatet
397 Nu ska Stefan Löfvens Sverige bygga nya murar
398 Tuffare invandringspolitik kan ge samarbete med M
400 Försöket att locka SDväljare en riskfylld strategi
401 Hemlösa mötte Åkesson med hyllningar – och svekdebatt

402 Trumps optimala avtal är en hägring i öknen

403 Du kan inte ana hur fel vi har om världen
405 Social trygghet på EU-nivå hotar den svenska modellen
408 Partierna pluggar en ny politisk geografiläxa
409 Vildar borde inte vara ett problem

410 Nya djurskyddslagen ett svek mot Astrid och djuren
412 Det finns en risk som du aldrig kan påverka
416 Samla data om vård för att göra den bättre och mer jämlik
419 Därför är Koranen ingen okänd värld förden som läst Bibeln
421 "Böneutrop välkomnas i Växjö
421 Metoorörelsen måste bli ett världsomspännande uppror
423 Vad vinner vi på att införa en lag mot hedersbrott?
426 Extremt hög beläggning på landets häkten

427 Nobelpriset inställt – krav på krisutredning
430 Kvinnornas vittnesmål står nu för alltid i historieböckerna
431 Det enda de kan göra nu är att de återstående kollektivt avgår
433 6 frågor om Akademien som behöver svar
434 Vad var det Akademiledamöterna skrattade åt
436 Lotass beslut står fast – lämnar Akademien
436 De har ingen rätt att bevilja mig

437 Hot eller våld drabbar var tredje myndighetsanställd
439 Vi måste bli smartare om vi ska kunna lösa svåra problem
441 Leonardo da Vinci

444 Därför måste demokratins vänner lära sig förstå dess fiender
446 Kommentarer.

450 **Kapitel 9: Löner, pensioner och inkomstskatt.**

451 LO. Lönerapport 2017
452 Sammanfattning

467 Sammanräknad förvärvsinkomst 2016 – decilindelning
469 Taxeringen år 2017 i sammandrag Hela riket,
472 Personer 55 år och äldre efter ålder, kön och typ av pension

475 INOM VÅRDEN FINNS SVERIGES VANLIGASTE YRKEN
476 10 vanligaste yrkena för kvinnor
477 10 vanligaste yrkena för män

481 SKILLNADER I LÖN MELLAN DE HÖGST OCH LÄGST BETALDA YRKENA
486 Från SACO.se 4 maj 2018

484 Förvärvsarbetande och pensionärer med de lägsta inkomsterna redovisas illa i den offentliga statistiken.

487 Inkomstskatterna
490 Ensamstående missgynnas och makar/sambor gynnas i inkomstskattesystemet
491 Underskott och överskott i hushållsbudgetarna
492 Mer om skatter och bidrag
494 Om barnkostnader

495 Fastighetsskatter och förmögenhetsskatter
495 Ränteavdrag och kapitalinkomstskatter bör ligga kvar på 30%
497 Förslag om förbättringar för de lägsta inkomsterna

499 **Kapitel 10: PartiledarTVdebatt**

500 Partiledare möts i duell om migrationsfrågan
500 Debatten gjorde inte oss väljare ett dugg klokare
501 Partiledardebatten – duell för duell

503 M öppnar för att samtala med SD i migrationsfrågan
505 De politiska blocken löstes upp under sändning
506 Maktpartierna kan inte trolla bort konflikten
507 L redo spräcka Alliansen om M gör upp med S
509 Kristersson och Löfven har skakat bordet

510 Första krisen kom vid sämsta tänkbara tid
512 Partistyrelsen fick tio minuter att säga sin mening
513 Löfven slår ifrån sig den interna kritiken

514 KD öppnar för att ha med SD i utredning om migration
515 Sverigedemokraterna präglas av en angivarmentalitet

516 Inför skolpeng efter resultat och förstatliga dåliga friskolor
518 Försök inte hålla migrationen utanför valrörelsen en gång till

519 Moderaterna: Ställ krav på dem som får socialbidrag
520 De vackra orden döljer inte Alliansens splittring

522 **Kapitel 11: Efter TVdebatten**

523 TV-debatten ledde inte till övenskommelser eller samsyn
523 Stefan Löfven om socialdemokraternas politik.

525 Hur Sverige och världen fungerar - och inte fungerar.
527 Innehåll i 40zl
532 Innehåll i 40zm
533 Innehåll i 40zm
534 Några citat från 40zl, 40zm och 40zn
534 Mänskligheten har förändrats sedan tidernas begynnelse
535 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.
538 Utvecklingens krafter.
539 Systemet för mänskliga verksamheter
542 Den fundamentala påverkanskedjan
544 11-19. Individernas inre verkligheter
547 Förslag om förbättringar för de lägsta inkomsterna

549 Utrikes förhållanden
549 Inrikes förhållanden
550 Politikområden för politiken 8 mars 2018
552 Regeringens verksamheter
573 Sammanfattningsvis
574 Regeringen bör ha en regionplanering för jämlikhet som visar alla förhållanden och skillnader i landets olika delar: hur var det, är det, kan det bli och bör det bli?
575 Så planeras Sverige
576 Sverige bör sträva till ett hållbart Sverige och en hållbar värld med hänsyn till mänskliga rättigheter, sekulär demokrati och jämlikhet.

577 Mandatperiodens bästa parti för miljön är Vänsterpartiet
580 Så omformades sexualiteten till ett medel för kontroll över människan
583 Om det människofientligas frammarsch

Härefter följer innehållsförteckningar till utredningar från och med 21 december 2018 till 22 april 2019.

Sven Wimnell 21 december 2018: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen: Innehåll i en stor sammanfattning 16 maj 2018 och artiklar från och med 1 november 2018 om klimatet och regeringsbildningen.

http://wimnell.com/omr36-39zzzzv.pdf

Innehåll

Sida **Kapitel 1. Introduktion**

Sven Wimnells hemsida på Internet: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?

Sven Wimnell 30 januari 2010: Planering, klimat och välfärdsfördelning. Med anledning av FNs klimatmöte i Köpenhamn 2010.
http://wimnell.com/omr36-39za.pdf

Tiden efter 16 maj 2018. På grund av tidsbrist har det som hänt i Sverige och världen mellan 16 maj och 1 november ännu inte behandlats på hemsidan. Förhoppningsvis kan något om det komma senare. Men nu har världens och Sveriges problem vuxit så mycket att det är nödvändigt redovisa det som händer. I dokumentet nu visas artiklar från och med 1 november om klimatet och regeringsbildningen. I senare dokument ska visas artiklar om svenska och utrikes förhållanden.

Kapitel 2. Innehåll i en stor sammanfattning 16 maj 2018 med fyra dokument:

Sven Wimnell. 16 maj 2018: Boende och bostadsbygge. Levnadsförhållanden, skatter. SCB-statistik. Boverket. SOM-institutet.Vårbudgeten. Första maj och veckor därefter. Löner. TVdebatt. Regeringens verksamheter.
http://wimnell.com/omr40zo.pdf

Sven Wimnell 20 mars 2018 del 1 av 3: Samhällsplaneringens problem. Områden 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m.
http://wimnell.com/omr40zl.pdf.

Sven Wimnell 20 mars 2018 del 2 av 3: FN, EU, artiklar om utrikes förhållanden samt Sveriges riksdag och Sveriges kommuner, landsting och länsstyrelser.
http://wimnell.com/omr40zm.pdf

Sven Wimnell 20 mars 2018 de 3 av 3: Samhällsplaneringens problem. Sveriges regering och artiklar om de politiska partierna och deras problem.
http://wimnell.com/omr40zn.pdf

Kapitel 3: Tidningsartiklar från och med 1 november 2018 om klimatet.

Kapitel 4: Tidningsartiklar från och med 1 november 2018 om regeringsbildningen.

Sven Wimnell 2 januari 2019:
Artiklar om utrikes förhållanden från 1 november till 21 december 2018. Komplement till redovisningen 21 december om samhällsplaneringens problem, klimatet och regeringsbildningen.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzx.pdf

Innehåll:

3 **Introduktion om människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter. Systemet för mänskliga verksamheter.**

3 Mänskligheten har förändrats mycket sedan tidernas begynnelse.

4 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter

7 Utvecklingens krafter.

8 Systemet för mänskliga verksamheter

11 Den fundamentala påverkanskedjan

13 Systemet med mänskliga verksamheter, nedbantat till 44 områden. Kan vara lämplig uppställning på biblioteken. Redovisningen är på 20 sidor men tas med här därför att de ger en bild av hur systemet för mänskliga verksamheter motsvaras av områdena i det svenska biblioteksystemet SAB.

33 Sveriges regeringar under 100 år

34 Makthavare i världen efter andra världskriget.

37 Från http://wimnell.com/omr40zl.pdf :
Innehåll i kapitel om
Något om världshistoria och Sveriges historia

37 **Innehåll i: Sven Wimnell 20 mars 2018 del 2 av 3:**
FN, EU, artiklar om utrikes förhållanden samt Sveriges riksdag och Sveriges kommuner, landsting och länsstyrelser. http://wimnell.com/omr40zm.pdf

39 **Artiklar om utrikes förhållanden från 1 november till 21 december 2018 utom artiklar om klimat och Brexit.**

833 **Artiklar om Brexit**

915 -919 **Tiden efter 21 december 2018**
Tiden efter 21 december kommer att behandlas i
http://wimnell.com/omr36-39zzzzy.pdf
Men redan nu visas två artiklar 2 januari 2019, om hur Sverige varit i händelsernas centrum i FN:s säkerhetsråd och om att svenska partiledare måste ta ett större anssvar för klimatet än de tidigare visat.

Sven Wimnell 22 januari 2019: Artiklar om klimat, regeringsbildning och svenska inrikes förhållanden 22 december 2018 - 22 januari 2019.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzy.pdf

Innehåll:

Sida

3 **Artiklar om klimat 22 december 2018 - 22 januari 2019**

60 **Artiklar 22 dec 2018 -22 jan 2019 med anknytning till regeringsbildningen i Sverige.**

436 **Artiklar 22 dec 2018 -22 jan 2019 om inrikes förhållanden i Sverige utom klimat och artiklar med anknytning till regeringsbildningen.**

Sven Wimnell 23 januari 2019: Artiklar om utrikes och internationella förhållanden 22 dec 2018 - 22 jan 2019
http://wimnell.com/omr36-39zzzzz.pdf

Innehåll:

Sida

3 **Artiklar om utrikes och internationella förhållanden 22 dec 2018 - 22 jan 2019 utom om klimat och Brexit.**

490 **Artiklar om Brexit 22 december 2018 - 22 januari 2019**

544 **Folk och försvar**

Sven Wimnell 20 februari 2019:
Samällsplaneringens problem. Något av det viktigaste och artiklar 23 januari - 15 februari om inre svenska förhållanden. http://wimnell.com/omr36-39zzzzza.pdf

Innehåll:

5 **Kapitel 1: Introduktion om något av det viktigaste.**
6 Sven Wimnells hemsida: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?
7 Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.

9 De inre verkligheterna behöver förbättras.
9 Religion och levnadskunskap.
11 Utriksdeklarationen 2019
17 Utrikes och internationella förhållanden
18 Så fungerar Parisavtalets regelbok om klimat
20 Vi kan inte klara oss utan insekterna
21 Förbättringar av klimatet bör planeras.
22 Demokrati i Europa tyngdpunkt för regeringens bistånd
24 Regeringsförklaringen 21 januari 2019
34 Politikområden för politiken 21 januari 2019

36 Konsumentverkets beräkningar 2019
37 Kostnader. Förvärvsarbetande i åldrar 18-65 år. 2019
38 Årskostnader år 2019, förvärvsarbetande icke-pensionärer.
38 Årskostnader år 2019, pensionärer.
39 Kostnader för barn 2019
40 Vad ingår i skattetabellerna?
40 Ensamstående förvärvarbetande är missgynnade i förhållande till makar/sambor
41 Sammanräknad förvärvsinkomst efter deciler. Kvinnor och män 20-64 år.
41 Inkomstskattesystemet är inte uppbyggt efter skatteförmåga och inget talar för att svenska folket vill ha det.
43 Inkomstskatterna
45 Mer om skatter och bidrag.
50 Några förslag som inte är bra när det gäller förändringar av skatter

53 Allvarliga fel i många böcker med råd om kost och hälsa
55 ”Hedern” får inte härska i ett modernt samhälle
56 Är Sverige redo att låta maskiner fatta besluten?
58 Mild panik vore på sin plats när vaktbolagen tar över

59 Välorganiserade populister hotar hela EU-samarbetet”

62 Överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna
76 Regeringens politik bygger på sakpolitisk överenskommelse
78 Partiledardebatt 30 januari 2019

90 **Kapitel 2. Kompletteringar till introduktionen i kapitel 1**
91 Mänskligheten har förändrats mycket sedan tidernas begynnelse.
92 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.
95 Utvecklingens krafter
96 Systemet för mänskliga verksamheter.

99 Den fundamentala påverkanskedjan
101 Systemet med mänskliga verksamheter, bantat till 44 områden.
121 Sveriges regeringar under 100 år

123 Sveriges Riksdag
123 Partierna i riksdagen och antalet ledamöter
124 Riksdagens utskott 14 feb 2019

135 Politikområden för politiken
137 Statsrådsberedningen
139 Stefan Löfven
141 Hans Dahlgren
142 Utrikesdepartementet
145 Margot Wallström
147 Justitiedepartementet
150 Morgan Johansson
151 Försvarsdepartementet
153 Peter Hultqvist
155 Miljö- och energidepartementet
158 Isabella Lövin
160 Tomas Eneroth
161 Anders Ygeman
162 Jennie Nilsson
163 Peter Eriksson
164 Socialdepartementet
167 Lena Hallengren
168 Annika Strandhäll
169 Åsa Lindhagen
170 Utbildningsdepartementet
174 Anna Ekström
175 Matilda Ernkrans
176 Kulturdepartementet
180 Amanda Lind
181 Arbetsmarknadsdepartementet
183 Ylva Johansson
184 Näringsdepartementet
189 Ibrahim Baylan
190 Ann Linde
191 Morgan Johansson
192 Mikael Damberg
193 Finansdepartementet
197 Magdalena Andersson
198 Per Bolund
199 Ardalan Shekarab
200 Länsstyrelserna

206 Länsstyrelser, landsting och kommuner.
207 Sveriges kommuner och landsting, SKL
213 Fackföreningar och arbetsgivareföreningar

219 Befolkning och bostäder
219 Hushållsverksamheter. Vad man har och vad man gör i bostäderna
225 SCB Statistiska Centralbyrån. Boende och hyror

231 Konsumentverkets beräkningar 2019
233 Förvärvsarbetande i åldrar 18-65 år. 2019
235 Bostadskostnader
236 Kostnader för barn 2019
237 Månadskostnader år 2019, förvärvsarbetande icke-pensionärer.
237 Årskostnader år 2019, förvärvsarbetande icke-pensionärer.
238 Pensionärer 2019

238 Årskostnader år 2019, pensionärer.

239 Ekonomi för unga
241 Vad ingår i skattetabellerna?
241 Ensamstående förvärvarbetande är missgynnade i förhållande till makar/sambor.

241 2019. Förvärvsarbetande icke-pensionärer utan barn. Bostadshyran antages vara 5700 kr per mån = 68400 kr per år för ensam och 7000 kr per mån för makar/sambor= 84000kr/år. Överskott avser överskott i hushållsbudgeten sedan 174 000 kr betalats för det minsta rimliga i ensamhushåll och 269 000 för makar/sambor. I de angivna lägsta kostnaderna ingår ej semesterkostnader och andra resor än lokalresor. (Skattetabell 33, kolumn1.)

242 Sammanräknad förvärvsinkomst efter deciler. Kvinnor och män 20-64 år.
243 Underskott och överskott i hushållsbudgetarna
251 Inkomstskatterna
253 Mer om skatter och bidrag.

258 Några förslag som inte är bra när det gäller förändringar av skatter

269 Bostadsbidrag till unga (under 29 år)
270 Socialförsäkringsbalk. AVD. G BOSTADSSTÖD
275 Förslag om förbättringar för de lägsta inkomsterna

276 Några artiklar från Sven Wimnell 21 december 2018:
277 S varnar för budgetkaos på myndigheter

280 2019 styrs Sverige med en M+KD-budget, oavsett vem som ska regera
281 10 miljarder i sänkt skatt inte nog för C och L
283 Om marknadshyror
284 Hyresgästföreningen ska inte vara kategoriska nejsägare

287 Utrikes förhållanden.
287 Inrikes förhållanden
288 Innehållet i **http://wimnell.com/omr40zn.pdf** om Sveriges regering och artiklar om de politiska partierna och deras problem.

289 Regeringen bör ha en regionplanering för jämlikhet som visar alla förhållanden och skillnader i landets olika delar: hur var det, är det, kan det bli och bör det bli?

290 Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.

292 Kluvna liberaler oense om det viktiga vägvalet

298 Partiledardebatt 30 januari 2019

349 **Kapitel 3: Tidningsartiklar 23 januari-15 februari**
-938 **2019 om inrikes svenska förhållanden.**

Artiklar om utrikes förhållanden och klimat ska finnas i **http://wimnell.com/omr36-39zzzzzb.pdf**

Sven Wimnell 21 februari 2019:
Artiklar 23 januari - 15 februari 2019 om utrikes och internationella förhållanden. Med introduktion och artiklar om klimat och Brexit samt Utrikesdeklaration 2019 och protokoll om utrikesdebatt i riksdagen.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzb.pdf

Innehåll:

4 **Introduktion om världshistoria och FN och EU**

4 **Något om världshistoria**

5 ÅKE HOLMBERG: Vår världs historia.

13 World Values Survey
14 Kulturkartan 2015

15 Världsarvslistan
15 Världsnaturfonden WWF

16 Utrikespolitiska institutet

17 Gapminder
17 Exempel på statistik: Choose a graph

18 MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER I SVENSK UTRIKESPOLITIK
19 Afrika söder om Sahara
20 Asien och Oceanien
21 Europa och Centralasien
22 Mellanöstern och Nordafrika
23 Nordamerika Latinamerika och Karibien

24 Amnesty. Årsrapport - mänskligarättigheter 2016/2017
26 Amnestys årsrapport 2016: En politik som demoniserar skapar rädsla och splittring
32 Amnesty. Läget i världen 2018

36 **Förenta nationerna, FN och Europeiska unionen, EU**
37 Förenta Nationerna, FN 12 februari 2018. Engelsk text
39 Svenska FN-förbundet 17 februari 2018. Svensk text.
41 INFO OM FN
46 17 GLOBALA MÅL FÖR HÅLLBAR UTVECKLING
59 Allmän förklaring om de mänskliga rättigheterna
64 FN SOM ORGANISATION
65 GENERALFÖRSAMLINGEN
65 SÄKERHETSRÅDET
65 EKONOMISKA OCH SOCIALA RÅDET
65 FÖRVALTARSKAPSRÅDET
65 INTERNATIONELLA DOMSTOLEN
65 SEKRETARIATET
66 FN:S UNDERORGAN
69 FN:S FACKORGAN

74 EU Europeiska unionen. 17 februari 2018
75 EU-institutionerna
76 EU-institutionernas ledare
77 Europeiska kommissionen
86 Europaparlamentet

90 **Sida, Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete**

96 **Artiklar om klimat 23 januari - 15 februari 2019.**

137 **Artiklar om Brexit 23 januari - 15 februari 2019.**

165 **Artiklar 23 januari - 15 februari 2019 om utrikes och internationella förhållanden , utom om klimat och Brexit.**

608 **Utrikesdeklaration 2019 och utrikesdebatt i**
-707 **riksdagen 13 februari 2019**

Sven Wimnell 15 mars 2019:
Om Europa, klimatet, FNs mål, mänskliga verksamheter, inrikespolitik, bostadspolitik och artiklar 16 februari - 12 mars om Svenska inrikes förhållanden.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzc.pdf

Innehåll:

Sida

5 **Dags för en förnyelse av Europa**

8 **Så hade historiens skickligaste statsmän hanterat klimatkrisen**

12 **Hållbar utveckling bör bli ett övergripande mål för all politik**

15 **17 globala mål för hållbar utveckling**

15 Ingen fattigdom
Mål 1 är att avskaffa all form av fattigdom överallt.

16 Ingen hunger
Mål 2 är att avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning, uppnå en bättre kosthållning och främja ett hållbart jordbruk.

18 Hälsa och välbefinnande
Mål 3 är att säkerställa att alla kan leva ett hälsosamt liv och verka för alla människors välbefinnande i alla åldrar.

19 God utbildning för alla
Mål 4 är att säkerställa en inkluderande och jämlik utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla.

21 Jämställdhet
Mål 5 är att uppnå jämställdhet, och alla kvinnors och flickors egenmakt.

22 Rent vatten och sanitet
Mål 6 är att säkerställa tillgång till och hållbar vatten- och sanitetsförvaltning för alla.

24 Hållbar energi för alla
Mål 7 är att säkerställa att alla har tillgång till tillförlitlig, hållbar och modern energi till en överkomlig kostnad.

25 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
Mål 8 är att verka för en inkluderande och långsiktigt hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla.

27 Hållbar industri, innovationer och infrastruktur
Mål 9 är att bygga upp en motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering och främja innovation.

28 Minskad ojämlikhet
Mål 10 är att minska ojämlikheten inom och mellan länder.

30 Hållbara städer och samhällen
Mål 11 är att städer och bosättningar ska vara inkluderande, säkra, motståndskraf-tiga och hållbara.

32 Hållbar konsumtion och produktion
Mål 12 är att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster.

34 Bekämpa klimatförändringen
Mål 13 är att vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser.

35 Hav och marina resurser
Mål 14 är att bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt i syfte att uppnå en hållbar utveckling.

36 Ekosystem och biologisk mångfald
Mål 15 är att skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstöringen samt hejda förlusten av biologisk mångfald.

38 Fredliga och inkluderande samhällen
Mål 16 är att främja fredliga och inklude-rande samhällen för hållbar utveckling, se till att alla har tillgång till rättvisa samt bygga upp effektiva och ansvarsskyldiga och inkluderande institutioner på alla nivåer.

39 Genomförande och globalt partnerskap
Mål 17 är att stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling.

42 **Mänskligheten har förändrats mycket sedan tidernas begynnelse.**
43 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.
46 Utvecklingens krafter.
47 Systemet för mänskliga verksamheter.
50 Den fundamentala påverkanskedjan
52 Sven Wimnells hemsida:
Samhällsplaneringens problem.
Hur ska man kunna förbättra världen ?
54 Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.

56 **Politikområden för politiken**
58 Skattekris slår hårt mot välfärd i glesbygden
60 Befolkningsutvecklingen i Sveriges kommuner
60 Kämpaglöd ska rädda Sorsele – trots att de unga flyr
65 SKL: Digitalisering ett sätt att klara av äldreboomen
67 Sorseles hopp står till återvändare och invandrare
69 Regeringen bör ha en regionplanering för jämlikhet som visar alla förhållanden och skillnader i landets olika delar: hur var det, är det, kan det bli och bör det bli?

70 **Befolkningsstorlek per kommun, 2015**
71 Var finns rum för våra barn? – en rapport om trångboddheten i Sverige
72 Antal hushåll efter hushållstyp
76 Våren 2018 har de i kapitel 7 i 11 maj 2015 föreslagna lägenhetstyperna förbättrats ifråga om balkongerna, alla rum har som regel direkt utgång till rymliga balkonger, något som i

hög grad ökar bruksvärdet, isynnerhet för dem som byter från småhuslägenheter till mindre lägenheter i flerbostadshus.

76 **De föreslagna nya lägenhetstyperna**
79 Bostad 2 rum och kök och 3 rum och kök i mindre skala
76 Bostad 2 rum och kök i större skala
80 Bostad 3 rum och kök i större skala
81 Tillägg 2 rum till lägenhet 2 rum och kök så att det blir 4 rum och kök.
82 Två studentbostäder med gemensamma utrymmen
Studentbostäderna är i par och till dem hör gemensamt entré, badrum och kök.
83 Bostad 2 rum och kök med större sovrum
86 Det är viktigt med rejäla balkonger.
87 Antal lägenheter i flerbostadshus efter storlek. Riket.
88 Trångboddhet
89 Trångboddheten i storstadsregionerna

92 **Artiklar 16 februari - 12 mars 2019 om svenska**
-749 **inrikes förhållanden**

Sven Wimnell 16 mars 2019:
Om Europa, klimat, FNs mål och artiklar 16 februari - 12 mars om Klimat, Brexit och Utrikes och internationella förhållanden
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzd.pdf

Innehåll:

Sida

4 **Dags för en förnyelse av Europa**

7 **Så hade historiens skickligaste statsmän hanterat klimatkrisen**

11 **Hållbar utveckling bör bli ett övergripande mål för all politik**

14 **17 globala mål för hållbar utveckling**

23 Ingen fattigdom
Mål 1 är att avskaffa all form av fattigdom överallt.

24 Ingen hunger
Mål 2 är att avskaffa hunger, uppnå tryggad livsmedelsförsörjning, uppnå en bättre kosthållning och främja ett hållbart jordb

26 Hälsa och välbefinnande
Mål 3 är att säkerställa att alla kan leva ett hälsosamt liv och verka för alla människors välbefinnande i alla åldrar.

27 God utbildning för alla
Mål 4 är att säkerställa en inkluderande och jämlik utbildning av god kvalitet och främja livslångt lärande för alla.

29 Jämställdhet
Mål 5 är att uppnå jämställdhet, och alla kvinnors och flickors egenmakt.

30 Rent vatten och sanitet
Mål 6 är att säkerställa tillgång till och hållbar vatten- och sanitetsförvaltning för alla.

32 Hållbar energi för alla
Mål 7 är att säkerställa att alla har tillgång till tillförlitlig, hållbar och modern energi till en överkomlig kostnad.

33 Anständiga arbetsvillkor och ekonomisk tillväxt
Mål 8 är att verka för en inkluderande och långsiktigt hållbar ekonomisk tillväxt, full och produktiv sysselsättning med anständiga arbetsvillkor för alla.

35 Hållbar industri, innovationer och infrastruktur
Mål 9 är att bygga upp en motståndskraftig infrastruktur, verka för en inkluderande och hållbar industrialisering och främja innovation.

38 Minskad ojämlikhet
Mål 10 är att minska ojämlikheten inom och mellan länder.

38 Hållbara städer och samhällen
Mål 11 är att städer och bosättningar ska vara inkluderande, säkra, motståndskraftiga och hållbara.

40 Hållbar konsumtion och produktion
Mål 12 är att främja hållbara konsumtions- och produktionsmönster.

42 Bekämpa klimatförändringen
Mål 13 är att vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser.

43 Hav och marina resurser
Mål 14 är att bevara och nyttja haven och de marina resurserna på ett hållbart sätt i syfte att uppnå en hållbar utveckling.

44 Ekosystem och biologisk mångfald
Mål 15 är att skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstöringen samt hejda förlusten av biologisk mångfald.

46 Fredliga och inkluderande samhällen
Mål 16 är att främja fredliga och inklude-rande samhällen för hållbar utveckling, se till att alla har tillgång till rättvisa samt bygga upp effektiva och ansvarsskyldiga och inkluderande institutioner på alla nivåer.

47 Genomförande och globalt partnerskap
Mål 17 är att stärka genomförandemedlen och återvitalisera det globala partnerskapet för hållbar utveckling.

50 **Kinas snabba utveckling ger möjligheter för Sverige**

52 **Vi klimatforskare stödjer Greta och skolung-domarna**

56 Greta-inspirerade protester väntas i över 1 500 städer

59 **Sven Wimnells hemsida:**
Samhällsplaneringens problem.
Hur ska man kunna förbättra världen ?

61 Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.

63 **Politikområden för politiken**

65 **Artiklar om Klimat 16 februari - 15 mars 2019**

136 **Artiklar 16 februari - 15 mars 2019 om Brexit**

193 -651 **Artiklar 16 februari - 12 mars 2019 om utrikes och internationella förhållanden, utom Klimat och Brexit.**

Sven Wimnell 22 april 2019:
Bostadsbidrag för barnfamiljer och nya för barnlösa. Bostadstillägg för pensionärer. Utredningar om verksamheter som styr världen. Vårbudgeten 2019.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzze.pdf

Sida

2 **Innehåll**

6 **Botadsbidrag för barnfamiljer och barnlösa i förvärvslivsåldrar**

7 Årskostnader år 2019, förvärvsarbetande icke-pensionärer.
7 Konsumentverket: Exempel: Vad det kan kosta för en 20-åring med egen inkomst att bo hos föräldrar eller ha eget boende

8 2019. Förvärvsarbetande icke-pensionärer utan barn. Skatter och marginalskatter
8 2019. Förvärvsarbetande icke-pensionärer utan barn. Överskott och underskott
9 Sammanräknad förvärvsinkomst efter deciler. Kvinnor och män 20-64 år. Kr/år
10 Från skatteverket.se Inkomståret 2019
11 Vad ingår i skattetabellerna?

12 **Bostadsbidragen för barnfamiljer**
12 Kostnader för barn 2019
13 Socialförsäkringsbalk (2010:110) t.o.m. SFS 2018:1952 Avd. G BostadsstödAVD.13
14 Bostadsbidragen
15 2019. Förvärvsarbetande icke-pensionärer utan barn. Tabell
15 Ett resonemang om inkomster vid avtrappningsbörjan.
16 Levnadskostnader
17 SCB-statistik 2013 om antalet hushåll

17 Barnkostnader. Ensam med 1 barn.
19 Kostnad för ett barn. Genomsnitt för åldrar 0-18 år. Ensam förälder.
19 För makar/sambor med 1 barn

20 Stockholm barntillsynskostnader
22 barnomsorgsguiden.se
23 Försäkringskassan 2019. Aktuella belopp.

24 Ensam med 2 och 3 barn
25 Makar/sambor med 2 och 3 barn
26 Barnkostnader. Sammanfattning.
27 Förslag för 2019
27 Socialförsäkringsbalken om kapital

28 **Bostadsbidrag för barnlösa. ickepensionärer.**
29 forsakringskassan.se Bostadsbidrag till unga (under 29 år)
30 Socialförsäkringsbalk (2010:110). Kapitler om barnlösa

31 Bostadsbidrag för barnlösa i åldrar över 29 år upp till pensionsåldrar.

31 Ungdomsbostadsbidragen. Barnlösa 18 - 29 års ålder.
32 Socialförsäkringsbalken om kapital

34 **Bostadtillägg och garantipension för pensionärer.**
35 Personer 55 år och äldre efter ålder, kön och typ av pension
38 Fastställd förvärvsinkomst 2017.Andelen personer efter inkomst och kön

41 Regeringen:Tydligare mål och uppföljning för Pensionsmyndigheten
42 Promemoria Socialdepartementet. Socialförsäkringsenheten Förbättrat grundskydd för pensionärer
42 Innehåll
43 Inledning
48 Förslag för ett förbättrat grundskydd
59 Promemoria Socialdepartementet Socialförsäkringsenheten Förbättrat grundskydd för pensionärer Promemoria 1 februari 2019 Tabell 4.2 Typfall med effekter av förslagen

59 Verkan av kapital
61 I 1990 års skattereform ändrades kapitalinkomstbeskattningen.
61 Om en lång historia om pensionärer

63 Regeringskansliet. Blocköverskridande överenskommelse för långsiktigt höjda och trygga pensioner
67 Pensionsgruppens överenskommelse om långsiktigt höjda och trygga pensioner
75 Stora möjligheter att få fler över 65 år att jobba vidare

78 Socialförsäkringsbalk (2010:110)
81 66 kap. Garantipension för den som är född 1937 eller tidigare
84 Varken regeringen, myndigheterna eller de politiska partierna har några offentliga redovisningar om pensionärernas levnadskostnader. Kapitler i socialförsäkringsbalken

84 Från pensionsmyndigheten.se 21 mars 2019
84 Fakta om bostadstillägg
98 pensionsmyndigheten.se 1 april 2019. Som mest kan garantipensionen bli 8 254 kronor för ensamstående och 7 363 kronor i månaden för gifta

99 Garantipensioner. Ensam 2019
99 Bostadstillägg Ensam 2019
99 Marginaleffekter av skatt och bostadstillägg 2019
100 2019. Ensam pensionär över 65 år Två tabeller

101 Månadskostnader år 2019, förvärvsarbetande icke-pensionärer.
101 Pensionärer 2019 Månadskostnader
102 Årskostnader år 2019, förvärvsarbetande icke-pensionärer.
102 Årskostnader år 2019, pensionärer.
103 Årskostnaderna för pensionärer 2020
103 Ensam väntad ändring 2020

106 Tabell 33 Skatteavdrag för månadslön 2019 Tabell 33
112 Från pensionsmyndigheten.se 21 mars 2019
Sidor i pensionsmyndigheten.se

120 **Kopior av tidigare utredningar om systemet för pensionärernas pensioner och bostadstillägg.**
121 Systemet för pensionärernas bostadstillägg.
122 Förbättringar för pensionärer med låga inkomster införs.
123 Bostadstillägg för pensionärer
123 I samband med småhus finns två sätt att bo. (8 april 2004).
124 Viktiga händelser i bostadstilläggens historia. (8 april 2004).
I 1990 års skattereform ändrades kapitalinkomstbeskattningen.
130 Andra påpekanden o förslag. (8 april 2004.)

131 Summa marginaleffekt 2004. (Från sid 3405)
132 Ingen i regeringen eller riksdagen har visat tillräckligt intresse för de lägsta inkomsterna.
133 Januari 2013: Förslagen för bostadstilläggen på sid 95 i http://wimnell.com/omr36-39zq.pdf bör bli att man helt slopar reglerna som föreskriver att kapital/förmögenheter och fastigheter ska påverka bostadstilläggen.
136 Så beräknar vi dina inkomster
Från pensionsmyndigheten 6 feb 2013
138 Så beräknar vi din bostadskostnad (6 feb 2013)
140 Så mycket kan du få i bostadstillägg
141 Så beräknar vi ditt bostadstillägg
143 Avtrappningsregler

144 Många anser att pensionärerna halkar efter i välfärden. Att öka bostadstilläggen något och sänka skatten något för dem är gott och väl, men det är dags ta bort den grovt snedvridande effekten av regeln att 15% av kapital ska ses som inkomst. Regeln bör snarast tas bort.

145 **Kopior av tidigare utredningar om mänskliga verksamheter som styr världen.**

146 **Sven Wimnells hemsida: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ?**

148 **Inkomstskatterna**
150 Mer om skatter och bidrag.
153 Fastighetsskatter och förmögenhetsskatter.
156 Nyss har nämnts om kapital

157 **Statsråd och myndigheter**
157 Politikområden för politiken 21 januari 2019
159 Myndigheter
178 Länsstyrelserna

184 **Befolkning och bostäder**
184 Hushållsverksamheter. Vad man har och vad man gör i bostäderna.
185 641- 642 Det börjar med maten.
185 643. När det gäller bostaden har boverket krav
186 644. Teknisk utrustning för vatten och avlopp , energi m m.
186 645 Hushållen har mycket utrustning av olika slag.
186 646 Utveckling av de inre verkligheterna
189 647 Allmän hushållsekonomi. Inkomster och utgifter, Kapital.
189 648 Städnings-, rengörings- och tvättverksamheter o d.
189 649 Personvård: barn, hemsjukvård o d

190 SCB Statistiska Centralbyrån. Om allt och hyror

196 Befolkningsstorlek per kommun, 2015
197 Var finns rum för våra barn? – om trångboddheten i Sverige
197 Antal hushåll efter hushållstyp

202 De föreslagna nya lägenhetstyperna
204 Bostad 2 rum och kök och 3 rum och kök i mindre skala
205 Bostad 2 rum och kök i större skala
206 Bostad 3 rum och kök i större skala
207 Fyra rum och kök.
208 Två studentbostäder med gemensamma utrymmen
209 Bostad 2 rum och kök med större sovrum
210 Bostad 2,3 och 4 r o k, beskrivning

211 Två studentbostäder med gemensamma utrymmen
212 Bostad 2 r o k med större sovrum, beskrivning
212 Det är viktigt med rejäla balkonger
213 Antal lägenheter i flerbostadshus efter storlek. Riket
214 Trångboddhet

219 **Systemet för mänskliga verksamheter**.
219 Mänskligheten har förändrats mycket sedan tidernas begynnelse.
220 Människornas levnadsförhållanden och utvecklingens krafter.
223 Utvecklingens krafter.
224 Systemet för mänskliga verksamheter.
227 Den fundamentala påverkanskedjan
228 Schema över påverkans och förändringsproblem
229 Politiska och opolitiska planeringar
230 Samband mellan huvudområdena
231 Samhällsplaneringens problem. Kunskaper och värderingar.
232 Det är huvudsakligen människornas verksamheter som styr utvecklingen i världen.

234 **Några tidningsartiklar de senaste dagarna med något om mänskliga verksamheter som förändrar världen**
235 Samhällsplaneringens problem.
Hur ska man kunna förbättra världen ?
236 Utveckling av de inre verkligheterna
237 Tidningsartiklarna företcknas under rubrikerna Inrikes och Utrikes förhållanden
238 Förteckning över utredningar med fler artiklar.

239 **Inrikes förhållanden**
240 Ungdomssynder
270 Utbildning
294 Sjukvård
336 Arbetsmiljö
348 Klimat och transporter
408 Banker och pengar
426 Politiska partier
459 Bostäder, byggande, städer. Fysiska och sociala miljöer

518 **Utrikes förhållanden**
519 Världen
527 Europa och EU
546 Tyskland
556 Frankrike
589 England / Storbritannien
612 Italien, Spanien, Ungern, Polen m m
630 Nordiska länder
649 USA
669 Ryssland och Ukraina
694 Ost- och Centralasien
710 Mellanöstern
744 Afrika
754 Syd- och Mellanamerika, Kanada
763 Australien och Oceanien
772 Övrigt i världen

782 **Vårbudgeten 2019**
783 Vårbudgeten har lämnats till riksdagen
785 Riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken
793 Vårbudgeten 2019 på fem minuter
797 Länkarna i det föregående
816 Riksdagen 10 april 2019 Debatt med anledning av
-869 vårpropositionens avlämnande

Kommentarer

Sidorna 6 - 144 i utredningen nu gäller krav om bostadsbidrag och bostadstillägg som regeringen bör åtgärda snarast.

Sidorna 145 - 233 är kopior av delar av tidigare utredningar med krav som till stor del gäller svenska folkets hushållsverksamheter , mat och bostäder mm, som är grundläggande för välfärden och välfärdsfördelningen, men som regeringen inte har någon politik för. Regeringen bör ha en minister som tar hand om hushålls-verksamheternas problem.

Regeringen bör också ha en planering för verksamheter i län och kommuner med hänsyn till jämlikhet inom och mellan kommuner och län ifråga om hushållsverksamheter och privat och offentlig service av olika slag utanför hemmen..

Och ha en svensk planering om förhållandena i världen, hur det var, är, kan bli och bör bli, privata och offenliga verksamheter inom och mellan länderna.

Sidorna 234 - 781 innehåller kopior av tidningsartiklar de senaste dagarna som kan hjälpa till att ordna planeringar av inrikes och utrikes förhållanden.

Sidorna 782 - 869 innehåller ett kort referat av vårbudgeten och protokollet från debatten i riksdagen då vårbudgeten lämnades där.

Särskilda utredningar på Sven Wimnells hemsida från och med 30 januari 2010

Utvecklingen mot framtiden beror huvudsakligen av människornas verksamheter. De har sedan 19 år tillbaka på hemsidan grupperats i 129 verksamhetsområden i huvudområden numrerade 1-9.

På Sven Wimnells hemsida på Internet, wimnell.com, ges en redovisning av ett forskningsarbete med titeln: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen. Med ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter. Forskningen har med varierande intensitet pågått sedan mitten av 1960-talet.

Utvecklingen mot framtiden beror huvudsakligen av människornas verksamheter. De har ordnats in i 129 verksamhetsområden i nio huvudområden numrerade 1-9. I områdena finns verksamheter som tillsammans formar världens framtid: myndigheter och privata företag och organisationer, arbetare, tjänstemän, filosofer, forskare, lärare, elever, författare, människor av alla slag med alla upptänkliga verksamheter, yrkesverksamheter, fritidsverksamheter, tankeverksamheter o s v

Hemsidan lades in på Internet våren 1998. Redovisningen omfattar sju inledande dokument och 129 dokument med verksamhetsområden som i första hand ska belysa hur verksamheterna fördelas på de olika områdena. De första åren fylldes de 129 sidorna med sådant, men det visade sig att allt inte kunde läggas in, det skulle bli för mycket. Därför gjordes särskilda bilagor, vanligen i pdf-format, som fick länkar på de 129 sidorna.

På område 40 förtecknas bilagor som har att göra med klassifikationssystemets utformning. Klassifikationssystemet innebär en samhällsbeskrivning som beskriver de olika verksamheterna, verksamhetsområdena och hur de beror av varandra.
Senare har arbetet mer växlats över till att påverka utvecklingen genom politiken och många bilagor om det har gjorts och finns förtecknade på område 36-39. Många bilagor handlar både om att visa systemets uppbyggnad och att påverka politiken och mycket gäller att bara undersöka verksamheterna i de olika områdena.

Det är så mycket som händer att det är svårt att både sköta de 129 områdena på hemsidan och att göra bilagor. Arbetet gäller att hålla koll på alla som med verksamheter påverkar utvecklingen. Det är så många att enda möjligheten i det arbetet är att skaffa kunskaper från hemsidor på Internet. Människor som väsentligt påverkar utvecklingen finns ofta i företag och organisationer som numera måste ha hemsidor på Internet för att kunna göra sig gällande. Hemsidesinnehavare som man har anledning besöka har vanligen sitt material svåröverskådligt och ändrar ofta åsikter och adresser. Det är inte möjligt att ständigt kontrollera dem och deras ändringar.

I mars 2011 gjordes en revidering av de 129 områdena, där mycket plockades bort. I april 2014 påbörjas revideringar då ännu mer tas bort. Det finns på de 129 områdena på hemsidan inte plats för några mer omfattande beskrivningar eller beskrivningar som har kort giltighetstid. Områdena måste i stor utsträckning få innehålla länkar till bilagor som innehåller beskrivningar av verksamheter och länkar till beskrivningar.

De särskilda utredningarna/bilagorna finns förtecknade i följande pdf, som också innehåller innehållsförteckningar till de senaste årens utredningar.

Sven Wimnell 080203+++: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Ett forskningsarbete. Utredningar och deras innehåll. (http://wimnell.com/omr40zf.pdf)

De flesta av de129 områdena är reviderade senast den 10 april 2014 och innehåller inte det som i projektet gjorts därefter. Det finns i de särskilda utredningarna som finns angivna i början på hemsidan wimnell.com

De senaste utredningarna, som var för sig ofta redovisar aktuella saker i alla de 129 delområdena förtecknas här i kronologisk ordning med den senaste allra överst:

Sven Wimnell 1 maj 2019: Människornas verksamheter och grunderna för planering av framtiden för världen och Sverige.
http://wimnell.com/omr40zp.pdf

Sven Wimnell 22 april 2019 :Bostadsbidrag för barnfamiljer och nya för barnlösa. Bostadstillägg för pensionärer. Utredningar om verksamheter som styr världen. Vårbudgeten 2019.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzze.pdf

Sven Wimnell 16 mars 2019 :Om Europa, klimat, FNs mål och artiklar 16 februari - 12 mars om Klimat, Brexit och Utrikes och internationella förhållanden.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzd.pdf

Sven Wimnell 15 mars 2019 :Om Europa, klimatet, FNs mål, mänskliga verksamheter, inrikespolitik, bostadspolitik och artiklar 16 februari - 12 mars om Svenska inrikes förhållanden.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzc.pdf

Sven Wimnell 21 februari 2019 :Artiklar 23 januari - 15 februari 2019 om utrikes och internationella förhållanden. Med introduktion och artiklar om klimat och Brexit samt Utrikesdeklaration 2019 och protokoll om utrikesdebatt i riksdagen.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzzb.pdf

Sven Wimnell 20 februari 2019 :Samällsplaneringens problem. Något av det viktigaste och artiklar 23 januari - 15 februari om inre svenska förhållanden.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzza.pdf

Sven Wimnell 23 januari 2019 :Artiklar om utrikes och internationella förhållanden 22 dec 2018 - 22 jan 2019
http://wimnell.com/omr36-39zzzzz.pdf

Sven Wimnell 22 januari 2019 : Artiklar om klimat, regeringsbildning och svenska inrikes förhållanden 22 december 2018 - 22 januari 2019.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzy.pdf

Sven Wimnell 2 januari 2019: Artiklar om utrikes förhållanden från 1 november till 21 december 2018. Komplement till redovisningen 21 december om samhällsplaneringens problem, klimatet och regeringsbildningen.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzx.pdf

Sven Wimnell 21 december 2018: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen: Innehåll i en stor sammanfattning 16 maj 2018 och artiklar från och med 1 november 2018 om klimatet och regeringsbildningen.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzv.pdf

Sven Wimnell. 16 maj 2018: Boende och bostadsbygge. Levnadsförhållanden, skatter. SCB-statistik. Boverket. SOM-institutet.Vårbudgeten. Första maj och veckor därefter. Löner. TVdebatt. Regeringens verksamheter.
http://wimnell.com/omr40zo.pdf

Sven Wimnell 20 mars 2018 del 1 av 3: Samhällsplaneringens problem. Områden 1-5 samt 1-9 med myndigheter och professorer, yrken och utbildningar m m.
http://wimnell.com/omr40zl.pdf

Sven Wimnell 20 mars 2018 del 2 av 3: FN, EU, artiklar om utrikes förhållanden samt Sveriges riksdag och Sveriges kommuner, landsting och länsstyrelser.
http://wimnell.com/omr40zm.pdf

Sven Wimnell 20 mars 2018 de 3 av 3: Samhällsplaneringens problem. Sveriges regering och artiklar om de politiska partierna och deras problem.
http://wimnell.com/omr40zn.pdf

Sven Wimnell 20 december 2017: Tidningsartiklar om inrikes förhållanden. 10 - 16 oktober 2017 enstaka artiklar. 17 oktober - 3 december ett större urval.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzt.pdf

Sven Wimnell 19 december 2017: Tidningsartiklar om utrikes förhållanden. 10 - 16 oktober 2017 enstaka artiklar. 17 oktober - 3 december ett större urval.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzs.pdf

Sven Wimnell 24 december 2017: Samhällsplaneringens problem. Levnadsvillkor. Utvecklingens krafter. Mänskliga verksamheter. Utrikes och inrikes förhållanden.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzr.pdf

Sven Wimnell 17 oktober 2017: Tidningsartiklar 13 september till 9 oktober 2017 om inrikes förhållanden i Sverige. Bilaga till sammanställning 16 oktober.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzq.pdf

Sven Wimnell 16 oktober 2017: Alliansen och regeringen. Hushållens levnadskostnader, skatter och bidrag. Annat. Myndigheter. Levnadsförhållanden och utvecklingens krafter. Riksdag, regering, budget, debatter.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzp.pdf

Sven Wimnell 10 september 2017: Läget i Sverige och världen. Levnadsförhållanden. Utvecklingens krafter. Systemet för mänskliga verksamheter. Samhällsplanering. Partipolitik. Skatter och bidrag.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzo.pdf

Sven Wimnell 23 juni 1917: Tidningsartiklar 15 -23 juni 2017 om inrikes förhållanden samt protokoll till partiledardebatten i riksdagen 14 juni 2017.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzn.pdf

Sven Wimnell 23 juni 2017: Tidningsartiklar 31 maj - 23 juni 2017 om utrikes förhållanden och terrorism.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzm.pdf

Sven Wimnell 4 juni 2017: Politik från höstbudgeten 2016 till 4 juni 2017
http://wimnell.com/omr36-39zzzzl.pdf

Sven Wimnell 23 maj 2017: Yrkesverksamheter enligt SSYK 2012. Näringsliv enligt SNI 2007. Utbildning enligt SUN 2000, Forskningsämnen 2016. SCBs statistik om allt.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzk.pdf

Sven Wimnell 30 maj 2017 : Tidningsartiklar 10-30 maj 2017 om utrikesförhållanden och terrorism.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzj.pdf

Sven Wimnell 9 maj 2017: Tidningsartiklar 26 april till 9 maj 2017 om utrikes förhålanden och terrorism. Presidentvalet i Frankrike andra omgången.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzi.pdf

Sven Wimnell 25 april 2017: Tidningsartiklar 3-25 april 2017 om utrikes förhållanden och terrorism. Bland annat terrorn på Drottninggatan, Erdogan kan bli diktator i Turkiet, Franska presidentvalet, första omgången.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzh.pdf

Sven Wimnell 5 april 2017: Tidningsartiklar 27 februari - 2 April 2017 om utrikes förhållanden. Kommentarer och sammanfattning om samhällsplaneringens problem.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzg.pdf

Sven Wimnell 19 mars 2017: Påminnelser om inrikespolitiken. Introduktion med korta kommentarer om inrikesproblem och läget i världen. Sedan mänskliga verksamheter som styr världen och regeringens verksamheter.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzf.pdf

Sven Wimnell 5 mars 2017:Läget i världen. Artiklar om läget 5-26 februari 2017. Utrikesdeklarationen och riksdagsdebatten. Utrikesdepartementets förbättringar av världen.
http://wimnell.com/omr36-39zzzze.pdf

Sven Wimnell 15 februari 2017: Socialdemokraterna och regeringen. Regionplanering. Trygghet och myndigheter.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzd.pdf

Sven Wimnell 5 februari 2017: Samhällsplaneringens problem. Hur skaman kunna förbättra världen? Vetande från SIDA och Nationalencyklopedin och tidningsartiklar om förhållandena i världen 18 december 2016 till 3 februari 2017.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzc.pdf

Sven Wimnell 16 januari 2017: Att förbättra världen. Att förbättra Sverige. Inkomstskattesystemet ger orimligt höga skatter för de lägsta inkomsterna. De måste kompenseras för det. Det behövs en politik för hushållens förhållanden.
http://wimnell.com/omr36-39zzzzb.pdf

Sven Wimnell 20 december 2016: Ett bättre nytt år önskas. Kunskaper och etik. Statsministerns jultal. Tidningsartiklar 12-20 december 2016, Ett system för mänskliga verksamheter som styr utvecklingen. Hur ska man kunna förbättra världen?
http://wimnell.com/omr36-39zzzza.pdf

Sven Wimnell 3 december 2016: De nya regionerna. Läget i världen. Mänskliga verksamheter som styr världen. Regeringens politik och brist på politik. Samhällsplaneringens problem. Planering av fysiska och sociala miljöer. Tidningsartiklar.
http://wimnell.com/omr36-39zzzz.pdf

Sven Wimnell 9 november 2016: Verksamheter och kunskaper som alla i en demokrati bör känna till och vad regeringen gör och borde göra. Och tidningsartiklar.
http://wimnell.com/omr36-39zzzy.pdf

Sven Wimnell 10 oktober 2016: Riksmötets öppnande 13 september 2016. Statsbudget 2017. Budgetmotioner. Debatter. Kommentarer. Läget i Sverige och i världen. De politiska partierna. Jämlikhet.
http://wimnell.com/omr36-39zzzx.pdf

Till statsminister Stefan Löfven den 10 september 2016.
http://wimnell.com/omr36-39zzzv.pdf

Sven Wimnell 29 augusti 2016: Brev till statsråd. Om bostäder och skolor m m. Även om skatter o d.
http://wimnell.com/omr36-39zzzu.pdf

Sven Wimnell 18 juni 2016: Världen och Sverige 5-13 juni. Regeringens utbildningspolitik, politik för fysiska och sociala miljöer i regioner och kommuner och politik för hushåll samt partiledardebatt.
http://wimnell.com/omr36-39zzzt.pdf

Sven Wimnell 4 juni2016: Verksamheterna i 22 politikområden och något om samhällsplaneringens problem. Kulturministern: Skattepengar ska inte gå till hatretorik och polarisering.
http://wimnell.com/omr36-39zzzs.pdf

Sven Wimnell 30 maj 2016: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ? Ny regering 25 maj 2016.
http://wimnell.com/omr36-39zzzr.pdf

Sven Wimnell 9+16+26 maj 2016: Sveriges 6 regioner. Länsstyrelser, landsting och kommuner. Invånare 2005 och 2013. Antalet bostäder 2010. Länkar till deras hemsidor på internet 6 maj 2016 med uppgifter om allt de vill visa upp m m.
http://wimnell.com/omr36-39zzzq.pdf

Sven Wimnell 8 maj 2016: Hushållens levnadskostnader. Samhällskunskap, samhällsplanering. Sveriges regioner. Regionplanering. Förstamajtal 2016. Miljöpartiet. Oppositionen. Kungen
http://wimnell.com/omr36-39zzzp.pdf

Sven Wimnell 29 april 2016: Vårbudgeten 2016, tidningsartiklar och förslag om en svensk världsplanering för svenska behov och planeringar för Sverige och 6 svenska regioner.
http://wimnell.com/omr36-39zzzo.pdf

Sven Wimnell 4 april 2016: Utvecklingens krafter. Levnadsförhållanden. Regeringens verksamheter och prioriteringar enligt hemsidan på internet 2 april 2016. Vad gör Kristina Persson ? Planering av Sverige. Utbildning och kultur.
http://wimnell.com/omr36-39zzzn.pdf

Sven Wimnell 2 april 2016: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen. Tidningsartiklar och debattartiklar efter 4 februari 2016.
http://wimnell.com/omr36-39zzzm.pdf

Sven Wimnell 1 april 2016: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Tillägg till utredningen 5 februari 2016.
http://wimnell.com/omr36-39zzzl.pdf

Sven Wimnell 5 februari 2016: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Med ett system för mänskliga verksamheter som kan hjälpa oss att forma framtiden.
http://wimnell.com/omr36-39zzzk.pdf

Sven Wimnell 4 februari 2016: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen. Tidningsartiklar och debattartiklar 27 december 2015 - 4 februari 2016
http://wimnell.com/omr36-39zzzj.pdf

Sven Wimnell 28 dec 2015: Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design. SOU 2015:88. Berör hela verksamhetsområdet 7 med planering av fysiska och sociala miljöer och sociala beteenden.
http://wimnell.com/omr70d.pdf

Sven Wimnell 30 november 2015: Samhällsplaneringens problem. System för mänskliga verksamheter Hur ska man kunna förbättra världen?Förbättra de inre verkligheterna och politiken.
http://wimnell.com/omr36-39zzzi.pdf

Sven Wimnell 10 november 2015: Samhällsplaneringens problem. Förbättringar av bibliotek och utbildningssystem med hjälp av ett system för mänskliga verksamheter med helhetssyn på utvecklingen
http://wimnell.com/omr36-39zzzh.pdf

Sven Wimnell 25 oktober 2015: Kommentarer till "Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ? Med ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter som hjälp vid planeringen av framtiden."
http://wimnell.com/omr40zj.pdf

Sven Wimnells hemsida 2018-01-20 18'59 file:///AAASW%20hemsida/wimnell.com/index.html Sida 8 av 23
http://wimnell.com/omr40zk.pdf

Sven Wimnell 1 oktober 2015: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen ? Med ett klassifikationssystem för mänskliga verksamheter som hjälp vid planeringen av framtiden.
http://wimnell.com/omr40zj.pdf

Sven Wimnell 11 september 2015: Tidningsartiklar om inrikes förhållanden 12 juni - 24 juli 2015.
http://wimnell.com/omr36-39zzzg.pdf

Sven Wimnell 10 september 2015: Tidningsartiklar om utrikes förhållanden 12 juni - 24 juli 2015.
http://wimnell.com/omr36-39zzzf.pdf

Sven Wimnell 9 september 2015: Samhällsplaneringens problem. Påminnelser om våren och försommaren 2015.
http://wimnell.com/omr36-39zzze.pdf

Sven Wimnell 11 juni 2015: Folkhemmet tur och retur. Socialdemokraternas forskningar om sin politik, samhällsplaneringens problem och partiets kongress 2015.
http://wimnell.com/omr36-39zzzd.pdf

Sven Wimnell 17 maj 2015: Svensk elförsörjning i framtiden – en fråga med globala dimensioner. En tvärvetenskaplig rapport från Uppsala universitet
http://wimnell.com/omr36-39zzzc.pdf

Sven Wimnell 11 maj 2015: De föreslagna nya lägenhetstyperna.
http://wimnell.com/omr36-39zzzb.pdf

Sven Wimnell 11 maj 2015: Hur Sverige styrs. Socialdemokraternas politik. Politiska problem. Regeringens bostadspolitik. Boverket och SCB m m. Sven Wimnell om boende och byggande.
http://wimnell.com/omr36-39zzza.pdf

Sven Wimnell 20 april 2015: Arbetslöshet och välfärd. Samhällsplaneringens problem. Utbildning, skatter och bidrag. Vårbudgeten.
http://wimnell.com/omr36-39zzz.pdf

Sven Wimnell 3 april 2015 +rev sid 27: Svenska folket och dess boende, nya lägenhetstyper, hushålls- och bostadsstatistik. Hushållskostnader, samhällsplaneringens problem och regeringens verksamheter och ansvar.
http://wimnell.com/omr36-39zzy.pdf

Sven Wimnell 10 mars 2015: Utrikespolitisk debatt och några tidningsartiklar i 22 politikområden 28 januari - 27 februari 2015, med utvecklingen under perioden. En fortsättning på http://wimnell.com/omr36-39zzv.pdf
http://wimnell.com/omr36-39zzx.pdf

Sven Wimnell 17 sept 1997 + 1 februari 2015: Filosofins historia. Bertrand Russel om västerlandets visdom.
http://wimnell.com/omr109b.pdf

Sven Wimnell 31 januari 2015: Socialdemokraternas hemsida på internet. Människornas levnadsvillkor och utvecklingens krafter. Partiledardebatt och tidningsartiklar i 22 politikområden 10-27 jan 2015
http://wimnell.com/omr36-39zzv.pdf

Sven Wimnell 10 jan 2014: Tidningsartiklar 11 december 2014 - 10 januari 2015. Med förhandlingar och överenskommelser om hur man ska styra Sverige utan extra val.
http://wimnell.com/omr36-39zzu.pdf

Sven Wimnell 10 dec 2014: Om politik med anledning av budgetbeslutet i riksdagen den 3 dec 2014.
http://wimnell.com/omr36-39zzt.pdf

Sven Wimnell 1 dec 2014: Tidningskommentarer 27 okt - 27 nov 2014 om de sista 11 politikområdena.
http://wimnell.com/omr36-39zzs2.pdf

Sven Wimnell 1 dec 2014: Några kommentarer om sådant som de politiska partierna inte bryr sig om och tidningskommentarer 27 okt - 27 nov 2014 för de första 11 politikområdena..
http://wimnell.com/omr36-39zzs1.pdf

Sven Wimnell 12 nov 2014: Levnadsförhållanden, system för verksamhetsområden, politiska aktörer, riksdagen, kommuner, myndigheter. utskott. regeringen och departementen, statsbudgeten.
http://wimnell.com/omr36-39zzr.pdf

Sven Wimnell 12 nov 2014: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Förteckning över särskilda utredningar t o m 12 november 2014
http://wimnell.com/omr40zi.pdf.pdf

Sven Wimnell 26 oktober 2014: Budgetpropositionen 2015. Människornas levnadsförhållanden. Regeringen. Myndigheter. Sammanfattningar om budgeten. Tidningskommentarer. Bugetdebatten.
http://wimnell.com/omr36-39zzq.pdf

Sven Wimnell 13 oktober 2014: Människornas levnadsförhållanden. Riksdagens utskott. Den nya regeringen. Kommentarer och förslag. Tidningskommentarer. Partiledardebatten 8 okt 2014
http://wimnell.com/omr36-39zzp.pdf

Sven Wimnell 13 okt 2014: Samhällsplaneringens problem. Tidningsartiklar 21 sept-13 oktober 2014.
http://wimnell.com/omr36-39zzo.pdf

Sven Wimnell 20 september 2014: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Politik september 2014
http://wimnell.com/omr36-39zzn.pdf

Sven Wimnell 4 september 2014: Utbildningssystemet och samhällsplaneringens problem.
http://wimnell.com/omr36-39zzm.pdf

Sven Wimnell 30 juni 2014: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Politik maj - juni 2014
http://wimnell.com/omr36-39zzl.pdf

Sven Wimnell 10 maj 2014: Svensk politik från vikingatiden till oppositionens valplattformar för valen 2014.
http://wimnell.com/omr36-39zzk.pdf

Sven Wimnell 080201+5 april2014: Sveriges och omvärldens historia.
http://wimnell.com/omr93c.pdf

Sven Wimnell 3 april 2014: Statstisk årsbok för Sverige 2014 och regeringens verksamheter inlagt i 22 politikområden. Med många länkar till myndigheter o d och biblioteksystem.
http://wimnell.com/omr36-39zzj.pdf

Sven Wimnell 3 april 2014: Hushållsverksamheter, hushållsbudgetar, inkomster och boende, skatteproblem m m. Och sedan: Statistisk årsbok för Sverige 2014 och regeringens verksamheter inlagt i 22 politikområden, med många länkar.
http://wimnell.com/omr36-39zzi.pdf

Sven Wimnell 27 februari 2010 + 3 april 2014: Fackföreningar och arbetsgivareföreningar 2014. Statistik om arbete och näringar. Arbetsförmedlingens hemsida.
http://wimnell.com/omr658f.pdf

Sven Wimnell 18 mars 2014: Socialdemokraterna inför valen 2014. Det som fanns på partiets hemsida på Internet den 18 mars 2014 inlagt på 22 politikområden
http://wimnell.com/omr36-39zzh.pdf

Sven Wimnell 15 mars 2014: Samhällsplaneringens problem. Förslag till förstasida med 22 politikområden på socialdemokraternas hemsida och kommentarer om de 22 områdena.
http://wimnell.com/omr36-39zzg.pdf

Sven Wimnell 31 januari 2014: Fel i skolor. Folkrörelser, Folkbildning och Studieförbund. Utbildning och forskning. Vuxnas och 15-åringars kunskaper. PISA. Civilsamhället. Kultursamhället.
http://wimnell.com/omr36-39zzf.pdf

Sven Wimnell 24 december 2013: Socialdemokraternas politik. Krav om bättre politik och bättre information om politik. Krav om bättre samhällsinformation och bättre skolundervisning.
http://wimnell.com/omr36-39zze.pdf

Sven Wimnell 27 november 2013: Regeringens, kommunernas och landstingens verksamheter i 22 politikområden den 27 november 2013. Första delen med de första 12 områdena.
http://wimnell.com/omr36-39zzd1.pdf

Sven Wimnell 27 november 2013: Regeringens, kommunernas och landstingens verksamheter i 22 politikområden den 27 november 2013. Andra delen med de sista 10 områdena.
http://wimnell.com/omr36-39zzd2.pdf

Sven Wimnell 22 november 2013: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Hösten 2013 inför valet 2014. Del 4
http://wimnell.com/omr36-39zzc.pdf

Sven Wimnell 22 november 2013: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Hösten 2013 inför valet 2014. Del 1-3.
http://wimnell.com/omr36-39zzb.pdf

Sven Wimnell 1+17 juni 2013: Samhällsplaneringens problem. Om planering av politik för ministrar. Socialdemokraternas hemsida 1 juni 2013.
http://wimnell.com/omr36-39zzas.pdf

Sven Wimnell 20 maj 2013: Politik våren 2013. En fortsättning på tidigare sammanställningar om samhällsplaneringens problem den 1, 20 och 30 mars 2013.
http://wimnell.com/omr36-39zz.pdf

Sven Wimnell 30 mars 2013: Om uppgifter för en socialdemokratisk skuggregering. Kommentarer till fem sammanställningar omr36-39zs-zx
http://wimnell.com/omr36-39zy.pdf

Sven Wimnell 1 mars 2013: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Med ett klassifikationssystem för verksamheter som förändrar världen.
http://wimnell.com/omr36-39zs.pdf

Sven Wimnell 20 mars 2013: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Några händelser och problem sommaren 2012 - mars 2013 i områdena 1-5.
1. Psykologiska och filosofiska verksamheter.
2. Religiösa verksamheter.
3. Politiska vetenskaper. Politiska verksamheter.
4. Sambansforskningsverksamheter
5. Naturforskning. Matematikverksamheter.
http://wimnell.com/omr36-39zt.pdf

Sven Wimnell 20 mars 2013: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Några händelser och problem sommaren 2012 - mars 2013 i område
6. Teknologiska / Ekonomiska verksamheter.
http://wimnell.com/omr36-39zu.pdf

Sven Wimnell 20 mars 2013: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Några händelser och problem sommaren 2012 - mars 2013 i områdena 7-9. Kulturella verksamheter
http://wimnell.com/omr36-39zv.pdf

Sven Wimnell 20 mars 2013: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen?
Några händelser och problem i världen sommaren 2012 - mars 2013.
http://wimnell.com/omr36-39zx.pdf

Sven Wimnell 29 oktober 2012. Förslag: TV-avgiften avskaffas för privahushåll och ersätts med en kollektivavgift betald av riksdagen.
http://wimnell.com/omr36-39zr.pdf

Sven Wimnell 16 mars 2008: Något om sociala miljöer. Kompletterad 1 juni 2012 med våldet i världen, mänskliga rättigheter, mobbning, diskriminering o d.
http://wimnell.com/omr7952-7956d.pdf

Sven Wimnell 16 maj 2012: Politik i maj 2012 och socialdemokraternas möjligheter att vinna valet 2014.
http://wimnell.com/omr36-39zq.pdf

Sven Wimnell 10 april 2012: Universitet och högskolor. Utbildning och forskning.
http://wimnell.com/omr40zh.pdf

Sven Wimnell 28 februari 2012: Yttrande till Plan- och byggnadsnämnden i Strängnäs kommun angående järnvägen i Strängnäs.
http://wimnell.com/omr71m.pdf

Sven Wimnell 10 februari 2012: Alliansregeringens verksamheter i februari 2012 och en socialdemokratisk skuggregering.
http://wimnell.com/omr36-39zp.pdf

Sven Wimnell 11 januari 2012:
Kulturutredningar och kulturbudgetar.
http://wimnell.com/omr70c.pdf

Sven Wimnell 10 januari 2012: Samhällsplaneringens problem. Hur ska man kunna förbättra världen? Politik inför 2012. Det behövs ordentliga och hederliga planeringar för många delområden i nio huvudområden.
http://wimnell.com/omr36-39zo.pdf

Sven Wimnell 9 jan 2012:
http://Världsarvslistan http://whc.unesco.org/en/list/
http://wimnell.com/omr91b.pdf

Sven Wimnell 16 juni 2011:
Fysisk planering i Sverige. (Område 71)
http://wimnell.com/omr71l.pdf

Boverket maj 2011: Regelsamling för hushållning, planering och byggande. Lagar med förordningar och föreskrifter.
Plan- och bygglag (2010:900), Miljöbalken m m.
http://wimnell.com/omr71k.pdf

Sven Wimnell 26 maj 2011: Något om socialdemokrater och politik aprilmaj 2011.
http://wimnell.com/omr36-39zn.pdf

Sven Wimnell 10 maj 2011: Barnfattigdom och annan fattigdom.
http://wimnell.com/omr36-39zm.pdf

Sven Wimnell 4 maj 2011: Om mänskliga rättigheter 2007 i alla världens länder enligt Urikesdepartementets utredningar.
http://wimnell.com/omr103a.pdf

Sven Wimnell 29 april 2011: Brev till kommunstyrelsen i Strängnäs om järnvägen i Strängnäs.
http://wimnell.com/omr71i.pdf

Sven Wimnell 20 april 2011: En samhällsbeskrivning. Hushållsekonomi. Politisk planering. Socialdemokraternas extrakongress och början på ny politik. Jobbskatteavdragen. Skolan. Järnvägen i Strängnäs.
http://wimnell.com/omr36-39zl.pdf

Sven Wimnell 8 april 2011 Statliga myndigheter mm och några av deras webbkartor på Internet.
http://wimnell.com/omr40zg.pdf

Sven Wimnell 18 feb 2011+ 21 mars: Till socialdemokraternas valberedning. Om politik för en ny partiledare. + Till socialdemokrater om kongressmaterial och framtidsplanering.
http://wimnell.com/omr36-39zk.pdf

Sven Wimnell 30 december 2010 : Samhällskunskap, framtidsplanering och hjälpmedel för socialdemokraterna när de ska forma sin nya politik.
http://wimnell.com/omr36-39zj.pdf

Sven Wimnell 20 december 2010 : Klassifikationssystem för verksamheter. Förbättring av länkkataloger för Samhällskunskapen i skolan. Regeringens arbete.
http://wimnell.com/omr36-39zh.pdf

Sven Wimnell 30 november 2010 : En fortsättning på omr 36-39zf. Klassifikationssystemet, samhällskunskapen, partierna, skatterna, s-problemen, framtidsplaneringen, hälsa och jämlikhet mm.
http://wimnell.com/omr36-39zg.pdf

Sven Wimnell 25 oktober 2010 : En fortsättning på 36-39ze. Samhällsplaneringens problem, grundskolan och politik hösten 2010.
http://wimnell.com/omr36-39zf.pdf

Sven Wimnell 25 juni 2010 : En fortsättning på 36-39zd. Samhällsplaneringens problem, gymnasiet och politik april-juni 2010.
http://wimnell.com/omr36-39ze.pdf

Sven Wimnell 10 april 2010 :En fortsättning på 36-39zc. Politik mm. Grundskolan. Universitet och Högskolor.
http://wimnell.com/omr36-39zd.pdf

Sven Wimnell 8 mars 2010 : Politik i början på 2010. Skolverkets förslag. Demonstration av klassifikationssystem för verksamheter. En fortsättning på 36-39za.
http://wimnell.com/omr36-39zc.pdf

Sven Wimnell 30 januari 2010: Planering, klimat och välfärdsfördelning.
http://wimnell.com/omr36-39za.pdf

Förstamajtal 2019

Stefan Löfvens tal på 1 maj 2019: Den väg vi har att vandra måste vi gå tillsammans

Vänner!

”Lämnad åt sig själv var den enskilde individen värnlös. Räddningen låg i sammanhållning, samarbete, disciplin. Den väg vi hade att vandra måste vi gå tillsammans.”

Så beskrev Tage Erlander den politiska uppgift han såg, som ung riksdagsledamot. Det var på 30-talet, snart ett sekel bort. Men är inte den uppgiften bara ännu tydligare idag? När det sker en skolskjutning i USA, ett terrordåd i Sri Lanka, en naturkatastrof i Mocambique - så ser vi det direkt, och nära. När Bashar al-Assad bombar sin egen befolkning, möter vi syrier som flyktingar i våra egna hemorter.

Det är lätt att känna sig värnlös, inför världens ondska. Det är lätt att undra vad vårt samhälle klarar av. Att fråga sig om vi kan skapa den trygghet som krävs i en ny tid. Så det är upp till oss att svara!

Lösningen på våra samhällsproblem kan ju aldrig ligga i att ge makt åt de som vill splittra, och sprida hat mellan oss. Lösningen är ju att samla oss – och samarbeta, disciplinerat, för att rusta upp välfärden, bekämpa terrorismen, möta klimathotet – och se till att de fördelar som handeln och den nya tekniken skapar kan delas av oss alla. Lösningen är ju ett starkare samhälle, baserat på de principer vi bär på 1 maj-nålen på bröstet idag: Trygghet. Sammanhållning. Demokrati.

Vi står inte för större splittring – utan en starkare gemenskap. Den väg vi har att vandra – ska vi gå tillsammans!

* * *

Där i ligger vår socialdemokratins uppgift inför 2020-talet. Att bygga ett starkare samhälle, som ger trygghet i nuet – och hopp inför framtiden. Men vad innebär det då, konkret - i folks vardag? Jag skulle vilja beskriva det med avstamp i fem livsöden.

Jag tänkte börja med en man jag mötte förra året, här borta i Robertsfors - Olle Sydlén. När han var tretton, fjorton besökte han sin far Rudolf på jobbet. De borrade tunnlar åt Vattenfall. Luften var tjock som rök där inne i tunneln. Ingen talade om hur farlig den var. Men de var 20 i arbetslaget. 18 dog i förtid. En av dem var Olles far.

Det är en fruktansvärd påminnelse, om vikten av en sträng arbetsmiljölagstiftning. Men ur detta, har det också kommit något bra. Olle har nu ägnat en stor del av sitt liv, åt ta fram filter för att rena luft. I fem år experimenterade han med en mikrovågsugn i garaget, och idag producerar hans företag miljöfilter med hjälp av mikrovågsteknik, och börjar nu exportera till Australien, Chile och Kanada.
Han var så stolt när han berättade om det, bredvid sina barn, Rudolfs barnbarn, som kommer ta arbetet vidare. Inget kan ersätta förlorade år med sin far. Men ur detta, har jobb skapats, samhället förbättras, och liv räddats. Det har han all rätt att vara stolt över!

* * *

När vi talar om landsbygdens utmaningar, så handlar det ofta om de som lämnar och de som lägger ned. Men jag vet att det finns en sjujädra kraft att släppa lös, hos sådana som Olle och många andra, för

att förändra och förstärka sin bygd - om de bara har stöd av ett starkt samhälle.

Och då syftar jag inte bara till att staten drar bredband och rusta upp vägar. Även om vi investerar 700 miljarder i infrastrukturen under det kommande decenniet, och satsar så hårt på ett helt uppkopplat Sverige, så bredbandsföretagen själva knappt hinner med.

Jag talar om att vi, gemensamt, med folkrörelser, näringsliv, individer, visar på samhällets styrka. Och säkrar överlevnaden av mataffärer och mackar. Bemannar servicekontor, vårdcentraler och skolor. Ser till att polisen kan komma när man ringer och att landsbygdsföretagen har tillgång till yrkesutbildad personal, utvecklingskapital och exportstöd - så de kan slå världen med häpnad.
Vill du som Olle, vara med och lyfta din bygd - då ska det starka samhället finnas vid din sida.
Den väg vi har att vandra – ska vi gå tillsammans.

* * *
Det andra livsödet jag vill tala om, tillhör Eva, som jobbade inom äldreomsorgen i många år.

Men också Kerstin, som är arbetsterapeut, men var sjukskriven under en längre tid. Eller varför inte Inger. Eller Lars, eller Jan, eller Bengt. Det är ju det så många heter, som är födda på 40- och 50-talet, som just varit med och byggt vårt samhälle och nu går i pension. Många är fortfarande väldigt starka, och visar att det är sant, som de säger, att 70 är det nya 50. Men det håller ju inte borta frågorna, om pensionen kommer räcka, och om vården och omsorgen kommer finnas där den dagen den behövs. Och för att citera en som bar det här uppdraget innan mig, Göran Persson: ”Vi har världens bästa pensionssystem, med det lilla felet att det ger för låga pensioner.”

Och där jag kommer ifrån, om något blivit fel – då får man erkänna det, och göra rätt. Därför kommer vi socialdemokrater fortsätta arbetet för att höja pensionerna och förbättra äldres ekonomi. Genom januari-avtalet är det beslutat att vi nu kan gå vidare för att höja pensionerna för de som slitit ett helt liv men ändå inte får pensionen att räcka till. Och vi vill öka inbetalningarna till pensionssystemet, så att den samlade pensionen för vanliga löntagare på sikt blir minst 70 procent av slutlönen.

Och vi kommer att fortsätta den statliga välfärdssatsningen som nu genomförs, som är den största på flera decennier. För att korta vårdköer, bygga ut äldreomsorgen, och anställa välfärdspersonal runt om i landet. Det ska det starka samhället innebära för dig som slitit ett helt yrkesliv: En bra pension och en trygg välfärd. Ni i den äldre generationen har röjt väg för oss andra. Ni ska veta, att vi fortsätter vandra tillsammans.

* * *
Vänner!
Det tredje livsödet jag tänker på, är en kvinna som skulle varit i fyrtioårsåldern idag, och borde varit fullt verksam – precis som Olle Sydlén – med att delta i samhällsbygget. Hon hette Maisam Abed Ali, men en del av er minns nog henne efter det namn hon valde själv: Sara. Att Sara ville heta just det, var en symbol för hennes försök till frigörelse ur den förtryckande miljö som höll henne fången. Men hon fick aldrig njuta av friheten. Hon mördades av sin bror och sin kusin efter en fest här i Umeå, när hon bara var 15 år gammal.

Och jag önskar att jag kunde beskriva en vändning. Hur detta fruktansvärda, kan bli till något gott. Men det kan jag inte. En mördad flickas liv, kan inte fås tillbaka.

Men det vi kan göra, för att hedra Sara, Fadime, Pela, Abbas, Maryam, Ramin, och så smärtsamt många fler som mördats, är att belysa, bemöta och bekämpa det förtryck som fortfarande drabbar tusentals med ordet ”heder” endast som en usel ursäkt.

Arbetet har stärkts, i rättssystemet, i socialtjänsten, i skolorna. Och nu går vi vidare - för att skärpa straffen och få socialtjänsten att ingripa tidigare. Men hela samhället måste göra sitt. Även du. Känn till detta förtryck. Se det. Bekämpa det. Avsky det.

Den som lever under detta förtryck idag, ska veta att vårt starka samhälle finns vid din sida,

och arbetar för din befrielse. Den väg du har att vandra – ska vi gå tillsammans.

* * *

Det här visar också på en viktig uppgift, i allt integrationsarbete framöver.

Sverige har tagit ett stort ansvar under flyktingkrisen. Vi har nu lagt vår lagstiftning så att den inte väsentligt avviker från andra EU-länders. Det vi behöver fokusera på nu är inte stor migration – utan starkare integration.

Och det måste ske på två fronter samtidigt. Dels för att värna viktiga värderingar, som jämställdhet mellan kvinnor och män, religionsfrihet, HBTQ-rättigheter och den enskildes frihet och plikt.

Men också ge verktyg, som starkare svenskundervisning, rejäla utbildningar till bristyrken, rimliga boenden och förändrad lag om eget boende, så att både arbete och studier kan fungera.

Det går inte, som vissa högerkonservativa, att låtsas att det bara handlar om värderingar. Värderingar – som de högerkonservativa väl själva ofta varit sist med att acceptera?

Men det går heller inte, att bara låtsas att det handlar om verktyg som jobb och utbildning – och att ett samhälle inte bygger på respekt för gemensamma värden. Har du beviljats asyl i Sverige, ska du möta ett starkt samhälle. Som både står upp för värderingarna, om individens frihet, rätt – och plikt mot det gemensamma, men också ger dig verktygen för att försörja dig själv och bli del av vår gemenskap. Den väg vi har att vandra – ska vi gå tillsammans.

* * *

Det fjärde livsödet tillhör Sophie - Sophie Scholl. Likt Sara levde hon under förtryck, men under nazismen i München. Hon valde att göra motstånd. Hon var med i en grupp som delade ut flygblad mot nazismen på universitetet i München. Går du dit idag, kan du se hur flygbladen blivit förevigade i gatstenen.

Under rättegången, 1943, där hon dömdes till döden för förräderi sa hon: ”Någon, trots allt, var tvungen att börja.” Och hennes anklagelseakt blev funnen i de nazistiska arkiven. På baksidan har hon skrivit ett enda ord: Frihet.

Det finns de som säger, att vi inte bör tala så mycket om 30-talets fascism, eftersom dagens extremism inte är lika farlig och lika stor. När ska vi då reagera? När nazister marscherar på våra gator? Det gör de redan. I Nyköping. I Göteborg. I Boden. I Ludvika.

Ska vi reagera när högerextremisterna mobiliserar för att skrämma meningsmotståndare till tystnad? Det gör de redan. Och det slår mot journalister, feminister, liberaler och socialister.

Ska vi reagera när Förintelsens överlevare kommer till oss, för att varna om att de som de en gång såg hända, nu verkar ske igen? Det gör de. Jag talar med dem ofta.

Och jag har lovat dem att aldrig vända bort blicken. Jag har lovat att vi alltid ska reagera, alltid försvara människovärdet och demokratin!

* * *

Och ibland kan det kännas som om vi står värnlösa, precis som Erlander beskrev, när högerextremisterna mobiliserar i Europa, när de möts och sluter förbund, när de talar om att ta över land efter land. Men jag ser också något annat. Jag möter motkrafter, i land efter land, även där utmaningarna är som störst. Partier, föreningar, journalister, debattörer, som vägrar låta högerextremismen vinna. Vi ska vara en del av den motkraften. Vårt starka samhälle – ska också arbeta för att trygga demokratin i Europa. I EU:s budgetförhandlingar. I stödet till EU-kommissionens arbete. I motståndet mot de högerextrema i Europaparlamentet - ska vi ta striden för de demokratiska värderingarna som är själva fundamentet i vår union.

De krafter som vågar stå upp för människovärdet och demokratin, ska veta att de går tillsammans med de svenska socialdemokraterna!

Minns Sophie Scholl! Några måste, trots allt, vara de som tar striden. Aldrig igen, ska antidemokratiska krafter få hota vår frihet!

* * *

Jag tror det är vi socialdemokrater, som måste samla det här motståndet. De konservativa visar nu gång på gång, att de inte är att lita på i det här arbetet. Många av dem har gett upp kampen mot de högerextrema och funderar istället på hur de ska utnyttja deras röster för att själva komma till makten.

Se till Moderaterna. Jag hörde att de bytt logotyp, och nu officiellt inte är ett arbetarparti. Jag kan väl i korthet hälsa: Jo tack, vi har märkt det! Och jag förstår att de behöver göra något. Ingen verkar ju längre tro på skattesänkningar som lösningen på alla samhällsproblem. Men det innebär ju inte, att de behöver snegla på ett parti som grundades av Vit Makt-rörelsen, och fundera på hur de kan kopiera deras retorik – och samarbeta om deras politik!

Och jag såg att de nu gick ut i Dagens Nyheter, och meddelade att de nog skulle kunna tänka sig att samarbeta med nationalister och högerpopulister i EU.

Så jag vill rikta mig, till alla er som engagerat sig i Moderaterna och Kristdemokraterna för värderingar som står i bjärt kontrast mot de som SD ger uttryck för – inte minst när de tror att de är interna eller anonyma.

Stå emot! Svik inte det du tror på! Bidra inte till att ge dem mera makt! Högerextremismen behöver motståndare – inte kopior!

* * *

Det för mig till den femte, och sista personen jag vill lyfta fram. Det är Greta Thunberg. Jag hade inte tänkt att prata specifikt om Greta – för det gör ju redan hela världen. Jag vill tala om den generation som Greta har kommit att symbolisera. De har tillgång till hela världens information. De är digitala sedan födseln. Världen ligger öppen för dem. Så många av dem är så bestämda, så modiga, så redo att organisera sig för det som de tror på, att Sophie Scholl nog hade varit stolt över dem.

Jag vill att de ska kunna drömma om en bättre framtid. Därför att det finns knappt något farligare för ett samhälle, än om våra unga slutar tro på framtiden. Det är också därför den mest effektiva kampen mot högerextremismen är kampen för jämlikhet och rättvisa, så att högerextremismens gift aldrig kan sippra in. Det är därför vi måste bygga ett starkare samhälle, och ett tryggare Europa, där även de fattigaste barnen kan drömma de största drömmarna – och nå dem. Därför vill jag se ett Europa, där unga kan veta säkert i sitt hjärta, att de äldre generationerna gör det som krävs och tvingar både länder och storföretag att ta ansvar för att genomföra Parisavtalet och hålla jordens uppvärmning under 1,5 grader - utan ”om”, utan ”men”, utan ”kanske”.

Och jag vill se ett Europa, där unga vet att vi går samman för att skydda dem mot alla gemensamma säkerhetshot. Terrorismen. Den organiserade brottsligheten. Och det absurda faktum, att stater fortfarande försöker bygga sin yttersta säkerhet, med kärnvapen som har kraften att förgöra allt mänskligt liv. Det kräver att många små, europeiska röster, förenas till en stark, och att EU kliver ut på den globala arenan som en kraft för samarbete, nedrustning och demokrati. Som Palme påpekade, är den starkaste säkerheten den gemensamma säkerheten. Han hade ju lärt av Erlander: Även globalt, måste vi vandra tillsammans!

* * *

Och EU ska inte bara vara ett skydd mot gemensamma hot! Jag vill se ett Europa, där unga ser kontinenten öppnas upp framför dem, där de kan resa, studera, arbeta fritt. Där löntagare aldrig ställs mot löntagare, där ingen utnyttjas eller tvingas sänka sin lön. Ja – på en europeisk arbetsmarknad som inte krossar drömmar, utan förverkligar dem!
Och jag vill se ett Europa, där unga som får sitt första skattebesked inte tvingas se hur miljardärer och storföretag lyckas fiffla bort sin del av ansvaret och vältra över hela kostnaden för välfärden på vanligt folk!

Vi vill att EU ska använda kraften i internationell samverkan, för att bekämpa skatteparadis och skatteflykt, och tvinga fram bättre registrering av bolag, större informationsdelning mellan länder – och stenhård lagstiftning.

Skatteflykt är ingen nobel, civil olydnad, som vissa till höger verkar mena ibland. Det är ett hån, från Europas mest välbeställda, rakt i ansiktet på Europas fattigaste och de som behöver välfärden som mest! I vårt Europa ska alla göra rätt för sig – även de rikaste!

* * *

Ja, vänner!
Det är det Europa jag vill se – och jag hoppas du vill se det också.
Jag vet att vi precis lagt en valrörelse bakom oss. Men jag ber dig, jag uppmanar dig – om du så är socialdemokrat, eller bara demokrat, att göra ditt för det Europa du tror på. Om du möter någon kollega i fikarummet, som säger att det inte spelar någon roll om man röstar i EU-valet, ryck tag i dem, häll i dem lite kaffe, och se till att de vaknar upp och ser verkligheten!

Varje demokrat bör veta detta: Den som avstår från att lägga sin röst den 26 maj, låter extremisternas röster väga dubbelt!

Jag vet att byggandet av ett starkare samhälle, och ett tryggare Europa, kan verka svårt och stort. Men det finns en dikt av Inger Sjöstrand, som jag ofta återkommer till. Och när jag läste Erlanders ord, om den väg vi har att vandra, så kom den tillbaka till mig igen. Den går såhär:

På stigar
går man aldrig
riktigt ensam.
Fötterna har sällskap med,
alla steg som
stigit
stigen fram.

Så talar Erlander och Sjöstrand med varandra, genom decennierna. Så, visst kan vägen framför oss, verka svår och lång. Men se framför dig! Tusen och åter tusen,
har trampat upp stigarna åt dig, för att skapa det demokratiska samhälle vi lever i idag.
Se dig över axeln! Tusen och åter tusen, av våra barn och barnbarn, ska komma efter oss, och gå på de stigar vi trampar upp idag, och ta vårt arbete vidare när vi själva inte längre orkar.
Och se runtomkring dig i samhället! Tusen och åter tusen, går vid din sida, och bär på samma värderingar som du bär på, och strävar efter samma mål.

Visst ger det tröst! Visst ger det hopp!

Vänner,
vi har en lång väg att vandra. Men glöm aldrig, att vi går den tillsammans!

Tal av LOs ordförande Karl-Petter Thorwaldsson 1 Maj 2019 i Kalmar.

Publicerad 2019-05-01 Uppdaterad 2019-05-01
Det talade ordet gäller

Mötesdeltagare, Kalmarbor!

Tack för att jag får komma ner från Stockholm och vara er huvudtalare. Igen.
Jag var här och förstamajtalade senast 1993, som SSU-ordförande.
Då gick högtalaren sönder och jag fick skrika mig igenom de sista minuterna av talet.
Ännu längre tillbaka, 1882, kom en annan talare till Kalmar. Det var agitatorn August Palm. Han hade inte ens någon högtalare som kunde gå sönder. Men det gick bra ändå.

Enligt referatet i tidningen Barometern dagen efter höll Mäster Palm sitt tal i kägelbanan på Ängö.

Så här stod det:

”Sedan man fått lugna sig en god stund öfwer den utlysta tiden, halade hr Palm äntligen kl 7.20 fram ett bord, ställde derpå en lampa och en half öl, samt förklarade att han tyckte tiden wara inne att börja".
Därpå följer en lång beskrivning av talet.
Palm ville enligt tidningen bemöta ”några osanningar, som motståndarna utspridit om att Socialdemokraterna ville upphäfva äktenskapet och inte hade någon fosterlandskärlek”.

Ja, högern använde fake news redan för över hundra år sedan.
Men vad var det då som var så speciellt med det där föredraget för 137 år sedan? Som gör att vi fortfarande minns August Palm?

Jo, det som han sade var något alldeles oerhört:
Du som sliter varje dag här på tapetfabriken.
Men som ändå inte har råd att ge dina barn mat varje dag.
Som inte kan läsa eller skriva.
Du är lika mycket värd som de högst upp i samhällspyramiden.
Som fabrikören eller storbonden.
Som statsministern eller kungen.
För vi har alla samma värde och rätt.
Och tillsammans kan vi bygga ett samhälle där vi behandlas så.
Om vi organiserar oss.
Och det gjorde de. Sakta men säkert.
Den generation som lyssnade till August Palm finns inte längre ibland oss.
Men många av oss har släktingar och bekanta som kan berätta om barnauktioner, fattighus och oändliga arbetsdagar.

Min mamma växte upp i ett sådant Sverige.
Hon var näst yngst av nio syskon.
1935, fyra år gammal, lämnades hon och hennes syskon bort - till lägstbjudande.
De kom till olika hem och spreds över landet.
För henne och för hundratusentals andra blev 1900-talets stora sociala reformer en befrielse. De fick folkpension, barnbidrag, sjukförsäkring, bostadspolitik, ja hela den gemensamma sektorn.
För dem måste Internationalens strof ha känts in i märgen:
”Från mörkret stiga vi mot ljuset”
Målmedvetet ersatte de det gamla klassamhället med ett folkhem.

Mina föräldrars liv, men också mitt eget, är ett resultat av den modellen.
Inget annat samhälle skulle nog gett större möjligheter för en arbetarunge från Kosta.
Och nu står jag här, som huvudtalare på Första Maj i Kalmar!
Med ett högtalarsystem som jag hoppas fungerar bättre än förra gången.

***

Det är något särskilt med att fira 1 Maj i Kalmar.
Äh, sådär säger han till alla, tror ni.
Nej, inte riktigt alla faktiskt.
För det är verkligen något speciellt med att få tala i Kalmar.
Ni är den gamla arbetarstaden som kom tillbaka!
Staden som i början av 90-talet förknippades med arbetslöshet och kris.
Men ni gav inte gav upp.
Tvärtom!
Men så har ni också en stark socialdemokrati som styrt stan 25 år.
Och det är en socialdemokrati som växer!
Och nu växer ju hela Kalmar så det knakar!
Ni har slagit befolkningsrekord två år i rad!

Allt mer IT,
alltmer handel,
alltmer turism
Och allt mer högre utbildning.
Nu växer Linnéuniversitetet fram.
Den största statliga satsningen i Kalmar sedan Ölandsbron på 70-talet!
Och ni bygger som aldrig förr.
Mer än hälften är hyresrätter.
Ni har utnyttjat det statliga investeringsstödet maximalt och kunnat pressa ner hyrorna även i nyproduktion. Och ni bygger hållbart.
Ni har också styrt landstinget sedan 2006. Även här imponerar resultaten.
Här finns Sveriges kortaste vårdköer,
Sveriges nöjdaste patienter
och de anställda har bland de lägsta sjukskrivningstalen i landet.
Kalmar visar att ingenting är omöjligt. Om det finns mod och handlingskraft.
Och det finns hos er!
Så ja, det är faktiskt något speciellt med att få förstamajtala i Kalmar!

***

Mötesdeltagare,
Kommer ni håg hur det var?
Kommer ni ihåg hur det var när vi samlades till förstamajfirande för ett år sedan?
När högern växte och vi stod inför en av de hårdaste valrörelserna på länge?
Vi ringde medlemmar och väljare.
Pratade med arbetskamrater.
Knackade dörr och delade ut flygblad.
Och det gav resultat.
Vi var många som drog en lättnadens suck på natten den 9 september.
Nu, ett drygt halvår senare, kan vi fortfarande känna av den lättnaden.
De borgerliga lyckades inte bli störst.
SD pressades tillbaka.
Och för min del känns det förstås särskilt viktigt att Socialdemokraterna fortfarande, med bred marginal, är det största partiet bland LOs medlemmar.

Men jag tror att jag talar för många när jag säger att en del av lättnaden på valnatten har förbytts i oro, och kanske besvikelse.
Vi fick en utdragen regeringsbildning.
Resultatet blev som ni vet Januariavtalet mellan regeringen, Centern och Liberalerna.

Det var det enda möjliga i det läget vi hade.
Alternativet – en högerregering i knät på Jimmie Åkesson – hade varit värre.
Det är också vad en enig LO-styrelse har kommit fram till.

Och det finns bra saker i Januariavtalet:
Satsningar på kommuner och landsting,
På klimatpolitiken.
På infrastruktur och bostäder.

Men samtidigt:
Fem av de sex miljarderna i skattesänkningar går till rika män.
Och Liberalerna har drivit igenom att värnskatten för de högst avlönade tas bort.
Något som inte ens Reinfeldt gick med på!
Till och med Nyamko Sabuni, som vill efterträda Björklund, har reagerat:
”Vi kan inte bara fortsätta att prata om värnskatten när vi har de största klyftorna enligt OECD” sade hon till Aftonbladet för några veckor sedan.
Om inte Januaripartierna vill lyssna på LO så kan de väl åtminstone lyssna på Sabuni? Åtminstone när det gäller värnskatten.
Nu hotas dessutom anställningstryggheten.
Förra veckan kom direktiven till utredningen om LAS.
De är formulerade på fint juridiskt språk.
Men de kan sammanfattas enkelt:
Det ska bli lättare och billigare för arbetsgivaren att ge dig sparken.
Att så tydligt hota med lagstiftning riskerar dessutom att skada den svenska modellen,
där det är parterna – inte politikerna – som gör upp om regler på arbetsmarknaden.
Men vi ska göra vad vi kan i de förhandlingar med Svenskt Näringsliv som nu väntar.
I de förhandlingarna har vi ett uppdrag från våra medlemmar:
Att stå upp för deras rätt till trygga jobb.
Och det ska vi göra!
Vi ska fortsätta vårt fackliga arbete för trygga jobb, minskade klyftor och ökad jämlikhet.
Om det betyder att vi ibland måste bråka med regeringen så ska vi göra det.

Men nu säger en del att det är slut med vår facklig-politiska samverkan.
Åh vad de hoppas nu, på borgerliga ledarsidor och högerns tankesmedjor.
Det är ju deras gamla dröm! Det är vad de alltid har velat!
För vår facklig-politiska samverkan har ju varit framgångsrik.

Det är därför de är så arga på den!
Men till dem som säger så har jag ett tydligt besked:
Dream on!
För vi kommer inte att klippa banden till vårt socialdemokratiska arbetareparti!
Vi kommer att stärka dem och utveckla dem!

För en stark fackföreningsrörelse kräver ett starkt socialdemokratiskt arbetareparti.
En stark socialdemokratiskt arbetareparti kräver en stark fackföreningsrörelse.
Och det är bara tillsammans, i facklig-politisk samverkan, som kan gå vidare
och skapa trygghet för vanligt folk!

***
Mötesdeltagare,
Det går bra för Sverige, säger Finansdepartementet och landets ekonomer.
Och det är sant om man tittar på deras siffror.
83 procent av alla vuxna går till jobbet.
Aldrig haft större BNP.
Överskott i statsbudgeten: 90 miljarder.
Exportrekord. 2193 miljarder 2018. Ökning med sju procent.

Den lägsta statsskulden på 40 år.
Bäst i världen på grön omställning
Vart man än åker i Sverige så är vi bäst i världen på det vi gör där!
Så visst går det bra.
Men – det går inte bra för alla.
Inte för de som ser hur deras barn sviks i skolan,
hur otryggheten breder ut sig i arbetslivet,
och hur välfärden urholkats,
För det finns revor och hål i det folkhem vi byggde.
Sverige var till exempel länge ett av världens bästa länder att åldras i, med en äldreomsorg präglad av personal som hade tid och ork
för att ge våra äldre det stöd de behöver.
Jag minns när min pappa fick plats på ett äldreboende. Hur han såg sig omkring, på hur fint och välordnat allt var, och sade:
”Ja, det är inte mer än rätt att en gammal arbetare ska få sluta sina dagar på ett lyxhotell”.
Och visst har vi fortfarande på många håll en bra äldreomsorg, inte minst i jämförelse med andra länder.
Men svensk äldreomsorg präglas också av ett växande gap mellan ambition och kapacitet.
Var fjärde plats i äldreboenden har försvunnit sedan år 2000
De vuxna barnens, särskilt döttrarnas, omsorg om sina gamla föräldrar har ökat kraftigt.
140 000 personer, 90 000 kvinnor och 50 000 män, har gått ned i arbetstid eller slutat jobba helt för att ta hand om anhöriga.
Drygt fem procent av kvinnorna och runt två procent av männen har själva varit sjukskrivna mer än två veckor till följd av sitt omsorgsansvar.
Barnens hjälp är mycket vanligare bland lågutbildade äldre personer.
För högutbildade äldre köper oftare privata tjänster.
Gamla människor har kort sagt blivit mer beroende av sin familj och av marknaden för att få sina behov tillgodosedda. Plånbokens tjocklek har blivit mer avgörande för hur de klarar sig.
Kort sagt: äldreomsorgen är en klassfråga
I rapporten ”Mer tid – en rapport om kvalitet och bemanning i äldreomsorgen” har Kommunal sammanställt personalens syn.
70 procent av de anställda inom äldreomsorgen uppger att bemanningen är otillräcklig minst någon dag per vecka. En majoritet menar att problemet i princip är konstant.
42 procent anser att bemanningen är så låg att den utgör en risk för de äldre minst någon dag per vecka.
Som Kommunals ordförande Tobias Baudin sade för några veckor sedan:

”Vi ropar inte vargen kommer.
Vargen är redan här.
Den stryker sig mot våra ben”.
Vi har ett välfärdsunderskott i Sverige.
Det får inte bara konsekvenser samhället och de människor som behöver vård och omsorg. Utan också för alla de människor - och det är främst kvinnor – som arbetar i välfärden.
Privatiseringar och effektiviseringar betyder allt färre personer i tjänst och en allt sämre arbetsmiljö.
Konsekvenserna blir stora:
Sju av tio arbetarkvinnor saknar kontroll och inflytande över sitt arbete.
De kan inte själva styra över vad som ska göras när, de kan inte bestämma arbetstakten
och de kan inte ta kortare pauser för att till exempel gå på toaletten eller ringa ett samtal under arbetsdagen.
Det är därför inte förvånande att 7 av 10 arbetarkvinnor också är uttröttade i kroppen varje vecka.
Tidigare i år hade vi ett seminarium i LO-borgen. Det handlade om arbetsmiljö.
I panelen fanns riksdagspolitiker, ministrar och allehanda kloka experter.
Och så jag.
Men med på seminariet var också några av de som själva jobbade vård och omsorg.
En av dem var undersköterskan Elisabeth.
Hon hade skrivit ner vad hon skulle säga, och jag bad efteråt att få en kopia på det hon skrivit.
Så här berättade hon bland annat:
”I vår yrkesroll är ofta känslan av otillräcklighet den mest närvarande av alla känslor. Vi jobbar alla tider, vi jobbar långa pass, korta pass, delade turer, dagar, kvällar, nätter och helger. Vi är dom som håller Sveriges välfärd igång, dygnet runt, året runt, men vi är också dom som i förlängningen själva blir dom främsta offren för en konstant underfinansierad välfärd”.

Mötesdeltagare,
När man lyssnar till Elisabeth och andra välfärdsarbetare är Kommunals krav enkla och självklara.
Tillsvidareanställning på heltid som norm. Att en underbemannad sektor samtidigt präglas av ofrivilligt deltidsarbete är orimligt.
Hemtjänst utan behovsprövning. Alla över 75 år ska ges rätt till minst två timmars hemtjänst i veckan.
Och, sist men inte minst; Mer resurser!
Det är en självklarhet. Både för personalens skull, men också för hela samhällets.

För den demografiska utmaningen växer. Såväl äldre som unga blir fler och antalet i arbetsför ålder ökar i snitt med endast 34 000 personer per år fram till 2026.
Det innebär, enkelt uttryckt, att färre ska försörja fler.
Men också att minst 10 000 undersköterskor behöver utbildas och rekryteras årligen.
Så här krävs rejäla satsningar.
I den budget som M och KD drev igenom med hjälp av SD får välfärden fem miljarder.
Det blir 500 kronor per person i Sverige.
Vi hade inte råd med mer, säger Ebba Busch-Thor, Ulf Kristersson och Jimmie Åkesson.
Då är det intressant att se vad de tyckte att de hade råd med:
Skattesänkningar på 28 miljarder, mest för de som redan har mest!

Mötesdeltagare, det här håller inte.
Våra LO-ekonomer har visat att för att behålla nuvarande nivå behövs 30 miljarder kronor varje år till välfärden fram till år 2022.
Om vi ska kunna förbättra lönerna och arbetsvillkoren – och det ska vi - krävs ytterligare sex miljarder varje år.
Alltså:
36 miljarder 2020.
36 miljarder 2021.
Och 36 miljarder 2022.
108 miljarder kronor.
Det är mycket pengar.
Ja, men det är mindre än en tredjedel av vad alliansregeringens jobbskatteavdrag kostar årligen.
Så istället för att fråga om vi har råd att satsa på välfärden bör vi fråga:
Har vi råd att låta bli?
Har vi råd att låta bli att ge en god omsorg om våra äldsta och våra yngsta,
att skapa en skola som ger alla elever en chans,
och att göra något åt en arbetsmiljö där, som Elisabeth berättade, ”känslan av otillräcklighet den mest närvarande av alla känslor”.

Nej, mötesdeltagare, det har vi inte råd med!
Inte om Sverige ska fortsätta att vara ett välfärdssamhälle.
Därför är min uppmaning till regeringen idag, 1 Maj 2019:
Bjud in Annie Lööf, och vem det nu blir i Liberalerna, till förhandlingar om en ny pakt.
En välfärdspakt för Sverige.
Den pakten måste innebära rejält höjda statsbidrag till välfärden i kommande tre statsbudgetar.

108 miljarder till 2022!
Detta måste gå före skattesänkningar!
Detta måste regeringen med vårt parti i spetsen våga göra!
Detta måste vi socialdemokrater våga att ta strid för!
Och vill Annie Lööf hota med en regeringskris för att få fortsätta att sänka skatterna för de rikaste, ja då får hon göra det!
Den fajten får vi ta!
För det, mina vänner, är socialdemokratisk politik!

***
Det svenska klassamhälle August Palm gick till storms mot vid den där kägelbanan på Ängö för 137 år sedan försvann inte.
Inte helt.
Det motades tillbaka under lång tid, och många trodde att det var på väg bort.
Men nu har det börjat komma tillbaka.
Enligt OECD är vi det industriland där klyftorna ökat snabbast de senaste årtiondena.
Klyftorna har till stor del orsakats av politiska beslut:
Arvsskatten har avskaffats liksom förmögenhetsskatten.
Och skatten har ökat för pensionärer, sjukskrivna och arbetslösa.
I februari presenterade LO undersökningen om den svenska maktelitens inkomster. Där vi redovisar inkomstutvecklingen för 200 personer på höga samhällspositioner och jämför med en arbetarlön.
Det tydligaste i årets rapport är de extrema inkomstökningarna för näringslivseliten.
1980 tjänade direktörerna på 50 av Sveriges största företag nio industriarbetarlöner.
Nu är tjänar de 59 industriarbetarlöner.

Det är alltså samma direktörer som inför den avtalsrörelse vi inleder i höst redan börjat tala om att deras anställdas löner måste hållas nere, särskilt de lägsta lönerna.
Så visst lever vi fortfarande i ett klassamhälle.
Men ojämlikheten handlar inte bara om klass.
Den handlar också om kön.
Nyligen presenterade vi LOs årliga jämställdhetsbarometer.
Där visar vi hur de faktiska löneskillnaderna ser ut, när man tar hänsyn till det utbredda deltidsarbetet bland kvinnor i LO-yrken.
Den genomsnittliga faktiska månadslönen, där vi tar hänsyn till arbetstid, är 21 000 kronor för kvinnor i arbetaryrken och 26 800 kronor för män i arbetaryrken.
För kvinnor i tjänstemannayrken är den 33 000 kronor och för män i tjänstemannayrken, 42 100 kronor.
Kvinnor i Sverige är inte bara lågavlönade.
De är felavlönade!

Vi måste bryta utvecklingen mot ökade klyftor!
Mellan män och kvinnor,
Mellan rika och fattiga,
Mellan de som har och de som inte har.
Och det räcker inte med duttande i marginalen.
Det krävs en rejäl omfördelning. Och den måste börja nu!
De som har det sämst ställt måste få det bättre.
De som har det bäst ställt måste bidra mer.
Det är dags för en skördetid för vanligt folk!

* * *

Mötesdeltagare,
Visst går det att förändra världen.
Visst går det att förändra samhället. Här i Kalmar och i hela vårt land.
Vi vet ju det! För vi har gjort det förr! Det är inte raketforskning.
När våra föregångare knäckte 30-talets massarbetslöshet,
när de byggde folkhemmet och den generella välfärden,
då tänkte de inte:
Nä, det där blir nog för dyrt. Det går nog inte.
Nej, så tänkte de inte.

Och så tänkte ni inte heller här i Kalmar är krisstämningen låg tung på 90-talet.
Nej, ni gick till attack istället! Ni visade vägen.

Och nu går ni vidare.

Ni tänker avskaffa de delade turerna.
Förbättra arbetsmiljön i förskolan.
Införa gratis fritidsaktiviteter barn och ungdomar i de kommundelar som har högst andel barnfattigdom.
Ni tänker bygga bort bostadsbristen. Unga som vill flytta hemifrån ska få ett förstahandskontrakt inom sex månader.
Och ni har gjort ett handslag med Kommunal i Kalmar
om heltidsarbete som norm, att få bort ofrivilliga delade turer,
om ökat medbestämmande och kompetensutveckling på arbetstid.
Och vet ni vad?
Jag tror ni kommer att klara det!

***

Jag nämnde agitatorn August Palm i min inledning. Han var inte ensam.

En annan av våra mest kända agitatorer föddes här i länet, Kata Dalström.
Så här sade hon i ett tal 1911:

”Kamrater! Det ligger i er egen makt att trygga er själva och era barn mot nöd och elände. Dröj ej en enda dag längre med att sluta er samman i fackföreningar och ställ er med i våra led! Slut er till det enda parti, det socialdemokratiska arbetarepartiet, som för arbetarklassens talan!”.

Mötesdeltagare,
Kata Dalströms ord är lika aktuella idag.
Själv gick jag med i facket och partiet för att jag var trött på orättvisorna.
Jag ville förbättra mina och arbetskamraters villkor,
Jag ville förändra samhället!
Och vet ni. Det funkar!

För arbetarrörelsen är en förändringskraft!
Se på Josefine Krantz från Svenska Målareförbundet. Som fick vårt pris Årets fackliga hjältedåd i år. För sin kamp för jämställda arbetsplatser.
Se på SEKO Sjöfolk och på Byggnads, Fastighets och Elektrikerna i Värmland, som bygger fackligt feministiska nätverk. Jag delade LOs fackligt feministiska stipendium till dem här för en liten stund sedan.
Och se på våra tiotusentals valarbetare! Många av er är här idag. Ni ringde väljare, knackade dörr och slet kvällar och helger för att göra svensk socialdemokrati starkare!
Ni kämpade i motvind.
Men ni såg till att vi fick en fortsatt socialdemokratiskt ledd regering.
Vänner, den kraften och den viljan behöver vi fortfarande.
För om några veckor är det val igen.
Den 26 maj är det val till Europaparlamentet.
Högern i Europa hoppas att våra väljare ska stanna hemma. Att de ska tycka att Europavalet inte är så viktigt.
Låt oss se till att de får fel.
För det är oerhört viktigt för alla löntagare, för dig och för mig, att vi tillsammans lyckas ta tillbaka kontrollen från högern i Europaparlamentet.
Från den höger som i debatter brukar jämföra arbetare med vilka handelsvaror som helst.
Som tycker att när företag får importera billiga TV-apparater och tvättmaskiner kan de väl få importera arbetare?
Till lägre löner och sämre arbetsvillkor än i svenska kollektivavtal.

Sådant måste få ett stopp. Vi måste få ordning och reda på arbetsmarknaden.
För att sätta extra kraft bakom de kraven har LO-förbunden den här gången en gemensam kandidat på Socialdemokraternas lista inför valet, Johan Danielsson.

Vi måste skapa ett EU som sätter löntagarnas intressen före marknadskrafternas.
Då behöver vi Johan Danielsson och andra Socialdemokrater på plats där besluten fattas.

Vi måste ta tillbaka kontrollen!
Vi måste vara många socialdemokrater som går och röstar den 26 maj!
Vi måste rösta bort högerpolitiken! Det är dags för arbetarrörelsens värderingar att styra över besluten, både här hemma och i hela EU!
***

Mycket har hänt sedan Kata Dahlströms och Augusts Palms tid. Om de skulle kunnat vara med oss här idag skulle de se ett helt annat samhälle.

Men det finns också sådant de skulle känna igen.
För fortfarande lever vi i ett klassamhälle.
Fortfarande ängslas många för morgondagen.
Fortfarande ropar arbetsgivare och högerpolitiker på lönesänkningar.
Men det finns ingen naturlag som säger att det ska vara så.

För samhället har skapats av människor. Och det är bara vi människor som kan förändra det. Tillsammans.

Och det var inte direktörerna som tog striden för arbete åt alla.
Det var inte marknadskrafterna som byggde den svenska modellen.
Det var inte högern som byggde Sverige starkt.
Nej, det var den fackliga och politiska arbetarrörelsen!

Och drivkrafterna var idéerna om gemensamt ansvar och solidaritet.

Så, kamrater, Kata Dalströms ord gäller fortfarande.
”Det ligger i er egen makt. Dröj ej en enda dag längre med att sluta er samman i fackföreningar och ställ er med i våra led!”
Nej, vi ska inte dröja.
Vi ska börja här och nu.
I ständig opposition mot ett Sverige där ojämlikheten ökar.

För att bygga vårt land ännu starkare utifrån våra idéer om frihet, jämlikhet och solidaritet!

Tack ska ni ha!